

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

1. General
 2. Specific
 3. Conclusion
 4. Signature
 5. Date
 6. Place
 7. Witness
 8. Remarks
 9. Remarks
 10. Remarks
 11. Remarks
 12. Remarks
 13. Remarks
 14. Remarks
 15. Remarks
 16. Remarks
 17. Remarks
 18. Remarks
 19. Remarks
 20. Remarks
 21. Remarks
 22. Remarks
 23. Remarks
 24. Remarks
 25. Remarks
 26. Remarks
 27. Remarks
 28. Remarks
 29. Remarks
 30. Remarks
 31. Remarks
 32. Remarks
 33. Remarks
 34. Remarks
 35. Remarks
 36. Remarks
 37. Remarks
 38. Remarks
 39. Remarks
 40. Remarks
 41. Remarks
 42. Remarks
 43. Remarks
 44. Remarks
 45. Remarks
 46. Remarks
 47. Remarks
 48. Remarks
 49. Remarks
 50. Remarks
 51. Remarks
 52. Remarks
 53. Remarks
 54. Remarks
 55. Remarks
 56. Remarks
 57. Remarks
 58. Remarks
 59. Remarks
 60. Remarks
 61. Remarks
 62. Remarks
 63. Remarks
 64. Remarks
 65. Remarks
 66. Remarks
 67. Remarks
 68. Remarks
 69. Remarks
 70. Remarks
 71. Remarks
 72. Remarks
 73. Remarks
 74. Remarks
 75. Remarks
 76. Remarks
 77. Remarks
 78. Remarks
 79. Remarks
 80. Remarks
 81. Remarks
 82. Remarks
 83. Remarks
 84. Remarks
 85. Remarks
 86. Remarks
 87. Remarks
 88. Remarks
 89. Remarks
 90. Remarks
 91. Remarks
 92. Remarks
 93. Remarks
 94. Remarks
 95. Remarks
 96. Remarks
 97. Remarks
 98. Remarks
 99. Remarks
 100. Remarks

100

100

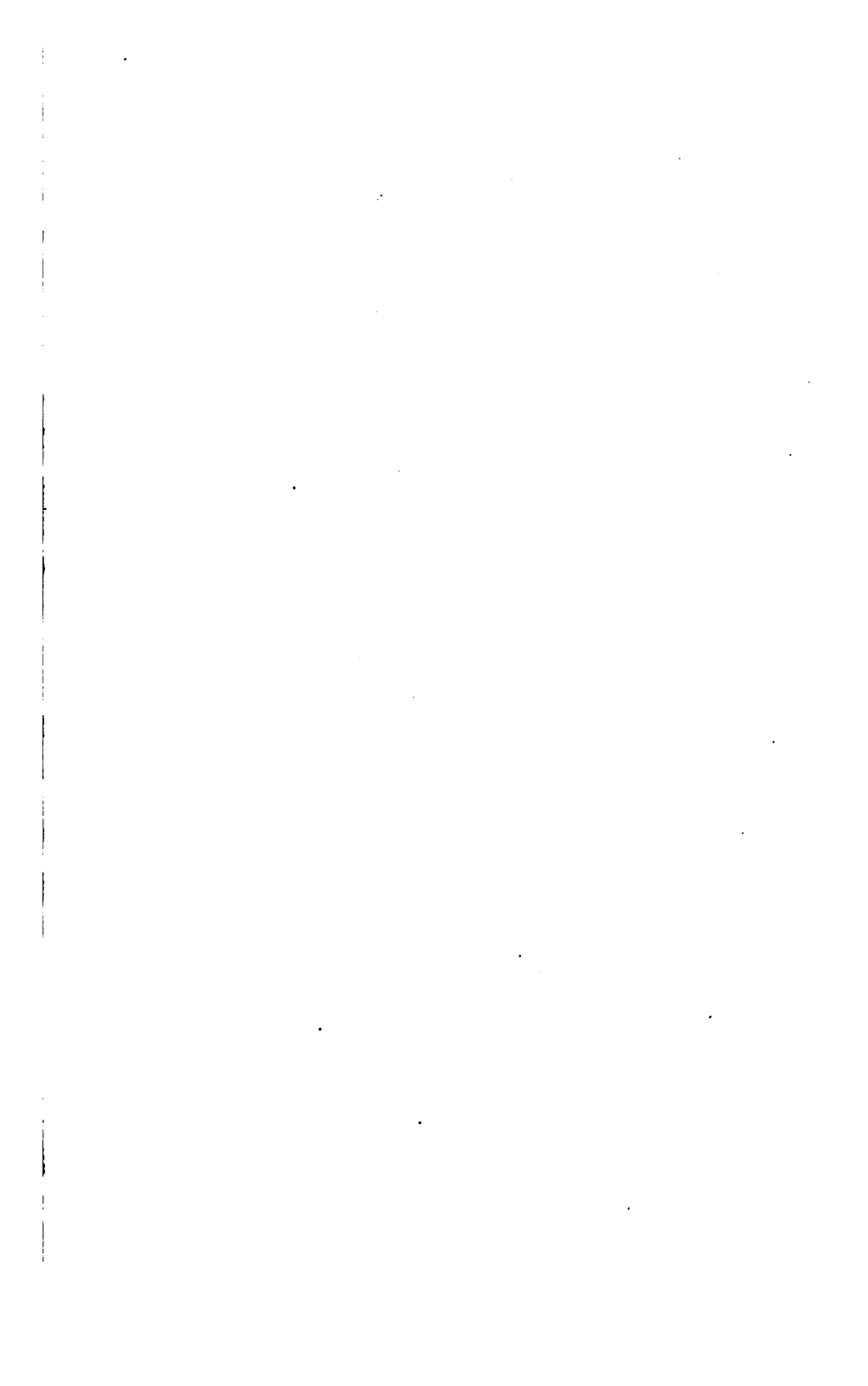
100

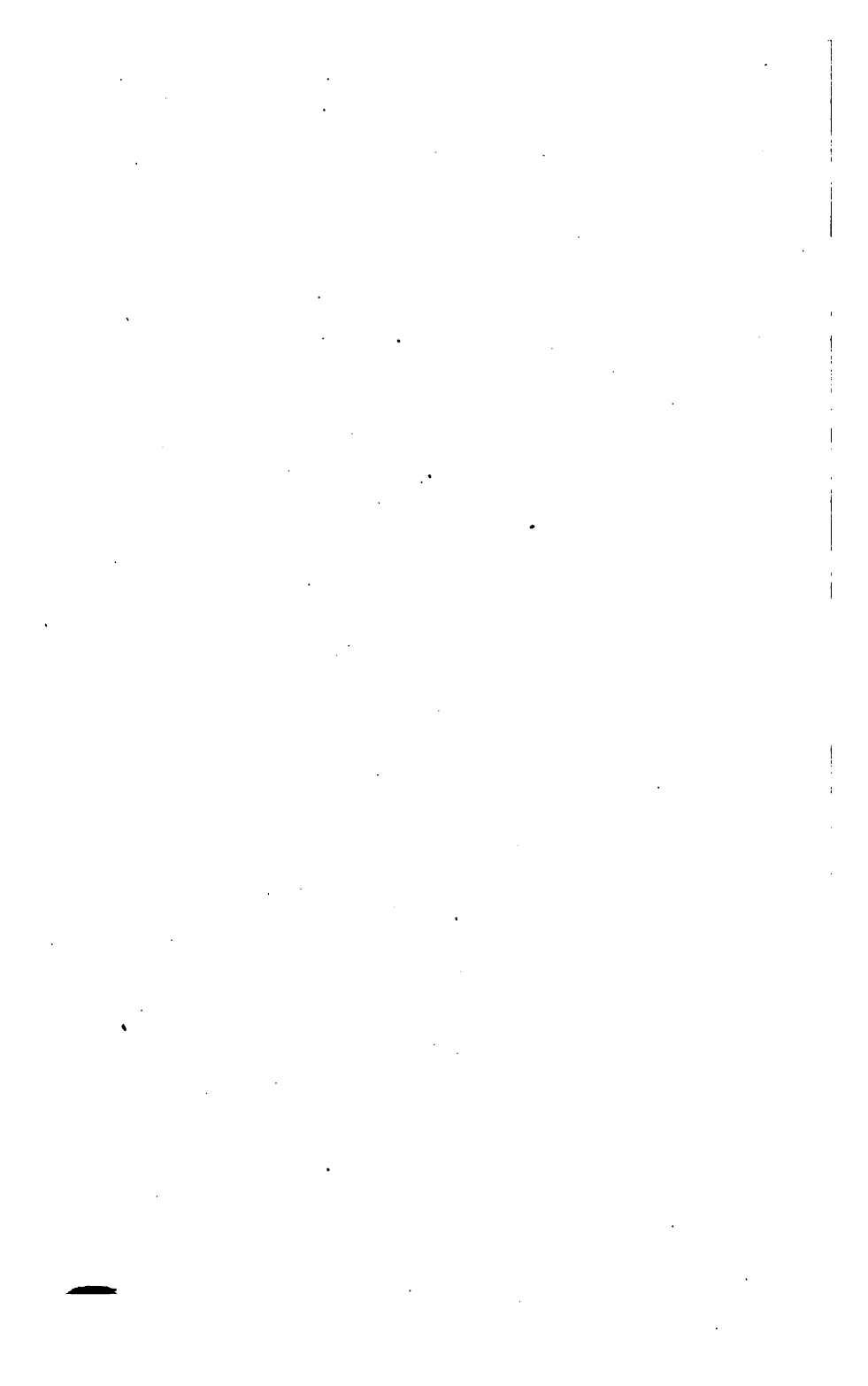
100

100

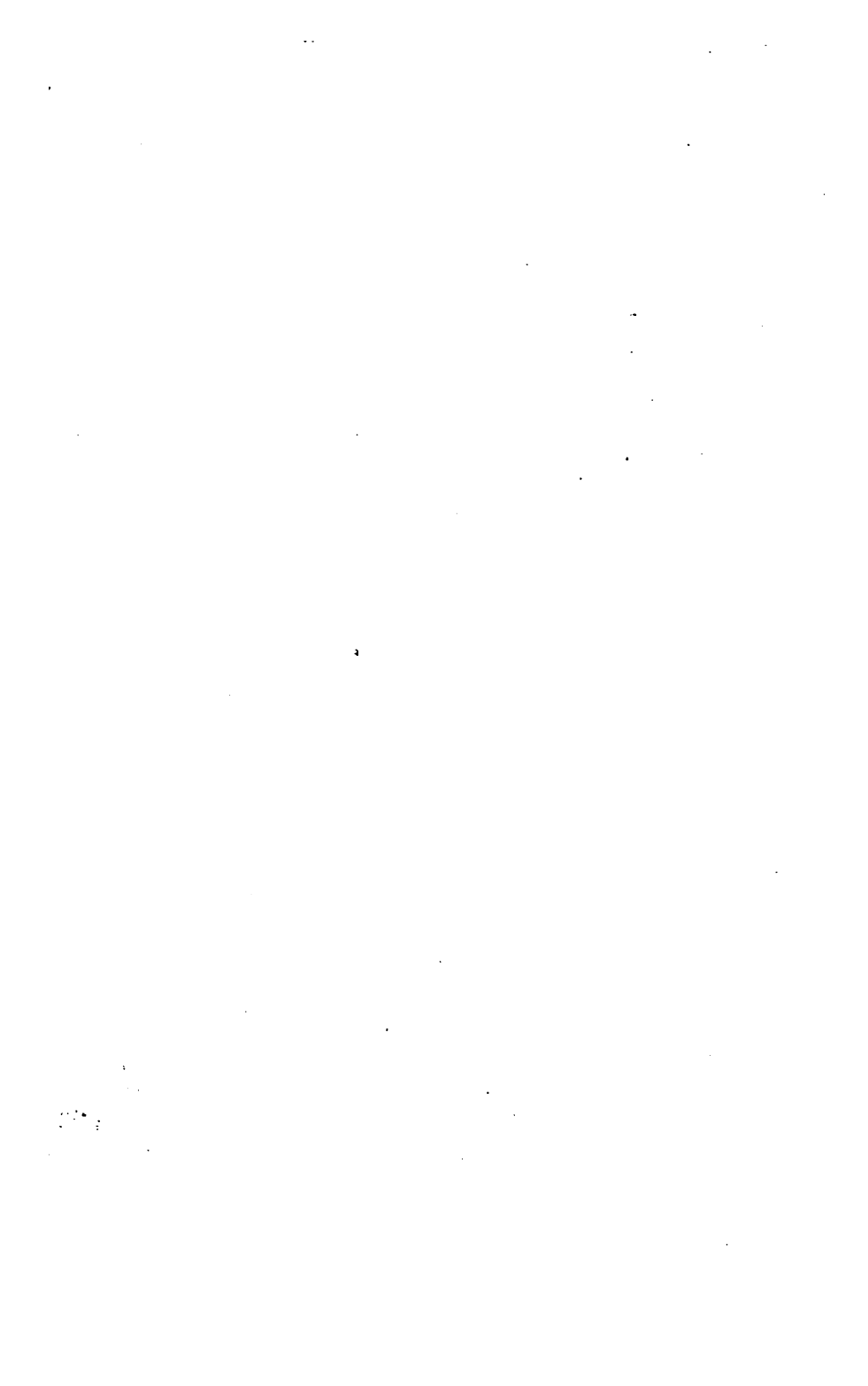
100

100

Biographisch
- R

BIOGRAPHISKT L E X I C O N

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FJERDE BANDET.

 psala,
Leffler och Schell.

1838.

Innehåll.

Dacke, Nils. — Dahl, Christopher. — Dahlberg, Erik. — Dalberg, Nils. — Dahlgren, Carl Fredrik. — Dahlheim, Baltzar von. — Dahlstjerna, Gunnar Eurelius. — Dalin, Olof von. — Daluis, Sveno. — Dalman, Lars. — Dalman, Johan Wilhelm. — Dalman, Wilhelm Fredrik. — Danielsson, Anders. — Darelli, Johan Anders af. — De Besche, Gerhard. — De Besche, Gillis. — De Besche, Georg. — De Geer, Louis. — De Geer, Carl. — De la Gardie, Pontus. — De la Gardie, Jakob. — De la Gardie, Pontus Fredrik. — De la Gardie, Jakob Casimir. — De la Gardie, Magnus Gabriel. — De la Gardie, Gustaf Adolf. — De la Gardie, Jakob Gustaf. — De la Vallée, Johan. — Dillner, Johan. — Dittmer, Joachim. — Dittmer, Herman. — Djurberg, Daniel. — Djurklou, Nils. — Douglas, Robert. — Drake, Anders von. — Dryselius, Erland. — Dubb, Per. — Düben, Joachim von. — Düker, Carl Gustaf von. — Duræus, Samuel. — Dureel, Magnus. — Du Rietz. — Düring, Johan Christofer. — Duvall, Gustaf. — Döbeln, Johan Jakob von. — Döbeln, Georg Carl von. — Döbeln, Johan Vilhelm von.

INNEHÅLL

af

Bokstafven D.

	Sid.		Sid.
<i>Darke, Nils</i> , Folkanförrare	1	<i>De Besche, Gittis</i> , Bruks-	
<i>Dahl, Christoffer</i> , Prof.	10	egare	69
<i>Dahlberg, Erik</i> , Fältherre	16	———, <i>Georg</i> ,	
<i>Dalberg, Nils</i> , Berge-		Bruksegare	—
Råd, Läkare	27	<i>De Geer, Louis</i> , Bruks-	
<i>Dahlgren, Carl Fredrik</i> ,		egare	70
Comminister (Skald)	33	———, <i>Carl</i> , Hofmar-	
<i>Dahlheim, Baltzar von</i> ,		skalk (Entomolog)	73
Öfverste	34	<i>De la Gardie, Pontus</i> ,	
<i>Dahlstjerna, Gunno Eu-</i>		FältÖfverste	78
<i>relius</i> , ÖfverDirecteur		———, <i>Jakob</i> ,	
(Poet)	36	Riksståd, Fältherre	83
<i>Dalin, Olof von</i> , HofCan-		———, <i>Pontus</i>	
cell. (Häfstleteckn. Poet)	39	<i>Fredrik</i> , Riksståd	87
<i>Dalius, Sveno</i> , (Rimmare)	49	———, <i>Jakob Ca-</i>	
<i>Dalman, Lars</i> , Lands-		<i>simir</i> , Riksråd, General	88
höfding	52	———, <i>Magnus</i>	
———, <i>Johan Wil-</i>		<i>Gabriel</i> , Riksdrots	101
<i>helm</i> , Professor (Ento-		———, <i>Gustaf</i>	
molog)	54	<i>Adolf</i> , Riksråd	—
———, <i>Wilhelm Fre-</i>		———, <i>Jakob Gu-</i>	
<i>drik</i> , R. Sekret. (Pu-		<i>staf</i> , General, Öfverste-	
blicist)	55	Marskalk	107
<i>Danielsson, Anders</i> , Riks-		<i>De la Vallée, Johan</i> , Ar-	
dagsman	56	chitekt	118
<i>Darelli, Johan Anders af</i> ,		<i>Dillner, Johan</i> , Hofpredik.	119
Assessor (Läkare)	67	<i>Dittmer, Joachim</i> , Lands-	
<i>De Besche, Gerhard</i> ,		höfding	120
Architekt	68	———, <i>Herman</i> , Major	121

	Sid.		Sid.
<i>Djurberg, Daniel, Re-</i>		<i>Durée, Magnus, Vice</i>	
<i>etor (Geograph) . . .</i>	122	<i>President</i>	133
<i>Djurklou, Nils, Öfverste-</i>		<i>Du Rietz, Gregoire</i>	
<i>Lieutenant</i>	124	<i>Franç., Med. Prof. . .</i>	134
<i>Douglas, Robert, Gene-</i>		<i>Düring, Johan Christo-</i>	
<i>ral-Major</i>	125	<i>pher, Fältmarskalk . .</i>	135
<i>Drake, Anders von, Pre-</i>		<i>Duvall, Gustaf, Lands-</i>	
<i>sident</i>	126	<i>höfdling</i>	137
<i>Dryselius, Erland, Pastor</i>	127	<i>Döbeln, Johan Jakob von,</i>	
<i>Dubb, Per, Läkare . .</i>	128	<i>Med. Professor . . .</i>	138
<i>Düben, Joachim von,</i>		<i>——, Georg Carl von,</i>	
<i>Riksråd</i>	129	<i>General</i>	139
<i>Düker, Carl Gustaf von,</i>		<i>——, Johan Wilhelm</i>	
<i>Riksråd, Fältmarskalk</i>	—	<i>von, ÖfverFältLäkare,</i>	
<i>Duræus, Samuel, Phys.</i>		<i>Professor</i>	138
<i>Professor</i>	132		

Tryckfel.

Sid. 107—118	I st. f. öfverskriften	<i>De la Gardie, Pontus Fredrik.</i>
	läs:	<i>De la Gardie, Jakob Gustaf.</i>
— 113 r. 14 st.	1833	— 1834
— 116 r. 13 st.	1794	— 1795
— 117 r. 7 st.	1813	— 1812

D.

DACKE, NILS.

Hvarje öfvergångstid är åtföljd af starka skakningar. En sådan var K. Gustaf I:s regering, då nationellt oberoende och en fastare utbildad konungamakt trädde i ställe för Unionens förtryck och laglösheter. Den inre organisationen af kyrka, af statsförfattning, af folkbildning, försvarsverk och ekonomi fortskred med framgång och drift, oaktadt de många upproren i provinserna, hvilka på flera ställen voro de sista förfelade försöken af allmogens gamla själsmyndighet att framträda i opposition mot den numera rotfästade konungamakten och de genom sin nyhet obehagliga reformer som denna vidtog. För underhållet af den stående hären, som var vida större än förr, och för den flotta, som blifvit anskaffad, förslogo ej mera de gamla gårderna; dessa hade blifvit ökade. Men deremot var den fördel vunnen, att bonden fick sitta hemma och sköta sin åker och öfriga handteringar, utan att ständigt betungas med uppbåd i fält mot rikets fiender; solden för tropparna hade stigit, men afven prisen på lifsmedel och landtmanna-varor, och i dessa sednare hade bonden en betydlig ersättning för ökade utskylder. Öfver förtryck af Adeln och öfver Fogdarnes prejerier klagades, och införandet af flera främmande författningar, hvilket tillskrefs Konungens Tyska Cancellor, Conrad v. Pyhy, väckte allmänhetens förtrytelse. Regeringen hade för mycket inblandat sig i böndernas enskilda ekonomi genom en mängd förordningar, hvilka inskränkte deras frihet i handel och vandel. Den nya läran och messans afskaffande tjente äfven till förevändning för uppror. Småland var den provins, der denna väpnade opposition i sitt mest hotande skick uppträdde och sist med rötterna upprycktes. Sedan blef öfver hela riket lugn, och de särskilda landskapen "parlementerade" i den tidens språk ej längre med en fast, lagbunden

och sjelfständig styrelse. — Smålands bönder lefde nästan utom samhälls-tillståndet, sjelfrådiga, laglösa, egenmyndiga. Deras karakter och hemseder voro vilda. I skogar och bland bergen ströfvade bondesönerne omkring, och uti jagt och slagsmål funno de sysselsättning och nöje. Till stora gästbud medtogo hustrurna svepning, ovissa, om deras män med lifvet kommo derifrån, eller icke. En af deras lekar var, att tvenne män frågade hvarandra, "hur långt tål du kallt jern?" Detta blef på knifsladet utmärkt. Kring dem begge spändes en gördel, som hindrade dem att fly undan. Ej förrän en af dem erkände sig besegrad, och ofta ej förr än med döden slutade bardaleken. Under Grefve-sejden, då Svenska troppar tågade in i Skåne till K. Christian III:s och Skånska Adels understöd, förtröt detta högligen Smålands-bönderna; isynnerhet som Grefve-sejden ej endast var ett krig mellan Danmarks thron-pretender, utan derjemte emellan Adel och allmoge. Skånska bönderna hade äfven från dem i Småland betydligt understöd. Sedan ombragte dessa sednare flera af K. Gustafs fogdar och tjenstemänner. Af fruktan för Svenska krigsmakten, som bröt in i Småland, beqvämde sig bönderna till att erlægga stora straffböter. Derigenom utarmades de, och i förtvilan öfvergåfvo många hus och hem, och förenade sig med skogstjuvarne, hvilka i moraser och de tjocka skogarna uti Södra Möre och Konga härader hade sitt tillhåll. Befarade de att blifva gripne, funno de hos vänner och bekanta i Blekinge en tillflyktsort. — Dessa omständigheter voro gynnande för en djerf och förslagen äfventyrare, som ville tråda i spetsen för en folkresning; eller snarare var för den sednare allt förberedt, och upproret framkallar alltid en härhöfvidsman. Sinnena voro så uppretade, och ett inbördes krig hämtade af alla här ofvan antyddas förhållanden en så rikelig näring, att det icke var någon enskild, utan föreningen af alla dessa omständigheter, sammanstötningen af alla brännbara ämnen, som tände krigslågan. Det behöfdes mindre en stor och ovanlig karakter, än en viss fasthet, som delade mängdens sympathier, som med en yttre myndighet ersatte bristen på inre öfverlägsenhet, och från frändskapen med den stora menigheten hämtade en borgen för deras välvillighet.

En man ur hopen, lågsint, orolig, öfverdådig, beslutsam, men derjemte trolös och i öppen strid seg var Nils Dacke, eller Tacke, den hufvudman som under sig förenade Smålands allmoge till det farligaste uppror, som skakade Konung Gustaf ha thron. D. passade till folkuppviglare i vilda och för-

derfvade tider; den sämste bland de upproriska sanna i honom sin like, och detta krig likaledes i hans historiskt kända karakter en passande expression. Född i Blekinge, och härstammande från en ansedd bondesläkt, hade han flyttat till Småland och bosatt sig på Dackemåla i Sandsjö Socken. En process, som D. förde om ett hemman med en bonde i Blekinge, förlorade han, och i barm deröfver ihjäl slog han fogden, som dömt i saken. På Calmaré slott blef våldsverkarn för denna och andra illgerningar inspärrad; men då hans mäktiga släkt lade sig ut för honom, mildrades straffet till penningböter. Dessa voro likväl så betydliga, att de ej blott medtog hela hans förmögenhet, utan ock att af böterna återstod något obetydligt. För denna återstod hölls han ännu inspärrad. Omsider skaffade han sig utväg att rymma, slog sig till skogstjufvarne, och de upproriska, och blef två år derefter deras anförare i stället för Jon Andersson, en annan bonde, som en tid varit ledaren af Småländska böndernas tilltag. År 1542 framträdde D. i spetsen för folkupproret, som blifvit mera hotande och utsträckt. Han höll stämman med allmogen i många socknar, förstärktes af gränsboar från Blekinge, der han hade stor släkt och många vänner. Flera af Konungens fogdar föllo offer för den rasande menigheten. Arvid Westgöthe, (man satte i fråga, huruvida detta var den frejdade fältöfversten) öfverföll de på hans gård, Woxtorp, släpade honom i skogen, bundo honom naken vid ett träd, och sköto honom till döds med kulor och pilar. En fjerdingväg från Woxtorp bodde på Gräskål Gudmund Slatte. Han var dödssjuk och fyra gånger den dagen hade man hållit honom ljuset i handen, som Catholikerna bruka med döende. Likväl förskonades han ej, utan gården plundrades, och D. ihjälsköt med tre lod den döende. Tvenne adelsmän; Måns Pedersson Stjerna och Måns Holm, togo för bondehären sin tillflykt till kyrkan i Wäckelsånga socken i Konga härad. En Söndag vid messedags anlände bönderne till kyrkan, anförde af D. och lille Jösse, en myndig, tapper, ärelysten och för sin ordhållighet berömd bonde. Han var okänd, såsom den der hade på händerna 6 fingrar och på fötterna 6 tår. Till honom vilde de båda adelsmännen gifva sig mot löfte om säkerhet. D. tillstyrkte, att lofva allt hvad de begärde; sedan kunde man väl få råd med dem. Detta bestreds af lille Jösse, som sade, att ville D. skjuta dem ihjäl, skulle detta ske, innan man lofvat dem något på tro och ära. Handlade bönderna oredligen, skulle ingen sedan tro dem om något godt. Derpå tillsade lille Jösse adelsmännen frid och

säkerhet; men när de kommit ut på kyrkogården, befälte D. sina pillar "baka upp." Detsamma befällte Jösse'sina, hvarefter han till D. yttrade: "Vill du vara hållen för en ärlig karl, så håll upp, så framt du icke vill hafva så mycket igen." Då afstodnade all våldsämhet. Måns Holm blef de upproriskes skrifvare, och Måns Pedersson erlade för sig lösen.

Plundring hörde till dagens ordning; i synnerhet gällde detta Adel och fogdar. Från Blekinge förskaffades vapen och krigsförråd, och med hvarje dag förstörades bondebåren. Den steg inom kort till 1000 man. Bland anförarne nämnes en Thord Riddare, Måns och Jöns Hane, lille Jösse, och Skerfve Nisse m. fl. Af anhörige understöddes äfven D., af Farbrodern Olof Dacke, och af svågrarne Sven och Holme Gertronsöner. Han höll sig en livvakt och vande hären att blindt lyda sina befallningar. Genom en skrifvelse från K. Gustaf I. hade D. blifvit kallad att infinna sig i Stockholm. Han kom ej; i stället tillskref han Svante Sture på Stegeborg, och erböd honom att blifva Riksens Herre, om han ville hålla allmogen vid gammal lag, rätt och sedvana. Svante Sture öfver-skickade till Konungen både bref och budbärare. K. Gustaf rustade sig emedlertid, befällte Adeln, att hålla sig redo med sitt manskap, städerna att undsätta honom med "unge och duglige borgare, köpsvenner, borgares drängar och båtsmän," och han tillskref Håldingarne i länen, så väl som fogdarne, att anställa värfningar. Äfven i Tyskland hade han sina utskickade, för att anskaffa manskap. Der värfvades landsknektar, en fänika af 600 man, "de käckaste af alla de landsknektar, som på den tid kunde finnas i hela det Tyska landet." Dessa voro derjemte stortaliga, och läto högt förljuda, att "om det än kunde regna ned bonder ett helt dygn igenom, skulle de dock nedergöra dem alla." "Men innan leken med Smäländningarne lyktades, tillägger Chronikan, blef annat ljud i skällan, och de stormodige bussarne läto sedan en Smäländshonde passera för krigare jemte sig."

Ståthållaren i Vestergötland, Gustaf Olofsson Stenbock, bröt in i Småland, höll samspråk med allmogen i flera härad-der, der denna svor K. Gustaf trohetsed, och tågade vidare till Vvexjö, der det spordes att D. hade samlat 1000 man. Stenbock led förlust i skärmytslingar, och befästade sig på Bergquara, ett urgammalt slott, som bildade en fyrkant, var 6 våningar högt och försedt med 3 torn, med grafvar och yallar. Snart hade D. och lille Jösse dragit till sig förstärkingar, så att deras här utgjorde 3000 man. Det var likväl

förgäfvos, att de belägrade Bergquarna. I ett enskildt samtal med Gustaf Olofsson förklarade D. sin afsigt vara, att skaffa allmogen rätt, och lofvade förlikning, mot det att allt kom åter i gammalt lag och skick och allmogen befriades från nya utskyl-der. Vapen-stillestånd ingicks för tiden mellan d. 21 Juli och d. 1 Nov 1542. Bönderna lofvade Konungen trohet, och att utgöra alla brukliga skatter. Sedan drog Stenbock till Vestergöthland, och D. satte sig i besittning af Bergquarna, som nedbröts och plundrades. Flera Konungens fogdar ombragtes, och D. skickade budkaffar till menigheten i Vestra härad, till-sägande dem att förena sig med honom; i annat fall hotade han dem med mord och brand. Alla, som visade tveksamhet, kallades herrehycklare. Emedlertid hade Måns Johansson Natt och Dag och Axel Eriksson Bjelke med de båda Tyska fänickorne och 100 ryttare brutit in i Småland, för att förstärka Stenbock; men de blefvo vid Kisa innestängde mellan bråtar, och undkommo endast, derigenom att en bonde visa-de dem en lönnstig. På återläget ledo de likväl betydlig för-lust, och alla tagna segerbyten bragte bönderne till hufvudhä-ren, som vid Wexiö stod under vapen, anförd af D. sjelf. Svenska hufvudstyrkan anfördes af Lars Siggesson Sparre och Johan Thureson Roos. Dessa härhöfvidsmän mottogo i Jön-köping tröhetsförsäkringar af den deromkring boende menig-heten; hvarestefter de läto härens inbrott i de upproriska di-strikterna föregås af varnande skrivelser. Äfven Östgötharne tillskrefvo Smålandsbönderna, och bådo dem taga sig tillvare för brott mot edsöret. Konungen misstrodde likväl Östgöthar-ne, och det med grund; ty upproret hade äfven spridit sig till de sednare, och några af D:s underanförare ströfvade än-da till Östergöthland och uppviglade der bönderna. Innan Sparre och Roos hunnit fram till Wexiö, såg man utanför denna stad Gustaf Olofsson för andra gången; men för D:s öfverlägsna antal nödgades han draga sig tillbaka.

Emedlertid hopades farorna för K. Gustaf. Doft missnö-je, uppenbart uppror och farliga rustningar omvexlade i de särskilda landskapen, och med utländningen var ingen säker fred, hvarken med Lübeck, eller Danzig, eller Preussen. I Mecklenburg satt Hertig Albrecht, färdig att begagna sig af det inhördes kriget i Sverige, för att göra sina anspråk gällande. Christian II:s arfvingar hade ej förgätit att framhålla sin före-gifna rätt till Nordens riken, och Kejsaren gynnade dem, samt stod i fiendtlig beröring med Danmark. Omsider skulle detta äfven sträcka sig till Sverige. I Tyskland stämpelades mot K.

Gustaf af flere från Sverige bortvikne förrädare, såsom Berndt von Mehlen, Grefve Er. af Hoja, Biskop Magnus af Skara, Konungens förra skrifvare Wulf Gylar och Kamreraren Olof Bröma. Pfalzgreffen Fredrik, Christian II:s måg, och Hertig Albrecht rustade sig. Allt detta aflopp likväl utan de följder man befarat. Väl fruktade Konungen i början det värsta, och rådde Adelsmännen, att på de fasta slotten förvara sin lösa egendom och dyrbarheter. Härhöfvidsmännen befallte han att draga hären till Stockholm. Han uppräknade sina mödor, faror och besvär, och den otack han till lön därför uppbar. Han tröttnade att "längre hängstyras med det oroliga folket, som ville hvar och en vara sin egen regent;" nu ämnade han nedsätta sig i Tyskland, eller annorstädes, och köpa sig ett Grefvedöme; därför skulle krigsmakten komma till hans hjälp, och betäcka hans afresa ur landet. Konungens höfdingar insågo faran af deras och hela adelns ställning, i fall Konungen öfvergaf dem, då endast från hans fasta mannakraft räddning var att förvänta. I sitt svar föreställde de, att allmogens vana vid uppror hade nu hunnit det yttersta målet, och att den väl en gång skulle märka, "att regementet var af Gudi." De satte i fråga vidden af upproret, och funno det orådligt, att tåga tillbaka, då i denna händelse bönderna skulle fatta mod, och "många följa dem efter ända till Stockholms port." — Missnöjet i provinserna stillades allmänt, och de rörelser, som uti Dalarne förefallit misstänkta, gingo ut på att erbjuda Konungen understöd. 2000 Dalkarlar stodo under vapen, i Småland vunno Konungens Höfvidsmän flera fördelar. Af de upproriska föllo omkring 1000 man, och bland dem lille Jösse och flera af anförarne. D. låg med sin här i skogarna, men när hans folk vågade något utfall, ledde de förluster. Omsider slöts ett års stillestånd, mot det bönderna lofvade hörsamhet och att betala sina skatter. Äfven öfverlemnade D. 17 besvärspunkter, som mest handlade om öfverdrifna gårdar, om förtryck af Adeln och fogdarne och om rusttjenstens afskaffande. Då Konungens härförare brutit upp till Östergötland, flyttades upproret dit, och D. lägrade sig en half mil nära Linköping. Man skickade budskap till D., och föreställde, att på grund af den ingångna freden kunde man ej annat än föreställa sig, att han kommit, för att å allmogens vägnar underhandla med rikets herrar. Härill jakade D., och utverkade mot lejd, att vissa af Herrarne begäfro sig till hans läger, för att höra hvad han hade att andraga. Detta bestod hufvudsakligen i det förslaget, att D. med 2000 hakekyttar var benägen att gå i Konungens

stjens, så framt Konungen ville försäkra dem alla om sin kungliga nåd. Då Herrarne lofvat göra sitt bästa, för att utverka dessa villkor, bröt D. upp, och tågade till Småland tillbaka. I P. Brabes Chronika anmärkes, att hade lille Jösse lefvat, skulle saken ej så hafva aflupit, "men Nils D. var en blödig förrädare."

Huru vacklande D:s välde var, och till hvad grad han berodde af den tygellösa hopen, visade sig, då han först förböd plundring, lyste fred öfver Adelns egendomar och med stränghet förfor mot dem, som voro honom ohörsamme, bland hvilka var Måns Hane, en af hans underanförare, som blef afriktad; men då flera härader vägrat att följa hans härbud, måste han i Wexiö på en sammankomst med allmogens utskickade eftergifva hela det årets skatt. Hvar och en skulle behålla det byte han tagit, mot en afgift till D. Med uppräcka händer lofvade bönderne, att bistå hvarandra som bröder. D. sade sig vänta K. Gustafs bref, och på innehållet deraf berodde fredens långvarighet. I alla händelser kunde D. den konst han alltid kunnat, den nemligen att föra krig och örlig. Från Hertig Albrecht i Mecklenburg mottog han sändebud. Detta var en borgare från Rostock, som på hemfärden greps, förhördes och afriktades. Han bekände, att Hertigen begärt, det bönderna ville taga honom till deras Konung, och för de från dessa förslag oskilyaktiga rustningar skicka honom penning-understöd. D. förklarade sig stå i underhandling med K. Gustaf, och "om denne höll hvad han lofvat, ville Sveriges män ingen bättre Konung begära." I annat fall kunde Hertig Albrecht påräkna D., likväl skulle penningunderstödet komma från Hertigen. Till Svenska Rådet skref D., att Kejsaren lofvat honom Småland i årtlig förläning, men att han händre med 100 man ville för K. Gustafs räkning försvara den landsändan Småland, så framt honom skänktes en förläning, med hvilken han kunde vara belåten. "Han begärde skrifvare till alla härader i Småland; om hofmän och karlar ville han sjelf besörja, men Konungen skulle underhålla dem med kläder och penningar."

Konungen var nyfiken att se denna bondehöfding, och erbjöd honom lejd, att sjelf tionde komma upp till Stockholm, då Konungen med honom ville tala om ett och annat. D. såg ej fördel i en underhandling, som icke understöddes af vapen, stannade derföre qvar julen öfver på Kronoberg. Han påböd en allmän beväpning, utnämnde nya fogdar, eftergaf gårdar och tillät plundring af Adelns gårdar. Utanför Calmar led han nederlag, men återstälde i Östergötland vapenlyckan. Han

tillbakaslog tvenne afdelningar af den kungliga hären, som mellan Skrukeby och Mölby anföllo honom. Sjelf förlorade han likväl 1000 man, och bönderna klagade öfver, att D. från Smålands skogar fört dem till strid på Östergöthlands slätter. De insågo fördelarne af ett krig, som fördes med begagnande af de fördelar, som en skogig terrain erhöi. — Vid detta uppror fästades förhoppningar af dem, som önskade Christian II:s arfvingar framgång. Kejsar Carl V. befallte Granvella att resa till Sverige och å hans vägnar verka hvad han kunde för Pfalzgreffen Fredriks interesse. Norden var för kulen, och satorna under inbördes krig för hotande, för att Cancelleren vågade sig hit. Han stannade kvar i Nürnberg, och ställde derifrån en skrifvelse till de ädle, ärlige och förståndige innevånare uti Sveriges rike, att de borde hylla den Furste, som till deras rike ägde lagliga arfsanspråk. Äfven från Pfalzgreffen anlände bref, men inga hjälptroppar; ej heller voro Tyska Östersjöstäderna höjde för att med Sverige afbryta sin förbindelse, som Pfalzgreffen föreslagit. Slutligen bragtes till slut det farliga, vidtutseende upproret. Svenska häradsdelningarne förenade sig i Småland, och vid Åsunden öfverraskade de D. På ena sidan anföllo honom Dalkarlarna och på den andra hakeskyttarne. Efter en häftig strid blef D. skjuten igenom begge låren, fembundrade af hans män betäckte valplatsen, och de öfriga skingrades. Nu föll modet hos Smålandsbönderna, då de sågo Konungens segrande troppar djupt intränga i den landsändan, och för sig sjelfva intet annat val, än den yttersta brist och nöd i skogarna, eller en strid med öfvermakten, om de vågade sig fram på slättlandet. De begärde nåd, som beviljades, mot det de biträdde att spana upp D. och hans anhängare. Flera af dessa sednare grepos och afrättades. Sedan från hvarje härad 12 de mest ansedda män blifvit lemnade som gisslan för de öfrigas trohet, tågade Svenska hären hem, med undantag af ett ringare antal, som skulle hålla jagt efter skogstjuvar och röfvere. Ännu var likväl ej upproret qväfvt, så länge anföraren ej blifvit ertappad, och man ännu icke uppgifvit hoppet att hämnas det öfvervåld krigsfolket föröfvat. Med Konungens tillstånd hade de plundrat öfverallt i den utarmade provinsen. Äfven voro fogdarne i närgränsande landskaper förbudne att afyttra säd till Smålandningarne, så framt ej dessa för sin trohet kunde uppvisa goda vittnesbörd. Öfverdrifna rykten om den grymma hämnd, som R. Gustaf beslutat taga på alla Smålands innevånare, tände å nyo upprorsågan. D. var återställd efter de sår, han i stri-

den erbållit. Han samlade kring sig de ännu lefvande af sina höfdingar, och fick snart tilllopp af sina förra anhängare. Dem förespeglade han Kejsarens näktiga liständ. Denna folkresning var likväl endast ett matt efterspel; den blef aldrig allmän; utan när Konungens krigsfolk ryckte in, förenade sig med dem många härader. Flera af D:s anhängare föllo i fiendens händer, sjelf led han ständiga nederlag, och blef af den sedan så ryktbare Jacob Bagge från by till by jagad, likt ett tröttadt vildbråd. På ett dygn förföljde honom Bagge hela sju mil. D:s tioåriga son tillfångatogs, och afled sedan i Stockholm af pesten. Hans farbroder, svägrar och de öfriga hans tillförlitligaste män blefvo gripne och i Jönköping afträttade. Ännu irrade han sjelf omkring i skogarne. En modig krigsmän Itagvald Persson Fargalt följde honom i spåren, biträdd af flera bland D:s fordnade anhängare. Omsider funno de honom uti Rödeby skog, gömd emellan trädstubbar och qvistar; men i det ögonblick han såg sin tillflyktsort röjd, sprang han hastigt upp, för att stika sig undan annorstädes i skogen. Jagten fortsattes, och den de ej kunde gripa lefvande, genomhorrade de med sina pilar. Ännu förvaras i Lunds Antiquitets-samling den påk, om hvilken en tradition finnes, att det var densamma som D. under sin sista flykt begagnat i brist på annat vapen. D:s kropp blef i Calmar stäld på fyra stegel och hjul med en kopparkrona på hufvudet.

Detta är den vanliga berättelsen om Dackes slut. Messenius bestrider, att den person, som greps i Rödeby skog, var D., utan en af hans anhängare, som liknade honom mycket. Dermed öfverensstämmer den med dessa uppträden samtida Grefve Pehr Brahe d. ä. Hans ord äro: "Det blef i lång tid derefter annorlunda befunnet, att det icke hade varit den rätte, sannskyllige." Messenius förtäljer, att den verkliga D. kom undan till Tyskland, hvarunder han i R. Johan III:s tid begaf sig åter till Sverige, då han blef igenkänd, och kring Stockholms gator förd med en kopparkrona på hufvudet, och sedan insatt i ett hospital, der han dog af pesten 1580. Af Pfaltzgrefven Fredrik hade D. blifvit upphöjd i adligt stånd. Efter hans försvinnande företogs ännu en gång en resning af några hans anhängare; men oroligheterna qvåldes lätt. Hertig Albrechts försök att upplifva upproret misslyckades, och ett af hans sändebud afträttades. Smålandsbönderna betalte en straffgård i oxar, i förhållande till den del, som hvar och en tagit i upproret. Deremot befriades de från den hjälpeskatt, som indrefs öfver hela det öfriga riket. — Godtyckets tid

var förbi, folkresningarne under Engelbrekt hade börjat för att afvärja utländskt och inländskt förtryck. Ändamålet var vunnet; och skulle icke anarki göra hvarje regering omöjlig, måste en gräns sättas för folkfrihetens utsväfningar. De passade ej för det nya tidsskicket, och de utplånades äfven af en kraftfull styrelse, utan att derföre folkfriheten försvann med dess utväxter.

(Källor: Tegel, Gustaf I:s Hist. — Strinpholm, Sv. Folkets Hist. under Kon. af Vasa-ätten, 3:dje delen m. 8.)

C—M.

DAHL, CHRISTOPHER.

Född i Saleby i Westergötland d. 17 Maj 1738, der fadern, *Christopher Dahl*, var Prost och Ryrkoherde; modern hette *Joh. Helena Enegren*. Sedan han genomgått Skara läroverk, blef han Student i Upsala 1773, och Phil. Mag. 1782. Dagen förut hade han låtit prestviga sig och blef följ. året kallad till E. O. Predikant vid Nylands Dragoner. Efter föregånget specimen ("*Historiola Poëseos Provincialis*") blef han 1784 Eloqu. & Poës. Docens. Erhöll Kgl. Hof-Predikants fullmakt 1786. Säsom Victoriansk Stipendiat höll han d. 8 Mars 1790 på Gustav. Lärosalen ett Åminnelsetal öfver Vestgötha Nations Inspector, Prof. C. Aurivillius. På K. Akad. vägnar talade han d. 5 Oct. s. å. öfver freden med Ryssland. Efter aflagdt specimen ("*Tyrtæi quæ supersunt Gr. et Lat.*"), blef han d. 20 Oct. 1790 utnämnd till Græcæ Lingvæ Prof. i Upsala. Led. i K. Comitéen för Ryrkoärenderna 1793. Pastor i Näs Präbende Pastorat 1793. Prost 1796. Ledamot i K. Bibel-Commission s. å. Utnämnd vid Kröningen 1800 och promoverad i Upsala d. 1 Nov. till Theol. Doctor. Led. i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. 1803, der han följ. å. tog sitt inträde genom ett Tal om den Grekiska Uppfostran. Parenterade å Akad. vägnar öfver Erke-Bisk. Dr Uno v. Troil d. 30 Nov. 1801. Akad. Rector vårterminerne 1792, 1801, 1808. Död d. 4 Sept. 1809 på Näs prestgård. Gift 1787 med *Helena Mirgar. Noring*, f. 1763 + 1823, dotter af Handelsm. i Upsala Jon Noring och Märta Christ. Borell. Barn: *Christina Helena* f. 1788; och *Margar. Charlotta* f. 1790, gift med f. d. Lif-Drab., Lienten. H. Bratt.

Dr Dahls studier voro i hans ungdom hufvudsakligen vända åt vitterheten, så väl den antika som moderna. Liksom han genom sitt lynne syntes tillhöra dessa tvenne olika

fidehvarf: genom sitt lugn, sitt allvar fornåldern, genom sin vekhet och fina känslighet nutiden, så tycktes hans sträfvande äsya, att i sina skrifter sammansmälta bådas företräden, den enas kraft, mognad och helgjutenhet med den andras friskhet, ideer och innerlighet. Öfver Roms språk hade han tidigt förvärfvat herravalde, men hans mästenskap bestod mindre uti, att sätta sig i besittning af guldålderns vackraste phraser, uttryck och vändningar, utan tvertom deruti, att han behandlade det såsom ett levande, dock på ett med dess art fullt öfverensstämmande sätt. Derigenom att han oinskränkt var herre öfver språket, och icke språket öfver honom, förmådde han att deruti lägga hela sin själ, ja ofta i ett enda ord en hel tanke, en idé. Så mycket man än beundrat D:s smak och elegans i Romersk klädnad, öfverträffades dock allas väntan genom det Program han, såsom Akad. Rector 1792, utgaf efter K. Gustaf III:s död, hvilket af kännare ansågs stå i jemnbrudd med det förnämsta af hvad vi äge kvar af den classiska fornålderns vältalighet. Till och med åt sina akademiska Disputationer ägde han förmågan att gifva eget skaplynn, både lärdomens och sin egen individualitets. "Så ligger oftast här, icke blott i hvarje ord en tanke, i hvarje vändning af språket en gestalt i tanken, i dem båda val, beräkning och ändamål: utan i hvarje tanke ett fynd, i hvarje beskrifning en jemnförelse, än varnande, än leende, än elegisk, mellan en förfluten tid och en närvarande; ändteligen i hvarje hel afhandling en gedigen verldsåsig." Så yttrar sig en af Dahls lärjungar och Minnestecknare, som sjelf, mästare i samma språk, tyckes till någon del efter honom hafva bildat sin stil, och som väl uppbann honom i tankens och uttryckets kraft och kärnfullhet, men icke i den ljufhet, den känslofullhet, det melodiska behag, som, framvällande ur en mildare själ, ett lättroddare hjerta, afspeglade sig i alla Dahls skrifter. Lika beundransvärdt är det Latinska Åreminnet öfver Troil, ehuru framställningen der är smorlunda. Det äger väl icke samma friskhet som Förfis yngre skrifter: uttrycket är mera inveckladt, ja, om man vill, konstladt, på ett sätt som kostar läsaren möda, men den öfvervunna mödan betalas med rika njutningar. Man finner här icke blott de mest öfverraskande, de mest sinnrika vändningar, ofta äfven philologiska epigrammer *). Talaren har här icke blott

*) Blott ett exempel. Talaren ville uttrycka, att Troil var född på gården Larabo. Men detta namn hade i ett vältalighetstycke ingen god klang, än mindre en classisk. Hvad gjorde då Oratorn? Han lät

sande, och han förstod att i lärbaktiga sinnen utveckla sanna medvetande till klarhet och liflighet. . . Man tyckte sig se hvad han talade, man igenkände det utan hesvär och hufvudbry. Han stod på sin tids höjd af lärdom, af vetenskaplig odling, af djuptänkt forskningsanda; likväl var det han sade, så enkelt, hjertligt, naturligt, att det begreps af alla och gjorde intryck på alla. Man trodde sig höra en prophet, som, invigd i högre världars hemligheter, sänkte rösten för att tala med jordens okunniga barn, nedlät sig till deras begrepp, antog deras vauliga uttryck och sakhilder, men inlade deruti, så mycket de kunde följa, af den höga mening, i hvilken han sjelf uppfattade och öfversåg tingen."

Frukterna af sina iakttagelser af de classiska språkens lynnen allmängjorde D. först i en Latinsk, och sedan i en Grekisk Språklära, den sednare äfven åtföljd af en Chrestomathi. Båda hafva förtjensten af en lifvande framställning och flerfaldiga sinnrika anmärkningar. Dock har den Latinska läroboken ett afgjort företräde. Den Grekiska åter, ehuru införd i alla skolor, var mindre passande för detta ändamål. Läroämnena äro alltför styckade; bokens kärna utgöres af den så kallade, numera alldeles öfvergifna Trendelenburgska Conjugations-theorien, hvilken likväl här något modifieradt framställes, och till hvars försvar förf. på flere ställen inlåter sig i en för en lärobok olämplig polemik.

Dessutom var D. en flitig och lycklig arbetare i de båda förutnämnda Ecclesiastika Comitée, hvaraf han var ledamot. Det vill synas, som skulle han mer än någon annan på sin tid haft förmågan att vara Evangelisternes och Apostlarnes tolk. Men huruvida han här försökt sig, veta vi ej. Frukterna af hans verksamhet på detta fält ligga, likasom så många andras, begrafna i Bibelcommissionens protokoller.

Arbetsamheten var också för D. icke blott inre behof, utan ock slutligen ett slags skyddsvärn mot de frätande bekymmer, hvaraf han med hvarje år hemsöktes. Dessa hade sin upprinnelse från hans husliga förhållande. "Den sköna Lena" — så kallades på 1780-talet hans blifvande bustru — var en vidt bekant skönhet, som kring sig samlade en skara af tillbedjare. Men då desse, oakadt allt sitt smicker och sina verser, icke framkommo med några allvarsamma anbud, och då blomningens tid redan led mot sitt slut, så nedlät hon sig att räcka sin hand åt en prest, åt Hofpredikanten Dahl. Men den sköna Helena var flyktig, såsom hennes hedniska namn-syster: framför allt älskade hon nöjen och

ströfvelser, och snart blef Upsala en för trång skådeplats för hennes triumpher. Hon flyttade med sina båda döttrar till Stockholm, och lefde der omgifven af glans och yppighet, der det hennes man pålade sig alla slags inskränkningar och försakelser, utom den, att hvarje Fredag, efter slutad session, regelbundet resa till sin maka, hvilken han ända till sin dödsstunden, oakadt alla hennes fel, dyrkade med den första lekens hela svärmeri. När då, sent om aftonen, hans språklösa åkdon stannade vid hennes port, hände det icke att han, att han fann sin hustrus våning festligt upplyst, huset fullt af gäster, musik och stojande glädje, och en hal, en öfverflöd, eller annan lustbarhet i full gång. En öfverdrifven omgifvenhet för den lättsinniga förtjuserskans önskingar var hans enda fel. För att kunna tillfredsställa hennes böjelse för att i deras läge så oförnuftigt slöseri, måste D. mer och mer sänka sig i skulder, som, sedan de länge fräckt hans inre, utlystrat hans lynne och ur hans själ förjagat den stilla, höga medfödda glädjen, omsider, i trots af alla bemödanden, hans vaxte honom öfver hufvudet, och slutade med en banan, året före hans död, hvilken sannolikt påskyndades af hans smälsan öfver denna olyckshändelse, som hårdt träffade många nära släkting, många af hans mest älskade vänner. Hans hustru, som öfverlefde honom i 14 år, dog i stort armod och i den fixa ideen, att hon hade en thekanna i sin mage. Alligen kan man deraf draga den mildrande slutsatsen, att hans uppförande mot sin make mindre härrör af brist på förstånd, än brist på förstånd.

Skrifter: Præsiderat för 59 Disputt. 1784—1809. — Tal öfver freden emellan Sverige och Ryssland. Ups. 1790. 4:o. — Minne öfver Prof. Carl Aurivillius. Ups. 1793. 8:o. — Grammatica Latina, Ups. 1796, 8:o (anon.), 2:a Uppl. Hernös. 1816. — Psalmernas ingifne till K. Eccl. Comit. Ups. 1804. — Grekisk Språklära och Lärobok, Ups. 1808, 09, 8:o; 2:a Uppl. Örebro 1811. — Tio Guds Bud förklarade af m. m., utgifne efter Dess död. Stockh. 1822. 8:o.

(Källor: Lefnadsbeskr., tecknad af Prof. Dr. Biberg i K. Vet. Hist. o. Ant. Akad. Handl. 11:te Del. — Erke-Biskop Wallins Förstel. till Tio Guds Bud. — Muntl. uppgifter).

DAHLBERG, ERIK.

Föddes i Stockholm d. 10 Oct. 1625. Föräldrarne var Landskamereraren öfver Vestmanland, Vermland och Dal Jö Erikson D. och Dorothea Matthysdotter. Sonen blef Kamarskrifvare i Pommern 1643; Fortifications-Conducteur 1644; Ingenieur 1648; General-Quarttermästar-Lieutenant 1656; Ö Lieuten. vid Södermanl. Regt: och adlad 1660; Commend: i Malmö med directionen af fortificationerna i Skåne och Halland, General-Quarttermästare 1674; Öfverste. s. å.; Krigs-R 1677; Commendant först i Christianstad, sedan 1680 i Landskrona, "med befällning att innesluta denna stad i real fortification;" Landshafding öfver Jönköpings län och General-Maj öfver Infanteriet 1687, med bibehållande af General-Directionen öfver Svenska fästningsbyggnaderna; Friherre 1688; Caput commissionis för en undersökning om Nirska riksgräsen vid Herjedalen och Jemtland år 1690; General-Fält-Ty mästare 1692; Kongl Råd, Grefve, Fältmarskalk och General-Guvernör öfver Bremen och Verden 1698; Gen.-Guv. öfver Liffland med Riga till residens, samt Dorpts och Pernaus Aka Cancellar. Dog i Stockholm 1705.

D. tillbragte sina barndomsår vexelvis först hos en Rykoherde Scintelius i Vestmanland, med hvars söner han kort tid gick i Vesterås skola, sedan i Professor Laurelius i Upsala, och hos släktingar i Östergötland. Farbrodern Råtmästaren Svanfeldt, satte honom 1638 i en skrif- och räkneskola i Hamburg, der han förvärfvade den vackra hantstil, som sedan var honom mycket till nytta. 1640 följde han farbrodern på resor till Sverige och Lübeck, fick 1641 skrivare-tjänst hos General Kamereraren i Pommern och Mecklenburg Gerdt Antony Rehnskiöld. Ehuru Svanfeldt vid sin död ägde 100,000 Rdlr och 120 bondgårdar, som allt förvärfvadt i en tjänstbefattning, för hvilken han hade sin bröder att tacka, skänkte han likväl dennes son, den ung Dahlberg, endast fyra riksdaler vid deras afsked; innan det hade han visat brorsonen inventarium efter dennes föräldrar och en förteckning öfver de utgifter han haft för honom sjelf hvilka på $1\frac{3}{4}$ år stego till 400 Rdlr. Hos Rehnskiöld behandlades D. strängt, och fick för pojkestreck "smaka obrännska," som han uttrycker sig, men han hölls både i kläde och kost bättre, än det öfriga tjänstfolket, hvilket kunde till skrivas både släktskapen med Fruen i huset, och hans allvarliga bemödande att vara sin Herre till tjänst. Han blef stua

dom ineläst i Rehnskiölds kammare, då några hemliga och vigtiga handlingar, hvilka rörde krigsväsendet, skulle af D. renskrifvas. Han följde Rehnskiöld på flera resor till Westphalen, och 1643 till Svenska armeen i Pommern, der han öfvervar först hela årets fälttåg och sedan stormningen af Christianspriis; skickades 1644 till Sverige med en instruction till Dr. Christina och med föräringar till Drotset och Riks-Cancel- leren, följde sedan Svenska flottan till Tyskland, under hvil- ken resa han råkade i sjönöd. 1646 var D. med de för Sven- ska kronans räknung hyrda handelsfartyg; anviste dem deras landningsplatser, och afgaf sedan för Drottningen i Stockholm en berättelse å Rehnskiölds vägnar. Fartygen skulle till Tysk- land öfverföra Svenska troppar, och R. hade hyrt dem. Vid sin återkomst till Tyskland utnämndes D. till Conducteur, se- dan hans håg bestämdt förklarar sig för Ingenieurväsendet, och de framsteg han på egen hand gjort, berättigade till för- hoppningar. Hos Öfverste Mardefelt blef D. af Rehnskiöld förordad till erhållande af undervisning, lyckades så väl i Pfalzgreffen Carl Gustafs, hela Generalitetets och Fruntimbrets närvaro att minera tornet vid Demmin, så att Pfalzgreffen villo taga honom med sig till armeen, der han behöfde unga män med öfning i Fortifications-vetenskapen. Mardefelt före- bar, att D. behöfde ytterligare undervisning, och gaf i stället anvisning på sin svåger, en ung, ganska skicklig man, som på resan till armeen föll ett offer för en Kejserlig ströfcorps. Mardefelts ärende reste D. till Pfalzgreffen, som då var Ge- neralissimus och en tid uppehöll sig i Schweinfurt, följde med till Würzburg i Pfalzgreffvens suite, som bestod af 1500 personer; beskriver såsom "öfvermåttan lustig" denna resa mellan vinberg och åkrar och ängar, som voro planterade med fruktträn, hvilka buro mandlar, apricoser, pfersiger, plom- mon, äpple och päron m. fl." Han skildrar utförligt alla de högtidligheter, som ägde rum båda vid Pfaltzgreffvens mottagan- de och undfågnande. På en fastedag serverades 60 särskilda rätter fisk, och till de resandes nöje uppfördes "musik, co- moedier, och slikt, som Jesuiterne och andra Ordens-personer och Munkar rätt mäterligen veta att bringa till väga!" Fyra dagar dröjde de i Würzburg, och kommo, "churuväl vi hade vin i sporrarne," samma afton (på fjerde dagen) sent till Schwein- furt igen.

Ar 1650 skickades D. till Frankfurt am Mayo, för att indriva de 120,000 Rdlr Specie, hvilka Schwabiska, Rhen-

ska och Frankiska kretsarna skulle till Svenska kronans satisfaction utbetala. Med betalningen dröjdes; hvarföre D. helta tre år der stadnade kvar, och tog undervisning af den förnämste Ingeniören Andr. Bökler uti "Mathesi, så väl som Geometria, Fortificatio och Perspectiva," och af "en förnäm" präst Magister Mohr uti Fransyska språket. Dessutom lärde han att spela på "Mandor och Teorherat luta." Hos en beridare öfvyade han sig i ridkonsten. Gjorde med en ung Grefve Königsmarck resan till Mainz, der han spisade vid Churfurstens bord, undfagnades af honom med vin och confect, fick bese fästningen Schweichartzburg, och blef på en af Churfurstens jagter förd till den udde vid Mainz och Rhens sammanlopp, der Gustafsborg blifvit uppförd. I Heidelberg voro de gäster hos Churfursten Carl Ludvig. Der skiljdes D. från Königsmarck; gjorde sedan i Hanau bekantskap med Grefven af Hanau, då de tillsammans stodo fadder; "och blef med honom så förtrolig, att de begge bytte hattar." D. var gäst hos Grefven, fagnades af Grefvinnan, for med Grefven på jagt och "blef i hana trädgård med ringrännande och annan lust entre-tenerad." År 1633 var han tillstädes vid en riksdag i Regensburg, och vid Ferdinand IV:s kröning, såsom Romersk Konung, i Augsburg. Sedan D. till Hamburg i vexlar uppskickat så mycket som han af satisfactions-summan kunnat indrifva, reste hau till Wien, och kunde ej nog beundra de sköna städer, slott, byar och kloster, som ligga på Donaus båda stränder. I sällskap med en Fransysk adelsman Monsieur De la Hay, hvars fader var Ambassadeur i Constantinopel, ämnade sig D. till denna stad, sedan han från Munkarne i Wien försett sig med recommendationsbref till klostren i Constantinopel och i Asien. Utan att äga penningar hoppades han att såsom Pilgrim kunna tiggas fram ända till Jerusalem, dit han föresatt sig att utsträcka sin färd, då han han höll det för "berömligare, att på främmande orter lida ondt, än att sitta hemma i sopvrån som somlige göra." I Gran der de af Beyen trakterades med "en slags dryck cherobeth (Sorbet), samt allahanda confect, fingo de af honom den varningen, att inställa resan för de Turkiska ströfparter, hvilka voro att befara på deras väg och som ej skulle respectera Storherrens pass.

Hemkommen till Sverige erhöll D. genom Würtz Konungens löfte om ett compagnie vid dess garde; men då det kungliga bilägrat fördröjde utnämningen, och dessutom de unga Fräberrarne Cronstjerna erbödo D. fri resa med sig till Frankrike och Italien, och betalning dertill, mot det att han ville

undervisa den i fortificationen, så antog han tillbudet, "af lust att resa i långt aflägs land och lära främmande språk." Han gjorde sig äfven den föreställning, att med hans befordran skulle gå långsamt i fredstid, "då så många stora Herreharn fram i vägen voro, af hvilka ock några stodo efter det compagne, som mig lofvades." Under resan på Alperna hade D. i December en dag snö och vinter, och den andra dagen möttes han af varma, välluktande fläktar från Söder. I Treviso såg han d. 29 Dec. "alla slags kryddor blomstra, som i fullkomlig sommar." I Venedig bevistade han Carnavalen, och "de härige Opera, eller sjungande Comoedierna," besåg i Pfalzgreffen Adolph Johans suite "Arsenalen, Skattkammaren, Myntet och slikt." Öfvade sig i Italienska språket och i ritande. Sedan han tillfrisknat från en sjukdom, som var håll, hvilket Italienarne kalla "la punta," och hvarifrån hvarken läkarne eller Pfalzgreffen väntat att se honom återställd, förnyade han tankarne på en Jerusalems-resa. Han beslöt att skilja sig från Cronstjernorna, som förargade D. både med sitt lefverne, med sin ständiga oenighet, och den ringa uppmärksamhet de lemnade åt hans förmaningar. "D. reste till Draun i Dalmatien, ämnade sig derifrån sjövägen till Ragusa och sedan med en karavan landvägen till Constantinopel. Fruktan för en Turkisk armée i granskapet af Clissa och Sebenigo hindrade dock resans fortsättande. Återkommen till Venedig, åtog han sig Cronstjernorna ånyo, då de lofvade honom mera lydnad, än förr. Under deras resa hade de i Ancona "ett godt härbärke, och en lustig värd, som emot Italienarnes natur och vana lät oss conversera och umgås med hans hustru, så att vi med musik och andra höfligheter hela natten voro lustige och blefvo väl trakterade." Värden hade tjent under de kejserliga, och var bekant med främmande lands seder. I Rom fingo de resande uti Dr. Christinas suite hese "många helgedomar och rariteter." Det var äfven förgäfv. att D. för tredje gången beslöt, att se Heliga Landet, hvarifrån han ämnade begifva sig till Egypten och till Persien och slutligen genom Ryssland åter till fäderneslandet; af fruktan för Algeriska Corsarer måste fartyget styra tillbaka till Palermo. Med 10 Doppier (36 Rdr.) nödgades D. friköpa sig, då han i södra Italien fallit i händerna på banditer. Andra gången räddades D. och hans sällskap af deras snabba hästar från att undergå samma öde. I Rom fortsatte D. sina teckningar efter "lefvande och nakna figurer i Akademierna, afsmätte antika byggnader, och öfvade sig särdeles i Architectura ci-

vihis." Bref från dåvar. Gen.-Major Mardefelt och från Fält-Marskalk Wittenberg kallade honom till Svenska krigshären i Polen.

På vägen dit blef han i Florens förestäld Storhertigen, och från hofvet fick han sedan i sitt härberge 6 flaskor Verdea, "som är ett rart slags vin," och dertill frukter och matvaror. Dagen före slaget vid Warschau anlände D. till Svenska lägret, skaffade sig från Pfalz-Grefven Adolph Johan ett recommendations-bref till Konungen, och begaf sig med detta till Frauenburg, der Konungen träffades. Det första intryck D. gjorde på honom, var fördelaktigt, och K. Carl X. utnämnde honom till General-Quartiermästare-Lieutenant vid stora arméen. På vägen derifrån till Elbing blef han angripen af pesten, som han sig ådragit under resan genom smittade orter. Sin dräng skickade han från sig till Frauenburg, sadlade sjelf sin häst vid värdsbuset, der de stadnat, och fastband bakpå sadeln väskorna, hvaruti lågo 360 Riksdaler. En dag och två nätter irrade han medvetlös genom skogen, ömsom slumrande i sadeln, tills hufvudet stötte mot grenarne på träden, och ömsom hvilande på marken, med betseltyget lindadt om handen. Hästen var sin herre trogen, och omsider kom han på en skogsväg till en krog, som stod vid stranden. Endast genom att stödja sig mot gärdesgård och väggar, kunde han stappla fram. Värden och husfolket ansågo honom drucken. Så snart D. kastat sig på en bänk, insomnade han, och vaknade först, då en Fiskare kom in, och begärde ett stop öl. D. drack med fiskaren, gaf honom aftonvard och då de åtskildes, en Specie Riksdaler. Sedan, när värdsbusvärden märkte, att det var pesten, som den främmande hade, lät han lägga honom på en halmkärve under några pilar vid hafsstranden. Här fann honom fiskaren, förebrädde värdsbusvärden sitt förfarande, hvaraf, i fall det blef bekant, man kunde befara Svenska Konungens hämnd. Han lade den sjuke i sin båt, och öfvertäckte denna med segel bland den tjocka vassen, så att ingen fiende skulle blifva den sjuke varse. Här låg D. 21 dygn, och under tio af dem förtärde han ej bröd så mycket, som en valnöt; men tio à elfva stop öl drack han dagligen. Omsider brast en pestböld i halsen, och derefter blef hans hälso tillstånd förbättradt. I fiskarens hus tillfrisknade han, och begaf sig sedan till arméen.

I Thorn anlade D. några fästningsverk, var med i Pommern, och då föreningen skedde med Ragozki. D., som var Latinska språket mäktig och äfven kunde tala med Ungern

i Ragozskis här, blef derföre af Konungen brukad som hans General-Adjutant, hvarje gång han hade sammantråde med den Ungerska Fursten. D. stack ut läger för alla tre arméerna, och var oupphörligt till häst, då han ständigt hade uppdrag till Ragozki, och dennes högkvarter vanligen låg 1 à 2 mil från Konungens. Vid stranden af Bug stod fiendliga Generalen Podozki med 12,000 hästar, och att recognoscera skickades D. dit, med den påminnelsen af Konungen, att "salvera sin person," då den kunskap Konungen önskade vore det vigtigaste; ginge än hela D:s parti förloradt, skulle R. väl taga revenge. "Med 120 så kallade svartrockar af Kungliga Lifgardiet, jemte 100 Ryttare, 200 Ungrare och lika många Kossacker utförde D. sitt uppdrag, öfverändakastade, och dels fördref, dels nedhögg sex fiendtliga Compagnier af förvakten, tog 12 Polska Adelsmän och en hvit fana; hvarefter han recognoscerade floden, och märkte att den var passabel. Han gjorde allt för att förmå Konungen, att belägra Littewsky Brzez, tog med lifsfara en afteckning af denna fästning, och i hopp att inbämta närmare underrättelser, följde han med de Officerare, som gingo in i fästningen för att parlementera. Följande natten uppförde han en tenaille, och då Konungen besåg denna, bytte de hattar, bärande D. den hatt med en stor, svart fjäderbuske, hvarpå Konungen var känd. Sedan då en trumpetare kom, att hämta D. till lägret tillbaka, tog han trumpetaren med sig, och red mot fästningsporten under förevändning af ett samtal. Fienden hotade, om ej D. red sin väg, skulle han få convoj; men han gaf dem till svar: "Trots att J skjuten ett skott, mågen J veta, att Konungen af Sverige har 80,000 Ungrare och Kossacker hos sig, och innan en timma skall icke en lefvande själ vara af eder i Brzez, om J hafven det hjerta att skjuta efter mig, som Konungen till eder i god mening sändt hafver." Återkommen till lägret, fick D. af R. Carl Gustaf uppbära förebräelser för sin djerfhet, liksom då han förra gången varit i fästningen att parlementera. Han visste emedlertid berätta, att floden, som flöt omkring fästningen, var icke djup, och stadsmuren endast förskansad med pallisader. Samma dag gaf sig fästningen.

Då D. en gång spisade hos Ragozski, gaf Fursten honom öfver bordet högra handen, och lät honom sitta i högsätet, medan Ungerska och Kossackiska Fältherrarne, Stor-Marskalcken och Furstens Generaler, stående, uppvaktade sin herre. Ragozski visade äfven för D. en sabel, som han fått af Turkiska Sultan, och som var besatt med rubiner, turkosser och

smärtagder. Derpå drucko de Tyska Kejsarens, Svenska Konungens och Sultans skål. Med Ragozki och Kossack-fältherren underhandlade D. om rättighet för Svenska Konungen, att värfva några tusende Ungrare och Kossacker. Det beviljades; men Konungen gjorde ej bruk deraf.

På marschen från Polen var D. den, som nedref eller stack i brand de fästen, som ej kunde försvaras. Vid Itzehoes belägring var han två gånger i lifsfara, först för en styckekula, och sedan för en fyrmörssare, som sprängdes, då en fyrkula af 280 marker skulle antändas. Vid Fredriksudde undsatte D. General-Major Bödeker, då under ett utfall från fästningen Danska Öfversten Sestedt trängde på, åtföljd af två skyttar med Holsteinska hakar. D:s häst blef då skjuten, och dertill var Danska Konungen och hans Drottning från fästningsvallen ögonvittnen. Danska utfallet tillbakadrefs med stor förlust å deras sida. Under kanonaden mot Fredriksudde hade D. en het dag. Hans batteri låg högt; omsider voro hans fältstycken alldeles forlamade, och mycket folk och constaplar hade blifvit skjutna. Fästningen hade under hela sju år blifvit befästad, och dessutom emottagit öfver 8000 mans förstärkning. Före hufvudstormen spejade D. bland utanverken, krypande flera nätter på händer och fötter i den vattenfria fästningsgravnen. Vid stormningen förde han cavalleriet och Uppländningarne i sjön kringom pallisaderna, och in i fästningen. Ännu försvarade sig 3000 man i den innersta skansen; D. red dit, oaktadt Wrangels varning, och förmådde dem att sträcka gevär. Fästningen hade 6000 man, då den gaf sig till en belägringshär, som ej öfversteg 4000 man.

Innan Lilla Bält passerades, pröfvade D. isen, och satte sedan med 80 hästar öfver till Langeland, och med hälften deraf till Ljaland, "ridande i fullt traf tillbaka, och mätte allestädes, i synnerhet hvarest strömmen var starkast, isens tjocklek." Han lofvade Konungen att ansvara för öfverfarten till Laaland. Denne slog då händerna ihop och utbrast: "nu, bror Fredrik! skola vi talas vid på god Svenska." Genast lät K. Carl Gustaf spanna för sin vagn, befallte D. spisa vid Kungliga taffeln, och sedan följa sig till Nyeborg, der Konungen ville öfverlägga med Wrangel och Ulfeld. Dessa bägge bestredo möjligheten af D:s uppgifter, och sedan Konungen, utan att än hafva något beslutat, gått i sin sängkammare, förhöll de D. strängt, att han ingaf Hans Maj:st "sådana skadlige och farlige resolutioner." Samma natt skickade Konungen efter D., och bad honom ännu en gång på samvetet säga sina tankar.

Han skulle ej äkta Ulfelds och Wrangels invändningar, Konungen visste dem förutan hvad han ärnade göra. D. svarade, att ehuru ringa hans lif var, att betala den olycka, som inträffa kunde, vore han likväl säker på, om frostén fortfor, att han skulle föra H. M. öfver, äfven om han hade 3 gånger hundra tusende man. Då inföll Konungen: "Nu, det är godt, J skolen också göra, och jag vill i Herrans namn gå fort; Wrangel och Ulfeld må säga hvad de vilja; deras mening är god, men denna occasion för kostelig, att låta så förbigås." Efter ordres, som Wrangel ovetande utfärdades, stodo Svenska regimenterna andra morgonen i Svendborg. Wrangel var vred, då Konungen bröt upp, och han sade till Dahlberg: "J bringen Konungen om scepter och krono." Under tåget red D. förut, och sedan följde Konungen med cavalleriet. Då de uppnått Laaland, fick Wrangel ordres att föra infanteri och artilleri samma väg. "Blef Riks-Amiralen (Wr.), skrifer D., mig efter den dagen aldrig god, utan alltid hätsk, hafvandes alltid sedan förhindrat min lycka, i synnerhet i det påföljande, högst beklagliga interregnum, att jag, i det jag hade förtjent tack, derföre blef hatad, och alltså befann infra invidiam virtutem."

På Seeland utstäck D. lägret, och sedan följde han Svenska Konungen, då denne efter slutad fred som gäst besökte Danske Konungen på Fredriksborg. Vid bordet föll samtalet på tåget öfver Bält. Carl Gustaf vände sig då om, pekade på D., som stod bakom hans stol, och yttrade: "denne har vist mig vägen hit in på Seeland." Danske Konungen räckte D. sin hand, som denne kysste; men Drottningen "snedde esomoftast ögonen på mig, och mente fuller tilläfventyrs icke allt det som godt var." Sedan var D. Konungen följaktig till Skåne, och gjorde der en geometrisk delineation af fästningsverken vid Helsingborg, Landskrona, Malmö och Christianstad. I Bodekulla utstäck han några skansar och planen till en stad, der sedan Carlshamn byggdes. I Götteborg hade D. en duell med en öfverdådig Ryttmästare, som förut hade, utan att sjelf blifva sårad, 52 gånger slagits på värja; men denna gång fick han en farlig blessure; hvarföre D. blef af Konungen varnad, att hålla sig undan, tills man såg, hvad utgång tog. Konungen lofvade D. så mycket penningar han behöfde. Den sårade blef återställd, och D. afgick till Wrangel på Seeland i ett viktigt ärende. Sedan aftecknade han alla hamnar, inlopp, landningar och advenuer på Fyen, och uppskickade till Konungen sina arbeten.

Före det andra Danska krigets utbrott öfverbragte D. till Svenska Legaterna i Köpenhamn, och likaledes till Christer Bonde och Gyllenstierna i Skåne, förhållningsordres från Konungen. I Köpenhamn företog D. af stad och citadell en afritning, huru mycket han än hindrades af bekantas besök, och af inbjudningar till banquetter. Bland andra var han hjuden till Gyldenloeve. Så tappert de äro drucko om aftnarna, begagnade D. morgonstunderna, och hade inom några dagar en ritning af staden färdig, "hvilken oss sedan mycket väl kom till pass." D:s förnäma bekanta, bland dem Commendanten i Köpenhamn v. Ahlefeld, ville med ett dryckeslag fördröja hans resa, men dertill samtyckte han endast med det villkor, att stadsnycklarna buros upp i hans härberge. Sedan kl. 2 om natten fortsatte D. sin resa. Han rådde Konungen att ofördröjligen rycka mot Köpenhamn, då man i följd af missnöjet i staden och de ännu bristfälliga fästningsverken kunde vara säker att ej träffa något motstånd. "Jag lofvade H. M. i allas deras närvaro, att vilja sätta mig på en vagn, och köra öfver grafven och vallen in i Köpenhamn med vagn och hästar, och således föra dem an, som storma skulle." Konungen fann forslaget icke rådligt, och belägringen företogs. D. dirigerade approacherna, och red oupphörligt mellan Köpenhamn och Kronoborg, tills General-Quarttermästaren Gotgas vid sin ankomst öfvertog ledningen. Derefter stannade D. vid Kronoborg, och tvang denna fästning att gifva sig. Han deltog i stormningen på Köpenhamn d. 11 Febr. 1659, som han fruktlöst afstyrkt. På Seeland aftecknade han alla hamnar och inlopp, och Kronoborgs fästningsverk utvidgade han med ett arbets-biträde af 1200 Seeländska bönder.

De nådiga löften, med hvilka Konungen erkände D:s verksamhet, blefvo genom hans för tidiga död ouppfyllda, men icke minskades afunden till den i viktiga värf brukade mannen, som "gick in till H. Maj:t i hammaren, enär en del måste stå ute." D. var oförtruten att till Sverige från Kronoborg utskeppa 74 sköna metallstycken, som Pfalzgreffen af Sulzbach ämnat låta bli kvar; han afslog Danska Konungens anbud att fortsätta Kronoborgs befästning, och återvände till en obemärktare tjänstbefattning i sitt fädernesland under en förmyndare-regering, som med glömska af förtjenster lät honom gråna på en underordnad plats. Wärpinge gård i Skåne, en skänk af K. Carl Gustaf, indrogs.

Under fredsåren företog D. mönstringar och utskrifningar, och gick på "tjäder och orrelek," och i skärgården att "fu-

glä." Reste till Frankrike, och efter uppdrag af Svenska Regeringen anskaffade derifrån kopparstickare, för att biträda vid utgifvandet af sina teckningar öfver K. Carl X:s fälttåg. Han var äfven i Holland och i England, blef i Londen till handkyssning presenterad för Engelska Konungen, Drottningen och Hertigen af York. Konungen fick se D:s ofvannämnda teckningar, och visade honom i stället ritningar af Engelska fästningarne, med förfrågan, hvilka förbättringar på dem borde företagas. Tre gånger gaf han D. företråde, sade sig behöfva en som förstod fortificationen, då han väl hade i sin tjänst två utländska Ingenieurer, en Fransos och en Holländare; men den ena var en bedragare, och den andra en skålm. Kunde Konungen få en ärlig man i sin tjänst, ville han honom belöna fullt ut så mycket, som hvilken annan Potentat." Han klappade D. på axeln, och sade; "vous seriez un homme pour moi." D. svarade, att han berodde af sin regering. Den resa i hans sällskap, som Konungen föreslagit till Plymouth, uppsköt för Drottningens sjuklighet, och då vintern närmade sig, återvände D. till Sverige.

K. Carl X. Gustafs önskan, att D. skulle i Fortification och Mathematik undervisa Kronprinsen, förbisågs af Förmyndare-regeringen. Det var under Danska kriget som K. Carl XI. blef uppmärksam på D:s utmärkta förtjenster, hvilka ökades genom nya ansträngningar för det allmänna. Han hindrade Konungen från det förtviflade beslutet, att endast med fotgardet och lifregimentet till häst i Oct. 1675 anfalla Gyldenløve. Konungen lofvade omsider att afvakta de underrättelser om fiendens styrka, som D. åtog sig att skaffa från Ascheberg. Denna gång blef intet anfall af. Nästa år sammankallade D. i Malmö de Skånska, Halländska och Blekingiska ständerna, och förmodade dem att bevilja till ett ansenligt belopp medel till krigets förande. Under kriget hade D. ingen hvila; han utstack läger, byggde skansar, ledde belägrings-företagen och samlade troppar. Han och Johan Gyllenstjerna hade af Konungen "plenipotens och myndighet" att bestämma de orter, der förstärkningsmanskapet skulle inträffa, och deras ordres skulle Riksbens Råd och Militär-Befälhafvarne i provinserne hörsamma. Middagstiden d. 21 Oct. 1676 inträffade i Halmstad 12,000 man från alla vägar i smärre afdelningar, utan att befälet öfver hvardera af dessa visste om den tillämnade föreringen, förrän ögonblicket, då den verkställdes. Danska lägret på andra sidan om Lydde å recognoscerade D., och var sjelf den fjerde, då Konungen med Helmfelt och Ascheberg

gick öfver isen en natt, och besåg Danska lägret. Det var D., som jemte Ascheberg undersökte isen, och förmådde Konungen gå öfver med hären; hvarpå följde slaget vid Lund, under hvilket D. var vid Konungens sida i alla faror. En musket-kula tog bort D:s sadelknapp, och trängde genom begge hans lifjackor nära intill veka lifvet. Efter slaget utstakade D. och J. Gyllenstjerna vinterlägren. Sedan gaf D. nödig instruction för belägringen af Helsingborgs slott, var med att innesluta Christianstads fästning, skickades derifrån till Dalarön och Stockholm, der för flottans försvar tarfades en starkare befästning. Vidare kallades D. till Skåne, afgick derpå till Bohuslän med vidsträckt fullmakt att sammandraga provinsmilitären till denna landsändas försvar mot Gyldenloewe. Derifrån reste han till Stockholm för befästningens skull, och sedan ofördröjligen till Skåne, der han var behöflig vid Christianstads belägring.

Dessa oupphörliga resor intyga D:s outhärdlighet, och en aldrig hvilande verksamhet, som omsider rönt en sen utmärkelse, när D. på sin ålderdom befordrades till rikets högsta värdigheter. I sina sista lefnadsår skyddade han Liffland och Riga mot ett infall af K. August II:s Sachsiska troppar. D. tillhöll Lifflands invånare att förblifva Svenska kronan trogne, befästade Riga, och då Fältmarskalk Fleming belägrade denna stad, under förvändning af att det öppna landet på flodens andra sida var blottstäldt för fara från Svenskarne fasta orter vid Düna, lät D. afbränna Rigas förstäder, att de ej skulle tjena fienden till betäckning. Riga blef ointaget, men Dünamünde gick öfver, likväl endast för en kort tid, tills nya Svenska troppar, som anlände från Finland, tvungo Sachsen att draga sig undan på andra sidan om Düna. Ännu en gång år 1700 belägrade K. August Riga med 15,000 man, och hotade, om ej staden gaf sig inom 6 dagar, att förvandla den i en askhög. Efter trenne misslyckade bombarderingar, gick K. August tillbaka öfver Düna, vid underrättelsen om den framgång Svenska vapen haft mot Danskarne.

Czar Peter tog till förvändning för sitt krig mot Sverige, att han 1697 i Riga på en incognito företagen resa ej blifvit nog hedrad. D. i en skrift till K. Carl XII. vederlade alla Czarens svepskäl. Denna Ryska beskickning hade med salut, betjening och escort blifvit hedrad mera, än någon föregående. Sjukdom hade hindrat D. att bjuda till sig Ambassaden. Förbudet till LeForts Officerare att afrita fästningsverken,

och den vaksambhet hvarmed D. sökt hägna denna gränsfästning, hoppades han snarare förtjena beröm än tadel.

Till K. Carl XII:s öfvergång öfver Düna skall Grefve D. hafva gifvit planen. Han anskaffade fartyg, inredde pråmar till blockhus, som förde kanoner af svår kaliber, och besvarade fiendtliga elden på andra stranden. När efter flodens öfvergång det ryktbara slaget följde, var D. själen i denna af en öfverlägsen strategi utmärkta, militäriska action. Vid eröfringen af Kockenhusen biträdde han med råd, och skickade till belägringscorpsen vid Dünamünde de mörsare och kanoner, hvilkas ankomst påskyndade capitulationen.

Dessa prof på D:s offentliga verksamhet voro de sista historien känner. Slaget vid Düna var kronan af ett lysande hjertelofs obegränsade verksamhet. Rik på år och ära, afled han i Stockholm d. 16 Jan. 1703, i en ålder af 77 år och 4 månader. Den Grefliga ätt, som han begynt, utgick med honom på manslinien. Han hade 1666 ingått äktenskap med *Maria Eleonora Drakenhjelm*, död 1680. En hoppgifvande son *Wilhelm*, som hade i Upsala på Latin publice valedicerat, och sedan valt krigareståndet, blef genom döden 1689 borttryckt. En dotter, *Anna Maria*, blef gift med en Major Beijer, en annan, *Dorothea Beata*, med Assessor Adlerberg.

Grefve D. hvilar i det präktiga grafchor, som han åt sig byggt vid Turinge kyrka i Södermanland. Hans minne lever i Sveriges historia, i de Svenska fästningar, som till en stor del äro af honom anlagda, eller ombygda, eller förbättrade, och i hans båda stora verk, *Suecia antiqua et hodierna* och teckningarna till K. Carl X. Gustafs historia af Puffendorff. Före D:s tid var i Fortificationen ingen Svensk hans like. Man har kallat honom Sveriges Vauban.

(Källor: Grefve E. Dahlbergs af honom sjelf uppsatta lefvernes lopp uti Gjörvells Sv. Bibl. Del. I. — Schlözer, Schwed. Biogr. I. Th. — Gezelii Biogr. Lex. — Carl XII:s Historia af Lundblad, 1:sta Del.)

C—M.

DALBERG, NILS.

Föddes d. 1 Apr. 1736 i Linköping, (Föräldrar: Skräddaren *Erik D.* och *Marg. Lundberg*.) Student i Upsala 1752; genom en condition hos Direct. vid Ostind. Compagn. Claes Grill i Stockholm, som ägde stora samlingar i Natural-

lät hvar dag under Prinsens första år tvätta honom öfver hela kroppen med en fin svamp doppad i kallt vatten. Då Konungen beklagat sig för Kejsarinnan i Ryssland för de strider han måste utstå i och för sitt förtroende till D., svarade hon, att H. M:t borde fortfara, utan hänseende till "les vieilles matrones tant feminines que masculines," i en uppfostrings-princip efter hvilken Kejsarinnan lät uppfostra sin sonson Alexander. D. anmärker att Gustaf Adolph derigenom blef så härdad, att han i hela sitt lif sällan behöfde anlita läkare och anser således sig väl lyckats. Om detta likväl ej skedde på det psychiskas bekostnad, är en annan fråga. Mellertid befalltes han att åtfölja Konungen, på det han på ett hederligt sätt måtte skiljas från sin befattning med Kronprinsens helsovård. Konungen var så svag, att han i 11 dagar måste ligga i Damgarten. Efter slutad brunnscur ville Konungen utsträcka resan till Italien, men, i anseende till landets betänkliga ställning, öfvertaltes han af D. att återvända. Dock ehuru väl Konungen gaf vika, fattade han likväl en viss ovilja mot sin rådgifvare, hvilken derigenom fann sin tjänstebefattning i närheten af Konungens person dubbelt tung. Han begärde alltså och erhöll afsked d. 11 Sept. 1781, men förordnades samma dag till tjänstgörande Bergsråd, med bibehållande af Lifinedici-lönen samt förut erhållne pension, hvarjemte han dessutom erhöll Rådsmansö Kungsgård i Upland på listid emot ett ringa arrende.

Här uppställde han sitt dyrbara bibliothek och tillbragte sommarmånaderna. Till hofvet kallades han ej förr än sista natten af K. Gustaf III:s lefnad. Han fann honom nu "fri från den annars åtföljande sårängan, med redigt sinne sluta sin oroliga lefnad." Hvad angående Konungens sista stunder Biskop Wallquist har berättat, påstår D. i många omständigheter vara oriktigt, och att Biskopen var alltför kort tid inne för att säga hälften af hvad han förmåler sig hafva anfört. Äfven nekar han sanningen af hvad Tyske fäliskären G. Kletten (sedan Prof. i Greifswald) anfört om den sjuke Konungens behandling, i Hartenkeils Med. Chirurg. Zeitungs 3 B. s. 80. Konungen, försäkrar D., lyftades dagligen ur sängen i en enkom dertill gjord stol, der skadan kunde bekvämligen ansas, var dagligen lika klädd och drack intet vin än mindre några glas, samt hade såret i ömnig bulning ända till dess den af O. A. påtrugade citronglacen uppväckte pleuresien 4 dagar före Konungens död, då bröstfebern ej tillät någon vindrickning. D. anser dock, att skötseln med fullt skäl kan sägas mycket bidragit att påskynda döden, om den ock ej

var ensamt orsak dertill. "Under förevändning att uttaga spiknubbar och förgiftad förladdning, som man föregaf hafva inkommit i kroppen, ehuru ogrundadt det ock var, handterades skadan obeskrifligen groft i en $\frac{1}{2}$ timme genom skärningar eller dilatation, som man sade, alldeles efter den gammalmodiga chirurgiska slendrian, i okunnighet om den lindrigare och förnuftigare method, som under sednare krigstider visat sig gagneligast vid skador af skjutgevär. De efter citronglacens förtärande uppkomna plågorna gäfvö väl något efter, sedan ådern blifvit öppnad och vesicatorium lagdt på bröstet, men suppurationen minskades hastigt och en ömnig upphostning infann sig och fortfor ända tills efter midnatten emellan d. 28 och 29 Mars, då en stark tryckning på bröstet tillstötte med rosslande andedrägt och afstadnad upphostning. D:s inkallelse förhindrades dock ännu af E. S. (Salomon), till dödsdagen kl. 4 om morgonen. Konungen yttrade sin glädje vid D:s ankomst, då de 4 förut närvarande läkarne afträdde. Han begärte samma läkemedel, som han fick 1780 i Damgarten. Han fick det, och följde deraf en sådan lindring, att han begynte tala om sitt uppsåt att göra en utrikes resa. D. yttrade att det ej vore tid tänka på sådant, utan att ända Konungen förstod hvad D. ville antyda. Slutligen såg sig D. föranlåten att anhålla, det han finge inkalla Hertigen af Södermanland, som var i audiensrummet. Med utseende af stor förundran såg nu Konungen på D. och sade: "Nu förstår jag; skall jag dö?" och slående sig häftigt för bröstet utropade han åter: "säg mig upprigtigt: skall jag dö nu straxt?" D. svarade det han ej kunde säga, huru lång stund vore öfrig att lefva, men förnyade sin anhållan. Härtill svarade Konungen med en aldrig tillförne yttrad häftighet: Nej, och fattande D. i handen befallte han honom ej öfvergifva sig. Schröderheim inkallades i stället och uppsatte i största skyndsamhet och tysthet örne författningar, och vid andra erinran fick D. inkalla Wallquist, för att bereda Konungen att med en christlig försonlighet skiljas hädan.

D. blef 1813 Jubel Doctor; erhöll 1816 afsked från sitt Bergsrådsembete; 1816 C. W. O. Dog ogift i Stockholm d. 3 Jan. 1820.

Af sin ej obetydliga förmögenhet gjorde D. åtskilliga för det allmänna nyttiga anslag. Till Barnsängshuset Pro Patria, till hvars iståndsättande han hufvudsakligen bidrog, skänkte han redan 1776 1500 Dal. k.mt, samt 1815 och 1817 en sammanräknad summa af 8600 Rdr B:o; till K. Vet.-Akad. 5000

Rådfr; till K. Sundhets-Collegium en rik samling af utmärkte Läkarens porträter i kopparstick; till Linköpings Stifts Bibl. sin af 5000 Voll., en stor del plancheverk, bestående boksamling. Han var Medlem af ganska många ut- och inländska lärda sällskaper (se Sacklén); till minne af honom och tillika af Öfverste C. G. Dahlberg, som skickat en mängd Surinamska växter, hafva åtskilliga naturalster erhållit namnet Dalbergia. K. Vet.-Akad. lät öfver D. 1816 pregla en medalj af 10:de storleken; på Linköpings Gymn. hölls 1820 öfver honom en parentation; hans porträt finnes i K. Sundhets-Collegium.

D. var en fäfång och snarsticken man. Då han gifvit tillkänna, att han ämnade skänka sin boksamling till Linköping, fordrade han, att Erke-Biskopen därför skulle tacka honom, men då denne hindrad af göromål länge dermed dröjde, lät han förljuda, att om ej besöket skedde inom en viss dag, skulle Vet.-Akad. få hans böcker. Lyckligtvis för Stiftet ankom Lindblom inom fatalietidens slut. — Öfver R. Gustaf III. och hans hof hade D. skrivit en historia i mycket mörka färgor, men emedan han ledde i ständig fruktan, att R. Gustaf Adolf derom skulle få kunskap samt hos honom anställa en husvisitation efter hans papper, och i anledning af detta Manuscript göra honom olycklig, upptrände han största delen; blott en liten del, som skonades, skänktes till Linköpings Bibl. i ett försegladt convolut, att efter en viss tid få öppnas. Visserligen kände han ganska noga de personer och förhållanden han skildrade, men emedan han var stött på Konungen, kunna ej hans uppgifter utan noga pröfning antagas. Föröfrigt berättas, att sedan nuvarande Konungen genom H. E. Gr. v. Essen fått veta, huru nära D. var bekant med det inre af den Gustavianska tiden, hade han tvenne gånger tillkännagifvit sin önskan att besöka gubben; men då denne var rädd att nödgas omtala en mängd oangenäma omständigheter, hade han underdånigst undanbedt sig detta besök. — Föröfrigt var D. en lärd man och hans läsning omfattade ej blott läkare- och naturvetenskaperna, utan äfven historia, politik och geographi. Likväl inskränkte sig hans författare-verksamhet till de få uppsatser, som nedanföre anföras.

Skrifter: 2:ne Rön i K. Vet. Akad. Handl. 1770 o. 1772. — 2:ne Præsidii Tal i samma Akad. Handl. 1777 o. 1784.

(Källor: Egenh. Biographi. — Biogr. i K. Vet. Akad. Handl. 1821. — Parent. på Link. Gymn. af Prosten Chr. Stenhammar. — Sacklén Läkare-Hist. Del. I. och Suppl.)

DAHLGREN, CARL FREDRIK.

År född på Stens Bruk i Quillinge socken i nejden af Norrköping d. 20 Juni 1791. Fadren, som var Inspector på nämnde bruk, dog i gossens ungdom, och Modren flyttade sedan till en liten egendom i trakten af Söderköping. Student i Upsala 1809; prestvigd i Stockholm 1815; Comministers-Adjunkt vid Hedvig Eleonoræ (Ladugårdslands) församling 1816. Undergick Pastoral-examen i Linköp. 1823. Commminister i nämnde församling 1824; samt i Storkyrkan 1829. Riksdagsman 1829 och 1834, och har i denna egenskap tillhört Oppositionen. Fullmäktig i Riksgälds-Cont. 1824. Sekreterare i Sällsk. Pro Fide & Christ. 1837. Gift 183. med....

De skalde-talent vaknade tidigt. Hans första poemer äro tryckta i Norrköpings Tidningar 1809. Sedermera lemnade han under signaturen —l—n poetiska Bidrag till Phosphoros, Poetisk Kalender m. fl. För ett skaldestycke, kalladt Nye Hercules, (som finnes tryckt i Heliodor eller en Ynglings Läroår af Friedrich, öfversättning), erhöill han 1818 Belöning af R. Vet. o. Vitterhets-Sällskapet i Götheborg. Sedermera lät Svenska Akad. tilldela honom Lundbladiska priset.

Skrifter: Aurora eller Norriska Flickan. 2 Del. Stockh. 1815. — Mollbergs Epistlar. 2:ne häft. Stockh. 1819—20. — Poetisk Kalender för Poetiskt Folk. 2:ne häft. Stockh. 1821, 22 (i förening med Almquist, Hammarssköld, Livijn, Söndén). — Babels Torn. En Rymdskrift Norrut. D:o Söderut. 2:ne häft. Stockh. 1824, 25. — Kometen (en Tidning utgiv. i förening med Hammarssköld m. fl.) Oct. 1825—27 Stockh. — Argus i Olympen. Komedi med stort Spektakel och full Orchester. Stockh. 1825. — Samlade Ungdoms-Skrifter, 2 del. Stockh. 1829. — Odalgumman. Icke en pendant till Odalmannen. Stockh. 1828. — Freja, Poet. Kalender för 1832, 33 Ders. — Åstonsstjärnan. Poet. Kal. för 1833. Ders. — Toilette-Kalender för 1833. Ders. — Ulla Vinblads Födelsedag. Ett litet Skådespel uppfördt på Djurgårds-theatern. — Morgonsstjärnan. Poet. Kalender för år 1833. Stockh. — Samlade Skrifter. 1:a Del. Stockh. 1834. — Poetisk Sång-Kalender Derst. 1836. Ångbåts-Sånger. Derst. 1837. — Djurkretsen med Gravurer. En Almanacha. Derst. 1837.

(Källor: Stockh. Matrikel. — Hammarsskölds Sv. Vitterh.-Hist. — Särskilda uppgifter).

DAHLHEIM, BALTZAR VON.

Föddes i Radeburg i Sachsen år 1669. Han härstammade från en ätt, som berättas redan i 9:de århundradet hafva förvärfvat ryktbarhet i Tyskland. Farfadern *Baltzar von Thahlheim* trädde i Svensk krigstjänst under K. Gustaf II. Adolfs Tyska krig. Han var gift med *Ingri Horn*, och hade hunnit Capitensgrad vid ett Dragon-regte, då han jemte en af sina söner stupade vid Lützen. Hans yngre son *Greger* tjente sig äfven upp till Capiten i Svensk tjänst, men efter slutad fred bosatte han sig i Sachsen, der han gifte sig med *Emerentia Rimpler*. Deras son var den hjelte, hvars lefnadsteckning här lemnas.

Redan i Th:s första ungdom lekte hans håg åt krig och vapenbråk; fjorton år gammal var han 1683 följaktig de troppar, som skyndade till Wiens undsättning och försvar mot den hotande Turkiska öfvermakten. Sedan gjorde Th. en resa till Italien, deltog jemte Maltheser-Riddarne i en sjödrabbning, och följde som frivillig med på Wilhelm III:s tåg mot England 1688. Af sin fader hade Th. ärft en varm kärlek för Sverige, och derföre längtade han att få egna sin tjänst åt det rike, som blifvit Thalheimarnes andra fädernesland. Th. trädde alltså 1689 i Svensk tjänst, blef Fändrik vid ett af Svenska Öfversten Hastfer nyvärfvadt regimente, som blifvit åt de mot Frankrike allierade öfverlätet till bruk under Nederländska kriget. Th. tog del i dessa årens fälttåg, i slaget vid Mehain-strömmen 1692., och i Namurs belägring 1695, hvarefter han befordrades till Lieutenant. Under den berömda Holländska Generalen Coehorn öfvade sig Th. de derpå följande åren uti fästningsbyggnader, och uti hvad till Ingenieur-vetenskapen hörde. År 1701 användes han som Fortifications-Lieutenant af General-Guvern. Nils Gyllenstjerna i Bremen, och skickades 1702 med förstärkning till Svenska hären i Pommern. Från och med bataljen vid Clissof till den vid Pultava följde han sin hjeltedmodiga Konung i alla de årens fälttåg och krigiska actioner. Vid Holofzin, vid Thorn och Pultava blef han sårad; under sista slaget fick han ett skott i högra sidan, och blef i högra benet sårad; 1708 hade Th. blifvit utnämnd till Capiten, och 1711 till General Quartermästare vid Fortificationen. Från Pultava följde han Konungen till Bender, sedan 1711 till Pruthströmmen, och var äfven med, då K. Carl XII. uti Stor-Visirens eget tält hotade denne, att en så skamlig fred skulle kosta hans lif. Samma år blef Th.

af K. adlad och naturaliserad, med en förändring af namnet från Thalheim till Dahlheim. Under vistandet i Turkiet besökte D. Arabien på hög befallning. 1714 begaf han sig på hemvägen, anlände s. å. till Stralsund, som han bidrog att försvara, men blef på ett batteri öfver Franken Thor, medan Konungen var närvarande, sårad i halsen och tungan. Han blef äfven tillfångagen; beforderades följande året till Öfverste vid Fortificationen; öfvervar 1718 Norrska fälttåget, under loppet af hvilket han bestridde en General-Quarttermästares befattning, förde befäl öfver Konungens Lif-Grenadierer, och var den som med framgång utförde ett af K. Carl XII. erhållet uppdrag, att öfver land låta draga 7 galärer i Idefjorden, hvarefter han skingrade eller skjöt i sank de der befintliga Danska fartyg. Under Konungens ögon utfördes anfall, och han lofvade D. i belöning 1000 R:dr, oberäknadt ersättning för de kostnader, som han haft så väl i och för detta, som för de till Officerare och manskap lemnade förskotter. Genom Konungens mellankommande död blef löftet ouppfyldt.

Under Ryssarnes härjningar i Svenska skären år 1719, uppsatte D. på befallning "plan till försvarsverket för Stockholms stad vid Södra Stäket;" hvarefter, sedan detta förslag erhållit vederbörlig sanction, utförandet anförtröddes åt D. Han tillbakaslog tre skarpa anfall å Ryska sidan d. 13 Aug. Från middagen ända till sena aftonen försvarade han sig och sin lilla tropp med hjeltemod mot en dem till antalet vida öfverlägsen styrka Ryssar. Omsider hotade fienden att från alla sidor omringa den Svenska hjelteskaran, och segren var tvifvelaktig, då Svensk undsättning under Öfverste Fuchs anlande, och upprätthöll en vapenära, hvars otvetydiga glans beror på den underlägsenhet i antal, som ej hindrade Svenskarne att så länge med framgång försvara sig, och äfven afslå alla anfall å fiendens sida. Under den sista attacken blef D. af en granat svårt sårad i hufvudet; men likväl drog han försorg, att Ryssarne ända till hafsstranden förföljdes af de under hans befäl stående troppar. För att i mörkret igenkänna hvarandra, hade D. befallt sina krigare att knyta sina halsdukar som hvita bindlar om vänstra armen. Nästa dag var en Bönedag, och då hvilade allt verldsligt bestyr, men dagen derpå lät D. begravva de döda, och han författade en rapport, som afgick till Stockholm, jemte en begäran om mera manskap och ett större antal galärer, för att innestänga Ryssarne, som af motvind hindrades att löpa ut. På tredje dagen ändrade sig vinden, och Ryssarne lade ut i öppna sjön. —

För sitt sår måste D. undergå trepanering. — Då han år 1722 tog afsked, erhöll han i årlig pension 200 daler s. m. Sin öfriga tid lefde han på landet indraget och obemärkt. Genom ett ofördunkladt hjeltemod, och en under den kraftfulla mannaåldern aldrig hvilande krigare-verksamhet hade D. visat sig förtjent af mera lysande belöningar, än den långsamma befordran, som var vida under de tjänster han gjort fäderneslandet. Dock blef han vid Svärdsordens upplifvande utnämnd till den förste Riddaren. Hos K. Stanislaus Lecziński stod D. mycket högt, och han erhöll från samma Konung ett Friherrebref, men gjorde aldrig bruk deraf.

D. var gift med *Elisab. Gertrud von Storcken*, men hade med henne inga barn. Hon uppehöll sig oafbrutet i Preussen, och sedan på flera år inga bref från henne erhållits, inlopp den underrättelsen att hon aflidit. D. förlofvade sig då med *Christina Engel Bergemarck*, dotter af Schouthynachten Wilh. Otto Bergemarck och Engel Gyllenbrinck. Redan hade lysningen för sig gått, och bröllopsdagen var utsatt, då ett bref från Öfverstens broder i Pommern underrättade, att dit anländt den för död ansedda Öfverstinan, som ämnade sig till Sverige. Det nya giftermålet måste afbrytas, och den utvalda bruden nödgades estergifva den rättighet, på D:s hand, som hon kunde anse sig äga, på grund af hvad straxt derefter hände. Hon blef moder åt en son, och kyrktogs som Öfverstens hustru. Dennes son, Öfverste-Lieutenanten och Riddaren *Carl Fr. von Dahlheim*, kom genom Kungl. resolution uti åtnjutande af sin faders säte och stämma på Riddarhuset. Fadren dog i Stockholm 1756 i en ålder af nära 88 år.

(Källor: Minnet vid grafven (af Wadenstjerna). — Sv. Mercurius, 1756 Juli, p. 43. — Gezelii Biogr. Lexikon, Del I. o. IV).

C—M.

DALSTJERNA, GUNNO EURELIUS.

Föddes 1658 i Öhrs prestegård på Dahl. Föräldrarna voro Prosten och Kyrkoh. *Anders T. Eurelius* och *Marg. Bluthera*. Han studerade i Upsala, skickades 1681 till Lifland, att som landtmätare afsticka och uppmäta provinsens ägor och besittningar; fortfor dermed uti fyra år till 1685, då han tog afsked från sin landtmätare-befattning, och sedan

på Österajön gjorde några resor, för att lära sig styrmanskonsten. Derefter för D. till Tyskland, bevistade flera Universiteter, och höll 1687 i Leipzig en disputation, hvarvid han så utmärkte sig, att en profession skall hafva blifvit honom erbuden; hvilken han likväl vägrade att emottaga. I Sverige blef D. 1690 Inspektor för Kungl. Svenska Landtmäteriet, och 1699 förordnades han till Direktör öfver samma verk. 1702 upphöjdes han i adligt stånd, och erhöll straxt derefter Öfver-Direktörs titel. Hela sin tjenstetid var D. nästan oupphörligt sysselsatt med mättings-commissionerna i Tyskland, och sällan närvarande vid hufvudverket. Han har stuckit Chartor öfver Sveriges Lifländska och Tyska provinser, hvilka förvaras i K. Landtmäteri-Contoret. Dessutom har han utgifvit en charta öfver Pommern och Rügen. I Pommern insjuknade D. under sina embetsförrättningar, och dog år 1709. Han var gift med *Elisabeth Sloman*.

Liksom D. vid Upsala Universitet delat sin tid mellan de mathematiska vetenskaperna och humanistiska studier, särdeles poëternas, så delade han sedan mannaålderns verksamhet mellan sina tjenstebefattningar och skaldeförsök, som skänkte ett mera oförgängligt minne, än de trägna, om än obemärkta arbeten, hvilka hufvudsakligen togo hans tid i anspråk. D:s kärlek till sånggudinnorna, fortsatt alltifrån hans ungdom, blef obelönt af deras ynnest, och om öfningen beredde honom en lika stor lätthet i behandlingen af modersmålet och latinet, så tillhör troligen en högre utbildning de stycken, som nedskrefvos på det sednare, till högre utveckling uppdrifna och med lyckligare förebilder begåfvade tungomålet. Af D:s Svenska poëmer är hans "Kungaskald," författadt vid K. Carl XI:s död, mest känt. Det röjer bemödandet att på ett ännu obildadt idiom öfverflytta de bilder, naturbeskrifningar och metaphorer, hvilka de då företredesvis rikare, classiska språken räknade bland Parnassens loci communes i en med fin smak upparbetad och vårdad jord, men hvilka synbart vantrifdes under den hand, som ville omplantera dem i sina diktningar, och förgäfves sökte uti sina poetiska studier göra dessa utländska frön fruktbringande. D. är i formen tvungen, målningarne sakna lif och organisk fullbildning, de öfverflyttade skildringarne visa sig matta, och fortsättningen i lägre ton svarar ej mot den stundom högtrafande begynnelsen. Vi åberopa till stöd för detta omdöme följande stropher:

"Så länge jorden står, och karlevagnen svarfas
Kring Svenska stränder om, på dess förgylte naf,

Så länge-nyplöjd ren i Götha landom harfvas;
 Och lax och strömling finns i Norrebottens haf;
 Skall din åmiones dag på Runestaifar karfvas;
 Och fast du lägges ned till ro i stilla graf,
 Jag skära skall ditt namn till evig minnes läxa
 I lönn, i bok och lind, som skall med barken växa."

Vida lyckligare är följande ställe:

Du ädla marmorhäll, som villigt innesluter
 I svala gömmor din min dyre Hjeltes ben,
 Det skall min fågnad bli, om jag hvar dag åtnjuter
 Med bleka läppar att få kyssa denne sten,
 Och säga, då min hug åtnjuter Carls frönfalle:
 Hvi tar min Hjelte, förr så stor, så litet ställe.

D. öfversatte också Guarinis "Il pastor fido," men lyckades mindre än en sednare tolk af samma poëm. D. visar sig äfven här fjettradt af ett ännu hårdt och obearbetadt språk. Detsamma gäller äfven om hans öfriga skaldestycken.

Stjernhjelms omdöme öfver D. lyder så här:

"Om du rimmen mindre tvungit
 I din vackra Kunga-skald;
 Om du så de gamle härmat:
 Att man mera eget fant,
 Om ej phantasien svärmat
 Från naturligt, likt och sannt,
 Vore du ett ljus, en stjerna
 Bland de svenska skalders här.
 Lika godt, du höres gerna,
 Clio lagren dig förär."

Skrifter: Kungaskald med tusend troplichtiga heta tårar besprängd...
 sjungen vid Carl XI:s lijkfärds Dag d. 4 Nov. 1697. Alt Stettin
 s. a. fol., omtryckt i Carlesons skaldestocker, Stockh. 1737. 4:o. —
 Den trogna Herden, från vidt aflägsnan Bygd framhaft, och alle vackra
 Svenska Vallbarn, som redlig älskog kär hafva, till välmeent efter-
 dömmen öfversänd och förestäld af Gunno Eurelius. Stettin s. a. (rar).
 — Götha kämpavisa om Konungen och Herr Peder, Stockh. 1701.
 4:o. — Hjeltequad, nu enfaldig skaldeart sammansatt öfver Carl XII:s
 margfaldige, dråplige segrar, emot sine märkelige fiender. 170. —
 Panegyris, piis manibus Comitiss Eriæ Lindsköld dictus Holmiæ in

palatio equestri 1690. fol. — In nuptias Ol. Hermelia et Helene Brehmenskiöld carmen latinum.

(Källor: Stiernmans Matr. — Gezell's Biogr. Lex. — Faggots tal om Sv. Landtmäteriet. — Lidéns Historiola litt. poet. Succ. — Wahlberg, de Poëtis in Suio-Goth. Latinis).

C—M.

DALIN, OLOF von.

Född i Winbärge församling i Halland, 1708. (Föräldrar: Prosten o. Kyrkoh. Jonas Dalin och Marg. Brig. Auséen.) Blef 1731 E. O. Cancellist i Riks-Archivum, förflyttades följ. år till K. Canc-Collegii expedition och 1733 till Krigsexped., 1737 K. Bibliothekarie i Stockholm; gjorde 1739 en utländsk resa; 1743 Medlem af K. Vet.-Akad.; 1749 Lärare för Kronprinsen; 1751 adlad; 1753 Cancelli-Råd; s. å. Secreterare i det nyligen af Dr. Lovisa Ulrica upprättade Vitterhets-samhället; 1753 Riks-Historiograph; nedlade 1756 sin befattning med Kronprinsens undervisning; 1759 tjenstgörande Cancelli-Råd; 1761 R. N. O. och 1763 Hof-Canceller. Dog på Drottningholm d. 12 Aug. 1763. Adliga ätten von Dalin utgick med honom. Hans stoft förvaras i samma Mausolée, som i Lofö kyrka gömmer kvarlevorna af den ej mindre ryktbara Klin-genstjerna, Dalins efterträdare såsom Kronprinsens lärare.

D:s fader hade först upptagit slägtamnet efter Dalstorp i Vestergöthland, der förfäderne alltifrån reformationen varit Kyrkoherdar. Han sjelf både älskade och idkade skaldekonsten. Morfadern, Sven Auséen, hade under sina vidsträckta resor uppehållit sig vid Dr. Christinas hof i Rom, och motstod frestelsen att för en Cardinals-hatt, som honom erbjöds, öfvergifva den kyrka, hvars läror han sedan förkunnade i den obemärkta befattningen af landtprest i Torps församling. Under utförfningen af detta sitt kall blef Auséen i tillfälle, både under Halmstads belägring och under det Skånska kriget, att göra K. Carl XI. stora tjenester.

Den unge D:s anlag yttrade sig redan vid 4 à 5 års ålder i den fallenhet han hade för teckning, och de skaldestycken han 12 år gammal författade, lästes med allmänt nöje i hemorten, och redan dessa ställde författaren framom de flesta af hans samtida. Ännu 1764 ägde man kvar några småstycken från denna första period af hans poetiska verksamhet. Hans uppfostran var, efter fadrens tidiga frånfalle, ett föremål för styfädernas, Prosten Severin Bökmans, omvårdnad, tilldess

han upptogs af dåvarande Philosoph. Professoren i Lund Andreas Rydelius, under hvars ledning D. skärpte tankförmågan och stadgade smaken vid läsningen af de Romerska skalderna, efter hvilkas förebild han utkastade ett och annat försök i Latinsk skaldekonst, som vann bifall. D. valde först Medicinen till hufvudstudium, men fortfor dermed blott ett år. Osäkerheten i det Medicinska studium, hvilket, efter hvad Archiater Kilian Stobæus den tiden på sina föreläsningar yttrade, ej hunnit nog långt för att "med full visshet kunna häfva en frossa," gaf D. en önskad anledning att i ett Svenskt rimbref till denne sin mästare bjuda Hygiæa farväl. "Philosophien och Eloquentien, men i synnerhet Sedoläran och Historien," voro de vetenskaper, hvilkas studium utbildade D:s naturliga anlag, och under ett nära umgänge med Rydelius och Stobæus fann han den genväg, som lärda mäns råd och anvisningar öppna för den annars på egen hand långsammare framskridande ungdomskraften. Rydelius var en Aristarch öfver de verser, som den unge skalden för honom uppläste, och inskräpte huru viktigt det var, att omdömet fick regelbinda, icke qväfva inbildningskraften, och att den naturliga productions-förmågan först uti obehindrad frihet borde öfverströmma, men sedan lemna rum för en strängare granskning, hvilken återställde alla genom en möjlig öfverdrift rubbade proportioner. Äfven visades företrädet af den rena och sanna tanken framför den "falska," mellan hvilka samma skillnad äger rum, som emellan "ett stilla ljus, hvilket förlustar ögat, och irrbloss och lekeldar, som i ett och samma ögonblick både behaga och försvinna."

År 1723 reste D. i sin styfaders sällskap första gången till Stockholm, och var honom äfven 1726 följaktig, då Bökman begagnade det tillträde till de förnämmas hus, han dels som Riksdagsman, dels på grund af äldre bekantskap, ägde för att dit införa den hoppgifvande ynglingen. Denne blef sedan för sin egen skull omtyckt genom ett angenämt umgängessätt, och både behag och salt kryddade den sparsamt anbragta gård, som han lade till umgängesspråket. Genom Rydelii förord erhöll D. en lärarebefattning för dåvarande Kammar-Rådet, sedan Landshöfding Rålambs söner. Bland de stora, som för D. öppnade "sitt hus och sitt hjerta," nämnes företrädesvis Presidenten Conr. Ribbing, hvars minne D. önskade åt efterverlden bevara igenom den sång som han sedan egnade åt denne sin bortgångne Mæcenat. D. delade sin tid mellan undervisning, tjänstgöring i Cancelliet och samlingar i histo-

nen, hvilka han redan i Lund påbörjat, och hvilkas ytterligare riktande underlättades genom det tillträde han hade till de uti Rålamb's Bibliothek förvarade historiska handlingar. Då Bibliotheket sedan blef rof för en eldsvåda, fingo D:s samlingar ett fördubbladt värde. En föresats, som redan under vistandet i Lund blifvit väckt, men på vänners råd uppskjuten, utfördes nu, då D. lät sin penna leka med de dagens föremål, som hemfallit åt löjet eller klandret. Först skref han "Åtskilliga små satyrer, under form af avisor," likväl utan att låta trycka dessa förespel till den sedan rikskunniga Argus, som endast voro bestämde till tidsfördrif, hvarmed han önskade underhålla sina båda gynnare, Presid. Ribbing och Frih. Rålamb. Afskrifter af dessa blad flögo kring Sverige, men originalerna, ännu otryckta, förstördes jemte andra af skaldens ungdomsarbeten, genom den våldeld, som lade i aska Rålamb'ska huset på Kungsholmen år 1751. Åren 1733 och 1734 utgaf D. sin "Svenska Argus," som i Addisons Spectator hade sin förebild. Författarens anonymitet var en hundsförvandt åt hans ungdom, och skänkte viget åt de sanningar han inskröpte. Det från stadsbullret afskilda lugn, som han på den vackra Kungsholmen njöt, erbjöd ett ostördt tillfälle att anordna de tafflor öfver menniskolynnet och menniskolifvet, till hvilka författaren erhöll rikhaltigt ämne genom sin bekantskap med samhällets särskilda kretsar. Då första året var till ända, ämnade D. inställa utgifvandet, men tvangs af det allmänna bifallet att fortfara. Biskop Celsius har tecknat samtidens längtan efter denna tidskrift i det yttrandet, att man företog dess genomläsande hvarje gång, "liksom då man går till bords med en hungrig mage," och den tomhet man erfor, "huru man, snart sagdt, sörjde öfver hela riket, liksom öfver ett besynnerligt dödsfall, då Argus äntligen vid slutet af år 1734 kastade sin penna."

Under en utländsk resa, som D. i sällskap med sin discipel, Frih. Hans Rålamb, företog, och hvarvid han äfven försågs med penningar af Direct. vid Ostind. Compagn. Claes Grill, blef han i Leyden vid en disputationsakt, som en landsman höll för Medicinska Doctorsgraden, af presiderande Professoren inbjuden till extra Opponents. Fastän oberedd uppträdde han, och gjorde ett så lyckligt bruk af sina första ungdomsstudier i Medicinen, att denna opposition förvärfvade honom "en allmän högaktning inom hela Leydiska Parnassen, den tid han sig der uppehöll." I Paris hlef han genom Svenska Ministern, Grefve Tessin, förestäld Cardinal Fleury, som "ett vittert snille

af första rangen," och på Cardinalens befallning öppnades för honom alla biblioteker och alla dyrbara samlingar. Han delade sin tid mellan den förnäma och lärda världen, på båda ställen lika omtyckt; bland hans bekantskaper från denna resa var den ryktbare Ramsay, som brevexlade med D. ännu efter dennes återkomst till fäderneslandet.

Hemkommen fortsatte D. sin författare-verksamhet, och för Svenska historien gjorde han lyckliga fynd, såväl i de offentliga bibliotekerna och archiverna, som i de enskilda samlingar, hvilka på adliga herresäten förvaras, såsom på Sko kloster, på Salstad och i Rålambska Biblioteket i Stockholm. Det höga förtroendet, han nu erhöi, att handleda den femåriga Kronprinsen, härledde sig af den allmänna aktning, som äfven till thronen bragt D:s namn. Så berättar en af hans minnestalare; deremot förmäler Gr. Tessin, att han endast med yttersta svårighet förmått Drottningen att till detta lärarekall nämna en man, för hvilken hon hyste det högsta misstroende, så att såsom ett villkor för hennes bifall fordrades, det Tessin alltid skulle vara närvarande, då D. underviste Prinsen. Sedan förvärfvade D:s skaldegåfva honom hofvets ynnest, så att han möjligen aktades värdigare att vara Guvernör, än Tessin Præceptor, efter hvad denne sednare harmsen tillägger. Denne hans gynnare förebrår D. otacksamhet, säger sig en gång hafva afböjt hans aflägsnande från den honom anförtrödda undervisningen, och ej heller hafva haft någon del uti hans förefskedande. D. blef 1736 stäld för en Cancellirätt, och anklagad för att med en allt för fri penna hafva berört heliga saker. Enda påföljden blef, att han en tid skiljdes från hofvet. Sedan den tiden säges D:s helsa och munterhet hafva försvagats, och af fruktan att den dåvarande gäsningen kunde föranleda ytterligare förföljelser, kastade han på elden sin resjournal och de anteckningar han fört öfver mer och mindre bekanta händelser i det allmänna, sedan 1734 års Riksdag. Han beklagade sedan ofta den förlust för det allmänna, som ett dylikt förhastande vållade. Öfver D:s aflägsnande yttras af Gr. Scheffer: "att en i fria länder ofta sedd, och snart sagdt oundviklig, politisk ställning var driffjädern till alltsammans, och, att lyckan, sig sjelf alltid lik, inom få år åter upprättade hvad hennes egna händer nedrifvit." Deras Majestäters nåd bibehöll D. alltid orubbad, och den af honom på Kronprinsens undervisning nedlagda möda rättvisades genom de anseliga framsteg, som Kronprinsen røjde vid den offentliga examen, som med honom anställdes i Ständernas närvaro 1736, då D. frånträdde sin lärarebefattning.

Såsom Hof-Canceller och embetsman i allmänhet utvecklade D. på långt när icke egenskaper, jemförliga mot dem, som förde skriftställarens namn till efterverlden. Han var ofta snarpridd, och ägde ej lätthet att uttrycka sig på främmande språk. Hvad han kände, var världen och människorna, i satiren gaf hans penna ett bläck, som ingen annan ägde. Hans skärpa oaktadt, som vände sig snarare mot laster, än personer, var D. af ett fromt och stilla sinne, i grunden ärlig och välgörande och hade en sannskyldig aktning för religionen." Den motsägelse härmed, som någon skulle finna i hans så kallade Calotte-predikan och andra fria uppsatser för religiösa föremål, försvinner antingen såsom en af de många motsägelserna i menniskonaturen, följden af ett naturligt lättsinne, eller af begäret att med infällen behaga en förflutnad tid, något som vek för en mognande, bättre urskillning. Ut i sedoläran concentrerade D. troligen religionen, och i det lätta, fladdrande sinnet öppnade sig ej lika lätt för intrycket af det mysteriösa. För sin andakt skall han hafva i korta men sinnrika verser" gjort uppteckningar, sedan han på söndagarna först bevistat den offentliga Gudstjensten. Cellemannar lemnar af dessa anteckningar ett kort utdrag. För öfrigt var D. "en säker vän och ädelsint ovän, som aldrig missbrukade sin utseende och sin lycka till någons förtryck." Han hade en redbar lärdom och isynnerhet i historien och vitterheten stora insigter, skarpsinnighet i omdömet och klarhet i begreppet, förmågan att åt sitt ämne skänka åskådlighet, och utan att han uttömde ämnet, taga derur liksom blomman, och vätja ämnets begrepp, så att denne sjelf ledde sig till hvad förf. uttalat. Det lyckliga urvalet af ord var en skänk af den stora öfver språket och den kännedom af dess tillgångar, som företrädesvis utmärkte D. Hans utseende skildras sålunda: "D:s anlete utmärkte något besynnerligt, och skiljde sig ved särskilda drag ifrån allmänheten. Han hade en hög, tillskaliggande panna, något upphöjd öfver ögonen, som voro runda; näsan stor och aquilinsk; hans anletes färg var blek: hans ögon mindre färdig till tal, än hjernan till tankar och handen till skrifning: rösten mera låg, än hög, kroppen mera lång och kort, men hela dess ställning mager, och utvisade, att i denna sinnrika själen bodde i ett svagt hus. Hans gång var något lutande; hela utseendet fromt, djupsinnigt och allvar-
fyllt."

D:s märkvärdighet berodde på hvad han var för Sven-
ska språket och vitterheten. I sin ryktbara Argus gvecklade

de han med samtidens löjligheter, och bestraffade dårskaperna. Med glömska af det bekanta "hodie mihi, cras tibi," log den ena på den andras bekostnad, och alla uppsnappade begärligt hvarje flygblad af den lekande ephemeriden. Nu mera har skämtet förlorat sin ndd och det träffande saltet sin skärpa, på samma gång de tidsförhållanden blifvit oigenkännliga och de seder främmande, hvilka lånade ämnen åt de muntra tafflorna. Smaken är förändrad, och effekten ej mera den samma, som det intryck samtidens läsare erforo. Den förening af mognad i tanken med förmåga af uppfinning, med åskådlighet och qvickhet i skildringen och med erfarenhet af verlden och lifvet, som gemensamt bidrog att skänka tidskriften sitt värde och allmänheten interesse, väckte derjemte den föreställning, att ej en enda person var Auctor, utan att ett sällskap förenat sig om utgifvandet och dolde sina initialer i bokstäfverna till namnet Argus. Man gissade på en Lagman Abrahamsson, Cancelli-Rådet Rosenadler, Landshöfding Gyllenborg, Historiographen Wilde och Cancelli-Rådet Stjernman. Två år efter sedan tidskriften upphört, röjde sig Förf. sjelf genom den grafskrift, som öfver Presidenten Ribbing utkom under titeln "en ärlig Svensk," och som på grund af stil och behandling erinrade om den allmänt lästa och värderade Svenska Argus. I följd af 1754 års Ständers förord, att den okände förf. till Argus måtte huggnas med någon kunglig belöning, då han bortlade anonymiteten, blef D., så snart han erkände sig för författare, befordrad till Bibliothekarie. Redan två år förut hade hemligheten af författarskapet blifvit för Konungen och Drottningen röjd af Baron Rålamb, den ende utom en D:s vän i Cancelliet Carlsson (sedan Stats-Sekreterare), som fått förf:s förtroende; D. föreställdes för Deras Maj:ter, och erhöll af Konungen en guldosa och af Drottningen 3000 dlr. k:mt. — Förrän D. uppträdde med Svenska Argus, hade han skärpt sin penna med en satir öfver dåliga präster: "hvarföre är allt förvändt uti chaos och underlig vilja." Föremål för somligas beröm och fleras missnöje rönt den anonyme förf. en utmärkelse i den belöning af 6000 d. k:mt, som utlofvades för upptäckten af Auctor.

Bland D:s arbeten i bunden stil må nämnas "Svenska Friheten" i fyra sånger, der de allegoriska personerna Friheten, Svea, Afunden och Sjelfsväldet framställa sig för läsaren, och i rimmade tal lemna ett utdrag ur Svenska historien. Utan att ställa fram för phantasien några bilder, eller i dictionens värma och kraft lyfta sig öfver prosa-språket, ägde poëmet

endast en litterär-historisk märkvärdighet, såsom ett af hans mest värderade producter, och särdeles såsom det, hvar på samtiden byggde förhoppningen att i förf. få se fäderneslandets häfdatecknare. Stycket var skrifvet i Hattpartiets intresse, och förfelade ej att vid författarn fästa en betydighet, som andra alster af hans penna ej jäfvade. Bland hans poetiska arbeten märkes sorgespelet "Brynilda," öfver hvilket Leopold yttrar, att det var olyckligt i allt, till och med i dess teckning. D. egde ej det djup och det allvar, den förmåga att intränga i skiftningarna af särskilda karakterer, att utveckla en med omsorg anlagd plan, som fordras, för att biläsa en god tragedi. Icke heller ersättas dessa djupare brister af en skön och jemt hållen stil; utan denna släpar sig som i tunga Alexandriner, och den prosaiska trivialiteten i uttrycket omvexlar sällan med en cothurnen värdigare diction, med liffigare målningar af hjeltomod och passion. D:s sångadonna bar ej mask och den tragiska dolken; hon jollrar äldre glad och skämtande, strör kring sig infall och ett komiskt salt. Det var uti komedien Styrbjörn eller den Afundsjuke, der D. röjde sin förmåga som Comicus, och der han, enligt samtidens omdöme, visade sig fullt jemförlig med Holberg och Molière. I sina otaliga tillfällighetsstycken nedlät han sig att tända rökoffer åt hofvet, åt Mæcenater, åt de sköna, hvar till anledningen hämtades än från en namnsdag, än från en förlofning, än från ett dödsfall. Med rätta är anmärkt, att om den ständigt strömmande skaldeådran var villkoret för D:s omgång i de högre kretsar, dit han af samma poetiska förmåga blifvit lyftad, hade för hans skalderykte det varit förleaktigare och en oeftergifflig pligt mot honom sjelf, att bryta dessa band och glömma de stora, för att sjelf blifva stor. Stycken, der han förstår roa, och tillrycka sig läsaren, äro ägan om Hästen, vissa artiklar i Argus, den Afundsjuke och Aprilverk om vår herrliga tid. Likväl äro om sistnämnde stycke meningarna delade, då man nekat det genialitet i uppfinningen och frihet i utförandet, så väl som en djupare och mera poetisk ironi. Versificationen berömmes.

Uti "Arngrim Berserks förträffeliga tankar öfver ett fynd i jorden" drifver D. gäck med det antiquariska vurmeriet i sin öfverdrift hos en Björner och andra samtida. Vid bedömandet af de visor D. författat, hafva flera konstdomare fråntänkt honom hvad som är visans lifsprincip, det musikaliska sinnet, under det en tredje författare söker mildra det hårda i omdömet derhän, att D. endast var otillgänglig för intryck af

musikalisk grannlåt, och anser dessa samma visor af en och beskaffenhet, som omissskänneligt förräder sin diktares turliga sinne för tonkonstens behag. Mindre känsla, än epigramatisk uddighet utmärka hans af infällen flödande små stycken, hvilka gerna klädde sig i idyllens dräkt, ehuru främmande denna var för andan och tonen i dessa författars producter. D. underlät ej heller att försöka sig i behandlingen af andlig skaldekonst, till hvilka stycken höra qväd "Förblindade verld" och imitationen af Popes "Allmänna bö". Öfver D:s småstycken synes detta omdöme vara behörigt, han af sin lätthet att finna rim och uttryck för tanken förladdes till att i tillfällighetsstycken förspilla sin talent, ut att denna numera är så märkbar, som i en tid, då ett rå obearbetadt språk för den bildande handen böjde sig i smidvers, då skrifartens renhet och lätthet ersatte frånvaron omvexlande rikdom i upplünning och af melodisk hänförelse skaldespråket. Rimmet gömde sig under D:s penna, slöt i otvunget till tanken och tjente till ursäkt för en enformighet som i den enalanda anledningen eger sin förklaring. D:s förtjenst är, att hafva hyfsat och till en hög grad utdanat Svenska språket, skänkt sina poetiska arbeten en logisk bestämmhet och regelbundenhet, vårdat versbyggnaden, och framfallet i prosan utbildat en stil, som framskred uti orubbad jemhet, med lätta behag och osminkad naturlighet. Det hårda v afnött, det stela och kantiga undanhöjdt och det råa hade v kit för bildningen. Hans Svea Rikes Historia gör oss bekant med den förtjenstfulla stylisten, som ännu ej satt sig i oir skränkt besittning af sitt ämne och af en pröfvande kritiker. Han öfverträffar Lagerbring lika mycket i framställningens värdighet, som han för denna sednare nödgas vika, så snart fråga blir om grundlighet och utbredd detaljkunskap. En mer originell, än af granskningen godkänd åsigt ligger till grund för tidsbestämningen i fråga om Skandinavien colonisation och dess första bebyggande. Med den uträkning, som hämtade från vattenminskningen, då denna fixerades till ett halft tum på året, eller "två goda Svenska alnar på 100 år," ledde sig D. till det resultat, att vattnet för 2000 år sedan gick några och 40 alnar högre, än på förf:s tid, och att i förstnämnda tidsålder utgjorde Seve-berget det längsta, fasta land i Sverige. Han härleder Skandinavien första invånare från de Skyther, hvilka för Darius Hystaspis flydde ur sitt gamla fädernesland, men förser sig mot en strängare kritiks fordringar, då han sammanblandar Herodoti Skyther med Budinerna, och från

bererna låter Finnar och Lappar leda sittt ursprung. Nor-
 as andra colonisation sättes i sammanhang med de krig Mi-
 dates, Konungen af Pontus, förde mot Skythiska stammar,
 och Fornjoter bringas i beröring med denna invandring; genom
 denna förslagsmening sammanblandas Göter och Jotuner, äldre
 och nyare, sednare Nordiska och utländska, för hvarandra främ-
 nade uppgifter. Den historiske Odin göres samtida med Tra-
 nus, och den förres utvandring till Norden framställes som
 följd af sistnämnde Kejsares eröfringskrig. De ethnogra-
 fiska och mythologiska undersökningarna hade ej på D:s tid
 nit göra de framsteg, som voro nödvändiga, för att åt-
 lägen bereda en säker ståndpunkt. Ej heller hade D. i dessa
 en fullt framskridit med samtiden. Att hans arbete ej
 var om de studier i jus publicum, i den allmänna ekono-
 men och kammarverket, hvilka för en grundlig, historisk
 framställning af rättsförfattning, af regeringsformernas skiftning,
 lagarna, handeln och lefnadssättet äro oumgångliga, utgjor-
 en af Botins "anmärkningar vid Hof-Cancelleren O. v. D:s
 Rikes Historia." Ensilda origtigheter, som härflyta från
 missförstånd af sakförhållanden eller från oegentlighet i ut-
 trycket, förklaras lätt af den brist på föregående special-
 undersökningar, öfver hvilka en författare på D:s tid kunde be-
 söga sig, och öfverses för den lefvande uppfattning, för den
 litteraliernas lyckliga sammanställning och utbildning till ett
 helt, hvarigenom D:s Svea Rikes Historia, relativt till tiden
 och sina föregångare, närmar sig ett historiskt konstverk.
 Den förebrår honom, att ej alltid hafva gått till källorna,
 och citerat sednare bearbetningar. En anmärkning, mindre
 att vederlägga, än den som enskilde bland hans samtid
 skulle hafva uppkastat mot denna Rika-historia, att den sak-
 nade den allvarsamhet, som ämnet ägde anspråk på, att hän-
 skarna voro i framställningen blottade på deras orsaker och
 målningar, som skänka lif åt historien. Dessa inkast kun-
 de ej förklaras, utan från ett misskännande af historiska skrif-
 vares pligter, och den sistnämnda från en förvexling af den
 gamla, historiska skildringen med Eloge-manerets alltför färg-
 rika, rhetoriska stil. — Arbetet fortsattes till slutet af K.
 Carl IX:s regering. Ständerna vid 1744 års riksdag hade för-
 ett fortroendet att skriva fäderneslandets historia, hvarmed
 de hedrat D., utfäst en gratification af 2000 ducater, mot
 att arbetet utfördes fullständigt ända till dåvarande tider.
 Slutet af denna summa uppgifver författaren.

Skrifter: *Then Svänka Argus. Vecko-Skrift.* Stockh. 1735, 1734 4:o. — *Den Svenska Argus.* 1, 2 B. (2 Uppl.) Stockh. 1754. 8:o. — *Nögda Tankar om Guds Försyn, med Tysk Öfversättning.* Stockh. 1736. — *Tankar öfver Critiquer.* Stockh. 1736. 4:o. — *Den Afundsjuke. Comœdi.* Stockh. 1738. — *April-verk om vår härliga tid.* Stockh. 1738. — *Tankar om Oväldigheten.* Poem till däv. Landtmarsk. Grefve Tessin. Stockh. 1738. — *Visdomsprof eller Herr Aragrim Berserks Förträffelige Tankar öfver et Fynd i jorden intet långt ifrån Stockholm, utgifne* 1739. Stockh. 4:o. (Se Warmholtz D. 3. N:o 1587.) — *Brynilda eller den olyckelige Kärleken. Tragoedia i Tre Öppningar, förestäld i Nov.* 1738. Stockh. 1739. 4:o. — *Sagan om Hästen, utgifven* 1740. Stockh. 4:o. Flera gånger omtryckt — *Svenska Friheten. Skalde-Dikt i Fyra Sånger af O. D.* Stockh. 1742. 4:o. — *Vederläggning af ett i Köpenhamn år 1749 utgifvit Akademiskt arbete rörande den namnkunniga Calmare-föreningen emellan Sverige, Danmark och Norrige.* (I *Lärda Tidn.* 1749 N:o 37.) — *Sven Rites Historia ifrån dess Begynnelse till våra Tider.* Efter H. K. Maj:ts Nåd. Behag på Riks. Högk. Ständers åstundans författad af Olof von Dalin. I. D. Stockh. 1746. 2 Uppl. 1763. — 2 D. 1750. 2 Uppl. 1765. — 3 D 1, 2 B. 1760, 62. 4:o. — *Beskrifning om en Runsten vid Drottningholm* 1751. (Endast 30 Exemplar tryckte. Se vidare Warmholtz Del. 2 N:o 1166.) — *Herdaspel i tre Öppningar, uppfördt till firande af K. Adolf Fredriks återkomst ifrån Finland* 1752. Stockh. 1752. 4:o. (Begagnades, bland annat, såsom skäl att skilja Dalin från Kronprinsens information 1756; omtrycktes därför icke ibland hans Vitterhets-Arbeten.) — *Sedolärande Fabler.* Stockh. 1752. 4:o. — *Herr Montesquieu's Tankar öfver Orsakerna till de Romares Vælde och Fall.* Af Fransyskan öfversatte af O. von Dalin. Stockh. 1755. 8:o. — *Kuo-Tailan öfver Skyldskapen emellan några de mäktigaste Regerande Hus i Europa.* Bihang till Nya Sv. Biblioth. Band 2. (Se St. 11, 12, sid. 760). — *Hvarjehanda Ströskrifter på vers och prosa* 1729—1763. — *Vitterhets-Arbeten, i bunden och obunden skrift* 1—6 B. Stockh. 1767. 8:o. (Denna samling, som är mindre väl redigerad, föranstaltades af Dalins halfbroder Archiatern J. C. Böckman.) — *Olof von Dalins Poetiska Arbeten.* 1, 2 B. Stockh. 1782, 1783. 8:o. (Vacker Uppl., utg. af P. Rudin, med förfl. Lefverne af Riks-R. Gr. C. F. Scheffer). — *Tal om Sverige i sitt ämne och Sverige i sin uppodling, vid Præsidiij nedläggande i K. Vet.-Ak.* 1749. — *Åminnelse-Tal öfver Sam. von Triewald, i K. Vet.-Ak.* 1743. — *D:o öfv. Doct. Erik Benzelius, derst.* 1744. — *D:o öfv. Per Elvins, derst.* 1750. — *d:o öfv. Frih. Carl Cronstedt, derst.* 1751. — *d:o öfv. Frih. Nils Reuterholm, derst.* 1758. —

Inledning till K. Vitterhets-Akademien's Handlingar, af Olof von Dalius. 1 D. Stockh. 1755. 8:o. — Korta Påminnelser vid Svenska Skaldekonsten i vår tid af O. D. (i Vitt.-Akad. Handl. 1 D.). — Berättelse om en dumbe, som kan sjunga. (i K. Vet.-Akad. Handl. 1745).

(Källor: Åminnelse-Tal. i K. Vet.-Akad. 1764. af Olof Celsius. Stockh. 1764. — Minne i Svenska Akad. Handl. 1788. — Hammarshölds Sv. Vitterh.-Hist.)

C—M.

DALIUS, SVENO.

Denne på sin tid omtyckte rimmare berättar om sig följande:

Anno 1604 man kundgör,
Född til verld i Prostgården Or:
Far, Brynolf Haquin, Prost in Dalia;
Mor, Pretorens Dotter Amalia.
Näst god Christendoms anfång,
Lärde mig Far sjelf sju år lång,
Sju år mer höll til boklig' konster
I Carlstad, Skara, Gråmunk-Kloster;
Men i Upsala, allenast tu år,
Sedan til Kongl. Kammar-Collegium jag går,
I try års tid mig der mände öfva,
Sedan 19 år vid Krigs-staten pröfvad
Sergeant, Regements-Skrifvar', Krigs-Rätts-Notar',
Krigs-Contributs Commissarius jag ock var;
Blef ock i Rolsdorps Skans af hungers nöd
Kastad bland fler' som förmägte til död,
Men af Gud frelst med en, som såg at min kropp
Än hade något lif; ty togs jag opp.
Sedan derute 7 år, efter Salig Kungens död,
Verserad, for så åt Sverge at qvittera nöd;
Men fick mer oro, än säkerhet,
Hemma i min gård, til stor förtret:
De för mig bodde mände hovera,
Mång Bergetroll de inlogera;
Torde ej thy som Desperanter göra,
Om qvällar tve sit arbete röra:
Det skrymt jag så ej kunde gilla,
Men tog mig före des lag förspilla:

De kunde ej tåla Musquete-gny:
 Dermed dem utdref bäst Namn try:
 Sedan jag i Jesu Namn bygger
 På samma bärg, och bor der trygger,
 I 30 år, med lycka som Gud vil,
 Laus Deo, som gaf mod deritil.
 Gud mig, och der mände begåfva
 Tvänne Hustrur, med dem jag fick äga,
 Med den första 4 Söner, Dötrar två,
 Den andra 3 Söner, 3 Dötrar också,
 Första Hustrun Josie Ebhardts Dotter,
 Kongl. Hauptman, af Gref Axel död skuten
 På sin Säng, at han lydde sin Konung;
 På Gräsoäs Hus togs lifvet af honom.
 Den andra och Ärlig Mans Filia,
 Per Hanssons i Näs höfvisk Familia.
 Och sedan i de Danska Fegders tid,
 Då mine krafter ej så väl stodo bi,
 Blef jag likväl, til slut på Tjänsten,
 Capitaine uppå den Norska Gränsen;
 Men imedlertid och inviterad
 Til Prest, dock sielf mig ej nog höll värderad;
 Icke dess mindre mig sedan förvisst,
 Gärna öfde som en Cantilenist,
 Ställde enfaldiga Skrifter och många,
 Deraf 5 små Böcker på Tryck äro gångna,
 Af mit lilla pund små Compositioner,
 Dock angenäme mång' fromma Personer:
 Bland dem och sig låtit behaga
 Kongligt Hus det i Näder uptaga;
 Men til de Mammonisters behag
 Gör ingen Vällärd, fast mindre jag.
 Sedan besökte oss Guds ris i vår negd,
 Dyr tid, Krig med den Norska Fegd;
 Des Armee tu dygn i min Gård grassera,
 Det timliga gods mest totale ruinera.
 Det stora Ruin min Älderdom dref,
 At nödens volens jag nödgader blef,
 Min Christliga Öfverhet jag besökte,
 Som mig prisvärdigt vederqveckte
 Och då Kongl. Majestät af Skåne hemkom,
 Honom underdånigst anföll min Älderdom.
 Hans Majestät mig huzenade som en mild Konung;

Gud så sant rikeligt behugne Honom!
 At mig Resan ej för tung månd gånga,
 Gaf mig väge-penningar god och många.
 Nu är jag af ålder mätt, har lefva så länge,
 At jag stundar nu fån verlds elände.
 Trettiofem år var min tid och ungdom,
 Förän jag i Äktenskaps stånd kom:
 Med första Hustrun lefde i tolf år,
 Med den andra trettio jag när:
 En Enkeman på året sjerde,
 Väl 80 det tillsammans gjorde.
 När nu Gud vil, så vil jag med
 Bjuda Valete, och fara i fred.
 Min Hustru och Barn Gud protectere
 Mot Satauister, som fast mång äre.
 Troskyldigst först jag valedicerar
 Min Christlig fromma Öfverhet kära,
 Förnämligast Konglig Hus och Gård,
 Gud hälle deröfver sin Änglisk Vård!
 Rika-Herrar och trogne Ämbetsmän,
 I råd och dåd Gud Nåde förlän!
 Kriga-Staten all, och hela Gemenhet,
 Önskar jag Lycka båd' i strid och fred.
 Guds Ords Lärare, tro och bälde,
 Gud uplyse, på rätten ban hälle!
 Alla Stånd Estime, Patrioter fromma,
 Låte Gud sit lopp väl fullkomna!
 Sidst min fattiga Vårdnad käre,
 Som här i Trones Rike äre,
 Hustru, Barn, Chariteter och alla
 Under Guds beskydd vil jag nu befälla!

Så beskref (1680) Sveno Dalius, Salig Gubben kallad,
 sitt lefverne i "sitt lilla personaliska epitaphium," hvarmed han
 slutar sin sista Cantilen-bok 1684. Något vidare om hans lefnads-
 omständigheter är icke heller bekant mer än dödsåret 1693. Som
 prof på hans rimkonst anföra vi ännu några godbitar:

Vee tigh tu falska verldinna Fortun tu arga verld,
 En avikfull Lurantiinna, Åstu med list och flärd.
 Tå tu lofvar stor fröjd Skänker tu suck och qvida
 Sorg medh stoor ach och blöyd.

Cordialiter begrunda O Svea till Kasantz
Hvad nåd tig Gud mon unna; Genom sitt providentz.

Dygdig som Maccabeus Tapper och Ridderligh,
Som David Ptolemæus Begäfvat rikelig
Som Regent Ciceronus Förnuftig mycket säll,
Som Rex Carolus Nonus En fast Heroisk Hielt. —
Med Gudz Rådih i hans dagar, är Jus och Pietas
Bland Riks Officialer Fides et Aequitas
Hans Rådih och Högbaroner Pax, Sapientia
Krigs, Generals personer Spes och Prudentia.

Musica tu ädla berömda konst
Ho rätt tig öfvar, finner mycken gunst
Ja både hos Gud och människor många
Tin ljuflig präsents man gärna undfångar
Tig älska alla in genere
De små som store in specie.

Stjernhjulm skulle hafva parodierat D. i den "Latinska Capitainens" person i Parnassus Triumphant. I en sednare tid skall han äfven blifvit parodierad af Dalin. Deremot erkänner Sophia Brenner, att han väckt hennés poetiska anlag.

Skrifter: Gratulatz-Memorial m. m. Stockh. 1681. Omtryckt under titel Hallelujah aureum. — En liten ny Cantilen-Book m. m. Götheb. 1681. — Sven Bryngelsson Dalii Valet-skänck på sitt 77:de vandrings-år, eller ett skönt gyldne Fröjde-Speel och ljuflig Comœdia, om en stor Herre Hecastus benämnd. Götheb. (1682) 8:o — Finem respice. Componerad af gamle S. B. D. på sitt 80 år. Actum Nææ anno salutis 1684. 4:o. — (De långa fullständiga titlarna se i Hammarskölds Sv. Vitt. Hist.).

(KäMor: Svenska Fatburen. 3 Öppn. — Gezel. Biogr. Lex. — Lidéns Historiola. — Hammarsköld, Sv. Vet. Hist.).

DALMAN, LARS. — DALMAN, JOHAN WILHELM. — DALMAN, WILHELM FREDRIK.

1. DALMAN, LARS.

Föddes i Stockholm 1680. Fadren var Mynt-Kamereraren *Lars Dalman* och modren *Elisabeth Wibbling*. D. blef 1710 Sekreterare hos Fältmarskalken Gr. Magnus Stenbock i Skåne, 1712 verklig Fältsekreterare i Svenska och Tyska expeditionerna vid armeen, som då stod i Tyskland. 1716 Öfver-

Auditör vid den del af Svenska hären, som bröt in i Norrige, 1720 adlad, 1728 Amiralitets-Kammar-Råd, 1747 Lands-höfding öfver Blekinge, 1748 R. N. O., dog hastigt 1752 i Carlsrona. Gift med *Brita Marg. Psilanderhjelms*.

D. utmärkte sig för flit i studier den tid han tillbragte vid Universiteterna i Lund och Upsala, och var äfven utsedd till Lector i Götheborg; men föredrog den beställning, som han, efter hvad redan är nämadt, mottog hos Gr. Magnus Stenbock, och bestridde derjemte i Skåne en Guvernements- och Fält-sekreterares befattningar, innan han i Tyskland erhöill det sednare uppdraget såsom en ordinarie syssla. Han bevestade 1712 års Tyska fälttåg och fältslaget vid Gadebusch, hvarest han vid capitulationen uti Tönningen blef Danskarnes fänge. Försedd med Danskt pass reste D. med ett angeläget uppdrag från Fältmarskalk Stenbock till Hamburg, och var sedan samma Grefve följaktig, då han i Schleswig skulle vaka öfver den ingångne capitulationens uppfyllande. Gr. Stenbock skickade D. till Stockholm, för att inför Kungl. Rådet aflemna berättelse om fälttåget, och om de Svenska krigsfångarnes belägenhet. Sedan D. som General Auditör öfvervarit fälttåget i Norrige 1718, fick han tillika med General-Major Pehr Adlerfelt 1719 uppdrag att om fångarnas utväxling upprätta ett cartel med en Dansk deputerad, som var Öfversten Paul Löwenörn. Mot slutet af samma år höll han med Danska committerade en öfverläggning angående bortvikne krigsfångar och hvad öfrigt till samma ärende hörde. 1720 utförde D. en beskickning till Petersburg, och 1721 var han Commissarius på mötet mellan de Svenska och Danska. Hans öfriga befordringar äro nämnda. — D. ägde egenskaper, hvilka gjorde honom som embetsman både älskad och vördad. Han förenade med ädla tänkesätt en utbredd erfarenhet och många insigter.

Jemte D. adlades äfven hans yngre broder Olof Johan. Denne skref sig till Hinseberg, hade med beröm i flera år tjent i Kungl. Krigs-Cancelliet, och åren 1711—16 öfvervarit campaguerna i Pommern, Mecklenburg, Holstein, Bohus-län och Norrige. 1718 blef han Assessor i Svea Hofrätt, och omsider vice Lagman i Vestmanland. Dog 1756. Han uppgaf sättet att bringa fänkolsfrön till mognad, samt att af lönn-saft koka socker.

(Källor: Stjernmans Matr. — Gez. Biogr. Lex. 4:de Del).

C—M.

2. DALMAN, JOHAN WILHELM.

Född d. 4 Nov. 1787 på Hinseberga säteri i Vestmanland. (Föräldrar: Bergmäst. *Joh. Wilh. Dalman*, † 1813 på Roo i nejden kring Lidköping, och *M. U. Mullberg* † 1800). Sändes jemte en yngre Broder 1796 till den då mycket berömda pensions-anstalten i Christiansfeldt i Schleswig Holstein, återkom dörifrån 1801, och tillbragte sedan ett par år hemma under privat information. Student i Lund 1803, och tog der 1803 Juridiska Examen, såsom en förberedelse till den tilltänkta Bergsexamen. Reste s. å. till Upsala. Redan länge hade D:s håg varit vänd åt Natural-historien och företrädesvis Entomologien; denna erhöll en bestämdare och vetenskapligare riktning genom bekantskapen först med Major Gyllenhaal, sedan genom Prof. Retzii och Falléns undervisning, och slutligen genom tillträdet till Paykulls och Upsala Universitets samlingar. D. beslöt således att utbyta Bergsvetenskapen mot Medicinen, såsom stående i närmare samband med hans favoritstudium. Men emedan D. ej kunde hindra sig sjelf ifrån att egna sin mesta tid åt den vetenskap, som utgjorde hans käraste sysselsättning, och till hvars utvigande han anställt flere resor, så uppsköt han tid efter annan fullbordandet af sin medicinska curs, ända till 1816, hvarefter han blef promoverad 1817. Följ. året K. Vet.-Akad. Bibliothekarie och Intendent öfver dess Zoolog. Museum, samt Medlem af K. Sundhets-Coll. 1819 Adjunct o. Botanical Demonstr. vid K. Carol. Instit. 1821 Medlem af K. Vet.-Akad., af Patr. Sällsk. och Kejs. Vet.-Soc. i Moskwa. Erhöll 1823 Professors fullmakt. 1827 förordnad att förestå Botan. och Hist. Natur. Profess. vid K. Carol. Instit. 1826 jemte Prof. A. Retzius utsedd att såsom K. Vet.-Akademions Deputerad bevista de Tyska Naturforskarnes sammanträde i Berlin uti Sept., men döden bortryckte honom dessförrinnan d. 12 Juli s. å. Hans holsa hade redan från ungdomen varit svag, och de sista åren plågades han af en tärande sjukdom.

D. hade genom sin uppfostran utrikes förvärfvat en förtrolig, då ännu i Sverige sällsynt bekantskap med Tysklands vitterhet, och beundrade isynnerhet Schiller. Tyska språket talade och skref han såsom en infödd. Forte-piano spelade han med stor färdighet; dessutom ritade han utmärkt väl, hvilket gjorde honom god tjänst vid hans naturhistoriska studier. Efter honom hafva många Naturalster blifvit uppkallade, deribland åtskilliga petrificater, med hvilkas studium han i de sednare åren mycket sysselsatte sig.

Skrifter: Nya Insekter beskrifne i C. J. Schönherr's Synon. Insector. 1817. — Årsberättelse om framstegen i Zoologi, (å K. Vet.-Akad. vägnar), från 1821 till o. med 1828 (de äldre årgg. äro omtryckta 1828; en tysk öfvers. från årg. 1824 begynte 1826 utgifvas i Bonn). — *Analecta Entomolog.* Stockh. 1823 4:o. c. Tabb. æn. — *Ephemerides Entomol.* I. Ibid. 1824. 8:o. — *Svensk Zoologic.* 12:o Häft. Stockh. — Beskrifn. öfver Insekter, Petrificater i Vet.-Ak. Handl. 1816—22, 24—27, af hvilka några af Förf. blifvit särskildt utgifna samt på tyska öfversatta. — Förteckn. på i Sverige utkomna Skrifter i Medicin, Chemi o. Natur.-Hist. 1817—21 i Sv. Läk.-Sällsk. Årsberätt.

(Källor: Lefnads-Beskr. i K. Vet.-Ak. Handl. 1828. — Sacklén Läk.-Hist. I. 782, Suppl. 148. — Särsk. uppgifter).

3. DALMAN, WILHELM FREDRIK.

Född d. 26 Aug. 1801 på Fledingstorp i Calmare Län. (Föräldrar Kammarjunkaren *Lars Johan Dalman* och *Eleonora v. Segebaden*). Efter dels enskild, dels offentlig undervisning blef han Student i Lund 1815. Undergick derstädes Cameral-examen 1817, Hof-Rätts-examen 1818 och Cancelli-examen 1820, hvarest 2:ne terminer användes till mera allmänna studier. Blef 1821 om hösten anställd såsom E. O. Cancellist i Justitie-Fördelningen af K. Cancelliet; i Kammar-Collegium; Förvaltningen af Sjö-Ärenderna; äfven Auskultant i Svea Hof-Rätt; vid 1823 års Riksdag Cancellist hos Ridd. och Adeln; 1823 Förste Riddarhus-Cancellist; 1826 i Maj Copist i Justitie-Fördelningen af K. Cancelliet. — Redan år 1824 hade D. emottagit redaktionen af de såkallade Inrikes Underrättelserna i Allmänna Journalen, hvarmed fortfors uti fyra år. Vid 1828—1830 årens Riksdag öfvertog han redaktionen af Riksdags-underrättelserna i Dagligt Allehanda. Under samma Riksdag utöfvade han Representant-kallet på Riddarhuset. År 1830 utgaf han Tidskriften *Mimer*, deri alla med signaturen tre stjernor tecknade Original-uppsatser äro af honom författade och deribland en fullständig Recension af Herrar Ankarsvärd's och Richerts förslag till National-Representation, föregången af en kort historik öfver tillkomsten och utvecklingen af vårt representativa statsskick. Fortfor tillika att biträda vid redaktionen af *Dagligt Allehanda* och öfvertog i början af 1831 redaktionen af dess Utrikes nyheter. De sista månaderna af 1830 och första hälften af 1831 tillika Medarbetare i den inrikes detaljen af tidningen *Svenska Medborgaren*. Från Jan. 1833 Redaktör jemte Kungl. Sekreteraren

N. Arfvidsson af den utaf dem inköpta tidningen *Dagligt Allhandla* med *Aftontidningen*; har allt sedan haft ledningen af dessa Tidningars inrikes politiska, administrativa och stats-ekonomiska artiklar och recensioner, deraf de allrafleste äro af D. författade; hvarjemte han äfven i öfrigt, efter tid och lägenhet, deltagit i redaktionen af Tidningens öfriga detaljer, serdeles under N. Arfvidssons frånvaro in- och utrikes i sammanlagdt nära två år. Bivistade 1834—1835 Årens Riksdag, hvarvid D:s verksamhet är af Tidningarne känd och vidare kan inhämtas af Riddersk. och Adels Protokoller. 1835 om hösten Ledamot och Ordförande i en af Storkyrko Församlingen i Stockholm vald Comité för afgifvande af utlåtande i frågan om lagstiftning för Sockenstämmor i Städerna, hvilket utlåtande igenfinnes i *Afton-Tidningen* för den 20 Nov. 1835 och af Församlingen hufvudsakligen bifölls. 1837 vald till en bland Civil Statens Fullmäktige för granskning af Civila Pensions-Inrättningens förvaltning under föregående fem år.

(Källor; Särskilda Underrättelser).

DANIELSSON, ANDERS.

Emedan denne Riksdagsmans lefnads-omständigheter icke noga äro oss bekanta, fästa vi oss företrädesvis vid hans offentliga verksamhet. — Spridda elementer till en opposition förefunnos redan innan de med strängare sammanhang och ökad skärpa sökte bilda sig till ett helt. 1823 års Riksdag lemnade fullt tillfälle till utveckling deråt. Innan dess hade A. D. på fem riksmöten ägt sin landsorts förtroende att föra dess talan, och riksdags-protokollerna bevitna, huru han fullgjort detta kall. Med 1823 växa motionerna i vidd, stilen är stundom för utstyrd, för att påminna om det stånd, till hvilket talaren hör, och de förut mera varsamma uttrycken antaga skärpa och stundom bitterhet. Vi vilja med få ord angifva den synpunkt, hvarur denne hufvudman för oppositionen i bondeståndet betraktat de viktigare frågorna.

Riksdagen 1813. Frågan om den Allmänna Beväringsskyldigheten vann A. D:s bifall, men han fann billigt, att de Conscriberade borde erhålla af Staten ersättning för förspild tid. Bondeståndet biträdde hans mening.

I ett Memorial af d. 13 April, vid samma riksdag, angående Penninggebristen och Jordbrukets aftynande, föreslår han upphäfvandet af allt skråtvång och af alla gränsor för näringsfriheten och handeln. — D. 17 April påyrkar han en

förbättrad skogsordning, som borde utarbetas af en Comité.

— D. 24 Apr. Försvar för gårdfari-handeln, såsom nödvändig för en del af Elfsborgs Län. Till försvaret för denna handel har han under de följande riksdagarna åtskilliga gånger återkommit och sökt bevisa, att denna slags köpenskap icke utan hela landsortens undergång skulle kunna afskaffas.

Riksdagen 1817—18. D. 18 Dec. föreslog han, att i fall räntetagare och räntegifvare ej kunde sänjas om det belopp, som skulle tagas och gifvas, borde det ej stå de förra fritt, att utkräva sin fordran antingen i spannemål eller i penningar, utan blott i penningar, beräknade efter markegången. — I sammanhang härmed föreslog han, att de författningar, som bestämde Svenska jordägarers rättigheter och skyldigheter, borde utgifvas i ett sammandrag, som hvar och en landtman kunde lägga sig till; åberopande exempel från Danmark och Norrige, i hvilka båda riken bönderna äga en handbok, der deras rättigheter äro bestämda. "Men Svenska bonden, nödgas lita på hvad traditionen har att säga om förordningar, hvilkas författare i en svassande och invecklad stil utsmycka lagarnes föreskrifter. Genom bestämda föreskrifter skulle deremot många rättegångar förebyggas. I sakernas närvarande gick är det derföre ej underligt, om Kronobetjening, gästgifvare, resande, ja ej sällan sjelfva hållkarlen, anse sig samt och symmerligen nog viktige, för att framställa deras vilja som en allmän hjudande lag." Allm. Besvärs och Ekonomi-utskottet afstyrkte likväl denna proposition, derföre att de författningar, som man önskade se i sammandrag redigerade, voro genom sin heterogena beskaffenhet ej egnade att sammanföras, och i ett kort utdrag kunde miss tydningar ej undvikas. Ständigt inträffande förändringar gjorde äfven snart ett dylikt arbete mindre brukbart. A. D. upptog och vederlade dessa anmärkningar d. 7 Mars 1818.

Öfver Enskiftesverket yttrade sig A. D. d. 27 Dec., att det ej var tillämpligt på alla rikets provinser. Man hade redan från början trott, att det ej kunde komma i fråga i Norrland, Dalarne och Gessleborgs län. Talaren ansåg härtill Wernland, Jönköpings och Kronobergs, största delen af Elfsborgs och Bohus län jemväl böra tilläggas. Der åkerbruket med ringa fördel och endast med stort arbete drifves, måste vid enskiften den utflyttande erhålla betydlig odlingshjelp, och de qvarsittande hafva ringa gagn af den förökade areal åkerjord, som dem tillfallit, då dennas bruk förutsätter en be-

tydligare arbetskraft, och med mindre gödningsämnen blir af kastningen mindre.

Då fråga om odlingslån var väckt, yttrade A. D. först (d. 17 April), att fördelningen mindre borde rätta sig efter landskapernas folcknummer, än efter hvarje provinces större eller mindre behof af lån. Han återopade för tillfället Skåne och Dalarne till intyg för billigheten af denna princip. Sedan (d. 23 April) yttrade han, att folcknummern endast kunde tagas till fördelningsgrund. Vigten af denna lånehjelp motiverades af en sannolikt ökad bevillning, af den penningbrist, som måste blifva följden af Discontsedlarnes försvinnande ur rörelsen, och den med 1820 upphörande rättigheten att i Banken erhålla fastighetslån.

Med anledning af Filial-disconternas fall befarade A. D., att gäldenärerne sökte skaffa sig de för underpris lätt erhållna discont-obligationerna, och att de dermed ville godtgöra sin skuld, hvarigenom bankens i disconternas insatta fonder kunde helt och hållet förloras. Ett concursstillstånd borde till förekommande häraf inträda, och förlusten, så väl som ersättningen lika fördelas på alla disconternas fordringsägare. Disconternas assignationer borde genom statens mellankomst till deras fulla belopp inlösas, men icke 3 procent sedlarna. (d. 13 och 17 Febr. ventilerades denna fråga).

Så litet höjdt A. D. var för att tillstyrka förökade statsanslag, kunde han likväl ej underlåta att understödja förslaget om ett understöd af statens medel för Isländska handskrifters öfversättning och tryckning. "Bondeståndet, skulle genom ett sådant beslut, ådagalägga sin aktning för minnet af förfädernas ära, och sin önskan, att se sådane anstalter befrämjade, som hafva nationens upplysning till föremål, och som, då de lemna lärerika underrättelser om ursprunget till vårt eget modersmål och våra urgamle förfäder, lifva åtrån att träda i deras fotspår." Oaktadt detta och flera andra anförda skäl fann likväl icke ståndet anledning, att tillstyrka någon utgift som skulle betunga det allmänna.

A. D. talade för att 1810 års beskattningsgrunder skulle följas, och icke de som 1813 blifvit föreslagna. Han återopade vigten af skatternas billiga fördelning på en tid, då kronoutskylderna genom utpantningar måste indrifvas, och fästade uppmärksamheten dervid, att sedan 1813 skulle 2 millioner Rdr. B:co hafva influtit till staten öfver hvad dess behof fordrade. Hans uppfattning af orsaken till fattigdomen bestred af Erik Svensson, som tillskref mindre beskattningen, än "an-

dra deraf oberoende, tillfälliga händelser" de utmätningar, som skett.

Med ännu mera vikt uppträdde A. D. på 1823 års riks dag. Han valdes icke i sin hemort, utan i Häradshöfding Richerts domsaga. Då var Landshöfding Ehrenborg skrifver sig vid detta val hafva varit constitutionsmessigt passif. "Gud låte hela Landshöfdinge-embetet kunna säga detsamma. Jag har fått någon anledning frukta." Ytterligare ber han sin Correspondent underrätta A. D., i fall denne träffas, att Ehrenborg "är fullt öfvertygad om både hans (A. D:s) capacité och hans vilja att befordra det allmänna bästa; men att det å andra sidan vore ledsamt, om någon Riksdagsman här ifrån länet någonsin skulle utmärka sig med en så bestämd syftning till fronderi, till klander på likt och olik, till öfverdrifna framställningar och postulater; och att lika ypperligt det vore, om en inskränkning i det talrika militär-befälet kunde beredas, och beklädnaden äfven vid cavalleriet regleras på en bestämd fot och nogräknad hushållning; lika nödvändigt synes det vara, om vår sjelfständighet och vår Konungs nitälskan derföre skulle tagas i beräkning, att någon rubbning i sjelfva indelningsverket — R. Carl XI:s mästerverk, som nu hållit profvet genom halfstannat sekel — icke motiveras, minst af de stridbara och käcka Westgötharne."

De farhågor, som här yttras för A. D:s abstract liberala grundsatser, rättvisades af hans skarpa opposition, som med oförtäckt dristighet framträdde. Skildringarnes författare skrifver, "att A. D. i den constitutionella frihetens yngre år nitälskade för sina åsikter mera verksamt och omedelbart, dels i stånd och utskott, dels i enskilda brödralag, der han icke sparade sina enskilda tillgångar, för att tala till öfvertygelsen på samma sätt, (ehuru i annan anda), som Ministerens vänner på andra håll. I sednare tider har han merändels framställt sina tankar i vidlyftigt utarbetade anföranden, om hvilka väl ingen någonsin satt i fråga, att de ju uttalat hans verkliga åsikter och tänkesätt; men hvilkas omklädnad stundom tydt på hans relationer till folk af andra samhällsclasser, än bondeståndet."

Med nyssnämde riksdag förökas antalet af vidlyftiga dictamina, som A. D. lemnade till protokollet öfver ständs-öfverläggningarna, och till utskotten. Hans ton blir bittrare, missnöjet öfver det bestående mera högljuddt och klagomålen öfver förhanden varande missbruk mera skära. Charakteristisk både för A. D. sjelf och Ståndet är den färg af harm och obe-

låtenhet, som sprider sin skugga öfver de helsningstal till de öfriga Stånden, hvilket A. D. höll vid början af riksdagen; och hvartill sedan Bondeståndet öppet förklarade sitt bifall. Till Ridd. och Adeln yttrade han bland annat: "att vår stat kan bestå med inrättningar, som kosta ojemförligt mindre, än de nu varande, är icke ett ämne för tvifvel, ehuru kanske för tvist. Dessa inrättnings reformerande, embetsmannahärens minskande, arméens reducerande, afskaffande af grannlåten i dess beklädnad, ny frihet att drifva de näringar och begagna de hjälpkällor, vi kunna äga, beskattningens jemnare fördelning — allt detta är ämnadt utgöra föremål för Bondeståndets yrkanden på denna riksdag." Talet till Presteståndet innehöll bland annat: "vi äro ombud för jordbrukare, som alltmer allmänt utarmas, som dag från dag hoptals jagas från en undergräfd jordägaende-rätt, så fort det hinner gå till vrakpris under utmätnings-klubban. Det kan icke fela, att detta betryck härrör från en omättlig beskattning. Utvägar till dess nedsättande måste finnas; ty dess utgörande upphörer i alla fall. Det måste blifva möjligt, att landet styres genom inrättningar, ej kostsammare, än att det mäktar underhålla dem — eller ock upphörer landet att styras — det tredje gifves ej." ... "Högvärdige preteståndets fördelar stå väl föga i något omedelbart sammanhang med landets allmänna välfärd, eller trångmål." Talaren hoppas af "Högv. Presteståndet ett deltagande, som tillhör dess bestämmelse, och tvifvelsutan ligger till grund äfven för bibehållandet af dess deltagande i lagstiftningen, ett deltagande, hvarigenom Svenska Presterskapet framför andra länders religions lärare utmärkes." — Presteståndet beslöt att på Bondeståndet ställa den frågan, huruvida A. D:s tal var ett uttryck af hans enskilda, eller hela ståndets tänkesätt. Enhälligt beslöts vid den genom Riksdagstidningen derom bekomna underrättelse att justera det protokoll öfver ståndets öfverläggningar, som innehöll på en gång bifall till hvad A. D. framställt, och derjemte den önskan, att hans tal måtte till trycket befordras.

D. 6 Febr. tillstyrkte A. D. förslaget att inköpa ett hus, der de tre ofrälse stånden kunde hafva sina arbetsrum jemte Canslier och Klubbrum. Bland motiverna anfördes, "att det icke kan vara nationen likgiltigt, att dess representanter hålla sina sammanträden under sådana yttre omgifningar, som icke motsäga begreppet om den värdighet, hvarmed de vid alla tillfällen böra visa sig."

Ett ämne, som denna Riksdag förekom under öfverläggning, var publicitet vid ståndets öfverläggningar. Begripligtvis blef detta förslag af A. D. med mycken värme omfattadt. Han kunde ej fatta olägenheterna af ett åt främmande åhörare lemnadt tillträde till bondeståndets öfverläggningar. Man invände, att de vid justeringen tillåtna ändringar af enskilda uttryck och hela deliberationer ej kunde företagas, sedan alla debatter offentliggjordes, innan de hunnit bli justerade. Han märkte, att då offentligheten ej kunde "upphäfva metoden för protokollsforeningen, kunde ej den fria yttrande rätten rubbas, eller någon farligare kunskap om debatterna, än den, som i allt fall äger rum, så ofta man ej talar emellan fyra ögon." Talaren stödde sig på allmänna opinionen: "Budbärare af hennes vilja, äro vi henne lydnad skyldige, i allt hvaruti hon ej själf visar sig omyndig, eller mindre vetande, hvilket åter aldrig låter sig bevisa, förrän hon sträfvar mot samfundsordningen, eller söker till folkets förderf undergräfvat dess bestånd." A. D. "ehuru bonde, och ehuru i följd deraf obehindrad i phrasernes och vältalighetens prydligaste bruk," fruktar ingalunda, att "tidningskrifvare skola hålla sig lustiga öfver våra öfverläggningars rhetoriska brister, eller att åhörare af alla slag skola, i den vrå af sessionsrummet vi åt dem upplåta, formera sig till ett välfärds-utskott, som lägga oss samt och synnerligen på schavotten, när vi icke tala dem i lag." Förslaget bestreds af flera ständs-medlemmar; bland andra uppträdde mot talaren Erik Larsson från Södermanland. "Robespierre och Marat känner icke," yttrade han. "Jag har ännu knappt hunnit lära mig Svenska historien, och för en riksdagsman af det Svenska bondeståndet, har jag trott, att utom denna, några historiska kunskaper föga vore af nöden." Vore publiciteten åtföljd af någon verklig nytta, skulle jag ej hafva motarbetat den, "ehuru namnen på dessa män icke trängt ända fram till min hydda, de må hafva varit hvar förfarliga som helst. Till och med spöket från Verona skulle i sådant fall hafva fått sin plats." (Allusioner på uttryck i A. D:s tal). Med 97 nej mot 27 ja förkastades A. D:s motion (d. 17 och 21 Febr.).

A. D. hade dessförinnan opponerat sig mot den åt Landsbödingarna uppdragna, locala lagstiftningen och deras rättighet att med viten belägga dem, som bröto mot de för hvarje län utfärdade ekonomiska och politiska författningar. Mängden af dessa påbud gjorde det omöjligt, att skaffa sig fullständig kunskap om hvad som i Sverige var lag. Han styrkte

detta med exempel på hvad som i ett Län var tillåtet, och i ett annat förbudet. På en resa från Stockholm till Arboga "kan man hos vänner fågnas med ett glas brännvin, utan att sätta sig till bords.... På resan genom Nerike får man se, huru värden endast i smyg vågar bjuda en sup liksom vore det ett brott.... Emellertid ser man i Nerike landsfolket om söndagsaftnarne opåttalt hålla lekstugor. Man finner intet ondt deri, och blandar sig kanhända i dansen, och låter ingen inbilla sig, att det skulle vara väl gjordt, om man ville beröfva folket deras oskyldiga glädje.... I Jönköpings län ser man ej någon dans. — Finnes då ej här samma folklyne? I lever ingen glädje i dessa skogsboer, hvilkas glädje annars öfverträffar slättboernas?... Man tage en fiol, och spele en polska för en samling af unga drängar och flickor. Man måste binda dem, eller dansa de. Hvarföre skaffa de sig då icke detta nöje? emedan de fått en ny Landshöfding. Detta kostar dem nu 10 Rdrs böter, om de dansa efter kl. 7 på aftonen och tidigare kunna de icke gerna börja. Således lönar det icke att tillställa någon lekstuga." A. D. förliknar vidden af en Landshöfdings makt de facto med den som utöfvas af Turkiska Paschar, och anser rättigheten att i ekonomi-mål pålägga viten betyda detsamma, som att upphäfva Konungens och Ständernas "makt att stifta allmän civil och criminal lag." Motionen remiterades till Lagutskottet (d. 12 Febr.).

Då proposition vägrades till remiss af Ruthergs motion, hvilken utsträckte conscriptions-skyldigheten till alla under 40 års ålder, förhöll sig A. D. i början passif, men klandrade sedan Ståndets förfarande, såsom första steget till upphäfvande af den fria Riksdagsmannas yttrande-rätten. Ståndet fann sig såradt af flera förebräelser, som framkastades uti de allmänna ordalagen af missledning, inflytelser, förvillelse, och af A. D:s önskan, att enighet och inbördes förtroende måtte återvända. A. D. hade vid första debatten öfver detta ämne, "varit för mycket upprörd, för att i ett ögonblick, då så stora, så viktiga interessen voro på spel, kunna yttra sig med den bestämdhet han önskat." Ståndsledamoten Sandsten upptog detta med en förfrågan, hvilka interessen som voro på spel och hvilka de befarade följderna voro. Antingen Ruthergs ställande för rätta, "eller ett sådant skulle träffa värdigare ledamöter af detta stånd." Han tillade: "den som handlar öppet och ärligt, behöfver aldrig frukta att orättvist bedömmas inom detta stånd, der endast egenkärlek och maktspråk äro förhatlige." Bitterheten mot A. D. var ej ringa, och Nila

Månsson yrkade, att alla dagens anföranden öfver närv. ämne borde ur protokollet utgå. Ordvexlingen fortsattes likafullt, men icke länge, mellan A. D. och Sandsten, sedan den förra genom moderation i uttrycken och en för tillfället afgifven förklaring mildrat förtrytelsen öfver sitt Yörre anförande. Han ändrog till sitt försvar bland annat: "Då jag som ledamot i Constitutions-utskottet äger rättighet säga, att hela Statsrådet handlat orätt, skulle jag icke våga förklara mitt ogillande af mitt eget ständs Talmans åtgärder?" Då förtrytelsen ännu genljöd i de förebräelser, hvilka vexlades mellan A. D. och f. d. Talmannen Lars Olsson, föreslog Nils Månsson, att allt vidare talande i ämnet måtte upphöra," och han besvarades med ett allmänt ja.

En hufvudtanke, hvilken i alla denna Riksdagsmans uttalanden gjorde sig gällande, var nödvändigheten af indragning och sparsamhet. D. 11 Mars föreslog han, att på grund af 10 §. Reg. Formen Sjötullen skulle ställas under Ständernas disposition, då de derigenom inflytande medel borde bereda en minskning i bevilningen.

Den 30 Apr. framkom A. D. med det förslaget, att äfven privilegierad jord skulle bidra till allmänna byggnaders uppförande och underhållande. Man borde kunna vänta någon framgång af ett förslag till jernkning i jordens beskattning, derför att så mycken frälse-jord var i ofrälse händer. Han ville likväl ej påyrka någon allmän refning, som endast medförde tidsutdrägt, och omsider befann man sig på samma punkt. (d. 27 Maj).

Grundskatternas försvinnande önskade A. D. (d. 29 Oct.), och att en ersättning för den förlust, som derigenom tillskyndades statsverket, skulle sökas i en allmän bevilning. Alla lantagares inkomster borde till deras belopp uppskattas efter ett visst normal-år, och på grund deraf deras aflöning för de följande åren bestämmas. Stats-förvaltnings-kostnaden önskade han förenklad och nedsatt. På grund af meddelade, statistiska uppgifter visades, att tjenstemännen voro för många, och deras inkomster för betydliga i förhållande till det antal (20,000) besutne krono- och skattebönder, som skulle contribuera till de förras underhåll. Redan 1778 hade i en förordning blifvit erkändt, att tjensterna voro alltför många; och likväl hade antalet af dem sedan den tiden blifvift förökadt.

Då Constitutions-utskottet tillstyrkt representations-rättens utsträckande till frälse-hemmans ägare, och endast några medlemmar af samma utskott deremot sig reserverat, derför att

fastighetens natura dymedelst ändrades, hvilket stod i strid med hvad man 1810 lofvat Adeln för dess concession af frälsejordens uteslutande besittning, då dessa svårigheter, (d. 14 Juli), i befogad reservation uppkastades; erinrade A. D., att löftet om frälsejordens oföränderliga friheter gafs åt de afträdande, att den köpare som beviljade mera, än han förbundit sig till, ej kunde sägas "bryta helgden af den grund-bestämelse, hvilken helt och hållet åsyftar de afträdandes interesse." A. D. fasthöll synpunkten af en utvidgad förmån, som bereddes genom en tillagd representations-rättighet, och då många bönder voro i besittning af frälsejord, syntes intet billigare, än att hela Sveriges besutne allmoge blef delaktig af representations-rätten och derigenom bereddes äfven för skattebönderna en lindring i deras riksdags-arfvoden.

För att underlätta rörelsen och befordra crediten, var det A. D:s öfvertygelse, att staten i utomordentliga fall, ss. vid dåvarande tidpunkt af en allmän penningbrist borde träda emellan med sin credit. Stats- och Banco-utskottet hade afstyrkt en inrättning, som var egnad att för högt utspänna och möjligen förstöra Statens egen credit, och hvaraf följden för de enskilda skulle blifva creditens inskränkning till den del af fastigheter, som det allmänna genom inteckningen garanterat. A. D. anmärkte deremot, att en Hypotheks-inrättning var af nödvändigheten påkallad, "derföre att staten äger credit, och de enskilda i närvarande förhållanden sakna den." Han aflägsnade den föreställning, att egendomens värde skulle sjunka till värdet af statens dervid fästade gravationer. Dessa erhöles på både säkrare och billigare betalningsvillkor, än lån af enskilda. Äfven funno de i Banken belänta fastigheteter alltid köpare, och discount-gäldenärerna hade alltid blifvit mindre blottställda, än de, som hade skuld till enskilda fordringsägare. En annan fördel uppkom genom sedelstockens ökning medelst Hypotheks-sedlarne. Dessa voro att anse fullt så goda som statspapper, och dessutom säkrare, då deras värde upprätthölls af hypothicerad jordegendom. Utskottet hade rubricerat räntan, hvilken de gäldbundne jordegarna skulle erlagga, såsom nya på egendomarna lagda skatter att dermed bestrida den nya arten af statsskuld." A. D. fann dervid snarare en minskning i de procent, som skuldsatte jordbrukare nu nödgades utbetala. En förmögen köpare kunde lätt afbörda sig egendomens skuld till hypotheks-inrättningen, och för den obemedlade blef en billig låneanstalt en välkommen tillflyktsort från procenteriet.

Då Banko-utskottet ville göra frågan om Bankens publikitet beroende af några ännu outredda förslag till penningväsendets reglering, vidhöll A. D., att detta sednare "utgår från Banken, såsom dess centralpunkt. Man plägar ej uppröra byggnaden, förrän man lagt grunden." Han yrkade således redogörelse för Bankens functioner, för rörelsekapitalets storlek och fördelning, och sedelstockens förhållande till den reela fonden.

Mot nya Skolordningen anmärkte A. D., att en Rector-scholæ syntes kunna från tillträde till läroverket utestänga alla obemedlade; vidare att den, som var öfver 15 år, borde hafva mot sin ålder svarande kunskaper. Timmarna för läroämnen syntes vara med mindre beräkning fördelade, då Historieskolan påstods fått sig 2 timmar i veckan anvisade, men Mathematiken deremot 8. Han klandrade för öfrigt Ephori rättighet, att det var honom och Consistorium tillåtet att "mera göta afseende på sitt omdöme öfver en sökandes förtjenster, än på flera andra auctoriteters vitsord." Utskottet, som granskade Skolordningen, hade vid sidan af historien föreslagit till undervisningsämne på Gymnasium "en enkel framställning af fäderneslandets statistik och lag." A. D. ville till Universitetet hänvisa dessa läroämnen, och i deras ställe föreskrifva grundlagarnas läsning i skolor och gymnasier. Utskottets instånd, "att man ej borde öka tidens missbildningar med politiserande barn," sökte A. D. vederlägga dermed, att han såg "ingen större våda i politiserande barn, än i okunniga gubbar och embetsmän, som knappast känna de första bokstäfverna af grundlagen." (d. 12 Juni).

För nödvändigheten af en bättre folkundervisning talade A. D., återopande, "att allmän uppfostran är det constitutionella lifvets grundfäste." Han var öfvertygad, att man för högt uppskattade vår allmoges kunskaper, och ville ej se dessa beskränkta inom hvad undervisningen libragte. Åt presterkapet ville han inrymma inseendet öfver folkbildningen, och önskade, att en prestman icke trodde "sig hafva gjort nog, förrän han lärt sin församling känna, näst Gud, sitt fädernesland, dess öden, dess behof, dess grundlagar." (d. 25 Juni).

År 1827 var A. D. en af Riks. Ständers Banko-Revisörer. Fråga väcktes, huruvida han, såsom Direktör vid Länkontoret i Götheborg, skulle kunna anses berättigad att intaga en Revisorsplats. Genom omröstning af de öfriga Revisörerna förklarades han af pluraliteten för competent. Likväl

skulle för framtida fall hos Rika. Ständer anhållas om bestämdare föreskrifter, då en fråga af dylik beskaffenhet ej kunde anses höjd öfver alla betänkligheter.

På 1828—30 års Riksdag afstyrkte A. D. det till fortsättningen af Götha kanal begärda lånebiträde. — I fråga om kungaskjutsen begärde han bestämda föreskrifter, att icke, som nu hände, ett större antal hästar än som behöfdes, skulle uppbådas, eller tiden för deras uppbådande utsättas förr än man dem behöfde.

En tid derefter framträdde A. D. med det förslaget att Presterna borde blifva statens löntagare, för att undvika obehaget af deras närvarande löningssätt. Äfven önskade han att Riks-Markegången skulle sättas af Ständerne efter en medelproportion, och gälla för det följande quinquennium, eller till ny Riksdag. Riks-markegången borde tjena till norm för värderingen af tionden och allmogens utbetalningar till löningstagare.

Till dem, som önska en förändring i den närvarande representationen, hörde äfven A. D. — Vid det bekanta förslaget om statslån yttrade han obenägenhet, befarande att man derigenom sökte utvägar till högre statsanslag och förhöjning af tjenstemännens löner. På 1834 års Riksdag ingaf A. D. ett memorial af det innehåll, att förökning i statsutgifterna enligt sednaste statsregleringen måtte afslås, att åtskilliga vid föregående riksdag provisoriskt beviljade anslag måtte upphöra, och nummer-lotteriet afskaffas. Med honom förenade sig hela bondeståndet. — I fråga om 72 §. R.-F. röstade A. D. för bibehållandet af den gamla redaktionen. — Då det öfverlades om statslån till förmån för hypoteksföreningen, gaf A. D. det förslaget, att Riksgälds-Contoret borde dermed trädas i befattning, och lånet borde vara inländskt, mot $4\frac{1}{2}$ procent, och dess storlek bero af de låneansökningar, som inlemnades från fastighetsägare.

I April 1833 åtnjöt A. D. ett tillfredsställande prof på sitt partis aktning och tillgifvenhet. Åtskilliga medlemmar af bondeståndet och några ståndspersoner i Stockholm läto genom Nils Månsson till honom öfverlemnade ett rör med guld-krycka och ett guldur; det förra till minne af Riksdagen 1834—35, och det sednare till intyg af Stockholms-boarnes tänkesätt.

Sedan A. D. hemkom från sista riksdagen, har han blifvit invecklad i obehagliga rättegångar, dels med sin broder, angående arf och egendom; dels med sina committenter angående

beläppet af det honom tillkommande riksdagsarfvödet. Hans skade ekonomiska obestånd lærer beröfvat hans politiska väner hoppet, att åter se honom vid en ny riksdag; äfven om detta skulle inträffa, kan han icke mer uppträda i sin fordnings, såsom deputerad från tjugusju häradar, emedan det blifvit stadgadt, att en medlem af bondeståndet icke kan representera mer än en domsaga.

(Källor: Bondeståndets Protokoller för riksdagarne 1815, 1817, 1818, 1823, 1828—1830. Skånska Corresp. 1834—35).

—C—M.

DARELLI, JOHAN ANDERS AF.

Född d. 23 Nov. 1718, i Vestergöthland och Ods Församling, der Fadren *Anders Darelius*, gift med *Karin Rhyzelius*, var Kyrkoherde. Emedan denne tidigt dog, påstades sonens uppfostran af hans morbroder Biskop Rhyzelius. Sedan D. vid Skara läroverk grundlagt sina studier, sändes han 1733 till Upsala. Der lärde han sig rita och teckna, varigenom han snart blef känd af Archiater Rosenstein, som lade honom att studera läkarekonsten. Reste 1743 till Stockholm, då han af K. Sundhets-Commissionen förordnades att sköta om väl de sjuka, som hemkommo från Finska Armeen, som vid upproret blesserade Dalkarlar. 1745 inrättade han Biskop Kalsenii räkning vid Sättra ett Brunns-Lazarett, varvid han tjenstgjorde i 2 år som Läkare, och i de båda tjänande som Brunns-intendent. Under denna tid öfvertalte en nämnde Biskop, att icke allenast skänka Sättra Brunn till Upsala Akademi, utan äfven att der stifta en ny theologisk professon. Promoverad 1749 Med. Doctor; 1750 Medlem af Coll. Medicum, samt uppsyningsman öfver sjukvården i Mariæ församling. 1754 Läkare vid det på Dr. Lovisa Ulrikas bekilde stat inrättade Frökenstift. 1755 Assessor i Coll. Med., och 1758 Öfver-Läkare vid Seraphimer-Lazarettet, i hvilken befattning han forfor till 1772. Adlad d. 23 Jan. 1770, under namnet *Darelli*, men skuldebrevet blef först 1773 underkrifvet. 1775 Led. af K. Patr. Sällskapet. Tog d. 19 Jan. 1780 afsked från Assessors-tjensten, samt afled samtina dag af en karbunkel i nacken. — Assessor D. var en skicklig och erfaren Läkare, ägde en vidsträckt praktik; hans umgänge var vänligt och gladt. — Gift 1755 med *Joh. Marg. Fag-got* † 1762, dotter af Advokat-Fisk. Isak F. Barn: 1. *Isak*,

f. 1756, Landthushållare, R. W. O.; 2. *Catharina Maria*, gift med R. Biblioth. Adolph Ristell; 3. *Fredrika*, f. 1761, gift med Biskop Joh. Wingård.

Skrifter: Sockn-Apothek och några Hus-curer m. m. Stockh. 1760. 2:a Uppl. 1771. Öfvers. på Danska 1770. — Frågor o. Anmärkn. vid de utkomne sanningar rörande Medicinal-verket. Stockholm 1761.

(Källor: Stjernmans Matr. — Sacklén's Läk. Hist.

DE BESCHE, GERHARD. — DE BESCHE, GILLES. — DE BESCHE, GEORG.

1. DE BESCHE, GERHARD.

Var född 1583 i Biskops-Stiftet Luyk eller Lüttich i Nederländerna. Fadren, *Gillis Gillisson De Besche*, var der både Handlande och Öfver-Architekt, och måste för religions-förföljelsers skull med tvenne döttrar öfvergifva sitt fädernesland, då han begaf sig till Sverige, dit redan förut fem af hans söner med betydlig förmögenhet inflyttat. Den unge Gerhard, som af fadren i Tyskland, der denne då var sysselsatt med utöfvandet af sin konst, inhämtat kunskap i byggnadskonsten, blef jemte sin broder Welam 1608 af K. Carl IX inkallad, och erhöll 1613 af K. Gustaf II. Adolph uppdrag att uppbygga de nedbrända Domkyrko-tornen i Upsala, hvilka åter afbrunno 1702. Fick sedan fullmakt såsom Kungl. Architekt. Något efter 1615 uppbyggde bröderna för Kronans räkning Forsmarks och Barkinge Jernbruk i Upland, hvilka Gerhard derefter förpaktade och slutligen 1634 fick inlösa. Han stod hos öfverheten i mycken nåd och älskades af allmänheten såsom en välgörande man. Före sin död, som inträffade 1636 på Forsmarks bruk, öfvergick han från Reformerta till Lutherska bekännelsen. Om brodern *Welam*, som var Louis De Geers commissionär i Sverige, se dennes Biographi. — Gift med: 1) med *Maria Peitz*; 2) med *Marg. van Emmersen*. Sönerne af sednare giftet, *Daniel* † 1683 barnlös som General-Quarter-Lieutenant; och *Georg* (se nedanf.) adlad 1678.

(Källor: Likpred. o. Person. Ups. 1656; — Peringskölds Stamträd öfver denna ätt, 1711. — Salvii Beskr. öfver Upland, sid. 190. — Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — Skandia IV, s. 32 och 221).

2. DE BESCHE, GILLIS.

Född 1626. Fadren hette *Hubert*, äfven bördig från Lättich och beslägtad med den föregående, samt adlad af Kejs. Ferdinand III., inkom i Sverige, der han anlade åtskilliga jern- och messingsbruk. Modren hette *Maria Rocquette* från Lanmedoc och var syster till Claude R., som inkallades af Dr. Christina som Hofskräddare, blef sedan Hofköpman, förvärfvade stor förmögenhet och slutligen 1654 adlad under namnet Hägerstierna. — Sonen Gillis satte bruksrörelsen i mycken drift, blades 1692, och ansågs vid sin död 1699 såsom den rikaste brukspatron i Sverige. Liksom sin morfader hade han ofta sprungit kronan med flera förskotter. Gift 1) med *Christ. Möller*; 2) *Cath. Störning*; 3) *Marg. Mollsdorph*.

(Källor: Peringskölds, Stjernmans, Gezelii nyss anf. skrifter).

3. DE BESCHE, GEORG.

Var sonson af *Gerhard* (N:o 1.) och son af *Georg*; fæder öfver Forsmark, Barkinge, Forsbühl och Wigelsbo, vilken stod i mycket anseende för sin rikedom och sin bedrevillighet att gå det allmänna tillhanda med försträckningar. Han var gift med *Althea Bothler* från Amsterdam. Den yngre Georg var f. 1669, studerade i Upsala, företog därefter en utländsk resa och emottog sedan sin faders egendomar. Vid Ryssarnes härjningar i Svenska skärgården 1719 hade en general Zöge med 600 man blifvit commenderad att förekomma dessa sköflingar; men vid fiendens ankomst drog denne sig skamligen undan, då De B. måste se sina bruk lemnade till pris åt en omild fiende; förlusten uppgick till mer än 4 tunnor guld, oberäknadt ett vackert bibliothek och en dyrbar rust- och konstkammare, hvilka också lades i aska. Med hunda fick Bruksherren jemte hustru och barn rådrum, att födda sig undan på en liten holme i en närbelägen insjö, der de flere dagar måste uthärda både hunger och köld. Fyra år därefter träffades De B. åter af ett dylikt missöde, då en eldsvåda i Stockholm 1723 förtärde en betydlig del af hans återstående egendom. Likväl ägde han förmåga, att före sin död 1730 så iståndsätta Forsmark, att hans hustru och sju barn åter försattes i temmeligt välatånd. Föröfrigt var han en ärd och mångkunnig man samt en aktad medborgare. Gift med *Anna Cath. Boor* från Holland. En af sönerne, *Carl*,

antog Catholska religion och blef Capiten i Kurfurstens Trier lifgarde.

(Källor: Gezelii Biogr. Lexicon).

DE GEER, LOUIS. — DE GEER, CARL.

1. DE GEER, LOUIS.

Denna ätt hette i medeltiden *De Hamale* och var b
satt i Lüttich. En af desse Friherrar hade med sådan
perhet stridt för Frankrike, att dess Konung tillät honom
i sitt vapen insätta de Franska liljorna, hvartill han fogat
den stolta devisen "non sans cause." Louis var född d. 1
Nov. 1587 i Lüttich. Hans föräldrar voro: *Louis Lambert
son De G. de Gaillardmont* samt dess sednare Fru *Jeanne
de Neille* från Florens. Då han var 9 år gammal, besö
fadren, såsom Reformert, att i följd af de Påfviskes förföljelse
gå att söka ett annat fädernesland. Detta kunde dock end
hemligen ske. På en från Maastricht till Rotterdam gån
torfakuta gömde sig den gamle De Geer med tvenne söner o
sex döttrar samt en trogen tjänare under torfven, der de så
såsom i en hvälfd kammare.

År 1615 flyttade Louis till Amsterdam, der han öppna
handel och der hans contor snart blef ett af de mest anse
handelshusen. Snart rigtades hans uppmärksamhet åt Norden
Welam Giliusson (eller Gillisson, se De Besche) vände för
trädesvis hans blickar på Sverige, såsom ett land, der d
fanns ännu ömnigare tillgång på jern samt tjenligare vattenfa
än i hans fordna fädernesland. K. Gustaf II. Adolf med hvilke
han redan länge stått i handel och penninge-förhållande
bjöd honom inflytta, hvilket råd De G. dock blott till en d
antog. Han började nemligen med att, enligt fördraget af
12 Oct. 1619, i Welam Giliussons namn förpakta Finnspar
(hvilket likväl först 1622 lærer gått i verkställighet), samt a
lade der kanongjuteriet; genom denne sin landsman anlade
han äfven 1627 Norrköpings Messingsbruk; han öfvertog de
jemte en del af Dannemora-verken, der han införde Wallon
smidet, i stället för det urgamla Osmund- och det nyare Tys
smidet; också tog han en betydlig lott i det nya Koppar
Compagniet, och skulle till och med enligt kontraktet öfve
taga alla dess factorier. Genom K. Brevet af d. 27 Apr. 162
blef han naturaliserad Svensk medborgare; året derefter rest

han för första gången öfver till Sverige och blef då förestånd Konungen. Han uppehöll sig i Norrköping till in på året 1631, och blef 1632 af Konungen, då han låg i högqvarter vid Würtzburg, efterskickad, emedan Konungen med honom ville rådgöra om Svenska handeln.

Undertiden hade De G:s furstliga förmögenhet ofta af Svenska Kronan blifvit anlitad: År 1641 stego hans fordringar till öfver 118,000 Rdr. I afräkning derå öfverlätos honom s. å. Finnsångs landt- och bruks-egendomar, 79 $\frac{1}{2}$ hemman, och 5 $\frac{1}{2}$ hemman i Dannemora socken, värderade till 50,557 Rd. p., och blef köpeskillingen uträknad efter godsens ränta till allfemte procent. Samma år blef De G. Svensk adelsman; icke utan svårighet, och endast genom Drottningens personliga mellankomst, fick han behålla sitt anborna vapen, emedan de regerande herrarne ej ville veta af något adelskap hos den Holländske köpmannen. År 1643 erhöll han, till ersättning för tvenne andra förskotter, tillsammans 67,636 Rd., Leufsta, Osterby och Gimo bruk. Han deltog äfven i Svenska handeln på främmande verldsdelar, särdeles på Afrika, der ännu en del heter Cap De Geer.

Under kriget med Danmark gjorde De G. sitt nya fäderne-land så stora tjenester, att ej "hela riket var capabelt att them prestera." För sina enskilda penningar och på sin credit lät han i Holland genom privata utrusta 21 (andra säga 30) fartyg, hvaribland 12 linie-skepp; dessa, förenade med Svenska flottan, som vid krigets början var 30 skepp stark, vanno utanför Laaland d. 13 Oct. 1644 den stora sjöseger, som bröt Christian IV:s välde öfver Östersjön samt hans stolthet, att förut hafva kufvat Lübeck och tvungit Hamburg att göra sig afbön. Sålunda var det De G., som "halp oss till en reputerlig fred;" äfven vid fredsunderhandlingarna begärdes hans råd, och han tillstyrkte, att "göra fred, förrän man hazarderar, på det icke flere intressenter inkomma och göra verket svårare." Men enigheten försvann, då liqviden för flottans utrustande skulle uppgöras. Räkningen uppgick till 2 millioner Rdr.; man fann den öfverdrifven: De G. erböd sig att efterskänka hälften, men allt hvad han fick, bestod i några Holländska gods värderade till 50,000 Rd. *). Flera

*) Så berättas det vanligen. Burén, Sundelius, Franzén m. fl. antaga liksom a priori, att De G. af Svenska regeringen blifvit beundrad med tack. Se dock Skandia IV. s. 225.

tillföll Leufsta med öfriga bruks-egendomar den ännu endast tioårige gossen. Den afiidne testatorn hade insatt till förvaltare af egendomarne den omyndige egarens fader och en Direktör Suebilus, som genom drift och pålitlighet utmärkt sig den föregående tiden han förestått samma bruksrörelse. Först vid 25 års ålder skulle den unga egaren hafva rättighet att sjelf öfvertaga förvaltningen. Fem år öfverlefde Svebilus sin Patron, och under denna tid drefs rörelsen med fördel, ej så sedan. Detta gjorde den unge De G. hågad att sjelf sköta sina egendomar. Fyra år återstodo ännu af den tid, som testamentet föreskref; men den öfvertygelse som anhörige hyste om De G:s insigter, förmåga och stadga häfde alla invändningar, och 1741 började han ensam förestå sin vidsträckt hushållning. Han visade i sin förvaltning en drift, omtanka och verksamhet, förenad med nödig varsamhet, egenskaper o- undvikliga för att en bruksrörelse skall kunna med framgång drivas, i synnerhet i Roslagen, "emedan malm, tackjern och kol finnas inom samma district, så att både blåsning och smide ske för en och samma egares räkning." Det förslag i penningar, utom hvilket det stannar vid fruktlösa påbegynta försök, understödde De G:s hushållsomtanka. Vid Dannemora grufvor, som dels lågo hvarandra för nära, dels voro illa brutna, hade flera stalp rasat; och det som i Jan. 1708 följde från ett söndrigt band, förskräckte till den grad grufarbetarne, att "ingen ville arbeta, innan öfverhängande berget blefve undanröjdt." De G. med sina Medinteressenter beslöt att företaga en betydlig reparation, äfven med vidkännande af dryga kostnader. Bergs-Rådet Sandels rådfrågad höll besigtning, och fastställde, att vissa band och pålitliga fästen skulle lemnas, samt gamla rämnade och osäkra försigtigt borttagas att till storgrufvans räddande ett flera famnar bredt band borde lemnas tvärsöfver der gången är bredast; att nyare grufvor borde efter konstens regler anläggas, och framdeles ej hela malmfångsten grundas på större afsänkning, hvarigenom uppfordringen omsider blir alltför dyr." För att tillvägabringa en förenkling och lättnad i den vid Dannemora kostsamma vattenuppfordringen, som försvåras genom det enda der disponibla vattenfallets aflägsenhet, hade interessenterna redan 1726 med Cap.-Mechanicus M. Triewald träffat öfverenskommelse om en eld- och luftmaskins uppbyggande, som tre år derefter blef färdig och inom 7 dygn tömde till större delen norra silfverbergs-grufvan. Maskinen råkade sedan i oordning, och blef för de till dess iståndsättande alltför betydliga utgifter, som

man beräknat, ej mera använd. Då en ny method sedan föreslogs, i likhet med den vid Pehrsberg införda nya eld- och luftmaschin, var De G. obenägen för att anställa så dyra experimenter. Han hyste misstroende till nya upptäckter, hvilkas nytta ej ännu genom bruket blifvit styrkt, och hvilkas möjliga resultat ej torde svara mot de dryga utgifterna. Eld- och luftmaschinens resultat voro beräknade på den kraft, som frambragtes genom en vattenmassas utvidgning och hoppressning under kokning och afkylning, då den bragdt i ångform intog 14,000 gånger större volum, och sedan afkyld inskränktes inom sin förra volum. Man kände ännu ej de förbättringar, hvilka minskade det stora förråd af bränsle, som i början åtgick, för att bringa i gång denna inrättning. Då vattenet i Dannemora grufvor inträngde från en närgränsande sjö, börjades 1757 en gräfning, som ännu 1764 fortfor, och hade kostat 1 million, utan att hafva hunnit tömma mera, än hälften af vattenmassan. År 1770 uppkastades mellan grufvan och sjön en damm. — Alla dessa svårigheter och kostnader uppvägdades likväl af Dannemora jernets godhet, som företrädesvis söktes af utlänningen, och äfven fanns metallen der i sådan ymnighet, att 13 masugnar drefvos på en gång. Den noggrannhet, hvarmed köpare i England förstodo pröfva jernets godhet, tvang till en vid blåsningen och smidet använd, fördubblad omsorg, hvilken ej heller uraktläts af De G. Han var äfven uppmärksam på, att de särskilta arbeten verkställdes, hvartdera på sin behöriga tid, att råämnena af full godhet och i tillräcklig mängd anskaffades. Han inhämtade sina "hufvudbetjenters" tankar, innan någon vigtigare förändring vidtogs, och var han frånvarande, stod han med dem i brevverling, förde sjelf hufvudböckerna öfver inkomster och utgifter, för att ständigt hebålla en öfversigt af sin egendom, och sättet, hvarpå hushållningen drefs. De G. införde vid alla sina verk Wäsströms upptäckt, att till sädes-torkning använda varmen från hammarsmedjor, masugnar och andra eldstäder, och sparade derigenom den ved (12 à 14,000 lass) och de dagsverken (30 à 40,000), som erfordrades, för att torka 12 à 14,000 tunnor säd. Han anlade vid Leufsta ett mälteri, som skänkte betydlig vinst med besparing af skog.

Sina arbetare lönte De G. väl, öfvertygad att deras fördel var äfven husbondens. År 1772 under en allmän missväxt voro hans underhåfvande väl försörjde. När de ej längre kunde tjena, hugnades de med understöd. Detta sträcktes äfven till alla behöfvande på hans egendomar och dessas grann-

skap. Lika litet ville han vinna pris för sina gåfvor till christliga inrättningar; ty de skedde alltid anonymt. För öfrigt lät han bygga och reparera kyrkor, och uppföra skolhus, för folkundervisningens befordande.

Den verksamhet, som här blifvit tecknad, förökade De G:s förmögenhet och förvissade honom om samtidens erkänsla. Hos efterverlden lefver han genom sina bemödanden för naturbeskrifningens utvidgande och riktande. De G. var Entomolog. Han ägde i denna vetenskap en dyrbar samling af nästan allt, som deröfver var skrifvet, dessutom en stor insektsamling och de utsöktaste synglas och instrumenter. Med ryktbara naturkuunige brevexlade han, ibland andra med Réaumur, Muschenbroek, Lyonnet, Tremblay och Bonnet. Till Franska Vetenskaps-Akademien, och till den Svenska, såväl som till Vetenskaps-Societeten i Upsala lemnade han flera bidrag af lärda undersökningar; men då hans upptäckter mångfaldigades, så att de ej kunde rymmas i dessa handlingar, började De G. på sina utländska Correspondenters, särdeles Réaumurs uppmuntran att på Fransyska utarbete ett eget verk, hvilket var bestämdt till en fortsättning af Réaumurs. Det förra skulle endast innehålla hvad R. förbigått, eller de sedan detta verks utgifvande gjorda upptäckter. Han rättade de hos Réaumur förekommande oriktigheter. Första Tomen utkom 1782. Fortsättningen afbröts länge, derföre att De G. ansåg arbetet blifva ofullkomligt i brist af illuminerade kopparstick. Dessa saknades i första delen, och om de bifogades de sednare, skulle en olikformighet uppstå i planen för arbetet; utom det att dessa bihang kostade betydligt, voro de att anse som en lux-artikel, och närtill kom, att man i Sverige länge saknade konstefarne personer, åt hvilka ett dylikt arbete kunnat anförtros. Förra delen af andra Tomen utgafs 1771, och sedan utkommo de följande delarna. Den sjunde var den sista, och var till hälften färdigtryckt, då författaren dog. — I detta arbete genomgick De G. insekternas släkten, och anförde sina anmärkningar öfver deras förvandling, lefnadsätt, utseende och kännemärken. Beskrifningarna vunno i ljus genom noggranna figurer, ritade af De G:s egen hand och vida öfverträffande dem, som voro intagna hos Réaumur. 4:ta Tomen hade han i händelse af längre listid ämnat omtrycka, och redan uppsatt flera ändringar. Likaledes var han sinnad utgifva supplement-tomer, innehållande ytterligare upptäckter. Den noggrannhet hvarmed han bestämde insekternas genera och species grundade sig på den kännedom han förvärfvat om

deras förvandlingar och ekonomi. Arbetet skänktes till alla in- och utländska entomologer, som genom sin verksamhet kunde derpå äga anspråk. Det öfversattes i Tyskland. De G:s utvalda och stora insekt-samling, som han med egen hand ordnat, blef jemte hans öfriga Naturalie-cabinett och ett mycket dyrbart mikroskop föräradt till K. Svenska Vetenskaps-Akademien.

De G. hade intill 1771 en temligen god helsa, men denna aftog sedan, isynnerhet de 4 sista åren, då podagern, hvaraf han förr äfven haft kännning, ej kunde bringas ned i fötterna. Härtill stötte andtäppa, svår kolik och blodig diarrhé, och några gånger grus med urinen. "Ehuru svag, gick han dock mest uppe, men som en skugga, krafterna aftynade dag från dag, oaktadt han hela tiderne var fri från värk, men synen märktes icke aftaga, ja ögonen bibehöllo sin friska glans. Två dagar före sin död corrigerade han ett ark af sina under pressen varande memoirer. Följande dagen frågade han ock efter correctur, men hade då ej kunnat läsa det, ty han satt mest och slumrade i en stol; klagade dock ej öfver värk. Ändtligen slocknade han ut som ett ljus d. 8 Mars, hjertligen begråten ej allenast af sin familj, af anhörige och vänner, utan äfven af alla sina underhafvande. Hans rättsinniga, jämna och okonstlade väsende gjorde honom allmänne-ligen både älskad och högaktad."

De G. och hans Fru voro i Sverige de första, som underkastade sina barn koppypmpning. Till Friherrinnans ära lät Riks-Råd. Grefve Tessin af denna anledning prägla en skådepenning.

Skrifter: Tal om Nyttan, som Insekterna och deras kännedom tillskynda oss. Stockh. 1744. — Tal om Insekternas Alstring. Ders. 1754. — Mémoires pour servir à l'Histoire des Insectes. T. 1—7. Ders. 1752—78. 4:o. (Jfr. ofvanföre).

(Källor: Bergmans Åminnelse-tal i Vet.-Akad. 1779. — Rehbinders Matr.).

C—M.

DE LA GARDIE, PONTUS. — DE LA GARDIE, JAKOB. — DE LA GARDIE, PONTUS FREDRIK. — DE LA GARDIE, JAKOB CASIMIR. — DE LA GARDIE, MAGNUS GABRIEL. — DE LA GARDIE, GUSTAF ADOLPH. — DE LA GARDIE, JOHAN. — DE LA GARDIE, JAKOB.

Ätten härstammar från Roussol och La Gardie uti Languedoc, och kan der med säkerhet fullfölja sina ättleder ända till 1587 (efter Örnghjelm till 1582), då *Robert De la Gardie*, Herre till Roussol och La Gardie, ingick äktenskap med *Anna l'Estendart*, af en ätt, som tillhörde de mest lysande i det gamla Frankrike. Den här nämnda förbindelsen antyder, att familjen De la G. i sitt hemland var en af de första, i trots af de obestyrkta tvifvelsmål, som deremot uppkastades af afundsmännen till denna i Sverige nya släkt. Namnet l'Estendart utbreddes sig i tvenne sidogrenar, Montfort och Baine. Till den förra af dessa släkter hörde Simon af Montfort, som under Philip August krigade i nejderna af Toulouze, och, efter det mot Albigenerna slutade förföljelse-kriget, i samma trakter bosatte sig tillika med trenne bröder. Af familjen Baine var den Wilhelm, som följde Ludvig den heliges bröder, Carl af Anjou, till Neapel, och der gjorde sig för sin tapperhet vida berömd. Han bar rytteriets standar, och för honom föllo alla fiender, som kommo i hans väg. Till ett minne af hans tapperhet gafs honom namnet l'Estendart. Med denna släkt trädde den De la Gardiska i äktenskaps-förbindelse. Den gren af familjen De la G., som i Frankrike kvarstannade, var ännu ej i medlet af 17:de årh. utlocknad, då en Vitalis De la G. trädde ur Pfalziska Kurfursten Fredrik Vs tjänst i Svenska Kronans, och stod under Sv. Riks-Marsken Jakob De la G:s befäl i Liffland, der han dog. En hans bröder Franciscus erhöill i Frankrike ett Abbotsdöme 1646, genom den dåvarande Sv. Ambassadören, Grefve Magni Gabriels intercession. Den yngste af ofvannämnda bröder, vid namn Gabriel, stupade i Elsas under Duc de Rohan.

I. DE LA GARDIE, PONTUS.

Friherre till Ekholmen, Herre till Kolka och Sundby, Fält-Öfverste öfver hela Svenska krigsmagten, föddes 1520, efter Warbergs eröfring af Nils Boye trädde han i Svensk krigstjänst, blef 1568 Hof-Marskalk, 1569 Riddare af Guds Lambs Orden, 1571 Friherre med Ekholmen till Friherreskap, 1574 Fält-Öfverste i Liffland, 1578 Öfverste-Befallningshafvande öfver Revals slott, 1580 Fält-Öfverste i Finland, 1582 Befälhafvare öfver hela Svenska krigsmakten, drunknade 1583, och ligger begravnen i Revals Domkyrka, der en praktfull mausolée reser sig öfver hans graf. År 1580 tog han till äkta *Sophia Gyllenhjelm*, K. Johan III:s naturliga dotter, och hade med henne sönerna *Johan* och *Jakob*.

Pontus De la G., af föräldrarna bestämd för klosterlivet, erhöll sin uppfostran i Montlieu uti stiftet Carcassonne. Kärlek till krig och ära utbytte den tillämnade tonsuren mot en hjälm och radbandet mot ett svärd. Han gjorde sitt första fälttåg under Marskalk Brissac i Piemont; såg sedan olika länders olika seder, och deltog i flera af de Europeiska rikens inre hvalfningar och strider, då han i Skottland landsteg med de troppar, hvilka Henrik II. ditsände för att understödja Maria af Guise, och sedan efter freden i Chateau Cambresis tog krigstjänst i Danmark. Af sin nya herre skickades De la G. med en fana Fransyska och Skottska, så kallade, halsjernsknektar, att förstärka besättningen i det af Svenskarne hotade Warberg. Namnet halsjernsknektar gafs i Sverige åt det utländska, värfvade krigsfolket, och man anser det härleda sig från rustningens utseende. Vanligen voro dessa värfvade skaror ett plågoris för alla de länder, der de togo tjänst, och detta förklarar sagan, att de skulle vara från Frankrike bortskickade galerslafvar. Hastigt steg Pontus De la G. hos K. Erik XIV. i ynnest och anseende, och detta afbröts ej genom Jöran Perssons varningar till Konungen "att ej lemna blindt förtroende till en utländning samt höfvidsman för halsjernsknektar och annat löst parti, hvilket immerfort gått ur Konunga-tjänst i Konunga-tjänst, och väl nu kunde fälla Konungen genom sina illpariga och smickrande råd åt Hertig Johan, och nogsamst såg, att mångens tillit var till Hertigen, samt att der kunde vara, att göra vidare lycka." På Jöran Perssons föreställning att sända Hr Pontus till sitt land igen, "der hans släkt intet är att skräppa och skryta med," svarade Konungen sig ännu behöfva honom, för att i Sverige utbilda den främmande krigskonsten och disciplinen, "dertill Pontus väl är karl, som mycket kloker och förfaren uti allahanda, och synnerligen i krigsväsendet." Jöran Persson påmint om den Ingemar under Magnus Ladulås, som för hofgunst blef ihjälslagen, men fick endast det svaret af Konungen: "än behöfver jag Pontus, som min man att hafva hos min bror, och finna hvad han tager sig före i den här tiden med sitt ljusa hufvud, som ändå en gång gör min olycka." Man anser Pontus De la G. för ledaren af den sammansvärjning, som under Hertigarne utbröt i uppror, och störtade K. Erik XIV:s thron. Det lemnas derhän, hvad grund det samtal äger, som De la G. skall hafva hållit med Dr. Catharina Jagellonica, hvaruti han för henne framställde möjligheten, att hennes herre kunde bestiga thronen, då hela Sverige hatade Eriks tyranni, och de sex tusende Skottar, som

stodo i hans tjänst, voro missnöjda öfver soldens uteblifvande och önskade byta om herre. Död eller evig fångenskap skulle för Erik blifva följden af en resning, hvilken var lätt förklarlig af Hertigarnes och de storas misshag till Eriks giftermål med "la fille d'un miserable Sergeant." Att Pontus De la G. så kunnat tala, då man i honom ser regeringens hemliga hufvudman, bestrides ej; huruvida dessa ord, som läggas honom i munnen, dock verkligen voro hans, kan aldrig afgöras, derföre att ett dylikt förtroende var fästadt vid vilkoret af den djupaste tystnad, och säkert har det ej brutits hvarken af Drottningen eller De la G., såsom deruti alltför mycket intresserade. Möjligt, att berättelsen derom under K. Johan III. regering blifvit utspridd, och talet så fattadt i pennan, som sannolikheten fordrade, att man tänkte sig förloppet. Berättelsen finnes i ett Fransyskt Manuscript om Svenska händelser, hvilket har till författare Parlaments-Advocaten Jolivetus, hvars son sålde Manuscriptet till Grefve Magnus Gabriel. I samma urkund står, att Pontus var af K. Erik XIV. ömtyckt "pour son esprit et son courage; que le Roi se servit de ses dignes conseils en toutes les affaires de haute et grande consequence." Förbittringen blef lika stor, som nåden varit förr; och Erik önskade intet högre, än att i brinnande strid drabba tillsammans med den Fransyska Riddaren. Det var Konungens vilda tapperhet, som vid Botkyrka tvang Hertigarnes folk att taga till flykten, och från Brunkeberg åga tillbaka till Rörstrand, och det oaktadt De la G. "anförde Hertigarnes troppar både modigt och väl." De la G. var en af Befälhafvarne öfver de troppar, för hvilka Stockholms stadsportar öppnades af Rålamb. Under K. Johan III. fortfor Konunga-nåden och förtroendet till den genom odödliga förtjenster med hvarje år allt utmärktare Fransmannen, hvars otacksamhet mot K. Erik XIV. väl ej ursäktas, men otvunget förklaras af den skarpa blick, för hvilken den vacklande thronens faror ej kunde döljas. Den utländske Riddaren kände sin förmåga att spela en hufvudrol, om han endast gjorde sig till herre öfver omständigheterna, och trohet mot det nya fäderneslandet ersatte, hvad han felat mot en af dess Konungar.

Under K. Erik XIV. hade De la G. för hans räkning i Frankrike värfvat och hitfört 3000 ryttare och ett lika stort antal fotknektar. Under K. Johan III. afgick han som sändebud till Lübeck, till Neder-Sachsen, till Hamburg och Münster år 1571, och följande året till Ost-Friesland, till Frankrike och Nederländerna. 1576 erhöi han en beskickning till Stralsund, till

schsen Lauenburg, till Brunswig, till Kejsar Rudolph II., till Påfven Gregorius XIII och sist till Neapel. I Rom skulle han framställa K. Johan III:s löfte, att öfvergå till Katholska trosbekännelsen, mot följande villkor. Att Adeln tillerkändes besittningen af de förra kyrkogodsens, att Nattvarden utdelades under bröd och vin, att Gudstjensten hölls på Svenska, och att resternas giftermål medgafs. Påfven kunde ej gå in på dessa fördringar, men önskade likväl bibehålla Svenska Konungen i afgifvenhet för den Katholska kyrkan; hvarföre Possevinus öfverlämnades till Sverige, att underhålla en närmare förbindelse. De la G:s Romresa, förhatlig i det strängt Protestantiska Sverige, gaf sedan Johan Skytte anledning till den förebräelse som han gjorde Riks-Marsken Grefve Jakob, "att Hr Pontus på Johans liturgiska grillerbud for i sådana Jesuitiska ärenden till Påfven, Sverige till ringa båtnad." Erland Båt sade till, för att bilägga saken: "sal. Hr Pontus, så väl som Kung Erik må hvila i fred, sådana de voro, och Hr Jakob Pontus tillhör vår tacksamhet, för de krigstjenster han gjort oss som en redlig man."

Odödligt i Svenska vapnens minnesböcker är namnet Pontus De la G., en man, som i Estland fäste lyckan vid våra öfvermått och förändrade krigets karakter från ett defensivt till ett offensivt. Förut hade Estland varit af Ryssar öfverlämnadt, och Reval flera gånger hårdt belägradt, sedan alla Svenskarnes försvarskrafter blifvit inom dess murar inspärrade. Befalet, lemnadt i De la G:s hand, och ett med Polen slutadt förbund satte Svenskarne i stånd att gå anfallsvis tillväga. Med glödande kulor besköto de det på trenne sidor af vatten omkringslutna Rexholm, till dess stad och slott föll en förlust af 2000 Ryssar nödgades till uppgift. Öfver den isbelagda Finska viken och vidare hela femtio mil tågade De la G. till Wesenberg i Estland, ett fäste från Rorsvaternes tider; detta capitulerade. Likaledes Tolsburg; nu räckte De la G. sin marsch in i sjelfva Ryssland, der han belägrade staden Sormak, gick öfver isen till Finland åter, och återifrån till Stockholm, sedan han åt Carl Horn anförträtt befålet. Under det De la G. med Konungen öfverlade sin kraftiga medel till krigets förande, satte Horn sig i besittning af Lode, Leal, Wickel och Hapsal; hvarefter De la G., så snart han åter anländt till sitt läger, började belägra Narwa. Han lät påbjuda, att endast de, som hos honom gärdertill anmält,ingo deltaga i stormningen. Alla andra

voro uteslutna från den plundring af staden, som för en lyckad stormning lofvades, hela tjugefyra timmar, med villkor att kyrkor och qvinnor skonades. Staden föll, sjutusen människor, oberäknadt Ryska soldaterna, nedhöggos, och betydligt var Svenskarnes byte. Till minne af Iwanogrods eröfring, som följde derpå, förvaras på Gripsholm två kanoner. Sedan Jama, Koporie, Nyslott och Wittenstein capitulerat, höll Pontus De la G. i spetsen för sitt rytteri, under klockringning, i trängseln af jublande folkskaror, sitt intåg i Rewal, der han i Nicolai kyrka, knäböjande, tackade Gud för segern. Predikanten talade öfver texten, "när du drager till örlog mot dina fiender, och får se hästar och vagnar, det folkes, som större är, än du, så frukta dig intet för dem; ty Herren din Gud, som dig utur Egypti land fört hafver, han är med dig." Af den bedrägliga vapenlyckan icke bedårad, rådde De la G. Konungen att sluta fred med Ryssland, och ej för den fäfan att utvidga sin titel med namnet på ovaraktiga eröfringar uppoffra de redbara fördelar, hvilka Ryssarne erbjödo i Estland med Narwa och handelsfrihet, för Svenskarnes utsträckt till hela Ryssland. Efter De la G:s bref till Johan Henriksson vore, dessutom de Tyska ryttarne, så länge de behöllo de till dem pantsatta husen (fästningarne), framgent obenägne att låta bruka sig mot fienden, och Lifländska Adeln var "icke Konungen mycket godt bevågen." För att tillfredsställa Skottarne, hade De la G. tillgripit sin egen förmögenhet, upplånt i Rewal halftredje tusende daler, och för deras skull utsatt sina guldkedjor och bästa klenoder. Till underpant hade Konungen lofvat honom hundrade bönder, men dessa hade Tyska ryttarne fått. De la G. skrifver stundom bittra sanningar till Konungen, och klandrar den Kungliga skrifvelse, som anbefaller att återgifva ett, på grund af hvad som var åstadgadt om seglatsen på Narwas farvatten, uppbragt fartyg. "Hafver K. M. stor nesa och skam deraf, att låta först taga, och sedan efter en blind berättelse gifva det straxt tillbaka igen; hvarföre förundrar mig storligen, hvem som gör K. M. sådana råd in." Till fred med Ryssland var K. Johan framgent obenägen. Flera möten höllos, och på dem blefvo stillestånd ingångne och förlängde. Sista sammanträdet med Ryssarnes utskickade höll De la G. d. 5 Nov. 1585. Detta afaröto de förre, i förbittring öfver att Svenskarnes ej ville inlåta sig på ofvannämnda villkor, och sedan samtyckte de ej till längre stillestånd, än på femton dagar. Derifrån seglade De la G. på Welika-strömmen till Narwa; farkosten var bräck-

lig, och då tvenne kanoner ombord aflössades, remnade en planka i botten på fartyget. Oaktadt man, med bylten och hvad som i hast kunde anskaffas, fyllde öppningen, inströmmade vattnet, då roddarne kastade sig alla på ena sidan. Båten kantrade, och aderton personer drucknade; bland dem Pontus De la G., som var ännu svag efter en genomgången sjukdom.

De tjänster De la G. gjort Sverige, belöntes med häradsrättan af Trögd, som gafs honom i förläning år 1579, med Limingo socken i Österbotten och några gods och gårdar år 1580, Kolka gård i Liffland 1581, med ett stenhus i Narwa 1582, med Ketilhof i Liffland 1584, hvartill kom ett stenhus i Åbo. Årliga röntan af hans egendomar steg till 4095 daler.

De la Gardieska Archivet saknar många upplysningar öfver familjens stamfader i Sverige, men förmodligen träffas dessa bland de vid reduktionen från Grefve Magnus tagna samlingar, hvilka troligen äro att söka i Svenska Riks-Archivet. Bland De la G:s utländska Correspondenter nämnas Bothvidus Nericius de Sala, (en Cardinal i Rom), Hertig Magnus af Sachsen, Dav. Chythræus, Georgius Radziwill, Ant. Possevin, Castellon l'Amiral de France, Cardinen af Como, Card. Commendore, Carlo Capello, Danzeus, R. Henrik i Polen, utom många andra utländningar af högre adeln. Detta visar hans vidsträckt förbindelser.

(Källor: Vita Ponti De la G. af Örnghjelm. — Girs-om Johan III. — De la Gardieska Archivet, Del I. o. IV. — Fryxells Berättelser, Del. 3:dje och 4.de. — Handlingar hör. till Skandinav. Hist. Del. 3 o. 8. m. fl.).

C—M.

2. DE LA GARDIE, JAKOB.

Denne, som skref sig Grefve till Leckö, Friherre till Ekholmen, Herre till Hapsal, Dagö, Kolcka, Kisa, Runsa och Arnö, var son af *Pontus De la Gardie* och *Sophia Gyllenbjelm*, föddes i Reval 1583. Blef Öfverste för ett Norrländskt infanteri-regte 1601, General-Lieut. öfver hela krigsmakten i Finland 1608, Riksråd 1613, s. å. General Fältherre öfver de troppar, som voro bestämde att afgå till Ryssland, och sedan underhandlare på sammanträdet i Nowgorod, Grefve 1615, Riksmarsk och General-Fältherre 1617; General-Guvernör öfver Estland och Reval 1619, (här till lades år

1622 Riga med underliggande gebit och herrskaper), President i Krigs-Collegium 1629, Lagman i Upland 1633, Medlem i förmyndare-regeringen 1632—44. Dog 1635. Gift d. 24 Juni 1618 med *Ebba Brahe*, dotter af Riks-Drotset *Mag-nus Brahe*, och hade med henne sju söner och lika många döttrar.

Jakob De la G:s första, stora vapenbragd var försvaret af Wolmar, som han jemte Carl Gyllenhjelm sig åtog, i trots af hvad Grefven af Nassau Dillenburg sade, "att den som i Nederländerna sig understod att försvara en så usel fästning, blef otvifvelaktigt för sin förmäthenhet hängd öfver porten." "Om murar och vallar äro bristfälliga, måste tappert folk och friskt mod hjälpa upp saken," blef vapenbrödernas svar. Tre månader uppehöll de Zamoiskys hela här utanför en fästning, med murar af endast två alnars tjocklek och äfven omöjlig att försvara af brist på lifsmedel. Först när staden blifvit stormad, gaf sig slottet mot det villkor, att Svenska manskapet skulle få tåga bort; likväl måste anförarne stanna qvar som fångar hos Polackarna, och alla förråder utlevereras. Zamoisky bemötte de fångne mildt, lofvade dem ett vittnesbörd om deras mod och välförhållande, men detta undanbådo de sig, såsom tvätydligt, då det kom från en fiende; "dessutom hade de sjelfva gifvit sig ett vittnesbörd, som ingen redlig krigsman kan jäfva." Den vård de åtnjuto, sträckte sig dertill, att dem gäfvos varma vinterkläder, då deras egna voro utslitna. Från Riga, der vintern tillbragtes, blefvo de sedan förde till Wilna, der de föreställes R. Sigismund, som anförtrorde dem åt Wicsolowsky. Denne sökte på allt sätt att göra fångenskapen ännu mera tryckande, ehuru De la G. rönt en mildare behandling, och äfven erhöfl anbud att ensam blifva utvexlad; ett förslag som han först afslog, för att dela vapenbroderus öden; men efter 4 års förlopp antog, då han gick i Nederländsk krigstjenst, "så väl för andra considerationer," som för det anseende Nederländska kriget ägde att vara den bästa skola, der krigsvetenskapen och belägringskonsten inhämtades under de största mästars ledning. De la G. var der allmänt omtyckt, och "för hans generositet och vackra comportedement" föredrog honom Prins Moritz af Oranien framför alla andra Öfverstar. Att taga tjenst i Frankrike, föreslogs honom muntligen af Ambassadören Janin, utom det att Henrik IV:s bref till De la G. innehöll stora löften, allt med hänseende till hans rykte och börd. Men De la G. föredrog att tjena Sverige, och gjorde sig vid hemkomsten 1608 dubbelt välkommen

hos R. Carl IX, då han förde med sig in i riket flere utländska Officerare och handtverkare, "de första, som den tiden inrättade militien och manufacturerna här i landet." De ofvanföre nämnda "considerationer," hvilka förmådde De la G. att träda i utländsk krigstjänst, voro de i Sverige ännu ej alldeles slocknade partistriderna, och med hågkomst af sin store faders nära förhållande till R. Johan III, kunde Jakob De la G. frukta att blifva ansedd som en af Sigismunds anhängare, för hvilka misstankar han dittills blifvit skyddad af sin ungdom och den aflägsenhet, hvaruti han var hållen från alla förbindelser med hvardera af de stridande partierna i Sverige.

Hemkommen från Nederländerna anklagades De la G., att med sin utresa dit hafva haft för afsigt att inleda en giftermålsförbindelse mellan Prins Moritz och Prinsessan Anna, då Svenska kronan skulle tillfallit Prinsessans Gemål. Detta föregafs hafva varit orsaken, att De la G. blef förr än Gyltenhjelms befriad ur Polsk fångenskap. De la G., i hopp att för denna plan vinna de förmästa familjerna i Sverige, skulle efter sin återkomst hafva hållit sammankomster på en herregård utanför Örebro. Oaktadt ingen skugga af grundad misstänka fördunklade De la G:s undersåtliga trohet, måste han likväl ställa borgen för sig. Anklagelsen härledde sig från Erik Tegel, som ville störta De la G., och derigenom undgå att gifva den ersättning, hvarpå De la G. hade anspråk för de under hans omyndighet honom beröfvade egendomar, som samma Tegel slagit under sig. Frikänd, skickades De la G. till Finland, att der taga befäl öfver tropparna. Sedan han 2 år uti Nederländska krigskonstens handgrepp inöfvat Finska krigsfolket, blef han utnämnd till Befälhafvare öfver den hjälpcorps, som R. Carl IX skickade Ryska Czaren Wasili Schuiskoi, mot det att denne afsträdde Rexholm med dess län och hvarje månad uthetalte i sold 32,000 rubler. Svenska styrkan är troligen öfverdrifven i Ryska uppgifterna, som upptaga den till 8000 man Infanterister och 4000 Cavallerister. Solden som Ryssarne erlade, förband endast till att lemna 5000 man, och med 4000 anlände De la G. till Moskau. Hans tåg genom Ryssland är minnesvärdt lika mycket för de svårigheter, som myteriet bland de värfvade tropparne lade i hans väg, som för den omvexling af segrar och motgångar, som i det frammande landet skänkte märkvärdighet åt en här, inom hvilken i sin hela regellöshet olägenheterna af värfvade utlänningar under deladt befäl framträdde. Kopories belägring må-

ste af brist på kanoner öfvergifvas. I Nowgorod förenade sig De la G. med Knes Michaël Schuiskoi, och höll under klockringning och kanonskott sitt intåg i staden, sedan de förnämsta Bojarerne i spetsen för 1500 ryttare mottagit honom vid stadsportarne. Svenska tropparneingo ej komma in i staden, då Knes Michaël å deras sida befarade våldsamheter. En uppmaning från Zborowsky till Dela G. att öfvergifva Wasili, och sluta sig till Demetrius, som hade den rättvisaste saken, besvarades sålunda, att De la G. "ej kommit till Ryssland, för att disputeras om Demetrii eller Schuiskois sak var rättvisast. Detta hade hans Konung redan öfvervägt. Svenska Fältherrn skulle endast öfvertänka, huru han svärdet manligen föra skulle." Då budbäraren ville i Svenska lägret sprida uppror, blef han spetsad. Vid Twer stod Zborowsky med 5000 man. I den inbrytande striden var det för regnet omöjligt att bruka Svenska eldgevären, och Ryska pikarne trängde tillbaka flyglarna, på hvilka stodo värfvade Fransmän och Tyskar, Finnarne och Ryska hjälptropparna, medan centern, som utgjordes af Svenskar under De la G:s eget anförande, dref Zborowskys listroppar framför sig in i staden och upp på slottet. Regnet kom striden att upphöra.

Två dagar sednare, eller sjelfva midsommarsdagen vann De la G. en afgörande seger, då han återtog de fälttecken, som Svenskarne i förra slaget förlorat, och dessutom eröfrade flera af Ryssarnes. Ryska hjälptropparnes feghet gjorde, att stormningen af staden misslyckades; och efter ett nytt försök med lika liten framgång, påminte Knes Michaël om nödvändigheten att marschera till Moskau, och undsätta Czaren. Fick tåget en lycklig utgång, skulle alla på deras väg ännu ointagna fasten ofördröjligen gifva sig. Ännu större viget erhöå denna föreställning af den omständighet, att Sapieha med sina troppar brutit upp, för att bemäktiga sig de pass, som ledde till Rysslands hufvudstad. Från Kasan och Jaroslaw påräknade man nödig proviant för marschen. I Koljäsin utbröt bland De la G:s troppar ett myteri, föranlett af den uteblifvande solden, af förbudet att plundra landet, af Finnarnes alltfrån Klubbkriget fortfarande sjelfrådighet, och af det utländska befälets roflystnad. Äfven växte farhågorna och missnöjet, ju längre tåget framskred genom allt vildare nejder, bland främmande menniskor, seder och språk. Finnarne klagade, att deras bustrur och barn förtrycktes bemma af Fogdarne, medan de sjelfva fördes allt djupare in i det fiendtliga landet. Ryssarne, som sveko i striden, förtjente ej, nytt man

för deras skull lät sig föra såsom till en slagtbänk. De la G. och Knes Michaël använde lika fruktlöst hotelser och löften. Finnarne började bemtaget, och sedan hördes bland Tyskar och Fransmän ett sorl, att om Fältherren förde dem längre i det främmande landet, ville de gå öfver till fienden. De togo samma väg som Finnarne. De la G. nödgades följa efter, och då han fyra mil derifrån hann upp Finnarne, dref han dem med dragen värja i leden tillbaka, och ryckte från dem fanorna, utan att likväl förmå dem att följa sig. I Twer, der De la G. ämnat afbida förstärkning från Sverige, förnyades uppröret, och hela hären med en mun sade, att "så framt Herr Jakob icke ville tåga hemåt, skulle de lemna honom ensam kvar." I Moldowa först förmådde Fältherren så mycket öfver tropparna, att de åter började sitt Ryska tåg. Innan dess hade Boji till Finland anträtt återtåget med de mest uppåtseiga, och de som af ålderdom voro i ett krig obrukbara. Till befälhafvarn på Wiborg skref De la G., att de, som innån dess på eget bevåg skyndat hem, skulle skraffas. Med 1200 man, till hvilka halfannan månads sold utbetaltes af Ryssarne, fortsatte De la G. marschen, men ville, innan han närmade sig Moskau, afbida ytterligare förstärkning från Sverige. Då denna anländt, och hela Svenska styrkan steg till 4000 (efter en annan uppgift 5000) man, bröt hären upp, och befriade från belägring det starkt befästade klostret Troizkoi-Sergiew, som Sapieha med 15000 man ett helt år hållit inneslutet. Då lefde af 498 Munkar ej flera än 6 jemte Abboten. Utaf klostret mottogos Svenskarne som befriare, och der valde de sitt buggvarter, hvarifrån de företogo ströftåg, under hvilka skidåparne gjorde mesta nyttan, men öfver de snöbetäckta falten marscherade rytteriet och fotfolket med svårighet. Vid Demitriof led Sapieha nederlag och inspärrades på slottet, som sedan tvangs att sticka i brand; hvarefter han med en förlust af mycket folk, af några fanor och 12 fältstycken drog till Polen.

Nu var vägen öppen till Moskau, och då De la G. stod 5 mil från Czarernas hufvudstad, upphäufde Rusinski belägringen, som räckt hela 2 år. D. 12 Mars 1610 intågade Svenskarne i Moskau och Knes Michaël i spetsen för alla tropparne. Folket helsade dem som stadens fäder och befriare, och till undergifvenhets-tecken framräckte de bröd och salt. Då ingen med svärd vid sidan fick visa sig för Czaren, förklarade De la G., att Czaren väl kunde se det svärd, som befriat honom. Man tillät äfven fältherren att visa sig vap-

nad, och Czaren under uttryck af sin glädje förnyade löftet om Rexholms afträdande. Bland tropparne lät han utdela belöningar och förfriskningar. Under vistandet i Moskau höll De la G. ett sorgetåg, till ett minne af den för tre år sedan aflidne Prins Gustaf, som var en son af K. Erik XIV. Hufvudstadens utsväfningar förderfvade krigsfolket, och då en Engelsman Colwin hotade att ur fanorna rycka Svenska vapnet, och i stället dit insätta Engelska Konungens, beslöt De la G. lemna Moskau, utan att han derföre var hågad att rycka mot Smolensk, der hela Polska hären stod. Czaren hade hos Svenskarne förlorat förtroende och tillgifvenhet, både derföre att han ej återgaf Rexholm och emedan det var med hans samtycke att Knes Michaël genom förgift blifvit undanröjd. För att tillfredsställa Svenska Fältherren, lät Czaren smälta sina guld- och silfverkärl, till sold åt tropparna, och hvad som deraf sedan återstod, skulle inom 6 månader vara betaldt efter en förskrifning, som Czaren gaf. Före nästa midsommar borde Rexholm vara afträdt. De la G. förstärktes med Ryska troppar under Demetrius Schuiskoi, och med Svenska, som anlände under Evert Horns befäl. Han var nu beredd att rycka mot Smolensk, och innan dess på Czarens enträgna begäran undsätta Woiwoden Wolowid i Zaroba, då upproret spridde sig på nytt bland tropparne. De tilläto ej Evert Horn resa till Czaren, för att yrka på soldens utbetalning, hvarigenom De la G., i fall det lyckades, hyste det hopp att qväfva missnöjet. I Klusina stod Svenska lägret, på ena sidan omgifvet af en gärdesgård, och på den andra af en bäck och en tjock skog. Gärdesgården, hvilken var beräknad till ett skyddsvärn mot öfverraskning, blef under natten nedbruten, tvertemot De la G. ordres, inga hålverk uppkastades, inga vakter utställdes, och i gryningen hade en Polsk här under Zalkowski uppställt sig bredvid Svenska lägret. De la G. hade i spetsen för rytteriet öfverändakastat de Polackar, som inlätit sig uti handgemäng, under det Svenska infanteriet förhöll sig overksam; och så snart Zolkowsky såg detta, lät han mellan dem och Svenska rytteriet några af sina troppar framrycka, för hvilka De la G. blef tvungen att draga sig undan till sitt läger. Der träffade han allt i förvirring. Några hade forskansat sig inom en vagaborg, andra ropade att det var fåfängt att strida, och gingo öfver till fienden. Demetri Schuiskoy gjorde med sina Ryssar ingen nytta, så länge de stannade qvar, och omsider togo de flykten på vägen till Moskau. De värfvade utländningarna rigtade mot sjelfva Fältherren sina vapen, när han afslog att dagtinga; först plundrade de Svenska trossen och Fältherrens

vagnar, hvarefter de gingo öfver till Polackarna. Nu lät Zolkowsky fråga De la G., om han ej ville biträda den capitulation, som Conrad Link, en af de Tyska Cheferna i Svenska hären, redan för sig hade afslutat. Detta var det enda som nu återstod, och på ett ställe som låg midt emellan begagnade lägren möttes båda Fältherrarne i full rustning, med lika stor omgifning hvardera. Mot det De la G. förband sig att under detta fälttåg ej vidare strida för Czaren Schuiskoi, skulle hans troppar vara fritagne från att gå i Polsk tjänst, och öfverföra så fortsätta marschen till fäderneslandet.

Medan denna underhandling fortfor, hade nitton fanor ryttare och tolf fanor knektar förenat sig med de förra öfverlöparne. Och oaktadt De la G. bland de ännu kvarblifvande fördelade 3,450 rubler i guld och silfver och 7000 rubler i kläde och pelsverk, öfvergafs han äfven af dessa troppar, som, uppbyggade af nyssnämnde Link, företogo sig att plunda trossen och hotade Fältherrrens lif. Han räddade sig endast derigenom, att han tog sin tillflykt till 2:ne Franska compagnier, som stodo vid Pogorelew. I Svenska lägret stridde Fransmän med Tyskar och Engelsmän; omsider följde dessa Link till Polackarna. Upproret sträckte sig slutligen till Fransoserna i Pogorelew (Pogorlou); de öfverföllö De la G. en morgon bitida, innan han stigit upp, plundrade hvad han ännu ägde kvar af dyrbarheter, och det var med möda han räddade lifvet. Öfver Torjok drog De la G. till Svenska gränsen, och hans bref till K. Carl IX innehöll, "att då han under lyckliga tider fört styrelsen, ville han ej undandraga sig att förestå verket under svårare omständigheter, när det genom nedriga människors förräderi fått ett ofördelaktigt utseende." Konungen bad honom ej misströsta om lyckan, "som kunde vända sig genom Gud, egen klokhet och bättre soldaters mod." De la G. beordnade tvenne underbefälhafvare att bemäktiga sig Reholm och Ladoga. Båda företagen lyckades. Sjelf inöfvade han tropparna och drog försorg för magasinens upprättande i Wihorg. Han började underhandlingar med Nowgorod, i förhoppning på denna stads känsla af en försvunnen storhet, för hvilken hvarje främmande ok måste förefalla vanhederligt, och det allmänna hatet mot Polackarna stegrades genom berättelsen, att dessa under Moskaus belägring stuckit en del af denna stad i brand; dessa omständigheter begagnade De la G., för att bana väg för Svenska Prinsen Carl Philips val till Storfurste öfver norra Ryssland.

Två mil från Nowgorod hade De la G. ett möte med Butlering, en Svenskarne tillgifven Bojar; men underhandlingarne

afbrötos, då Svenskarnes fordringar sträckte sig ända till Iwanogorod, Augdow, Koporie, Nöteborg, Ladoga och Rixholm. Då dessa anspråk sedan inskränktes till Ladoga och Nöteborg, ökades derföre ej förtroendet, och 14 dagars stillestånd tjente endast till att å båda sidor underlätta rustningarna. De la G., förstärkt med 1000 man och med ökade krigsförråder, tågade mot Nowgorod. Denna stad delades af floden Wolchow i tvenne delar, den så kallade handelsstaden, der alla rikdomarna voro hopade och befästningen svagast, öster om Wolchow, och Sophia-sidan, så kallad af Sophia-kyrkan, som tillika med Erke-biskopspalatset och slottet (Kreml) var belägen på västra stranden af nämnde flod. Ryssarne förökade sin vaksamhet i handelsstaden, emedan de der väntade en stormning, både för den svagare befästningen, och emedan Svenska tropparne med kanoner och petarder ströfvade åt detta håll. Detta underlättade planen, att genom öfverraskning taga den visserligen starkare befästade, men numera på manskap blottade Sophia-sidan. De la G. uppmuntrade tropparna genom erinran "om deras tapperhet, om Ryssarnes otacksamhet, och den lön, som båda af en rättvis Gud kunde hoppas." De skulle ej heller af stadens fordna anseende låta sig förfäras, "ty det finnes nu mera ingen ting stort i stora Nowgorod." Denna fordna fristad, som för Mongolerna och flera Ryska Storfurstar varit ointaglig, hade genom sina rikedomar blifvit vigtig, och ett rof för Iwan Wasiljewitsch, var den numera hvarken krigisk eller fruktansvärd, och intel påminte om det gamla ordspråket: "Hvem kan stå emot Gud och stora Nowgorod." D. 15 Juli under den inbrytande natten förde De la G. tropparna öfver till Sophia-sidan, en petard sprängde stadsporten; under dånet af salvor, af trummor och trumpetér intågade Svenska hären. Förskräckelse och öfverraskning gjorde alla vapenlösa, många Ryssar drucknade, då de öfver floden ville fly till andra delen af staden, och Butterlin plundrade och satte eld på köpmansstaden, innan han flydde. Slottet, som återstod att eröfra, uppgafs af några förnåma Ryssar, hvilka ej trodde sig kunna uthärda en stormning. De löfvade äfven att till Storfurste välja en af R. Carl IX:s söner. Carl Philip var erkänd för Storfurste ej allenast i Nowgorod, utan af hela Jaroslaw och af alla Ryssar, som bodde från Wologda till Archangel och af några kretsar i Nischnei Nowgorod.

Ännu en gång, och det var sista gången, gjorde några af tropparne uppror, förebärande deras anhörigas förtryck af Fogdarne hemma. Med flygande fanor ryckte de ut ur Now-

gorod. En del uppehållne af Fändriken, under det han från dem återtog fanan, blefvo af De la G. kringrände och straffade till lifvet. De öfriga, under sjelfvaldt befäl, då deras Officerare stadnade qvar hos Fältherrn, skyndade straffet till mötes, då de efter ankomsten till Finland blefvo, på grund af De la G:s bref till Svenska Höfdingarne i Wiborg, dömdes några till döden och andra till slafveri. Carl Philips afresa till Ryssland fördröjdes, hvartill både Konungen och Enkedrottningen hade sina skäl, de sednare grundade på farhågorna för hennes mest älskade sons öden i det då barbariska Ryssland, och de förra stodo i sammanhang med R. Gustaf II Adolfs önskan, att hellre på Ryssarnes bekostnad utvidga sin gräns, än skänka dem en Storfurste i sin bror, med hvilken man kunde hafva framtida gräns-stridigheter att befara. De stora i Syerige sågo äfven ogera, att den nya ätten De la G. skulle vid ett redan lysande namn fästa en ära, varaktigare än de flyktiga segrarnes, den att hafva åt Wasa-huset skänkt en ny krona. Endast en obetydlig del afgick af de förstärkningar, hvilka blifvit De la G. lofvade, och Prinsen uteblef äfven. Konungen tillskref fältherrn att ej bestämdt lofva något om Prinsens ankomst, utan snarare "tillspärra tyglarne och hålla detta folk (Ryssarne) inom sina skrankor." Denne svarade, att han ingalunda, vid de beting han gjort med och i Nowgorod, förglömt Sveriges rätt, och ej heller gifvit åt Ryssarne friare tyglar, än att han dem kunde regera. Till Svenska Konungen skickade han äfven ett bref, hvilket intygade, att Polackarne försökt draga honom på deras Konungs sida, såsom en utväg, "att dymedelst än ytterligare förherrliga sitt stora namn." R. Gustaf Adolph försäkrade skriftligen om den tillförlit han bar till De la G:s trohet. Denne sednare hade ej endast fienden att strida emot, utan äfven befärade resningar att bekämpa i de landsändar, som redan underkastat sig, sedan nu mera en inhemsk Czar blifvit vald. Om en resning spridde sig, var De la G. befald att härja landet, bortföra kanoner, kyrkoklockor och allt redbart, sedan sätta eld på Nowgorod och sjelf draga sig till Svenska gränsen.

Under tiden bilade han oenigheten mellan Evert Horn och Philip Scheding, förmanande dem "att skicka sig så som då man i storm är stadd på en gemensam båt. Väl kunde det hända, att ägg stöta tillsammans i ett och samma fogelbo, men hvarje man, hvarje redlig medborgare och krigsman borde ähta sig, att missförståndet ej bröt ut i öppen ovänskap." Emedertid hade fältherrn från besättningarna i Iwanogorod, i

Nöteborg och Ladoga afskiljt allt det opålitliga Ryska manskapet; ännu hvilade vapnen, tilldess Konungen år 1614 afgick till dessa orter, "för att, som han sade, af den erfarne hjälten (De la G.) lära sig krigskonsten." Vid Bronitz segrade De la G. och Evert Horn öfver en till antalet dem öfverlägsen styrka Ryssar, men erinrades af Konungen att spara sig, emedan "det är mig mera angeläget om edra personer, än om hela stora Nowgorod."

Efter freden i Stolbowa utnämndes De la G. till General-Guvernör öfver Estland och Reval. Utanför Riga anförde han en af de fyra corpsen, som utgjorde belägringshären, och själf sårad, dref han på flykten de Polackar, som ville undsätta den belägrade staden. Vid Konungens hemresa hade han öfverinseendet öfver allt, som hörde till kriget och till landets förvaltning. Konungen gaf sitt nådiga bifall tillkänna för det sätt, hvar på dessa pligter uppfylldes. Sedan De la G:s Ståthållaredöme blifvit förökadt med Riga och hvad af Lifland som var eröfradt, skulle han jemte Axel Oxenstjerna arbeta på att sätta landet i bättre skick. Då Konungen flyttade kriget till Preussen, lemnades De la G. qvar i Lifland, med befallning att i det närgränsande Kurland skonsamt behandla invånarne, "hvar igenom man endast kan vinna fiendtliga sinnen; dock skulle alla egendomar, tillhörige Kurländska Adelsmän, sköflas och brännas." Underrättelserna äro knapphändiga för åren 1626—28. Massan af Svenska stridskrafterna sammanträngdes i Preussen, der Konungens närvaro gaf företagen större lif och fart. De la G. fullbordade Liflands eröfring, och under det han förföljde fienden, ryckte han tolf mil in i Lithauen.

Efter det 1629 med Polen slutade stilleståndet, kallades han till Stockholm att der i Krigs-Collegium intaga sin plats, och draga omsorg för medels anskaffande till Tyska kriget. Oförtrutet höll han under strängaste vintern mönstringar, besörjde manskaps utskeppande, och drog själf 1635 med en betydlig styrka öfver till Preussen, för att understödja Svenska Commissariernas fordringar på mötet med de Polska utskickade. Före sin utresa mottog han ett besök af Franska Ministern Comte d'Avaux, och berömde för honom Polska Kronfaltherren Koniecpolskys tapperhet, med det tillägg, att han snart hoppades komma med honom i handgemäng i Preussen. Koniecpolskys porträt hängde i De la G:s rum på Ulriksdal, der d'Avaux aflade besök. De la G. berättade ytterligare, att han en gång räddat trettio Polska ädlingar, som Ryssarne velat uppföra. Då frågan om stilleståndet med Po-

len förekom i Rådet, afstyrkte De la G. all slags eftergift af eröfrade orter, då denna endast skulle förmå Ryssland och Danmark till samma anspråk. "Äro vi olycklige, så är det bättre att återgifva våra eröfringar vid Nordsjön, än Finska vikens och Östersjöns säkra och sammanhängande besittningar. I alla fall bör icke fäderneslandet mottaga lagar af en alltid öfvervunnen fiende."

Till denna framställning af vår hjeltes krigiska verksamhet sluter sig här öfversikten af de författningar han utfärdat som Ståthållare och Länsinnehafvare i Estland; hvartill vi bifoga hans enskilda anförande, såsom medlem i Svenska Rådet. De la G. gjorde det forslaget att förläna åt soldaten hemmanslotter, och derigenom närmare fästa honom vid fäderneslandet. En ryttare i Estland erhöll 2 hakeland i jord, och de plöjdes med dragare från det huset (slottet), under hvilket jorden låg. På sina egna gods fördelade han jord åt tropparne, $\frac{1}{2}$ hakeland åt Under-Officerare och Corporaler, för att de skulle hafva uppsigt öfver soldaternes arbete. Hvarje halft hakeland utgjorde 15 tunneland. En soldat fick 3 tunneland; och önskade han mera, skulle därför utgöras tionde, dagsverke och vakthållning vid slottet. I soldaternas vapenöfningar skulle deras söner deltaga, för att sålunda bilda en plantskola för krigare. Noga skillnad gjordes mellan gränserna för de särskilda ståndens yrken, så att adelsmän förbjödos att drifva borgerlig rörelse, och borgarne att lägga sig till landtågar af en areal öfrer 6 tunneland. Bönder, som inflyttade på öde hemman, skulle af Fältherrens förvaltare förses med dragare och säd, hvilket förskott sedan efter räkning borde återbetalas; utom i fall medellöshet hindrade, då Fältherren åtog sig förlusten. Skolmästare och Landtmätare skulle tillsättas. De böter, som i smärre brottmål, i skuldfordringsmål och andra civila saker tillföll Fältherren, på grund af de till honom afstådda regalier, anslog han till kyrkorna. De af "Launleuten, Bürgern, oder Pauren," som vädjade till "Landrichter," blefvo land och län förlustige. Det löfte Fältherrens Fogdar afgåfvo att bönderna vid lag och rätt hålla, och dem med inga pålagor, eller med ovanlig vigt och mål betunga, bröts, efter hvad klagomålen öfver Hauptmannen Arnold von Husen upplysa. Det förtryck denne utföfvade, hindrar oss ej att göra rättvisa åt Fältherrens ädla åsichter, om än de föreskrifter han utfärdade, ej alltid hade en önskad verkan.

Då man uti Rådet öfverlade om nya skatter, utan hvilka staten ej kunde bära sig, yttrade De la G.: "det är intet fun-

damentet till vår discours, hvad som vill behöfvas; men questio är, om Ständerna äro till att maintainera i devoir på det sättet." Han påminner om folkbristen i landet och hemmannens ödesmål. Då vid samma tid deputerade från Prestståndet hade företrädre, talade Fältherren ur en strängare ton, möjligen för att öfvertyga om åtgärdernas nödvändighet och fastheten af Senatens beslut: "J/ären intet hitkallade, så föllo hans ord, för att besvara eder, utan mera som ett stånd att consultera, huru riket må kunna vid makt hållas." De öfverklagade skatterna voro för rikets conservation oundvikliga, och innan de blifvit påbudne, hade de varit föremål för öfverläggning. Det berättades, att Fältherren jemte flera af rikets stora dragit inkomster af kronouppbördens hortarrenderande, och att han derföre satt sig emot afskaffandet deraf. Han yttrar likväl, att "Arrendatorerne ej slippa onäppste, om de beträddas att göra orätt." Att bestämma, om uppbörden genom Fogdar eller Arrendatorer skulle indrifvas, var ett regale, hvar öfver sig Rådet yttra ville. I fråga om skjutsningen yrkade Fältherren, att den skulle fortfa, då man i annat fall "ej af bonden kunde få något för lön och bön." Äfven var det billigt, att Riksens Råd i Kronans ärender hade fri skjuts.

Fältherrens mening hördes gerna i Rådet, och det var han, som i Oxenstjernas frånvaro vanligen talade till Ständerna. År 1635 yttrade han med anledning af Rådets ställning till Enke-Drottningen: "att om den unga Drottningen skulle uppfödas i ond affection emot oss, vore oss fast bättre, att vara under, än på jorden. Enke-Drottningens steg mot Regeringen göra deras tjenst så tung, att de fast hellre vilja sitta i deras hus, och äta kål och rofvor, än med regementet sig befatta, om deras trohet och kärlighet till fäderneslandet dem icke dertill droge." Öfver ståndsföreträdaren och de anspråk, som tillkommo den utmärktare personligheten höll De la G. en vaksam hand; missteyckte sin styfsvärmoder Elena Bjelkes giftermål med Herman Fleming, "som ej ännu var i Friherrestånd och uti Herre-Classen." Vid fredsunderhandlingen med Ryssarne tillät ej Fältherren, att Henrik Horn, oakadt äldre Riks-Råd, tog första platsen, då detta skulle hos Ryssarne minska Fältherrens anseende. Hans mogna råd förvärfvade honom i alla vigtiga mål Dr. Christinas öra, och ännu i sina sista lefnadsår, trädde han blind, en ny Appius, upp i Rådet vid dess öfverläggningar. Den politiska ställningen i Europa följdes af honom med uppmärksamhet, och utländningar kunde ej till fyllest berömma den gästfrihet och glädje, som rädde

i hans hus, både i Stockholm och på Jakobsdal. Hans hvardaglif var sparsamt, men på gästbud gick ståtligt till, och rätterna inburo af adlige pager. På en måltid, som Fältherren gaf åt Comte d'Avaux, förtärdes för öfver tvåhundra Rdr. Om K. Gustaf II Adolphi praktfulla kröning yttrade De la G.: "der gick Elfsborgs lösen." Fransmannen Ogier säger, att Marskens hus var icke mycket bättre, än en ringare borgares lusthus vid Paris. Detta faller svårt att förena med storheten i byggnad och anläggningar på Leckö och Jakobsdal, äfven om man medger, att dessa herresäten ytterligare utvidgades och förskönades af Grefve Magnus. I sammanhang med ofvanstående yttrande tillägger Ogier: "I denna boning träffades en man, som säkert i historien intager sitt rum öfver dem, som byggt de präktigaste slott." Vetenskaperna och deras idkare omfattade De la G. med varm tillgifvenhet, och sträckte denna längre, än till blotta bifallsyttringar. En Petrus Oxstadius antog han till sin Stipendiat i Upsala med 100 daler i pensioner och 10 tr spannemål årligen, för "att han dermed sina studier continuera skulle, på det vi framdeles någon god tjänst af honom hafva kunna." Den namnkunnige Loccenius kom ofta i Fältherrens hus, Björnkloa var lärare för Grefve Magaus. Sandbagen, som antogs till Præceptor för de yngre sönerne, måste förbinda sig att dem instruera i deras studier, så länge de i riket skola dem continuera, samt sedan följä dem på deras peregrination." Fältherren förströckte kronan betydliga summor, ett år (1613) öfver 58000 daler, och sammanlagdt gingo dessa försträckningar till 138,630 daler.

Drottning Christina lemna af Jacob De la G. denna skildring: "Han var en man, som förstod sin syssla, var ganskaapper, och hade gjort riket stora tjenester, så väl i Ryssland, som i Polen. Han hade gått steg från steg till Riskmarsksambetet i Sverige. Var till sitt väsende öppenhjertig, af en tillräcklig skicklighet, något bullersam af sig, utan förställning och något stortalig; men för öfrigt en man som vid alla tillfällen gjort sin skyldighet. Han dog mätt af år och timelig heder, uti den Lutherska trosbekännelsen, uti hvilken han var född och uppfostrad."

Han var gift med *Ebba Brahe*, Riksdrotset Grefve Magus Brahes dotter, och hade med henne sju söner och sju döttrar. Den sköna Ebba Brahe, den store Gustaf Adolphi ungdomsälskarinna, blef af Enke-Drottningen aflägsnad från ut-

sigten till en kunglig krona. Hon prisas af skalderna i vers på både Greker- och Romare-språket. Vi införa nedanstående:

"Coelum Deus	Eridos pomum	
pinxit sub coelo;	Non nisi fortissimo	"112
Oculus chrysallo,	Nubebat Duci,	
Genas Aurora,	qualem non Græcia,	
Labia rosis,	non olim extulit Roma."	
Os gratia;		

Ebba Brahe, medan hon älskades af R. Gustaf Adolph, ritade på ett fenster i en af hofsalarne följande rimslut:

"Jag är förnöjd med lyckan min,
och tackar Gud för nåden sin."

Enkedrottningen fick se det, och skref inunder:

"Det ena du vill, det andra 'du skall,
så plär det gå i sådana fall."

Af ännu bevarade bref, som vexlades mellan Konungen och Fröken Ebba, ser man, att det varit hans afsigt, att med henne dela sin thron. I Skoklosters Bibliothek förvaras kärleksvisor, som Gustaf Adolph under Ryska fälttåget diktat, medan hans hjerta ännu var fästadt vid den sköna Ebba. Efter Augdows eröfring d. 10 Sept. 1614 skref han till henne: "Besynnerligen tackar jag Hans Gudomliga allsmäktighet, som mig hafver den ära gjort, att jag hafver uti eder faveur mina fiender öfvervunnit."

Enkedrottningen kunde endast genom ett uppekof afböja den tilltänkta förmalningen. Hon vann tid, och dermed vann hon allt. Den nye Konungen fick se den sköna Margareta Cabiliau, förälskade sig i henne, och en pant af deras kärlek var Gustaf Gustafsson, sedan Grefve af Vasaborg, som föddes 1616. Ebba Brahe skänkte sin hand till den segerkrönte här-föraren, Jakob De la G. Bref, som kunna läsas i De la G:s Archiv, göra oss bekanta med henne och med flere omständigheter ur hennes privatlif, såsom Jakob De la G:s maka. Hon skrifer som hon talar, känner ej interpunctering, språk-reglor, eller en utbildad stil. Den höga skönhet, som fästet sig vid Ebbas blotta namn, blomstrar ej i dessa stela, färg-lösa, stapplande uttryck af den moderliga tillgifvenheten i sin varma innerlighet. Dessa förtroliga utgjutelser återspegla henne, som en öm, from och god husmoder, men det romanti-ska färgdoftet hade förflugit med ungdomens glänsande fägring. Små hushållsangelägenheter förekomma der vid sidan af uttrycken

Hennes kändor för barn och anhöriga. Allt är godt och hjertligt, men någonting ovanligt eller poetiskt upplyftande skulle man der förgäfvat söka. Hennes qvarlåtenskap i guld och silver uppgick till 52,418 lod (då guldet reduceras till silvervärde), och deribland voro pjecer af 300 markers vikt. Fältherren och hans Grefvinna skänkte till Nicolai kyrka i Stockholm, der de 1618 blifvit vigde, en dyrbar ljuskrona af silver om 78 marker. I samma kyrka ligger Fältherren begravnen. Han afled i Skara, eller efter en annan berättelse i Stockholm, d. 12 Aug. 1631. Han är i koppar stucken af alk 2:ne gånger.

Källor: Empoeræii Personalia. — Hallenbergs Gust. II Adolphi Hist. — Fryxells Berättelser. — Svensk Plutark af Lundblad. — De la Gardieska Archivet VI:te del. — Adlersparres Histor. Samlingar IV:de del. — Handlingar hör. till Skandinav. Hist. VIII:de del. — Ugglas Rådslängd. — Gezelii Biogr. Lex. m. fl.).

C—M.

3. DE LA GARDIE, PONTUS FREDRIK.

Son af den föregående, föddes 1630. Blef tidigt Öfverste i Uplands Cavalleri. 1664 General-Major och Commandant i Malmö. 1665 v. Guvernör i Skåne. Om hans samtal i ena egenskap med f. d. Drottning Christina, upplyses man af vigtiga documenter i Skandin. Sällsk. Handlingar. 1666 blef han Riks- och Krigsråd, 1679 President i Dorpts Hofrätt. Dog 1692. Gift med *Beata Elis. Königsmark*, dotter af Älftmarsk. Grefve H. Christ. Königsmark. Begge deras döttrar äro märkvärdiga i vitterhetens annaler. *Ebba Maria* f. 1657, räknas bland Svenska Skaldinnor. Hon har äfven utgivit Andliga Betraktelser. Öfver sin fader sjöng hon 1692 ett Tyskt Sorgeqväde, hvaraf ett utdrag finnes i De la Gardie. VII Del. Öfver Drottning Ulrika Eleonoras dödliga afslutning utgaf hon ett dylikt på svenska och tyska. En dess lyckönskan till R. Carl XI är på svenska. Hon dog 1697. — Dess dötter *Johanna Eleonora* är än mera berömd för lärdom och vitterhet. Hon föddes 1661, blef 1680 Hoffröken hos Drott. Ulrika Eleonora d. ä. Gift med General-Lieut. Öfverste-Kammarherren Gr. Erik Stenbock. Statsrådet Sam. Triewald, en af de vittraste Svenskar i sin tid, hade conditionerat i nämnde Grefliga hus. Han bekände, att han af Grefvinnans böcker, samtal och rena smak i vetenskaperna haft mera nytta än

Haupt, följde Svenska arméen till Polen, der han under Konungens egna ögon deltog i fälttåget, var med vid Philippová, vid Dirschau, vid Conits, vid belägringarna af Brezan, af Petrikau och Warschau. Eröfringen af Flatau var hans sista bedrift i Polska kriget. Terlon, ett åsyna vittne, berömmar den skynsamhet och skicklighet, hvarmed De la G. och Gr. af Waldeck fattade posto vid en defilé, och derigenom beredde den öfriga Svenska hären en trygg passage. Under tåget i Polen stucko tropparna i brand de qvarter, der de hvilat natten öfver, och vid ett af dessa tillfällen blef en Page hos Jakob Casimir tillika med flera andra innebränd, då de ej nog skyndsamt räddade sig ur det antända huset.

I Danska kriget bidrog De la G. verksamt till Fredrik-uddes eröfring. Hans regimente var ett af de första, som besteg vallarna, hvarefter han bemäktigade sig fästningens kanoner och rigtade dessa mot fienden. Under marschen öfver lilla Belt anförde han venstra flygeln af infanteriet. Som Guvernör på Seeland och Fyen sökte han arbeta sig in i civila saker, att afhjelpa alla besvär, och göra sin förvaltning så litet tryckande, att de Danska undersåtarne ej skulle märka någon skillnad i sitt tillstånd under krig och fred. Han lernade detta Ståthållaredöme, för att skynda till Sverige, der hans Grefvinna var farligt sjuk. Då hon var utan fara, följde han Konungen i fält, under det då förnyade Danska kriget. Vid Köpenhamns belägring anförde De la G. som General hela infanteriet, och skydde hvarken faror eller mödor, för att tillfoga fienden förlust. Han visade sig verksam med att i löpgravarna leda arbetet, och då ett Danskt batteri tillfogat Svenskarne betydlig förlust både i en löpgraf och på en närbelägen skans, skyndade han dit, der han träffades af en kanonkula. De återstående sista stunderna voro hans tankar sysselsatta med Gud, hans Konung och hans maka. De sista ord, som den bortdöende rösten tillät honom framföra, voro, "att han sin Konung och Herre underdånigst recommenderade sin hustru, som den, hvilken numera efter hans död sina dagar uti elände och sorg till ringa måste." Han hade ej haft nog krafter att emottaga sakramentet, men dog med liflig tro på christendomens löften, och utan någon besvärlig dödskamp.

Terlons omdöme om denna i förtid fallna hjälte var bland annat följande: "c'étoit un très-bon Officier, et le Roi de Suède eut un très-grand déplaisir de la perte de ce jeune Seigneur." — Grefvinnan Ebba Sparre, Dr. Christinas enda vän, var berömd för sin utmärkta skönhet och ofördunklade

qvinnliga dygd. Hon kallades "la belle Comtesse;" och förtjuste sjelfva Puritanen Whitelocke. Då hon och Gr. Jak. Cas. hade bröllopp, var spel på slottet, der alla Gudar och Gudinnor voro gäster hos Herdar och Herdinnor. Ulfeld var Jupiter, Piementelli var Mars, och Polska Canslern Bacchus, Drottningen och Hoffolket visade sig i herdedrägter. En månad sednare gaf Gr. Magnus till det nygifta paret ära en ringgränning vid fackelsken, då Gr. Jakob vann ett pris.

(Källor: Personalia vid Emporagii Likpredikan. — Terlons Memoirer. — Gezelii Biog. Lex. — De la G. Archivet, 6 o. 7 Del).

C—M.

5. DE LA GARDIE, MAGNUS GABRIEL.

Den föregående broder, Grefve till Leckö och Arensberg, Friherre till Ekholmen, Herre till Höjentorp, Hapsal, m. fl. Föddes i Reval 1622. Han hade till lärare den sedan så ryktbare Björnklon, och fortsatte under dennes ledning sina studier vid Upsala Akademi. Reste 1640 utrikes i sällskap med Gr. Erik Oxenstjerna. Efter hemkomsten befordrades han 1644 till Öfverste vid Svea lifgarde; bevistade 1645 fälttåget i Skåne, gick sedan som Ambassadör till Frankrike; utnämndes 1647 till Riks-Råd med Krigs-Collegium till sin verkningstrets; 1648 General af infanteriet och General-Guvernör öfver Liffland; 1651 Riks-Marskalk; 1652 President i Kammar-Collegium; s. å. Lagman öfver Vestergöthland och Dal; 1653 Riks-Skattmästare; 1654 General-Guv. öfver Vestergöthland och Dal; s. å. Cancellier för Upsala Akademi; 1655 Konungens Lieutenant General i Liffland, 1660 Ambassadör vid fredskonferensen i Oliva; s. å. Riks-Cancellier; President i Commerce-Collegium och en af K. Carl XI:s förmyndare 1660—72; President i Svea Hof-Rätt 1680; Riks-Drots i Sept. s. å.; tjänstledig 1682. Dog på Wennegarn d. 26 April 1686. Gift 1647 med prinsessan *Maria Euphrosyna* † 1687, dotter af Pfalzgr. Johan och *Catharina*, K. Carl IX:s dotter.

Hans vidare öden äro utförligt berättade i det Supplement, som åtföljer detta Lexicon.

6. DE LA GARDIE, GUSTAF ADOLPH.

Den äldste och ende bland 11 syskon öfverlevande sonen af Gr. *Magnus Gabriel* och Furstinnan *Maria Euphrosyna* (se förut); föddes i Stockholm d. 10 Dec. 1647. Blef 1672

Öfver-Kammarherren; s. å. Envoyé E. O. i Frankrike och Holland, och Sveriges Legat i Regensburg; 1673 Öfverste för Uplands regte; s. å. Riks-Råd och Riks-Cancelli-Råd; 1681 Lagman öfver Västergöthland och Dal; 1682 President i Svea Hof-Rätt; 1687 Cancellor för Åbo Akademi. Dog på Vernäs sätesgård i Småland d. 5 Mars 1693 Gift med *Elisabeth Oxenstjerna*, dotter af K. Rådet, Grefve Erik Oxenstjerna. Äktenskapet var barnlöst.

År 1658 började Gr. Gustaf Adolph sina studier vid Upsala Akademi under inseende af Prof. Schefferus; han vannade sig isynnerhet om Historia, Politica, Jus naturæ och gentium. Ett år beklädde han Akademiska Rectoratet, och vid dess nedläggande höll han 1666 en prydlig, latinsk Oration. Företog sedan 1667 sina utländska resor, under hvilka han i Köpenhamn vid Fredrik III:s hof blef nådigt mottagen, och i Hamburg träffade Dr. Christina, som förklarade sitt välbehag öfver den unge Grefvens insigter och umgängessätt. Sedan han besökt flera furstliga residens-städer i Tyskland, reste han till Breida på den tid fredscongressen der hölls, derifrån till England, och sedan till Tyskland åter. I Cöln blef han farligt sjuk; begaf sig sedan öfver Wien och Schweitz till Rom, der han ånyo uppvaktade Dr. Christina. Hemresan till fäderneslandet skedde öfver Frankrike och Nederländerna.

De la G. hade förvärfvat en bildning, som gjorde honom icke allenast i juridisk väg användbar, utan äfven för statsmannavärf. Hans insigter lofordas, och hos Konungen stod han i nåd, hvilken ej rubbades genom den ställning till styrelsen, hvaruti reductionen försatte Riks-Drotset, Grefvens fader. Uppdraget att medla mellan Frankrike och England å ena sidan och Holland å den andra misslyckades i följd af tidsförhållanden. Beskickningen till Regensburg åsyftade, att genom öfverläggningar med Tyska riket trygga Westfaliska freden och de enskilda Furstarnes rättigheter under dåvarande krigsoroligheter. Föröfrigt ansågs Gr. Gustaf Adolph under en sednare tid skicklig att fylla Bengt Oxenstjernas plats i ledning af de utländska angelägenheterna, i fall denne frånträdde på grund af en förändrad politisk ställning. Såsom Cancelli-Råd afgjorde han de vigtigaste saker, som tillhörde Cancelliet och Justitie Revisionen, och under sin faders frånvaro ägde han Konungens förordnande, att i Svea Hof-Rätt bringa till skyndsamt slut de der ännu oafgjorda rättegångsmål. Detta uppdrag tillhör året 1681, innan De la G. ännu blifvit President i samma domstol. Under det han beklädde detta embete, hade Hof

Rätts-Fiscalen tilltalat en vid namn Åkermark, för det att denne visat Hof-Rätten sidovörnad. Konungen sade att detta var ett sammanusmidtt verk, och tilltalade Hof-Rätts-Fiscalen så strängt, att denne gråtande kommit till Gr. Gustaf, och frågat, "quid consilii." Grefven, som intet handlagt målet, tröstade honom dermed: "J hafven ju intet trädt öfver officii limites." I Oct 1687 upptager Gr. Gustaf i bref till Konungen den beskyllningen, att han skulle hafva försummat Hof-Rätts-sessionerna, och försvarar sig dermed, att han aldrig varit frånvarande, utom de dagar han suttit i Rådet, eller också då Hof-Rätten förehaft mål, "som jag efter all process och all ärbarhet i hela världen icke observera bör, eller något importerande mig sjelfvan inför K. M:s justitie thron occuperar." Då Grefven förmiddagen suttit i Rådet, har han eftermiddagen ända till kl. 7 och $\frac{1}{2}$ 8 öfvervarit Hof-Rätts-sessionerna, och ofta resolverat öfver en à två saker, medan under förmiddags-sessionerna, då han varit frånvarande, knappt en à två mål på hela fjorton dagar blifvit afgjorda. Ärender, som angingo hela Hof-Rätten, hade Grefven ensam utarbetat till tidens vinnande. "För att Kongl. Maj:ts gagn och bästa.... befordra, har jag allting ospardt hållit. Hvilket nu en sjuklig kropp och ruinerad välfärd betyga kan." Assessorer och Hof-Rätts betjente har Grefven tillhållit att göra sin tjenst, men för opasslighet ej velat dem hos K. M. angifva, väl vetande, att Konungens vrede är dödsens sändebud, och en belackares tunga skär mycket skarpare, än ett tveäggadt svärd." Detta ger begrepp om både De la G:s under en bruten helsa oförminskade verksamhet, och den stränga uppsigt, hvarmed K. Carl XI följde embetsmännens åtgärder.

Konungens förtroende till Gr. Gustaf förblef orubbadt, oaktadt dennes ömtåliga ställning under Reductions-hemsökelserna. En gång, då Grefven talat med Konungen om Hof-Rättsmål, ville han vända samtalet på sina föräldrars angelägenheter: men Konungen hade rodnat, "ögonen som blod," och velat gå ifrån honom. Till Lindsköld sade Konungen, att han så väl kunde hafva sitt, som Creditorerne togo det. Öfver att Gr. Gustaf ej fått mera, än 1000 daler s. m. lön, var Konungen harmsen. Ännu en annan gång undvek Konungen det samtal Grefven ville inleda om samma ämne. En tredje gång fick han bättre hopp, då Konungen i Rådet sprungit mot honom och med begge händerna nådigt fattat i hans armar, under det han frågade: "kommer intet Faster in?" Han tillade; "jag har nu nappats med ett bref, som Faster mig tillskrifvit."

Under rättegången mellan Riks-Drotset, hans fader, och Riks-Marsken Stenbock ville Gr. Gustaf, att den förre något mildrade sina uttryck mot Stenbock, fast dennes skrift var "impudent." Då ingen fick bibehålla titlarna efter de gods, som voro indragne, tillät Konungen, att Grefven efter något annat af sina gods titel förde; härtill svarade denne, att "jag hvarken gods eller torp i hela världen äger, mycket mindre något, hvaraf jag skulle kunna önska att föra namnet, utan som min fadersfaders fader för 120 år sedan intet infört med sig i Sverige, än namnet De la G., så måste jag ock hädan-efter dermed allenast och med ett godt samvete tillfreds vara. Mot förfäders förtjenster kunna mina ej i comparaison komma; så har ock lyckan ingen ting numera lemnat mig, hvaraf jag mig gloriera kunde."

För sina vidsträckta insigter i Romerska rikets rättsförfattning blef Grefven förordnad att vara Ordförande i den Commission, som skulle granska Wismarska tribunalets åtgärder, och undersöka stridigheterna mellan denna domstol och Brehmiska och Pommerska Regeringarna. Denna visitation var åtföljd af många svårigheter, och dessutom den första, som skulle tjena de följande till eftersyn. Grefven uppfyllde sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt, afskaffade missbruk, befordrade till ett skyndsamt afgörande alla i tribunalet oafgjorda mål, och utfärdade instructioner för framtiden. 1692 publicerades hans Visitations-recess, försedd med uttrycket af K. Mts nådiga välbehag. Under vistandet i Wismar undfick han Konungens befallning att tillika med Nils Bjelke utskrifva en Landtdag i Pommern, och med Ständerna der öfverlägga om några vigtiga provinsens angelägenheter. De beträffade contributioner och en stat för Pommern. Efter att väl hafva skiljt sig vid detta uppdrag, återvände han 1689 till utöfningen af sina embetsåligganden i Sverige.

År 1692 blef De la G. förordnad att presidera i en Reductions-commission, som skulle sträcka sina undersökningar till de Pommerska Hertigarnes fordna embets-och taffelgode, hvilka blifvit bortförlänte. Grefven, så svag än hans hälsa var, lydde befallningen, och underrättade från Hamburg Pommerska ständerna om sin ditkomst. Han träffade der anstalter till det angelägna verket, som skulle företagas; gjorde under tiden en hastig resa till varma baden och fullföljde vid sin återkomst de ärenden, som stodo i sammanhang med den honom uppdragna förrättningen. Pommerns beklagansvärda ställning den tiden inhämtas af Nils Bjelkes Biographi. De la G. höll i

Stettin det för Pommerska regeringen utskrifna sammanträdet, och gaf der vid handen alla de förslag och medel, som menschlig försigtighet för utförandet af detta viktiga verk utlänka kunde. Med en icke vanlig flit och skicklighet bragte han detta arbetet till ända, hvarvid den modification träffades, att de som med Landt-ständernas och Kejsarlig stadfästelse kunde bestyrka sina förläningar, och visa, att de för dessa erlagt penningar, hvilka verkligen blifvit till landets bästa använda, behölo sina förläningar, tilldess de hade fått full ersättning. Åt dem som hade Furstligt patent, förunnades besittningen till framtida öfverenskommelse med Svenska Regeringen; och alla som afstodo från rättgång,ingo utom tertialen ständig arrende-rättighet. Denna reduction utfördes med strängaste oegennytta, rättvisa och omsorg för enskildas rättigheter, utan att Kronans uppoffrades, och i Tyskland lever ännu Gustaf Adolph De la G. i ett vördadt minne, hvilket en sednare Gr. De la G. som Landt-Marskalk i Greifswald rönt i den välvilja, som genast vid hans ditkomat visades honom, till en början derföre att han bar samma namn, som den förre Presidenten i Pommerska reductionsverket.

Grefve Gustafs redan förut svaga helsa undergräddes af ansträngning, då han, för att bringa Reductions-verket till ett önskad slut, hvarken sparade medtagna krafter eller njöt nattens hvila. 1693, då han för sin helsa ville begagna Pyrmonts hälsobrunn, nödgades han intaga sjuksängen; han blef visserligen sedan så vida återställd, att han kunde anträda resan, men fick slag på vägen. Brunnskuren förbättrade helsotillståndet så vida, att han sedan i Stettin kunde med slocknande krafter bringa till slut reductionen. Konungen skref honom till, och önskade en fullkomlig restitution, på det han "länge måtte kunna nyttja hans redliga, trogna och nyttiga tjänster till godo." Med Konungens tillstånd reste Grefven, efter utträttadt uppdrag, till Sverige åter 1694, blef vintern öfver i Calmar, och då han nästa år ämnat sig till Stockholm, fann han sig så svag, att han nödgades återvända till Vernäs, nära Calmar, der han d. 5 Mars afled i en ålder af 47 år. Han begrofs i Riddarholms kyrkan. Till likpredikan hade han sjelf utvalt texten, Luc. 18 cap. 13 v. Ett Epitaphium med Latinsk inskrift upprestes i Warnhem, och en skådepenning, som slogs öfver honom, visar på aversen en sol med omskriften: "igneus est illi vigor et cœlestis origo." I Åbo parenterade öfver Akademien Cancellern Med. Prof. Braun d. 30 Oct. 1698.

Gustaf Adolph De la G. var en man med stora och sällsynta egenskaper, i sina embetsförrättningar utmärkt för arbetsamhet, redlighet och rättrådighet, och alltid hugnad med sin öfverhets nåd och samtidens odelade loford. Den redbara mannen behöfde, för att vara outhärlig, ej skyla sitt tänkesätt, äfven då detta stridde mot dagens, t. ex. om Öfverheten är "immediate" af Gud, hvilket han bestred, såsom vederlagdt af Bibeln, af pacta och arfföreningar, och endast att anse som en dörr öppnad för våld och usurpation. "Om de tro Konungaväldet vara af Gud immediate, på det deras actioner måtte a iudicio populi eximi, så står deras Majestas på svag grund; ty all öfverhet är af Gudi, och således Borgmästaren i Amsterdam. Och hvem tror derföre, att de eximeras iudicio." Detta skrefs under enväldets tider, d. 25 Maj 1691. För dunklad familjlycka spridde sin dysterhet kring den förtjente Rådsherren, och han tecknar sin ställning i följande ord: "Jag ärnar antaga något arrende uti Vestergötland, eller Småland, hvarest jag in sudore vultus måtte mig föda. Att jag härtills littus aravi, lærer intet göra till saken. Quæ me genuit Suecia, quoniam alere non vult, occultet saltem, donec tegere poterit." Bref till Lindsköld d. 25 Mars 1682.

Hans bild är graverad i fol. och 8:o, och hans porträt finnes i K. Svea Hof-Rätt.

(Källor: Berchs Lefnads-teckningar. — Gezelii Biogr. Lexicon. — De la Gardiska Archivet, del 6 o. 8. — Bondes Anekdoter ut Svenska Historien).

C—M.

7: DE LA GARDIE, JOHAN.

Friherre till Ekholmen, Herre till Kiula, Holm och Råsick, var en son af Pontus De la G. Föddes 1580, blef 1623 introducerad, och var då Ståthållare på Åbo och Tawastehus. Han blef äfven sedermera Landshöfding öfver Upland, General Ståthållare öfver Stockholms och Upsala slott och län, Landtmarskalk och slutligen 1658 Riksråd. Dog efter år 1640 utan manliga arfvingar, och med honom utgick på svärdsidan Friherrliga ätten De la G. Han var gift 1) med *Catharina*, Friherre Christer Gabrielson Oxenstiernas dotter, och 2) 1640 med en dotter af Gjörwel Arvid Posse till Näs.

Johan De la G. eger föga historisk märkvärdighet. Hans namn står i skuggan för broderns. Några få upplysningar om honom lemnar De la G. Archivet i der förvarade bref. — 1609

d. 10 Dec. utfärdade han för en Bertil ett uppdrag att i Holland, och äfven hos Abraham Cabiliau efterfråga, hvad brodern Jakob var skyldig. 1610 d. 28 Aug. uppdrager han William Brun i Danzig att inlösa en del guld och silfverpanter, som Johan De la G. hade i Danzig utestående, sedan den tid Jakob, hans broder, befunn sig i Polsk fångenskap, då de blifvit ditsände, honom till undsättning. Brefvet handlade ytterligare om försäljningen af tio timber sobelskinn. — År 1611 tillskrifver han en Lars Abrahamsson i Stockholm från Åbo, och ber honom sända sig "denne stadsens lagbok," och dessutom underrätta honom om hvad märkvärdigt som föreföll. — 1612 påminner han som Ståthållare på Åbo, att alla ryttare, hvilka låta bruka sig mot rikets fiender, skola hafva sina hemman fria för alla utlagor.

Mellan arfvingarne efter Frih. Johan och Riksmarsken Jakob uppstod sedan arftvist, som bilades 1644, efter hvad ett ännu förvaradt document upplyser. Ytterligare väcktes en process mellan Grefve Magnus Gabriel och Riksmarsken Stenbock, hvar moder var en dotter af Johan De la G. Rättegången hade sin grund i de utan afseende på skillnaden af krono- eller frälse-natur skiftade godsens, af hvilka en del genom reductionen tillföll Kronan, och de lidande sökte hos medarfvingarna hålla sig skadeslösa.

(Källor: Stjernmans Matr. — De la G. Archiv, 6 Del.).

C—M.

8. DE LA GARDIE, JAKOB GUSTAF.

Af det föregående hafva vi sett, att den store Riks-Marsken Gr. Jakob Pontussons äldste sons, Riks-Drotset Gr. Magnus Gabr. De la Gardies stam utdog med dennes son R. R. och Presid. i Svea Hof-Rätt Gr. Gustaf Adolph. Riksmarskens andra son, Generalen Gr. Jakob Casimir, dog barnlös. Dess tredje son R. R. och Presid. i Dörpts Hof-Rätt Gr. Pontus Fredrik efterlemnade blott tvenne i vitterhetens anslar bekanta döttrar. Genom Riks-Marskens fjerde son Gr. Axel Julius har ätten bibehållit sig till våra tider.

Grefve AXEL JULIUS DE LA GARDIE var född 1637. Redan 1657 var han Öfverste-Lieuten.; 1664 General-Major af Cavall. och Öfverste för Lifgardet. 1668 General-Lieuten. af Cavall. 1674 Riks-Råd. S. å. tillika Fältmarskalk-Lieute-

nant. 1687 Gen.-Guvernör öfver Estland. Död 1710. Som General-Guv. öfver Estland och högste militär-befälhafvaren öfver Sveriges östliga provinser, har han lemnat spår äfven inom vår litteratur. (Warmholtz. Bibl. SvioGoth. No 5253, —58, —59, 5318.) I handskrift-samlingarne på Lönberöd finnas många bevis på, med hvilken vaksambet han upprätthöll freden med Ryssland under K. Carl XI:s fredsregering.

Dennes son Gr. MAGNUS DE LA GARDIE danades under nämnde fredstid i Fransysk tjenst. I slaget vid Malplaquet räddade han trossen, som redan rapporterats såsom förlorad, då han dagen efter slaget ankom med densamma. Hemkom såsom Öfverste för att deltaga i K. Carls XII:s bragder, och kallades som General Lieut. i Riks-Rådet efter K. Carls död, blef tillika Presid. i Commerce-Coll. 1719 och Öfv. Marskalk 1727. Död 1741. Hade 12 barn med sin grefvinna, *Hedra C. Lillie*, en dotterdotter af Fabian Wrede.

Hans äldsta son Gr. PONTUS FREDRIK inhämtade också i Frankrike sin militära bildning. Uppsteg i Sverige till Gen. Lieut. och Commend. af K. M. O. samt en af Rikets Herrar. 1783 d. 24 Jan. öfverlemnades honom af K. Gustaf III. ett offentligt bref, hvori försäkrades, att de 5 äldsta grefveätterna i Sverige, "hvilka verkligen varit i besittning af den aktning Hertigar och Furstar af adlige hus njuta i Europa, ej någonsin skola lemna företrädet åt den eller de af Konungens undersåter, H. M. var sinnad att med Furstediplom förse." Han dog 1791. Han var först gift med *Cath. Charl. Taube*, namnkunnig för sitt ädla och lyckliga bemödande att för alltid släcka Inquisitionens bål i det Lutherska Sverige. Ty sedan hon räddat de för trolldom dömda Dalqvinnorna, har ingen domstol fläckt Sveriges ära med slika dommar. Vid Riksdagen 1760—61 slogs af R. o. Adeln en medalj i guld öfver henne, föreställande å ena sidan Grefvinnans bröstbild med en eklöfskrans på hufvudet och å andra sidan en grönskande Stubbe, som är Taubiska vapnet, med öfverskrift, "Fulcrum infelicibus," samt nederst: "Ob XII ab injuria servatos cives Ordo R. Equ. 1761. Hon förmådde några bönder öfverlemna sina barn till henne för att ympas, och bidrog mycket till koppypaingens populariserande. Nämnda barn lära vara de förste bland allmogen, som här i Sverige blifvit ympade. Grefvinnan dog 1763. Hennes porträt och biographi träffas i Sv. Galleriet, utg. af J. F. Martin 1782. Genom

ett andra gifte med Friherrinnan *H. E. Bålamb*, blef Grefven Pontus Fr. fader till 4 söner, *Jakob Gustaf*, *Magnus Julius*, *Axel Gabriel* och *Etienne*.

Den äldste sonen, *JAKOB GUSTAF*, föddes i Stockholm d. 16 Juni 1768. För att ej trötta läsaren med en oordnad massa af uppgifter blott i chronologisk ordning, vilja vi föreläsa synpunkterna, för att derigenom få hvilopunkter både för ägat och minnet.

Som enskild människa har Grefven ägt en lefnadshäpnad utmärkt både för glada och sorgfulla skiften. Redan sin ungdom började han tillbringa i Svenska konungahofvet. Vid 20 års ålder ingick han i ägtenskap med *Christina Sparre*, dotter af Kammarherren *Gr. G. A. Sparre* och *Amalia Ramel* af Kulla Gunnarstorp, hvarefter han med sin hustru nedsatte sig på Löberöd, en af de vackraste egendomar i Sverige, som under hans hand ansenligen förbättrats och förskönats. 1814 bortgick hans älskade maka ur lifvet, lemnande honom ett enda barn, sonen *Gustaf Adolf Fredrik*, född i Wien d. 29 Juli 1800. Jemte honom lät Grefven uppfostra den son, hans bror Majoren och Öfveradjutanten Grefve *Magnus Julius* vid sin död 1805 efterlemnadt, *Claes Fredrik*, född 1801. Grefven köpte, jemte Ramelska stamgodset Löberöd, sedermera 1817 äfven Ramelska godset Westerstad, 1 mil från Löberöd beläget, gjorde det redan i Dr. Philipppas tid bekanta Tängelsås till enkesäte vid Löberödska fidei-commisset, under namn af Christinetorp, anlade vid Löberöd ett utmärkt orangeri, parker, alléer, ökade det efter sin fader inköpta och lit nedlyttade Bibliotheket årligen och isynnerhet under sina resor ansenligen, nedhämtade från Sjöo i Upland de der förvarade Archivsamlingar samt ordnade och catalogiserade sjelf De la G:ska Archivet på Löberöd 1820.

Så hade han samlat omkring sig ett Bibliothek af mer än 12000 band, ett af de märkeligare i Sverige; ett Archiv, innehållande flera tusen handskrifter i 12 skåp, räknadt af många in- och utländske lärde bland de yppersta i enskild ägo i Norra Europa; ett Museum för skön konst, som, jemte konstverk af Sergell och Byström, hyser den troligen största samling af handteckningar af utmärkta mästare utaf nästan alla skolor, som i norden kan framvisas (en del ärfd efter den konstälskande *Gr. G. A. Sparre*, en del skänkt af Österrik. Kejsarens Onke Hert. Albert, hvilken för 15,000 floriner hade inköpt denna skatt efter Prins Charles de Lig-

ne; en del af Grefven sjelf köpt); ett Historiskt Museum, som byser både dyrbara och rara saker, samt förökes alltjemt: Allt, genom grundläggarens försorg, förenadt med det af honom stiftade De la G:ska fidei commisset.

1828 hade Grefven den glädjen fira sin sons bröllopp med Fröken *Marianav. Saltza*, dotter af Öfverste Kammarjunkaren Friherre Edv. v. Saltza, och se-det unga paret emottaga och nedsätta sig på det för sin naturskönhet vidtberömda Kulla Gunnarstorp, vid Sundet gent emot Helsingör; än mera förskönadt genom rika konstsamlingar, der taflor äfven af världens mästare befunno sig. Men år 1833 d. 19 Juli bortrycktes denna enda sonen af döden, då han vid baden i Strömstad sökt helsan, och länge var all anledning tvifla på Fadrens förmåga att bära detta slag. Han sökte dock tröstegrunder, som aldrig svika och hoppas på återseendet i en bättre värld — Säsom ägare, efter sin sons död tills 1834, utaf Kulla Gunnarstorp, fortsatte Grefven den stora kyrkoreparationer vid Allerum, hvilken dess son, säsom kyrkans patron, begynn och har sjelf börjat en tillbyggnad af Östraby kyrka, hvars patron Grefven är, säsom egare till Westerstad.

Som militär uppfostrades Grefven af en Fader, hvilken med skäl ansåg det militära yrket liksom tillhöra De la G:ska familjens manliga medlemmar. Han har på denna bana egentligen varit Värning, tillhörande Lifdrabantcorpsen, som länge utgjort vakten omkring landets Konung, churu, euligt landets sed, derunder efter tour framflyttad inom de militära graderna. 1776 inskrefs han som Quartermästare vid K. Lifregimentet till häst. 1778 blef han Cornett vid lätta Dragonerna. 1781 Lieutenant och 1788 Capiten derst. D. 23 Juni s. å. utgick den 20 årige ynglingen till Finska kriget; men då man allmänt började märka, att oppositionen inom första lagstiftande kammaren sökte på sjelfva stridsfältet insnärja i sina nät en ädel men oförfaren sjelfständighets känsla, och då, genom favoriters medverkan häri, allt tillika måste synas som en intrig, hvilken ej lätt kunde redas, önskade Fadren, som älskade gamla dagars ärliga sätt att gå till väga, både då motstånd och då bistånd för fäderneslandets väl fordrades, det Sonen ville återvända till en aldrig Fader, som redan stapplade vid grafbrädden (fadren dog 1791), säsom också skedde. På sin sotsäng utnämnde K. Gustaf III Grefven sedermera till Capitaine Lieutenant vid Lifdrabanterna, churu fullmakten först d. 11 Nov. s. å. är utfärdad. Han utfösvade denna Värningstjänst hos Sveriges Konungar alla år från 1792 till 1799; från 1802 till 1811 samt 1816. År 1807 d. 31 Mars mön-

trade han som Capitaine-Lieutenant Skånska Carabiniererne, som skulle utgå till Pommern och s. å. d. 23 Sept. de Mörserska Husarerna, då de fått ordres att utgå till samma destination. S. å. kallades han till Ledamot af Krigsmanna-Sällskapet i Stockholm. 1808 utnämnd till Brigad-Chef vid den 4:de under H. E. Gr. Toll sammandragna södra Armeen. S. å. d. 12 Apr. Chef för det då upprättade Skånska Landtvärnet, som straxt derefter sammandrogs till en styrka af 3600 man. Förordrades s. å., att upptaga krigsmanna-ednen af nämnde corps. Han begynte med 4:de Landtvärns-bataljonen, som var fördelad omkring Cimbritshamn. Illa sinnade hade bland manskapet utspriddt, att, oaktadt K. M:ts förordning innehölle, att varren landtvärnsman vid fyllda 25 år vore fri från krigstjänst, så skulle de, efter edens afläggande, anses som soldater, bortföras mot Bonaparte och säkerligen aldrig återkomma. Både anonyma och vänners bref varnade Grefven, omlysande huru de uppretade, från plogen nästan med våld och rökta bonddrängarne ernade mördra både sin Chef och sina Officerare. De la G. ankom det oaktadt om aftonen d. 10 Oct. till Borreby gård, der styrkan var sammandragen, lät straxt uppställa bataljonen, låtsade sig först ej märka mumlet och det dofta knotet, men, då det ökades, höll han till af mängden ännu väl ihågkommet tal, deri han sökte lägga pligtingarne på hjertat deras pligter mot ett fosterland i fara, påvisande till den lika stora äran att falla för fosterlandet i strid mot dess fiender, som vanäran att stupa för lagens befälande hand, under vanmäktigt försök att trotsa Konungens lagar. Talet, ehuru ej kort, afhördes med fullkomligaste uppmärksamhet och eden aflades derefter mangrannt. Förordnades d. 11 att, i Landshöfd. Gr. G. Rosens ställe, förrätta roteringsverket i 6 återstående härader af Malmöhus län. 1812 General-Major. S. å. d. 12 Sept. mönstrade han på K. M:ts befallning begge Lifgardena, Uplands, Södermanlands och Westmanlands regimenten, som skulle öfvergå till Pommern. 1818 General-Lieutenant; 1826 General.

Som Sändebud till utrikes makter har Grefven af 3:ne resor blifvit använd. 1793 gjorde han en utrikes resa på särskilt uppdrag till Sachsiska hofvet och i lika afseende 1798 en resa till Köpenhamn. 1799 utnämndes han till Envoyé E. O. & Ministre plenipot. vid kejserliga hofvet i Wien. Öfverflyttad till Sverige 1801 i Sept. på permission, sedan han hade bilagga en i flera år fortsatt stridighet mellan Kejsaren och Konungen i Sverige såsom Hertig af Pommern, samt

afböja den fordrade länseden. Alla dess aflåtne depescher befinnas i afskrift uti Bihaget till dess derunder förda Journal. 1813 d. 13 Junni nämndes han till Konungens Envoy E. O. & Ministre Plenip. vid Spanska hofvet, qvardröjande under resan 8 månader i England, der han, på R. M:ts uppdrag, negotierade med Casten Anker rörande Norriges förning med Sverige och erhöill derefter både H. M:ts och H. R. H. Kronprinsens nådiga bifall öfver sin underhandling. Depescherna träffas i Bihaget af dess under missionen för Journal.

Inom Lagstiftande församlingar har Grefven nära ett halft sekel haft tillfälle gagna sitt fädernesland. Vid Riksdagen 1789 anträdde han för denna bana, då han måste se sin Faders svåger, den utmärkte Riksdagstalaren R. R. Gr. An Fersen, inmanas i fängelse, hvarefter De la G. ej visade sig på hofvet, förrän han med ytterlig bedröfvelse kände sig kallad att vid sin Konungs dödsbädd sig infinna. Vid Riksdagen i Gefle 1792 anförde han för första gången R. o. Adelsn. beredningsdeputation till ofrälse stånden, och var Ordförande i Riddarhus-utskottet. 1806 utnämndes han till Landtmarskalk vid den då sammankallade landtdagen i Greifswald. I en "Svensk historia för Ungdom" läses redan, att han förde Landtmarskalkstafven "under vapnens makt." Därföre må anföras, att Landtmarskalken hugnades med lika stor vänskap för sin egen person som beredvillighet för Konungens förslag, att uthyta flera stadganden af en uråldrig germanisk feodalism mot några af Sveriges friare institutioner. Och vänskap plägar ej den gärna vinna, som med tvång vill leda ombud. Det torde vara nog att anföras, det Pommerska Adeln begärte enhälligt vid Landtdagens slut, "att få låta förfärdiga Landtmarskalkens porträt, att uppsättas i deras nya Riddarhus, såsom ett minne af Ståndets vördnad, erkänsla och tacksamhet," som orden lydde. Landtmarskalken fick det nöjet att vid Landtdagens slut uppsätta, på R. M:ts befallning, de vigtiga författningarna för Pommern. 1) Om Lifegenskapens upphäfvande; 2) Om enskiftande af städernas och byarnes samfällta marker, i likhet med hvad i Sverige var antaget; 3) Om Pommerska adelns rätt att själf utskeppa sin spannmål. 1807 valdes De la G. att som R. o. Adelsn. fullmäktig och ordf. öfvervara den Banco-revision, som skulle sammanträda d. 1 Sept. 1809. 1808 vald till Ordf. i Revisionen af Riks-Discontin. Efter Revolutionen 1808 bevistade Grefven den vigtiga Riksdagen 1809—10, då han valdes d. 18 Juni till Ordf.

ande i Hemliga Utskottet; d. 17 Aug. till Ordf. i Bevillnings-Utskottet samt 1810 i Jan. till Ordf. i det s. k. Jemknings-Utskottet. Grefven ansågs då vara själen bland dem, som beskade, att vinsten för fäderneslandet af en revolution, i vilken de ej tagit del, måtte fullt motsvara faran af en revolutions skakningar. Bevistade Riksdagen 1812 i Örebro, blef d. 26 Apr. Ordf. i Banco-Utskottet, i Juli Ordf. i Privilegii-Utskottet, samt Ordf. i Stora Nämnden vid Riksdagens slut. Vid Riksdagen 1818 var han Ordförande för den Deputation, som öfvervar Konungens kröning i Trondhiem; var äfven Ordf. i Stora Nämnden vid Riksdagens slut och blef s. å. i Juli förordnad Ordf. i Riddarhus-Directionen. Vid 1823 års Riksdag förorde han helsnings-deputationen till de öfriga stånden, såsom vid Riksdagen 1828—30. År 1833 d. 13 Jan. nämndes Grefven vid 66 års ålder, kort efter förlusten af sin enda son, till Landtmarskalk vid den då sammanlysta Riksdagen, vilken varade till d. 27 Maj 1833. S. å. d. 3 Juni aflemnades till Grefven på Mem. der han sig uppehöll några dagar under nedresan till sina gods i Skåne, utaf en Courir från Konungen en Seraphimercrachan i juveler, hvilken K. Carl XIII gifvit H. M:t vid dess utväljande till Sveriges Kronprins och dess utnämmande till Seraphimer Riddare.

Som Civil Embetsman och i Civila ärender har Grefven också fått tillfälle verka i staten. 1812 blef han kallad till Ledamot af Rikets ärenders allmänna Beredning, deri han d. 12 Mars 1819 nämndes till Ordförande. Inkallades i Nov. 1820 i en under Konungens eget höga Ordförande nedsett Finans-comité. 1825 förordnad till Ordförande i den comité, som skulle reglera Höganäs nya bolag. 1827 kallad att deltaga i en comité rörande Tullverket hos H. K. H. Kronprinsen. Undanbad sig 1830 d. 1 Juli K. M:ts nådiga anbud af presidentskapet i K. Kammar-Collegium. Inom Hofvet blef han, vid H. M:ts Drottningens kröning, af K. M:t nämnd till Drottningens Öfverste Marskalk. Inom Ordensväsendet, den som kvarleva af forna tiders ridderliga institutioner, har Grefven De la G. äfven fått uppdrag att fylla. 1806 blef han Öfver-Officiant och Skattemästare vid K. M. O., och har uppsatt den år 1807 antagna Instructionen för nämnde Skattemästarembete. Har som oftast haft uppdraget att antaga andra till Riddare. I England dubbades år 1815 Amiralerna Saumarez och Bertie till Commendörer samt 8 Engelska Sjö-Officerare till Riddare af Svärds-Orden. I Spanien öfverlemnades på

Sv. Konungens vägnar år 1815 Seraphimer-Orden till K. Ferdinand VII och Svärds-Orden med St. Kors till Don Carlos. D. 28 Nov. 1852 dubbade Grefven ej mindre än 13 Riddare på Löberöd. 1821 i Dec. valdes Grefven af Seraphimer-Ordens Riddarne och nämndes af Konungen till Ledamot i Seraphimer-Gillet; 1823 d. 28 Apr. nämnd af K. M:t till Öfverste Ombudsman vid K. M. O., samt 1858 i Mars utnämnd till Vice Ordens-Canceller. 1829 beslöt Seraphimer-Gillet, på Grefvens förslag, att göra Wadstena Hospital till Centralhospital i Sverige. Han har årligen inspecterat Malmö hospital samt åtskilliga gånger Christianstads, Wexiös, Wadstenas m. m. Inom Frimurar-Orden har Grefven använt mycken verksamhet. 1811 blef han Riddare af den samma dag stiftade K. Carl XIII:s Orden. 1812 nämnd af K. M:t till v. Ordf. i Frimurare Barnhus Directionen. I London dubbade Grefven d. 2 Dec. 1815 Hertigen af Sussex till Stormästare af alla Frimureri i England. 1825 d. 24 Mars förordnad till föredragande hos H. K. H. Kronprinsen i alla Frimuraremål. 1822 d. 5 Juni ökte Frimurare-barnhus-Directionen, på Grefvens hemställan, numrornas antal från 50 till 75. 1851 Ordförande i Frimurare Barnhus-Directionen.

Äfven i andra Ordnar och philanthropiska Sällskapet har De la G. deltagit. 1814 vald till Ledamot af Sällskapet i London for Foreigners in distresses. 1817 Ledamot af Sällskapet: de Nödlidandes Vänner. 1827 antogs Sekretärare-befattningen i det af H. K. H. Kronprinsessan stiftade Sällskapet för befordrande af en öm och sedlig modersvård, hvars stadgar Grefven uppsatt, bevekt till emottagande af denna befattning af den öfvertygelse, att om de fattigare folkklasserna i hufvudstaden skola grundligen hjälpas ur sitt armod, måste det ske genom deras barns uppfostran till arbetssamhet och seder.

Som medborgsman har han nitälskat för institutioner af det allmännaste gagn. Koppypmningen egde i honom en varm förespråkare, då ännu Collegium Medicum den motarbetade. Han lät i Wien ympa sin son och skref om den lyckliga utgången till Konungen, som sedan syntes med än större förtroende anse och nitälska för densamma och lät vaccinera den nuvarande Kronprinsen. 1821 stiftades af Grefve De la G. och 30 andre Svenske män Stockholms sparbank, föresynen för de snart öfver hela riket spridda sparbanks-inrättningarne. Grefven antog härvid det sparbankssystem, som han i England lärt känna och värdera. Haa

Stte dervid motstånd äfven af högt aktade vänner, men under-
 såddes af andra, deribland J. Westin d. ä. ej bör förgätas,
 som insågo klart, huru här var ett sätt gifvet, att skaffa dem,
 vilkas enda capital vore deras arbetskraft, räntebehållning.
 Även då detta capital ej mera funnes att tillgå. 1822 erhö-
 llofven H. M:ts nåd. stadfästelse å de stadgar, han med några
 andre herrar och män uppgifvit för ett sällskaps-stiftande
 till Vexelundervisningens införande i Sverige, efter Bell Lan-
 terska methoden, sådan Grefven sett stiftarne sjelfve an-
 vända den i England. Nödiga medel för det Svenska Säll-
 skapets första uppträde till verksamhet sammanskötes af grund-
 lagarne. Man känner allmänt hvilka stora framgångar denna
 Vexelundervisnings-metod sedermera vunnit i vårt fädernes-
 land. Sjelf ville Grefven ej gerna ändra methoden inom den
 samling, der han ensam hade en röst, då en omkr. 90 årig
 stor fann sig bäst vid att följa gamla methoden; men sedan
 man kunnat åt en yngre man öfverlåta detta kall, inrättades
 i Westerstad en Vexelundervisnings-skola, som straxt besöktes
 mer än 150 barn, och i hvilken Grundläggaren rest den
 ädligaste minnesvård åt sin älskade son, benämmande den
 samma Gustaf De la G:s skola. Den invigdes af Biskop Faxe
 16 Aug. 1835.

Såsom en varm älskare af fosterländsk historia har
 Grefve De la G. bevisat sig i det offentliga så väl som eu-
 kulta. Af Rasks dedication af sin upplaga af Eddan 1817
 finner man de förbindelser han erkände till fränden af
 sin, som först bragte Isländska litteraturens klenodier till
 Sverige. 1823 kallades Grefve De la G. till Heders-Ledamot
 af K. Samf. för utgifvande af Handskrifter rörande Skandina-
 vians historia och blef s. å. d. 31 Dec. första gången Ordfö-
 rande i nämnde sällskap. Emellertid ökade han sina egna ri-
 ka samlingar i detta hänseende, genom köp och byte, och lät
 åter ny plan ordna dem alla. 1830 började han förlägga
 De la G:s Archiv et ell. Handlingar ur Grefl. De la G:s Bi-
 bliothek på Löberöd, hvaraf han lofvat utgifva en del af
 16 ark hvarje år. Första delen utkom i Stockholm 1831;
 sedermera hafva ytterligare sex delar utkommit, tryckta i
 Lund. Förlaget har kostat öfver 1500 R:dr. Inkomsten deraf
 är anslagen till fond åt den nyssnämnda Gustaf De la G:s
 skola i Westerstad.

Såsom Vitterhetsidkare är Grefven äfven känd. Tro-
 gen den impuls, K. Gustaf III gifvit åt hofuonen i sin tid, sökte
 De la G. i sin ungdom att fästa konstens vingar vid de nöjen,

som omsväfvade de kunglige. Gemensamt med sin vän Grefve G. Oxenstierna, skref han: "Ju flera köckar, ju värre soppa proverbe dramatique på Konungens namnsdag d. 6 Nov. 1793" samt "den Glada dagen, komedi i 1 act, uppförd på H. K. H. Hertig Carls födelsedag d. 7 Oct. 1793." Vidare öfversatte han 1793 från fransyskan: "Clementine och Desormes Dram i 5 acter," vid hvilken Kellgren sedan lade en lätt förbättrande hand, samt "Det oförsigtiga vadet;" skref: "Den ofvergifne friaren, parodi af Gustaf Adolph och Ebba Brahe;" — "Det angenäma bryderiet, Prolog på H. K. H. Hertiginnans namnsdag d. 15 Oct. 1794," författad på den unga Konungens befallning; "Pensionen, piece i 1 act, uppförd på H. K. H. Sophia Albertinas namnsdag d. 24 Apr. 1794. — "Plaisanterie på H. K. H. Hertiginnans namnsdag d. 27 Apr. 1795;" — "Dagligt Allehanda, Plaisanterie på H. K. H. Prinsessans namnsdag d. 24 Apr. 1795;" — "Extra General-Ordres af 19 Juni 1796, ett plaisanterie vid en hoffest på H. K. H. Hertiginnans begäran;" m. m. "Fale Bure" lät Grefven inlämnas till Theater-directionen, som den antog och uppförde på Dramatiska theatern, dervid Grefven, för att vara desto vissare på bevarad anonymitet, bedt Thure Wennberg att angiva sig såsom författare. Åreminnen författades 1794 "öfver Riksmarsken Gr. Jakob De la G." och 1803 "öfver R. Cand. Gr. Axel Oxenstierna," ett dylikt påbörjades 1827 "öfver R. Gr. Bengt Oxenstierna."

Som Talare har Grefven blifvit mycket anlitad. Man träffar Tal af honom i nästan alla Riksdags-protokoller från 1792 till 1834. I Frimurarelogen har han årligen hållit tal i mer än 50 år; deribland "Åminnelsetal öfver Öfverste Carl Wollenstierna 1802," öfver "Hertig Fredrik Adolph af Östergöthland 1802" öfver "Generalen Carl Gideon Sinclair 1804." &c. &c. Om de tryckta, nedanför. På Engelska skref han sina tal till Hertigen af Sussex m. fl. i England; på Fransyska, talen till K. Ferdinand och Don Carlos, då Svenska Ordnen dem öfverlemnades; Hans Tal vid Landtdagen i Greifswald äro på Tyska. Dessutom förvaras i handskrift mer än 400 tal, som han hållit i Frimurare- och Amaranther-Orden, Pro patria, Vexelundervisnings-, Sparbanks- och andra Directioner, vid särskilda Deputationer inför de Kunglige m. m.

Som Publicist har han på d. v. Konungens befallning insändt en artikel i en Hamburgsk tidning 1799 till försvar i anledning af ett anfall mot Svenska armeen under 50-åra kriget.

Som Resande har han fört Journaler, prydda med mer, porträtter o. d. af anmärkta föremål. Dess "Journal under Wienska Missionen 1799—18" utgör 3 tomer in fol. "Journal under resan till England, Frankrike och Spanien" 1813—1815 utgör 10 tomer, med bilagor i 5 tomer och register i 1 tom, allt i stor 8:o. Under Riksdagen i Örebro 1815 förde han äfven Journal.

Grefven har skördat rika prof på sina Konungars bil. 1806 d. 26 Nov. blef han, efter Landtdagens slut, C. J. O. samt Öfverste Officiant vid R. M. Orden. 1809 nämndes han till Riddare af SvärdsOrden, med Valspråk, Gud, Konung, Fädernesland. 1817 d. 14 Jan. kallad af R. J. till Hedersledamot af LandtbruksAkademien. 1818 vid Kröningen i Trondhiem nämnd till R. o. C. af R. M. O. med bibesällande af sitt förra valspråk. 1823 d. 19 Juni vid H. R. Kronprinsens förmälning, upphöjd till En af Rikets Herrar. 1829 d. 28 Jan., jemte andra utsedda Ledamöter af Rikets församlade Ständer, stod han fadder åt Prins OSCAR FREDRIK, Hertig af Östergöthland.

Äfven på sina Medborgares förtroende och högtaktning har De la G. erfarit många prof. 1803 d. 4 Oct. valdes han af fem härader till god man vid blifvande enskiftsförrättningar — ett ämne för hans varma nitälskan. 1807 d. 12 Mars valdes Grefven af Skånes R. o. Adel, att anförda en deputation, som uppvaktade H. M. med anhållan, att få utpressa dess minnestod å det efter Honom nämnda torget i Malmö, hvarvid Konungen, som bekant är, undanbad sig denna heder, till förmån för Måns Stenbock, hjälten vid Helsingborg 1711. Man har fällt vidriga omdömen häröfver, i beaktande af den ställning, hvori snart riket befanns, och den neutralitet, som förspordes, då man efter 2:ne år med Konungens uppoffrande sökte landets räddning. Man glömmar således, att denna tacksamhetsgård afsåg en enstaka författning, Enskiftes-stadgan, om hvilken man väl må säga, att den bragt Skåne mera godt än Finlands förlust mäktat bringa det undt, och man torde ej mycket fela, om man ser i tillställningen ett vackert sätt att få en minnesvård åt Stenbock förelagen. Följande årens stormar skingrade tankarne från monuments-uppresningar. Någon annan skall säkert lyckas bättre i detta värdiga bemödande. Tyska Församlingen i Stockholm kallade Gr. D. d. 19 Maj 1823 till Patron och Chef för dess Kyrkoråd, ett förtroende, som dess Farfarsfarfar Jakob Pontusson och dennes son Magnus Gabriel äfven egt. Det var

M. G. De la G., som under sin styrelse skänkte Tyska Kyrka dess ännu ägande Klockspel. 1823 d. 23 Sept. valdes Grefve till Ordf. i Malmöhus Läns Rotecassa och dess Delägare. Redigiosa Sällskaper ha tillägnat sig hans namn. 1813 kallades han till Led. af BibelSällskapet i Götheborg; 1814 af CentralBibelSällskapet i London; 1816 af BibelSällskapet Lund och BibelSällsk. i Stockholm. Likaledes Vetenskapsliga och Vittra Sällskaper. Så kallades han 1815 till HedersLedamot af Spanska Akademien San Fernando, samt VetenskapsAkademien i Madrid, hvilken dubbla heder han ensam bland Svenskar innehaft; 1818 till HedersLedamot af Norriska Vet.Akad. i Trondhiem; 1820 af Musik. Sällsk. Carlskrona. 1832 af K. Nordiske OldskriftSällsk. i Köpenhamn. Äfven i Andra Sällskaper, slutne för särskilda ämbeten af Medborgare, har han inträdt. 1797 blef han Ledamot af Sällsk. Pro Patria, deri han valdes till Ordförande 1802 OrdensMästare i AmarantherOrden. 1826 Förste HedersLedamot af Sällskapet: "Redlige Svenskar." Dessutom Ledamot i åtskilliga HushållningsSällskaper m. m.

Tryckta Skrifter: Haydns Oratorium öfver Skapelsen, öfversatt och tryckt i Wien 1800. — Tal öfver H. E. Fältmarsk. m. m. Grefve J. C. Toll, hållet i Riseberga kyrka, d. 16 Julii 1817, då dess Grefl. Vapen krossades. Christianstad 1817. — ÅminnelseTal öfver Högatsalig Konung Carl XIII vid Sorgefesten uti Stora Frimurarelogen, d. 28 Apr. 1818. Stockholm 1818. — Tal, öfver H. E. Fältmarsk. m. m. Grefve Carl Carlsson Mörner, af Tuna, d. 6 Mars 1821, då dess Grefl. Vapen krossades. Stockh. 1821. — Tal, hållet i Frimurarelogen vid Minnesfesten öfver Presid. m. m. Frih. J. Bennet, d. 27 Maji 1826. På Svenska LandtLogens begäran trycket befordradt. Stockh. 1826. — Dessutom: Stadgan för Wäxel-Underv.-Sällsk., för Stockholms Sparbank, för Sällskapet till fördelning af öm och sedlig Modervård m. m. — Tal och Dictamin tryckte i RiksdagsProtocoller, Tidningar m. m. — Handskriftna se ofvanföre.

DE LA VALLÉE, JOHAN.

Härstammade från en gammal, ansedd, men sedan afslagen kommen Fransysk ätt. Fadren, *Simon*, som förut varit Architect hos Prins Fredrik Henrik af Oranien, inkom till Sverige, blef 1639 HofArchitekt, men 1643 ihjälslagen på Stockholms Stortorg af Öfversten Erik Oxenstjerna till Eka.

Sonen *Johan* var född 1620. Fick år 1633 en tomt kallad Kalfhagen, hvarest Fredrikshof nu ligger, med tillstånd att på denna upbygga ett Vårdshus, med bageri, gårdkök, vinbränning och destillering, samt att der anställa allehanda Lustspel och tidsfördrif till loflig recreation såsom bollspel, klot och trycktaffel-spel. Detta ställe kallades den tiden Lusthof och kom 1668 i Fältmarsk. Königsmarks ägo. Blef 1671 Borgmästare i Embets- och ByggningsCollegium i Stockholm, samt 1681 Hof- och StadsArchitekt. Utom flera allmänna och enskilda byggnader, hafva dels enligt hans ritningar, dels omedelbart under hans uppsigt St. Catharinæ och St. Hedvig Eleonoras kyrkor i Stockholm, samt Riddarhuset blifvit uppförde, hvilket sistnämnda lärer blifvit färdigt till 1680 års Riksdag. Dog 1696. Gift med *Anna Böös*, Borgmästar-dotter från Örebro; hennes begge bröder blefvo adlade; den ene kallade sig Drakenhjelm, var Tullförvaltare och slutligen KammarRåd; den andre Gyldencrantz, blef HofRåd och der- efter Vice Landshöfd. i Halmstad.

Deras Son, *Christopher*, studerade, liksom far och farfader, arkitekturen, och för att i denna konst förvärfva grundligare insigt, vistades han på Kunglig bekostnad många år utrikes. Under dessa resor ingick han 1683 som Ingenjör i Venetiansk tjänst, bevistade kriget i Grekland och satte der flera fästningar i stånd. Återkom 1689, blef Ingenieur-Capitaine i Wismar, 1692 adlad, 1699 Gen.-Qvartermästar-Lieuten. i Narva, der han 1700 dog ogift.

(Källor: Stjernmans Matr. — Gezel. Biogr. Lex., 4:de Del. — Elers, Stockholm III. 120, 225.)

DILLNER, JOHAN.

Född d. 3 Oct. 1783 i Jemtland, Selångers socken. Fadren var Theol. Dir., Prost o. Kyrkoherde derst. Student i Upsala 1802. Phil. Mag. derst. 1809. Prestvigd i Stockholm samt Adjunct i Finska församlingen derst. 1809. E. O. Kongl. Hofpredik. 1810. Sedan han under största delen af sitt vistande i Stockholm försörjt sig med conditionerande, uppdrogs honom att förrätta Pastorstjensten vid Jemtlands Regte under Norrska Fälttåget 1814; hvarefter han s. å. utnämndes till Regiments-Pastor. Vid den secularfest som 1818 i åtskilliga städer begicks till firande af R. Carl Xl:s minne, kallades han af det allmänna förtroendet till Talare i Riddarholms-kyrkan d. 11 Dec. År 1820 utnämnd till Pastor i Östra Ryd, som till-

trädde 1821, samt till Pastor i Funbo 1831, som tillträdde 1833. Prost 1835. — Gift med *Johanna Lovisa Lidström*; dotter af Häradshöfding Lidström. Af detta äktenskap äro 6 barn i lifvet.

Prosten D. har isynnerhet gjort sig bekant genom uppfinnningen af Psalmodikon: ett musikaliskt instrument af så enkel construction, att det kan göras af hvarje snickare, och således kostande högst obetydligt (32 sk. à 1 R. b:o). Det är försedt med en enda sträng. På detta kan hvar och en, utan att ha erhållit den ringaste musikaliska underbyggnad, uttaga lätta melodier. Hufvudsakligast är det dock, i förening med texten, i hvilken melodierna äro betecknade med siffror, ämnadt att bereda en förbättrad kyrkosång, antingen unisont, såsom hittills, eller helst fyrstämmigt. Såsom medel för enskildt sångundervisning har detta instrument vida utspridt sig; Dr Engström träffade till och med ett Psalmodikon i en hydda långt upp i Lappland, men ännu har denna uppfinring af församlingarnas Pastorer och Cantorer blifvit omfattad med vida mindre värma än man bordt förmoda. Bland de få socknar, der allmogens barn efter Psalmodikon undervisas i fyrstämmig kyrkosång, känna vi utom Prostens egen, äfven Österby Bruks församling, hvarest, genom Pastorn Mag. Rollins nitiska omsorg, sedan flere år på de större högtidsdagarne psalmerne sjungas af en stor fyrstämmig chor, då de göra en obeskrifligt högtidlig verkan. Ännu större måste deraf verkan blifva i en följande generation, då alla församlingens medlemmar hunnit musikaliskt inöfvas och sålunda kunna bilda en enda gemensam chor.

Skrifter: Axel och Walborg. Sorgespel af Ad. Oehlenschläger. Öfversätt. Stockh. 1811. (anon.) — Tal till Minne af K. Carl XII. Stockh. 1819. — Melodierna till Sv. Kyrkans Psalmer, noterade med ziffror Stockh. 1830 omtr. under titel af Psalmodikon. (Diskantstämman) Stockh. 1832. De tre öfriga Stämmorna äro tryckta i Upsala 1837.

(Källor: Erke-Stiftets Matr. — Hammarsk. Sv. Vitt. Hist.)

DITTMER, JOACHIM. — DITTMER, HERMAN.

1. DITTMER, JOACHIM.

Född 1681. Fadren, *Herman D.*, blef sedan Borgmästare i Narva; modren hette *Maria Keder*, en syster till As-

dessor Keder. Ingick 1697 vid Guvern.-Cancelliet i Narva; 1700 Registrator i General Wellings Fält-Cancelli, samt tillika Postmästare; ingick 1701 i K. Cancelliet och blef 1703 Ord. Cancellist. Åtföljde derefter armeen, ända till dess han 1709 blef fången vid Dniepr-floden. Svenska fångarne i Moskau blefvo i början ganska hårdt behandlade: förgäfvades Gr. Piper deröfver klagat i 2:ne till Ryska Guvernementet ingifna memorialer; slutligen skref han en tredje, hvilken genom D. skaffades i Czarens egen hand. Detta medförde den verkan, att de Ryska herrarne bestraffades och kastades i ett styggt fängelse, hvarjemte genom anslag på gatuhörnen kungjordes, att ingen genom ord eller gerning skulle fördrista sig att förfördela de Svenske fångarne. D. måste likväl 1712 medfölja sina landsmän till Siberien; erhöi der 1714 R. fullmakt, att vara Registrator i K. Cancelli-Collegium, hvilken syssla han 1722 efter sin hemkomst tillträdde. S. å. R. Sekreterare; 1725 af Riks. St. BankoDeputation skickad till Lifland, att vid den i Riga förordnade Commissionen bevisa Läns-Bankens panterättighet i Starostiet Pebalg, samt i dess gods söka inteckning. 1724 Agent i Moskau, och 1727 såsom sådan adlad. 1729 Cancelli-Råd och Envoyé E. O. hos Kejs.-Ryska Hofvet. 1738 Landshöfd. öfver Rymenegårds Län; tog afsked 1741. R. N. O. 1748. Dog ogift 1755.

2. DITTMER, HERMAN.

Den föregående Broder, född 1683 i Stockholm. Ingick 1699 i krigstjänst; hans första förrättning var att till R. Carl XII, som då ankommit till Pernau, öfverbringa en depesch från Narva, hvilket skedde med den skyndsambhet, att han i belöning af Konungen fick 100 dukater. Fick året derpå Fänrikfullmakt vid Wellings infanteri-regte. Bevistade sedan de följande årens fälttåg, såg i slaget vid Clissow Hertigen af Holstein träffas af ett dödligt skott, och blef 1704 Capiten. Såsom mäktig Ryska språket, inpraktiserade han i det belägrade Narva ett angeläget bref till Commendanten Frih. Horn, men när staden öfvergick, råka de han jemte föräldrar och syson i Rysk fångenskap, der han tillbragte 18 år, till dess han änteligen befriades 1722. Vid hemkomsten blef han utnämnd till Major vid Garnisons-Regtet i Götheborg; fick 1737 compagni vid Östgötha regte, men med rättighet att bo i Götheborg. År 1739 blef han utcommenderad till Finland, och företog på befallning en resa inåt Ryssland under förevänd-

ning att helsa på sina vänner och släktingar der, men i själva verket för att spionera, huruvida Ryssarne åt Svenska sidan dragit några troppar. I Willmanstrand träffade han sin bror, Landshöfdingen, men insjuknade där illa, och fick sedan tillstånd att resa hem till Götteborg. Tog afsked 1746; blef vid K. Ad. Fredriks kröning R. S. O. och dog 1760. Gift 1723 med *Anna Oldekop*, hvars fader var Biskop på Ösel. Sönerne *Henrik Herman*, Supercargueur vid Ostind. Comp., samt *Joach. Ulrik*, Packhus-Inspector och sedan titl. Assessor, adlades 1769 under namnet af *Dittmer*.

(Källor: Stjernmans och Rehbinders Matr. — Nordbergs Carl XII:s Hist. — Gezel. B. Lex. — Ennes, M. af K. Carl XII:s Krig. 1:a Del)

DJURBERG, DANIEL.

Född i Gefle d. 3 Juni 1744, hvilket han sjelf i sitt Skandinav. Lexicon naivt upptager bland denna stads märkvärdigheter. Fadren var Lector vid Gymnasium derst. Student i Upsala 1761. Lärare vid Informations-inrättningen i Stockholm 1770. Page-Hofmästare hos EnkeDrott. Lovisa Ulrika 1772. Apologist vid Cathar. Skola 1776. Rector vid Clara Skola 1782. Efter flera års tjenstfrihet tog han afsked 1820. Dog d. 2 Oct. 1834.

Dj:s namn är införlifvadt med den offentliga och enskilda uppfostran från omkring år 1780 till början af detta århundrade, ty under denna tid nyttjades både af yngre och äldre i vårt fosterland inga andra geographiska läroböcker än hans. Betraktar man desamma från Jordkunskapens nuvarande ståndpunkt, så kan man väl icke tillerkänna dem något särdeles värde, emedan i dem knappt finnes någon aning om en vetenskaplig idee. Betraktade åter ur en historisk synpunkt, stodo de, den tid de först utkommo, någorlunda i jemnbredd med sin tid, och vida öfver de läroböcker, som förut varit nyttjade i Sverige. Det matematiska var Dj:s starkaste sida; deremot hade han föga begrepp om den physiska geographien och i allmänhet om allt hvad som utgör denna vetenskaps egentliga själ och kärna, ehuru väl grunden dertill redan före hans författaruppträdande blifvit laggd under hans ögon genom Th. Bergmans ännu icke öfverträffade Physiska Beskrifning öfver Jordklotet. Af Geographiens vidare vetenskapliga framsteg tog Dj. för öfrigt ringa kunskap, åtnöjande sig blott med att i hvarje ny upplaga införa de politiska indelningarne, hvilket

vid denna tid Napoleon, denne "magnus communis Divisor," gjorde mycket besvärligt, samt länders och städers nyare folk-mängd. Hans läroböcker kunde således ej undgå ödet att undanträngas af en lyckligare medtäffare: denne medtäffare var Rector G. A. Silverstolpe, hvars flesta geographiska arbeten likväl föga voro annat än sammandrag af Tyska läroböcker, inklädda i en nyare och smakfullare dräkt, statistiskt rikare, men, i hänseende till den vetenskapliga uppfattningen, snarare sämre än bättre än den gammalmodige veteranens, hvilken man i sjelfva verket icke kan förneka sjelfständig forskning och original behandling. Denna originalitet gick visserligen stundom för vida, t. ex. i en nyckfull stafning och i godtyckliga eller obekanta namns införande till betecknande af bekanta föremål. Så hette de Nordamerikanska Förenta Staterna i alla hans böcker *Vingandacoa*, Nya Holland *Ulimaroa* o. s. v.

Dj. var annars på sin tid bekant såsom stor Schackspelare. Under inemot ett halft århundrade såg man honom dagligen vid ett visst klockslag infinna sig på Lovisas kaffehus, för att finna ett parti, skattande sig lycklig, om han då kunde träffa sin gamla vän Tempelman, hans ende värdige medtäffare i detta svåra spel. Det berättas ock, att han med en och annan utrikes boende spelat schack genom bref, och att hvarje parti räckt ungefär ett decennium.

Dj. var sedan 1779 Medlem af det i Upsala inrättade Cosmographiska Sällskap, hvars verksamhetsfrukter bestå i Bergmans, Mallets och Insulins Verldsbeskrifning. Dj. skref sig ännu alltid Ledamot af detta Sällskap, sedan det längesedan utdött, eller, om man så vill, blott fortlesde i honom. Föröfrigt var, vi vete ej från hvilken tid, Dj. enögd.

Skrifter: J. Byrons Resa kr. Jordklotet. Öfversättn. Stockh. 1772 (anon.). — Utförlig Geografie. 5 Tomer i 13 Band. Stockh. 1785—1802; 1:a Del. omtrycktes 1803 under titel af Cosmographi eller Beskrifn. af Jorden i allmänhet. — Sammandragen Geografie i 4 T:r. Stockh. 1776—95. — Geografie för Ungdom, i 3 Uppl. Stockh. 1789, 1793, 1800. — Geogr. för Begynnare, i 6 Uppl. Stockh. o. Örebro 1783, 90, 98, 1801, 05, 15. — Geogr. Handbok, i 3 Uppl. Stockh. 1784, 97, 1805. — Allmänt Geogr. Lexicon. 2 Del. Örebro 1811, 13. — Geogr. Lex. öfver Skandinavien, i 2 Band. Örebro 1818. — Beskrifn. om Frankrike, efter dess nuvar. indelning. Stockh. 1796. — Dessutom utgifvit ungefär 30 Chartor.

(Källor: Bergmans Stockh. Matr. — Särsk. Meddelanden.)

DJURKLOU, NILS.

Föddes i Stockholm 1641. Fadern var Kamereraren vid R. Post-Cont. och Riddarhus-Fiscalen *Jakob Johansson*; modern *Magd. Eradotter*, hvars fader varit Borgmästare i Stockholm. — D. blef, efter att hafva stått i utländsk krigstjänst, antagen till frivillig vid Svenska Konungens Drabant-corps till häst år 1659, Fändrik först vid Södermanlands och sedan vid Vestmanlands regte 1663; Lieuten. 1667; Capiten vid samma regte 1673; Fregatt-Befälhafvare 1677; adlad 1680; Major 1683, Öfverste-Lieut. 1694; Chef för Calmare infanteri regte efter Magnus Stenbock; tog afsked 1701. Afled 1714, och är begravnen i Heds kyrka i Vestmanland. — D. var ännu mycket ung, då han upptogs af en släktunge i Amsterdam, der han först tillbragte någon tid, och sedan afgick till Leydens Universitet och begagnade undervisning i språken och bland vetenskaperna särdeles i fortificationen. Han lemnade Holland 1658, för att erbjuda K. Carl X Gustaf sin tjänst. Förgäfvos sökte han Konungen i Götteborg, men fick sedan hos honom företräde på Seeland, uppehöll sig någon tid vid Svenska armeen, och for derifrån till England, der han tog tjänst på ett örlogsskepp, som var bestämdt att gå mot Turkiska sjöröfvare, och öfvervar en häftig sjödrabbning. Efter återkomsten till England gick han in vid Cromwells ridande garde, följde derpå den Engelska flottan, som afgick till Öresund, men hvilken för storm och isgång nödgades draga sig undan tillbaka. En fregatt öfverförde honom jemte Engelska Officerare till Danmark, der Svenska hären lägrat sig. D. blef känd af Öfverste Johan Galle, och stod vid dennes regte under stormningen på Köpenhamn, hvaruti han deltog. Upptagen bland Konungens Drabanter medföljde han till Götteborg, och reste efter Carl X:s död till Stockholm, för att söka befordran; var med i Ambassadören Pehr Sparres suite vid en beskickning till Hamburg och vidare till Wien. Der kvarhölls D. af sjukdom, tog efter återställd hälsa tjänst i Ungern och återvände 1663 till fäderneslandet, hvarpå de befordringar följde, som redan äro nämnda. År 1673 låg han i garnison i Demmin, under det staden af de Kejsarliga belägrades och lades i aska. Vid capitulationen kvarhölls han i fiendens läger som gisslan. År 1677 förordnades han att taga befäl öfver Fregatten Carlsbarn och öfver alla på Pommerska redden liggande fartyg, på hvilka man räknade till convoy för de Holländska fartyg, som voro lastade med spannemål och bestämda till Svenska tropparnes transport.

D. verkställde med framgång, hvad som honom blifvit uppdraget. I egenskap af Major commenderade han venstra flygeln af infanteriet i den för Svenska vapnen hedrande actionen på Warschower fältet på Landt-Rügen. Han var med bland de Svenskar, som på grund af en beviljad capitulation med Danska pass ville resa öfver till Sverige, men strandade vid Bornholm, der öfver tusende menniskor drunknade, och de som räddades ur skeppsbrottet fördes till Danmark i fångenskap. D. fick sig Glückstadt anvist till vistelseort. Efter slutad fred återvände han till fäderneslandet, men i Malmö väntade honom ordres, att gå till Oldenburg, der sammandraga och till Sverige öfverföra allt det manskap, som på grund af freden blifvit befriadt ur Danska fångenskapen. Återkommen efter väl uträttadt uppdrag benådades han med adlig sköld. Såsom Öfverste deltog han med Calmare regimente uti R. Carl XII:s landstigning på Seeland, och hemkommen till Småland beordrades han att hålla sig marschfärdig. Han skulle afbida General-Amiral Hans Wachtmeisters och Amiralitets-Collegii ytterligare ordres, och emedertid besätta Carlskrona, Calmar och Carlshamn med underliggande skansar. Först efter 44 års krigstjänst sökte han hvilan.

Gift med 1. *Elis. Morgonstjerna*; 2. Enkefru *Anna Maria Reenstjerna*. Af hans många barn hunno ej flera, än 3 till mognare ålder: 1) *Johanna Maria*, gift med Bruks-Patron Tersmeden; 2) *Jacob Johan*, stupade såsom Fändrik vid Pultava 1709, och 3) *Nils* f. 1686, Friherre 1731, Landshöfding i Calmar 1733, slutligen General-Major och Öfverste för Calmare Infanteri regte 1737. Dog 1738. Gift med *Sidonia Kalling*.

(Källor: Stjernmans Matrikel. — Gezelii Biogr. Lex. Del. IV.)

C—M.

DOUGLAS, ROBERT.

Härstammade från en af Skottlands äldsta och mest ansedda familjer. Fadren var Marquis *Patrik D*, gift med Friherr. *Christ. Lesle*. Sonen var en af de många Skottar, som under R. Gustaf II Adolfs tid ingick i Svensk tjänst; från kunglig Page uppsteg han småningom till General-Lieutenant, i hvilken egenskap han 1651 blef Svensk Friherre och fick Skälby Kungsladugård vid Kalmar. Förut under det han, år 1642, jemte några Generalspersoner förchade en underhandling med de Kejsarliga, rörande Svenska fångars utlösen, råkade han i

häftig ordvexling med en Öfverste Spiegel i kejserlig tjänst. Denna lossade emot D. en pistol, hvaraf han blef farligt sårad, men Spiegel blef på stället nedhuggen af de tillstädesvarande Svenskarne. Då det befästa slottet Pleichenstein af Svenskarne 1647 med storm intogs och förstördes, blef D. för andra gången illa sårad. I Polska kriget stridde han med tapperhet. Blef Grefve 1634, och erhöll till Grefskap Skenninge stad med alla dess inkomster, utom tullarne. Utnämndes 1637 till Fältmarskalk och Geheime-Råd; året derefter gick han med armeen öfver till Lissland, eröfrade staden Wollmar, och tog tillfånga dess 923 man starka besättning, hvilken emot accord hade plundrat staden, innan de derifrån utlågade. Efter flera lyckliga förrättningar i nämnde land, vände sig D. med sina vapen mot Kurland, öfverrumplade staden Mietau, samt tog Hertigen och dess familj i dess eget slott tillfånga och förde dem till Riga. Föröfrigt bibehöll han hela tiden öfvervigten i detta hertigdöme, samt besegrade 1639 Litthauiske Generalen Komorowsky, hvarvid han tog 200 fångar. Efter freden reste han till Stockholm, der han 1662 af slagfluss afled. — Gift 1646 i Leipzig med *Hedvig Mörner*, dotter af Riksjägmäst. Landshöfd. Stellan M. — Hans son, *Vilhelm*, dog 1674 såsom Öfverste-Lieut. vid Skånska Cavall. och Kammarherre; dennes son åter, som ock hette *Vilhelm*, gick i fransk tjänst 1696, tjente sig under fälttåget i Spanien upp till Capiten, tog afsked 1703, ingick sedan i Svenska armeen, blef blesserad i slaget vid Frauenstadt, som han bevisade i egenskap af General-Adjut. hos Fältmarsk. Gr. Rehnsköld, och blef slutligen såsom innehafvare af samma grad fången vid Pultava. I Wologda gifte han sig 1715 med en der bosatt Holländsk Köpmans dotter, *Maria Houtman van Bouckshorn*. Efter hemkomsten från Ryssland 1722, fick han Ryttmästare indelning, och tog afsked som Öfverste 1723. Blef 1738 General-Major i Holsteinsk tjänst, R. S. O. 1748, och dog på sin egendom Stjernarp i Östergötland 1763, 80 år gammal. Dess fru, som dog 1771, upphann en ålder af 89 år.

(Källor: Likpred. med Person. Stockh. 1674. — Stjernm. Matr. — Gauens Helden-Lex. — Theatr. Europ. Th. IX. — Gezel. Biogr. Lex. — Ennes, Biogr. Minnen I. s. 85.)

DRAKE, ANDERS von.

Född 1682 i Jemtland, Ovikens Prestgård, af Kyrkoh. *Hans Dr.* och *Elsa Embdeman*. Phil. Mag. 1707 i Upsala.

ingick 1714 i Canc.-Colleg. och Riks-Archivet. Då K. Senat-
ten 1615 fann rådligt, att flytta Riks-Archivets handlingar till
Örebro, fick Dr., jemte karakter af Commissarie, uppdrag
att besörja denna flyttning. Fartyget med handlingarne tog
läck på Hjelmarn, och var nära att sjunka; men det lycka-
des Dr. att med fara för sitt eget lif rädda denna dyrbara
riksegendom. Han befordrades derefter först till Vice-Actua-
rie, och sedermera 1714 till Fält-Sekreterare vid den Rosla-
giska arméen, som commenderades af Fältmarsk. Gr. Taube.
När Arsprinsen af Hessen, på K. Carl XII:s anmodan, åtog
sig försvarsverket uppe i landet, var Dr. den första Svensk,
som contrasignerade expeditionerna. Blef 1719 Krigs-Sekre-
terare; blef i följd af ingifven supplik adlad 1720; 1722 Slotts-
fogde vid K. Slotts-Cancelliet; 1728 Under-Ståthållare; 1739
uppförd på Riks-Rådsförslag, hvilken heder han sig dock un-
danbad. S. å. Fullmäktig vid det då nyligen inrättade Manu-
factur Contoret, samt Led. af K. Vet. Akad. 1741 President
i K. Comm.-Coll. efter Frih. D. N. v. Höpken; två dagar ef-
ter denna utnämning tillkännagaf Ridd. och Adeln, att ståndet
till honom hyste det förtroende, att det medgaf honom rätt
att sjelf, i händelse af sjukdom, få välja sig medhjelpare, och,
i händelse af dödlighet sin efterträdare i Manuf. Contoret.
För handaslöjdernas upphjelpande visade Dr. ett outtrött-
ligt nit, besökte sent och bittida alla hufvudstadens verkstä-
der, och kände noga hvarje näringsgrens och hvarje fabriks
styrka och svaghet. Han älskade läsning och ägde sjelf en
vacker boksamling. Afled i Stockholm d. 2 Aug. 1744. Gift
1720 med *Sophia Lov. Psilanderhjelm*, dotter af Öfver-
Commissarien Anders Psilanderhjelm.

Skrifter: Flera Tal och Rön i K. Vetensk. Akad. Handl.

Källor: Åminn. Tal af Faggot i K. Vet. Akad. Handl. 1744.

— Stjernm. Matr. — Gezel. Biogr. Lex.)

DRYSELIUS, ERLAND.

Född 1641 i Ljungby socken i Småland af Bonde-för-
äldrar. Sedan han genomgått sitt Stifts läroverk, reste han
till Tyska universiteter. När han för andra gången 1672 re-
ste nt, erhöill han af EnkeDr. Hedvig Eleonora ett årligt un-
derstöd af 20 t. r. Spannmål på 3 års tid. Hemkommen prest-
vigdes han 1675 i Strengnäs och antogs till Hofprest vid Furst-
liga hofvet på Räsånäs. S. å. skref EnkeDrottningen för honom

ett recommendationsbref till Biskop Scarinius i Wexiö om snar befordran. Fick 1676 Sorunda regala pastorat; presiderade vid Prestmötet i Strengnäs 1681; satt de följ. åren såsom Ståndets fullmäktig i Commissionen öfver förmyndarförvaltningen. Erhöll 1687 Jönköpings Pastorat och dog 1708. En grundligt lärd man efter tidens smak och ganska arbetsam. — Gift med 1. Cath. Jungberg; 2. Cath. Billing; 3. Rebecka Korp. Yngsta dottern af sista giftet biträdde fadren med correcturet af hans sista skrifter.

Skrifter: *Lincamenta Gloriz Sueciæ*. Wittenb. 1673. — *Monarch-Spiegel*, Jönköp. 1691. — *Luna Turcica* eller det Mahometiska Regimentet. Ib. 1694. — *Kyrko Historia* öfr. G. och N. Testam. Ders. 1707—08. — *Likpredikn. öfver Håk. Ståhle*; K. Carl XI; Pt. Cederschiöld, 1689, 97, 98. — 172 särsk. Predikn.

(Källor: Aurelii Strengnäs Stifts Herdam. — Stricker, Homilet. Bibl. — Locenboms Handl. till Carl XI:s Hist. — Gez. Biogr. Lex.)

DUBB, PER.

Född i Mariestad d. 14 Jan. 1750, son af Rådmanen och Vågmästarn derst. *Gustaf D. med Joh. Billingren*. Student i Upsala 1768; Med. Doctor 1779, flyttade derefter till Götheborg, der han 1781 blef Amiralitets-Medicus, samt 1782 tillika Läkare vid och Styresman öfver Sahlgrenska sjukhuset till hvars organisation han hade uppgjort planen. Då en armee 1788 sammandrogs mot Danskarne på Rikets vestra gräns, blef han constituerad till förste Fältmedicus; likaså vid dylika tillfällen 1801 och 1808. Sedan år 1799 började han utarbete planen till allmänna fattigförsörjnings-anstalten i Götheborg, hvilket arbete så vann Stadens Äldstes bifall, att de 1806 öfver honom läto slå en skådepenning. R. W. O. 1803. Af Konungen erhöll han 1807 en briljanterad gulddosa för organisationen af Känso Quarantaines-inrättning. 1810 Ledamot af den Commission, som var anbefald att utarbete förslag till en allmän fattigvård i riket. 1811 C. W. O. samt R. af Carl XIII:s O. 1826 C. m. stora R. af W. O. Död ogift d. 6 Jan. 1834. Såsom både hög Frimurare och en föröfrigt mycket aktad medborgare, erhöll han en stor och praktfull begrafning, i åsyn af inemot 10,000 personer. Hans inflytande i det allmänna var ganska stort, och gick så långt, att under hans sista år, då han icke gick ut, stadens klockor blefvo ställda efter hans ur. Var sedan 1793 Led. af R. Vet. Akad. samt flera andra sällskaper.

Skrifter: Samling af Rön och Uppt. i Medicin, Landthushållning, Physik m. m. 2:e Bd. Götheb. 1781, 85. — I K. Vet. Akad. Handl.; Åminn.-Tal öfver Baron Cl. Ahlströmer 1796. — Om Sillfisket i Bohuslän, 1817; Om Quarant. anst. på Käsö 1818. — I Läkaren o. Naturforskaren: 2:e Uppsatser. — I Journal de Médecine 1781: Om Bar. Ahlströmers sjukdom.

(Källor: Sacklén, Läkare Hist. samt Suppl. dertill.)

DÜBEN, JOACHIM von.

Ättens stamfader var *Michael Düben*, Ludi Moderator och Rådsförvandt i Lützen omkr. år 1558. Sonsonen *Anders* kom 1624 i Sverige och blef först Hof-Organist, sedan K. Kapellmästare. Sonen *Gustaf*, gift med *Emerentia Stanaert*, efterträdde fadern vid K. Capellet.

Deras son, *Joachim*, var född 1671. Ingick 1694 i K. Cancelliet, och hade 1706 hunnit till Referendarie Sekreterare, då han blef adlad. Året förut, då han för sin helsas skull besökte Aachen och sedan gjorde en lustresa till Paris, misstänktes han, ehuru orätt, af främmande makter att vara afskickad af sin Konung, för att söka förbindelse med Frankrike. År 1709 var han Expeditions-Sekreterare, då han blef uttagen till Pultava; lefde sedan i Moskwa, till dess han 1719 fick hemkomma. Mellertid hade han 1714 blifvit utnämnd till Cancelli-Råd; efter återkomsten utnämndes han till Stats-Sekreterare, först vid Utrikes, sedan vid Krigs-Exped. S. å. Friherre. 1723 Hof-Canceller, 1727 Riks-Råd samt tillika Cancelli-Råd. Dog 1730 i Stockholm och begrofs i Linköpings Domkyrka. Gift med *Marg. Spegel*, dotter af Erke-Bisk. H. Spegel. Blef efter döden upphöjd i Grefligt stånd, i hvilken ärdighet sonen, Riks Rådet, C. af K. M. O. *Carl Vilh. von D.* blef introducerad 1743.

Skrifter: Then namnkunnige Franske Posten Boileaus Skaldekonst på Svenska öfvers. Stockh. 1721. — Dens. Skaldeskrifter eller Poet. Bref, Satyrer och Pulpet. Stockh. 1722. — Utvalde Andel. Sångers af Tyska språket på Svensko tolkade. 1725.

(Källor: Stjernmans Matr.; — Hofcanc. Hist. o. Cent. Anonym. — Nordbergs Carl XII:s Hist. — Gezelii Biogr. Lex. — Ennes Biogr. Minnen, Del. I.)

DÜKER, CARL GUSTAF.

Grefve till Säby och Jakobsberg, föddes i Lifland 1603. Fadern var Major *Carl Fredrik Düker* och modern *Anna*
 BIOGR. LEX. IV. 9.

Elis. Sass. Efter att hafva genomgått de lägre militäriska tjänstegraderna blef D. General-Adjutant hos K. Carl XII, och var i denna ägenskap närvarande i slaget vid Clissow 1702; General-Major 1710; tjänstgörande General-Lieuten. i Pommer 1711; General 1713; Friherre 1717; Riks-Råd 1718; Fältmarskalk 1719; Grefve s. å.; President i Krigs-Collegium 1720. Dog i Stockholm 1732.

Mod och krigisk förtjenst lade grund till Dükers befordran. Vid Svenskarnes öfvergång af Düna-floden, var D. i samma båt som Konungen, och en af de första, hvilka tillika med honom sprungo i land. Han bevistade sedan slaget vid Clissow, Thornus och Lembergs eröfring, och förde befalet i träffningarna vid Punitz och Wilna. Under Konungen egna ögon lade han i dagen sitt hjeltemod, när Lemberg eröfrades. Vid Punitz tog D. en Öfverste Braun till fånga. På partigång dröf lade han vid Wilna oförmodadt tillsammans med 4000 Rycka Dragoner och 3000 Litthauer, och oförfärad slog han den öfverlägsna fienden på flykten, sedan många af dem med sina lik Lettschte valplatsen. Segern öppnade för D. vägen till staden, der han tog ett rikt byte af ammunition, lifsförnödenheter och tross, utom en mängd dyrbarheter, som fienden lemnat efter sig. År 1709 var han ute med ett parti, och fälldes i strid hundrade Ryssar, tog fångar, tusende hästar, och en betydlig del af Ryssarnes tross, som bragtes till Svenska lägeret. Vid Dniepern blef D. fången af Ryssarne, men fick på sin parole resa öfver till Sverige. 1710 commenderade Gen. Major D. reserven i slaget vid Helsingborg, fattade 1711 som General Lieutenant posto under Stralsunds murar, för att iaktgifva på rörelserna af de fiendtliga troppar, som inbrutit i Pommeren. 1712 dref han Danskarne ur Damgarten, och Ryssar och Sachsare från Stralsund, deltog i slaget vid Gadebusch d. 9 Dec. 1712, och fick der af en kula ett svårt sår i halsen. Var 1714 af Svenska Rådet anbefalld att gå öfver från Stralsund till Skåne, och der taga befalet; men K. Carl XII ansåg D. i Stralsund omistlig, der han hade ett viktigt uppdrag som Commendant, hvarjehnte Konungen, som snart ämnade sig dit, önskade der träffa honom; derför ändrade han Senatens beslut, och uppdrog Riks-Rådet Gyllenstjerna befalet på de punkter, der Danskarne hotade med anfall, och D. fick stanna kvar i Stralsund. Han träffade alla nödiga anstalter till stadens försvar mot Danskarne, anskaffade ett tillräckligt förråd af lifsmedel så väl för Stralsund, som för Wismar. Hade sedermera d. 11 Nov. 1714 den glädjen att i

Stralsund mottaga R. Carl XII vid Konungens återkomst från Turkiet och var honom följaktig, då han 1715 gick ombord, för att tvinga Preussiska tropparne att utrymma Wollin. Det var kl. 1 om natten d. 11 Nov. 1714 Konung Carl XII, åtföljd af Düring, anlände utanför Stralsunds stadspört, föregifvande, att de båda voro courirer, hvilka fordrade att genast bli insläppte. Vakten gjorde svårighet i början, och rapporterade saken för General Düker. Denne skyndade då ut, men på gatan vid sin husdörr mötte han Konungen. En annan berättelse om deras möte förmäler, att D. låg; då Konungen trädde in till honom. D. frågade efter nyheter om honom, och först när Konungen gaf sig tillkänna, märkte D., hvem han hade för sig. Han kastade sig genast ur sängen till den vördade hjeltens fötter, och glädjen var ömsesidig.

I Oct. 1715 nödgades Stralsund capitulera, sedan General D. i det yttersta försvarat sig med sin vanliga tapperhet. På sitt hedersord fick han tillika med några Generaler och Officerare resa till Hamburg, för att sköta sin helsa, och efterutståndna mödor finna hvilan. Denna blef ej lång, emedan han fick från Strömstad R. Carls bref, med befallning att föra befälet öfver hela Svenska hären i Norige. I Strömstad gjorde sig Konungen underrättad, hvad Generalen i hans frånvaro uträttat, och efter den redogörelse han fått, förklarade han dertill sitt nådiga välbehag, sägande skämtvis: "Generalen har gjort mera än jag väntat; — om jag kommit mig rätt ihåg, skulle jag ännu längre hafva blifvit härifrån."

År 1718 commenderade D. näst Konungen, och vid dennes död skickade han en Stjerneld till Hertigen af Holstein, med uppdrag till Hertigens gunstling Roepsdorff, att denne skulle förmå Prinsen till att på ögonblicket bege sig dit, der det kungliga liket låg, hvarest han kunde vänta att träffa hela Generalitetet, som Düker under tiden skulle hafva samlat. Ville Hertigen afstå från suveräniteten och förbinda sig till Gustaf II Adolphs Konunga försäkran, lofvade D. honom, att han skulle erhålla hyllning af Generalitetet och de tillstädesvarande regimenterna. Stjerneld fick ej träffa Hertigen, utan endast Roepsdorff, som återkom från den förre med det svaret, att bestörtningen öfver den sorgliga nyhet han erfarit, hindrade honom från att fatta något beslut. Roepsdorff tillade, att Hertigen ej som valkonung, eller med mindre makt än sin företädare, var sinnad att emottaga kronan. Då D. erhållit dessa underrättelser, sade han om Hertigen: "Nå! kan han ej vara en karl, så må han vara en käring; nu är det dessutom så

godt som försent; oss fattas intet Regent." — I en samling som hölls med Generalitetet, i Uddevalla, der General Silfverhjelms föreslog Suveränitetens afskaffande, var D., såsom äldsta General, Ordförande, och vid öfverläggningen om thronvalet, då de flesta rösterna mot ofvanstående vilkor bestämde sig för Prinsessan Ulrica Eleonora, "drog D. på axlarna, men fann, att icke bättre var att göra." — D. kallas "en redlig, hastig och orädd Herre;" "med erfarenhet att begagna, höll han af att synas, hade bepröfvadt mod och tjente berömligt." D. gifte sig 1) sommaren 1708 med *Theodora Zkogielska Ogin-ska*, som han tillika med trenne hennes systrar tagit ut ur ett kloster i Wilna år 1706. Hon dog i Lübeck 1719; 2) med *Hedvig Wilhelmina Oxenstjerna*. Grefve Carl Gustaf D. är graverad in 4:to och 8:o. Släkten härstammar från Cöln, och har derifrån utbredt sig till Bajern, Westfalen, Lifland och kom i början af 17:de årh. till Sverige.

(Källor: Sjernmans Matr. — Gezelii B. Lex. — Handl. rör. Skand. Hist., 7:de delen.)

C—M.

DURÆUS, SAMUEL.

Född i Östergötland 1718. Student i Upsala 1736. Phil. Mag. 1746. Phil. Adjunct 1749. Physices Professor 1757. Erhöll afsked 1787. — Dog barnlös d. 8 Juli 1789. Gift med 1) *Charl. Amal. v. Spången*; 2) Prof. *Arrhenii* dotter, enka efter Capit. *Burchhausen*.

I sina yngre år var D. en ganska skicklig Physicus; också blef, ända in i sednare tider, hans Physik vid Upsala Akademi begagnad såsom en förberedelse till denna vetenskap. År 173. blef han utnämnd till Led. af K. Vet. Akad., men sedermera utesluten, då han ej inkom med något rön. Med åren fick han nog mycken smak för starka drycker, och efterlemnade sin enka i fattigdom, hvilken slutligen öfvergick till den yttersta misère. Var Promotor 1776, och 3 gånger Akademiens Rector.

Skrifter: 35 Dissert. 1746—82. — Om Logarithmers Ursprung, Bruk och Nyttjande. Stockh. 1751. — Utkast till Föreläs. öfver Naturkunnigheten. Ups. 1759.

(Källa: Frondins Handskr. Catal.)

DURÉEL (ell. DURELL), MAGNUS.

Född i Norrköping 1617 af Borgmästaren *Nils Måns-son Duréel*, en rik och betydande man, åt hvilken K. Gustaf II Adolph hade erbudit adelskap, samt *Elis. Hård*, dotter af Landshöfd. Ol. Hård i Jönköping. Sedan han studerat utrikes samt äfven sedermera tvenne gånger rest utomlands (den sednare 1644—45 med Gr. Erik Oxenstjerna, RiksCancellarens Son), blef han 1646 tillsatt såsom Agent i Helsingör, för att vaka öfver den i Brömsebroiska freden Sverige tillerkända Tullfriheten, hvilken befattning efter 1649, då Danmark åt Holländarne bortarrenderade Öresundska Tullen, blef än mer kinkig och besvärlig. Under tiden hade han blifvit Resident i Köpenhamn och adlad 1648, hvilken utmärkelse 1654 äfven vederfors hans 3:ne halfbröder. År 1652 inskickade han en Relation om Tillståndet i Danska Riket, hvilken ansågs såsom ett mästestycke af grundlighet och politisk blick. 1654 Landtdomare eller Lagman i Halland, hvarjemte han dock fortfor att bevaka Sveriges interesse vid nämnde hof, hvilken befattning fortfor äfven sedan han 1657 blifvit Sekreterare af Staten. Men då de beständiga tull-tvistigheterna ej i godo kunde afgöras, lemnade han 1657 Danska hofvet. Efter Roeskildska freden förordnades han, jemte Gen.Guvern. i Skåne Gust. Otto Stenbock samt Danska Grefven Corfitz Ulefeld, att föreslå sättet för de nya provinsernas införlifvande med Svenska riket, hvarom han 1659 ingaf ett betänkande eller så kalladt Consilium Status. År 1660 sammanträdde han med Danska Commissarier, för att uppgöra liquiden med Danska Adeln för dem af dess gods i Skåne, som blifvit under kriget åt Svenskar förlänte. S. å. gaf han ett utlåtande, på hvad sätt de nya undersåtarnes, särdeles Adels privilegier, bäst kunde jemnkas efter Svenska Grundlagarne. 1661 var han ledamot i den Commission, som afgjorde Bornholmska vederlaget, och s. å. utstakade han gränseskillnaden mellan Bohus och Aggerhuus Län. 1666 blef han Vice Presid. i Götha Hofrätt, och s. å. Curator vid den nya Akademien i Lund, hvars ekonomiska Stat hufvudsakligen af honom är uppgjord. S. å. undersökte han jemte R.R. Sten Belke de misstankar, som uppstått emot Biskop Vinstруп, äfvensom, 1669, de misshälligheter, som uppkommit mellan Professorerne sjelfve. Sistn. år Landshöfd. öfver Christianstads och Blekinge Län. Då nämnde stad 1676 af Danskarne intogs, förlorade han sitt dyrbara husgeråd. Denne man, som ansågs såsom en af sin tids

bästa embletsmän, dog på en resa till Stockholm d. 26 Sept. 1677, utan manliga efterkommande. Gift 1647 med *Brita v. Crakow*, dotter af Holländska Sekreteraren Carl v. Cr.

(Källor: v. Döbeln, Hist. Acad. Lund. — Stjernm. Matr. o. Bibl. SveoGoth. — Gezelii Biogr. Lex.).

DU R^ELETZ, GREGOIRE FRANÇOIS.

Härstammade från en gammal Fransysk adelig ätt, född 1607 i staden Arras. Blef Med. Doct. i Salamanca, sedan Professor i Frankrike, R. Lifmedicus och Conseiller de France. I sistnämnde egenskap skall han vid ett tillfälle blifvit skickad till R. Gustaf Adolph i Tyskland. År 1642 inkom han i riket, i sällskap med KammarRådet B. Skytte; försedd med rekommendationsbref från Adler Salvius, Grotius m. fl., hvaruti han skillras såsom "in omnibus Medices Facultatis partibus ad miraculum usque versatus," och såsom "acutissimus philosophus," blef han straxt LifMedicus hos Dr. Christina, och fick sin lön af ett Kloster i Bremen. Emedan läkare-undervisningen den tiden påstods vara på förfall i Upsala, erböd sig Du R. att i Stockholm öppna en medicinsk skola; detta förslag emottogs af Styrelsen med bifall, och till en början blefvo 6 ynglingar från Universitetet af Cancelleren anbefallde att komma till hufvudstaden och der taga undervisning. Denna anstalt varade dock icke många år, förrän den Franska Doctorn dervid ledsnade. Vida mer framgång hade en annan af honom företagen anstalt. Han jemte trenne andra Doctorer inrättade nemligen 1663 ett LekarSällskap, hvilket kort derefter af Dr. Hedvig Eleonora privilegierades under namn af Collegium Medicum, och hvars första Präses Du R. blef. Mellertid hade han 1651 blifvit naturaliserad Svensk Adelman, samt 1655 Kongl. Archiater. Dog 1682 af kolik, en plåga, af hvilken han redan ofta förut hemsöktes, men dittills plägat fördrifva med tobaks-klistir. Du R. var en lärld och aktad man, äfven stark i Grekiskan, idkade en stor medicinsk praktik, till utseendet mager, för öfrigt stolt, så att han aldrig tog af sig hatten för de stora herrarne. Längre lefde hans namn på apoteken i ett elixir, kalladt Durietz modervatten. — Gift med 1. *Estrée Radoul*, hvars förfäder varit Princes de Mortaigne och Vicomtes de Tournai; 2. med *Helena Radoul*, enka efter G. von Emerssen och syster till Generalskan Wachtmeister. Af hans barn märkas: *Gustaf Adolph* † 1681 som Assessor i Svea HofRätt, stamfader för den år 1799 utdoda Friherre-

ätten; samt *Carl*, HofJunkare, † 1708, stamfader för den ännu levande adeliga ätten.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. — Sv. Mercur. 1758 Oct. — Stjernm. Matr.)

DÜRING, JOHAN CHRISTOPHER VON.

Denna ätt härstammar från Böhmen, der den redan år 870 gjorde sig ryktbar; utbredde sig sedan till Bremen, och uppbyggde der stamhuset Düringen i socknen Lochstede vid Luneström. Der lefde år 1144 en Didrik von Düringen. I slutet af 17:de årh. kom familjen till Sverige. D:s föräldrar voro Holstein. Öfversten *Joh. Christ. v. Düring* och *Anna Sabina Grothusen*, dotter af Svenska och Holsteinska General-Lieuten. och ÖfverCommendanten i Hamburg, Baron Otto Johan v. Gr. Född 1695 i Bremen. Ingick tidigt i krigstjenst, blef först Cornet vid ett Dragonreg:te i Holstein, och följde detta till Brabant, der han aflade sin lärospån i slaget vid Malplaquet. Befordrades 1710 till Capitaine vid Gen.-Lieuten. Banérs infanteri-reg:te, och bevistade belägringen af Douai, af Bouchain och flera andra Franska fästningar; tillhörde den corps, som 3000 man stark under den ryktbare Bonnevals (då Kejserlig Gen.-Lient.) befäl lägrade sig 1712 utanför Valenciennes, och tillbakaslog ett utfall från fästningen, som Prinsen af Tingry gjorde med 14 bataljoner. Fyra års fälttåg gjorde D. under dåvarande Hessen-Casselska ArfPrinsen Fredriks ögon, och visade sig värdig dennes loford. År 1712 följde han samma Holsteinska troppar från Brabant till Pommern, der de trädde i Svensk tjenst. År 1714 blef han ÖfversteLieut. vid Öfverste Vitinghofs Dragoner, deltog 1715 under K. Carl XII i den hårda och manliga actionen vid Stresow på Rügen, der hans morbroder, Gen.Major Grothusen, stupade. D. var sedan en af dem, som mot trenne makters förenade anfall af alla krafter försvarade det hårdt belägrade Stralsund; commenderade under stormen på Hornverket tillika med sin broder, Öfverste Otto Fr., hvardera sitt regimente, tilldess den sednare under första anfallet föll, då den öfverlevande brodern satte sig i spetsen för båda regimenterna. Konungen sjelf, ögonvitne till Dürings tapperhet, utnämnde honom samma afton (d. 7 Dec.) till Öfverste för Vitinghofska reg:tet. Följande dagen var D. med, då GeneralMajor Delwig gjorde ett i ansende till fiendens öfverlägsna antal fruktlöst försök att återtaga Hornverket. Vid Stralsunds capitulation måste D. med sitt

regte gifva sig såsom krigsfänge till Danskarne, dock med rättighe för honom att vistas i Hamburg. Öfver Holland for han 1717 sjöledes till Götheborg, för att uppvakta K. Carl XII, som befordrade honom till Öfverste för ett Tyskt Dragonregte. 1718 deltog D. i belägringen af Fredrikshall, och camperade begge de följande åren vid Stockholm och i Roslagen. 1719 Friherre, 1721 förordnad till Secund-Öfverste, med ÖfvsteLieut: indelning, vid N. Skånska Cavall-regt, sedan hans eget regte af R.R. Gr. Düker blifvit upplöst. 1727 Ord. Öfverste efter Gen.Lieut., Baron Horn; 1730 GeneralMajor; 1740 Gen.Lieut.; 1743 General af Cavall. Afgick s. å. i en vigtig beskickning till Ryssland. 1748 C. S. O. och R. af Seraph.O.; 1751 Fält-Marskalk; s. å. Grefve; och 1753 Öfverståthållare i Stockholm. Dog d. 5 Jan. 1759. Gift 1720 med Kongl. Rådet, Grefve Carl Bondes dotter, Cath. Marg. D. "var, hvad man kallar, en oförskräckt och förfaren krigsman. I fält tjente han riket med utmärkt heder, och i hufvudstaden förde han med värdighet befälet mellan en Fuchs och en Lantingshausen."

Nyssnämnde hans broder, Öfversten Otto Fredrik, som stupade utanför Stralsund, var tillika med dåvarande Gen-Adj. Grefve Rosen, K. Carl XII:s reskamrat på vägen från Turkiet. Rosen höll sig stundom bakefter, men D. höll sig under den starka ridten oafbrutet vid Konungens sida. En gång tröttnade dock den sednare under vägen, och det var förgäfvets, att han bad Konungen hvila några timmar, hvilken ensam fortsatte resan. D. vände sig då till Postmästaren, tog honom afsides, och föreställde honom sin önskan på detta sätt: "mannen der är min Cousin; vi resa tillsammans för en och samma angelägenhet. Han ser, att jag är sjuk, och vill icke vänta på mig endast 3 timmars tid. Gif honom derföre, jag ber er, den sämsta hästen ni har i stallet; men skaffa mig en chaise eller postvagn." Derjemte lade han 2 dukater i Postmästarens hand, och denne gjorde allt hvad D. begärde. Konungen fick en istadig och halt häst, på hvilken han red sin väg kl. 10 om aftonen, i blåsväder, snö och regn. D. deremot sof några timmar, och satte sig sedan i en vagn, som drogs af ett par starka hästar. Efter ett par miles resa träffade han Konungen, som gick och ledde sin häst, för att åtminstone uppnå nästa ombyte. Konungen blef då ej litet belåten med att få stiga in i vagnen, och lade sig att soffa på halmen. Efter 16 dagars färd anlände de d. 11 Nov. om natten till Stralsunds portar.

(Källor: Sv. Mercur. 1760, Aug. — Stjernm. Matr. — Gezelii Biograph. Lex.)

C—m.

DUVALL, GUSTAF.

ArfBaron till Mackerström, Friherre till Ladwika, Herre till Chornäs', Tawasteby och Hoff, var född i Stralsund d. 21 Mars 1730. Fadern var Generalen öfver Sv. armeen i Schlesien *Jakob Mack Duvall* och modern *Anna v. Berg*, hvars fader var LandtRåd i Estland.

D. hade med flit idkat studierna och var hemkommen från sina utländska resor, då han utnämndes till Kammarherre hos Dr. Christina, och bestridde sedan samma hofstjenst hos K. Carl X. Hans skicklighet och den nåd, hvaruti han stod hos Konungen, skaffade honom en Marskalksplats vid den legation, som under R.R. Christer Bonde afgick till England 1655. Blef sedan, 1658, afsänd till England, för att beklaga Protectorns fränfälle och utverka en hjälpsändning af 30 fregatter. Hemkommen från denna beskickning, sändes han till Danska hofvet, att försäkra om sin Konungs vänskap, och derjemte att som Resident i Helsingör vaka öfver postväsendets, handels och seglationens rättighet och frihet. År 1660 blef han för andra gången utnämnd till Resident vid Danska hofvet; 1662 Landshöfd. öfver Stora Kopparbergs län, 1674 Svensk Friherre; 1675 LandtMarskalk. Dog d. 1 Jan. 1692 (enl. en annan uppgift i slutet af år 1691). Gift med *Brita v. Yskull*, dotter af Öfversten vid Lifgardet, Didrik v. Y. Bland sönerne märkas: 1. *Lars*, som var Capiten och stupade vid Stralsund 1715. — 2. *Axel*, en af K. Carl XII:s krigare från 1700, äfven närvarande vid Calabaliken i Bender; sedan Öfverste, General-Major och R. S. O. Dog på Tisby gård barnlös 1730. Han var gift med *Brita Gyllenstjerna*, dotter af Landshöfd. Conrad Eriksson G. — 3. *Jakob*, † 1710. Carl XII:s sändebud hos Hospodaren i Wallachiet, och dog som Öfverste, i Bender 1715, ogift.

(Källor: Stjernm. Matr. o. Landtmarsk.-Hist. i Gjörwells Sv. Bibl. d. IV. — Rehbinders Landtm. Hist. — Gezelii Biogr. Lex. d. I. o. IV.)

DÖBELN, JOHAN JAKOB, von. — DÖBELN, GEORG CARL, Friherre von. — DÖBELN, JOHAN WILHELM, von.

1. DÖBELN, JOHAN JAKOB, VON.

Född d. 19 Mars 1674 i Rostock, der Fadern, *Joh. Jak. Döbelius*, var Med. Dr., Math. Prof. samt genom Diplom af 1681 Comes Palatinus Cæsar. — Studerade Läkarekonsten i Rostock, Köpenhamn, Danzig och Warschau. Hwarefter han 1693 promoverades till Doctor i Warschau. På en resa till England blef han 1693 väderdrifven till Götteborg, praktiserade der en tid, reste sedan till Stockholm, och blef, sedan hans skicklighet blef känd, året derpå utnämnd till Provincial-Medicus i Bohus Län. På en resa, som han (1698) företog utrikes, fick han fullmakt på en dylik tjänst i Skåne, då han återvände till Sverige. Under de följande åren upptäckte och undersökte han Ramlösa Brunn, som 1707 först öppnades till allmänt bruk. Undertiden blef han 1704 tillika Directör öfver Malmö Sjukhus, 1709 Stabs-Medicus vid Fältmarsk. Stenbocks trupper; 1710 Med. Prof. i Lund; vid den 1711 härjande Pesten visade han sig mycket verksam. Då K. Carl XII vistades i Lund, vann han dess synnerliga nåd, och lät på dess befallning ex tempore anställa en disputation-act. 1717 adlad med namnet *v. Döbeln*. 1733 Medlem af K. Vet. Soc. i Upsala, samt 1736 af Kejs. Acad. Nat. Curios. Död d. 14 Jan. 1743, af en förkylning, som han ådrog sig, då Dr. Ulr. Eleonoras begrafningsdag firades i Lund. Vid denna Akademi, der han gjort flera nyttiga inrättningar, var han mycket älskad och aktad; han var föröfrigt qvick och i umgänget liflig. Han efterlemnade en anseelig förmögenhet, till en del samlad genom upphandlingar för Sv. Armeen under Danska kriget; Säteriet Björkholm i Halland jemte 33 underliggande hemman och ett i Bremen nedsatt capital gjorde han till slägtens fidei-commiss. — Gift 1) 1698 med *Dorothea v. Minden*, köpmansdotter fr. Götteborg; 2) 1738 med *Maria Scheur*, enka efter Consist. Not. i Lund Joh. Klinte. Af hans Barn märkas: 1) *Johan Jakob*, till Björkholm, † 1764 som Cancelli-Råd. — 2) *Ernst Fredr.*, till Jonsjö. Assessor och Häradsböfdl., † 1766. — 3) *Conrad Wilh.* till Floda och Sätterhög, Com-mendör-Capiten. † 1770.

Skrifter: 15 Disput. — *Carmen Heroicum 80 versibus conscriptum ob Narvam obsessam.* 1700. — *Beskrifning om Ramlösa.* 1708. — *Disqu. super Estheræ Norre Obyensis morbo, ob diuturnam inediam notabili.* Lund 1714. — *Historia inedix Estheræ.* Lund 1715. — *Hist. Acad. Lund. Holm.* 1740—42. — Flera Rön och Upps. i *Nova Acta Lit. Maris Balthici et Septemtri*, och i *Acta Lit. Suec. m. fl.* (Källor: Sacklén, Läk.Hist. — Bergü Tal om Stockh. för 200 år sedan. — *Gez. Biogr. Lex.*)

2 DÖBELN, GEORG CARL VON.

Föddes d. 29 April 1758 på Säteriet Stora Torpa, i Skarborgs Län. Son af Häradshöfd. Ernst Fredrik v. D. till Sjö, Strucksjö och Torpa (se förut) och *Anna Maria Lindén*, dotter af Ryttmäst. Georg L. och enka efter Capitenen Joh. Gyllenbal. I dopet hade han erhållit namnet *Góran Carl*, men förändrade det förra till *Georg*. Vid åtta års ålder blef han faderlös. Hans Fars och hans Brors begrafning på en och samma dag gaf anledning till den första värfningen (det brukades på den tiden sorgvärjor), och denna återingaf gossen första begäret att blifva soldat. Likväl sändes han till Thuns skola i Westergöthland, emedan han var förämnd till prest. Men då ynglingens böjelse för krigarståndet mer och mer bestämdt yttrade sig, insatte hans förmyndare honom några år derefter (1773) i Cadett Corpsen i Carlshuset. Året derefter blef han commenderad på den eskader, som gick till Wismar att hämta Hertig Carls blifvande gemål, hvilken han under resan bestridde page-tjenst. Sedan han omgått denna Corps och 1775 tagit officers-examen, ansågs hans förmyndare det mera lönande, att han skulle ändra bana och blifva Jurist. Den unge v. D. gaf vika för denna välmänskliga önskan, och försökte verkligen detta yrke; i tvenne år följde han Häradshöfdingar på ting och skref protokoller och uttalanden; men snart insåg han, att denna väg icke öfverensstämde med hans kallelse, ehuru alla hans förfäder varit ansevärda Lärde eller Jurister. För att få fria händer och sjelf bestämma sitt öde, gjorde han hos Kongl. Maj:t ansökning att blifva myndig, och blef det äfven.

Han accorderade nu och blef 1778 Secund Adjutant vid Sprengtportens värfvade Regtne, ett par månader derefter blef han nämnd till Fändrik i Armeen, placerad på samma Regtne. Amerikanska kriget, som vid denna tid utbröt, väckte hans håg att resa dit, öfver Frankrike. Ambassadören Gr. Greutz emottog honom väl, och skaffade honom 1780 ett "Brevet de Sous-Lieutenant à la suite du Regiment Royal Suedois;" men han återlemnade denna fullmakt, emedan garnisons-tjenst, hvarvid han låg sig bunden, icke var hans afsigt. Tretton månader förlöte i Paris, under hvilken tid han isynnerhet sysselsatte sig med fältmätning. Under tiden anmälde han sin afsigt att ingå i den nya Republikens tjenst hos Amerikanska Sändebudet Dr Franklin, som för detta ändamål gaf honom ett handbref. Just då han var resfärdig, att som Artilleri-Befälhafvare gå om

bord på en snällseglande Amerikansk brigg, armerad till kare, från Havre de Grace, uppgaf Baron Stael ett annat project: La Marks Tyska Infanteri Reg:te fick upphrotts-ordres, dess chef antog honom och han blef Under-Lieutenant.

Den 11 Dec. 1781 gick flottan för af Grefve Guichen till segels från Brest. Den bestod af 19 örlogsskepp utan fregatter samt 80 transport-skepp; en del deraf destinerad till Ostindien, en annan till Amerika. Dagen derpå sammanträffade flottan med en Engelsk under Amiral Kempenfelt, af 13 linie-skepp, vid höjden af Ouessant. Engelska flottan styrde på Convoyen, som befann sig bakom Eskadern, kanonerade den, samt, efter en häftig strid mellan Engelska linie-skeppet Edgar och Franska örlogsskeppet Actif, som utgörande arriere-gardet ensamt befann sig nära Convoyen, afskar och eröfrade 14 transport-fartyg. Som Engelsmännen voro mycket svagare, vågade de ej antaga strid med Eskadern, utan styrde undan. Det skepp, hvarpå v. D. befann sig, måste för skott och sjöskador, emedan stark storm uppkommit, den 30. återgå till aukars vid Brest, dit hela flottan återkom d. 1 Jan. 1782.

Den 11 Febr. gick åter flottan till segels. Den 18 skildes större delen af Eskadern från Convoyen, för att ingå till Cadix. Den 25 skildes Amerikanska Convoyen från den Ostindiska. Denna sednare bestod af 34 skepp inalles, hvaribland 2 krigsskepp och 3 fregatter under Brigadieren Peyniers befäl, hvilka utgjorde eskort. v. D. befann sig på transportskeppet L'Amitié. Den 19 Maj ankrades i False-baye vid Goda Hopps Udden. Der funnos 3:ne stora Svenska Ostindiefarare. Den 27 marscherade det detachment, som varit på l'Amitié och hvaribland v. D. befann sig, längs kusten till Nordhoek 2 mil från Simons-baye, der flottan låg för ankars, för att betäcka en transport af lifsmedel, för en från St. Helena befärad landstigning. Sedan v. D. gjort en resa till Cap-staden, steg han åter om bord med tropparne på l'Amitié. Convoyen bestod nu af 12 skepp, eskorterade af en fregatt. Den 29 Jul. kastades ankar vid Port-Louis på Ile de France. Den 15 Sept. ankom Hr Peynier och dess Convoy. Vid Port Louis dogo Baronerne Göran Casimir och Henrik Wrede samt Lieutenant Frese, alla i La Marks Reg:te. Sjukdomar rasade fruktansvärdt under sjöresorna och vistelserna i dessa trakter. Ett af bevisen derpå var detta, att v. D., som var den 18:de i sin grad vid afresan från Brest, den 1:sta Sept. 1783, var den 3:dje deruti, och manskapet var reduceradt till några få hundrade man. Efter Henrik Wrede blef han d. 15 Oct. Under-Lieute-

ant vid Grenadiererne. Den 2 Dec. afseglade man från Port Louis. Den 3 ankrades på reddan af St Paul på ön Bourbon. General en Chef Marquis de Bussy befann sig nu på flottan, som d. 24 lyfte ankar.

Den 10 Mars 1783 ankrade den vid Trinkomali på ön Ceylon; man träffade der en eskader, hvaröfver Amiralen Bailly de Suffrens (en af Frankrikes största sjömän) förde befäl. Hospitalet låg Lieut. Ankarloo sjuk, som fått låret afskjutet. Han äfvensom Lieutenant Bildt hörde till Suffrens eskader. V. D. författade så väl ritning och beskrifning öfver affären vid Ouessant, som öfver staden Trinkomali. Den 14 gick flottan åter till segels, under Hr Suffrens befäl. Den 16 ankrade Convoyen på kusten Coromandel, der Heider Ali nyss brutt efter en vunnen seger öfver Engelsmännen förstört Porto Novo. Armeen landsteg genast, och afmarscherade till Mangécoupon, $\frac{3}{4}$ mil norr om Goudelour, der armeen i 14 dagars tid bivouaquerade. Engelska flottan bestod af 19 krigsskepp under Amiral Hugues; den Franska under Commendören Suffren af 15 krigsskepp, 5 fregatter och 3 corvetter. Samtelige tropparna till lands och vatten stodo under General-Lieut. Marquis de Bussys överbefäl. Andre Befälhafvare öfver armeen var d'Offlize, och Major-General (d. v. s. General-Adjutant) Freytag; Brigad-Chefer voro Baron d'Albignac, och Grefve de la Mark, von Dis Chef. Chef för Avant-gardet Vicomte d'Houdetot. Saye-Saëb, en Indisk Furste, commenderade det infödda infanteriet eller Sipahis, Cavalleriet och Artilleriet, hvartill hörde 9 Elefanter.

I början af April ingick armeen uti ett mycket starkt och väl befästadt läger vid ån Ponear nära Goudelour. Denna stad sattes i försvarsstånd, och en stark redoute blef anlagd. Mellertid nalkades Engelska armeen under den skicklige General Stuart och lägrade sig på höjden Perimbé. Rapport inkom om natten, att den hade lemnat denna ställning och satt sig i rörelse. V. D. blef då afsänd, för att recognoscera samt aftaga trakten. Den 6 marscherade Franska armeen till Mangécoupon, hvarest den gjorde halt öfver natten. Dagen derpå tågade armeen, för att campera söder om Goudelour; här erhöll den underrättelse att hela Engelska armeen var i antåg. Franska armeen uppställdes nu i slagordning på en ojemn terrain, 400 famnar söder om Goudelour, hvarest den förblef flera timmar oaktadt den häftigaste solhetta, under hvilken tid flera Officerare och Soldater dogo af solstyg, och en mängd sjukuade. Kl. 3 om e. m. intog armeen den posi-

tion, 250 famnar söder om Goudelour, hvaruti den sedermera förblef flera dagar, under hvilka Avant-gardet skärmytslag med fiendens, Engelska armeen camperade 1400 famnar söder om Goudelour. Retranchementer uppfördes; det, som construerades framför LaMarks Regte, besörjdes af v. D.

Den 13 Juni inträffade slaget vid Goudelour, det häftigaste, som någonsin förefallit i dessa trakter. Franska armeen bestod af 11,900 man och 9 Elefanter, den Engelska af 17,600 man med 80 kanoner och 15 Elefanter, de Indiska tropparne å båda sidor inberäknade. Kanonaden var grufvig. Första bataljonen af La Marks Regte, hvarvid v. D. befann sig, chargerade under den förres eget anförande, del med Layonetten, dels under eld flera fiendtliga trupper, och jagade dem undan. La Mark blef blesserad i magen af en kula, så att han föll af hästen; straxt derefter fick v. D. en svår contusion i venstra foten. Mellertid hade bataljonen kommit för långt fram, så att då den fick veta, att Brigaden Austrasie, som slagits mycket tappert och förlorat mycket folk, blifvit återkastad, måste den vända om. Under reträtten sökte flera fiendtliga troppar för den afskärade vägen, men dels genom egen tapperhet, dels understödd af några skott från batterierna, slog den sig igenom, och återtog 2:ne kanoner som fienden bemäktigat sig. Den hade gjort så stora förluster, att då den formerades på Goudelours glacis, bestod den endast af 131 man.

Engelska armeen hade fördelen af bataljen, ehuru den förlust i folk var större, men den Franska formerade sig i all ordning på Goudelours glacis, samt ingick innan dagbräckningen i nämnde stad. Dessförinnan släpade den i all tysthet om natten bort 11 kanoner, som fienden tagit, men som stodo kvar på slagfältet, emedan Engelsmännen, öfverväldigade af trötthet, lemnat dem utan bevakning. På Franska sidan voro 43 Officerare dödsdjutne och blesserade, utom de Indiske, hvilkas antal var obekant; på den Engelska 107 utom Hinduer. Ömsesidiga förlusten af manskap var 1500 man Europeer. Emedan v. D. beständigt varit använd att recognoscera, och fått en contusion, erhöll han en gratification. Likväl fortfor han att göra tjenst vid denna af fienden företagna belägringen.

Sedan underrättelsen om den i Versailles afslutade freden ankommit d. 30 Juli till Indien, reste v. D. till Pondichery, på Grefve La Marks befallning, att författa en charta öfver krigsteatern, samt så väl Franska som Engelska armeens ställ-

ningar, och slaget vid Goudelour. En dag i Aug. gick han med Grefven jemte andra till sjelfva slagfältet, för att der visa dem rörelserna under bataljen. De dödsdjutne lågo ännu efter öfver 2 månader till hälften uppgräfd ur sanden, oförtärda med lemningar af uniformen, så att man öfver allt red mellan döda kroppar på det ställe der slaget blifvit hållet. Ett exemplar af nämnda Charta presenterades sedan K. Gustaf Adolph under minderårigheten och äro alla concepterne till denna tätning ännu qvar.

Den 1 Sept. erhöll v. D. fullmakt af General Bussy att vara Capiten. Vistelsen på Koromandel fann han i det hela angenäm, hvartill de Indiska fruntimrens behaglighet mycket ärer bidragit. I sin dagbok prisar han deras vackra anletsdrag, deras svart-glänsande fina skinn och deras lifliga ögon. Den 9 Sept. lemnade han Indien, såsom Adjutant hos Grefve de la Mark, om hvars militäriska skicklighet och älskvärda karakter v. D. i sin journal lemnar de största loford. D. 2 Nov. ankom man till ön Bourbon, och d. 2 Febr. kastade man ankar vid Rochefort.

Med det detachement af Lamarks Regte som var ombord på fregatten afmarscherade v. D. till Strassburg, der han hade sin garnisons-ort. Såsom Grefve de la Marks Adjutant, vistades han dock tidtals hos honom än i Paris, än på dess gendomar i Flandern. Den 10 Juni blef han jemte flera andra Svenskar i Paris presenterad för K. Gustaf III (Grefve af Haga). Den 22 Juli reste han på permission öfver Rouen förvägen till Sverige, och ankom d. 31 Aug. till Landserona. Han vistades någon tid i fäderneslandet, hvarefter han återvände till Frankrike; af Konungen i Frankrike erhöi han en lifstidspension af 300 livres, som förlorades under revolutionen.

Då 1788 års krig utbröt, och slaget vid Högland blef bekant i Frankrike, beslöt v. D. att återvända; beslutet fattades, permissionen söktes och vanns, samt resan företogs på en och samma dag. Men då han hemkom, visade sig ingen utsigt till befordran; han var på vägen att återvända från Götheborg, men hela hans förmögenhet var såld och förtärd; några dussin lånta dukater hade D. blott qvar och dessa gingo första afton bort på Pharaos-Bank. Han begaf sig då till Stockholm, der han d. 2 Mars 1789 erhöi Capitens-fullmakt vid Savolax lätta Infanteri, hvarefter han for öfver till Finland, der han blef Öfver-Adjutant hos dåvarande Öfversten och Brigad-Chefen von Stedingk. Ett af Ryssarne anlagdt Magasin vid Suomeniemi ville Stedingk bemäktiga sig eller åtminstone förstö-

ra; att samla troppar var ej möjligt; han beslöt derföre att göra en oväntad attaque med posteringarne i Christina och Kyro, ehuru de voro ganska obetydliga. Öfverste Gripenberg beordnades, att detachera en Capiten och 100 man åt Menduhariu, för att derifrån marschera öfver isarne och anfalla Suomeniemi på en och samma gång som det angreps från Wäckerä eller Kyro sidan. Den Capiten, som fick befälet öfver nämnde detachement, ansåg så många svårigheter vara honom i vägen, att han lemnade befallningen utan verkställighet. Vål voro isarne svaga, men ändock, såsom många trodde, ännu praktikabla. Från Kyro marscherade mellertid Brigad-Chefen sjelf med 250 man. Fiendens förpost vid Suomeniemi brygga blef oförmodadt angripen, men de i byn förlagde tre Jägare-Compagnier och ett Compagnie af Viborgska Regt:et kommo genast till undsättning. Affären varade öfver en timmas tid, hvarefter Brigad-Chefen på erhållen underrättelse, att Detachementet öfver Menduhariu ej framkom, måste öfvergifva försöket. I denna träffning deltog v. D. med all verksamhet och fick en häst under sig skjuten.

En Rysk armee-corps under General-Lieutenanten Michelson inbröt i Savolax och ankom d. 12 Juni till passet Porrosalmi. Den 13 börjades affären. Brigad-Chefen hade der anordnat allt till bästa försvar, ehuru han hade väntat, att Ry-ska hufvudstyrkan skulle gå öfver Tuckula, för att afskära honom från St. Michel. Flanquer anlades under fiendens eld, till den uppkastade traversen. Attacken indeltes af v. D. uti 3:ne delar, emellan manskapet och cheferne, på det ej hela den lilla styrkan skulle på en gång vara i elden och onödigtvis uttrötts. Fienden å sin sida anlade äfven batteri. Svenska styrkan bestod af 580 man infanteri, 155 Dragoner samt 2 st. små kanoner. Utom Brigad-Chefen voro närvarande Öfverste Gripenberg, Öfverste-Lieut. Aminoff, Major Jägerhorn, alla utmärkte officerare. Fiendens styrka bestod af 5100 man. I 17 timmars tid fortfor affären, hvarunder Ryssarne tvenne gånger stormade. Von D. ådagalade utmärkt tapperhet, men blef i pannan blesserad af en jägarkula, som störtade honom till marken. Ryssarne blefvo tillbakaslagne. Deras förlust var omkring 150 man döde och 500 man blesserade, hväribland den märkvärdige Sprengtporten, en af befälhafvarne. Svenska förlusten utgjorde omkring 60 man döde, och 140 blesserade. Några dagar efter affären, då v. D. låg sjuk vid Capellansbostället Pejsare af sin svåra blessur, ankommo Kosacker, togo honom till fånga och plundrade honom, liksom alla andra.

Detta skedde dock med ett visst ädelmod, och äfven sedermera visade de sig ej omenskliga, hvarföre han mycket hade att tacka Ryska Generalen Rautenfelts bemedling, som ofta besökte honom. Denne General ernade låta i betäckt båt föra honom bort till Willmanstrand; men för blessurens svåra beskaffenhet blef han qvarlemnad, mot afgifvande af en skriftlig försäkran, att på första kallelse af Kejsarinnan inställa sig. General Michelson skickade honom till afsked en present af frukt, hvarefter Ryssarne småningom afmarscherade.

Samma dag, som bataillen vid Porrosalmi stod, blef v. D. Major, och d. 13 Aug. erhöll han SvärdsOrden. Efter krigets slut d. 24 Apr. 1799 Tredje Major. Efter hemkomsten måste han 1791 undergå trepanering, som verkställdes af Öfver-Direct. Hagströmer; sedermera ända till 1797 utkommo flera penskärfvor; uti hela sin listid måste han bära en förbindning om hufvudet. 1793 transporterades han till Andre Major vid Vestgötha Dahls Regte samt blef derjemte Öfverste-Lieut. i Arméen. S. å. blef han Öfverste-Lieutenant i Regtet.

Under hela denna tid ända till 1807 var v. D. en driftig landthushållare, förbättrade bostället och lyckades hopsamla en liten förmögenhet. Emedan han gifvit anledning till Tröskmaskinens införande i Sverige, blef han Ledamot af Patriotiska Sällskapet. År 1796 blef han transporterad till Skaraborgs Regte, med bibehållande af sin förra indelning, samt 1803 utnämnd till Öfverste i Arméen. Samma år SecundChef vid Nylandska Brigadens Infanteri.

1808 i Februari vid krigets utbrott åtföljde han Finska Arméens rörelser såsom frivillig Bataillons-Chef, i början vid första, sedan vid tredje Brigaden, ifrån Regimentets uppbrottsstation Borgå, der han bevistade en arriere-gardets kanonad. Den 16 April commenderade v. D. vid Cantonerings-qvarteret Labintalo, 2:dra Nylandska bataillon, som utgjorde fältvakten med dess förpost vid Kalajocki. Fienden anfölls om morgonen med öfverlägsen styrka, men utan framgång, emedan v. D. redan förut gifvit hvar och ett compagnie sin stridsplats, och i ögonblicket voro de på sin post. Sedan brigaden, som commenderades af Öfverste Gripenberg, satt sig i marche, för att efterfölja den öfriga Arméen, fortsatte fienden striden uppbörligt till Ypperi bro; der aflöstes bataillon af 3:e Tava-nthus Bataillon under Öfverste von Essen. Ankomne till Pyhäjocki, befallde General-Adjutanten Grefve Löwenhjelm,

att bataillonerna skulle intaga en fördelaktig ställning på höj-
derne: v. D. garnerade således en höjd derstädes med sin ba-
tallion, och ställde sig tvärs öfver vägen; hade till höger om
sig Tavastehus 2:a bataillon, förd af Major Gripenberg, och
till venster om sig Tavastehus 3:dje Bataillon. Här hade han
att uthärda en häftig jägare- och haubitz-eld. Nu blef Åbo
Läns RusthållsBataillon, tillhörig första Brigaden, och som
commenderades af Major Fock, och hvarvid Öfver-Adjutanten
Baron v. Otter besann sig, beordrad att utgöra 3:dje Briga-
dens arrièregarde och v. Döbeln fick öfverbefälet deröfver.
Under alla dessa strider, som i Krigshistorien bära namn af
"Affäirerne vid Ypperi, Lahintalo och Viret Pyhäjocki," rätt-
färdigade v. D:s goda och lämpliga dispositioner fullkomligen
hans militäriska kunskaper och tapperhet. Nämnda Nylands
Bataillon hade i 8 dagar utgjort arrièregarDET. Fastän han
satt till häst, voro hans hatt och rock öfverstänkta med blod.

v. Döbeln erhöi nu befälet öfver 2:dra Finska eller Björ-
neborgs-Brigaden, med hvilken han betäckte Arméens retraite
ifrån Brahestad. Den 18 April bevistade han affäiren vid
Sikajocki under General Adlercreutz's befäl; v. D. uthär-
dade med sin Brigad fiendens första anfall.

Den 24 Juni var han med vid Ny Carleby's intagan-
de af General Adlercreutz emot General Jankowitz; v. D. skulle
med större delen af sin Brigad på en bivaäg söka uppnå Ny
Carleby stad, för att afskära Ryska Tropparne på norra sidan
om ån, men den väg som Brigaden skulle marchera, och som
endast var en gångslig, var så oländig, och dessutom längre
än vägvisaren uppgifvit, så att ej Brigaden ankom förr än
General Jankowitz hunnit draga sina troppar öfver bron och
itända densamma. (Majoren Baron v. Otter var af v. D. de-
tacherad att angripa på en annan sida.) v. D. försökte då, i
spetsen för en Björneborgs Bataillon, vada öfver elfven, men
måste återvända, emedan vattnet var för djupt och manskapet
höll på att drunkna. Sedan åtskillige borgare öfverbragt bå-
tar från andra stranden, satte han sig och sina troppar öfver
elfven, och förföljde fienden, men som denne hade för stort för-
språng, kunde endast flera efterblefne uppbringas som fångar.

Uti affäiren vid Lappo den 10:de Juli under Adlercreutz's
befäl emot General Rayewsky, angrep v. D. med 3 bataillon-
er af sin Brigad och 4 sexpundiga kanoner fiendens venstra fly-
gel, och som denne uti den växande rågåkern framom sin
linie hade förlagt mycket jägare och infanteri, och äfven rigtade
elden från sitt batteri på de attackerande, så uppstod der en

förfärlig strid. Men v. D:s tappra batailloner trängde fram den ena efter den andra uti Lappo by (hvarvid den tappra Öfverste Eek utmärkte sig), och så väl dessa som hans Artilleri, hvarvid han sjelf befann sig för att dirigera alla rörelser, afgjorde denna dagens seger. Men den kostade mycket: 13 Officerare och 103 Underofficerare och Soldater blefvo dödsakutne och blässerade allenast af 2:dra Brigaden.

Uti samma månad detacherades v. D. 9 à 10 mil bört med andra Brigaden, att återtaga Kauhajocki, som Ryssarne efter vunnne strid innehade, men vid v. D:s ankomst evacuerade. Den 10 Aug., då Ryska troppar ifrån Tavastkyro och Lappfjerd, under General Schepelefs befäl, anföllo Kauhajocki (en under då varande krig vigtig position), vann v. D. derstädes efter 9 timmars strid en herrlig seger öfver fienden, slog den tillbaka ända till Ömåsan å ena och Kungskällan på andra vägen; så att han den 13 Aug. detacherade 2:ne batailloner under Majoren Baron v. Otter till Numijärfvi, och gick sjelf med den öfriga delen af Brigaden till Lappfjerd, hvarest Gyllenbögelska corpsen och en division kanonslupar förenades under hans befäl. Här intogs en så fördelaktig ställning, för 2dra Brigaden och Gyllenbögelska corpsen, att Ryska anfallet d. 3 Sept. under Öfverste Bibikoff emot Öfv.-Lieuten. Furuhjelm, som, sedan v. D. såsom sjuk afrest till Wasa, förde befälet, misslyckades.

Fiendens förlust vid Kauhajocki, var temmeligen betydlig. 110 dödsakutne Ryssar begrofvos på slagfältet, oberäknade de som bönder bortsläpat till mossar, 4 à 5 i hvarje grop, hvilas antal man icke känner; dessutom blefvo omkring 200 blässerade, samt flera fångar.

Ungefär vid denna tid insände v. D. ett förslag, åsyftande att närma kriget Ryssarnes egen gräns. Det befanns i militäriakt hänseende antagligt, men i anseende till åtskilliga ekonomiska skäl uppsköts dess verkställighet. Äfven General Aminoff inlemnade vid ett annat tillfälle ett dylikt. D. 30 Jul. utnämndes v. D. till R. S. O. med st. K.

Ännu ej alldeles återställd från sin sjukdom, gick v. D. med en del af sin Brigad och Gyllenbögels corps, emot den corps, som under General Kasatschkoffskys befäl sökte från en annan sida anfalla arméen. Den 13 Sept. kl. 8 e. m. vid Juthas anföll nämnde General svenska styrkan under v. D. genska häftigt. Striden varade flera timmar, tills emot natten Ryssarne blefvo tillbakaslagne, och retirerade 2 mil till Ekois, hvarest voro 2 batailloner och 2 kanoner; men de vågade ej

förnya anfalllet; utan retraiten fortsattes till nedra Härnäs pass, hvarest bron afbrändes. Svenskarne kunde blott ett litet stycke förfölja dem, dels för nattens skuld, dels emedan de marscherat oupphörligt i 14 dagars tid, föregående dagen $6\frac{1}{2}$ mil, derunder slagits flera gånger, och voro mycket uttröttade. De stodo nu hela natten i slagtordning med vattnet ända upp till knäet, emedan trakten endast bestod af kärr, sten och skog. Denna seger var vigtig, emedan arméens retrait från Oravais derigenom försäkrades, som eljest blifvit afskuren. Sedermera verkställde v. D., såsom befälhafvare för flere Brigader, retraiten från Sundby, under Ryska arméens åsyn, dock utan att strid af dem kunde entameras.

Den 5 Oct. blef Öfverste v. D. utnämnd till GeneralMajor, samt d. 11 förordnad till Befälhafvare på Åland, hvilket tillika var åtföljdt af Landshöfdinge-befattningen; en svår sjukdom, efter en hård campagne, anföll honom i Gesle, så att han först 1809 d. 11 Febr. kunde tillträda befälet. Fördelningen derstädes utgjorde 5,400 man, 3 fältbatterier och 2 haubitzer. Hade alla regimenten, som primitift utgjorde denna armée, varit samlade, hade den utgjort 13,000 man; men nu voro större delen deraf detacherade. Man skulle tycka att goda, ehuru till en del af detachementen från åtskilliga Regimenter bestående, väl försedda troppar och en lysande stab bordt göra detta befäl afundsvärdt, men så var ej förhållandet i verkligheten. Ungefär hälften af antalet voro sjuka, så att endast omkring 2600 man voro disponibla. Härmed kunde ej Åland försvaras emot den armée af 16,000 à 20,000 man med 70 kanoner, som under General en Chef Knorring, General van Suchtelen, KrigsMinistern Grefve Araktschjeff, General-Lieutenanterne Prins Bagration och Knorring m. fl., på flera colonner anföll ön. Också verkställdes den för sådan händelse anbefallda retraiten d. 17 Mars, hvarvid, oaktadt fiendens påträngande, ej förlorades mer än en liten arriere-gardes bataillon och 2:ne inactift satte jern-haubitzer, hvilkas hästar upptröttnat. Kanonsluparne uppträndes, proviantmagazinerne lemnades till det stora antal sjukas behof. Efter ankomsten till Grisslehamn framställde General v. D. inför den Ryska Befälhafvaren, d. 19 Mars *), sina förhoppningar om en

*) Det var denna Parlemantair, hvilken General v. D. afsände den 19 med bref till Ryska General Knorring, då rapport inkom, att Ryska colonner syntes på isen, för att öfvergå till Grisslehamn — som räddade Stockholm och kanske Sverige; ty om Ryssarne en gång hade öf-

snar fred, och emottog General Koulneffs Rosacker vid Grisslehamn vänligen, för att ej störa den proposition som gjordes. Följden deraf blef den, att anfallet mot Stockholm inställdes, och Ryska tropparne under General-Lieuten. Barclay de Tolly som redan passerat Qvarnen samt intagit Umeå,ingo ordres att återvända. D. 21 Mars, afsade sig v. D. befälet öfver f. d. Åländska Fördelningen.

D. 9 April förordnades han till Befälhafvare öfver Norra Arméens Södra eller Svenska Fördelning, stationerad omkring Hernösand. I samma månad beordrades han af General-Befälhafvaren Gr. Wrede, att emottaga befälet öfver Norra Arméens Norra eller Finska Fördelning i Umeå, efter Generalen Grefve Cronstedt. Vid Ryska Arméens anmarsch emot Umeå (7,500 man under Generalen Grefve Schuvaloffs befäl) nödgades ÖfversteLieutenant Furumack med dess detachment, efter så lämpliga dispositioner som möjligt, och tappert förvar, omringad på alla sidor af en mångdubbel styrka, sträcka gevär. Von D., hvars återstående division var ganska svag, tillskref Ryska Generalen och föreslog stillestånd. I följe häraf ingicks en convention d. 26 Maj i Umeå, i följe af hvilken denna stad skulle vara evacuerad den 1 samt gränsen af Vesterbotten den 3 Juni, samt stillestånd äga rum till d. 6. Därigenom vann v. D. tid att utrusta 10 briggar, utan makroser och sjöfolk, blott med några Arméens Flottas Officerares tillhjälp; derpå inlasta alla de betydliga förråden i Umeå, hvilket verkställdes med otrolig skyndsamhet; samt frälsa 31 metall- och jern-kanoner. Detta allt afgick gjöledes till Hernösand. v. D. intog sedermera en position bakom Öreström.

verkommit till Sverige, hade säkert inga underhandlingar mer förmått Ryska Generalen att återgå till Åland. Nämnda bref innehöll: "att dagen derpå skulle Fredsnegociaturer från Stockholm komma till Åland, med villkor att ej någon Rysk tropp beträdde Sveriges botten." Detta föranledde General Knorring att låta sina colonner återgå till Åland. D. 20 sent om aftenen ankom också Öfverste Lagerbring till Ryska Högkvarteret, ehuru just ej som Fredsnegociator; och med hvilken skicklighet han afböjde det förnyade anfall Ryssarne ernade göra, samt ingick en fördelaktig Convention, är känt.

För öfrigt funnos tvenne skäl, som förmådde Ryska Befälhafvaren vara mycket försiktig, samt troligen underhjelpte de Svenska negociationer, neml. 1:o Visste han ej, huruvida Kejsar Alexander önskade krigets fortsättande, nu sedan styrelsen var mera sinnad för fred; 2:o fruktade han isens snara uppbrytande, emedan det led till våren.

I samma månad aflöstes v. D. af General-Major Sandels, och återtog befälet öfver Södra Fördelningen.

Uti början af Juli månad inbröt en Norrsk Armée under General von Krogh uti Jemtland och Herjedalen. Von D. öfvertog befälet öfver de troppar, som skulle mota denna armée. Dertill utsågos dels manskap af den nämnde Fördelningen, dels krigsfolk hemtade ifrån Upsala. General v. D. strategiska rörelser voro väl uttänkta. En del af fiendtliga styrkan hade satt sig i rörelse åt Alsen, men återvände om natten d. 24 till Blekåsen, på erhållen underrättelse om faran att den kunnat tagas i ryggen af Svenskarne. Samma natt afsände Norrska Befälhafvaren ett parlamentair-bref till Öfverste-Lieutenant Nordenadler. Om morgonen den 25 dehoucherade v. D., med sitt eget detachment på stora landsvägen uti skogen vid Blekåsen framför Norrmännen, färdig till angrepp. Han hade äfven förlagt en embuscade, för att oroa fienden under dess reträtt. I anledning af ofvannämnde bref afsände han en Officer till Norrska Högqvarteret, och som Norrska Generalen genast ingick på hans billiga propositioner, så afslöts samma dag Conventionen i skogen vid Blekåsen, i följe hvaraf Norrmännen drogo sig tillbaka öfver gränsen, samt ersatte med några 1000 R:dr allmogen all skada. Conventionen skrefs på ryggen af en sig lutande soldat, som ersatte behofvet af ett bord. Kort dertför erhöll v. D. från R. Carl XIII ett enskildt handbref, hvaruti Han förklarade honom Dess nådiga välbehag öfver dess skicklighet, både som militair och underhandlare under detta fälttåg.

Den 29 Juni hade v. D. blifvit upphöjd i Friherrlig värdighet. Uti Augusti afgick han med Södra Fördelningens troppar i samband med General-Major Frih. Sandels' fördelning, under Generalen Grefve Wredes befäl, på expeditionen emot Umeå. Härvid föreföll blott en obetydlig kanonad, emedan Ryssarne aftågade — och fredsslutet nalkades.

Den 2 Sept. blef han förordnad till General-Befälhafvare öfver Norra Arméen. I denna egenskap samlade v. D., d. 8 October, tropparna för att tillkännagifva dem den afslutade freden, och höll vid detta tillfälle ett Tal, fullt af enkel och manlig värtalighet, som vann ett allmänt bifall.

Efter freden forlör v. D. att innehafva ÖfverBefälet i Vesterhotten och Ängermanland, till d. 1 April 1810, sysselsättande sig med tropparnes hemförlofvande, aflöning, belönande, upplagande af Officerares och Soldaters reclamationer m. m. Den 24 Sept. 1809 blef han C. S. O.

1811 d. 28 April blef han af H. K. H. KronPrinsen Carl Johan (v. D. var en af dem, som mycket glädde sig öfver H. K. Höghets utväljande till Svensk Thronföljare; Massena och Bernadotte hade, jemte Napoleon, varit hans favorit-hjellar), nådigst förordnad till ÖfverCommendant å Marstrand och Carlstens Fästning, i anledning af Engelska flottans förmodade krigiska ankomst mot svenska kusten. En flotta bloquerade också verkligen några veckor hamnen (detta är ett mindre känt factum), på långt håll; men den besköt aldrig fästningen eller landsatte några troppar. Den 9 Juli entledigades han på begäran från detta befäl.

Under loppet af året förrättade han åtskilliga mönstringar. 1812 d. 14 Jan. blef han transporterad till Chef för norra Skånska Regtiet. S. å. d. 8 Sept, förordnad till Chef för arméens 4:de Fördelning, bestående af Småländska och Skånska regimenter, samt den 28 Nov. C. S. O. med St. R. Vidare blef han d. 26 Jan. 1813 befördrad till GeneralLieuten.

Då Svenskarne deltog i kriget i Tyskland, beordrades General v. D. att öfverresa till Pommern, och fick i Maj månad befäl öfver alla svenska troppar i Mecklenburgska landet, då han förlade sitt högkvarter till Wismar. Dessa troppar bestodo af 12 batailloner, ett par divisioner Artilleri, och ett litet detachement Husarer; de voro fördelte uti 2:ne Brigader under General-Majorerne Baron Boye och Posse (numera H. Exc. Grefve).

Nu ingick tidningen, att en Fransysk armée-corps under Marskalk Davoust marcherade emot Hamburg. Man begärde derifrån enträget hjälp af v. D., som ensamt hade infanteri. Ryska Garnisonen i Hamburg var väl temligen stark, men det mesta var cavalleri — äfven General Wallmoden i Boitzenburg hade mest cavalleri. Von D. eftersinnade genast, huru någonting skulle kunna göras att hindra Fransmännen passera Elben; troligen ansåg han att endast en hjälp skickad till staden kunde verksamt uträtta någonting; måhända hade han önskat att med hela sin Division få afgå dit; han hade då upprättat en talrik borgar-milice, och genom sina grundliga insatser i befästningskonsten hade han gjort Hamburgs intagande ganska svårt; detta var ett verkligt tillfälle till ära, som kanske ej så lätt återkommit! Emedlertid då General Lieuten. Grefve Wallmoden Gimborn ansåg sig kunna dagagera Hamburg genom en demonstration gjord på andra sidan Elben, och derföre begärde något infanteri af Svenskarne, för att besätta Boitzenburg, underhandlade v. D. derom med honom.

Rapport afgick till Svenska commenderande General Adlercreutz om Fransmännens snara ankomst, hvilken man kände genom en af General Wallmodens Kosacker uppsnappad ordre; äfvenså förelade man nämnde Öfver-Befälhafvare en plan, att från Boitzenburg öfver Elben göra en diversion uti Lüneburgska Landet. Men Adlercreutz ansåg sig ej under H. K. H. Kronprinsens frånvaro, hvars snara ankomst till Tyskland väntades, kunna företaga någonting; men ville dock göra en starkare demonstration till Hamburgs undsättning, samt befälte alltså d. 17 Maj att, i händelse sådant kunde ske utan fara för Danskarne, skulle General Boye afgå med 4 bataillon, ett batteri artilleri med 2:ne haubitzer, och 30 husarer, till Boitzenburg, der Ryska General Walmoden äfven lofvat ställa 1000 man Cavalleri till hans disposition, försvara detta ställe i det längsta, samt, om så öfverlägsen styrka angrepe honom, att försvar blefve omöjligt, retirera fot för fot till Wismar, dock söka afhjupa alla fiendens företag på Hamburg.

Men under det att denna Rapport afgick till Stralsund; samt Adlercreutz's ordre derifrån expedierades, hade sakerne tagit ett farligare utseende. Fransmännen stodo redan på öarna framför Hamburg, och General Vandamme hade redan börjat bombardera staden; de Danska troppar, som tillika med de Ryska under General-Major Tettenborn der utgjort Garnizonen, hade lemnat Hamburg. General Tettenborn tillskref derföre v. D. och bad honom enträget att ändtligen skicka honom Infanteri och Artilleri, eljest kunde han omöjligt hålla sig i tvenne dagar. Wallmoden, som insåg att demonstrationen ifrån Boitzenburg numera tjente till ingenting, bad honom äfven skicka den dit ernade expeditionen directe till Hamburg. Samma föreställningar gjorde den skicklige Öfverste Björnstjerna, som af v. D. var sänd till Hamburg, för att göra sig underrättad om hvad Danskarne ernade göra samt i allmänhet om hela förhållandet derstädes. Han, äfvensom Tettenborn, garanterade i följd af en med Danska Generalen Wagener träffad öfverenskommelse, hans neutralitet tills vidare*); dessutom kunde man antaga, att Danskarne ej skulle utan mycken farhåga angripa en så fruktansvärd makt, som Rysslands, troppar, hvilket de måste göra om de angrepo Svenskarne. Således var ej för närvarande någon fara från det hållet, och emedlertid kunde H. K. H. Kronprinsen öfverkomma, och gifva saken den vändning han behagade.

*) Detta löfte höll också General Wagener redligt.

Von D. ansåg således för bäst, att sända den till Boitzenburg ernade expeditionen rakt till Hamburg, som, emedan det först afskuddat sig det Fransyska oket, hade en gruslig hämd att förvänta. General Boye framkom, med 2 batailloner, 2 kanoner och 2 haubitzer, den 21 Maj om aftonen till denna stad; en timma derefter börjades kanonaden. Fransoserna gingo med en mindre styrka öfver på håtar, och bemäktigade sig 2:ne fartyg, hvaraf det ena var bevaradt; men då de skulle transportera det undan, kommo de för nära en bataillon och 2:ne kanoner af våra troppar, som så starkt besköt dem, att de måste återlemna fartyget med 50 mans förlust, och 4 Officer och 28 man fångar. Kanonaden varade till kl. 3 på morgonen. Natten mellan den 22 och 23 besköt äfven staden af Fransmännen; men den följande var lugn. Den 26 afmarcherade våra troppar från Hamburg.

Emedlertid hade v. D. från H. K. H., som var öfverkommen till Stralsund, genom en courir erhållit befallning, att de till Boitzenburg afgångne troppar skulle stadna antingen vid Schwerin, eller, om de kommit längre, på det ställe, der de anträffades af couriren, och att endast ett detachement Jägare skulle framgå till Boitzenburg, för att beställa kvarter för en armee-corps, och derigenom ingifva Fransmännen den tron, att en sådan snart skulle ankomma till Hamburgs undsättning. Von D. skickade då genast med den ridande Husarpost, som var anordnad mellan honom och General Boye, en afskrift af nämnda ordre, till denna General, men han gaf ej någon egen ordre. Detta blef honom sedan lagdt till last: men hans mening dermed var förmodligen den, att, emedan han visste, det tropparne som afgått med marche forcée, skulle redan vara framkomna till Hamburg, då couriren och hans skrifvelse träffade dem, hvilket äfven inträffade, hade det varit olämpligt att återkalla dem i samma ögonblick de voro ankomna till ort och ställe, der de kunde gagna.

Kort derefter inställdes v. D. för en General Krigs-Rätt, som dömde honom att arquebuseras, men H. K. H. Kronprinsen mildrade domen till ett års fästning, med bibehållande af dess värdigheter.

Den 12 Oct. skref v. D. från Waxholm till sin släktinge och förre Adjutant, Major v. D., en authorisation, att för K. H. framställa v. D:s önskan att tjena som frivillig uti sin grad, uti Svenska eller allierade armeen med löfte att vid krigets slut återgå till dess fängslae. Major v. D. hade blifvit skuten vid Leipzig, hvarföre Grefve Björnstjerna, som uti

uti händelserne vid Hamburg och med v. D. tagit en verksam och ädel del, föranstaltade att v. D:s bref kom under H. K. Höghets ögon, hvilken rörd af denna begäran utverkade vid slutet af året icke allenast v. D:s befrielse för en tid, utan hel och hållen. Denne afreste derpå emot våren till Prinsens Högquarter i Norrige, der H. K. H. öfnat använda honom, men freden inträffade straxt derpå.

Vid slutet af år 1813 blef v. D. begåfvad med en Pommersk Dotation, och 1816 d. 6 Febr. utsämd till ständig Ordförande i Kongl. Krigs Hof-Rätten. Följande år var han en af de verksammaste deltagarne uti armeens då samlade Krigs-Befäl. Uti K. Krigs-Vettenskaps Akademien, hvilken benämning var antagen af Krigsmanna-Sällskapet, i hvilket v. D. redan länge varit medlem, hade han såsom General blifvit Heders Ledamot, samt sedan vald till Arbetande Heders Ledamot.

Efter mötenas slut år 1818 önskade v. D. placera sin son uti det höga Militair-Läroverket i Metz, der äfven Svenska Officerarne Baron v. Stedingk och Grefve v. Fersen sig föret funno. Önskan, att återse Frankrike, der han tillbragt så många af sina yngre år, bidrog dertill, att han sjelf gjorde denna resa. Den företogs öfver Antwerpen och Paris till Metz, sedan Nådigt tillstånd, genom Hertigens af Richelieu intercession, erhållits för unga v. D:s studiers idkande derstädes; hvarefter General v. D. efter ett ömt afsked från sin son, återvände öfver Strassburg, Tyskland och Köpenhamn till Sverige.

I början af år 1820 insjuknade v. D. häftigt, och afled d. 16 Febr. och begrofs på Johannes kyrkogård. Så slutade denne berömda man dess bana. Ett ljus förstånd, nit för fäderneslandet, ett ädelt hjerta, en tapperhet som någon gång gränsade till öfvermod, men som dock var förenad med strategiska beräkningar, en jernfast vilja, en hetta, som lätt upptrusade, men snart pålade sig sjelf tyglar, utgjorde grundragen af hans personlighet. Kriget var för honom ingen skyldighet, utan ett nöje. Han skref en vacker handstil och tecknade mycket väl. Öfver sitt fälttåg i Indien efterlemnade han Dagböcker, som upplysas af chartor och teckningar.

Gift med *Christina Ullström*. Hans son, *Napoleon*, (Lieutenant, har nu afsked), född d. 19 Mars 1802, blef legitimerad, hvarefter äktenskapet d. 28 Juni 1810 upplöstes.

(Källor: Rothliebs Matr. — Bulletinerna under 1808 o. 1809 års krig. — Krigs-Vet. Akad. Handl. år 1826. — Krigsmannas Sällskap. Handl. — Berätt. öfver Campagnen i Savolax 1789. — Nekrolog i Allm. Journal. 1820. — Handskrifven Journal öfver fälttåget i Ostindien samt andra efterlemnade Anteckningar.)

3. DÖBELN, JOHAN WILHELM von.

Född år 1783 på Björkholms säteri (se ofvanf.) Föräldrar: Hof-Junkarn *Johan Vilh. v. D.* *) och *Christ. Elis. Söderström*. Vid tio års ålder sändes v. D. till Pensionsanstalten i Christiansfeld, der han qvarblef i 3 år. Student i Lund 1800, i Upsala 1803. Tjenstgjorde såsom Under-Läkare 1803—06 vid Svenska Armeen i Tyskland, under hvilken tjenstgöring han på korta mellantider fick hemkomma för att taga Med. Cand.-examen 1807, samt Licent.-ex. 1808. Blef derefter i Apr. anställd såsom Sjukhusläkare vid Vestra Arméen. Fulländade 1809 den chirurgiska cursen samt blef 1810 promoverad Med. Doctor i Upsala. Understödd af ett Stipendium reste han s. å. i Nov. utrikes, för att i Köpenhamn och Paris fullkomna sig i sin vettenskap. Återkommen 1813, afgick han straxt, i April, såsom Fältläkare vid Svenska Armeen, bevisade slagtingarne vid Gross-Beeren, Dennewitz, tjenstgjorde derefter i Holstein, der han en tid vårdade Fältmarsk. Stedingk under dess sjukdom i Kiel, samt vidare vid sjukhusen i Nederländerna och i flera städer i nordliga Tyskland. I likhet med de öfriga Fältläkarne bugnades han 1814 med en pension af de Pommerska domänerna, samt besfordrades 1815 till Regts Läkare vid 2:a K. Lifgardiet; s. å. Med. Pract. Prof. vid K. Carol. Institutet, och kort derefter tillika Öfver-Fält Läkare vid Stockh. Garnizon. 1816 Led. af Comitén för regleringen af Armeens Läkarstat. 1821 tillförordnad Öfver-Fält-Läkare vid öfningslägret i Norge; s. å. R. W. O. Åtföljde 1826 H. Exc. Gr. Stedingk på dess Ambassad-resa till Kejsarl. Kröningen. 1834 R. N. O. Deltog i 1828 och 1834 års riksdagsöfverläggningar. — Gift 1.) 1826 med *Hedv. Mar. Charl. v. Utfall*, 2.) 1831 med *Sophia Henr. Reuterskjöld*, dotter af General-Maj. Casimir R.

(Skrifter: i Sv. Läk. Sällskap. Års-Ber. 1815: Bref om Guld-Preparaternes förtroende i Paris).

(Källa: Sacklén Läkare Hist.)

*) Genealogi (jfr sid. 138):

1. Äldre linien: a. *Johan Jakob*, Cancelli-Råd † 1764; b. *Johan Vilhelm* Hofjunkare † 1816; dess söner: 1. *Johan Jakob*, Häradshöfding, ogift; 2) *Johan Vilhelm*, Professor (se ofvanf.).
2. Yngre linien: a. *Ernst Fredrik*, Assessor † 1766; b. *Johan, Jakob*, Häradshöfd. † 1766; — *Georg Carl*, Friherre, General (se sid. 139).

SUBSCRIBENTER.

(Fortsättning.)

Lund, (Ytterligare.)	Köping, (Ytterligare.)
<i>Barfod, Fr.</i> , Student (Köpen- hamn).	<i>Ersson, Carl</i> , Krono-Fjerdings- man.
<i>Dahl, Professor.</i>	<i>Forsselles af, Ad.</i> , Kammar- herre.
<i>Gyldendalska Bokhandeln</i> i Köpenhamn. 2 ex.	<i>Holm, Med. Doctor.</i>
<i>Gyllenkrook, Fr.</i> , Friherre, Kammarjunkare.	<i>Möller, Rector.</i>
<i>Hallenborg, Kammarherre.</i>	<i>Sundell, Intendent.</i>
<i>Molberh, Chr.</i> , Justitie-Råd, Professor, Ridd. af Dannebr. Ord.; i Köpenhamn.	<i>Suederus, Pastors-Adjunct.</i>
<i>Piper, Er.</i> , Grefve.	Örebro, (Ytterligare.)
<i>Wade, Esq.</i>	<i>Fahlroth, Lagman.</i>

Antal af Subscribenter.

	Transport fr. III:e B. 2 häft. . .	649
d:o	i III:e B. 3 häft. . .	3
d:o	i detta häfte. . .	16
	Tillsamm.	668

(Subscriptionen fortfar.)

BIOGRAPHISKT L E X I C O N

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FJERDE BANDET.

ANDRA HÄFTET.

Upsala,

Leffler och Sebell.

1838.

Innehåll.

Eberstein, Carl Johan. — Eberstein, Carl Christ. —
 Ahman, Carl. — Edelerantz, Abraham Niclas. — Ede-
 us, Jordanus. — Edholm Erik af. — Eggers, Jak. v. —
 Ehrenborg, Casper Isak Michael. — Ehrenborgh, Casper
 Vilhelm Michael. — Ehrenheim, Fredrik Vilhelm v. —
 Ehrenpreus, Carl. — Ehrenskiöld, Nils. — Ehrensteen,
 J. v. — Ehrensteen, Carl. — Ehrenstrahl, David Klö-
 v. — Ehrensträhle, David. — Ehrenström, Olof. —
 Ehrensward, Johan Jakob. — Ehrensward, August. —
 Ehrensward, Carl August. — Ekeberg, Carl Gustaf. —
 Ekeberg, Anders Gustaf. — Ekeblad, Christopher. —
 Ekeblad, Claes d. ä. — Ekeblad, Claes d. y. — Eker-
 m, Petrus. — Ekman, Olof. — Ekmanson, Carl Gu-
 st. — Ekmarck, Anders. — Ekström, Daniel. — Ek-
 stromer, Carl Johan af. — Elers, Johan af. — Elgström,
 J. — Eliander, Claes. — Elofson, Sven. — Elvius, Per.
 Emporagrius, Erik. — Enbom, Per. — Eneman, Mi-
 chael. — Engeström, Johan. — Engeström, Lars v. —
 Engström, Johan. — Engzell, Gustaf. — Envallson, Carl.
 Eosander, Johan Fredrik. — Essen, Hans Henrik v.
 Eurenus, Jóns. — Evenson, David.

SUBSCRIBENTER.

Helsingborg (ytterligare).

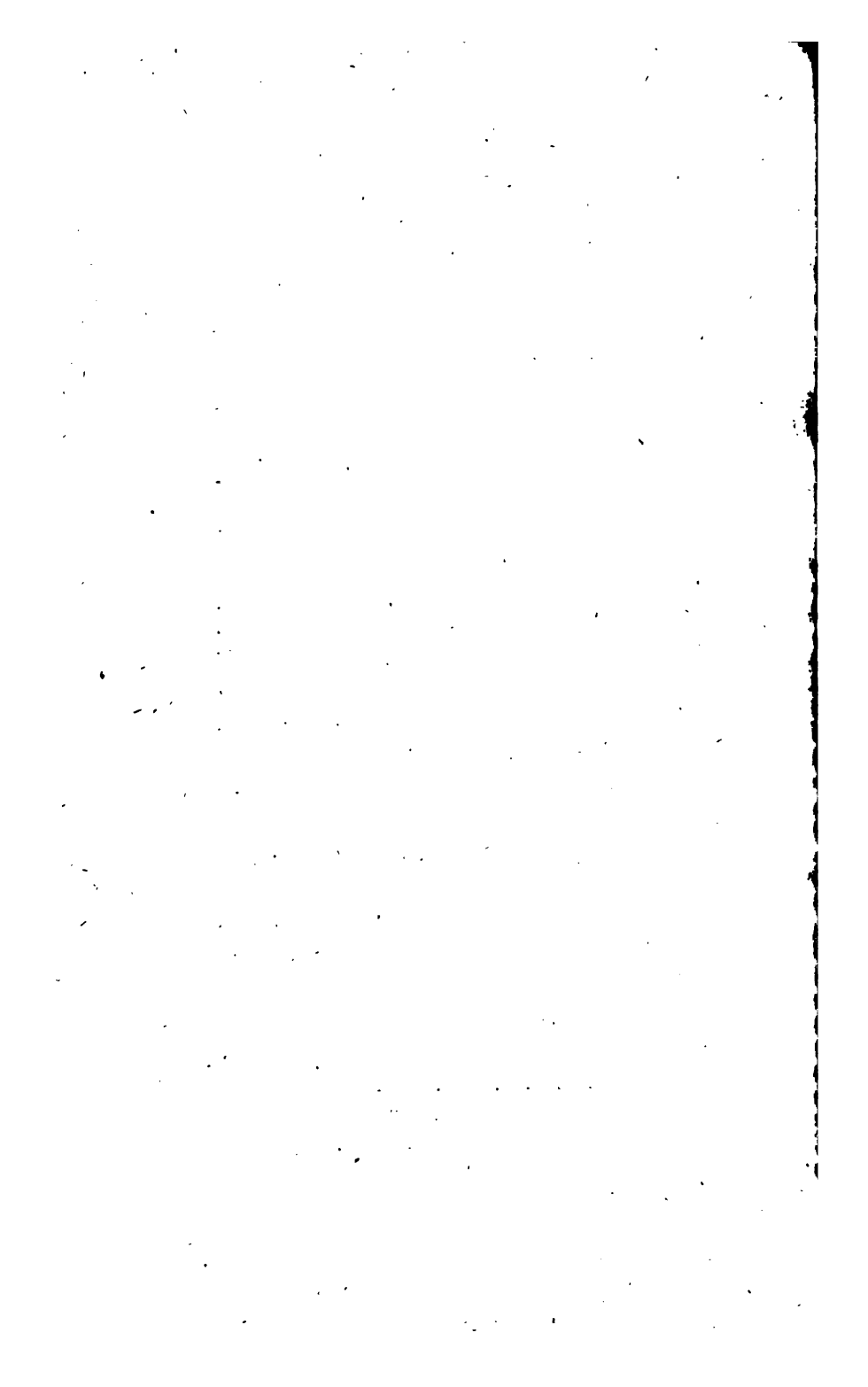
en, J. J.

Schwerin, S. von, Friherre.

Antal af Subscribenter.

	Transport från förra Häftet . . .	668
d:o i detta		2
	Tillsammans	670

(Subscriptionen fortfar).

E.

EBERSTEIN, CARL JOHAN. — EBERSTEIN, CARL CHRISTIAN.

1. EBERSTEIN, CARL JOHAN.

Föddes på Hanstad i Södermanland och Vestra Wingbäckers Socken d. 28 Sept. 1758. Fadern, Professorn Th. Dr. *Carl Christian E.*, som 2:ne år förut lemnat Universitetet i Lund, der han varit Theol. Adjunct, innehade då nyssnämnde egendom, men blef 8 år derefter Kyrkoherde och Prost i Skåne. Modren var *Anna Margar. Heyn*. Enka efter afl. Prosten *Strengbom* i Vestra Wingåker. Student i Lund 1772. Studerade sedermera i 2:ne år i Greifswald, der han blef Phil. Mag. 1777. Återkommen till Lund s. å. presiderade han derst. och responderade 1778 pro Cand. Theol. Docens vid samma Akademi och Notarius i Theol. Facult. 1779. Presiderade 1780 för L. L. O. O. & Græc. Ling. Adjuncturen. Framstälde Theol. Doctors-frågan s. å. vid Doctors-Promotionen i Lund. Speciminerade för Theol. Adjunct. 1784. S. å. Theol. Adjunkt och prestvigd. Tillträdde Prebende-Pastoratet Bellestad, Dahlby och Bonderup 1791. Prost öfver egna församlingar s. å. Tillträdde Prebende-Pastoratet Husie och V. Skreflinge 1796. ContractsProst öfver Oxie Härad 1799. Kallad att såsom en af Stiftets Deputerade bivista Riksdagen 1800, blef han utnämnd till Theol. Doctor s. å. ContractsProst öfver Bara Härad i förening med Oxie 1802. Theol. Professor Ord. vid Lunds Akademi 1808. Tillträdde s. å. Prebende-Pastoratet Wallkärra och Stångby. Domprost och primarie Theol. Prof. i Lund 1812. ContractsProst öfver Torna Härad s. å. Erhöll första rummet å förslaget till Wisby Biskopsstol, och utnämndes till Biskop öfver samma Stift 1813. L. N. O. 1814. C. N. O. 1837. Var 2:ne gånger

kärlek och tillgifvenhet. Han tillbragte äfven sista aftonen af sin lefnad med läsning i skötet af sin familj. Sin morgon- och aftonbön förrättade han alltid med synbar rörelse och gaf deraf ett välsignadt efterdöme åt sin omgifning. Sin sista aftonbön förrättade han, mot vanligheten, med hög röst, så att den hördes i andra rummet, liksom hade han önskat, utan att veta det han stod grafven så nära, att den sista välsignelsen skulle ljuda öfver hela hans hus.

Han ingick äktenskap 1790 med sin cousin, *Maria Jacobina Eberstein*, dotter af Prosten i Ystad, *Johan Christopher E.* Med henne ägde han 5 barn, en son (se nedan), samt fyra döttrar, af hvilka 2:ne äro gifta: *Anna Ulrica* med Krigsfiskalen Lagman *Rhodia* i Stockholm, och *Eoa Charlotta* med ProvincialLäkaren Dr *Platzman* i Sundsvall.

Biskop E:s sista lefnadsår voro fulla af bekymmer. Der till var egentliga orsaken hans lättrogenhet i penningeaffärer, en svaghet, som är så förlåtlig hos fromma människor, hvilka tro alla om godt. En ganska rik släkttinge, Brukspatron *E.* i Norrköping, hade, under bestämdt löfte att göra honom testamente, lemnat honom betydliga penningelån, som aldrig skulle återbetalas, hvarå likväl låntagaren utgaf förbindelse, för att visa sitt förtroende till Brukspatronens hederord. Men saken tog en oförmodad vändning; den rika släkttingen gifte sig vid 73 års ålder, och lemnade vid sin kort derafter inträffade död alla skuldbrefven i enkans händer, som transporterade Biskopens på en annan hand, hvorefter denna genast blef lagsökt. Från denna tid blef Biskop *E.* ganska nedslagen och förlorade mycket af sitt vanliga goda lynne. Han beslöt då, att föra en högst indragen lefnad, och bad till Gud, att han måtte få lefva tills han bunnit blifva skuld fri. Hans bön bleförd — ty hans dödstimme inföll ej förr än tillgångarne någorlunda betäckte skulderna.

Lika stilla och obemärkt som hela hans lefnad, blef äfven hans död. Efter att hafva varit besvärad af andtätta hela hösten 1837, anade han sin bortgång och yttrade bestämdt, då han på sin födelsedag samma år hälsades af Gymnasii-ungdomen med en sång, att det vore "sista gången han väntade sig ett sådant nöje." Denna aning gick ock i fullbordning snart nog. Den 20 Jan. 1838 slocknade hans lefnadslampa inom några ögonblick, sedan han hastigt ur sin sömn uppvaknat vid midnattstiden, kännande sig något illamående. Han ropade då med hög röst, seende på en nattlampa, som brann vid hans säng: "Min lampa vill slockna." Det var dödsakug-

gan, som redan börjat att hölja den gamle ögon. Inom några minuter var hans ande förlösslad, förrän de hemmavarande döttrarna, som en timma förut bjudit honom god natt, kommo fram till hans dödssäng. Han hvilat nu sina ben på Wisby nya kyrkogård, djupt saknad af ena och fem barn, af hvilka han icke lämnat något annat arf än ett aktadt minne som lefvat i välsignelse." Hans drag äro med mycken rohet på duken framställda af Prof. Kraft.

Skrifter: 7 Dissert. — Compendium Theol. Moralis, eller Sammandrag af den Christ. Sedoläran. Lund 1781; 2:a Uppl. 1795. — Försök till en Lärobok i Theologia Dogmatica. Stockh. 1826. — Kort inledning, att rätt förstå och använda Bibeln. — Likpredikan öfver Prosten Stratz i Skabersjö, 1804. — En kort förklaring öfver vissa svåra Bibelställen. — Program, vid firandet af Gustaf II. Adolfs dödsfest i Wisby 1832.

(Källor: Ståhl, Biegr. Anteckn. — Lunds och Wisby Stiftsmatr. — Särskilda meddelanden.)

2. EBERSTEIN, CARL CHRISTIAN.

Son af den föregående. Föddes i Lund d. 23 Mars 1794. Skrefs bland de Studerandes antal vid Lunds Akademi på födelsedag 1802. Skref pro exercitio och disputerade vid 1 års ålder. Tog första kandidat-examen 1809 eller vid 15 års ålder, och erhöLL Laudatur af den berömda Orientalisten Erberg. Tog andra kandidat-examen 1810, med Laudatur i filosofien. Promoverades 1811 till Phil. Mag. i Lund. Utgaf utgifvet specimen kallad till Docens i Grekiska Litt. 1812. E. O. Adjunct 1815. Åtföljde fadren, Biskop E., till stadagen i Stockholm 1815; begaf sig derifrån till Upsala, att med vederbörligt tillstånd derstädes specimenera för L. O. O. et Græc. Lingu. Adjuncturen i Lund, utgaf samt svarade med särdeles färdighet inför ett ovanligt talrikt auditorium en disputation "de Dictione Lyrica Græcorum Orientalium", hvarföre erhöLL Facultetens högsta betyg. af Græcæ Linguae Adjunct i Lund 1815; men emedan denna utnämning ej åtföljdes af lön, sökte E. sig derifrån och blef professor vid Helsingborgs Skola 1819. Presiderade med Nådighetsbetygelse i Lund 1821 för Prest- och Pastoral-examen med uttygt Laudatur. Speciminerade för tvenne lediga Professurer vid samma Universitet, neml. i Latinet efter Dr Lundblad i Theoret. Philosophien efter Prof. Fremling, samt erhöLL

1821 förslaget till den sistnämnda professionen. På samma gång denna profession bortgafs till Adjuncten Bring, hugnades E. med Professors titel 1821. Prestvigdes i Stockholms Storkyrka af Biskop Faxe 1823 under påsläende Riksdag. Erhöll, såsom extra sökande, Wisseltofta Pastorat i nejden af Christianstad 1824 och utnämndes vid installationen 1827 af Stiftets Biskop till Prost öfver egna församlingar. Har innehåft flera förslag till stiftets första pastorater, såsom till Åsum och Skepparslöf, då det märkvärdiga fallet inträffade, att Dr Rönbeck, som fått derifrån transport till Landskrona, fick Nädig tillåtelse att qvarstadna i Åsum; vidare till Landskrona tvenne gånger i 1:sta rummet; till Jemshög, Glimäckra, Stora Råby och Bjellerup. Var första profpredikanten bland de sökande till Jönköpings pastorat 1826. Vidare uppförd i 2:dra rummet till St. Clara pastorat i Stockholm, i ledigheten efter Biskop Franzén 1832. Sökte förslaget till V. Karups pastorat i nejden af Laholm 1833, men uteslöts derföre, att sökanden ej undertecknat meritförteckningen, hvilket aldrig förr kommit i fråga; kallades derefter af samma församling till fjärde man och blef i Näder utnämnd till Kyrkoherde derstädes 1833. Är utsedd att vara Präses vid det blifvande Prestmötet i Lund och har för sådant ändamål redan utarbetat Synodaldisputationen "de Morte", hvilken, ehuru redan tryckt, icke blifvit ventilerad, emedan Prestmötet för Biskopens mellankommande sjuklighet blifvit uppskjutet.

Gift sig 1817 Midsommarsdagen med *Ingrid Ursell*, dotter af Befallningsman O. Ursell, som skänkt honom 12 barn, af hvilka blott 7 lefva, och bland hvilka en dotter redan är gift med Kyrkoherden Prosten Wallgren på Gottland; och har han vid 44 års ålder erfarit den ovanliga glädjen, att redan vara morfar.

Prof. E. har i synnerhet egnat sina studier åt Vitterhet (redan vid sitt 12:te år skref han med lätthet vers), Grekiska och Latinska studier. Ännu ganska ung öfversatte han för öfning skull på latin en stor del af Schröckhs Verldshistoria, under inseeende af sin handledare, den grundlige Prof. Wickelgren, numera Eloqu. et Poës. Lector i Wexiö. Under hans præsidium anställdes ofta latinska disputationsofningar, vid hvilka Opponenten var E:s barndomsvän, numera Öfversten m. m. Grafve Joh. C. af Puke.

Skrifter: 6 Disputt, hvaribland: Svensk metrisk öfversätt. af Hesiodi Theogoni. — Predikningar, 1:ta häftet. — Mina Tidsfördrif. Skaldestycken. Helsingb. — Wisby Stifts-Matrikel (den första, som för detta

Stift blifvit utgifven. — Prof-Predikningar, i Clara 1833, och V. Karup 1834. — Smärre Skaldestycken, Tidningsuppsatser. Begynt äfven en Månadsskrift, kallad "Luna", och hvaraf blott 1 ark utkommit, rigtad mot Tidskriften Svea, der hans "Tidsfördrif" med mindre bifall blefvo granskade.

(Källor: Lunds Stifts-Matr. — Särskilda meddelanden).

ECHMAN, CARL.

Född 1686 på Visingsö, der Fadern var Rector Scholæ, sedermera Kyrkoherde i V. Tollstad i Linköpings Stift. Modren hette *Justina Mellin*. Phil. Mag. i Upsala 1719. Prestvigd i Linköping 1720, och 1721 Docens vid Gymnasium derstädes. Conrector 1722; Rector s. å. Logices Lector derstädes 1723. Presiderade vid Prestmötet 1757. Erhöll 1758 Landeryd till Prebende; s. å. Prost och Kyrkoh. i Söderköping, der han dog ogift 1749. — E. var en af sin tids bäste Homileter; för öfrigt en lärd och from man, "en Gamaliel för Stiftets prester." Hvarje dag skref han en egen bön. Utkastet till sina predikningar plägade han alltid uppsätta på latin.

Skrifter: J. Hübneri Brevis Introd. ad Histor. politicam in lat. sermon. translata. Lincop. 1728 (anon.) — Har författat alla Högnesso-predikningarna i de "Meditationes homilet. in Textus poenitentiales", som 1741—49 utkommo i Östergötland och öfver hela riket vunno bifall. — Flera särskilda Predikn. 1740—48. — 4 Likpredikn.

(Källor: Elogium Echmannianum af H. J. Sivers. Norrköp. 1749. — Lärda Tida. 1749. sid. 363. — Gez. Biogr. Lex.)

EDELCRANTZ, ABRAHAM NIKLAS.

Förut kallad *Clewberg*. Släkten härstammar från Clew i Alunda Socken i Upland. Detta hemmans ägare, Häradsdomaren *Erik Nilsson*, var fader till Prosten *Nicolaus Clewberg*. Dennes son i 2:a giftet, med *Barbara Auriivilius*, var Theol. Profess. i Åbo *Carl Abraham Cl.*, född 1712 + 1766 och begrafven i Upsala Domkyrka; han var gift med *Charl. Agatha Fahlenius*, dotter till Biskopen Johan Fahlenius.

Af dessa föräldrar föddes *Abraham Niklas* i Åbo d. 28 Juli 1754. Phil. Mag. derst. 1772, vid samma tillfälle som Kellgren emottog lagerkransen; kort derefter Physices och Hist. Liter. Docens derst.; 1778 E. O. Phil. Adjunct; 1780

Bibliothelarie. Ett Sorgetal på vers, som han 1782 vid detta Universitet höll öfver Dr. Lovisa Ulrika och som på sin tid gjorde ett allmänt och lifligt intryck, gjorde honom känd af denna Furstinns Konungelige Son, och beredde hans lycka. Clewberg blef kallad till hufvudstaden, der han förut var en medlem af Sällskapet *Utile Dulci* och hvarest han redan hållit ett Tal på Konungens födelsedag. Genast förordnades han till Andre Directör af K. Maj:ts Spektakler, samt Förvaltare af dess Handcassa; erhöll 1783 K. Sekreterare fullmakt; s. å. Ledamot i General Tull-Directionen, der han tjente i 17 år. 1789 adlad med namnet *Edelcrantz*; 1793 titulerad Cansli-Råd; 1794 ordinarie Ledamot, i hvilken befattning han fortfor i 12 år. S. å. Archivarie vid K. M. Orden; 1800 R. N. O. 1804 Förste Directör af de Kongl. Spektaklerna och HofCapellet. 1803 ÖfverIntendent, Intendent öfver K. Museum, samt Ordförande i Directionen af Allmänna Brandförsäkrings-verket, hvars nya organisation 1808 och utvidgade verksamhet var hans verk. 1808 C. N. O.; 1813 President i R. Commerce-Collegium; 1815 upphöjd i Friherrligt stånd.

Han var dessutom Ordförande i Comiteerne för Saltpeteralstrings-försöken, för inrättande af en Postjaktfart med ångbåt mellan Ystad och Stralsund, för Congresska raketternas införande, för organisation af Civila Pensjons-inrättningen, i Mynt-Comitén, i Franska Manufactur-Redskaps-Comitén, i den för undersökningen om Animala Magnetismen m. fl. Ledamot i Kungsholms-byggnads-Casernen, i den för Skrå-författningarnas öfverseende m. fl. Dessutom Ledamot af alla Stockholms vetenskapliga och vittra Akademier. Redan 1786 blef han En af de Aderton, i ledigheten efter den af de ursprungliga Ledamöterna, som först med döden afgick, RiksRådet Grefve Carl Fr. Scheffer. Sedan 1797 var han Ledamot af K. Vet. Akad., hvars handlingar han riktat med flera bidrag, och blef på hans förslag Technologiska professionen vid denna Akademi inrättad. Efter nedläggande af ÖfverIntendents-Embetet förblef E. Hedersledamot i K. Akad. för de Fria Konsterna. Han var äfven Hedersled. af K. Vitt. Hist. o. Ant. Akad.; arbetande Hedersledamot i K. KrigsVet. Akad., Led. i R. Musikal. Akad. och i Patriotiska Sällskapet. År 1811 ingaf Frih. E., på K. Mts befallning i följd af gifven anledning af dåvar. KronPrinsen, ett förslag till Sv. LandthbraksAkademiens organisation, och då denna Akademi 1813 stiftades, blef han dess Directör. Denna befattning fordrade hans närvaro vid 10 särskilda Utakott och Afdelningar. Härmed voro

desutom förenade föredragningen i Akademien, författandet af Åraberättelserna, inseedet öfver Experimental-Fältet, Modell-Kammaren och Åkerbruks-Verkstaden, redaktionen af Akademiens Annaler, som riktades med flere Afhandlingar och Betänkanden af hans hand, samt brevexlingen med 22 HushållsSällskap i Riket. — Icke mindre trägen, men ofta förkippad med stora ledsamheter, var hans theatraliska styrelse, som varade i 28 år. Under denna tid fortfor den kort före honom tilldanade Stora Operan till 1806; Dramatiska Theatern inrättades 1793; Operett-spektaklet intog Operans ställe 1807. Tvenne Franaka Theater-truppar, på olika tider inkallade, hafva äfven stått under hans förvaltning.

Frih. E. var äfven Ledamot af ÅkerbruksSocieteten i Paris, samt den dervarande Société pour l'encouragement de l'Industrie nationale; Hedersled. af the Board of Agriculture och Led. af the Society for the encouragement of Arts and Manufactures i London, hvilket sednare Samfund tvenne gånger tilldelade honom prisedaljer för nyttiga uppfinningar. Han var jemväl Hedersledamot af la Società italiana di Scienze, Lettere ed Arti i Livorno samt Medlem af Naturforskan- de Sällskapet i Berlin.

Bivistade 6 Riksdagar, neml. 1792, 1800, 1809—10, 1812, 1813 och 1817—18; vid de trenne sednare var han Ledamot af Constitutions- och Ekonomi-Utskotten.

Företog tvenne utländska resor; den ena 1791—92 i Konungens enskilda angelägenheter till England och Frankrike; den andra 1801—04 i Statshushållnings-ärender till Tyskland, Frankrike, Holland och England. Med flera af de utländske Lärde och Naturforskare, med hvilka han då gjorde bekantskap och bland hvilka vi blott nämna Lapepède, Arthur Young, Sir Humphry Davy och Thaer, stod han ännu i sednare tider i brevexling.

Frih. E. var begåfvad med ett spille, som med framgång fullföljde de mest olika rigtningar. Knappt har det, åtminstone i nyare tider, gifvits någon Svensk medborgare, hvilken i mera olikartade värf och besattningar blifvit begagnad. Men det är i vårt faderne-land alltför vanligt, att man vill använda Snillet antingen till intet eller till allt. I sistnämnda fall splittras verksamheten och ledes in på mångfaldiga banor, utan att kunna medhinna att på något fält göra sig fullt hemmastadt. Frih. E:s namn skall visserligen alltid med aktning nämnas i Svenska Statshushållningens häfder, i de Lärdes salar, på Odlarens fält, i Slöjdernas verkstäder, inom

Uppfinningarnes områden; men sannolikt skulle frukterna af hans outtröttliga flit, hans skarpsinniga forskningar, hans skapande förmåga, som älskade att alstra snillrika upptäckter dels af egentligt vetenskapligt värde, dels af en i tekniskt och ekonomiskt afseende viktig användbarhet, blifvit mera varagliga, ännu mera mogna och i alla detaljer genomtänkta, i fall han mera ostördt fått öfverlemnna sig åt den bana, hvar åt Naturen kallat honom. Han skulle då icke blott brutit väg, ej blott improviserat djerfva och vågsamma upptäckter, utan äfven förmått gifvit dem en högre grad af fulländning. Vi veta dock ej, huruvida denna splittring af ädla krafter icke blott var en verkan af yttre omständigheter, utan äfven af Es egna lynne, af begäret att mera uppdraga grundlinier, än själf sysselsätta sig med detalj-utarbetningen och den sista fulländningen, samt af den icke ovanliga, men visserligen förlåtliga äregirigheten att göra sitt namn frejdadt i så många och så skiljda yrken.

Då E. först ankom till hufvudstaden, var vitterheten ännu hans egentliga sysselsättning. Han ansåg sig icke böra vara otacksam emot Sånggudinnorna, som skapat hans lycka. Bland alla hans Skaldestycken vann intet mera bifall än det, som benämndes "Ode till Svenska Folket", men i själfva verket är en lofsång öfver Gustaf III. Det är författadt i ett rent språk, klart öfvertänt, väl anlagdt, fullt af manliga tankar, och ägde dessutom den då ännu nya märkvärdigheten af framkallandet af Asarnes poetiska gudomligheter. Äfven åt Scenen, hvars högsta Styresman han var, frambar han offer, bestående i trenne små lyriska skådespel, i ändamål att förhöja glansen af Kungliga namns- och födelse-dagar. Längst skall utan tvifvel lefva hans öfversättning af "Gode save the King", hvilken första gången afsjöngs vid den fest, som Officerarne af Stockholms garnison på stora Börssalen gäfvö d. 12 Febr. 1803. vid Konungens återkomst till sitt rike. E. öfversatte den äfven på Finska.

Men det var dock inom andra kretsar, som Frih. E. af naturen var kallad att intaga ett upphöjdare rum. Bland hans rent vetenskapliga upptäckter nämnas följande: en Luftpump af en ny sammansättning; en Compressions-maschin för kroppars behandling under en starkare tryckning af luft eller ångor; Digestörens (Olla Papini) fullkommande till ett instrument för chemiska undersökningar, hvarigenom observatorerna alltid kan reglera ångans expansions-kraft.

Bland hans uppfinningar för praktiska ändamål intager den Svenska Telegraphens förmodligen första rummet. Den har till princip och sammansättning ett afgjordt företräde för alla utländska. Den derom 1796 utkomna Afhandlingen blef öfversatt på flera främmande språk, och de deri utvecklade grunder följdes snart vid telegraph-inrättningarne i England. E. var i 16 år chef för Svenska Telegrapherna, hvar af flera linier vid Ålands haf och i Bohus skärgård bildades; en gick under kriget 1808 från Landsort längs kusten till Gefle, bestående af öfver 40 stationer. En särskild Corps, ställd under hans uppsigt, bildades och undervistes för detta ändamål.

E. har äfven i fäderneslandet infört de nya Engelska Ångmaskinerna, hvilka han i flera delar förbättrade; han uttänkte också tvenne sådana nya uppfinningar, af hvilka en i modell blifvit exsequerad. Under hans inseende skedde, kort efter deras införande, tillämpning deraf i stort vid Dannemora, som var hotad att genom vattenflöde råka i fullkomligt lägervall, äfvensom vid Kronans Brännerier i hufvudstaden. År 1807 upphygde han, för egen räkning, i Stockholm den så kallade Eldqvarnen med en maskin af 20 hästars kraft, hvarigenom han ville trygga hufvudstaden för den förlägenhet, som genom vanliga qvarnars stillastående hittills stundom uppkom. I många år har dock detta verk varit stående. Äfven lättades fullbordandet af Södertelje Canal mycket genom användandet af ångmaskiner. — Frih. E. var ock den, som öfvertalte Hr Owen, att hit inslytta och anlägga sin mekaniska verkstad, hvarigenom behofvet af sådana maskiners införskrifning från England upphörde. Genom denne förtjente Manufacturists inkallande var E. en medelbar orsak dertill, att Sverige, näst England, var, om vi ej misstaga oss, det första land i Europa, der Ångfartyg blefvo införde.

År 1812 uppfann E. den Torrkningss-maskin för spannemål, som han beskrefvit i R. Vet. Ak. Handl., och som sedan i flera utländska Journaler med loford blifvit omnämnd. Enligt så väl nyssnämnda, som Landtbruks-Akademiens vittnesbörd uppfyller denna inrättning fordringarna af det af Riks. Ständer för en dylik maskin föreslagna prisämne. Denna anstalt, hvarigenom 100 tr säd om dygnet torrkades, blef först använd vid Eldqvarnen, men själf, icke fullt nöjd dermed, syselsatte sig uppfinnaren ännu under sin sista sjukdom med att uttänka nya apparater och förbättringar på densamma. — I England hade E. väl sett Linnespånads-inrättningar. men hade

icke noggrannfätt undersöka dem. Efter återkomsten upprättade han dels efter minnet, dels genom egen tankekraft modellen till en sådan inrättning.

Ständigt outtröttlig i sina forskningar, i sitt oemotståndliga undersökningsbegär, märktes till och med hos den döende ett af den fullkomligaste tankeredighet understödt sträfvan-
de att liksom i flykten fatta känslan af lifvets yttersta minut. Denna dag var d. 21 Mars 1821. Han dog ogift — och var således den siste, liksom han varit den förste, af sitt namn.

Skrifter: *a*) i Vitterhet: Sergetal öfver H. M. Enke-Dr. Lovisa Ulrika, hållet i Åbo d. 30 Oct. 1782. Åbo 1782. — Epilog till Operan *Atis* på H. K. H. KronPrinsens födelsedag d. 1 Nov. 1784. — Ode till Sv. Folket, Stockh. 1786. — Alcides' Inträde i Verlden, Opera uppförd d. 1 Nov. 1793. — Svensk Folksång. Stockh. 1805. — Strödda Skaldestycken i Vitterhetsnöjen IV. sid. 1, 31; i Sv. Parnassen 1786. m. fl. — Flera Tal i Sv. Ak. Haudl. — *b*) Vetenskapl. uppsatser i åtskilliga af de Akademier och Samfund, hvåraf han var medlem. — Om Holländska Linneblekningen i Ekonom. Annaler. Bd. I. 1807. — Om Telegrapher och Försök till en ny inrättning deraf. Stockh. 1796. — 3 Dissert. Åbo 1771-76. — *c*) Embetsbetänkanden.

{Källor: Rehbinders och Rothliebs Matr. — Lagerbjelke, Tal, 22 Vapnet krossades, Stockh. 1821. — Dr C. P. Hagbergs Intr. Tal i Sv. Akad. 1821. — Rosenhanes Anteckn. — Hammarssköld, Sv. Vitt. Hist.)

EDENIUS, JORDANUS NICOLAI.

Född 1624 i Vermland af fattiga och ringa föräldrar. Blef 1641 Student i Upsala och 1652 Magister. Året derpå försvarade han såsom Respondens Prof. Joh. El. Terseri *Dissertatio Mosaico-philologica ex Cap. V. Genes.*, hvaruti bevisades, att Hebreiska språket var det äldsta af alla, hvaremot G. Stjernhjelm, som ville tillerkänna Göthiskan samma heder, opponerade med största eftertryck. Acten bivistades från dess början, kl. 7 om morgonen, af Dr. Christina, och ansågs så märkvärdig, att både Disputation och Stjernhjelm's argumenter förvaras bland Palmsköld'ska Samlingarna. — År 1654 företog E. en vidsträckt utrikes resa, efter hvars slut han, 1656, blef Adjunct i Phil. Facult. 1659 Theol. Professor ("in scio Consistorio" heter det i dess Protocoller) och 1661 utnämnd Theol. Doctor. Afled 1666. Gift med *Magdalena Camos-*

nia. E. anses såsom en af de största Theologer Sverige haft; han stod i nära förbindelse med den namnkunnige Hottinger.

Skrifter: *Vindiciæ pro innocentia Vermelandiæ, seditionis injuste accusatæ.* Ups. 1645. — *Memoriale Biblicum,* Ib. 1654. — *Opuscula Theologica,* Ib. s. a. — 17 Dissert. Theol., till en del sammantryckte och utgifne i Åbo 1664. — *Epitome Hist. eccles. Novi Test.* Ed. J. Gezelius (Episcopus). Åbo 1681.

(Källor: Schefferi Suec. litt. — Moll. Hypomn. — Verelii Progr. exsequ. — Fernow, Beskr. öfv. Vermland. — Jöchers Gel. Lex. — Gezelii B. Lex. — Fant, Lit. Gr. Sect. I.)

EGGERS, JAKOB von.

Föddes i Dorpat d. 14 Dec. 1704. Antogs som frivillig vid Svenska Fortifications-corpsen 1723; Sergeant i Fransysk tjänst 1725, efter återkomsten till fäderneslandet Conductör, och straxt derpå Adjutant vid Fortifications-staten; gick i K. Stanislai tjänst, under det denne belägrades i Danzig, och befordrades af honom till Capitaine öfver ett Compagnie af Lifdragonerne 1734; Lieutenant vid Fortificationen i Sverige 1735; s. å. af K. Fredrik I. utnämnd till Capitaine vid Artilleriet i Cassel; företog resor i södra Europa 1736—40; Major vid Fältbrigaden af Sachsiska Ingenieur-corpsen 1740; bevisade Sachsiska arméens fälttåg i Böhmen och Prags stormning 1741; öfvervar Kejsar Carl VII:s kröning i Frankfurt 1742, återvände derifrån till Böhmen, men måste för det mellan Sverige och Ryssland uthrustna kriget begifva sig tillbaka till fäderneslandet; gjorde i Finland tjänst såsom General-Quarttermästare-Lieutenant; efter återkomsten till Stockholm Förste ÖfverAdjutant 1743; förrättade GeneralAdjutants-tjänst hos RiksRådet Gr. Rosen vid en observations-corps, som blifvit sammandragen i Bohus län; deltog i fälttågen i Brabant och i Böhmen år 1744; s. å. GeneralAdjutant hos Fältmarskalken Hertig Joh. Adolph af Sachsen Weissenfels; derjemte Chef för Fortifications-fältstaten, och General-Quarttermästare-Lieutenant; afgick 1745 till Österrikiska arméen i Böhmen, och befordrades till ÖfversteLieutenant vid Chursachsiska Ingenieur-corpsen; s. å. deltog han i slaget vid Kesselsdorf, och straxt derpå af Preussarne tillfångatagen i Dresden; blef utvexlad i det straxt derpå följande fredsslutet, gick 1747 till Franska hären, som under Marskalk Loewendahl, den store mästaren i belägringskonsten, eröfrade den

förut aldrig intagna Bergen op Zoom. Efter fälttågets slut antagen till handledare i Krigsvetenskapen för R. August III:s båda söner, de Sachsiska Churprinsarne Xavier och Carl; till belöning för det sätt, hvarpå han utförde detta uppdrag, befordrad till Öfverste och Chef för Fortifications-fältbrigaden i Sachsen d. 31 Dec. 1749. Året förut hade han från Sverige erhållit SvärdsOrden; blef 1751 vid återkomsten till Sverige Chef för Svenska Fältbrigaden, och upphöjd i Adligt stånd; d. 28 Jan. 1752 ÖfversteLieuten. vid Fortificationen, erhöi d. 8 Januari 1753 lön såsom General-Quartermästare-Lieutenant vid Fortifications-brigaden i Stockholm, och 1755 blef han Öfverste vid Fortificationen i Stralsund. Trädde i Sachsisk tjenst vid sjuåriga krigets utbrott, och utnämndes till Commandant på Königsstein 1756, af Rådet i Danzig vald till Commandant i denna stad 1758. Lemnade Sachsiska tjensten med fullmakt som GeneralMajor. Af R. Gustaf III. i Sverige utnämnd till C. S. O. m. St. R., och upphöjd i Svenskt Friherrligt stånd 1772. Dog d. 12 Jan. 1773.

Denna meritförteckning visar taflan af ett rörligt lif och en ontröttlig verksamhet. Vi se en man, som med framgång försöker sig uti flera riktningar, en lägre son i besittning af en hög militärisk och vetenskaplig bildning, hvilken gör honom öfverallt eftersökt och ömbärlig; och interesset för den rastlöst verksamma mannen stiger, när man erfar alla de svårigheter, genom hvilka han i barndom och ungdom nödgades kämpa sig fram till den första undervisningen, hvilken så ofta tacklöst slösas på medelmåttiga anlag.

E. var faderlös, när han kom till världen. Fadern *Jakob Eggers*, bagare i Dorpat, men bördlig från Holstein, hade omkommit under nämnde stads belägring af Ryssarne. Modern, som hette *Margareta Krüger*, blef då med sin fyraåriga son och många af Dorpats invånare bortsläpad till Archangel. Der åtnjöt E. sin första undervisning i en skola, som genom den adle Frankes nit blifvit upprättad. År 1713 förflyttades hans moder till Ustjug Weliki, en provinsstad i Archangelska landet. Hon trädde der i äktenskap med en Svensk Friherre Knut Gabrielsson Sparre. Nästa år nödgades familjen uthyta detta nya hem mot Totma, en handelsstad, som likaledes var belägen i det Archangelska Guvernementet. Här funnos fångne Svenska officerare, hvilkas undervisning E. hade att tacka för sina första framsteg uti Latinska, Fransyska och Italienska språken; och under deras handledning studerade han Matematikens elementer, samt öfvade sig i teckning och

ritning. Det Mathematiska studiet var hans favorit-studium, och redan i barnåren kunde man af hans lifliga interesse för denna sak sluta till att han beträddt ett gebit, inom hvilket hans anlag lofvade honom en bestämd framgång. Brist på nödiga böcker försvårade undervisningen, och hindrade ynglingen att dessa åren hinna så långt, som en lågande vetgirighet eftersträfvade. Utom de redan nämnda språken, lärde han Ryskan, derigenom att detta allmänt talades der i trakten; Svenskan lärde han samtalsvis af Svenska officerarne, och Tysskan var att anse för hans modersmål. Att E. var Ryska språket fullkomligt mäktig, gjorde, att man antog honom till renskrifvare vid Ryska Cancelliet i Wologda. Under dessa mekaniska göromål förgick visserligen någon tid fruktlöst för den lifliga håg efter kunskaper, som brann i ett ungdomligt sinne; men hindren stadgade och underhöllo hans håg, som sedan med fördubblad slit tillfredsställes.

Efter freden, då fångarne utvexlades, ankom E. med sina föräldrar till Stockholm. Hans befordringar äro redan anförda. Han gick i Fransk krigstjänst, för att der lättare vinna de i Fortificationen erforderliga insigter. Ännu ej af campagner och verksam fälttjänst upptagen, använde E. sin tid på resor, för att bese de större fästningarna i Frankrike, i Brabant och Holland, dessa odödliga minnesvärdar af en Vauhans och Coehorns snille. För sin önskan att utvidga kretsen af redan förvärfvade kunskaper, och på stället vinna en praktisk insigt uti befästningens detaljer försakade han bekvämligheter. Han reste ej, för att söka nöjen, utan för att arbeta på sin militär-vetenskapliga utbildning. Då han saknade medel att köpa böcker, hvilka ingingo i hans studier, "arbetade han natt och dag att från början till slutet afskrifva hela stora tryckta verk, som han kunde få låna." Han återkom till Sverige med vidsträckta kunskaper, och med en praktisk blick som Fortifications-officer. Han användes vid uppförandet af de nya fästningsverk, som voro bestämda att vid Oxdjupet försvara ett af inloppen till hufvudstaden.

Då E. sedan 1734 tog tjänst hos R. Stanislaus i Danzig, var han i tillfälle att gagna med sina insigter som Ingenieur. Med en Fransos delade han förtjensten att före Danzigs belägring hafva satt stadens utanverk i godt försvarsstånd. Hans kannedom af Ryskan gjorde det för honom möjligt, att öfversätta de mellan flera af belägrings-corpsens Ryska Befälhafvare vexlade bref, som föllo i de belägrades händer. "Derjemte förrättade han alla commenderingar inom sitt regimente, i

sia ordning, och hivistade åtskilliga skarpa bardalekar." Då förvärfvade han i Danzig den tillgifvenhet, hvarpå han sedan, sannolikt med ökad anledning, såsom Commendant fick röna, prof. E. hade på en gång studerat Fortificationen och Artilleriet, och detta gjorde honom skicklig att användas vid det sednare vapnet i Hessen Cassel på en tid, då i Sverige det gick trögt med befordran inom Fortificationen, i anseende till mängden af gamla, oförsörjda officerare, så väl vid denna corps, som vid hela Svenska arméen. Det var ej endast i Sverige, som Es utmärkta skicklighet värderades; det var denna han hade att tacka för sin befordran till Major i Sachsisk tjänst. Han hade gjort ett besök hos en gammal General, som förde befäl öfver Sachsiska Fortifications-corpsen. De samtalande öfver ämnen hörande till befästningskonsten, och då E. bestridt Generalens åsigter, stödde han sina på så talande skäl, att hans vederdeloman, af högaktning för utmärkt duglighet, genast hos hofvet i Dresden förordade honom såsom värdig att med tiden bekläda Generalens plats.

Då han 1743 var anställd vid Svenska observations-corpsen i Bohus län, anstälde han recognosceringar på Norska gränsen, och grundade derpå den tillförlitliga charta, som han utkastade öfver alla de gränspass, hvilka öppnade en möjlighet för inbrott å någondera sidan. Posteringarna bestämdes med ledning deraf. Då fäderneslandet återvunnit freden, ansåg sig E. här ej hafva något att uträtta, och inträdde åter i Sachsisk tjänst. Han gick från Sachsen till krigsteatern i Brabant, men återkallades samma år, för att följa Sachsiska hären på tåget till Böhmen. Andamålet med marschen uppnåddes, och Preussiska trupperna utrymde Böhmen. Då Sachsiska och Österrikiska arméerna gingo från Böhmen, nödgades de bana sig väg öfver Elben, hvars andra strand var ockuperad af Preussiska trappar. "E. fattade posten med Granadiererna på det till öfvergången utsedda stället, och man tillskref hans goda anstalter mycken del i förrättningens lyckliga utfall."

Samma framgång krönte ej den expedition, i hvilken E., såsom en af befälhafvarna, deltog, med uppdrag att afskära återtåget för Preussiska besättningen i Prag. Denna under befäl af GeneralLieutenant Einsiedel slog sig igenom, likväl med betydlig förlust. — På slagfältet vid Kesselsdorf vann E. ära, om han än icke tillhörde de segrande. Vi förhå de ofvan meddelade intyg om Es verksamhet, hvilka meritförteckningen innehåller, och fästa oss i största korthet vid hans förtjenster af krigsvetenskapen. Öfver Bergen op Zooms be-

Ägning, som af honom bevestades, författade han en dagbok med bifogade, noggranna chartor; ett arbete, som allmänt befordrades, och gjorde heder åt sin författares militäriska studier. Han hade också ämnat att beskrifva sina fälttåg i Finland, Böhmen, Bayern, vid Rhen, och uti Nederländerna och tillfoga anmärkningar ur sina på stället gjorda anteckningar. Man har beklagat, att E. ej utförde denna sin föresats, hvilket troligen bör tillskrifvas hans höga anspråk på författarskapet, hvilka hans långt drifna blygsamhet ej fann tillfredsställa i egna arbeten. Ett verk af större omfattning är hans omarbetning af de la Chenayes Dictionnaire Militaire, som var bestämmd att omfatta terminologien så väl i krigsvetenskapen i allmänhet, som i artilleri, befästningskonst och navigation, och att derjemte upplysa allt som dermed stod i sammanhang. Utgaf först i Dresden originalet, delvis omarbetadt; och sedan, uppmuntrad af Sachsiska Churprinsen, företog han deraf en öfversättning på Tyska, som eger förtjensten att vara ett nästan helt och hållet nytt arbete. Åtskilligt mindre nödvändigt utlemnades, andra artiklar förkortades och omarbetades, och många flera tillades, af hvilka flera hade förtjensten af sjelfständiga afhandlingar. "Många delar, som böra till de Mathematiska vetenskaper, mekanik, borgerliga byggnadskonsten, ålderdomens minnesmärken, geographie, historia, statskunskap, heraldik, jagtkonst efter det Tyska sättet, med mera, äro här alldeles nya." Kopparstycken äro bifogade, och alla Latinska och Fransyska termer särskildt förklarade. Samtiden kunde ej förneka den möda som var nedlagd på omarbetningen af nämnda Encyclopedie, men ville deremot inskränka förtjensten till samlarens, oaktadt alla nya tecken och anmärkningar, som blifvit bifogade, och den förhöjda tydlighet och formfulländning som framställningen vunnit i omarbetningen. E., som detta ej undgick, upptog anmärkningarna i företalet till den Tyska bearbetningen, hvarjemte han förklarar sig hafva valt den method att undervisa, som var mindre högt uppskattad, än den var nyttig.

Sitt intresse för vetenskaplig bildning yttrade E. genom de gåfvor af valda arbeten i Krigsvetenskapen och Fortifikationen, hvarmed han förökade K. FortificationsContorets Bibliothek i Stockholm. Han skänkte äfven många dyrbara verk i Lärdoms-historien, i Mathematik, Krigs- och Byggnads-konst, Historia, m. m. till K. Vet. Akad., af hvilken han var medlem. Han skänkte äfven samma Akademi sin buste, till hvars

uppställande bland antalet af dem, som af nämnda Akad. gjort sig väl förtjenta, han förvärfvat rätt genom lärd verksamhet och ädel frikostighet. Att samla böcker var E:s nöje. Han hade en betydlig samling, i hvilken äfven förvarades de afskrifter af stora verk, hvilka i en medellös ungdom voro den flitiga handens arbete; men dessa hedrande minnesmärken af stor ansträngning förstördes vid den eldsvåda, som lade i aska hela hans Bibliothek i Stockholm 1751. E. började å nyo att inköpa en boksamling, och oaktadt de skänker, han gjort till flera publika verk, af ej mindre än flera hundra arbeten, hvarförutan han skickat många böcker till släkt och vänner, var det Bibliothek, han lemnade efter sig, ganska betydligt. Döden hindrade honom att om denna samling träffa något förordnande.

Äfven ägde E. ett betydligt antal modeller och teckningar öfver hufvudfästningarne i Europa och öfver namnkunniga belägringar. Många chartor hade han egenhändigt utkastat öfver krigsföretag, hvaruti han under sina fälttåg hade tagit del. En samling i denna väg af högt värde lät han genom Presidenten, Frih. Lilljenberg, tillställa Svenska Konungen. E. läste och arbetade ständigt. Han hade snabb fattning och lifligt minne. Äfven ägde han förmågan af en lätt framställning så väl muntligen, som när han anförtrorde pennan sina åsikter. Allt städade han till reda och ordning. Ehuru Fortification och Krigsvetenskap voro hans favoritstudier, blef Viterheten dock ej främmande för honom lika litet, som en allmän öfversigt af de ämnen, hvilka ingingo i en vetenskaplig bildning; och denna mångsidighet var en prydnad för den stränga grundlighet i hans egentliga fach, som blifvit allmänt erkänd, och som bestämde valet af honom till handledare i Krigsvetenskaps-Akademien för Sachsiska Prinsarne. Vid ett hof kunde han väl skicka sig. Han var der lika hemma, som på valplatsen eller i arbetsrummet. Eggers' angenäma sätt och glädtiga lynne hade beredt honom tillfälle att göra flera resor i Europa; såsom 1736 i sällskapet med RiksRådet, Grefve Adam Horn till Venedig genom en stor del af Tyskland, då många hof och äfven det i Wien besöktes. 1739 beledsagade han Grefve Friese, beslägtad med Comte de Saxe, då en resa genom en del af Frankrike, Savoyen och Piemont till Mailand och Rom, och vidare till Frankfurt am Mayn, der Kejsareval då företogs. Vid Sachsiska hofvet var E. högt ansedd och värderad.

För att fullända porträtet af Eggers, bör tilläggas, att han förenade med den fina världens ton en gravitet, som ingaf vördnad. Han imponerade med en reslig kroppsställning, med en krigares växt. Själens och kroppens företräden stodo i samklang med hjertats egenskaper, hvilka yttrade sig i många handlingar och förvärfvade honom allmän kärlek. — Sedan han de första åren af sjuåriga kriget med ära försvarat Königstein, mottog han en Commandants-befattning uti Danzig. Att han i detta krig, så olika med hvad han i de föregående gjort, höll sig skild från krigsskådeplatsen, kom trogen deraf, att han ej hyste förtroende till det sätt, hvarpå kriget den tiden fördes af Sverige och Sachsen. Han upplefde revolutionen 1772, och man trodde, att E., om ej hans död af oförmodadt följt, hade ämnat att erbjuda fäderneslandet sin tjänst. Han dog ogift, efter att ej längre än 2 dagar varit sängliggande af en bröstsjukdom, som hvarken han själf eller hans vänner ansågo för farlig.

Krifter: Dödsens Tempel. Öfversätt. 1747. — Dictionnaire militaire par Mr A. D. L. C. Aubert de la Chenaye. Nouvelle Edition, revue, et considerablement augmentée par M. E. (Mr Eggers), Colonel Ingenieur de sa M^{té} le Roi de Pologne, Elect. de Saxe. Dresden 1751. — Journal du siège de Berg-op-Zoom par un Lieutenant-Colonel-Ingenieur en 1747. Amsterd. et Leips. 1750. Sedan flera gånger upplagd. — En förbättrad upplaga af Aubert de la Chenayes dictionnaire militaire. 2 T. Dresden 1752. — Krieger-Ingenieur- Artillerie- See- und RitterLexicon. 2 B:d. Dresden 1757.

(Källor: Stjernm. Matr. — Schönbergs Åminn.-Tal i K. Vet. Akad. 1773. — Gadebusch, Lifl. Bibl. I. 242. — Adelungs Lex. — Ehrengedächtniss, Dantzig 1773.)

C—M.

EHRENBORGH, CASPER WILHELM MICHAEL.

Ätten härstammar från Jutland och är först känd af Tingsleden i Nöllöf derstädes, Michael Sörensson. Dennes son, *Michaelsson*, f. 1621, var Räntmästare hos R. Christian IV, hvilken tjänst han innehade, till dess Skåne kom under Sverige. År 1637 tillböds honom Lagmans-beställningen i Torrige; men han qvarblef i Skåne och hyllade 1639 R. Carl Gustaf. Han köpte 1666 Hofdala gods i Christianstads län, och benådades samma år med adeliga friheter, "för sin mot Sverige visade huld- och trohet." Blef 1670 Commissarie vid

Skattläggningen i Skåne; förhöll sig under det år 1675 med Danmark började kriget såsom en trogen Svensk undersåte, befrämjade militiens bästa och goda qvarter på sin egen sätesgård och anskaffade magasin, hvarföre ock Danskarne, när Svenska arméen måst draga sig tillbaka, aftvungo honom stora penningesummor, utplundrade hans gode och afbrände Hofdala gård. Äfven sedermera gjorde han Svenska tropparnas goda tjenester, samt förmådde allmogen att sjuda saltpetter. Brukades ock 1684 vid Cavalleri-indelningen i Skåne. Erhöld därför 1687 adelskap, då han antog namnet *Ehrenborg*, och gjorde Hofdala till fidei-commiss. Dog 1690 och är begravd i Brönneustads kyrka. Gift med *Anna Giedde*, hvars fader var Engelsk Handlande i Helsingborg, var han farfader till Capitaine *Johan Daniel*, f. 1744, † 1815; gift med *Wilhelmína Douglas*, dotter af Hofmarsk. R. S. O. G. Wilh. Otto Douglas.

Deras Son är *Casper Wilhelm Michael*. Han är född d. 14 Apr. 1786. Sedan han i Upsala 1803 fullbordat sina studier, lät han s. å. inskrifva sig i Svea Hofrätt; blef 1804 tillika E. O. Cancellist i Justitiæ Revision; förestod 1807 och 1808 trenne domar-förordnaden i Östergötland; 1809 titulerad Häradsbörding; 1810 tjenstgörande Kammarherre hos dåvarande Drottningen och s. å. Assessor i Svea Hofrätt. 1814 Ledamot i Öfre Borgsrätten; 1817 tillförordnad StatsSekreterare vid Kammar-exped. af R. Cancelli; s. å. Friherre. 1818 ordinarie Stats-Sekreterare vid samma Expedition; s. å. R. N. O. 1821 utnämnd President uti den för Skåne och Blekinge upprättade Hofrätten. 1823 C. N. O.

(Källa: Adel. Matikeln.)

EHRENBORG, CASPER, se vid Bokstafvens slut

EHRENHEIM, FREDRIK WILHELM, VON.

Ätten hette ursprungligen *Paliche* (*Palitsch*?) och här stammar från StorPolen, hvarest, i nejden af Lublin, en by af detta namn ännu finnes. Vid början af 1600:talet nödgade *N. N. Paliche* för religionstvång öfvergifva sitt fädernesland då han nedsatte sig som Läkare i Stettin. Hans son, *N. N.* blef Borgmästare i nämnde stad. Dennes son, *Peter* f. 1639 var KrigsCommissarie i Svenska arméen, sedan ÖfverKammarerare i Lifland, blef adlad 1703 och dog af pesten i Rig 1710. Hans yngste son Assessor *Johan Ludvig*, f. 1707 gift med *Brita Eleon. Montgomery*, hvars fader var Major

dog på Broby Sätessgård i Södermanland 1761 (1764 enl. Rehinder). Hans maka lefde ända till 1797.

Af dessa föräldrar föddes *Fredrik Wilhelm* d. 29 Juni 1755. Efter idkade studier i Upsala, antogs han 1775 till E. O. Cancellist i RiksArchivet, befordrades 1776 till Copist och 1780 till Cancellist derst. Inträdde 1782 såsom Andre Sekreterare i dåvarande Presidents-expeditionen, numera Cabinetet för Utrikes Brefvexlingen. Utnämndes 1783 till Commissions-Sekreterare vid Sachsiska Hofvet, och 1787 till Chargé d'Affaires, flyttades 1790 i lika egenskap till K. Danska Hofvet och utnämndes 1794 till Minister derst. S. å. R. N. O. En af sin tids ypperste Statsmän stod då i spetsen för Danska Cabinetet, och Grefve Bernstorff visste att värdera det Svenska Sändebud, hos hvilken han fann alla de egenskaper, hvar af han sjelf gaf ett så lysande föredöme. Också bibehölls förbindelserna mellan båda Hofven på den mest förtroliga fot, och v. E. efterlemnade i Köpenhamn ett aktadt och hedrande minne. 1797 blef han Envoyé E. O., och Ministre Plenipotentiaire vid nämnde hof d. 15 Dec. 1798.

Få dagar derefter blef han från denna beskickning hemkallad, för att tills vidare förvalta HofCancellersEmbetet, och derjemte Utrikes Ärenderna, efter RiksCancell. Grefve Sparres erhållna tjänstledighet. Året derefter blef han Ledamot i Rikets Allm. Ärenders Beredning; Ledamot i StatsBeredningen, samt i Beredningen af de Pommerska och Wismarska Ärenderna. C. N. O. 1799. Bevistade såsom HofCanceller Riksdagen i Norrköping 1800. Efter K. Cancelli-Collegii upplösning utnämnd 1801 till CancelliPresident. 1802 förordnad till Ordförande i Tabell-Commissionen; 1804, under StatsSekreter. Francs tjänstledighet chef för postärenderna. 1805 Friherre. D. 14 Jan. 1808 Ledamot i den särskildt förordnade K. Beredningen; d. 14 Sept. s. å. Ledamot i Finance-Comitén.

Genast efter Regimentsförändringen yttrade till honom K. Carl XIII sin önskan, att han ville bibehålla ledningen af Utrikes Ärenderna. Men Frih. v. E. hade förmärkt, att den allmänna meningen icke för honom var gynnande. Den anklagade honom för de sår, hvaraf Fäderneslandet i följd af ett vidunderligt politiskt system nu blödde. Man ville icke tro, att den Konung, hvars tjenare han varit, sällan tog råd af någon annan, än af sin egen vilja; man visste icke, att Frih. E., om han än icke var tillgifven den Vårdsherrskare, för hvilken alla Europas Furstar, utom Sveriges och Storbritanniens, hittills

slafviskt böjde sig, likväl aldrig kunde vara nog sanslös, att tillstyrka, att Sverige skulle trotsa honom och möta hans härar med så ringa och så illa ordnade krafter; än mindre, af en blott nyck stöta sig med rikets enda bundsförvandt. Man visste icke, att Friherrens system varit lugnets och neutralitetens; icke, att hans rådslag alltid hade syftat till en sansad beräkning af egna krafter, och att han alltid sökt afböja de våldigaste besluten. Man glömde, att han under de sista fyra åren, genom Konungens täta och långvariga frånvaranden från hufvudstaden, var skild från möjligheten att ens gifva råd, emedan de diplomatiska besluten kommo honom redan afgjorda tillhanda. Men under den gäsning i sinnena, som en statshvälfnings alltid medför, och då minnet af fäderneslandets förluster och nederlag, förstärkt af nya hotande faror ännu lefde i sin fulla friskhet, kunde den, som under dessa olyckliga tider stått närmast thronen och förmentes hafva ledt Sveriges yttre angelägenheter, icke blifva lottlös på ohlida omdömen. Honom förebråddes allt hvad han icke kunnat förekomma, allt hvad hans ifriga bemödanden icke förmått leda till ett annat mål. Med ett ord: man ansåg otroligt, att Despotismens grånade tjenare kunde blifva ett tjenligt och villigt stöd för den återfödda Friheten. Emedan Frih. v. E. väl kände denna sinnesstämning och var för stolt att rättfärdiga sig inför allmänheten, samtyckte han blott att så länge bibehålla portefeuillen, till dess den, hvilken ansågs mest lämplig för de utrikes ärendernas ledning, hunnit hemkallas. Frih. v. E. fick sitt afsked. L. von Engeström blef hans efterträdare, d. 16 Maj, och Frih. af Wetterstedt HofCenceller. Till den sednares ära må nämnas, att han aldrig glömde den tacksamhet han var skyldig den Man, som för honom öppnat lyckans bana, och att det värdigaste förhållande af aktning och vänskap ständigt rådde mellan dem.

Frih. v. E. drog sig nu undan den allmänna uppmärksamhet, och nedsatte sig på en liten egendom, i Småland, Lommaryds socken, som han köpt sig för besparingarna af sina iskränkta tillgångar. Allmänhetens röst gillade detta steg: man gjorde den redlige mannen mer och mer rättvisa, och Riks Ständer voro snart (d. 30 Aug. 1810) villiga, att åt honom anslå en pension af 600 R:dr Hamb. B:co, som i Mars 1817 förvandlades till 2000 R:dr svenskt B:co. Frih. v. E. tyckte numera endast lefva för landtbruk och ännu mer för vetenskaperna. De närmaste omgifningarna af sitt Skareda omskapade han, så vidt traktens ursprungliga fulhet medgaf, till ett

litet elysium. Han fördjupade sig i geologi, kemi, fysik, och förvärfvade sig deruti insigter, som erkändes äfven af de lärda. Stundom hörde man honom yttra, att naturen egentligen skapat honom till vetenskapsman. Om statssaker talade han aldrig, hvarken om den förra eller närvarande styrelsen. Det tycktes som han alldeles hade glömt, att han fordom spelat en vigtig rol i det fosterländska sista stora dramat.

Efter åtta års enslighet såg man Frih. v. E. åter oförmodadt uppträda i hufvudstaden. Väl bivistade han 1817 och 1823 års Riksdagar; väl var han vid den förra Ledamot i Constit.-Utsk., och blef vid begge vald till Fullmäktig i Banken, men någon plats i regeringen sökte han aldrig. "Från den vundna hamnen, der hans refvade segel endast höjdes till utfarter inom lärdomens vida områden, följde hans erfarna blick deras strider, som, på den öppna rymden, kämpade mot tidens stormar och händelser, utan afund öfver deras segrar, utan klander öfver deras missräkningar." Han fortfor att lefva för vetenskapliga forskningar; under slutet af hans lefnad voro meteorologiska rön hans käraste sysselsättningar. Frukterna deraf meddelade han i de skrifter, som nedanföre skola nämnas och som skola lefva, äfven sedan minnet af hans diplomatiska verksamhet längesedan försvunnit. Å båda dessa fält var han lika utmärkt genom framställningens förtjenster. Från hans inträde i Conseljen, återvann Svenska Cabinettet, i sina offentliga Handlingar, det företräde i uttryck och hållning, som det länge hade åtnjutit och det en mellantid i väsendtlig mån hade förminskat. Äldre läsare torde såsom ett af de många bevisen derpå erinra sig en af E. författad och i InrikesTidningen meddelad skrift, full af lugn och värdighet, till svar på en smådeskrift öfver Gustaf Adolph, som Napoleon låtit införa i en Tysk Tidning. Hans enkelt grandiosa stil, skiljd från blomstrens prål och bildernas slöseri, men ändå hvarken kärf eller liflös, hans sätt att kärnfullt, genuint använda modersmålet påminde på visst sätt om en Höpken, ehuru i en föryngrad gestalt. Denna stil var en pregel af honom själf. Han var till utseendet lång, mager, i umgänget allvarsam, nästan sträng, fåordig och förbehållsam. Men i hans inre bodde värma och starka lidelser.

Frih. v. E. dog ogift i Stockholm d. 2 Aug. 1828. Af sin syskon öfverlefde honom endast Vice-Presid. R. N. O. *Johan Ludvig v. E.*, och Ryttmästaren *Erik Christopher v. E.*

Sedan 1800 var han Medlem af R. Vitt-, Hist. o. Antiqu. Akad.; sedan 1806 af K. Vet.-Soc. i Upsala; sedan 1812 af

LandtbruksAkademien. Det kan synas underligt, att Svenska Akademien icke tillegnat sig samtidens förste mästare att skriva Svensk prosa, och som tillika i sambället innehade en så upphöjd plats. I sjelfva verket felades icke Akademien der till god vilja, men Frih. v. E. hade låtit förljuda, att han icke skulle emottaga en sådan kallelse.

Skrifter: Samlingar i Allmän Physik. Stockh. — Om Bildningsgåfvan. Stockh. 1817. — Tessin och Tessiniana. Biographie med Anekdoter och Reflexioner, samlade utur framl. Riksrådet Gr. C. G. Tessins egenh. Manuscripter. Stockh. 1819. — Om Climaternas rörlighet. Tal vid Præsid. nedl. i K. Vet. Akad.

(Källor: Tal vid Frih. v. E:s Jordfästning d. 16 Oct 1828 af G. af Wetterstedt. — Särskilda Meddelanden.)

EHRENPREUS, CARL.

Föddes i Örebro d. $\frac{1}{2}$ Jan. 1692, började sina studier vid Upsala Akademi 1706; blef 1711 E. O. i K. Cancelliet och Utrednings-expeditionen; 1712 Copist i nämnde Expedit.; anträdde s. å. en resa till K. Carl XII i Turkiet; återkom 1714; Assessor i Svea Hofrätt. Vid 1720 års riksdag Ledamot i Justitiæ-deput., 1729 HofrättsRåd; vid 1731, 1734 och 1738 årens riksdagar Ledamot af Secreta Utskottet och Elektor till Ständernas deputationer; 1739 Svea Rikes Råd; 1741 en af RiddarhusDirektörerne; 1746 Commissarius vid afslutandet af en handelstraktat med Spanien; biträdde 1747 vid den alliance, som ingicks mellan Sverige, Frankrike och Preussen. 1746 R. o. C. R. M. O.; 1747 Friherre; s. å. President i Lag-Commissionen. 1751 Upsala Akad. Cancellor; s. å. Grefve. Sedan 1746 medlem af K. Vet. Akad. Dog d. 21 Mars 1760. Gifte sig 1716 med *Catharina Linroth*, dotter af Assessor Johan Linroth. Äktenskapet var barnlöst.

E. var 3 veckor gammal, då han förlorade sin moder *Anna Clerik*. Fadren, *Hans Preuss*, 1695 adlad under namnet *Ehrenpreus*, ÖfverInspektör öfver Gevärs-faktorierna och Harnesk-fabriken i Örebro, hade all möda ospard för sonens uppfostran och undervisning, som börjades under enskild handledning hemma, och sedan fullföljdes i stadens Tyska skola, der han fick till lärare Rektor Stenmeyer och Conrektor Spöring; tvenne män, som med grundliga kunskaper förenade stora förtjenster af undervisningsverket. I Upsala hade Professoren, sedan StatsSekreteraren Rosenadler öfverinsendet öf-

ver ynglingens studier. De Professorer, hvilkas föreläsningar han begagnade, voro Hermanson, Magnus Celsius, Lundius, Arrhenius och Bellman. Då pesten 1710 utbröt, kallade fadern honom till sig i Arboga; men då regeringen i detsamma flyttades till denna stad, utfärdades ett strängt förbud för alla personer, som kommo från pestsmittade orter, att begifva sig till Arboga. Således hindrad att komma dit, reste E. i stället till sina släktingar i Wermland. Det var under vistandet i denna landsort, som han erhöll underrättelse om sin befordran till Extra Ordinarius i Cancelliet. E. var hemma i språken, och hade vid Akademien lagt en god grund i de studier, som den tiden drefvos. Arbetet föll sig således lätt. Han värderades af sin chef, Gr. Arwed Horn, som lemnade honom öppet att välja mellan en då ledig Cancellist-befattning, ifall han blefve hemma i landet, eller att såsom Copist resa till Konungen i Bender, då E. fick tillfälle att arbeta under Konungens egna ögon, och der han kunde påräkna handledning af sin sväger Feiff, som då var Cancellieråd och som sedan blef President. Utsigten att göra lycka var der lofvande. För rese-omkostnader måste E. sjelf ligga i förskott; men han kunde vara säker att få dem af Konungen ersatta. Efter mogen öfverläggning bestämde sig E. för utresan, hvilken han företog i sällskap med Frih. Olof Cederström, då Cancellist, sedan Riksråd och AkademiCanceller. Svenska flaggan respekterades ej den tiden, och de få segel som gingo ut, nödgades ställa sig under Engelskt beskydd. Det Svenska köpmansfartyg, som tog våra unga Svenskar ombord, hade af fruktan för Danska kryssare under Amiral Wilstens befäl ställt sig under Engelsk convoy. De resande Cancellisterne medförde viktiga bref och depecher till Konungen, hvilka de gjorde sig all möda att dölja, för att de ej skulle falla i Danskarnes händer, då dessa anställde den visitation, som ett Svenskt köpmansfartyg ej kunde afböja. Breffen insveptes i en säck jemte en stor jernkula, och anförtroddes till Svenska skepparen, som hette Smitt, med en bevekande föreställning om, huru maktpåliggande det var, att undandölja dessa dokumenter, eller, om detta var omöjligt, att då hellre låta dem falla i sjön, än i fiendens händer. Deras koffertar förseglades med adress till ett Engelskt Handelscontor i London. Sjelfva förklädde de sig, och togo sin plats i hängmattor. Det föregafs, att de voro sjuka matrosar. Fruktan för en upptäckt, som kunde blifva en följd af den ständiga visiteringen, som anställdes af de Danska Örlogsskeppen, hvilka kryssade öfverallt i deras väg, förmådde dem att be-

gära det de skulle få gå ombord hos Engelska Convoy-Capitainen, mot det de gäfvö honom en hederlig vedergällning. Han biföll, och hämtade dem med sin egen slup natten den 24 Juni. De hade då varit fyra dygn på sjön. Nu voro de i säkerhet, och åtnjöto af sin värd ett vänligt bemötande. Motvind och storm drefvo dem ända till Skottska vallen. De styrde tillbaka, och träffade ett Holländskt fartyg, med hvilket de gingo till Amsterdam. I Haag erhöilo de af Svenska Gesandten depecher, bestämda för Konungen, och reste sedan vidare till Wien, der Svenska CommissionsSekreteraren Stjernhöök satte upp en berättelse om politiska ställningen vid Kejserliga hofvet. Denna berättelse ingick i de depecher, som borde intressera Svenska Konungen. Öfver Ungern och Siebenbürgen skedde resan till Bender, der de träffade K. Carl, i olyckor obesegrad, och de lifvades till en fördubblad sorgfällighet i hans tjänst genom prof på den "nåd och mildhet, som inga olyckor kunde förändra i det kungliga sinnet."

Calabaliken i Bender inträffade. "E. tog till värjan, när pennan icke mera kunde uträtta till hans Konungs tjänst. Han följde Hjelten utur det ena rummet in uti det andra, och fiktade, till dess elden stod uti alla hörn." K. Carl blef, som bekant är, tillfångatagen, då hans sporrar snärjde honom på vägen till Cancelliet. E. blef vid samma tillfälle af 12 Tatarer tillfångatagen. I strängaste vintern på isen plundrades han till bara linnet. Man drog af honom stöflarna, i hopp att der finna dukater. I stället för de kläder, som afrycktes honom, hängde de på honom en söndrig färpels och några osnygga slarfvor. Föröfrigt led han en hård medfart, tills åtta dagar derefter en Engelsk köpman, vid namn la Moutraye, friköpte honom. Köpebrefvet ligger i hufvudskrift förvarad bland Upsala Akademies handlingar. E:s vid detta tillfälle visade mod och tillgifvenhet för Konungens person, ökade den nåd, hvaruti han stod. "Ja, Konungen berömde i flera personers närvaro hans förhållande, och sade sig vara sinnad att göra honom till ÖfversteLieutenant." E. fick veta detta genom bref från Feiff, och undanbad sig en nåd, som var egnad att väcka afund, förebärande såsom giltigt skäl sin närsynthet. "Konungen ansåg en nöjd sedighet mera, än en pockande förtjenst, som sätter värde på sig sjelf, och antog denna ursäkt med synnerligt nådigt välbehag."

Misshandlingar under fångenskapen hos Tatarerna ådrog E. en sjukdom. 6 veckor låg han i flussfeber och bröstvärk; och hade ej Holsteinska Ministern Fabrices ädelmod kommit

emellan med omvårdnad och penning-försträckning, så hade saknad af allt det nödvändiga gjort slut på hans olyckliga lif. Konungen var flyttad till Timurtasch vid Adrianopel, och E. var ej förr återställd, än han begaf sig efter, och anlände dit midsommarsafton. K. Carl var sängliggande; men tog icke destomindre emot honom, och visade honom flersaldiga prof på en särdeles nåd. Den osunda orten var menlig för allas helse, och kastade E. ånyo på sjuksängen, likväl ej för längre tid än en månad. Han tjenstgjorde sedan i Demotica hos Konungen, och såsom CommissionsSekreterare åtföljde han General-Major Grothusen, då denne å Svenska Konungens vägnar afgick till Constantinopel, för att complimentera Sultan och underrätta om Konungens tillämnade hemresa. E. var i sin embetsbefattning närvarande vid de båda audienser, som Grothusen erhöll, "vid hvilka tillfällen denne Svenska beskickningen vistes all upptänkelig heder, så väl genom kaftaners tilldelande, som anseelig Turkisk välplägnad." E. och dåvarande CommissionsSekreteraren Hans Olivencrona stadnade kvar någon tid i Constantinopel, för att uppbära en summa penningar, som för Konungens räkning var uppnegocierad.

Den i Turkiet rådande osäkerheten gjorde det till ett farligt uppdrag, att hafva omhand en större summa. Men kloket och försigtighet användes, och penningarne bragtes i säkerhet till Demotica. Den tid, som förflöt före remissens inlämnande, användes af E. till att se allt märkvärdigt, som den stora staden hade att erbjuda en utländning. Genom särskilt ynnest erhöll han inträde uti Sophia-Moskeen, i hvilken Muhammedanska helgedom annars högst få Christna hafva fått komma. E. tog kännedom om landets lagar, om religionen och Turkarnes seder, så mycket som det för en Frank var möjligt. Han bereste Propontiden och Hellesponten, och landsteg på kusterna och på flera af Archipelagens öar.

Sedan han tillfredsställt sin vetgirighet anträdde han hemresan genom Wallachiet, Siebenbürgen och Ungern, öfver Wien och Breslau till Svenska Pommern. Hvar något märkvärdigt var att se, tog han sig tid, och "gjorde sig stort gagn af sin resa." D. 14 Dec. kom han till Stralsund. Nästföljande Juni börjades belägringen af denna stad, då K. Carl med sine Svenskar visade sin vanliga heroism i strid med öfverlägsna fiender. De af Konungens omgifning, som tillhörde civilståndet, voro vane att dela alla faror, och voro krigare såväl som de, hvilkas yrke det var. "Styckens knallande, kulors hväsande kring öronen, och eldars skimrande för ögo-

nen, hade blifvit deras hvardagsro; ja döden blef dem icke mera förskräcklig, sedan han stundeligen fick vara i deras sällskap." E. gick dagligen till sin Konung med expeditioner och underskrifter. "I retranchementen och på vallarne dvaldes Konungen; på trumman skref han sitt namn." Omöjligheten af ett längre försvar erkändes allmänt, och efter prof på ett hjeltemod, som gränsade till det otroliga, gick R. Carl öfver till Sverige d. 10 Dec. Samma afton besteg E. en jakt, som tog ombord Cancelliet och alla dess handlingar. Faror och svårigheter tillstötte i mängd; på sjön låg tjock is, som man måste såga sönder, för att komma fram, och från land finga de en ovänlig hälsning. En fiendtlig kula genomborrade jakten uti vattengången nära intill kölen. Skepparen Smitt, densamme med hvilken E. år 1712 gått ut från Götheborg, var den, som genom rådighet räddade alla från en ögonskenlig dödsfara. Han stack sin arm i ena hålet på kölen, och tillstoppade den andra öppningen med hvad som i hast var att tillgå. Sedan lät han med tunna blyplåtar beslå båda öppningarna. Knappt var denna fara öfverstånden, innan en ny styckekula kom, och dödade en Cancellist vid namn Glaser, och en Polack, som stod vid sidan af E. Då jakten följande dag hunnit ut i öppna sjön, träffade den på Vice-Amiralen Taube, som med 7 Örlogsskepp kryssade mellan Pommerska vallen och Skåne. E. jemte Müllern, då Ombudsråd, och Cedercreutz, då Registrator, sedan Riksråd, hämtades upp om bord på Taubes skepp. Storm och oväder fördröjde segelfarten, och först femte dag Jul landsattes E. i en slup vid Ystad.

Han hade snart den tillfredsställelsen att återse sin Konung, som alltid omfattade honom med samma nåd. Under första infallet i Norrige, begagnade E. sin ledighet till att göra en resa till Wermland. Vid samma tid trädde han i äktenskap. Han hade ej varit borta mera än 6 veckor, då han ånyo inställde sig i Lund och der återtog sin embetsbefattning. Konungen gjorde rustningar för ett nytt tåg till Norrige. Krigsexpeditionen var i oupphörlig verksamhet, och kl. 2 hvarje morgon började tjänstemännens arbete under monårchens ögon. Ingen ansträngning var svår för dem, "som visste, att Konungen räknade alla andras möda, förutan sin egen."

Befordringen till Assessor i Svea Hofrätt var oväntad, och sättet, hvarpå fullmakten kom E. tillhanda, lemnade honom i villrådighet, om han skulle mottaga eller undanbedja sig denna nåd. D. 13 Febr. 1718 en afton, då E. gick från Cancelliet

till sitt logis, mötte honom på gatan en Cancellipost, som tillställde honom ett papper, utan att kunna upplysa om dess innehåll. Då E. kom hem och läste fullmakten, började han frukta, att han fallit i sin herres onåd, helst denna befordran kommit, utan att han sökt den, och derjemte stod i strid med hans föresats att aldrig öfvergifva Konungens person. Han tog till råds sin svåger Feiff, som tillstyrkte honom att mottaga fullmakten, hvilken vittnade om Konungens önskan att förskaffa honom en befordran, som i saknad af någon ledig plats ej kunde vinnas i Cancelliet.

I allmänhet ansåg man E. mindre vuxen en domare-befattning, derföre att han ej förr handlagt juridiska mål, och man önskade, att Cancelliet ej gått miste om en mans verksamhet, som på detta fält med rätta hölls för ounbärlig. Snart tytnade likväl hvarje fordom mot en man, hvilken såsom domare lika mycket utmärkte sig för vidsträckt juridiska insigter, som för skarpsinnighet, oväld, charactersfasthet och meniskokärlek. Han var en fiende af alla chicaner, hvarigenom den enfaldige snärjdes, och lika benägen han var att öfverse med en ringa förseelse, lika strängt beifrade han brottet, som blifvit en vana. "Han hörde med tålmod, tjente alla med gladt lynne, och afviste äfven dem med behaglighet, som icke kunde villfaras. Genom vänlighet lättade han förtryckte och sorgbundna sinnen; genom saktmodighet uppmuntrade han enfaldig fromhet; och genom allvarsamhet satte han blygsel och förfärelse i slug vanart."

Såsom ledamot af Justitiæ-deputationen utarbetade han ändringen i gamla lagens stadgande om börd. Assessor E. var eftersökt, så snart i den tidens riksdags-commissioner och deputationer viktiga ärender förekommo, och på hans verksamhet förvara de offentliga handlingarne många vedermälen. Ständernas oinskränkta förtroende hade han förvärfvat, och hans upphøjelse till RiksRåd (1739) — ett för hans dåvarande befattning alldeles ovanligt steg — gillades på det högsta af allmänna rösten. Man önskade hans duglighet ett vidsträcktare fält för dess verksamhet. Och att de högsta äreställen vunnos, utan att sökas, efter 23 års tjenstgöring i Hofrätten, befriade från afund en man, hvars stora förtjenster endast kunde jemföras med hans anspråkslöshet. "Han var ödmjuk i största höghet, stilla i bullersammaste oro, och orörlig i omskiftliga tidehvarf."

Många viktiga värf fortforo att taga E:s verksamhet i anspråk, "såsom Stats-Commissionerne, Ostindiska handeln m. m."

För manufakturernas befordran var han verksam icke endast med väl utarbetade förslager, utan äfven med penning-förskott, och detta utan beräkning på någon enskild vinst. — Han egnade dessutom vetenskaperna sina omsorger, dels såsom Præses i K. VetenskapsAkademien, och dels såsom Upsala Universitets Cancellor. I den första af dessa befattningar verkade han öfver efterlevandets af Akademiens stadgar, hvilka bland annat innehöllo, att den medlem, som utan giltiga skäl var frånvarande från Akademiens sammankomster, borde uteslutas från antalet af Akademiens medlemmar. Större lif inträdde i Akademiens verksamhet. Det var i Konungens närvaro som E. der höll tvenne tal såsom Præses. Han sörjde lika oförtrutet för Akademiens ekonomi, och förärade till dess boksamling "det stora och dyrbara verket: Allgemeines Universal-Lexicon." — Såsom Cancellor för Upsala Akademi förenade han strängaste rättvisa med de mest outtröttliga omsorger för vetenskapernas och detta samhälles tillväxt och flor. Förtjensten befordrade han, och lyssnade aldrig till de mäktiga förord, hvarpå mindre meriterade sökande byggt sitt hopp. Alla rättvisa anspråk var han angelägen att tillfredställa, och blygsamheten befriades från en ansökning, som var uppfyllt innan den hunnit framställas. Till nya lärare-befattningar skedde utnämningar; och om några grundade sig på enskilda anslag, så var det Cancellarens förtjenst, att till flera af dessa tjänster medel anslagos af Ständerna. Kalsenianska och Borgströmska Professionerna upprättades, och Adjunkter tillsattes i Juridik, Chemi och Botanik. För Astronomi, Chemi, Medicin, Botanik och Ekonomi byggdes auditorier och anskaffades instrument-samlingar. Akademiska Bibliotheket blef betydligt rikadt och dess årliga inkomster förökade. Den betydliga Ehrenpreusiska myntsamlingen var ett viktigt veder-måle af denne Cancellers kärlek och nit för högskolan. Innan han skänkte den till Akademien, hade han i 30 år gjort inköp för denna samling, och mycket hade kommit till genom vänners frikostighet. Den innehöll 3000 mynt, både in- och utländska; och många, som för sin höga ålder hade stort värde. Den var derjemte sorgfälligt ordnad. Dessutom gaf han 120 runstafvar till Akademiens Bibliothek, och bifogade dertill förklaringar och anmärkningar, utarbetade dels af honom sjelf dels af andra lärda män. Med myntsamlingen följde ett betydligt antal Numismatiska arbeten, likaledes en skänk till Akademiska Bibliotheket.

E. utverkade anslag för nya Professorer, som utnämndes, medan ännu emeriti uppburo den ordinära lönen. Under E:s Cancellariat tillsattes nya tjänstemän, för att skyndsammare expediera Akademiens räkenskaper och alla kuranta göromål. Akademien kunde vid ansökningar hos K. M. alltid påräkna sin Cancellers verksamma förord, och detta gällde högt. Cancellarens enskilda bemödande af vetenskapernas idhare vittnade om det höga värde han satte på lärda studier, och förvärfvade honom allas kärlek. Han kallade dem "sina barn och vänner." Längre fingo de ej vänta i hans förmak; och genom sitt vänliga tilltal och otvetydiga bevis på välvilja bragte han dem derhän, att de ej för honom hade några hemligheter. Den lifligaste enthusiasm väckte den ädle Mæcenaten, redan första gången när han som Akademiens Cancellor besökte Upsala, och med sin herrliga röst på det gamla Romarespråket utdelade Venia till Doctorspromotioner i Theologi, Juridik och Philosophi. Och denna gång verkade ensamt behaget af hans personlighet; ty besöket skedde straxt efter sedan han öfvertagit Cancellariatet, innan ännu Akademien hunnit skörda frukten af hans styrelse. Akademien slog öfver honom en medalj, med hans bröstbild på ena sidan, och på den andra en Apollo med sina attributer och öfverskriften: "idat et illustrat."

Saknaden beklagade E:s förtidiga bortgång; men han var lycklig, som icke hann att öfverlefva sig sjelf. "Sinnets munterhet och kroppens styrka följde honom i dess sista förrättningar, och den förra gjorde, att han tog ett nöjdt afsked från jorden." . . "Hans Excellence hade en stor, väl växt och stark kroppställning, ett behagligt utseende, samt en god jemn helsa till den 6:te sistl. Febr., då han om aftonen angreps af en feber; dertill kom sedan gulsot och inflammation i lefren, som på 14 dagars tid så afmattade alla lifskrafter, att han d. 21 derpå följande slöt sin lefnad, 68 år och 3 månader gammal."

Skrifter: 2:ne Tal i K. Vet.-Akad., ett vid Konungens besök, det andra vid Praes. nedlägg. — Nummi Runici brev? Commentario illustr. Se Acta Lit. Suec. 1733, p. 26—30. — Tal vid intr. i LegCommiss. d. 4 Juni 1748 i Lärda Tidn.

(Källor: Arrhenii Hist. Acad. Ups. — Frondins Orat. Parent. — Stjernmans Matr. — Åm.-Tal i Vet.-Akad. 1760. — Schlözers Biogr. 2:re Th. — Tal vid grafven. — Gezel, Biogr. Lex. — Rosenhaues Anteckn.)

EHRENSKIÖLD, NILS.

Fadren hette *Johan Nilsson*, som, född i Finland, från Kamererare tjente sig upp till StatsCommissarie, KammarRåd och sist Landshöfding i Österbotten. Adlades 1686. Modren var *Cath. Rask*, Kamererare-dotter från Götheborg. Sönen *Nils*, född i Åbo 1674, tog tjänst vid Amiralitetet. Hans första steg äro oss obekanta; först 1714 finna vi honom såsom Contre-Amiral öfver den Svenska flotta, som i Aug. 1714 på höjden af Åland vid Hangö udd mötte den Ryska, bestående af 30 krigsskepp, 80 galerer och 100 halfgalerer med 20,000 soldater om bord. Amiral Apraxin förde öfverbefalet och Czaren sjelf tjente som Contre-Amiral. Ehuru Svenska flottan var tvåtedjedelar svagare, emottog den striden och uthärdade den i tre timmar. Czaren antrade Svenska Amiral-skeppet Elefanten och tog både det och befälhafvaren till fånga. Denna seger var Czaren äfven i särskildt hänseende angenäm. Han hade nemligen kort förut hos sin egen Senat gjort ansökning att få blifva Vice-Amiral, men Senaten hade derpå svarat: "Att som flottan vore en dyrbar rikets klenod, så borde han hafva betänkande vid, att taga den under sitt eget commando, såsom ännu ovan att strida till sjös." — Nu, efter vunnit seger, höll Peter ett präktigt intåg i Petersburg, och skänkte vid detta tillfälle den fångne Svenska Amiralen en med silfver rikt beprydd klädning. Sedan tog han honom vid handen, förde honom upp till Senaten, och frågade: "om du nu ville samtycka till hans förra begäran, sedan han i en så stor och blodig action tagit en så dråplig sjöman till fånga?" Alla jakade enstämmigt, lyckönskade Czaren till den ärorika segern och förklarade honom värdig att blifva Vice-Amiral. — E. blef sedan mycket väl hållen och besöktes ofta af Czaren. Sin frihet återfick han dock icke förr än efter freden, och vid afresan 1721 begåfvade honom Kejsaren med sitt rikt infattade porträt.

Straxt efter hemkomsten utnämndes E. till Amiral och Director vid Amiralitetet; han dog ogift i Carlskrona mot slutet af år 1728. Gift med *Lovisa Ankarstjerna*. Han hade grundliga kunskaper, särdeles i mathematiken. Under sin fångenskap förfärdigade han flera instrumenter, bland hvilka ett Astrolabium universale, beskrifvet i Acta Lit. Suec. 1723.

Farbrodern *Erik* hade också såsom Kamererare börjat sin bana; blef sedan ÖfverCommissarie vid Amiralitetet, Ståthållare i Kalmar, och derefter Lagman först i Nerike, sedan i

dra Finland, och adlades 1675. Släkten utgick med sonen *Philip*, som strandade 1718 på ett fartyg utanför Uddevalla, och blef ihjälslagen af dem, som skulle berga godset.

(Källor: Stjernm. Matr. — Norbergs och Voltaires Carl XII:s Hist. — Beckstadii Sv. Sjömän. — Gezelii .B. Lex. — Ennes, Carl XII:s Krigare).

EHRENSTEEN, EDVARD och CARL.

1. Ättens stiftare EDVARD, var född 1620. Fadren, *Philip Bononius*, bodde då i Häradschammar på Vikbolandet, och blef sedan Kyrkoherde i Locknevi. Sonen skickades till Upsala, der hans uppehälle blef något trångt, men medelst understöd af ett Kongl. Stipendium, det af R. Gustaf II Adolph inrättade Communitetet samt en condition hos R. R. A. Aralen Åke Hansson Ulfsparre blef det honom dock möjligt, att fullborda sina studier och taga den philosophiska graden. En historisk lection erbjöds honom i Linköping, men emedan han vid samma tid hade utsigt, att såsom hofmästare för denne unga Baroner Revenhüller, få göra en utländsk resa, så antogs det sednare anbudet. De reste alltså ut 1648, och sågo de flesta Europas länder. Påfven Innocentius X beskref honom sålunda: "Till människligt anseende var han af grym och förfärlig aspect: uti hans gestalt, gång och åthäfvor lik ett deforme monstrum, messlings-ärrot och stort ansigte, glest skjuggat under hakan och på halsen, och ben och fötter som en elefant; dock eljest icke utan godt förstånd, och som hans tillfälliga fordrar, icke den ogudaktigaste." I Lombardiet förekom det honom, som om de förnämde och klokare der redan (1632) hade en rök om Dr. Christinæ på the orter tillkommelse, och hvilken (orsaks) skull the Svenske hos dem vore mäktiga vägnämne och blefvo för andre nationer märkeligen fagnade."

På hemvägen besöktes Regensburg, der E. träffade Legaten Björnklou, hvilken bevisade honom särdeles vänskap, såsom förlofvad med hans frus syster, och skickade honom med tillfälliga depecher till Kejsar-valet i Augsburg, dit han sjelf, som främmande gesandt ej fick komma. Sedan E. besökt Wien, Ungern och flera andra länder, samt vid öfverfarten på Östersjön varit i lifsfara, ankom han i Nov. 1653 till Stockholm. Drottningen hade då rest till Upsala, och var så upptäckt med sina förestående planer, att hon intet öra hade

för Es böner om en anställning i Cancelliet. Lyckligare ble han hos R. Carl X Gustaf, som förordnade honom 1634 till Sekreterare vid en negociation med det upproriska Bremen.

Kort efter hemkomsten erhöi E. befallning, att med Gr. Joh. Oxenstjerna afgå till Tyskland. Han skyndade att fäst sitt bröllop med *Christ. Wallenstedt*; dotter af Theol. Prof. i Upsala, sedan Biskopen i Strengnäs L. O. Wallius. Om hösten 1635 lät Konungen kalla honom till Polen, att arbeta omedelbart under sig. Här måste han flitigt föra pennan, någon gång svärdet och utstå många faror och äfventyr, vanligen i Konungens nära omgifning. Han uppsatte förbundsakt med Churfursten af Brandenburg, och den så kallade Elbingska traktaten med Holländarne.

Vid Danska krigets utbrott åtföljde han sin Herre till Holstein och vidare framåt på hans segrande bana. Görömlen blefvo då än mer ökade, ehuru väl Cancelliet alltid var på rörlig fot, så att E., såsom han uttrycker sig, både dag och natt måste hafva foten i stegbygeln. Men det var en stor uppmuntran, att arbeta "under en sådan Konungs direction, som hade ett så incomparabelt iudicium, kunskap och minne om alla saker, och en så accurat experience och arbetsamhet . . . att ingen penna det beskrifva mägar. . . . Och såsom Sveriges vapen under en så stor Herre florerade, så florerade ock pennan." . . . Vid slutet af fälttåget måste E. om dagen vara närvarande vid underhandlingarne i Roeskild, och om natten rida till Kongl. Högqvarteret i Køge, för att afgifva relation om hvad dagligen passerat och inhämta nya ordres. Slutligen afslöts freden, då Hofrådet Coyet och E. voro Assistenten. Om de föregående underhandlingarne berättar han en märklig anekdot, hvarom äfven Puffendorff nämner några ord. "När man preliminariter tracterade i Perstorp för Köpenhaven, och R. M. i nåder recommenderade mig så ordren att menagera, att, om möjligt vore, vi måtte både Bornholm och Trondhem erhålla; men i fall af stor difficultet, ville R. M. sig med ettdera benöja låta. Nu refererade jag för Legaterne (Ulefelt och Sten Bjelke), att R. M. icke ville skrida till något fredsslut, med mindre begge cederades, reserverandes för mig, att kunna vid bordet under concerten göra min påminnelse. Nu kallades Engelska Mediatoren Medou, att han skulle göra goda officier, och förmå de Danske härtill, det han ock gjorde. Imedertid kommer Gr. Cl. Tott, som vakt om kalla natten hade, och kastade sig i en säng i tracterstugan inom förlåten, och Frantzöske Mediatoren Terlon låg

spisen på golfvet. Då kom Medou, som icke visste af Totten, sade till Terlon, att de Danske ville cedera, allenast begge Mediatorerne ville dock hjälpa dem fåga före: de skulle stiga opp från bordet och låtas (låtsa), som de skulle brytas; men om icke annars vara kunde, så ville de (dessa) tvenne stycken på gården cedera. Gr. Tott, händes detta, kallade mig saktat utur förlåten i sängen vid ren, och begärde få tala med Hr Sten Bjelke, hvilken han uppenbarade Medous relation, hvarefter han, så väl som efter insinuerade ordres sig rättade, och mäga hårdt stod på, så att de Danske begynte lyfta på rumpen och hota bortgång. Bjelke lät intet movera sig. Nu mente jag tid, att insinuera den secreta recommenderade modification om cession af ettdera. Men Hr Bjelke ville intet anhöra, rättandes sig efter Tottens uppenbarelse, af hvilken jag ingen kunskap hade. När de nu uppstodo på båda sidor, du, min Son, tänka, hvad alteration mig åkom, som hände genom min konstling hela tractatens ruptur. In disces- tog jag Bjelke i jackan, men han ville intet achta mig: blef öfvermåttan bestört och visste icke hvad råd att taga; när de Danske togo på sig rese-kapporna på gården, erade de ändteligen begge, och Ove Juhl aborderade mig, sades: "För ett Bornholm och Trundhem släppa vi icke den." Vid detta var jag mähta curieux att fråga om cession af begge, och som jag förnam honom vara skedd, hade jag förut till K. M. och refererade om saken."

Efter fredens undertecknande medföljde E. sin Konung Frederiksborg, der Danska Konungen träffades, och till för honom yppades att se, huru man med förställning hala ord sökte förkläda den ännu i djupet af sinnena mmande bitterheten. E. tyckte sig då förmärka, att man Danska sidan var sinnad rygga en del af fredsvillkoren, sade detta också för K. Carl X, som likväl i hörjan icke hde honom.

E. blef derefter 1637 adlad, och erhöi i årlig ränta 700 smt af capitel-godsen i Skåne och 300 dlr i Östergöt- . Sysselsatt att biträda vid de nya provinsernas organisa- , kallades han vid krigets utbrott ånyo till Konungen, fick fullt upp att göra med uppsättande af "justificationer, onstrationer, declarationer, resolutioner, instructioner, ex- tioner." Dock uppmuntrade han 1639 med fullmakt att Sekreter af Staten. Vid Ständernas sammankomst i Gö- borg anbefalltes han uppsätta en Berättelse om rikets till-

2. 1) **CARL**, som var född i Thora 1656, studerade i Upsala; åtföljde sin fader under legationen 1672. Blef 1677 Cancelli-Junker; 1677 Sekret. i R. Revisionen och, emedan han stod i mycken nåd hos sin Konung, använd vid åtskilliga viktiga förrättningar, så väl i arméen, som vid Danska fredswerket. Året derefter, 1680, åtföljde han Gr. Gyllenstolpe på dess legation till Holland, och sedan reste han med Envoyén Liljeroth till Paris, hvarifrån han begaf sig till Wien. Men då Turkarne belägrade denna stad, förfogade han sig till München, dit Kejs. hofvet tagit sin tillflykt. Återkommen till Sverige 1683, utnämndes han 1691 till Härads höfding i Skaradermanland, och året derpå till Lagman öfver Skåne och Blekinge. En hetsig feber lade honom 1702 på dödssängen i Stockholm. Ogift. Han var känd för stor skicklighet och trohet, och såsom en rättvis lagens skipare.

(Källor: Th. Ihre, Orat. Funebr. och Personal. till Likpredik. — Gezelii Biogr. Lex.)

2) **Margareta**, f. 1659, † 1721, gift med R. Rådet Presid. i R. Canc.-Colleg. Gr. Nils Gyllenstolpe, denna Greffv. ätts stammoder. — 3) **Lars Philip**, f. 1692, Commendant i Ottersberg i Bremen, † ogift derst. 1700. — 4) **Edvard**, f. 1664, Capitaine, † ogift på Forssby gård 1711, och utdog med honom ätten på svärdssidan. — 5) **Cath. Regina**, f. 1666, gift med Öfversten L. G. Styltenhjelm, † hvarlös 1709. — 6) **Anna Beata**, f. 1669, gift med Gen.-Majoren, sedan RiksR. och Presid. i R. Canc.-Coll. Gr. Arv. B. Horn, † i Riga 1703.

R. Rådet E. hade en halfbroder, *Gustaf Philipsson*, som adlades 1673, deltagande i sin broders sköld och vapen; tjente sig upp till Öfverste-Lient., och blef död ogift 1677 under blockaden af Christianstad, i Wäa by.

EHRENSTAHL, DAVID KLÖKER von.

Hette förut *Klöker*. F. i Hamburg 1629. Ingick 1646 i Svenska Cancelliet och var närvarande vid Westfaliska fredens afslutande. I Osnabrück sysselsatte han sig vid lediga stunder med ritning; snart öfvergick detta från blott tidsfördrif till en bestämd kärlek för konsten. I denna stad tog Klöker undervisning i målar-konsten af en vanlig målare; för att vidare deruti fullkomna sig, begaf han sig efter freden till Holland, der han studerade under den berömda Djurmål-

den Georg Jacobs. Återkommen 1651, blef han antagen i Dr. Maria Eleonoras tjänst; 2 år derefter företog han på hennes bekostnad en resa till Italien och andra länder, der han vistades i 8 år. Hans första arbeten i Rom blefvo så väl mottagne, att en Cardinal upptog honom i sitt hus, under de 4 till 5 år han der vistades. Mellertid hade Maria Eleonora och Carl Gustaf aflidit; men EnkeDr. Hedvig hemkallade Klöcker, för att ornera Ulriksdal, Gripsholm, Strömsholm och Drottningholm. Sistnämnde slott blef isynnerhet fältet för hans skicklighet, i föreställningar ur EnkeDrottningens och K. Carl XI:s historia, den han återgaf i allegoriska taflor, hvilka uttrycka de märkvärdigaste händelser och förrättningar intill år 1693. Utom den mängd porträter, som af honom äskades, följello äfven vid hofvet högtidligheter, dem han genom sina arbeten åt minnet förvarat. Så blef den vid K. Carl XI:s kröning allna carusell af honom målad och sedan på 62 blad stucken i koppar i Frankrike. — I Es taflor råder effect i det hela, utan att de särskilda delarne äro värdslösade; i behandlingen af ämnen öfvergick han aldrig till öfverdrift; hans teckning är korrekt, säker och ädel; ljus och skuggor, luftperspectiv och oklanderligt behandlade, carnationen naturlig. Egentligast är han såsom djur-målare, ty han återgaf fullkomligt alla deras physiognomi, böjelser, instinkt och naturliga egenheter. Ärdeles förträffliga äro hans hästar. I allt igenkänner man Portonas då för tiden beundrade, nu stundom klandrade mästare. Med åren minskades hans uppfinningsförmåga, så att han stundom måste låna grupper och figurer ur kopparstycken.

Straxt efter återkomsten från Italien blef E. 1661 K. Hofmålare, 1674 adlad, 1690 Hof-Intendent. Dog i Stockholm 1708 och är begravden i Storkyrkan. Gift 1) 1663 med Maria Momma, dotter af Brukspatr. Vilh. M. 2) med Elizabeth Baumann, hvars fader var Rådman i Wismar, och förut gift med Tyska Pastorn i Stockholm, Joh. Gerdes. Stjufsonen, Frans Joach. Gerdes, † 1735 som Landsh.; blef under hans nummer adopterad. En af hans döttrar, Anna Maria, gift med Vice Pres. i Svea Hofrätt, Zach. Watrang, var en skicklig porträttmålarinna.

Ett epitaphium med en stolt inskrift blef öfver honom af Konglig befallning upprest. — Hans Porträt in fol. utgafs 1772 af Akrell. — Svenska Akad. lät 1808 öfver honom slå en medalj och teckna hans minne.

Hans förnämsta arbeten, af hvilka flera blefvo stuckne i koppar äro: K. Carl XI:s kröning, på Drottningholm; hvilket

af samtiden betraktades såsom hans mästestycke; Ryktet förestäfvande Historien hvad hon bör säga; Sanningen upptäckt af Tiden; Christi Korsfästelse; Glorian; Plattfonden; stora Riddarhussalen; Yttersta Domen, hvaruti åtskilligt ärlånadt. Denna stora taffla blef vid eldsvådan 1697 från Stortet flyttad till Storkyrkan.

Skrifter: Certamen Equestre cæteraque Solemnia Hólmiz 1672 celebrata, cum Carolus XI aviti Regni regna capesseret, cum tabb. LXXII Stockh. s. a.; äfven på Tyska; fol. — Die Schildereyen in den Pallasten des Königreiches Schweden zu sehen sind. Ibid. 1697. fol.

(Källor: Stjernm. Matr. — Tessins Bref. — Gezelii Biogr. Lön — Minne i Sv. Akad. Handl. 1808. — Boyes Målar-Lex. m. 2)

EHRENSTRÅLE, DAVID.

Föret *Nehrman*. Föddes i Malmö d. 14 Juli 1695. Föräldrarne voro Handelsmannen *Johan* eller *Hans Nehrman* och *Ingeborg Faxé*. Sonen blef Student i Lund 1712; Auscultant i Götha Hofrätt 1717; E. O. Juris Professor i Lund 1720; Ord. Juris Professor 1721; 1740 medlem af två vigtiga commissioner; föreslogs af Götha Hofrätt till Lagman, och af R. Cancelli-Collegium tvenne gånger till Revisions-Sekreterare; 1749 titulerad Revisions-Sekreterare; 1746 adlad. Tog afsked d. 12 Mars 1753, och tillbragte sina återstående dagar på sin sätesgård Saby i Småland, der han dog d. 6 Maj 1769.

E. tillbragte sina två första studentår i Lund under And. Rydélii handledning, företog sedan 1714—17 en resa till Tyskland, der han i Halle studerade Romerska lagen, och till Holland, samt hade äfven ämnat sig till Frankrike, hvilket dock ej blef af. Som Akademisk lärare var E. högligen värderad, och jemte Lagerbring den utmärktaste man på sin tid vid Lunds Universitet. Han föreläste med grundlighet, klarhet och smak; han utmönstrade alla skolastiska qvarlefvor och den mängd af voces hybridæ, som i den tidens lagspråk åstadkom én brokig förvirring. Också besöktes hans föreläsningar talrikt af en ungdom, som hans stora rykte drog till högskolan. Han läste särskildt öfver jus publicum, och utarbetade förklaringar öfver alla balkarne i lagboken, hvartill han bifogade parallel-ställen "apparenta antinomiers concilierande och hänvisning till andra Kongl. stadgar och förordningar, som antingen upphäfva, ändra, skärpa eller lindra något lagens rum, och hvad dermed eger gemenskap." Öfver de 3

första balkarna äro hans anmärkningar tryckta. "Efter nya lagen hade han ändrat och på trycket utgifvit både jurisprudentia civilis och criminalis; hvarförutan han hade i pennan författat jurispr. oeconomica, cameralis, ecclesiastica, militaris, metallurgica, mercatoria, therapeutica, heraldica, samt i ett särskildt collegio förklarar de märkvärdigaste termini technici i Lagfarenheten." — Med full rätt yttrade Lagerbring, att med hans uppträdande som akademisk lärare en ny epoch börjar för den juridiska vetenskapens uppkomst, och att han var en prydnad både för sin vetenskap, för den plats han innehade och för hela Akademien. Den juridiska litteraturen i Sverige var före E. föga bearbetad, och han förvärfvade sig den förtjensten, att genom många nya arbeten i denna väg hafva underlättat ett förut vanvårdadt studium. — För att skaffa sig samlingar i sin vetenskap, reste E. till Köpenhamn 1726, och till Stockholm 1730 och 1734. Han ägde äfven en af de största Manuscript-samlingar i riket, men denna, som förvarades på Säby, förstördes genom åskeld år 1752, ehuru han, i hopp att vid en dylik olyckshändelse lättare kunde rädda sina bokskatter, låtit uppföra sitt bibliotek på något afstånd från de öfriga byggnaderna. E. kände sin förlust, men bar den med styrka, och om han äfven året derpå frånträdde sin akademiska lärare-befattning, som han 33 år förestått, upphörde ej derföre hans verksamhet såsom författare. Han var utmärkt för sin arbetsamhet, och vördnadsvärd för sin exemplariskaandel. Han försummade ingen offentlig Gudstjänst, och gick till och med i otte- och aftonsångar och i veckopredikningar; "olik häruti de fleste öfrige Professorer, som, utom Theologi, voro rare att se i Kyrkan, och nyttjade merändels söndagen att medicinera på", säger en minnesteckning från den tiden. Han hade ett vackert utseende och det behagligaste väsende.

Giftte sig 1724 med *Helena Maria Linnerhjelm*, dotter af Biskopen i Lund Dr J. Linnerius. Han hade med henne tre söner: 1) *Jonas*, Cancellers-Sekret., f. 1725, † 1748; 2) *Hans*, Öfverste R. S. O., f. 1727, † 1790, och 3) *Fredrik*, Extra Fiskal i Götha Hofrätt, f. 1731, † 1754.

Skrifter: 27 Dissert. 1719—52. — 7 Programmer. — Inledning till then Svenska Jurisprudentiam Civilem, af Naturens Lag och Sveriges Rikes äldre och nyare Stadgar uthdragen och uppsatt. Lund 1729. 4:o. — Inledn. till then Svenska Processum Civilem, m. m. Lund 1732. 4:o. Ny upplaga. Stockh. o. Upsala 1751 o. 1759.

4:o. — Föreläs. öfver Giftermåls-Balken. Stockh. 1747. 4:o. — Föreläs. öfver Ärfda-Balken. Stockh. o. Upsala 1752. 4:o. — Then Svenska Jurisprudentia Civilis, m. m. Stockh. 1746. 4:o. — Inledn. till then Svenska Jurisprudentiam Criminalem, m. m. Stockh. o. Upsala 1756. 4:o. — Oratie Par. in Mem. Martini Hegardt, SS. Th. Doct. atque Prof. Prim. & Archi-Præpositi Lundensis. Lundæ 1732. 4:o.

(Källor: Giörwell, Biogr. SuioG. p. 105. — Brings Programm 1769 och Åm.-Tal 1770. Öfvers. Götheb. 1771. — Colianders Liksermon. Lund 1770. — von Döbeln, Hist. Acad. Lund. — Adelson, Lex. — Characters-skildr. af Nyrén. — Ståhl, Biogr. Underr. m. fl.)

C—M.

EHRENSTRÖM, OLOF.

Född 1713 nära Fahlun, på egendomen Liljesund, tillhörig dess föräldrar, BergsRådman *Anders Larsson E.* och *Anna Trotsig*. Olof jemte 2:ne andra äldre bröder skickades 1722 till Upsala under handledning af Mag. Joh. Lind, som sedan blef deras stjufter och sist Th. Dr. samt Prost i Stora Tuna. E. blef 1736 inskrifven i Landtmäteri-Contoret, 1739 utnämnd till BergsCollegii Landtmätare, 1749 till Director öfver den i Österbotten s. å. förordnade Geogr. Mätning-Commissionen. Dog ogift i Wasa 1750. E. ägde vidsträckt kunskaper, och hans embetsberättelser innehöllo äfven anmärkn. om landets hushållning och försvar. De sistnämnde "blefvo sedan begagnade af en stor general." Medan han 1743 vistades i Dalarne, gjorde han den på Fahlun torg församlade Dal-allmogen ifriga föreställningar, för att afråda dem ifrån det tillärnade upproret. Men då dessa intet uträttade, reste han i största hast och på bivägar till Stockholm, och aflade för Konungen berättelse om upprorets beskaffenhet, hvilket mycket nådigt upptogs.

Skrift: Anmärkn. öfver det gensvar, som en obekant Auctor framgivit emot det, som uppå H:r Amir. och Landsh. Th. Ankarkronas d. 12 Juli 1744 hållna Tal är gifvit af H:r Inspect. Jac. Faggot.

(Källa: Gez. Biogr. Lex. Bd. IV.)

EHRENSVÄRD, JOHAN JAKOB. — EHRENSVÄRD, AUGUST. — EHRENSVÄRD, CARL AUGUST.

1. EHRENSVÄRD, JOHAN JAROB.

Hette förut *Scheffer* och var född i Tyskland, 1666. Trädde ung i Svensk tjänst vid Artilleriet; blef Fändrik vid detta vapen i Narva 1701, Lieutenant 1704; Capitaine 1710; Major 1712; ÖfversteLieutenant 1713; Öfverste och Commendant på Carlstens fästning 1719. Dog 1731.

E. bevistade Dünas öfvergång i slaget mot Sachsarne, fälttågen i Kurland och i Polska Preussen, var med i affärerna vid Holofzin och vid Desna, vid Viprek och Pultava, och gjorde sig öfverallt känd som en käck officer. I sistnämnda slagning blef han fången, men visste att göra sig fri, och ankom till Stockholm i början af år 1710. Han commenderades sedan med Artilleriet till Skåne, der Danskarne gjort infall, och tog del i slaget vid Helsingborg. 1712 skickades han till det då blockerade Wismar, men förstod att praktisera sig in i fästningen; och det var det förbättrade skick, hvaruti E. bragte artilleriet, som satte staden i stånd att uthärda en lång belägring. 1716 erhöi han befäl öfver fält-artilleriet i Skåne, och 1718 beordrades han att åtfölja Svenska arméen till Norrige. Under Fredrikshalls belägring hade han vakt den afton K. Carl XII blef skjuten. I den dagbok han förde, har han på flera ställen i brädden afritat fästningsverk och förskansningar. En pelare, i fallet afbruten, har han tecknat, der han berättar om Konungens död, hvilken efter E:s uppgift inträffade mellan kl. 10 och 11. E:s journaler skola intyga hans dristiga, oförskräckta och allvarsamma lynne, hans tillgifvenhet för öfverheten och den glädtiga sinnesstämning, som aldrig öfvergaf honom. — Den sista fält-commendering, som uppdrogs E., var till Roslagen 1719. K. Carl XII hade adlat honom 1717, men diplommet underskrefs först 1719.

Gift 1) med *Anna Margareta Mannerheim* + 1724, dotter af Banko-Commiss. Aug. Marheim, adlad 1693 med namnet *Mannerheim*, och 2) med *Sophia Polus*, dotter af K. Rådet, Gr. Th. Polus, och enka efter Cancelli-Rådet Peringsköld. Med sin första Fru hade han flera barn, se nedanf.

(Källor: Stjernm. Matr. — Gezelii Biogr. Lex.)

C—M.

2. EHRENSVÄRD, AUGUST.

Den föregåendes Son. Född d. 29 Sept. 1710 på Fullerö i Vestmanland. Studerade i Upsala, der han önskat blifva

Mathes. Professor, men en karg stjuvmoder nödgade honom att afbryta sin akademiska bana, då han 1726 ingick som Volontaire vid Artilleriet. Trängtan att bygga sin kunskap på vetenskapliga grunder dref honom till Stjernsund, att söka undervisning hos Comm.-Rådet Polhem; sedermera studerade han artilleri-vetenskapen hos sin släkting, Presid. Carl Joh. Cronstedt (E. var en dotterson af dennes syster). 1733 Adjutant, 1734 Lieutenant vid samma reg:te. Företog 1736 och med ett årligt understöd, för 2:ne år, af 1000 dlr sm:t af allmänna medlen en resa till Frankrike; återkommen, blef han 1739 Capitaine-Mechanicus vid det under 1738 års Riksdag inrättade Cadet-Compagnie. S. å. Led. af K. Vet. Akad., straxt efter dess instiftelse. 1741 och följ. åren bevistade han Finska kriget. Reste 1745 åter utrikes, bevistade Preussarnes fälttåg i Böhmen, och var närvarande i slaget vid Sorr, hvarefter han af K. Fredrik blef anmodad att till Svenska hofvet öfverföra underrättelsen om denna seger; 1746 Major vid Artilleriet i Götheborg; 1747 Öfv.-Lieutn.; s. å. transporterad till Gottland, men sedermera, jemte RiksR. Gr. Liewen anbefalld, att utse ställen till fästningars anläggande vid Finska gränsen, samt att tillika föra direction vid fästningsverkens anläggande så väl i Helsingfors och Sveaborg, som vid Lovisa och Svartholmen, med hvilka arbeten han, med undantag af trenne år, fortfor ända till sin död. 1748 R. S. O. 1749 Öfverste för K. Artilleri Reg:tet. Vid 1747 års Riksdag uppgaf han plan till Landskrona stads flyttning närmare hafvet och dess befästande; hvilket redan 1679 R. R. Frih. Joh. Gyllenstjerna uppgifvit och af Gr. Dahlberg skulle utföras, samt förslag till inrättande af Arméens flotta. Den förra planen blef endast ofullkomligt utförd; det sednare gillades vid 1736 års Riksdag och han sjelf förordnades till Chef öfver denna flotta. S. å. erhöll han General-Majors fullmakt, och tillika öfverinseendet vid undersökning om durchfarter och nya uppstäders anläggning i Finland. Bivistade hela Pommerska kriget, dels som General-Major; dels sedan 1789 som General-Lieutenant, tills han sjelf 1761 förordnades till commenderande General-en-Chef; vid Passewalk illa blesserad i bröstet. 1758 C. S. O. Vid 1762 års Riksdag tilläts honom, att genom byte emottaga Öfverste-beställningen vid K. Lifdragon-reg:tet i Finland. 1764 General af Cavalleriet. S. å. Friherre jemte sina bröder Carl 1) och Fredrik 2). 1769 R. o. C. af alla

1) Hade tjent i Hessen; var då Öfverste för K. Artilleri-Reg:tet;

R. M. O. 1771 Grefve. 1772 Fältmarskalk. S. å. d. 4 Oct. död på Öfverste-hostället Saris i Finland och begrafven i Helsingfors stads kyrka.

Gift 1739 med *Cath. Elis. Adlerheim* f. 1715, dotter af Lagman Carl A. och Christina Hjärne, dotter af Landsh. Urban Hjärne.

E. var ett bland de största militäriska snillen Sverige någonsin ägt. Han riktade, redan ung, artilleri-vetenskapen, genom sin uppfinning att kasta bomber à ricochet både med större noggrannhet än tillförene, samt med tolfdubbel större hastighet. Äfven påfann han ett nytt sätt, att förskansa sig på öppna fältet. Hans storverk är dock skapelsen af Sveaborg och Svenska galèr-flottan. De nya fartygen kunde fort-skaffas i mot- och medvind, kunde användas i trängsel och grunda farleder och freda egna skärgårdar. De erhöilo egna kast- och skjut-maschiner och ett särskildt inöfvadt krigsfolk, som likt amphibier kunde röra sig både på vattnet och det torra. Med förundran såg Europa inom tvenne tiotal af år de oländigaste klippor i Finlands skärgård omskapas till en af de starkaste fästningar, och öppna sitt sköte för att emot-taga rikets örlogsfloitor. Lyckligtvis anade icke anläggaren, att, då han reste detta hålverk, frukten af hans snilles ansträngningar och en hel lefnads mödor, han endast arbetade för den fiende, emot hvars framträngande han just med denna jätte-byggnad ville sätta ett värn.

Men, kan det frågas, hvilken var orsaken, att för detta mäktiga snille, som i flera hänseenden gaf kriget en förändrad rigtning och fosterlandets försvar nya stöd, stridens fält icke

slutligen General-Major. Dog 1770 i Stockholm. Söner: 1. *Gustaf Johan*, död 1783 som Envoyé i Berlin och C. N. O.; 2. *Carl August*, Envoyé, sedan Minister vid Franska hofvet, slutl. General-Lieuten., C. af S. O. m. St. K., död ogift i Stockholm 1805; 3. *Johan August*, General-Adj., Öfverste, R. S. O. Död 1802. — 4. *Carl Fredrik*, Lieutenant, ogift, dömd 1792 förlustig adelskap och till evig landsflykt, såsom delaktig i konungamordet.

2) Tjente också vid Artilleriet, sedan i Franska arméen; var då Öfverste i arméen, R. S. O. Sedan Öfverste för Jemländningarne, tog 1769 afsked med General-Majors titel; dog ej förrän 1807 på Björknäs å Wermdön, i dess 89:de år, sedan dess Fru, Marg. Palmfelt (dotter af R. R. Frih. Gust. Palmfelt) sex dagar förut föregått honom, i en ålder af 86 år.

bar några lagrar. Här är icke fråga om Finska kriget; E. förde der blott ett lägre befäl, och då han dit ankom i sällskap med Överbefälhafvaren, Gr. Charles Emil Lewenhaupt, var slaget vid Willmanstrand redan hållet och fälttågets öde afgjort. Men vi tale om Pommerska kriget, der han sjelf i ett par år förde högsta befälet. Svaren på detta spørsmål äro flersfaldige. För det första voro åtskilliga af de enskilda actioner, rörelser och företag, som föreföllo i detta krig, mera hedrande för Svenska vapnen än man i allmänhet föreställer sig, fastän detta krig i det hela icke var det. För det andra var Es verksamhet under ungefär ett år förlamad af det sår, som höll honom dels vid sängen i Stralsund, dels, sedan han något tillfrisknat, i fäderneslandet, fjerran stridens skådespel. För det tredje var han, likasom de öfriga befälhafvarne, bunden af Drottningens politik och andra dels redan kända, dels ännu icke uppdagade omständigheter. Slutligen förde vi föga misstaga oss, om vi yttra den meningen, att Ehrensvärd på slagfältet icke var lika stor som i sitt arbetsrum med ritstiftet i handen. Han var en skapare, en djerf uppfinnare, en snillrik grubblare på den militära vetenskapens fält: men han synes icke ägt samma förmåga, att sjelf göra sina upptäckter gällande emot en fiende. Gåfvorna äro olika utskiftade: hvar och en stor theoreticus är icke lika lycklig i utförandet, icke i det techniska användandet. Detta är dock en blott gissning af oss: Arbin, hans biograph, lagerströr så väl hans som de öfriga Pommerska befälhafvarnes krigarbana. Alla Svenskarnes rörelser voro enligt hans framställning taktiska mästestycken, idel glänsande tåg från den ena segern till den andra! Det vissa är, att E., oaktadt ett lågande fosterlandsnit och en manlig vältalighet, saknade förmåga att entusiasmera soldaten och inverka på menigheten.

Es själsdaning företer stora likheter med sonens. Samma djuphet i tankar, samma karghet i ord. Äfven Fadern var konstnär, ehuru blott vid lediga stunder. Han skref vers; han målade förträffligt i olja, och i teckning på fri hand var han en mästare. Sedan han tillbragt en tid i Paris, försvinner han; en del ansåg honom vara hemrest, andra i Holland. Ändteligen återfinner man den unge Lieutenanten: han hade gifvit sig i lära hos en berömd Gravör i en afsides del af staden, och af honom inhämtat hans konst.

E. lefde och dog fattig: millioner af Kronans medel gingo genom hans hand, men i hans hus stadnade intet guld. Till sitt yttre var han välbildad; hans utseende och alla hans

förelser vittnade om en stark själ och ett stort hjerta. Hans umgänge var behagligt och ledigt: ibland vänner öppenhjertigt och glädt: i stora samkväm var han merendels tystlåten.

Skrifter: Anledning att skjuta och kasta bomber. Stockh. 1741. — Tal om ungdomens uppfostran till krigsmän; vid Presid. nedl. 1743. — Tal om en Svensk Sjömakt, vid ett lika tillfälle 1766. — 4 Rön i K. Vet. Akad. Handl. — Egen Grafskrift, tecknad i hans Almanach för 1770, införd i Gjörwells Hist. Extr. Saml. VIII. N:o 60. — Embetsskrifter.

(Källor: Adel. Matr. — Åminn.-Tal i K. Vet. Akad. 1774, af Ax. Magn. Arbin. — Rosenhanes Anteckn.)

3. EHRENSVÄRD, CARL AUGUST.

Sön af den föregående med *Cath. Elis. Adlerheim*; född d. 5 Maj 1745. "Hans uppfostran var manlig och allvarsam. Kunskap och seder bildades på en gång." Detta kan man sluta af de sunda uppfostringsåsigter, som fadren framlade i sitt förut omnämnda tal "om Ungdomens uppfostran till krigsmän." Redan vid 8 års ålder blef E. inskrifven som Cadett vid Artilleriet, och vid 17 år aflade han vid sin faders sida i Pommern de första profven af tapperhet, 1761 och 1762. Han deltog nemligen i landträffningen vid Neuensund och i den "under hela detta krig för Svenska tapperheten mest smickrande" sjödrabbningen vid FrischeHaff. Härigenom visade han sig värd sin befordran till Fändrik vid Åbo regt:ta och sedan till Lieutenant vid Armeens flotta. När freden blifvit sluten, gjorde han tjenst såsom Flagg-Capitaine under dåvarande Majoren Trolle. Nybyggnaderne på Sveaborgs varf och docka samt expeditionen med arméens flotta till Carlskrona och i Finska skärgården sysselsatte honom de följande åren. I sällskap med sin vän Trolle begaf han sig till Brest, för att der lärä känna det Fransyska sjöväsendet, som den tiden kunde mäta sig med det Engelska. "Knappa villkor, bedrande vedermålen af en fars oegennyttia, som haft förvaltning af allmänna medel till millioners belopp, kunde icke återhålla, men blott försvåra detta företagande." Vid sin hemkomst biträdde han med recognoscering på Norrska gränsen under Major Sprengtporten och beforderades till Capitaine. Vid samma tid tog han, som Friherre, sitt inträde på Riddarhuset, der Fältmarskalken Ehrensvärd blifvit upphöjd till Grefvelig värdighet. Innan han uppnått sitt 30:de år, var han redan Öfverste och R. S. Ö.

Under embetsåligganden fortsatte E. oupphörligt sina åt Classikerna, Mathematiken, Naturvetenskaperna och Konsterna egnade studier. Ledd af denna konstkärlek och längtan till konstens förlofsade land, företog han 1780 i sällskap med sin släktunge Expeditions-Sekr. Frih Lars A. Mannerheim sin resa till Italien, hvilken han 1782 i Stralsund med så mycket snille, i en lakonisk, tankediger stenstil, beskrifvit. Denna resa är för mycket bekant, att vi skulle behöfva åter framställa dess hufvuddrag. Samma år 1782 skrefs, ehuru den först utgafs 1786, hans Afhandling om "De fria Konsters Filosofi", hvarom mera nedanføre. Vid sin återkomst öfverlemnade han äfven sin "Underdånigste Promemoria till K. Gustaf III", som just då var betänkt på en resa till samma trakter, hvilka E. nyss lemnat. Konungen qvarlemnade vid sin afresa ett försegladt paket, som först fick öppnas efter Trolles död. Denne befann sig då som General-Amiral i Carlskrona. Han öfverraskade sin vän med ett besök i Stockholm. Då berättas de båda infunnit sig hos Mamsell Arvidson, den bekanta spåqvinnan, och att hon, som förr ej skall hafva känt dem, uppdagat deras inbördes förhållande och sagt att E. skulle efterträda sin vän. Trolle var ännu vid god helsa, och det var så mycket mindre troligt, att E. skulle bli hans efterträdare, som han ej var i tour. Dock besannades spådomen, Trolle dog efter ett år och det Kungliga brevet innehöll Ehrensvärds utnämning till hans efterträdare. Under denna tid äktade han *Lovisa Sophia Sparre*, Hoffröken hos Prinsessan Sophia Albertina, sedermera Statsfru, och blef C. S. O.

Såsom Amiral var E. i Carlskrona verksam för flottans utredande. "Svenska flottan lopp ut i det bästa stånd, och när det gällde, att den äldre Ehrensvärds plan med skärgårdsflottan, såsom ett stöd för landtarméen, skulle verkställas, njöt den yngre den stora tillfredsställelsen, att icke endast finna den fullkomligen rättvisad, utan ock att sjelf dertill medverka. Vid de sammanhängande rörelser, som skulle ske till lands och sjös, erbjöd han sig, ehuru högre till befäl, att stå under Meijerfelt, som då anförde arméen. I det första slaget vid Svensksund 1789 den 24 Aug. förde han befälet och hade redan slagit den så kallade Aspö-eskadern, som anfördes af Amiral Kruse, då hufvudstyrkan af den Ryska flottan, under Prinsen af Nassau, trängde in i sundet, sedan den upptagit de försänkningar, med hvilka Svenskarne förskansat inloppet. Det nederlag, som den Svenska flottan sedan led, hade kunnat

advikas, om E., som förutsåg det nya anfallet och vådan
eraf, fått fullfölja sin afsigt att, efter den slagna eskaderns
ekt, i tid draga sig undan. Men Gustaf III, som stod nära
land vittne till striden, förböd det, i hopp att vinna en
och större seger. Två dagar efter slaget, deri han förlo-
at 7 stora skepp, flera små och 26 transportfartyg, trädde
in för Konungen och yttrade: "Ers Majestät har icke mer
gon skärgårdsflotta", hvarpå Konungen svarade med att till-
ela E. SvärdsOrdens Stora Kors, som blott kan tilldelas
eckliga härförare. Det oaktadt ville E. ej längre behålla ett
efäl, hvarvid han icke kände sig tillfredsställd. Han begär-
e afsked, innan Konungen, som inom kort tid åter hade en
ärgårdsflotta, i det sednare slaget vid Svensksund genom
en mest lysande seger hade återställt både äran och freden.
Han flyttade nu på landet och studerade Physiken, hvari han
efväxlade med Kammarrådet Gedda, men hvilken brefsam-
ing beklagligtvis lär vara inköpt af utländningen; gjorde
han i landthushållningen, presiderade i K. Vet. Akademien,
vars medlem han blifvit 1790, liksom förut i Akad. för de
ria Konsterna.

Den nya Regeringen kallade honom åter i tjänst 1792,
med titel af General-Amiral. En följd af denna befordran
är, att han trädde i spetsen för en mängd inrättningar, som
gode gemenskap med sjöväsendet; så blef han ledamot i Di-
rection för Convoy-Commissariatet, Cadett-skolan vid Carlberg
s. m., men hans själ, som fann sig hemma i sjöslagningens
zimmel, var ej skapad för denna lugna, ej sällan småaktiga
och punktligt maschinmessiga verksamhet. Han stod ej ut
ermed mer än tre år. Han fick afsked 1795. "Dertill bi-
rog, att han genom sin ädla frimodighet stötte sig med en
an af stort inflytande hos dåvarande regering, i det han
gode till honom kort och öppet, som hans sätt var: "Herre!
i vill regera, men ni kan inte regera." — Sina öfriga dagar
öbragte han i det enskilda lifvets lugn och frihet med sitt enda
och 1787 födda barns uppfostran. När Fadern 1800 skulle
gå till Riksdagen i Norrköping, dog han i Örebro den 21
Maj 1800. Hans efterlemnade Enka blef sedan gift med Ge-
neral-Lieutenanten Isaak Lars Silfversparre. Sonen *Carl Al-
brecht August*, som dog d. 25 Nov. 1832, var Officer vid
Svea-lands Dragoner; blef sedan Öfverste och R. S. O.; år
1803 blef han ibland Grefvar introducerad på Riddarhuset,
hvarvid Konungen, till hugkomst af Fadrens stora förtjenster,
sitt behagade bestå, kostnaden.

E. skildras af sin samtida Adlerbeth till sin karakter, sålunda: "Han var en man af Gudsfruktan, mensklighet och medborgerlighet; hans seder buro stämpeln af hans grundsatser; oföränderlig och lugn i medgång och i motgång; aktande hvarje menniska som sin like, och ett högre stånd blott som ett högre tillfälle att gagna; värd genom sin själs förmågheter att lefva i en ljusare, och genom sitt hjertas böjelser, i en mindre förderfvad verld; men det oaktadt, alltid mera grannsynt på egna än på andras brister. — Han hade en stor karakter. Han berodde aldrig af lyckan och hade varit den samma i det lägsta stånd och i det högsta, i vallmarn och i purpurn. Lika skild ifrån fördomar i sina begrepp, som från enskilda afsigter i sina gerningar, kände han hvarken dessa passioner som äro utbrott af en sårad egoism, eller dessa svagheter som fästa sig vid yttre omständigheter. Afund och hämnd, högdragenhet och fåfänga voro känslor, som han aldrig erfarit. Han betraktade hvarje sak sådan den i sig sjelf var, men han hänförde den icke till sig. Deraf detta lugn i hans själ, som svarade mot dess renhet: deraf denna ädelhet i tankesätt, som upphof sig ända till en för små och vanliga själar ofattelig grad af dygd. Han var beherrska af sitt snille. Den hänryckning, som merendels tillhör stora talanger, var hos honom ett hufvuddrag. Då hans inbildning var sysselsatt, vårdslösade han ofta de smärre afseenden, som i loppet af vanliga förrättningar pläga och, medgifvorn det, äfven böra iakttagas. Han pant sig med svårighet vid vissa tider, vid viss ordning, vid vissa former. Hans lynne var i allt mera skapadt för det hela än för detaljer. I de större förvaltningar som voro honom uppdragna, kunde denna egenskap leda till verkliga fel: i sammanlefnaden, någongång få ett utseende af besynnerlighet, någon gång stöta deras egenkärlek, som ej kände honom. Han var naturens barn i känslornas renhet, snillet i tankarnes liflighet, han tillhörde sanningen lika mycket som inbillningen." Han var oegennyttig, "men hans oegennytta var ej verkan af en långsam begrundning; den flöt af en medfödd ädelhet i hans själ, samt af den vidsträckt omfattande blick, för hvilken den enskilda varelsen likasom försonade sig. Af samma grund tillhörde han mera menskligheten än menniskor. Allt hvad som befrämjade upplysning och förbättring var hans föremål: alla som dertill bidrogo, hans vänner. Han hade afundsmän och ovänner, men var sjelf ingens; det goda hans oväldiga öga upptäckte hos dessa, fördunklades aldrig i hans omdöme af deras enskilda tankesätt.

not honom. Varnad om deras försök att skada honom, utför han att göra dem tjenester, icke som det plägar sägas att hämnas genom ädelmod, utan för det han icke kände någon hämnd. I enskilda värf och afhandlingar var han af en priktighet, en enkelhet, som kunde missbrukas till hans förfång. Konsten att misstro menniskor — kände han ej. Kedor hade för honom inga behag; fattigdomen ingenting rakttligt. Han var utan ärelystnad. I sin husliga lefnad var han den bästa make, far och husbonde; i umgäuet sina vänders vällust."

Grunddraget i hans karakter var sträng moralitet, ej religiositet, ty hans samtid var ej religiositetens, åtminstone de Christendomens. Men under tider, då den enkla Christendomen föraktas, tar det religiösa elementet i menniskans best sin tillflykt till magiens religion! Särdeles eger det rum i stora brytnings-perioder i mensklighetens historia hos vissa stora menniskor, som äro personifierade brytningsperioder. E. lutade en gång till Magien. Finnen Björnram från Savolax spelade, som man vet, just nu rolen af Magi. E. var i sällskap med honom en tid; hvilket för tre år sedan så förbryllade honom, att hans sömn försvann. En dag hade Björnram med sin adept infunnit sig på Johanniskogård, klädd i en Magiers dräkt och med en trollstaf i handen. Somliga berättat, att lågor uppstigit från kyrkogården, och att kyrkoporten blifvit öppnad genom Björnrams staf, och att åter slagit igen med ett förfärligt sken. Björnram blekade, sade, att något i tillredelserna var försummadt. E. gick hem, skref dagen derpå ett bref till Magiern, deri han uppsade om bekantskap med honom. Man torde äfven kunna härleda hans deltagande i FrimurarOrdens högsta mysterier från samma känslighet för det underbara, om ej äfven högst prosaiska naturen af simpel nyfikenhet denna tid deri låtit initiera sig.

E. har visserligen som författare grundat sin odödlighet, och man bör ej förbise hans oförgälliga talent att teckna. Han ville hafva eröfrat hvilken af Apollos lagrar han bemödat sig att vinna. "Han hade kunnat bli stor sculptör, stor målare, stor poet, stor talare, om hans skickelse velat, att han i tid hade lagt sig vid det mekaniska i konsten. Idealet af det mekaniska låg fullformadt i hans själ. Det gaf honom öga att skåda naturens skönhet, både i henne sjelf och i konsterna. Det ledde honom till ett slags dyrkan för antiken, emedan han igenkände hennes trognaste bild" — Hans teckningar hafva en sällsynt fullkomlighet, men ock en alldeles egen stil.

"Han visste i detta ämne, som i andra, att ur det samman sätta utleta det enkla, som gör effect. Några drag, utkastad på papperet i ett ögonblick, gäfvö ögat eller åtminstone själen allt hvad den finner på en väl utarbetad tafla och ofta mer. Hans caricaturer voro hans yppersta nöje och ofta ett slag hieroglypher af hans tankar, som röjde den rikaste inbillning mycken sinnrikhet och stundom en fin, men alltid oskyldig satir. Man kunde kalla dem epigrammer för ögat." I bref, sällskaper, ja på sjelfva embetsrummet roade han sig med teckningar. "I sällskaper satte han sig vid ett bord, hvar penna och bläck och papper voro för hans räkning lagda. Och under det han deltog i samtalet, tecknade han hvad han såg. Om honom i hågen rann eller för ögonen kom. Merendels var det satiriska drag, för hvilka han ej skonade sina bästa vänner. Så fördref han tiden då de öfriga af sällskapet sutto vid spejeborden, så förkortade han "i embetsrummet dermed den långa uppläsningen af akter och föredragningen af mål, på hvilka han likväl fäste all nödig uppmärksamhet. Skulle denna någon gång brustit, så afhjelpes bristen genom dem som hörd omgäfvö. Man förlät honom att han stundom var tankspridd, då man visste att han alltid ville rätt." Märkvärdiga äro hans teckningar ur Svenska Historien, från Fornjoter till Adolff Fredrik. "Det är ingen rent objectiv framställning, som man i dessa fria konstverk bör vänta, utan det är E. sjelf som alltid igenfinner, än poetiskt diktande, enligt sin fina känsla för det sköna och ädla, än komiskt skämtande öfver det han finner fult och stygt. Stundom uttrycker han på ett löjligt sätt något ganska allvarsamt. Ofta tyckes han con amore gjord ansiktena förskräckliga eller löjligt fula, för att visa huru den nordiska fysionomien står efter den sydliga i regelbundenhet och gring." Det må tillåtas, att anföra några de mest karakteristiska. Under en teckning af Odens tåg till Norden läses: "Ledsen vara blott Kung, vill bli Gud, söker okunnigheten råkar Sverige." Sverige såsom valrike föreställes af två personer som slåss. Vid Håkans giftermål med Margaretha läses: han i sjelfva brölloppsalen ett par framstående groteska figurer knyta näfven åt, hvarandra. Lagman Thorgnys näsa uttryckt med sin spetsighet det skarpa i hans tal. Olof sitter med handen bakom örat och hör på. Erik XIII gör en rund till Erkebiskop och kör sedan bort honom med en spott under svansen, hvarvid tiaren och kåpan falla ifrån honom. Stundom tyckes E:s hand hafva tröttnat, men aldrig hans snitt. Äfven i de vårdslösa streck och liksom ur pennan fallna pl

är, med hvilka han antingen af olust för ämnet eller för att
 det der lägga en betydelse, tecknat en del uppträden i Chri-
 stian Tyranns tid, ligger alltid en sinnrik tanke, och de utgö-
 ra i det hela en stor composition." Vid blodbadet ser man
 dennes hufvud framtritta ur ett fönster. Han föreställes resa till
 Danmark genom en lång haye af galgar. Dermed slutas för-
 sta bandet. Det andra omfattar Vasarne, men är mindre ori-
 ginnellt. Gustaf Vasa stiger naken i land vid Calmar. Norr-
 y står på kölen af ett fartyg och utsträcker sin hand med en
 vitt utflygande flagga, hvars fällar förlora sig bakom horison-
 ten. "De bästa styckena i detta band äro helt och hållet ko-
 miska eller blandade med något humoristiskt drag." Olaus Pe-
 tri och Galle, den ena i katholsk, den andra i luthersk dräkt,
 nyta näfven inför Gustaf Wasa mot hvarandra. Laurentius
 petri i skrud, vördig och bred, håller i ena hand en stor
 räckla och vid den andra en späd qvinna, såsom en pendant
 till den förra. Detta skall betyda hans giftermål. Biskop
 rask, en ofantlig figur, med karpus på hufvudet flyr i en
 sandvagn ur riket. Erik och Johan ligga på knä för hvar-
 andra. Liturgien är föreställd genom en qvinna med påfve-
 össa och klöfvar, i en med hvarjehanda tecken utsirad styf-
 portel, ifrån hvars begge sidor uppstå vingpar med ögon mel-
 la dem. Carl den XII:s stöflar spela en stor rol, t. ex. vid
 beslutet att börja krig lyftas de på rådsbordet, item, när frå-
 ga blir i Turkiet och huru riket skall styras under hans från-
 varo. Äfven under sitt samtal med Storvisiren rifver han ett
 kl på dennes kostan med sin stöfvelsporre. Baron Görz är
 klädd i en högst löjlig costum. Sammaledes Siquier, då
 han till Drottning Ulrika bär fram Carl den XII:s hatt, hvar-
 id begge hålla en duk för sina ögon. Adolf Fredriks in-
 kränkta magt är föreställd genom en stämpel med bokstäfver-
 ne A. F., för hvilken tvenne personer ligga på knä. Tidens
 begge partier äro betecknade i en tafla, der man på den ena
 sidan ser en man med en hatt, som besår en åker, der krå-
 nor flyga omkring och uppäta det sådda; och på den andra
 en man med mössan stående vid en kruka, på hvilken tvenne
 åttor krypa upp, medan en tredje tar sin väg öfver hans
 rygga. — Oxenstjerna kallade dessa teckningar: "Snillets lek
 Svenska Historien."

Hans snille var ej mindre mäktigt i ord. "Det ägde både
 djuphet och omfattning, men framförallt en genomträngande
 och hastig blick. Begäfvad med den lifligaste inbillningskraft
 begade han med förundransvärd lätthet enkla begrepp till sam-

mansatta, upptäckte dessas förhållanden till hvarandra och uppställde dem i system. Sökom icke en kedja, i hvars alla bönningar en länk är vidrörd. Skådom i stället blott några af dessa länkar utmärkta, emellan hvilka tanken, lik den elektriska gnistan, frambyter genaste vägen och öfverspringer en mängd mellanliggande. Några ord ur hans penna uttrycka ofta, hvad en annan god författare knappt skulle sagt på flera sidor." — E:s "De Sköna Konsternas filosofi," — om hvilken hans själafrände och samtida Thorild sade: "denna bok sätter mig i förundran. Den liknar det stora i naturen. Alla gapa derpå och få begripa det. Men det stora i naturen är evigt det stora. Boken börjar med att synas besynnerlig och slutar med att finnas djuptänkt, ren, förträfflig, men ännu säkrare själfständig, original. Den går in på den väsentliga sanningen, blottar den rena och stora naturen, visar den sanna skönheten, lärar den säkra Lycksaligheten;" — Denna bok är, liksom Thorilds Kritik öfver Critiker, rik på stora väckelser. Ehuru E. i flera hänseenden stod i beröring med Encyklopedismen, är dock hans bok ett under för sin tid, emedan den innehåller frön till ideer, som stå i rak motsats med de ytliga smak-åsigter, som under hans tid förderfvade nationens vittra snillen. De begrepp derföre ej heller. Den sedan långt fortskridna ästhetiska forskningen fann först sina resultat divinatoriskt antydda redan hos E. Sedan förstods han, och försök att framställa i system så väl hans Sköna Konsternas filosofi, som hans omdömen öfver de bildande konsterna i Resan hafva sedan gjorts af Alterhom (Ehrenswards lära om skönhet och konst. Phosphoros, 1813 s. 348—380), Hammarsköld (Det philos. Stud. i Sverige fr. 337—347), Lénström (Ehrenswards Sköna Konsternas filosofi, gillad af Thorild, s. 42—46 i Thorilds ästhetiska åsigter till ett helt sammanställda) och v. Beskow (här och der i Vandringsminnena). En och annan ensidighet kan man ej uraktlåta att förebrå E. t. ex. hans utslutande beundran för Grekernas konst, för Södern, med åsidosättande af Norden. Han saknade blick i Historiens filosofi, som — skapad af Vico och Herder, utförd af Hegel, — visar den evolutiva kraft som innebor menskliga culturen och som motverkar allt stillastående på vissa punkter och hos vissa nationer, såsom ensamt förträffliga.

Till sina arbeten gjorde E. sedan hvarjehanda tillägg, som thy värr ej blifvit begagnade i den nya upplagan. Vi anföra några af de väsendtligaste. "Huru ske verkningarna i folk med sjuka inre organer?" besvaras på nytt sätt så: "de flöja

öfver en gräns af måtta, eller krypa derunder." Tillägg: hvilken religion var sådan (att den personifierade Guds egenskaper)? Hellenismen. Varar ej denna Religion ännu? Jo midt i Christenheten ibland snillet och nöjen: nemligen i den delen af tillståndet af hela vår lifskraft och just der som sann christendom i sitt högsta behöfves, att denna pragt ej må vara gemmen, stygg och förhatlig." "De små lagarne äro sammanbindningar af ännu större, dem ingen begriper och som ingen angå; men hvilkas verkan menniskan torde ofta kunna och böra afböja i de ting som henne angå." — "Den dygdigaste man var bildhuggare, var en sådan som besett naturen utan tillåtelse till afväg." — "Täckt kommer af Täckelse. Täckt är det fula, som är betäckt med vackert. Täckhet är oreda, men all oreda är ej täck. Det täcka är sammansatt af ett är och ett intet är. Det är således sväfvande mellan skönt och stygt. Täckhet är liksom en oreda, der åskådaren är bestört att se ordning." — Vid jemförelsen mellan en gammal Romersk vagn och en nyare, der man ser nakna inkråmet af remmar, jernböglar och träverk, är tillagdt, att då allt detta är blottadt, sker det "tvärtemot naturens egen sedvana, som öfvertäcker alla konstiga saker." På frågan: "Hvad händer då man är illa skapad och fått en god uppfostran?" svaras på nytt sätt: "deraf händer, att man i sina tankar, ord och gerningar fäster sig vid det lagbundna, men ej vid sjelfva lifsandans i saken, är van men intet vis." På den följande frågan: "Hvad händer tvertom när man är väl skapad och icke fått en god uppfostran?" svaras nu: "deraf händer att man sammanfogar nya saker och skrider från allmän ordning, antager flärd och med snille förvirrar hela sekler."

E. var lika snillrik och besynnerlig i sina bref, t. ex. de till Grefvinnan von Törne, dotter af Riksrådet Grefve Hjärne. Dessa bref begagna både ord och figurer och handla om dagens frågor, med inströdda reflexioner, t. ex. "om jag vore målare, nämde jag det svarta ondt, jag skulle således måla allting hvitt. Häraf ingen skapnad och vore hvad jag önskade. Verlden borde ha blifvit krithvit bara af solsken, ingen skapnad, intet lif, som åt, som bodde, som äref, som läste." Om Napoleon säger han: "detta var en speleman." Om tidens förbistring yttrar han, — hvarvid man kan tänka åtskilligt, "Öfverbefälet är utan kraft, Borgmästarne utan drift och JustitiæCanslaren overksam, innan våldet väcker dem." Derunder står en hukande markatta. "Men bara Regeringen väl får någon under sig, så skall du tro att den plaggas på." Här

följer en grupp af Två Satirer, som med spön i begge händerna basa en Tredje. "Jag undrar huru våra efterkommande skola säga annat, än att vi haft prester, som uppfostrat oss för det tillkommande, men att ingen har uppfostrat oss för det närvarande och vi nu äro der hvarifrån ingen repar sig."— Utå en stor pastej, som den Onde äter. Den Onde har två horn, hvilkas spetsar likna menniskohufvuden och bära kronor; pastejen är utanpå prydd med kringlor, och inuti uppfylld af en åtskillig mängd otydliga figurer.

Skrifter: Resa till Italien 1780, 1781, 1782. Stockh. 1786. 4:o, med illum. kpst. — Ny Uppl. utg. af Frih. Fredrik Boye. — De Fria Konsternas Philosophie. Stockh. 1786. 8:o (blott 50 Exemplar). Begge dessa arbeten äro sammantryckta i Strengnäs 1812. 8:o. — Underd. ProMemoria till Hans Maj:t Konung Gustaf III. Trycktes först i Strengnäs-upplagan af hans Skrifter. 1816. 8:o. — Ny Uppl. Stockh. 1837. i Förlagsföreningens Samling. — Hans bref i handskrift förvaras i Svenska Akad. och lära komma att utgifvas.

(Källor: Åminnelsetal, hållit i FrimurareOrden 1802. Stockh. 1802. 8:o. — Rosenhanes Anteckn. — Biograph. Tidskrift. 1 H. Upsala 1820. — Franzéns Äreminne. Sv. Ak. Handl., 15 Del. — Svenskt Pantheon, 13 Häft. — Biographien i sista Upplagan, Stockh. 1837.

EKEBERG, CARL GUSTAF. — EKEBERG, ANDERS GUSTAF.

1. EKEBERG, CARL GUSTAF.

Född d. 10 Juni 1716 på Djursholms sätesgård utanför Stockholm. Fadren, *Gustaf E.*, tjente som Frälse-Kamrer hos Grefvarne Brahe. Modren hette *Ebba Cath. Past.* I sitt elfte år skickades Sonen under enskild handledning till Upsala; efter tre års studier tog han condition hos en Apothekare i Vesterås och sex år derefter befann han sig såsom Provisor i Åbo. Undertiden hade han, så godt tillfället medgaf, sysselsatt sig med studerande af läkarekonsten (den tidens Apothekare fuskade i medicin), äfvensom med Naturkunnighet och Chemi. Dessa kunskaper blefvo honom snart nyttiga. Då ett tillfälle för honom öppnades, att som Skeppsläkare få medfölja till Spanien, begagnade han det med största nöje, och begåfvad med lätt fattningsgåfva, lärde han sig under vägen, såsom tidsfördrif, styckjunkeriet och navigationen, så att han, efter hemkomsten, gjorde två andra resor på Medelhafvet såsom Constabel och Styrman.

Detta väckte en viss uppmärksamhet. Lagman König kom ändelsevis att omtala denna ovanliga läraktighet för Amiralen och Direktören öfver Ostind. Compagniet Ankarkrona, som, sedan han själf gjort bekantskap med den hoppfulle ynglingen, 1742, utnämnde honom, med öfverhoppande af de lägre stenstegraderna, till Fjerde Styrman på Ostindiefararen "Drottningen." Början af hans sjömannabana i stort var dock icke lycklig. Nämnde skepp stötte på en klippa i Norrige, hvarigenom mycken tid för expeditionen förlorades, så att det blef öfverliggande i Ostindien och hemkom först 1744. Under tiden hade förste Capitainen dött, den andre rymt, så att, då E. hemkom, var han den andre i befälet.

Andra gången utgick han i början af det följande året, såsom tredje Styrman på skeppet Stockholm, som åtföljdes af Drottningen. Denna resa blef ännu olyckligare. Den 12 Jan. öfrefvos båda skeppen under en förfärlig storm mot ett skär vid Shetländska öarna, och krossades. På ett vrak flöt E., samt en del af kamraterna i land på en öde holme, der han tre dagar plågad af hunger, köld, snöslask höll på att omkomma. Efter detta skeppsbrott blef hans hår alldeles silfverhvit.

Efter återkomsten förde han såsom Andre Styrman Götha Lejon 1747 till Canton, och hemkom 1749.

År 1750 lyckades det honom, att till Götteborg från Norrige föra en af kaparen Tyrrot köpt pris, oaktadt Engelmännerna lurade i Sundet för att återtaga den. S. å. tog han såsom Capitaine emot det gamla skeppet Freden, förde det till Cadiz, och försälde det för Compagniets räkning.

Sin tredje ostindiska eller rättare chinesiska resa gjorde han 1751—54 såsom Första Styrman på skeppet Hoppet. Under en fjerde, som han 1755—56 gjorde på skeppet Sophia Albertina, blef han utnämnd till Lieutenant vid Amiralitetet, och efter hemkomsten anbefald att plikta och afmäta Götteborgs hamn.

Såsom Capitaine gjorde han en ny resa 1758—60 på skeppet Prins Fredrik Adolph. Året derefter tog han befälet öfver det nybyggda skeppet Finland. Om detta skepp hade man, redan under dess hyggnad, gjort åtskilliga spådomar. Dessa besannades till någon del. På utresan utbrast en röf-feber, hvaraf de fleste af besättningen omkommo, på hemresan törnade fartyget på en okänd mudderbank i Banka-sundet, men räddades denna gång af Es rådighet. Då han om hösten 1763 hemkom till Götteborg, skickade han Linné 14 lefvande

Thébuskar, men dessa dogo på vägen till Upsala, hvaröfver denne blef otröstlig. Lyckligtvis hade dock Fru E., som rest ned att möta sin man, satt undan en låda och väl vårdat dessa plantor, och när hon nu reste tillbaka, förde hon på sina knän i täckvagn upp den tunga lådan och skänkte den till Blomsterverldens Konung, som sedan till sin stora glädje och Europas förvåning såg dem blomma i Upsala Botaniska trädgård. E. förärade dessutom både Linné och Bergius flera naturalster, till tacksamhet hvarför SydAfrikas Elfen-träd, som liknar eken, efter honom blef uppkalladt, *Ekebergia Capensis*. Sedan 1761 var han Ledamot af Vet. Akademien.

Sin sjunde ostindiska resa anträdde E. 1764, på skeppet Stockholm, i sällskap med botanisten Sparrman, som sedan blef hans biograph. År 1767 blef han utnämnd till Capitaine-Lieutenant, men emedan han af sina ständiga resor hindrades att tjenstgöra i Carlskrona, tog han följande året afsked. I stället sysselsatte han sig med att utreda skeppet Finland, samma fartyg, på hvilket han seglade 1761. Det var under denna resa, som de om detta skepp gjorda spådomar voro nära att gå i fullbordan. Vanligen afseglade man i Dec., för att komma i lagom tid till Tropikerna och der träffa passadvinden; nästan alltid åtgingo sex månader på utresan, sex till lastens intagande och sex andra eller litet mindre till hemresan. När nu Finland, som kort före julen 1769 lemnat Götheborgs riviere, utkommit i Nordsjön, uppstäck en storm, som rasade ett par veckor och slutligen förvandlade sig till en orkan, i styrka jemnförlig med en Taifong i Chinesiska sjön. Likväl bergades fartyg och last, ehuru man blef väderdrifven till Norrige; den öfriga resan, hvilken Wallenberg i "Min Son på Galejan" så muntert beskrifvit, gick lyckligt och skeppet hemkom på vanlig tid i Juni 1771. Sedan gjorde E. åter en ny resa ombord på Terra Nova, såsom Commendör-Capitaine öfver tvenne fartyg. Trött af år och utståndna mödor, lidande af hæmmorroider och Angina pectoris hade han beslutat, att denna resa skulle bli den sista. Också tog han afsked af sina sjökamrater och utdelade bland dem 3000 dlr. Men Ostindiska Compagniet, förläget om en erfaren befälhavare på Sophia Magdalena, hvars Capitaine, Chapman, oförmödat dött, öfvertalade E. att än engång göra en ny resa, 1777. Ankommen till Cadiz, emottog han med posten en skrifvelse, hvaruti WasaOrden låg innesluten, en utmärkelse, som den tiden var ojemnförligt större än nu. Utkommen på

sitt element kände E. sina krämpor lindrade, och krafter och lynne mycket förbättrade.

Efter hemkomsten från denna sin tionde resa till "det himmelska riket", stod den grånade sjömannen likväl fast i sitt beslut, att öfverlemnna sig åt hvilat, eller rättare förändrat fältet för sin aldrig hvilande verksamhet. Han nedsatte sig på sin gård Altomta i Upland, der han utdikade kärr, odlade åkrar och besådde dem med Ægyptisk råg och Sicilianskt hvete, byggde hus och täckte sina lador med rör på Capska sättet, pressade cider, gjorde försök med odlande af hvit vallmo, och idkade läkarkonst till sina underhafvandes bästa, till dess döden skördade den värdige medborgaren, d. 4 Apr. 1784.

E. var en af de mest mångsidiga män, som vårt fosterland burit. Redan i sin manna-ålder ansågs han till och med af utländningar såsom sin tids förste sjöman på den stora chinesiska stråkvägen och såsom den bästa kennaren af dessa farvatten. Den bekante Engelska Geographen Dalrymple trädde med honom i brefvexling, sökte och erhöll upplysningar. E. efterlemnade en plantskola af dugliga sjömän, hvilka från denna tid gjorde öfverflödigt användandet af utländske Capitainer och annat befäl vid Svenska Ostind. Compagniet, och de skepp han förde betalte mindre assecurans-premier än andre. Vi hafva förut omtalat hans medicinska och pharmaceutiska kunskaper. Dessa satte honom i stånd, att controllera de mindre skicklige Fältskärer, hvarmed de Ostindiska fartygen, särdeles i de första tiderna, ofta försågos. Han sysselsatte sig också med naturalhistorien, med fysik och ekonomiska rön. E. var den förste som upptäckte orsaken till hafvets lysande under tropikerne, i det han afritade och i Spiritus vini till Linné hemförde det kräk, Scolopenda phosphorea, som, 3 à 4 tum långt och försedt med dubbla brandgula strimmor längs utåt kroppen, förorsakar detta eldsken på oceanen, som sjöfarande förut så ofta beundrat, utan att känna orsaken. Hans rön i K. Vet. Akad. Handl. handla om metalen Tutanego — om ett Norrsken 1737 — om ön Fernando Noronho — om Sojatillverkn. i China och förslag att af Svenska bönor bereda dylik soja — om Chinesiska Oljeberedningen — om Chin. sättet att i ugnar utkläcka ank-egg — observationer om magnet-nålen, samt beskrifning af Banksundet med charta. Talet vid Præs. nedläggande 1768 handlade om Hafsströmmar. I Patriotiska Sällskapets Journal skref han om Cidertillverkningen, Skogsbesparingen, Sädesbärgnin-

gen och Vallmo-odlingen. Dessutom vittnar hans Resa om grundlig forskning och en uppmärksam vetenskaps-blick. Två af Tabellerna till denna bok äro graverade af hans egen hand, som, för att vara det första försöket, äro temligen lyckade. Dessutom tecknade han, ritade sjökort och chartor, målade porträter, och hade äfven i China lärt sig konsten att måla på glas. På en predikstol och en läktarskärm, som han jemte åtskilliga andra kyrkoprydnader skänkt till sin sockenkyrka (Thensta?) voro målning, förgyllning och en del af bildthuggeriet af gifvarens egen hand. Då annan sysselsättning på sjön felade, öfversatte han romaner från engelskan.

Såsom menniska var E. munter, älskvärd, frikostig och välgörande. Före honom hade man på Svenska handelsflottan trott, att ingenting kunna uträttas utan svordomar, skoj och täta bestraffningar, och att "sjögasteri" utgjorde pregela på en käck sjöman. På de fartyg, der E. förde befälet, framdrogs daggen högst sällan och allt gick tyst och utan buller, och dock var ingenstädes bättre ordning och ingen noggrannare åtltydd än han, som blott tycktes herrska genom kärlek.

Med *Hedvig Erlandt*, med hvilken han gifte sig 1744 och som öfverlefde honom, ägde han 3 barn: en dotter blef gift med Capitaine-Lieuten. Otto Wilh. Ryckersköld, en annan med Fänrik Dan. Wilh. Nisbeth; sonen, *Nils Gustaf*, blef Architekt.

Arbeten: Berättelse om den Chinesiska Landthushållningen. Stockh. 1757. — Ostindisk Resa åren 1770—71, beskrifven uti Bref till Sv. Vet. Akad. Sekreterare. Stockh. 1773 med Tabbl. — 8 Rön i Vet. Akad. Handl.; 1 i de Ekonom. Handl.; 4 i Patriot. Sällskap. Handl. (se ofvanf.). — Tal om Hafsströmmar, 1768. — Sjukort öfver 1) Straet-Sunda; 2) östra delen af Indiska Hafvet; 3) Norrsjön, graveradt på Ostind. Comp. bekostnad. — Charta öfver Bay Falso vid Cap.

(Källa: Sparrmans Åminn.-Tal i Vet. Akad. 1790.)

2. EKEBERG, ANDERS GUSTAF.

Född 1767. Fadren, *Joseph E.*, var Kongl. Skeppshyggmästare i Carlskrona, och yngre broder till den föregående. Blef Student i Upsala 1784 och promoverad Phil. Mag. 1788. *Chemix Docens* 1794. *Chemix Laborator* 1799. Led. af R. Vet. Akad. 1799; af R. Vet. Societ. i Upsala 1 . . . Död d. 11 Febr. 1815; ogift.

E. var en i sin vetenskap högst utmärkt man, och har deruti gjort flera märkvärdiga upptäckter, af hvilka minsta delen blefvo bekanta. Så upptäckte han hemligheten att tillverka ett porcellain, klart och genomskinligt som benglas, och utomordentligt starkt. Han nyttjade deraf i Laboratorium koppar, som, fällda på stengolfvet, icke gingo sönder. Men då ingen anmälde sig att lära denna upptäckt, som kunnat blifva af stor vigt, dog den med honom. E. var döf och hade fel på ena ögat.

Skrifter: 4 Dissert. 1788—1800. — 3 Rön i Vet. Akad. Handl. — Tal öfver Freden mellan Sverige och Ryssland, hållet d. 29 Oct. 1790.

(Källor: Frondins Mscpt. — Rosenh. Anteckn. — Särskilda Meddelanden.)

EKEBLAD, CHRISTOPHER JOHANSSON. — EKEBLAD, CLAES, d. ä. — EKEBLAD, CLAES d. y.

Ätten härstammar från Herr *Ingebyörn* till Rörebro, som lefde 1300—36; hans son, *Carl*, var år 1352 Advocatus eller Ståthållare öfver Dalarne och Bergslagen.

1. EKEBLAD, CHRISTOPHER JOHANSSON.

Var född på Stola (ej Ståhla såsom Sondén i Hammar-skölds Sv. Vit. uppgifver) och Fröslunda i Skara Stift Annan dag Pingst (d. 7. Juni?) 1592. Bivistade det Tyska kriget. Öfverste-Lieutenant vid N. Ragges Regimente 1639. Öfverste för ett Infanteri-Regimente 1643. Död på Stola d. 28 Mars 1664. Gift med *Brita Clasdotter Ugglä*. — E. var i sina dar en tapper krigshuss, som emellan vapnen slog lyran. Emellan 1618 och 1663 författade han hvarjehanda andeliga, patriotiska, krigiska och erotiska visor, af hvilka endast tvänne och dessa på en sednare tid blifvit tryckta. I handskrift förvaras de i Engeströmska Bibliotheket i Stockholm. E. är en bland de få och bättre Lyriker under den före-Stjernhjelmska perioden. Visserligen är formen högst ofullkomlig och känslans uttryck ofta högst platt och blandadt med prosa, men der är dock något hjertligt, naivt och folkvismässigt. Sådant är t. ex. hans Stycke "De fem farligheterne" i Atterboms Nordmannaharpan. Vi anföra som ett prof ett stycke ur Smäsaker, Stb. 1756 (3 D. s. 74), "en klagan öfver tidens förderfvade seder":

Swerges rike du goda land,
 I fordom tid wast du försan
 Guds utwalde Egypti land,
 Som öfverflöd med mjölk och honung;
 Dess frögdade sig både gammal och ung,
 Alt gods gick dem tilhanda.

Men nu är kommit ett annat gny,
 Det höres både på land och by,
 För de utlänningar många,
 Som strömma här in i Swerges land,
 Förhärda här både qwinna och man,
 Med högfärd och girighet den wrånga.

Ej höres någor Swensker man
 Befäle få i främmande land,
 Ehuru vis han månd wara:
 Men kommer en främling i Sverige in,
 Så får han befäle i samma sin,
 Han lyster ej hädan fara.

Ämbetes-män som Skräddare ära;
 Hwart år mände de nya seder lära,
 Och främmande mönster upleta,
 Med klädedrägt så underlig,
 At fromma måga förundra sig;
 De må högfärd wäl heta.

Skomakare göra eck sammalund
 Måste finna på ett annat fuud,
 Stöflar och skor at göra;
 De nötas allen under häl och tå,
 Midt under dem synes himmelen blå,
 Som man nu här får höra.

Mig tyckes at jag icke kan gå,
 Med mindre spårarna skallra uppå,
 Fast jag aldrig lärde rida,
 Mycket mindre ryckta och sadla häst,
 Likwäl är spåren wid foten fast,
 Den seden kan jag ej wäl lida.

Så går han på den häl så hög,
 Du kan ej säga at jag lög,
 Som en sjuk calf han ragar,
 Och skorna kalla honom narr,

Dertill låta de knirr och knarr;
O Skomakar så wäl du lagar.

En piga utaf ringa slägt
Wil ock sig kläda i Fruedrägt;
Sin arma skulle hon pryder;
Der skorfwen växer och lusen går;
Öfverbinder hon de dödas hår,
Och det på många sätt wrider.

Derpå binder hon en storan walk,
At hon må täckas mången skalk,
Hon tycker sig däjelig wara.
Gack til de dödas benechor,
Spör hwart den sköna Dina for,
Och hwart din högfärd skall fara.

Hon säger til Skomakarn, gör så wäl,
Sälj mig par skor som gifwa bra smäll,
Fast de wore aldrig så dyra,
Ty det är sed i denna stad,
At qvinfolk skola hålla sig braf,
Och skola slätt ingen fira.

En Djekne, som i skolan går,
När han kommer för dörren stå,
Beder sig almosa gifwa,
Han kan ej lida ris eller stut,
Ej heller läsa Donatum ut,
En Skrifware wil han blifwa.

Högfärd är en dygd så stor,
Som kom med en stor ängsla for
Ifrå Guds ansigte blida,
Och leddes till helfwetes pina och we;
The helfwetes bojer att lida.

Jag råder eder alla fitelig,
Som med högfärd besmitta sig,
Samt ginughet den leda,
Omwänd dig i nådenes tid,
Så är Gud dig nådig och blid,
Och du undwiker hans wrede.

E. hade en Bror, *Jöran Johansson*, som också idkat verskonsten, t. ex. då han öfversatte en andlig visa: "Jesu! du äst

söt, hvem på dig tänker" m. m. och författade: "Jägarens nät, hundar stora och små" m. m.

(Källor: Hammarsköld, Svenska Vitterheten, der Artikeln är af Sondén.
— Småsaker på a. st.)

2. EREBLAD, CLAES den äldre.

Fadren, den förres son, var *Johan E.*, till Stola (i Västergöthland), Hollebäck och Fröslunda, hvilken gick 1676 som Envoyé E. O. till Frankrike, blef 1689 introducerad, † 1697. Modren hette *Christina*, dotter af Handelsmannen i Stockholm Claude Rochette Hägerstjerna. Sonen var född 1669. Blef 1701 Öfv.-Lieut.; 1704 Öfverste för ett nyvärfvadt Infanteri-regte på 1200 man; s. å. Commandant i Elbingen; 1709 (1711 enl. Matr.) Friherre; 1710 General-Major; 1711 Commandant i Stralsund; 1714 Landshöfding öfver Nerike och Vermland; 1719 Riks-Råd och Grefve.

E. tillhörde de hjeltomodiga Carolinerna. Tidigare mannavärf krönte han med en ny ära i slaget vid Clissow 1702, då han i häftigaste elden med sin corps, de så kallade Tremänningarne, gjorde Sachsiska Gardet motstånd. 1703 utförde han ett lyckligt ströftåg mot Polackarna, och tog många fångar; 1708 betäckte han under 70 mils marsch en ammunitions-transport, tillhörig Lifregimentet. Vid Gadebusch commenderade han venstra flygeln. Såsom Landshöfding fick han i uppdrag att iordningställa Eda skans, till säkerhet för ett fiendtligt infall. — Af naturen var han rikt utrustad. En lycklig jemnvigt fanns mellan hans intellektuella och fysiska förmågheter, och han ingaf både vördnad och högaktning. Han dog d. 23 Febr. 1737.

Gift med *Hedvig Mörner*, dotter af General-Lieut. och Guvern., Frih. Hans Georg Mörner.

(Källor: Stjernmans Matr. och Höfd. Minne. — Nerberg, Carl XII:s Hist. — Gezelii Biogr. Lex.)

C—M.

3. EREBLAD, CLAES den yngre.

En Son af den föregående. Född i Elbingen d. 30 Mars 1708. Ingick 1726 i Riks-Archivet, 1728 i K. Cancelli-Collegii-expedition. Befordrades 1730 till Cancelli-Junkare; 1737 Kammarherre; 1741 Cancelli-Råd; 1742 (?) Minister Plenip. vid Spanska och sedan vid Fransyska hofvet till år 1744.

Blef 1746 Riks-Råd; 1747 Riks-Cancelli-Råd; 1748 R. o. C. af K. M. O.; 1751 Öfverste-Marskalk; 1761 Cancelli-President samt Cancellor vid de K. Ordnarne; 1762 Åbo Akad. Cancellor; nedlade Råds-embetet 1763; återtog det 1769. Upsala Akad. Cancellor under Kronprinsens vistande utrikes 1770; dog d. 9 Oct. 1771. — Ledamot af Vet.-Akad., Vitterh.-Akad. och Vet. Societ. i Upsala.

Grefve E. erhöill sin första undervisning i föräldrarnes hus, fortsatte den i Upsala och Åbo, och fulländade den vid flera utländska högskolor. Bland dessa var Halle den tiden mest i rop för de båda frejdade namnen Franke och Thomasius. I Åbo blef han efter den tidens bruk vald till Rector illustris. Efter slutade studier beträdde han den diplomatiska banan, och reste till Soissonska Congressen, der han arbetade i Svenska Cancelliet under Ambassadörerne RiksRåd. Carl Sparre och Presidenten Baron Gedda. Vid denna tidpunkt stod Sverige i tvetydiga förhållanden till Europas makter genom förbund med stater, som hade stridiga intressen. 1724 ingicks alliance med Ryssland och året derpå biträdde Sverige Hannoverka förbundet mellan England och Frankrike. Sistnämnda förbindelse gaf anledning till rikets deltagande i Soissonska Congressen. Höpken skriver: "man väntade stora saker för Europa af en sådan allmän samling; men dermed gick efter vanligheten: man hvilar sig med underhandlingar om fred, och nyttjar den hvilan till nytt utbrott."

Efter Congressens slut reste R. R. Sparre till England, der han var Minister. E. följde honom dit, och var några år anställd vid Svenska legationen. 1730 återkom han med en rik skörd af kunskaper och iakttagelser till fäderneslandet, der han få år derefter lemnade ett hedrande prof af flit och kunskaper i det utförliga sammandrag han gjorde af Riks. Ständers till år 1734 gjorda Anmärkningar och Författningar.

Ättlingen af en bland rikets första familjer fann mindre smak i den tidens hofnöjen, än i den aldrig tröttnande verksamhet, som endast i ombyte af göromål sökte sin vederqvickelse. Han önskade ingen hastig befordran, utan endast den som var förtjenstens belöning. Hofstjensten behagade honom icke: "Ehuru stor nåd det vore, att få uppvakta sin Öfverhet", skriver E., "kunde dock Öfverheten ej vara nöjd med att se någon inskränka sin lefnad inom arbetslösa tidsfördrif. Ungdom och liflighet behaga endast till en viss tid, och om denna tiden gått fruktlöst förbi, lemnas ej annat qvar, än ett ledsamt

minne af förlutna behagligheter, och oförmögenhet att tänka och åstadkomma något allvarsamt." — "Ekeblad fann mera nöje uti arbete, än i lättja, uti rikets angelägenheter, än uti fäfänga samtal, som ledsnad uti förstugor ofta frambringar", skrifver den Romerska tänkaren uti Svenska Riksråds talaren.

Sveriges styrelse- och representations-sätt under den så kallade frihets-tiden framkallade och uppmuntrade stora talenter. Skarp blick vid ärendernas behandling, kunskaper och embets-erfarenhet behöfdes och belöntes med höga platser. Riksdagarne öppnade ett fält för den parlamentariska vältaligheten. Riksens Ständer förenade hos sig en af inga controller bevakad, af inga motvигter inskränkt makt; ett envælde ej utan sina vådor, efter hvad erfarenheten visade. Under partiernas stämplingar kunde likväl den sanna fosterlandsvännen göra sig bekant med rikets angelägenheter, förvärfva sig den menniskokännedom, som statsmannen önskar, och med ökade insigter utbilda förmågan att behandla och tala öfver riksviktiga värf. 1738 års Riksdag gjorde epoch i partiernas och Sveriges historia. Arved Horn frånträdde, och 6 Riksråder af Möss-partiet måste lemna sina platser i Rådet. Orsaken härtill var missnöjet öfver sista Ryska förbundet, hvilket föranledt Frankrike att inställa betalningen af de utlofvade subsidierna. Andra grundsatser efterföljde det fredssystem, hvilket sträckte sina beräkningar till upprätthållande af jernvigten i Europa, "som betydde jernvigten mellan Frankrike och England." Från skådeplatsen bortträdde män med ett anseende, som stödde sig på deras ålder, långvariga tjänster, och den imponerande ställning, som råds-purpurn skänker. Andra trädde nu i deras ställen, hvilka ville ersätta det namn, som de ännu ej egde, genom de djerfva planer, hvilka åsyftade återställandet af Svenska national-äran och industriens och välmågans utvidgande och förkofring. Man beklagar endast, att många af dem brukade corruption som medel för ändamål, hvilka voro lofvärda och ädla. E. var härifrån ett undantag. Chefen, Grefve Gyllenborg var sin företrädare, Arv. Horn underlägsen; men vid Gyllenborgs sida stodo män, hvi-lkas namn snart växte till en Europeisk ryktbarhet. Efter Tessin och Höpken intager E. en plats. Han satt uti Secreta Utskottet vid 1738 års Riksdag. Detta tillstyrkte visserligen ett krig med Ryssland, men endast villkorligt, så vida förbund med andra makter gaf hopp om gynnande framgång. Det illa beräknade och sorglöst förda kriget kan således ej skrivas på Secreta Utskottets räkning. Ut-

skottets verksamhet fordrade hemlighet; "till hemlighetens bevarande brukades få, och bland dem Grefve Ekeblad." Det var troligen med hänsyftning på de sex Riksrådernas licentiering som R. R. Grefve Creutz i början af Riksdagen frågade: "Huru må våra vargungar i Secrete Utskottet?" "De börja få ögon och tänder", svarade E. — E. och Höpken begagnades vid utrikes brevexlingen, sedan Gyllenborg mottagit Cancelli-Presidents-platsen. Den förre afgick sedan till Spanien som Ministre Plenipot., efter att till Sverige i samma egenskap anländt Markis del Puertes, den första Spanska Gesandt i Sverige sedan Dr. Christinas tid. — Åt E. anförtröddes snart en viktigare post, såsom Gr. Tessins efterträdare vid Franska hofvet. Denna förestod han i brydsamma tider på ett sätt, som gör heder på en gång åt hans diplomatiska färdighet och hans redbara, flärdfria väsende. Krigets utgång med Ryssland ökade Sveriges behof af understöd, olikheten af de grundsatser, efter hvilka ett nytt parti styrde Sverige, och den nya thronföljden voro omständigheter, som kunde väcka villrådighet och afägsnade oss från Frankrike; hvartill kom, "att man hade att göra med Cardinal Fleury, som åldern gjorde betänksam, och naturen sparsam." E. hade genom sitt öppna och redliga väsende vunnit Franska Konungens tillgifvenhet och förtroende. Detta underlättade hans bemödanden, och intrigen var och blef för honom främmande.

Med Konungen af båda Sicilierna afslöt E. en handelsaktat, hvilken blifvit inledd genom de underhandlingar, som Gr. Tessin börjat. Den skänk, hvilken vid ratifications-utvexlingen tillfaller Ministern, afstod E. till sin företrädare. Detta var ej enda exemplet på ren oegennytta, som han lade dagen på en tid, då Svea Rikets Ständer fråntogo honom hälften af hans anslag som Minister. Tidens tänkesätt fordrade i en ambassads lefnadssätt en viss glans, såsom vore denna oskiljaktig från kronans och nationens värdighet. Åt denna opinion gjorde Gr. E. ett offer af sin förmögenhet, varigenom han ersatte de felande medlen, som han ej från andra källor kunde fylla; "ty utom lönen kände han intet annat sätt att förvärfva." Frukten för en betydligare skuld var en anledning till hans begäran att blifva rappellerad. De omkostnader han gjort för ambassadens skull, voro kännbara för honom hela hans återstående lifstid.

Hemkommen erhöll han intet nytt embete, utan att derre sakna verksamhet. Denna sökte han i Cancelliet, af hög

för arbete, af tillgifvenhet för Gr. Gyllenborg, och emedan E. icke ville förlora sammanhanget af de offentliga, riksvigtiga ärendena. — På 1746 års Riksdag var han åter ledamot af Secreta Utskottet, och blef af Ständerna föreslagen till Riks-Råds-värdigheten, hvarefter Konungens utnämning följde. "Ekeblads naturliga misströstan till sig sjelf blef vid det valet icke rådfrågad, och det var för riket och råds-kammaren en lycka."

Efter Gr. Tessin blef E. Riks-Cancelli-Råd, och i denna befattning afslöt han dessa följande årens traktater med utländska makter: med Preussen 1747; med Danmark 1756; med Frankrike trenne, under åren 1754, 1757 och 1760; med Ryssland 1759, och med Österrike trenne, en 1757 och den andra 1760. Med sin befattning som Riks-Råd och med sin verksamhet i utrikes departementet förenade E. Öfverste-Marskalks-embetet, på en tid då detta åtföljdes af mycket besvär, såsom vid en Konglig begrafning och kröning år 1751.

I Råds-kammaren utmärkte sig E. för manlig fasthet och jemn betänksamhet; han "gick aldrig från sitt samvete och sin öfvertygelse, fastän sakernas utseende ofta var hotande." De inre brytningarne tilltogo, och under obehaget och faran af våldsamma partistrider mottog Gr. E. Cancelli-Presidents-platsen, efter Höpken, som afsade sig sin värdighet vid 1762 års Riksdag, då Palmstjerna och Scheffer licentierades. Såsom Cancelli-President afslöt E. med Marocko en fred, för att trygga Svenska sjöfarten. En traktat, som E. sedan ingick med Frankrike, angick resterande subsidiers betalning, och "hvarvid någon tvistighet egde rum i anseende till beräkningssättet." Ständerna yttrade missnöje, E. vidblef sin öfvertygelse, och gick ur Rådet. E. drog sig undan till sitt landt-gods i Vestergötland, der han lefde för ekonomin och vetenskaperna. Dessa hade han både älskat och idkat; det sednare likväl ej så mycket som han önskat, då hans tid var tillräckligt upptagen af statens värf. Ett offentligt uppdrag mottog E. med öfverinseendet öfver segelledens öppnande vid Trollhättan. För öfrigt tillhörde hans tid underhafvande, "hvilka uti honom sågo mera en fader, som vårdade sig om deras väl, än en sträng öfverman, som förtärde deras krafter. Ciceros Tusculum har ej varit honom behagligare, än Stola Gref Ekeblad." — Han rycktes ur sitt lugn genom den omhvalfning, som inträffade år 1769. — Den nya Konungen belsade han vid rikets gräns, då denne 1771 återkom från sin utländska resa. Räddningen ur anarchien förbidade E. af

Gustaf III:s lysande krafter; men revolutionen upplefde han ej. D. 9 October 1771 hade E. gått upp i Rådskammaren, för att infinna sig uti Secreta Utskottet. Det illamående, som han ej kunnat dölja, åtföljdes af en hastigt påkommande matthet. Man förde honom ur Rådssalen i ett annat rum. Der tog han fram ett tal, som han ämnat hålla i Secreta Utskottet, och lemnade det från sig, för att af annan person användas. Sjukdomens våldsambhet var mäktigare än läkarens konst. Med dåvarande Öfver-Hofpredikanten, Dr. Schröder, samtalade han i andliga ämnen, tog farväl af sin maka, och alla närvarande anhörige och vänner; hvarestefter "han dog på sitt embetsrum, med lugn och frimodighet; hans vandel och bortgång voro lika uppbyggelige."

"Hans Excellence", skrifver Höpken, "var utan motsägelse den ärligaste man, som någonsin bland menniskor kunde träffas. Redlighet styrde alla hans gerningar, och om den villfarelse ännu vore till, att politik grundar sig på Machiavellistiska satser, hade han dertill varit den oskickligaste." Han hyste religiositet, utan skrymteri, ofördragsambhet och vidskepelse; och fördrog intet skämt med det heliga. Hans yttre väsende vittnade om köld; men detta var en följd af själfbeherrskning, då hans sinnesrörelser voro häftiga. "Uti den redan tryckta beskrifningen uppgifves orsaken till hans hastiga död. Jag ville snarare söka den uti hans sinnesbeskaffenhet och uti tidernas." Es vidsträckta studier omfattade äfven Anatomi och Medicin, och en vacklande helsa var orsaken att han lade sig på sistnämnda vetenskaper, "hvilka voro för honom de minst hugneliga; ty de yppa för många bräckligheter och behof, och plåga sinnet oftare, än de bota kroppen."

"Han hade lätt att arbeta, lätt att fatta, lätt att tänka. Han skref väl och med smak; hvilket hans tryckta tal intyga. Han målar sig sjelf uti sitt skriftsätt, som var jemnt och lugnt. Uti umgänge var han nöjsam, munter och till sinnet så ledig, som hade han haft hvarken sysslor, eller bekymmer. Han hade till sig sjelf, till sina gåfvor och till sin skicklighet en sällsynt misströstan, och dermed gjorde han sig den största orätt; ty till ingens omdöme kunde man tryggare lita, och deruti låg egentligen hans styrka." — "Europas politiska ställning och makters inbördes interessen förstod han fullkomligen, handelssaker måtteligen, aldraminst finance."

Han gifte sig 1741 med *Eva de la Gardie*, dotter af R. R. Gr. Magn. Julius de la Gardie och Hedvig E. Lilje. Hon delade sin mans smak för lärda studier, och blef 1748 invald i K. Vetenskaps-Akademien. — Sonen, *Claes Juli-*

us, blef General-Major, Landshöfd. öfver Skaraborgs Län, samt R. af R. M. O.

Skrifter: Åtkilliga Tal, se Rosenhanes Anteckn. sid. 202, 450.

(Källor: Åreminne af Höpken i Vitt. Akad. Handl. — D:o af Stockenström i K. Vet. Akad. Handl. 1773. — Rehbinders Cancell.-Hist. — Lagi Åbo Hofr. Hist. — Tessin och Tessiniana, s. 70.)
C—M.

ERERMAN, PETRUS.

Född 1696. Fadren, *Paul E.*, var Kyrkoherde i Eneby och Kisa. Student 1711. Phil. Mag. 1722. Phil. Docens 1727. Phil. Adjunct 1728. Akad. Sekret. 1729. Eloqu. Prof. 1737. Fick tjänstledighet 1779. Dog d. 1 Oct. 1783.

En lärd man. Mängden af hans Dissertationer är förvånande och är större, om vi ej misstaga oss, än någon annan Svensk akademisk Lärare, före och efter honom. Deras innehåll och värde är blandadt. De hvälfva sig hufvudsakligen kring det gamla Latiens språk, religion, lagar, seder och bruk, om hvilka ämnen dessa längesedan glömda skrifter ännu torde förtjena rådfrågas. Förfis flit och beläsenhet voro ofantliga, och om allt var han färdig att skriva. Den berömde Ihre skickade engång till honom en Student, som begärde att få disputerade under honom. "I hvad ämne, gubbla?" (så plågade han kalla de Studerande), frågade Professorn. — "De rebus omnibus et nonnullis aliis", var den enfaldige Studentens af Ihre förestafvade svar. Mellertid samlade E. genom Præsidi- och Collegii-pengar de medel, med hvilka han uppbyggde sitt stora stenhus vid S:t Eriks Torg (nu mera Aurivilliska huset). I umgänget var han skämtsam och munter; hans omtänka för sin utkomst, börjad på en tid, då den var nödig, och sedermera fortsatt af vana, hade öfvergått till karghet, och förringade, i förening med hans något scurrila sätt att vara, den aktning han annars förtjente. Likväl var han ganska nitisk för Ungdomens bästa, särdeles för Österbottningarnes och Östgötharnes, för hvilka han var en nitisk Inspektör.

Gift med Prof. *Törners* dotter. Barn: 1. En Son, död som Kamrer i Banken; 2. *Eva Ulrika*, gift med Prof. Carl Aurivillius.

Skrifter: 615 Dissert. 1739—75. — Orat. paneg. cum Cancell. Acad. Ups. adiret Princ. Adolph. Frederic. 1747.

(Källor: Frondins Mscr. — Fant, Lefv. Beskr. öfver Dom-Prost. Älf. — Muntliga uppgifter.)

ERMAN, OLOF.

F. 1639 i Fellingsbro socken i Vestmanland, af Bonde-Föräldrar. 1672 Phil. Mag. i Upsala; kort derefter Pastors-Adjunct i Stockholm. 167. Superintendent vid Fält-Consistorium i Lifland. 1681 Domprost i Strengnäs; 1687 Kyrkoherde och derefter Prost i Fahlun. Utnämnd 1693 till Superintendent på Gottland, men undanbad sig denna nåden, för att få kvarstadna i sitt älskade Fahlun, der han dog 1713 vördad i lifvet, saknad efter döden. — Hans bild är graverad både af Landsberg och Gillberg.

Skrifter: Dissertat. — Sjönöds-Löfte. Del. 1—2. Stockh. 1680, omtr. 1733. — Crux Christi s. Enarratio Hist. Passionis. Stockh. 1713. — Christendomens Öfning. Upsala 1708, omtr. i Vesterås 1726. — 5 Likpredikn.

(Källor: Stjernm. Bibl. SvioG. T. III. Mapt. — Strickers Homilet. Bibl. — Berchs Catal. des Portr. — Gezelii B. Lex.)

ERMANSON, CARL GUSTAF.

Född d. 8 Sept. 1744. Student i Upsala 1760; Phil. Mag. 1767. Prestvigd 1768 såsom Huspredikant på Solberga och tillika 1774 Adjunct i Weta. Tog Pastoral-examen s. å. 1776 Comminister i Örtomta; 1783 Kyrkoh. i Weta; 1784 Opponent vid Prestmötet; 1786 Prost; 1796 Contracts-Prost öfver Walkebo och Wifolka; 1786 och 1800 Riksdagsman. Sistn. år Theol. Doct. Kyrkoherde i Åby. Dog 1812. Gift med *Eva Hallström*. Sonen *Carl Erik* blef äfven prest.

E. intager här ett rum, såsom Författare af en Postilla, hvilken, författad i ett lätt och mildadt språk, blef på sin tid mottagen med bifall, ehuru den saknade mycket af den kärna och dogmatiska grundlighet, som utmärkte en Nohrborg och flere andra äldre Homileter.

Skrifter: Predikn. o. Skriftetal. Norrköp. 1795. Sjette Uppl. Örebro, 1833. — En ny Årgång Predikn. 1807. — Utkast till Skriftetal. 1797. — Andeliga Tal 1800, m. fl.

(Källor: Linköpings StiftsMatriklar för 1801 och 1812. — Företal till Postüllans 6:te Uppl.)

ERMARCK, ANDERS.

Född i Nerike d. 19 Nov. 1741. Föräldrarna vero Comministern *Lars K.* i Svennevad och *Marg. Ekebrod.* 1760

Student i Upsala. 1764 prestvigd och Adjunct i Öfver Sellö. 1766 Huspred. hos Öfverstinnan, Frih. Falkenberg. 1767 E. O. Bataillons-Pred. vid Westmanl. regte. 1771 Comministers-Adjunct vid Mariæ Förs. i Stockholm. 1773 Pastors-Adjunct vid Cathar. Församling. 1773 Comminister i Clara. S. & Svensk Pastor vid Hedvigs Församling i Norrköping. 1787 Kyrkoherde i Ekeby. 1792 Prost. 1797 Vice Präses vid Prestmötet. 1809 Theol. Doctor. Dog 1822. Gift med . . . Söner; 1. *Christopher*, Mag. Doc. i Upsala, död 1808; 2. *Fredrik*, äfven död ung, besungen af Atterhom i hans Nener.

Dr E:s skrifter bevittna mycken fromhet, ett sannt christeligt nit och mycken theologisk lärdom. Men de voro författade på ett redan för sin tid gammalmodigt språk och blefvo i sednare tider föga lästa.

Skrifter: Gudelig Faddergåfva. Stregnäs 1772, omtr. i Norrköping 1778. — Försök, att föreställa den Christna religion uti dess öfverensstämmelse med den Naturliga m. m. Del. 1—3. Stockh. 1774, 75 o. 79. (Andra Delen har titeln: Guds saliggörande Nåd för Syndare. — Guds Barns goda Seder. Norrköp. 1779. — Jesu Christi Evangelium sammandraget. Stockh. 1779.

(Källor: Linköpings Stifts-Matr. — Ups. Bibl. Cat.)

Dr E. var en Broder till Domprosten i Strengnäs, Dr *Lars Ekmarck*, † 1797. Dennes söner voro: 1. *Carl Erik*, Assessor, Boktryckare i Strengnäs; 2. *Lars August*, Exped. Sekreterare; 3. *Jon Ulrik*, Histor. Docens i Upsala, † 1830. Den sistnämndes efterlemnade skrifter, ("Smärre Skrifter i åtskilliga Ämnen") utkommo i Strengnäs 1837.

ERSTRÖM, DANIEL.

Föddes i Nov. 1711. Föräldrarne voro *Daniel Hansson*, Knipsmed vid Eksågs jernbruk i Södermanland, och *Brita Larsdotter*. Moderns tidiga död gaf en hennes syster, som var gift med en Trädgårdsmästare i Stockholm, anledning att taga den unga E. till sig, som således i hufvudstaden fick tillbringa barndomsåren. Valet af näringsfång stod honom öppet, men han kunde ej bestämma sig för något visst, förrän han i en redan något framskriden ålder trädde in uti en Instrumentmakar-verkstad. Han fann då så stor håg för dessa arbeten, och märkte aln fallenhet vara så gifven, att han utan långt betänkande der ingick som lärling. Rosenberg, hans mästare, var inom landet den bästa i sitt yrke. Han saknade

ej en viss teknisk färdighet, men utan säkrare underbyggnad. Frågade han ej företaga några större och laggrannare arbeten." Han fann ej heller länge sin räkning vid att drifva handteringen, utan lade ner den, och flyttade till Jönköping, der han blef Rustmakare vid Kronans gevärsfactori. E. hade dit följt med honom; men han önskade utbyta detta ställe, der han ej kunde lära något för sitt yrke, mot något annat, der Mathematiken och Physiken kunde inhämtas, hvilka voro villkor för hastiga och säkra framsteg. Han var ej nöjd med den handtverksmässiga färdigheten att väl göra efter, hvad andra före honom gjort. E. hade genom de utomlands förfärdigade instrumenter, som han sett, blifvit väckt till täflan med en främmande konstflit. I Jönköping hade han endast utbytt "filen mot polerstålet; nu ville han på någon tid borthyta dem begge mot boken."

E. begaf sig alltså till Stockholm obemedlad och utan annat förord, än det han från Rosenberg erhållit till Landtmäteri-Öfverdirektören Nordencreutz och till Hr Faggot. Båda hade de erfarit behovet och bristen på goda instrumenter; deras interesse och förhoppningar fästade sig vid den unge man, som vände sig till dem. Han erhöll en liten inkomst från Landtmäteri-Contoret, och åtnjöt äfven någon tid fri undervisning i Mathematiken af Faggot. På dennes tillstyrkan reste han till Upsala, der man i en praktisk slöjdskola erhöll undervisning i Mathematik och hvad som på industrien hade sin tillämpning. Lärarne voro Gabriel Duhre och en Tysk Mechanicus vid namn Fuchs. Den förre hade utom sin skola äfven upprättat en verkstad för Mathematiska instrumenters förfärdigande, och denna vann större förtroende genom E:s skicklighet. E. drog äfven fördel af umgänget med den lärda Sekreteraren Elving, hvars vänskap han förvärfvade, och denna upplöstes ej förr än genom döden. År 1735 var E. så underbyggd, att han ej längre behöfde någon handledning, utan aulade i Stockholm en egen verkstad, blef Kongl. Landtmäteri-Contorets instrument-makare, och fick många beställningar, äfven af den store Astronomen Anders Celsius. Hemkommen från sin långa resa, blef denne förundrad öfver att i fäderneslandet se astronomiska instrumenter förfärdigade med en skicklighet, hvarom han endast hade tilltrött Graham i London. Han rådde likväl E. att besöka utländska verkstäder, der han säkrast kunde inhämta alla förbättrade metoder och genvägar i den industrigren, åt hvilken han egnat sig. Faggot skaffade E. ett reseanslag vid 1738 års Riksdag, hvarigenom han sattes

i tillfälle att besöka London, der han skyndade att uppsöka Graham. För att lätta tillträdet till honom, hade E. af Celsius blifvit uppdragen, att betala och afhämta några tingade instrumenter jemte ett pendelur, som var en af Grahams nya upptäckter. Denna recommendation var öfverflödig. Snillets frändskap gjorde i ögonblicket de båda mechaniska Artisterna bekanta. De blefvo förtroliga vänner, och Graham förskaffade E. de bästa instrumentmakares bekantskap i London. Dessa voro så mycket mindre förbehållsamme, som de ansågo främlingen icke för en medtäflare i deras yrke, utan för en Astronomiæ Studiosus. E. skaffade sig tillträde till de lärde, särdeles till dem, som hade instrument-samlingar; han besökte flitigt Observatorium på Greenwich, och afhörde Desaguliers föreläsningar i experimental-physiken.

Ett år tillbragte E. i London, gjorde till Paris en lustfärd på några månader, och underlät ej heller der att taga kännedom om hvad som stod i sammanhang med föremålet för hans resa. År 1741 kom han tillbaka till Sverige, der man behöfde honom. De arbeten han förfärdigade för astronomiska, geographiska, optiska, mechaniska och fysiska behof värderades för en fullkomlighet och noggrannhet, som ej gaf utländska arbeten efter, utan snarare stod framom dessa. Upsalas Observatorium erhöll flera af dessa arbeten, och dess apparatus physicus var till större delen af hans hand; äfven anlätades hans konstkicklighet för en mängd instrumenter, som behöfdes vid fästnings-, sluss- och andra byggnader, landtmäteri- och gräns-commissioner, Ostindisk och annan sjöfart, vid Akademier och Cadett-skolor, och dessutom af konstnärer och bergsmän. Han arbetade också för K. Adolph Fredrik, som var mycket road af Mechaniken. Dessutom erhöll han beställningar från VetenskapsSocieteten i Petersburg, från Danmark, från Greifswalds Akademi, och från flera andra ställen i Tyskland. Don Antonio Ulloa, en ryktbar, Spansk Sjöofficer, hvilken genom gradmätningen i Peru visat sin behörighet som domare öfver astronomiska instrumenter, kom till Sverige 1751, besåg E:s arbeten, och förklarade sig ej annorstädes hafva sett några så väl gjorda. Han tingade sig äfven åtskilliga instrumenter för det nya Observatorium i Cadix, öfver hvilket han hade öfverinseende.

Hvad E. beklagade, var, att "styck-arbetning" ej blifvit i Sverige införd. Tillverkningen går både fortare och bättre, när hvar och en arbetare har blott en, eller vissa delar till förfärdigande sig uppdraget. Äfven försvårades den hastigare

fabricationen genom brist på dugliga elever, och derigenom att de, som hade anlag, saknade förberedande studier och i förtid sprungo ur skolan. E. var i hög grad samvetsgrann, och mera angelägen att förfärdiga goda, än många arbeten; likväl satte han inga höga pris på sina tillverkningar, utan var nöjd, om han blott blef skadeslös. "Publique verk", sade han, "knappt lönte embetsmän, och en medellös, välartad ungdom äro mine mesta afnämare: skulle jag med dyrhet betunga och afskräcka dem?" Till belöning för hans tekniska och medborgerliga förtjenster utnämnde honom Konungen till Direktör öfver Mathematiska instrumentmakerierne i riket, och tilldelade honom en årlig lön af 6000 dlr kmt, större än någon i Sverige på en dylik plats uppburit.

E. var road af läsning, och hade skaffat sig en vacker samling af de nyaste Engelska arbeten i Naturkunnigheten och Mechaniken. De afhandlingar, som han i Vetenskaps-Akad. uppläste, voro sakrika, och, äfven å framställningens sida, ej utan sin förtjenst. Han lemnade beskrifning på en Dioptrilineal, gaf förslag till ett betydliga förbättrade Astrolabium, som sedan blef mycket värderadt, och uppsatte en berättelse om två spannemåls-profvare, af hvilka den ena blef införd till allmänt bruk. E. egde en lycklig uppfinningsgåfva, både när det gällde att förbättra redan brukliga, och uttänka hittills okända instrumenter. Han var lycklig i sina experimenter, och begagnade dem till ledning för viktiga upptäckter. Sedan han länge anställt sina rön på cirklar af stål, som skulle föreställa jordens magnet-meridianer, och hvarvid han fann magnetnålens förändringar till declination och inclination analoga med dem magnetnålen undergick vid flyttningar på jorden, beslöt han göra en hel glob af stål och magnetisera den, för att af magnethvirflarnes förhållande leda sig till en säker slutsats om deras rörelser på vår jord. Vet. Akad. lofvade att bekosta experimentet, men E. sjuknade några dagar efter sedan han fattat beslutet, och döden satte en gräns för hans vetgirighet. Han dog d. 30 Juni 1755 i sitt 44:de ålders år, och testamenterade sin verkstad till Staten, med villkor, att den skulle stå under Vet. Akad:s inseeende, och drifvas af dem, som detta Samfund ansåg dertill skickliga. Sjelf lemnade han efter sig flera kunnige lärjungar. Akademien, hvars medlem han blef 1742, slog en skådepenning öfver honom. Han var förlofvad med den lärde Elvii systers, som sedan blef gift med Professor Strömer. Hans moraliska karakter tecknas i detta omdöme, att hans "dygdiga hjerta, redliga sinne-

lag och hela uppförande gjorde honom öfverallt hedrad, sökt och älskad."

Skrifter: Tal om Jernförädlingens nytta och vård, vid Præs. nedl. i Vet. Akad. 1750. — 3 Rön i samma Akad. Handl.

(Källor: Vargentinus Åm.-Tal i Vet. Akad. 1758, öfvers. i Neueste Gesch. d. Gelehra. in Schweden. — Sv. Mercurius. 1759 Mars. — Adelungs Lex. — Gezelii Biogr. Lex.)

C—M.

EKSTRÖMER, CARL JOHAN AF.

Föret *Ekström*. Född på Rådanfors i Dalsland, d. 3 Oct. 1793. Föräldrar: Bruksinspektör *Nils E.* och *C. M. Broström*. Blef 1810 Student i Lund; 1812 Elève i det nyligen inrättade Med.-Chirurg. Institutet; 1813 Bataihons-Läkare vid Uplands regte, i hvilken egenskap han bevistade fälttågen i Tyskland och Norrige. 1815 Chir. Mag. och Med. Licent. samt Läkare vid Garnisons-sjukhuset. 1816 Med. Theor. Adj. vid Med.-Chir. Instit.; s. å. promoverad Med. Dr. Reste 1819, såsom R. Stipendiat, utrikes; då han i Köpenhamn, Tyskland, London och Paris gjorde sig bekant med alla viktigare chirurgiska inrättningar och med de berömdaste chirurgiske mästares metoder. Efter återkomsten 1821 befordrades han s. å. till R. LifMedicus, samt ÖfverChirurg vid R. Serafimer-Lazarettet. 1826 R. W. O. 1827 Medic. och Chir. Theor. Prof. vid R. Carolinska Institutet. S. å. Led. af R. Vet. Akad.; af detta Samfund 1828 och 1834 vald till Riksdagsman, och var då ledamot af Besvärs- och Ekon.-Utskottet. Föröfrigt sedan 1828 Led. af Societas medica i Köpenhamn, sedan 1829 af det liknämnde Sällskapet i Berlin, samt sedan 1833 af R. Vet. o. Vitt. Samb. i Götheborg; föröfrigt har han deltagit i åtskilliga Comitéeer. Reste åter utrikes våren 1830, och bevistade på återvägen i Sept. Naturforskarnes sammankomst i Hamburg. 1832 R. N. O. Sedan han tvenne gånger varit Sekreterare vid Läkare-Sällskapet, blef han 1835 vald till dess Ordförande efter Med.-Rådet Trafvenfelt. 1836 adlad, då han antog namnet *Ekströmer*. — Gift 1822 med *Cath. Fredr. Eichorn*, hvars fader varit Fabrikör.

Skrifter: Medicinsk Tidning N:o 1—20. Stockh. 1818—19. —

Många Afhandl. och Uppsatser i Sv. Läk.-Sällsk. Handl. Bd. IV. o. f. — i Sv. Läk.-Sällsk. ÅrsBerätt. 1817 o. f. — och i Tidskrift

för Läkare och Pharmaceuter 1833. — Årsberättelse om Sv. Läk.-Sällsk. Arbeten 1825—29. — Betänkande om Sjukvårdens förbättrande i Hufvudstaden 1828.

(Källa: Sacklén's Läkär-Historia.)

ELERS, JOHAN.

Sist Cancelli-Råd, R. N. O. Var i sin ungdom ledamot af Sällskapet "Utile Dulci", sedermera af Vitterh. Akademien. Afled i Carlskrona d. 20 Nov. 1813, 84 år gammal. Hvarken hans allvarsamma eller glada Qväden, icke ens Elegien "Mina Tårar", som vann priset i K. Vet. Akad. Handl, höja sig betydligt öfver det manér, som Dalin infört och Fru Nordensflycht m. fl. varierat. Likväl vann han ej obetydligt rykte som poet, hvilket äfven kan ses af loforden i den recension, som i Stockh. Posten 1792 N:o 228 är införd öfver hans Glada Qväden. Likväl bör medgifvas, att meter och vers hos honom äro ganska lediga. Att han der skulle hafva imiterat Bellmans dithyramb-stil är ett misstag af Hammarsköld. E. lemnade sedan vitterhetens fält och sysselsatte sig med geographiskt-historiska forskningar, af hvilka hans förträffliga Beskrifning om Stockholm är frukten.

Skrifter: Mina Tårar. Skaldeqväde, af J. E. I Vitterh. Ak. Handl. 2 Del. — Mina Försök. Del. 1—4. Stockh. 1755—59. — Glada Qväden. Stockh. 1792. Med Musik. — Flera Tal i Vitterh. Ak. Handl. — Stockholm (historisk-topograph. Beskrifning). Del. 1—4. Stockh. 1800—01.

(Källa: Hammarsköld Sv. Vitterhet. Historia.)

ELGSTRÖM, PER.

Var född i Småland julafton 1781. Han var oäkta son af en fader, som, vare sig af oförmåga eller ligkiltighet, öfverlemnade honom åt sig sjelf och en torftig moder. En mäktig inre drift förde dock ynglingen framåt på kunskapernas bana: ständigt kämpande med brist och armod, måste han under sin mesta tid vinna sitt bröd genom information, och äntligen då alla utsigter inåt vetenskapernas rymd för honom tycktes mörkna, antog han bokhandels-condition hos Magister Viborg i Stockholm. Äfven här använde han alla sina fristunder till läsning; af denna sin patron försedd med något understöd, begaf han sig till Upsala, der han vann den

akademiska lagern 1809. S. å. lät han inskrifva sig såsom E. O. Cancellist i Eccles. Exped. och befordrades året derpå till Copist. Men ansträngningar, stillasittande och mjeltsjuk hade grundlaggt en sjukdom, som den 28 Oct. 1810 beryste den knappt 20-åriga ynglingen.

Det slags svärmeri, som med phantasiens öga åskåder naturen och menniskolifvet och der finner eller tror sig finna antydningar, signaturer och uppenbarelsen ur en förborgad men oss nära berörande andeverld, utgjorde ett hufvuddrag i E:s lynne. Denna riktning vann en ökad styrka, då han, under en condition i Vermland, gjorde bekantskap med en naturen rikt begåfvad och med honom till sin själsdaning befryndad yngling, en broder till Biskop Tegnér, hvilken sedermera äfven af döden för tidigt skördades. Båda öfverlemnade sig nu åt mystiska grubblerier, och trodde sig emottaga uppenbarelsen från den verld, hvars förlåt de sökte lyfta. Endast några få förtrogne, ibland hvilkas antal hörde de ynglingar, som i Upsala 1807 instiftade Aurora-förbundet och till hvilket E. äfven slöt sig, skådade dock in i djupet af en själ, som ständigt brann af en helig låga; alla de öfrige kamraterna kände honom endast såsom en vanlig lefnadsbroder, som deltog i deras skämt och nöjen. De visste icke ens, att han skref vers, minst sådana, som de kanske skulle ansett för foster af vanvett, och hvilka i sjelfva verket af mängden vid deras första framträde så bedömdes. Efterverlden har dömt annorlunda. E:s sångmö rör sig helt och hållet inom en idealisk verld; alla sinnliga gestalter och föremål äro för honom endast symboliska configurationer af de eviga ideerna; sjelfva kärleken, äfven då den af honom målas med de mest glödande och skenbart sinnliga färgor, tillhör dock denna verld. I alla hans dikter andas ett stilla vemod, en sentimentalitet, som man kallat sjuklig, emedan deruti uttalar sig en Psyche, som aldrig hemmastad med stoftverlden, hemligen suckar efter befrielse, och lyfter sig på phantasiens regnbågsglänsande vingar, för att söka den högre verld, i hvars omätliga rymder hon älskar att förröra sig. I dessa och andra hänseenden gifves det flera beröringspunkter mellan E. och Stagnelius: den sednares sångmö var utan tvifvel vida mer rik och ömnic, den förre stod deremot kanhända på en mera positiv speculativ ståndpunkt. Föröfrigt saknade E. förmågan att sluta sina skapelser inom säkra, strängt begränsade former: till och med sjelfva hans period-byggnad har någonting löst, sväfvande, half-chaotiskt. Hvarje ton på E:s lyra har någonting skärt,

theriskt, underbart musikaliskt. Liksom det gifves virtuoser, som blott med ett enda anslag, en enkel accord träffa åhörarns själ och visa att de förmå framlocka ton-verldens djupaste hemligheter; likaså gifves det skalder, hvilka i blotta ton-arten äga någonting onämbart, oförklarligt, som, oberoende af innehållet, omedelbart berör känslan. Sådan var bland äldre skalder Kellgren, i sina flesta lyriska stycken; sådan äfven Oxenstjerna, som, ehuru egentligen ingen skald af första ordningen, dock ofta ägde i sin makt detta magiska tjuvarsmedel; sådan var, bland våra yngre skalder, E. och föredragdesvis Stagnelius.

Man skulle misstaga sig, om man trodde, att E. var en främling i den verkliga verlden. Han skötte dess värf, så vidt de föllo inom hans trånga verkningskrets, med insigt och ordentlighet; och i hänseende till dessa egenskaper omfattades han med mycken ynnest af sin chef, Landshöfd. Rosenstein, som i honom såg ett ämne till en duglig embetsman. Hans prosaiska skrifter bevittna, huru högt han älskade fäderneslandet och den nyfödda friheten.

Skrifter: Poemer i Phosphoros och Poetisk Kalender, under signaturen E. eller ock hela namnet. — Hvad Rätt har ett Folk att dömma sin Regent? Sthm 1809. — Om ett stort, ett patriotiskt Tänkesätt. Ders. 1810.

(Källor: Hammar-sköld Sv. Vitt. Hist. — Enskilda Meddelanden).

ELIANDER, CLAES,

Föddes d. 18 Juli 1708. Fadren, *Håkan Eliander*, var Inspektör öfver Riksrådet, Grefve Cl. Ekeblads egendomar i Westergöthland. Håg och anlag för byggnadskonsten syntes vara något ärfeligt i denna släkt. Nyssnämnde Håkan E. var anlitad, så snart i hans landsort någon betydligare byggnad skulle företagas. Flera kyrkor uppfördes under hans ledning, och öfver reparationen af andra hade han öfverinseende. För sin sons undervisning hade han all kostnad ospard; skickade denne vid hans åttonde år till Skara skola, och sedan han genomgått denna, till Upsala Akademi. Den unga E. fann ej hos sig någon kallelse för de akademiska studierna, men desto mera för ritning och byggnader. Att se på och vara med vid dessa arbeten, som stått under fadrens ledning, hade varit gossens nöje och blef mannens idrott och ära. — Gr. Cl. Ekeblad hade upptäckt ynglingens anlag och uppmuntrade

dem genom många ynnestbevis. Det var genom hans omsorg som E. blef upptagen i Stockholm hos Slottsbyggmästaren Gerdes. Stockholms slott uppfördes då. E. fick se så mycket, hvarom han på landet hos sin fader knapt haft någon aning. Lysande palats fästade hans uppmärksamhet, och a. ritningar han fick se, gäfvö honom ett begrepp om architecturen och dess utsträckning. Under det E. vistades hos Gerdes, blef han känd af Elvius, som hos samma mästare inhämtade de hufvudsakliga mekaniska handgreppen. Af honom tog E. undervisning i matematiken, och sökte deruti en vetenskaplig grundläggning för en konst, som han ej kunde förstå sig till att drifva som handverk. Efter de framsteg han på några år gjort, gaf honom Gerdes det vittnesbörd, att "han ej allenast var i civil-architecturen väl grundad, utan också vuxen att i ordning sätta rörliga verk, och handhafva allehanda mekaniska inrättningar."

E:s namn omtalades redan med loford, och allmänheten fästade vid honom stora förhoppningar. Han sjelf ansåg sig likväl hafva långt ifrån tillegnat sig den teori och handledning, som var villkoret för större framsteg; utan sökte ytterligare undervisning, och det hos den ryktbare Polhem, hos hvilken han förordades af Grefve Cronstedt. Polhem var nöjd med E:s flit, dömde af hans anlag, att han var bestämd att gå långt, och att han var i stånd att fatta sin lärares upptäckter och gaf honom äfven del deraf. Efter tre års studier fick han sin lärares recommendation till en utländsk resa, som E. borde företaga, för att på främmande orter bese alla märkvärdiga verkstäder och mekaniska inrättningar. Af Alströmer hade han äfven blifvit känd, och erhöll hans förord hos Presidenten von Drake, som var ledamot af Ständernas Manufaktur-Contor, hvilket beviljade rese-anslag, och för honom uppsatte en instruction. Före resan besöktes Alingsås, och E. erhöll af Alströmer nya anvisningar.

Utresan skedde 1741; E. besökte Holland och England, for sedan till Paris och uppehöll sig öfver ett år i Normandie, Picardie och uti Lyonnais, allt i ändamål att vinna sådana upplysningar, som voro af vigt för Svenska slöjdernas uppdrifvande. Abbé La Pluche skref då sin "Spectacle de la Nature", och begagnade sig af E. för de ritningar af mekaniska verk, som äro bifogade detta arbete, och nämnde honom med beröm, ehuru namnet förändrades från Eliander till Leandre.

Under det E. vistades i Frankrike, blef Slottsbyggmästare-tjensten ledig i Stockholm. Härleman, angelägen att måla alla utmärkta mästare, höll platsen obesatt öfver ett år till E:s hemkomst. På hemresan tog E. vägen öfver Alingsås, och gaf Alströmer alla de upplysningar, som denne begärt, om oljeslagerier af boknötter och rapsat, och färgplanteringen i Köpenhamn, hvarifrån han medförde frön, om kopparsmidaren vid Lübeck, och om knipsmidet vid Helsingör. Den ledige patriot hade sjelf önskat begagna E. för en mängd byggnader, som han tillämnat, allt med beräkning på nya fabriksanläggningar; men E. hastade till Stockholm, att inför Manufaktur-Contoret redogöra för sin resa. Detta skedde så ofredsställande, att han antogs till Manufaktur-Contorets byggmästare. Att blifva Stockholms stads byggmästare, erbjöds; och han mottog den då lediga Slottsbyggmästare-tjensten. Sedan han ännu uppehöll sig i Alingsås, hade han blifvit kallad till medlem af Vetenskaps-Akademien. E:s stora verksamhet lofordades af samtiden, som hänviste till de många och skattade anläggningar, hvilka härledde sig från hans oförutna ihärdighet. K. Vet. Akad:s Handlingar riktades af honom med beskrifningar om kalkugnarne i England och i norra Frankrike; med förslag till en sädesrännings-maschin, och till en kran för nedsläandet af lutande pålar. Den sednare konventionen afsåg varaktigheten af de byggnader, som upprigades på pålar i flytande vatten. Han lemnade ett project till slaggteglens upptagande i vissa dertill utsedda former, för att bespara allt besvär vid bortskaffandet af denna materia och derjemte göra bruk af denna, som mera än lertegel motstår fuktighet. Utom hvad här blifvit anfördt, har E. på flera sätt varit denna Akademi nyttig. Han förärlade den många ritningar, och biträdde vid uppförandet af dess Observatorium. E. hade föresatt sig att taga copior af alla Baron Härlemans ritningar, och deraf göra en skänk åt Vet. Akad.; men döden kom emellan.

Sjukdomen hade börjat med häftig blodstörtning. Det blef Lungsot, som ej lemnade hopp om lång lifstid. Sina återstående dagar lefde E. inom hus, "och hans verld var då inom hans kamrar." Han upphörde likväl ej att vara verksam, och sysselsatte sig med ritning, och att taga de copior, som åt eftervärlden skulle förvara Härlemans utkast. Döden kom d. 4 Maj 1754. E. hade två gånger varit gift: 1) 1748 med *Anna Rosina Körner*, Älderman Körners dotter, som afled följande

jande året; 2) med *Catharina Charlotta Bäckman*, Assessor Bäckmans dotter, med hvilken han hade 2 barn. Till sin karakter var han glad, vänlig, stilla och saktmodig, sparsam och flitig.

Skrifter: 4 Rön i K. Vet. Akad. Handl.

(Källor: Mörks Åm.-Tal i Vet. Ak. 1756. — Sv. Mercurius 2:dra Årg.)

C—M.

ELOFSON, SVEN.

Lärer egentligen skrivit sig *Elafson*. Var först i tjänst vid Cancelliet hos K. Gustaf I, och efter dess död Sekreterare hos K. Erik XIV, som nyttjade honom i flera värf och beskickningar, bland annat, att 1561 ledsaga hans syster Cecilia ut till sin gemål Grefve Edzard af Ostfriesland, till hvilken beskickning han redan af den afledne Konungen var utsedd. Om hösten 1563 afgick han på en beskickning till Konungen i Polen, men ankommen till Kurland, blef han på Hertig Kettlers befallning insatt på slottet Bauske, till dess han 1567 blef utvexlad. Då Hertigarne Johan och Carl uppreste sig mot sin Kunglige Broder, affärdades E. jemte Johan Gere ned till Östergöthland, att med dem handla om fred, men detta var nu för sent och de kunde numera intet uträtta. Sedan trädde E. i K. Johans tjänst, skickades 1569 till Polen, i afsigt att notificera Konungens kröning, påyrka betalning dels af brudskatten, dels af de summor Kronan Polen förförigt var skyldig K. Johan. Andra gången skickades han mot slutet af 1570 till Stettin, för att bevista fredsverket mellan Sverige och Danmark. År 1573 fick han afsked ur K. Johans tjänst och gick då i Hertig Carls. S. å. blef han sänd på en beskickning till Tyskland, för att af åtskilliga Furstar och Riksstäderna i norra Tyskland begära legde-bref för sin herre, vid den resa denne i detta land ämnade företaga, för att utse sig en gemål. Men denna resa blef uppskjuten till 1577, då E. åtföljde Hertigen, äfvensom på den resa samma Furste följande året jemväl till Tyskland företog. Men då Hertigen 1579 reste till broklopps, förde E. regeringen i Hertigdömet, och emottog, på hertigdömet vägnar, Hertiginnan Maria, då hon i Nyköping landsteg.

När åldern nalkades, uppläts åt E. ett hemman nära Vesterås, att i sin lifstid innehafva. Här sammanskref han sina

"Annales" eller så kallade "Fragmenta och få stycken af de ärenden och saker, som från Anno 1556 till 1580 under K. Gustafs och dess söners regemente passerade äre." Företalet är dateradt Vesterås 1599, hvaraf synes, att E. icke, såsom Thun uppgifvit, dött 1597 eller tillföröre. Denna bok har Tegel i sin Erik XIV:s historia flitigt och stycktals ordagrannt afskrifvit. Den egenhändigade handskriften uppbrann med Stockholms Slott 1697. — Vidare skref E. en Berättelse "om det som förelupit näst före K. Gustafs död och under dess bräcklighet." Om denne sin fordne herre yttrar han sig bland annat: "samt är med honom i grafven ock Riksens karskhed och välmåga nederlagd och försvunnen." Skriften åtföljdes af ett Bihang "öfver åtskilliga vår Historie rörande mål, såsom ock en samling Acter och Documenter, isynnerhet hvad Liturgiska oväsentet angick." Alla dessa handskrifter ärfdes af E:s närmaste släkting, *Lars Erikson*, och sedan af denne sedanens son *Erik Palmesköld*, hvilken skänkte dem till Riks-Archivet. Vid M. v. Celses tid funnos ännu der Historien om Gustaf I:s sista tid i original, samt en afskrift af Annalerna, men år 1825 igenfanns af den förra endast ett fragment på 12 ark, som dock enligt Warmholtz N:o 3028 skall vara författadt af en annan hand. Föröfrigt öfverensstämma ej handskrifterna hvarken till titeln eller till tiden, då Dagboken slutar.

År 1593 testamenterade han sitt icke stora, men väl valda bibliothek, dels till Strengnäs, dels till Vesterås skolor. Dödsåret är obekant.

Skrifter: Se ofvanföre.

(Källor: Schefferi Su. Lit., der E. orätt kallas Elaus Suenonis. — Thuns Vita Palmesköld. p. 11—17. — Stjernmans Företal till Tegels Erik XIV:s Hist. — Densammes Register till Johan III:s Chr. artik. Sven. — Kgl. Bibl. Handl. 1 Del. sid. 14. — Handl. rör. Skand. Hist. 12:e Del. sid. 240 följ. — Hammarskölds Sv. Vit. List.).

ELVIUS, PER.

Född i Upsala d. ... Aug. 1710. Föräldrarne voro *Per Elvius*, Astron. Professor, samt *Anna Maria Spole*, dotter af den lärde Prof. And. Spole.

Redan tidigt framträdde hos den unge E. en bestämd kärlek till Mathematik, hvilken syntes vara ett arf i hans

slägt, ty, oberäknade Fader och Morfader, hafva hans Farbroder, *Gustaf E.*, Mathes. Lector i Vesterås, hans morbroder, *Lars Rosenborg*, General-Quarttermästare vid Fortification, hans Moders Svåger, *Nils Celsius*, dess fader *Magnus* och hans son *Anders* alla varit berömda Mathematici.

Vid sitt åttonde år förlorade E. sin fader, men fick i stället den lyckan, att vid sitt 14:de år studera geometrien under sitt syskonebarn, den nyssnämnde store Astronomen *Anders Celsius*; sedermera afhörde han jemte *Mårten Strömer* den berömda *Klingentjärna*, så snart denne 1730 hemkommit från sina utrikes resor, och slutligen tog han *Polhems* undervisning i *Mechaniken*. *Elvii* tycke föll isynnerhet på vattverkskonsten; och han förfärdigade sjelf en ny uppfordringsmaskin af enklare sammansättning än de, som vid våra grufvor förut voro brukliga. Derigenom vann han hos *K. Berge Collegium* det förtroende, att dess maskin-kammare lemnades under hans uppsigt, 1738. Vid *K. Vet. Akad:s* första inrättning 1739, blef han liksom dess sjelfskrifna ledamot. *Rika Sts Manufactur-Contor* anmodade honom 1743, att företaga en resa genom Sveriges södra orter, att utse de för vattverk tjenligaste orter, hvilket förtroende han med bifall utförde.

År 1744 blef han efter Faggot *K. Vet. Akademiens* ständige Sekreterare. Akademien saknade då medel, att sjelf löna en sådan embetsman; men *Commerce-Rådet Tham* hade anslagit en fond, hvars ränta skulle användas till arfvode åt en man, som på *Riddarhussalen* höll Föreläsningar i *Mathematik* och *Naturkunnighet*. Då nu *Triewald*, som hittills hållit dessa lectioner, var död och en efterträdare skulle utses, föll Akademien på den tankan, att denna betalda skyldighet kunde med det lönlösa Sekreteriatet förknippas. Med bifall så val af Testators arfvingar som af Ridd. och Adeln blef E. i dess dubbla befattningar installerad, och en del af hans år 1746 och 47 på *Riddarhuset* hållna föreläsningar blefvo ock i Akademien handlingar införde. Men snart fann E. sin tid otillräcklig, och i följd deraf träffades den nya öfverenskomsten, att Föreläsningarne skulle inställas, med villkor, att E. engång i Quartalet lät i Handlingarne införa ett rön ur *Vetenskapernas historia*. Denna klandervärda anstalt, hvarigenom en dömans vilja eluderades, fortfor äfven i *Wargentins* tid. Måhvertid blef denna skyldighet för E. en förnyad anledning till en ökad författar-verksamhet. Han fortfor att rikta så väl denna Akademies Handlingar, som *Vetenskaps-Societetens* i *Upsala*, hvaraf han äfven var medlem, genom en kedja af

uppsatser, innehållande mer och mindre sinurika rön och upptäckter i mekanik, fysik, ekonomi m. m.

E. var äfven sinnad, att på Svenska sammanskrifva en inledning till Geometrien, mindre invecklad än Euclidis och mera lämplig för det praktiska begagnandet, men sedan han redan gjort en början dermed, fick han se Clairauts Geometri, då han, belåten med dess syftning, åtnöjde sig med att öfverlämna detta arbete.

E. var ock den, som förmådde Vet. Akademien, att anlägga ett eget Observatorium; Stockholms Magistrat skänkte dertill platsen, Claes Grill försträckte kostnaden, Frih. Hårleman gaf planen och Grefve Seth utförde den. Grunden lades 26 Maj 1748 och byggnaden blef färdig d. 20 Sept. 1753.

Men E. hann icke se detta verk fullbordas. Om sommaren 1749 företog han med Frih. Hårleman en resa utåt den projecterade Vestgötha Canal-linien, äfvensom till Skåne, hvarader han äfven besökte ön Hven och anställde mätningar på Pycho Brabes förfallna Uranienborg. På hemvägen insjuknade han, och dog på Ekholmsund d. 27 Sept. 1749 i sin bästa ålder och midt i loppet af sina rastlösa undersökningar. Vet. Akad. lät öfver honom slå en skådepenning.

E. skildras såsom en enkel, älskvärd man, i umgänge glädig och behaglig; dock, endast sysselsatt med vetenskapliga problem, förnekade han sig nöjet, att genom giftermål skaffa sig en egen huslig krets, och bekymrade sig för öfrigt föga om den omgifvande världens fikande och äflan. Mest fjerran låg honom Politiken. Under den märkvärdiga midsommarsveckan 1743, då hela Stockholm fylldes af gny och gatorna färgades af upproriskt blod, satt han, liksom fordom Archimedes under liknande förhållanden, i sin vrå sysselsatt med sina räkningar; till och med den oroligaste dagen var han så helt och hållet fördjupad i sin öfversättning af Clairaut, att han ej tog den minsta del i hvad som föreföll, eller ens visste det minsta hvarom frågan var, förr än allt var öfverståndet.

Krifter: Tractat om Effecter af Vathdrifter. — Clairauts Geometri. Utg. i sv. öfversätt. Stockh. 1744. — Historien om de mathemat. Vetenskaperna. Tal vid de Themiska Föreläsningarnes början, 1746. — Dagbok öfver dess Resa till Trollhättun, utg. af Frih. C. Hårleman. Stockh. 1750. — 27 Uppsatser i K. Vet. Akad. Handl. och 4 i Acta Soc. Ups.

(Källor: ÅminnelseTal af Ol. Celsius. Ups. 1749. — D:o af Ol. v. Dalin i K. Vet. Akad. 1750. — Gezelii Biogr. Lex. — Rosenhagens Anteckn.).

EMPORAGRIUS, ERIK.

Fadren, *Gabriel*, född 1563, prestvigd 1590, var Krigsprest i Stångebro slag 1598, sedan befordrad till Kyrkoherde i Fittja uti Upland, hvarest han afled 1622. Sonen var dock född icke "i Upland", såsom Spegel uppgifver, utan i Thorsåkers socken i Gestrikland 1606. Blef Magister och Primus i Upsala 1632; året derefter Akademisk Consistorii Notarie; uppehöll sig sedan på Dr. Christinas bekostnad vid flera utländska Akademier; efter hemkomsten befordrad 1637 till *Physices Prof.* i Upsala, vid hvilket tillfälle denna profession skildes från den medicinska, med hvilken den hittills varit förenad. År 1641 *Theol. Prof.*; 1643 R. ÖfverHofpredikant; 1648 *Theol. Dr.*; 1649 Pastor Primarius; 1664 Biskop i Strengnäs; död d. 14 Mars 1674.

E. gjorde sig på sin tid känd såsom en nitisk, med lärdom och vältalighet utrustad lärare och predikant, samt såsom en sträng orthodox. Han skref med eftertryck emot då varande Biskopen i Strengnäs, Johan Matthiae, som angripit de symboliska böckerna och misstänktes vilja ävägbringa en förening mellan Lutherska och Calvinska bekännelserna, hvilken tvist så slutades, att den sednare nödgades afsäga sig Biskops-embetet, då E. blef hans efterträdare. Till denna kamp fordrades dock icke särdeles mod; men eburu Drottningen visat honom mycken nåd och förtroende, och bland annat 1631 uppdragit honom att förhålla Kyrko-ordningen, vände han dock sina andeliga vapen emot henne sjelf. "Il prechoit fortement en cour contre Christine et les faux savans qui la seduisoient" (Arckenh.). Hos R. Carl X Gustaf stod han i särdeles nåd, förde med honom en förtrolig brevexling, fick vård om Kronprinsens undervisning i christendom, och uppvaktade såsom liktfader vid Konungens sista sjukdom. Vid Riksdager, 1664 höll han afskedspredikan. Ödet ville dock, att denne Orthodoxiens nitiske kämpe sjelf på sistone skulle blifva beröfadt som irrlärog. I sin år 1669 utgifna förklaring öfver Catechesen, hade han, i anledning af 10:de Budordet skrifvit, att "Hustrun borde räknas såsom det förnämsta stycket bland mannens lösören eller rörliga egendom." Detta stötte det vackra könet och isynnerhet Dr. Hedvig Eleonora, som lät utverka förbud mot boken.

Gift 1. med *Sara Erikdotter Simtelia*; 2. med Erke-Biskop Laur. Paulini Gothi dotter *Elisabeth Olivecrantz*; 3. med *Anna Depcken*. — Barn: 1. *Gabriel*, f. 1639, Hi-

stor. Prof. i Upsala 1666, adlad 1668 med namnet *Liljeflycht*, Commiss.-Skr. s. å., 1675 Hof-Råd, 1682 Lagman, † 1690, utan manlig afkomma. Gift med Riksrådet M. Björnclous dotter *Maria*. (Den andra systern *Brita* ägdes af hans morbroder, Stats-Sekret., Canc.-Rådet Johan Olivecrantz). 2. *Elisabeth*, gift med Biskopen i Vesterås D:r Brodinus; 3. *Catharina*, gift med Archiater Bröms.

Skrifter: *Admonitio consolat. ad oheundam pio et constanti animo mortem*. Ups. 1629. — 11 Disput. — *Diss. quæ est Proœmialis ad Hexiologicas*. Ibid. 1636. — *Methodus Theologiæ*, ell. kort Förslag, huru Trones Artiklar kunna sammanbindas och predikade varda uti Dr. Christinæ Hofförsamling. Sthm 1647. — Bröllopps-Tal öfver PfaltzGr. Christ. August och Prinsessan Amalia. Ibid. 1649. — *Positiones et Antipos. de Disciplina eccl.* Ibid. 1661. — *Defensio* af samma skrift. — *Oratio pro reddita Pace*. Ibid. 1664. — 2:ne Decader Likpredikn. Stockh. 1653, 1660. — Flera andra strödda Likpred. — *Catechesens* enfaldiga Förklaring. Strengn. 1669 m. m. jfr Schefferi Suec. Lit., Strickers Homil. Bibl.

(Källor: Spegels Kyrkohist. — Rhyzelii Episc. — Gez. Biogr. Lex. — Westéns Sv. Hof-Clericiets Hist. m. fl.).

ENBOM, PER.

Dennes egentliga lefnadsomständigheter äro obekanta. Hans namn var inför samtiden stämpladt med åtlöje och poetisk vanförsj, alltsedan Leopold, efter att E. förut varit föremål för Kellgrens gissel, emot honom utgaf sin bekanta visa, som, bitter, quick och författad på en bekant melodi, sjöngs på torg och gator. Första orsaken till dessa corypheers hat emot E. var hans ifriga beundran för Thorild, hvilken han också sökte efterapa. Vidare hade E. 1793 till Svenska Akademien inlemnadt ett "Skaldeförsök öfver ett odödligt namn"; eftertruväl Hammarskölds ömdöme om denna prisskrift, att "den var full af tillkonstlad sentimentalitet, en efterjagad sublimitet och en uppblåst diktion", är nog öfverdrifvet, så var det dock bildadt efter Thorilds stil i prosa och författadt i en tonart, som icke kunde behaga denna Akademi, hvarföre också E. gick miste om priset. Af förtrytelse deröfver utgaf Förf. sedan samma poem, åtföljdt af ett satiriskt företal, rigtadt mot nämnda Akademi, hvars ensidiga smak och skadliga inverkan på Svenska vitterhetens utveckling han sökte ådagalägga. Kellgren straffade honom genom ett anfall i Stockholms Posten

emot hans "Kärleks- och Religions-Sånger", hvaröfver åter E. sökte hämnas, dels genom ett Bihang till ExtraPosten, dels i ett litet stycke, kalladt "Ännu nyare Försök i Orimmad Vers", innehållande flera sanna och lifliga skildringar af den rådande smakens förkonstling. Nu uppträdde äfven Leopold med den förut omtalta Visan, som alldeles krossade den stackars B:s litterära rykte och till och med stängde vägen för hans borgerliga lycka. Dertill bidrog dessutom, att E. genom sina jakobinska grundsatser och sina lofsånger i rim och orim öfver den Fransyska revolutionen, hvilken han prisade som den skönaste bragd i Historien, ådragit sig Styrelsens misshag. Likväl bör till Leopolds ära nämnas, att, sedan E. nedsjunkit i det största armod, den forðne fienden en lång tid derefter sörjde för den af honom sjelf förkrossades utkomst, och till och med sökte skaffa honom en förläggare.

Likväl var E. långt ifrån att vara förtjent af det åtlöje och den vanära, hvarmed hans namn gått till efterverlden. Visserligen var han en Thorilds efterapare, utan att äga Thorilds tankar, hvilken brist han sökte ersätta genom ett ordsvall, som ej sällan öfvergick till phoebuseri. Dock har åtskilligt lyckats honom, och vissa stycken, åtminstone vissa stropher, särdeles i hans Kärleks- och Religions-sånger, äga verklig förtjenst och drag af äkta snille. I allmänhet är här, liksom annorstädes, hans Sångmö mycket ojemn, och sväfvade beständigt osäker mellan sublimitet, platthet eller tankeförvirring. — Föröfrigt har E. öfversatt Gessners Idyller; han lade äfven sin hand på Lidner, hvars skaldestycken han ville förbättra men olyckligt förfuskade. Denna misslyckade upplaga är tryckt hos Holmberg.

Sedan E. länge varit ett mål för löjet, blef han slutligen så alldeles förgäten, att man icke engång med visshet kände hans dödsår. Hammarsköld förmodar det hafva inträffat 1810. Under de sista åren skall hans ställning blifvit förbättrad, så att han kunnat lefva ett beqvämare och sorgfriare lif.

Skrifter: Skalde-försök öfver ett odödligt namn. Sthm 1793. 8:o. — Kärleks- och Religions-Sånger. Sthm 1794. — Sal. Gessner's Idyller. Upsala (ej Sthm) 1794. — Bihang till ExtraPosten. Strängu. 1795. 4:o. — Skaldestycken i Strödda Änner. Häft. 1—5. Sthm 1796, 99, 1806. — Bondens Läf, Skaldestycke. Sthm 1809. 8:o.

(Källor: Stockh. Posten. — Silfverstolpes Journal. — Hammarskölds Sv. Vitterh. Hist.).

ENEMAN, MICHAEL.

Född d. 1 Febr. 1676 i Enköping, der fadren, *Olof E.*, gift med *Anna Vingia*, var Rådman. Sedan han genomgått Vesterås läroverk, blef han Student i Upsala 1693 (enl. Gjörwell 1692) och Phil. Mag. 1703. I tre år bodde han hos Prof. Olof Rudbeck d. y. och njöt dess undervisning i de Orientaliska språken, som var dennes käraste studium, ehuru han var läkare. Prestvigdes 1706. S. å. företog han en utländsk resa; ett år uppehöll han sig i Greifswald, i följd af en Kongl. befallning, som föreskref, att alla Svenska ynglingar, som i Tyskland ville studera Theologien, skulle vistas en tid i denna stad, för att der i rena läran låta befästa sig af Superintendenten Majer, på det de ej framdeles måtte blifva förförde af de Halliska Pietisterna. Här utgaf E. en Disputation, hvarefter han begaf sig till sin Konung, som då stod i Sachsen, på höjden af sin makt. Der blef han 1707 utnämnd till Notarie i Hof-Consistorium; foljde sedan Konungen och arméen under det långa och farliga tåget, och var vittne till segrarne vid Holofzin och Desna-floden och till nederlaget vid Pultava. Efter ankomsten till Bender, fick han befallning att såsom Legations-predikant afgå till Constantino-pel, der hans andeliga biträde mycket anlidades af hans Lutherska trosförvandter, särdeles Svenska fångar, dem Ryssarne under deras härjningar i Lifland, Ingermanland och Finland bortfört och sålt som slafvar. Sin öfriga tid använde E. på studerandet af Oriental-språken. Sedan han der vistats i half-annat år, ankommo trenne Svenska Officerare, Loos, Baron Sparre och Gyllenskepp, med Konungens befallning till E., att i deras sällskap företaga en resa till Palæstina, hvartill denne var så mycket mer benägen, som han redan i Upsala 1703 disputerat om Christi Graf. Den 11 Sept. 1711 afreste E., dock ej i sällskap med desse officerare, utan med en Hr Silfvercrantz; genom Troja begaf han sig till Smirna, och derifrån till Alexandria och Nilfloden uppsöre till Kairo. Härifrån reste han våren 1712 till Sinai, och var den förste Svensk, som veterligen besökt Arabien. Återvägen togs till Kairo, och vidare till Damiette; från denna stad seglade han till Jaffa, reste derifrån till Jerusalem, och besökte föröfrigt Acre, Sidon, Damascus och Libanon. Från Tripolis reste han sjöledes, och återkom till Constantinopel efter 2 års frånvaro.

Medan E. vistades i Ægypten hade han af Konungen blifvit, ut en ansökning och forslag, utnämud till LL. OO. Prof.

i Upsala. Pligten kallade honom således till fäderneslandet. På återvägen uppvaktade han R. Carl i Adrianopel, och ankom på svensk botten d. 5 Aug. 1714. Här skyndade han sig att träffa anstalter till sitt bröllopp med *Catharina Rudbeck*, med hvilken han före utresan förlofvat sig, samt att taga sitt inträde i professionen. Det sistnämnda skedde d. 28 Sept., men under acten lärde han hafva förkylt sig, ty dagen der-efter insjuknade han häftigt i håll och stygn; på sotsängen vigde han sig med sin fästmo och dog d. 5 Oct., sex dagar efter vigseln. Hans sista ord voro: vale! vale! Enkan omgifte sig med Capit. Ankarcrantz i Finland.

Skrifter: 2:ne Disp. — Bref införde i Sv. Bibl. Del. 1. sidd. 73, 250, 261, Del. 2. sidd. 18—72. — Af hans Det hel. Landets Beskrifning lät Biblioth. Norrelius 1740 trycka tvenne profark; men fortsättningen uteblef i följd af brist på tillgångar. Mscptet förvaras nu på Upsala Akad. Bibl. Bland annat, som E. hemförde, var ock en charta och teckning öfver Mekka och dess Tempel, efter hvilken den lärde Reland i Utrecht utgaf sin charta.

(Källor: Oratio Parent. af Bibl., sedan Erkeb. H. Benzelius, Ups. 1715. — Sv. Bibl. Del. 1. — Gezelii Lex. — Benzelii Bref-
vexl. — Westéns Hof-Cler. Hist.).

ENGESTRÖM, JOHAN. — ENGESTRÖM, LARS von.

1. ENGESTRÖM, JOHAN.

Född i Lilla Slågerup den 21 Nov. 1699. Fadren var Krono-Befallningsmannen i Oxie med flera häraders fögderi i Malmöhus län *Jonas Åkeson E.* och modren *Maria Saur*. Efter fadrens död intogs han 1709 i Malmö skola och blef 1713 Student i Lund; men i anseende till ett befaradt nytt anfall från Danska sidan, uppehöll han sig flera år hos Prosten Schönbeck i Välinge, hvars rika boksamling gaf den vetgirige ynglingen tillfälle att förkofra sig i studier, till dess han 1720 kunde återkomma till Akademien. Sedan han der under Prof. Schultén flitigt studerat Oriental-språken, företog han en resa till Hamburg, der han under Fabricius, Wolf och några lärde Rabbiner utvidgade sin kännedom i Hebreiskan. Efter återkomsten blef han 1723 promoverad Phil. Mag. samt erhöll 1729 den enda Adjunctur, som då fanns inom Philosophiska Faculteten. 1752 utnämndes han till LL. OO. et Græcæ Prof. vid R. Carolinska Akad.; förflyttades 1742 till Andra

Theol. Professionen med Uppåkra och Flackarp till präbende. Sedan han 1743 blifvit utnämnd till Förste Theol. Professor och DomProst, samt följande året innehaft rum på Biskops-föreläget i Götheborg, samt 1746 blifvit promoverad Theol. Doctor, blef han 1749 Biskop öfver Lunds stift. Bevistade riksdagarna 1751, 1755 och 1760; vid inrättandet af Bibel-Commissionen 1773 kallades han till en af dess förste Leda-möter. Vid Kröningen 1751 beviljades adligt stånd åt hans barn. Sedan han såsom ProCansler 1768 firat Carolinska A-kademiens hundraåriga jubileum, afled han d. 16 Maj 1777. — Biskop E. hade genom sina talrika disputationer och sin Bi-bliska Grammatik gjort sig känd för djupa insigter i Hebreiska och Chaldeiska språken; dessutom var han mer eller mindre be-vandrad i de Syriska, Arabiska, Samaritanska, Koptiska, Æ-thiopiska, Persiska och Turkiska språken.

Gift 1755 med ErkeBisk. Dr Jak. Benzelstjernas dotter *Margareta*, † 1792, och hade med henne 15 Barn. Bland dem märkas:

1. *Jakob*, f. 1755, Canc.Råd, R. N. O.; gift 1776 med *Beata Sophia Benzelstjerna* † 1820, dotter af Biskopen i Vesterås, C. N. O. *Lars B.* Dog 1802.

2. *Jonas*, f. 1757, Juris Doctor och Lagman i Vermland, död 1807. Gift 1764 med Canc.Rådet, Prof. R. N. O. *Joh. hres dotter Hedvig Maria*, † 1798.

3. *Gustaf*, f. 1758, Riksvärdie vid Myntet, sedan Bergs-Råd. Led. af K. Vet. Akad., Phys. Sällsk. i Lund, och Na-turf. Sällsk. i Berlin. Afled 1815. Gift 1769 med *Abela Charlotta*, dotter af Canc.-Rådet, Prof. Sven Lagerbring.

Skrifter: Öfversatt på Engelska Cronstedts Mineralogi, hvilken bok, öfversedd och med noter försedd af da Costa, utgafs i London 1770. Denna upplaga, ehuru felaktig, följdes dock af Abboten Angelo Tal-lier, vid den Italienska öfversätt. — Beskrifning på ett Mineralogiskt Fick-Laboratorium, och isynnerhet om Blåsröret uti Mineralogien. Sthm 1773 (ursprungl. skriven på Engelska, samt också utg. af da Costa. På Tyska af Weigel, Greifsw. 1774, 1782). — Laboratorium Chymic-num. St. 1—3. Sthm 1781—84. — Guide du Voyageur aux Carrières et Mines de Suède. Sthm 1796. — 2:ne Præs. Tal. — 11 Rön i K. Vet. Akad. H. samt 1 (Medel att utrota Mask på Kål) i Ny Journal i Hushålln. 1801.

4. *Johan*, f. 1743, Protokolls-Skr. i Krigs-Exped., död 1807. Var invecklad i Ankarströmska sammansvärjningen mot

R. Gustaf III. Gift 1774 med *Sara Catharina*, dotter af Biskopen i Carlstad, D:r Dan. Herweghr.

5. *Maria Beata*, f. 1774, död 1822. Gift 1779 med med Theol. Prof., sist Biskopen i Lund, C. N. O. D:r Nils Hesselén, † 1811.

7. *Lars*, Grefve, Stats-Minister se nedanföre.

8. *Adolf*, f. 1753, d. 1823. Berga-Råd, R. N. O. Gift 1792 med *Marg. Lovisa Vauchez*.

Biskop E:s Skrifter: 147 Disp. 1724—48. — Grammatica Hebraea Biblica. Lund s. å. — Appendix ad Gr. Hebr. 1773. — Riksdagspredik. 1752. — Flere Likpredikn.

(Källor: Nelanders Sermo funebr. — Personal. — v. Döheln; Hist. Ac. Lund. — Rhyzelii Episc. — Sommelii Lex. — Stjernmans Matr. — Ståhls Biogr. Underr. m. å.).

2. ENGESTRÖM, LARS von.

Son af den föregående. Föddes i Stockholm d. $\frac{13}{24}$ Dec. 1731. Student i Lund 1757, undergick Juridiska examen 1770, inträdde s. å. i Konungens Cancelli och i Riks-Archet, der han 1771 befordrades till Copist; 1773 Cancellist; s. å. Registrator och andre Sekreterare uti Konungens Cabinet för allmänna brevexlingen; 1776 Chef du Bureau; 1782 Chargé d'Affaires i Wien; förblef der till 1787, då han reste till Warschau, hvarest han stannade qvar utan offentlig befattning till d. 10 Aug. 1788, då han erhöi creditif såsom Svensk Ministre Resident. 1790 R. N. O. 1791 erhöi han indigenats-rättighet såsom Polsk adelsman. 1792 Hof-Canceller i Sverige, och Ledamot af Allm. Ärendernas Beredning; s. å. ledamot uti nya Statsberedningen; 2 dagar sednare ledamot i Pommerska beredningen; 1793 medlem af Vitterh. Hist. och Ant. Akademien; afgick i Sept. s. å. till England såsom Envoyé E. O. och Ministre plenipot.; rappellerad 1793, för att öfvertaga en beskickning till Kejsarliga Tyska Hofvet, hvilket mötte hinder. 1798 Ministre plenipot. vid Preussiska Hofvet, rappellerad 1803. Hade 1798 nedlaggt Hof-Cancellers-embetet. 1803 C. N. O. 1809 d. 16 Maj Cansli-President; d. 9 Juni s. å. Stats-Minister för Utrikes ärenderna; d. 5 Juli Seraphimer-Riddare; d. 29 Juli Friherre; d. 21 Aug. President i Tabell-Commissionen; 1810 Led. af K. Vet. Akad.; s. å. Ordförande i Pommerska beredningen; s. å. Canceller för Akad. i Lund, medlem af Polska Vitterhets och Vet. Akad., och af

Vet. Soc. i Upsala, samt Storkors af Franska Hederslegionen; 1811 Ridd. af den då stiftade Carl XIII:s Orden. 1812 Led. af Landtbruks-Akad.; 1813 Ridd. af K. Preussiska Svarta och Röda Örnns Orden; s. å. upphöjd i Grefligt stånd; Cancellor för Landtbruks-Akad., HedersLed. af Musik. Akad.; Medlem af Patriotiska Sällskapet; 1814 Riddare med Stora Korset af Ungerska St. Stephans Orden; 1815 Ledam. af Franska Institutet, och 1816 af Vet. Akademien i Marseille. Nedlade sina värdigheter 1824, och nedsatte sig på slottet Jancowitz i Polen.

Gift 1790 i Warschau med *Rosalie Chlapowski*, dotter af Under-Landt-Domaren i Stor-Polen, *Johan Chl.*, af ätten *Drya*; en familj, som i 11:te århundr. invandrade med Riddaren *Matina* från Burgund till Polen. Den gren af ätten, som upptagit namnet *Chlapowski*, kan genom domstols-handlingar visa sig i öfver 400 år hafva besuttit adliga gods uti Stor-Polen.

L. v. E. åtnjöt en sorgfällig uppfostran; under ledning af män, sådane som *Nils Hesselén* och *Thure Weideman*, förberedde och fortsatte han med den framgång sina akademiska studier, att han vid 19 års ålder hade undergått juridiska embets-examen, och likväl haft tid för vidsträckta språkstudier och humanistisk bildning i den tidens riktning. Lifvet blef sedan hans skola, och om han i det rörliga hvimlet af trägna embetsgöröml, och bland mängden af offentliga uppdrag ej kunde framskrida till en högre vetenskaplighet, ägde han likväl en fond af kunskaper, som höjde hans embetsmanna-verksamhet öfver routinen, och dermed förenade han ett sinne för bildning, som röjer sig i det nära samband, hvaruti han sökte bringa vetenskapen och lifvet. Nya upptäckter inom det vetenskapliga gebitet följde han med uppmärksamhet, och i hopp att med resultaten gagna sitt fädernesland, brukade han under sina resor till Patriotiska Sällskapet öfverskicka berättelser om nya rön och nyttiga uppfinningar. *Bergs-Collegium* förklarade honom äfven sin tacksamhet för de mineralier, hvarmed han förökt dess samling.

Ännu var v. E. blott Protokolls-Secreterare, då hans arbetsamhet samt hans lätta och behagliga umgänge ådrogo honom K. Gustaf III:s uppmärksamhet. Måhända bidrogo äfven hans reqliga vext och ståtliga figur att öka det fördelaktiga intrycket. Han afsändes på en beskickning till hofvet i Wien. Vid afskeds-audiensen yttrade Konungen till de närvarande af hof-cirkeln: "Hvad tycker ni Kejsaren i Österrike

rar, Fatt ett af villkoren för Ryska sändebudet Stackelbergys rappel var Hof-Cancelleren Engeströms aflägsnande, "såsom onaturligt förhatlig der" (i Ryssland).

Efter en muntlig uppgift, som vi erhållit, var det Reuterholms vilja, eller ovilja, som aflägsnade v. E. Möjligen hafva begge dessa orsaker verkat i förening med den förändrade riktningen af Sveriges utländska politik. För Engelska Cabinettet fick en beskickning med Hof-Cancelleren i spetsen gälla som en förklaring, huru högt Svenska Regeringen värderade den Engelska. Detta besvarades å sistnämnda makts sida med en ambassad, som anfördes af en utmärkt Lord, hvilken afgaf en lika lydande förklaring. Öfver beskickningen till England yttrar v. E: "Jag hade då skäl att förmoda, det mitt vistande utrikes ej skulle blifva så långvarigt, som det blifvit." Han använde tiden att "göra sig bekant med Engelska folket, med dess författning, seder, tänkesätt och oppositionens strid med Ministeren." Ett rykte gick, att v. E. hade uppdrag, att i England underhandla om Svenska Konungens förmålning med en Engelsk Prinsessa.

v. E. stannade qvar i England till 1798 i Nov., då han utsågs, att såsom Minister afgå till hofvet i Wien, men okända hinder kommo i vägen, och v. E. var utan någon offentlig befattning till d. 28 April 1798, då han skickades till Preussen i egenskap af Minister Plenipot. S. å. d. 22 Aug. entledigades han på begäran från Hof-Cancellers-beställningen. Ut Preussen stannade han qvar till Nov. 1803. Han triffades väl i Berlin, der han hade anseende och inflytande. Efter sin hemkomst till Sverige lærer han någon tid hafva varit begagnad i Cabinettet; men Styrelsens tänkesätt öfverensstämde ej med hans, och han öfvergif fosterlandet, för att ordna ekonomien på de vidsträckta gods i Polen, som tillfallit honom med hans Grefvinna, och hvilka hade betydligt lidit af kriget. Man har trott, att v. E. motarbetades af en man med inflytande, som under förmyndar-regeringen varit föremål för en högmåls-action. v. E. ansåg visserligen sin närvaro i Stockholm nödvändig för ordnandet af de vidsträckta, litterära samlingar, som han der egde; "men olyckliga omständigheter, skrifver han, ålägga mig att resa. Jag bekänner, att det i närvarande stund bekymrar mig. Vid tilltagande år minskas hoppet att återse ett kärt fädernesland, åt hvilket jag önskat uppoffra mina dagar, och hvilket jag, å hvad ort jag vistas, aldrig skall förglömma." Om honom betoges hvarje annan utväg att vara nyttig, så hoppades han åtminstone blifva det genom sina

amlingars förökande, och deråt vill han eigna sitt återstående af *). — Under sitt vistande i Polen blef v. E. utnämnd till

*) Vi meddele ett par andra utdrag af hans bref vid denna tid:

Lund d. 19 Dec. 1808. "Jag reser en af dagarne. Gud vet med hvad känslor af oro och bekymmer. Att hafva med ifver arbetat mot det system, som hotar fäderneslandet med undergång, fredar mitt samvete, men minskar ej min oro. Den följer mig utomlands på ett trymt sätt. För Gud är ingenting omöjligt. Således kan ett underverk frälsa gamla Sverige. Gud gifve det. Jag kan hafva min utkomst anordnades, men jag kan ej glömma fäderneslandet." Lund d. 14 Jan. 1808. . . . "Det tyckes som dagen, då Gustaf III:s stöd decouvreras, kunde gifva tillfälle, att med nåd ihågkomma dem, som haft den lyckan göra högbemänte Herre nyttiga tjänster. Då ingen, som nu uti ärenderna, vet något derom, skulle jag löpa fara att ej blifva född. Baron Ehrenheim var då å längre afstånd, Lagerbjelke hade Informator, och Wetterstedt var knappt född. Baron Carl Bonde minnes vad Konungen sagt honom om min tjänst. Baron Rosenhane, som tjente i Cabinettet, vet hvem jag tjänat. De äro begge satta å sidan. Hvad äro då mina bevis? . . . Jag hade återställt det goda förståndet med Wienska hofvet; och fick genom nådig dépêche af d. 2 Jan. 1787 Acknowledget af Konungens nådiga välbehag öfver min åtgärd, "hvilken ämnat allt, som vår och rikets höghet samt begges tjänst af eder äskat; och då dessutom hela eder förrättning såsom vår Chargé d'affaires gifvit en nöjaktiga prof af skicklighet, mogen urskillning och underdånigt nit" &c., så ville Konungen hugna mig med vedermäle af sin nåd, och ålade mig att säga hvad jag önskade. Under d. 11 Maj gaf mig H. M. kungen sin försäkran att hafva mig i nådigt minne. Då börjades frågan om det sednare uppståndna kriget. Under d. 21 Sept. fick jag befallning att afgå till Polen. "J kunnem vara tillfreds deröfver, att J vid eder återkomst till fäderneslandet ej af oss skall förglömmas; men i anseende till nu yppade omständigheter vele vi först nyttja eder på annat ställe på ett sätt, som för eder blifver ett ytterligare prof af vårt förtroende." Concepterna till dessa depecher ligga uti Cabinetets Archiv, der jag förleden våras sjelf afskref dem. Huru jag under min beskickning i Polen uppfört mig, det kan bevisas af det bref Högtsälige Konungen skref mig till dagen efter Viborgs-affären. Det är tryckt uti samlingen af Konungens brevexling. Originaler finnes uti mitt Bibliotek. Konungen har sett det. Det innehållet utom loford ett förmåligt öfte att draga försorg om mig. Döden hindrade fullgörandet. Bör löfvet glömmas?"

Starost, genom intercession af den frånträdande Starosten, en gammal, barnlös släkting till Grefvinnan Chlapowska, som på grund af v. E:s öppna, flärdfria och okonstlade väsende för honom fattat en upprigtig tillgifvenhet. v. E. erhöll investitur, och insattes i embetet och i åtnjutande af de egendomar, som åtföljde värdigheten.

Under utöfningen af denna befattning blef han efter ett halft år derefter hemkallad till Sverige, för att efter den der timade statsförändringen inträda i styrelsen. Någre hafva velat tillskrifva detta Adlercreutz' inflytande *). Hos K. Carl XIII steg v. E. högt i nåd och förtroende. Han blef först Cancelli-President, och sedan efter den nya Regeringsformens antagande Statsminister för Utrikes ärenderna, med ett uppdrag vidsträcktare än titeln syntes innebära, i kraft hvaraf alla rikets Landshöfdingar, Commendanten och flera öfriga Functionärer skulle till innehafvaren af denna höga värdighet inkomma med vecko-rapporter om allt märkligt, som i landet passerade. Såsom Statsminister undertecknade han ratificationen af frederna med Frankrike, Danmark och Ryssland år 1809, med England 1812, och med Frankrike för andra gången 1814. Den öfvergifna och förtviflade ställning, hvaruti fäderneslandet sig då befann, under ett krig med både Frankrike och Ryssland, utan att af England kunna påräkna något kraftigt understöd eller af Franska Kejsaren erhålla gynnande svar på de gjorda fredsambuden, denna sakernas ställning satte de mäns patriotism och mod på prof, som åtagit sig vårdan om fäderneslandets interessen i en så redlös och förtviflad belägenhet, på en tid då den ålderstigne Konungen insjuknade och ingen thronföljare ännu var vald. Dessa män voro "förtjenta af samma tacksamhets-uttryck, som det Roms Senat efter slaget vid Cannæ tilldelade Varro, för att han ej förtviflat om fäderneslandet."

Då freds-negotiationer med främmande makter voro öppnade, brevexlade Svenska Statsministern med den då betydande Adlersparre, troligen på hög befallning, för att höra dennes tankar. Man inhämtar häraf v. E:s sätt att se sakerna och derjemte de svårigheter, som ökade hedern för ett lyckligt återställt fredstillstånd. Adlersparre hade utbedt sig penningmedel "för ett stort ändamåls vinnande." v. E. hade hittills förgäfvets sökt anskaffa dem; han ber å K. Carl XIII:an vägnar att få vetä beloppet (br. d. 17 Aug. 1809).

*) Enligt Frih. Wetterstedt talade v. Ehrenheim för detta val se ofvanf. s. 173.

"Man bör söka, att så mycket härifrån ske kan, undanrödja alla hinder, som kunna ligga Hr Baron (Adl.) i vägen. Att jag af själ och hjerta för fäderneslandets skull arbetar deruppå, det veta härvarande. Vid underhandlingen med Danmark kan ej undvikas, att antaga status quo ante bellum, efter vi ingenting tagit från dem; men jag finner ej nödigt, att man preliminairement yttrar sig bestämdt" (den 22 Aug. 1809). Danmark fordrade, att Engelska kapare skulle aflägnas utom skotthåll från Svenska kusterna, och att Engelska priser i Svenska hamnar skulle qvarhållas. Förbud mot Engelska krigsskepps inlöpande i Svenska hamnar kunde ej utfärdas före ratificationen af freds-tractaten med Ryssland. Då hade Englands kapare ställt sig under Engelska flottans beskydd. Danmarks förluster i sjökriget härrörde från dröjsmålet att beqväma sig till fred.

Öfver ställningen till Frankrike skrifer v. E. (d. 3 Dec. 1809): "Depecher från Paris lofva fredens snara undertecknande. . . . Det synes, som skulle vi komma någorlunda väl från denna brydsamma saken. Jag kallar väl, när all möjlighet till handel med England icke afskäres. Att Kejsar Napoleon ingen ting har emot thronföljaren, det synes 1) deraf, att under underhandlingen, ingen fråga varit om thronföljden, och 2) deraf, att K. Napoleon samtycker till afsändandet till Schweiz. Alla Franska Ministrar och Auctoriteter få befallning att vara behjelplice till resans fortskyndande. I början tyckte Kejsaren Schweiz vara något nära, men beviljade det slutligen, för att visa sin verkliga vänskap för Konungens person. Detta är endast känt af Platen, Wetterstedt, Adlercreutz och mig. Vi dölja det, för att undvika uppmärksamheten å resan. . . . (d. 3 Dec. 1809)." Ytterligare om Sveriges förhållande till Frankrike förekommer i brevet d. 23 Dec. 1809: "Lagerbjelke har visat stora talanger. K. Napoleon vill Sverige väl; men har sitt sätt att se vår lycka, som just icke är vårt. Ut i den sjönöd, hvaruti f. d. Konungen oss lemnat, är frågan att rädda, och kunna vi vinna aldrig så litet, så har Sverige gjort storverk. Ögonblicket är icke gynnande. Framtiden kan blifva bättre." Frukten för en reaction och contra-revolution, för hvilken v. E. likväl var mindre tillgänglig, än flera hans samtida, ger sig tillkänna under obehaget af split och missnöje på riksdagen, en tid då de högre functionärerna voro alldeles öfverhopade af göromål. Den 14 Aug. 1809 skref han: "Jag ber Hr Baron (Adl.) vara öfvertygad, att jag skall söka till, så mycket jag kan, att vaka uppå dem, som vilja störa allmänna lugnet. Allting skulle kunna vågas af förtvifla-

de menniskor; men jag hoppas, de skola hållas tillbaka. På Riddarhuset grälas något. Jag anser det ingen uppmärksamhet värdt, och önskar, att man från högre ort ej ville vara för eftergifvande. Det gör barnen sjelfsväldige." — Den 20 Nov. 1809: "Konungen vill icke vara illa med bönderna; men de äro besvärliga, och gifva bekymmer. Då vi emottogo de embeten vi bekläda, kunde vi icke föreställa oss, att så den angenämaste tjenstgöring; således bände oss ingenting oväntadt, och vi skulle öfverhölja oss med skam, om vi icke med ståndaktighet höllo ut att arbeta på det vi på samvete anse det bästa för landet." — Vidare d. 23 Dec. 1809 . . . "Riksdagen hvilat; contra-partiet förmodligen icke; men jag anser det vara ur stånd att göra något annat än små förargelser."

Bland förtjensterna hos dem, som den tiden hade ledningen af utländska politiken, ingår det lyckade bemödandet efter 1809, "att under synbar ovänskap med England och en hotande förbindelse med Frankrike . . . med klokkhet och försigtighet begagna continental-systemets fördelar, och undvika dess fjettrar." För Svenska handeln bereddes tillfällen till förtjenst, och likväl äfventyrades ej rikets politiska ställning. Götheborg ensamt inbragte i tull 1 million 500,000 Rdlr.

Ej utan all betydelse torde den omständighet vara, att Sveriges Statsminister, som från så många länder mottög utmärkelser, aldrig från Ryssland erhållit något ordens-tecken. I Preussiska Konungen deremot hade han en gammal pröfvad vän, och genom honom erhöill han en del domainer i egenkap af privat egendom, mot det han afsträdd sitt Starostiet med åtföljande höghets-rättigheter, hvilka Preussiska regeringen ej ville erkänna, sedan den del af Polen, hvaruti Starostiet låg, blifvit afsträdd till nyssnämnda makt. Starostiet var redan disponerad för publik räkning vid samma tid, som de Grefvinnan Engeström tillhöriga egendomar varit föremål för krigets härjningar. Det Polska fäderneslandet bibehöll hembygdens behag för den främmande Grefvinnan, och det var utan tvifvel för att gå hennes önsknings till mötes, som v. E. i en framskridande ålder, och under känslan af en aftagande hellsa, öfvergaf sitt fädernesland och sina höga värdigheter, för att söka ett lugn, hvartill hans hela lifs vidsträckta verksamhet berättigade honom. "Post publicos labores quies", lærer inscriptionen vara på Jankowitz, det slott, där han lefde sina sista år. Säsom statsman står v. E. för nära vår tid, för att en fullständig karakteristik är möjlig, då denna förutsätter

en mängd uppgifter, hvilka höra till diplomatikens esoteriska historia. Det är äfven obekant, i hvad mån Svenska politiken de sednare åren anlitade en lysande, diplomatisk talent, som död vid v. E:s sida, och som sedan intog hans plats. Hvad som kan sägas till den sednares beder, är att hans politik bar en fosterländsk karakter, och eger anspråk på en högaktning, som ej alltid skänkes en äfven öfverlägsen talent, då denna är isolerad. Den diplomatiska finhet, som i försvar och reaktion bryter sin udd, synes ej hafva öfverensstämt med det öppna lynnet hos en man, som skydde alla omvägar, och som hade en för starkt prononcerad vilja, för att stanna vid blotta negociationer och för att värdera den hala smidighet, som en invecklade statskonst stundom erfordrar. Det tillhör likväl män i en högre spher att bedömma en like, som haft sig anförordad ledningen af Sveriges politiska förhållanden. Sveriges regering har gjort rättvisa åt v. E:s förtjenster. På Beckaskog år 1823 var hofvet samladt, då underrättelsen anlände om k. v. Engeströms insjuknande i Lund. Det yttrandet fälldes, att v. E. med en varm tillgifvenhet för Konungen och hans hus förenade en sjelfständighet i karakteren, som gjorde, att han aldrig tvekade att i viktiga stats-angelägenheter följa sina tankar, äfven om dessa voro i strid med en högre makt. Hans bepröfvade redlighet hade aldrig varit skuggad af enda drag af egennytta. Detta omdöme tillhör på visst ett offentligheden, då många personer voro närvarande, och bland andra en man på en hög plats i Svenska kyrkan; och af honom har biographen denna uppgift.

Några vinkar om v. E:s ställning till flera i Sveriges historia märkbara män. K. Gustaf III tjente han nitiskt och troget, utan att detta hindrade honom att på grund af sin öfvergiftelse sluta sig till den moderata oppositionen. Till Armfelt var v. E. i en fiendtlig ställning; med Reuterholm inträdde en brytning, och v. E. afböjde dennes kvarblifvande i Sverige. Med Adlercrentz var han vän, och en släkting till denne. Adlersparre och v. E. hade omständigheterna närmast till hvarandra och sedan söndrat.

Såsom Cancellern öfver Lunds Akademi lefver L. v. E. i en kär och tacksam hägkomst. Med hela värman af sin tillgifvenhet omfattade han det lärosäte, som i honom egde en ledare, och de studier som der idkades. Ett lika lifligt intresse, som det han egnade lärarnes vetenskapliga verksamhet, som utmärkte i den uppmärksamhet, han skänkte den studerande ungdomens sedliga bildning och litterära framsteg. Aldrig

kallnade hans nit för Universitetets heder och fortkomst; aldrig tröttnade den i förhållande till Akademiens knappa tillgångar frikostiga handen att utdela understöd och uppmuntran åt de lönlösa lärare, som utmärkte sig för vetenskaplig verksamhet. Cancelleren fästade mycken vikt vid litterära productioner, och förklarade den profession för insomnad, hvars innehafvare endast visade sig verksam genom de föreläsningar han höll. Han begärde förteckning öfver alla de lärda arbeten, som under hans Cancellariat utkommit i Lund. De verk, som flutit ur det diktande snillet ingifvelser, eller voro dea lärda forskningens alster, läste han begärligt, spridde dem i hufvudstadens högre kretsar, och visade genom de upplysningar han begärde, att intresset var något mera, än ett skenbart. — Vi anföra härå några prof, hämtade ur hans bref. Den 4 Jan. 1821: "tackas för de mig tillsände exemplaren af Nattvardsbarnen, ett poem, som utmärker sig genom genie, tankestyrka och religiositet. . . . Jag kommer på det nya året med ett tiggeri. Jag eger Platonis Menexenus, 1:sta delen till och med pag. 20. Fortsättningen önskas." — Den 1 Mars 1822: "Tackas för det mästerliga poem, som nu sednast flutit ur Prof. T:s penna. Hade hundrade exemplar varit häruppe, så hade de blifvit sålde inom en dag. Det som . . . varit så god att anförtro mig, har vandrat genom så många händer, att det nu ser ut, som vore det hämtadt ur ett läsebibliothek. Det har gjort allom det största nöje. H. K. H. Kronprinsen icke allenast gör rättvisa åt afhandlingens vittra värde, utan äfven åt den fosterlandskänsla, som så hederligen utmärker detsamma. B. är galen af enthusiasm, och L:s känslor lära redan vara Prof. T. kända." — Den 4 Mars 1816: "Jag har haft bref från Prof. Norberg, som säger mig, att hans disputationer de Etymologia Græca sluta pag. 82; men lemnar mig i okunnighet, om han vill fortsätta arbetet, eller icke. Detta sednare önskar jag förnimma; äfvensom det vore mig angenämt att få en fullkomlig förteckning på alla Norbergs disputationer." — Denne Cancellers förhållande till Lunds Akademici var en faders till sina barn. Han deltog i alla deras angelägenheter; behöfde de böcker till låns ur Stockholms biblioteker, så skaffade han dem sjelf; kommo skänker t. ex. Naturalier från Petersburg och Rio Janeiro, så åtog han sig sjelf deras öfversändande. Då en nu längesedan afiden Akademisk lärare i Lund vändt sig till en hög Magnat i en ansökning för sig sjelf och för en sin Client, som önskade sig en Lectors-plats, yttrar Canc.: "sökanden gör bättre att hålla

sig till sin Cancellor, än till dem, som äro alldeles främmande för ärenderna. Jag har eljest gjort för . . . så mycket, att jag bör vänta hans förtroende."

Ett oeftergiffligt villkor för akademisk befordran och för utdelandet af gratialer, var en genom lärda arbeten vitsordad verksamhet. Utan en sådan gällde anciennitet ingenting. Öfver en sökande, som förordnades till en ledig lärare-plats vid Akademien, yttrar sig Canc. med tillämpning af följande Voltairiska sarkasm: "När Voltaire, skrifver han, reste genom Aix, blef han uppvaktad af Akademien derstädes, hvars President sade honom: "l'Academie d'Aix fille ainée de l'Academie de Paris." Voltaire afbröt honom, sägande: 'Oui! bon enfant, qui n'a jamais fait parler de lui!' det skulle, om jag blefve tillfrågad, blifva mitt yttrande om . . ." — En Academicus hade blifvit befordrad till en skoltjenst, men gjorde likväl anspråk på att bibehålla sin tour vid Akademien. Canc. skrifver: "Hvad han kallar tour till befordring, känner jag icke; ty sådan gifves icke. Akademien är intet skrå, och den skickligaste eger tour framför alla andra."

Men om v. E. med all möjlig ynnest omfattade de Academici, som stodo under hans styrelse, så kunde han dock emot dem, när så behöfligt syntes, vara sträng. Han tålde icke någon slags tjänsteförsummelse, och ville icke engång, att den såkallade akademiska qvarten, första fjerdedels timman före hvar lections begynnelse, skulle gå förlorad. Den, som ej noga iakttog tiden, hotade han med ett afdrag af lönen (Cancell. Br. d. 9 Oct. 1818). — Äfven såg han ej gerna tjenstledigheter för ofta eller för tidigt begäras. "Jag har sett — skref han vid ett dylikt tillfälle — Canc.-Rådet Lagerbring, Prof. Rosenblad, min sal. Sväger (Biskop Hesselén), Prof. Nelander m. fl. alla göra sin tjenst vid en hög ålder, och jag begriper alldeles icke vår tids lättja. Alla börja nu att tröttna mycket bittida."

Han erkände omöjligheten för den akademiska styrelsen att meddela fullt detaljerade föreskrifter för examina, hvilka vanligen endast tjena till att neutralisera Examinatorns personliga inflytelse. Likväl uttalade han i början af sitt Cancellariat sin öfvertygelse om behofvet af skärpta examina; både såsom den bästa utvägen att "hålla ungdomen vid boken", och derjemte! att förekomma en mängd öfvertaliga Candidater vid Promotionerna; oberäknadt att detta medlet var det enda, att vederlägga den opinion, som vid embetsverken gjort sig

gällande; der "de snarare berömma Akademien för mildhet, än de tadla den för hårdhet."

I allmänhet utmärker sig v. E:s Cancellariat från den föregående tiden deruti, att det vetenskapliga lifvet, förut mera inskränkt till vissa lysande Corypheeer, numera utvidgade sin krets, och utsträckte sin verkaamhet till en djupare, litterär beröring mellan Docentes och Discentes, som ej blef utan inflytelse både på den Akademiska undervisningen, på examina och på embetsmannabildningen. v. E. ville höja den studerande ungdomens litterära ståndpunkt genom en utsigt öfver de ständigt nya företeelserna på det vetenskapliga området, och genom en öfverblick af det framskridande, som så fördelaktigt utmärkte den lärda forskningen. Denna insigt bereddes genom vetenskapliga journaler; och för att dessa skulle blifva för alla tillgängliga, föreslog Canc. inrättandet af ett Läsesällskap, hvartill alla omkostnader skulle bestridas med den inträdes-afgift, som deltagarne erlade; och särskildt för de medellöse borde Nations-Cassorna lemna bidrag. Journal-läsningen uteslöt ej de djupare och grundligare studierna, och det kunde aldrig vara meningen att göra den förra till hufvudsak, utan endast nyttigt och angenämt sysselsätta ungdomen vid lediga stunder, som annars uppofrades på biljard-spel och mindre förädlande tidsfördrif. Då saken så uppfattas, visar sig Cancelleren mindre ensidig, än de Consistoriales, hvilka ifrågade mot denna inrättning och derigenom väckte hans missnöje. I anledning af följande Consistorii Acad. yttrande: "Sällan finnas sämre läse-ämnen, än det som innefattas i de mångfaldiga, små och blå pappershanden", anmärker Cancelleren: "Bland journaler finnas så viktiga, att svårligen någon kan följa sin vetenskaps framsteg, utan att läsa dem; och den som icke går med sitt århundrade, han går tillbaka." Det litterära intressets befordrande var ej det enda, som Canc. afsåg genom det Läsesällskap, som han önskade inrättadt. Han satte detta i förbindelse med vården om ungdomens sedliga bildning, och med möjligheten att öppna en föreningspunkt för det stora antal studerande, hvilka ej kunde påräkna fördelen af umgänget i Professorshusen. En biljard hade funnits i Lund, och deröfver förklarade v. E. sitt missnöje, både derföre att ungdomen så lätt derigenom afvändes från arbete, och äfven till seder och tänkesätt kunde lida genom den beröring, som svårligen kunde undvikas med sysslolöst sällskap på ett för alla classer af människor öppet samlingsställe. I ett sednare bref förundrar sig Canc. öfver att Rector ej vidtagt någon åtgärd

för nämnda inrättnings-afskaffande; och om någon främmande Auctoritet satte sig deremot, lofvar han å sin sida all medverkan, för att ernå det ändamål, hvars vigt han behjertade. — Att ett Läs-sällskap i socialt hänseende var öfverflödigt, därför att Professorernes hus stodo öppna för de studerande, bestred han. Han her Consistoriales ej glömma, att de skrifu till en man, som sjelf varit vid Akademien uppfödd, och som icke längesedan tillbragt öfver ett år uti Lund. Då de studerandes antal öfverstiger flera hundra, är det en omöjlighet, att de alla kunna njuta lika höflighet uti Proffs hus; och det som visas åt vissa privilegierade, kommer icke allmänheten till nytta." — Genom en dylik förening, som den förelagda, blef det möjligt att inlåta sig i samtal öfver litterära ämnen; något, som efter hvad Canc. anmärkte, var främmande för de samqväm han i Lund bevistat. "Vid en Akademi är icke fråga om skolgossar; der bör ungdomen redan börja tänka. Den studerande läser i Sällskapet de journaler, som angå den vetenskap han studerar; han får tillfälle att rådfråga sina lärare, och dessa derigenom tillfälle att lära känna dess framsteg, uppmärksamhet och vidden af dess fattningsgåfva." v. E. åberopade äfven sin erfarenhet från Berlin, der han såsom Direktör förestått en dylik inrättning, och från flera andra utländska Universiteter. "Jag har sett flera Akademier, än den Carolinska, icke såsom vandrande student, utan redan hannen till en mognare ålder."

Cancelleren fästade uppmärksamhet vid ungdomskrafternas öfning och stärkande genom gymnastiska anstalter, och önskade sådana förströelser åter införda, "hvertill fordorm vid Akademien ungdomens lediga stunder användes, då den icke, såsom nu stundom inträffat, sysselsatt sig med kortspel, utan i det stället samlades i fria luften, för att genom bollkastning och andra kroppsöfningar muntra sina sinnen och stärka krafterna." (Canc. brefvet d. 21 Mars 1813).

Att Cancelleren i alla frågor sjelf pröfvade och fattade sitt beslut, tillkännagifves i följande yttrande: "När jag nödgas rådfråga constitutioner och författningar, dem jag ej känner, infordrar jag Cancellers-Sekreterarens yttrande. I allt annat dömmar jag sjelf."

Lätt tillgänglig för alla, som sökte honom, var v. E.; och i det förtroende han visade alla verkliga vetenskapsmän, med hvilka han gerna omgaf sig de timmar han uppehöll sig i sitt bibliotek, i de litterära samtal och intressanta meddelanden han der utvexlade, igenkände man icke

förmannen och Statsministern, utan Benzeliernas ättling, som lika högt värderade dessa lärda anor, som andra sina slägtled, af framlidne Rika-Råd och andra högättade män *). — Hade en lika blygsamhet, som utmärkt förtjenst blifvit undanskymd för hans kännare-öga, och han först genom en utländnings berättelse blef derom underrättad, så gaf han ersättning genom en lika hastig, som lysande utmärkelse.

Hvad man klandrat hos denne Cancellor, visar sig för ett rättvisare omdöme som en förtjenst, den omständigheten nemligen, att flera nya lönlösa Professioner upprättades. Dessa voro dock egentligen blott i Natur-vetenskaperna, hvilkas tillväxt var sådan, att behofvet af dessa lärostolar oumgängligen var erkänt. Det tillhörde en annan myndighet, än Cancellarens, att sörja för beviljandet af de anslag, som erfordrades för vetenskapernas blomstring och culturens stigande vid rikets södra Universitet. Gratialer, som beviljades de unga Professorerne, inskränkte sig vanligen till 500 Rdr B:co, och stundom öfverstego de ej halfva beloppet af denna summa. Ingen klagade likväl öfver njugghet, utan öfver fondens otillräcklighet. Och länge dröjde det ej heller, innan v. E. beredde utväg till ökade anslag. En förtjenst hos honom blir det i alla fall, att han undvek att tillgripa Akademiens capitaler, innan någon utsigt visat sig för framtiden, att få ersättning för hvad som anordnades till de nödvändigare behoven. Den 11 Nov. 1816 önskade han blifva underrättad om beloppet af den brist, som skulle hafva yppat sig. Han ämnade hos K. Maj:t göra hemställan om inställandet af de utbetalningar, som skedde i gratialer och gratificationer, för att ej Akademiens då varande fruktbara fond, 74,537 Rdr 24 sk. 8 r., skulle behöfva tillgripas. Först när Cassan fick öfverskott, kunde utbetalningar åter komma i fråga. Den 28 Oct. 1817 skrifver Canc.: "Ingen känner bättre än jag Akademiens behof, och ingen önskar högre att dem afhjelpa. Men jag är icke mäktig nog att kunna göra allt hvad jag önskar. Jemnförelsen mellan Upsala Akademies förmögenhet och Lunds Akademies fattigdom är ganska riktigt skildrad. . . . Det gör mig ondt, att jag icke kunnat dela med Hr Rector och Cons.

*) I en lönnlåda uti sitt Bibliothek nedlade v. E. allt hvad han så väl i offentlig väg, som genom hemliga polisen erfarit rörande förre Kronprinsen Carl Augusts och Grefve v. Fersens död, för att det der skulle förvaras åt en efterverld. En Academiens från Lund, för hvilken v. E. visade packen, hörde honom försäkra, "att der var visdomen."

Acad. dess öfvertygelse om vidden af hvad som var Akademien ämnadt genom R. Maj:ts donation. Jag vågade verkligen icke sträcka mina begär så långt; och jag fruktar, att ingenting blifvit mig beviljadt, derest jag vågat ett sådant försök. Jag trodde mig redan hafva vunnit mycket för Akademien genom sjukvårdens utvidgande, och genom inrättningen af en så kallad farm till utbredande af nyttiga kunskaper för landtbruket i en provins, hvars rikdom detsamma utgör, och på ett ställe, der lärarne uti praktiska vetenskaperna kunde så nyttigt befrämja undervisningen." Consistorium och Landtbruks-Akad. tänkte olika i denna fråga, och Canc. ville gerna förena båda dessa stridiga intressen. Ständigt verksam att anskaffa Akademien ökade inkomstkällor, vidtalade han "Filéns Curatorer, om deras medverkan till utverkande af en disposition för Universitetet." De inkomster Akademien genom v. E:s medverkan erhöll af Hospitals-gården, återgingo sedan till Hospitalet. — Universitetets medellöshet i förhållande till behoven förbisågs af Canc. lika litet, som detta hindrade honom att verka till vetenskapernas och förtjenta mäns uppmuntran. Den ekonomiska förlägenheten, eller missförhållandet mellan ökade anslag till Akademien och till nya lärareplatser måste endast blifva ögonblicklig, alldenstund ett erkänt behof svårligen i framtiden kan afvisas.

Några projecter, som han förhade till förmån för Skåne och för staden Lund, voro en Veterinär-inrättning och en Ridbana, hvartill han bestämt lokalen i Lund. Han afsåg dermed gagnet för provinsens ekonomi, och den omständigheten, att Cavalleri-officerarne ej borde behöfva att "lära rida i Köpenhamn." Förslaget förföll, då den projecterade lägenheten ej var fal.

Lund ville Canc. försköna med nybyggnader, bestämda dels till Biskops-residens, dels till ett Astronomiskt Observatorium. Helgonabacken fann han något aflägsen för en ålderstigen Biskop, som behöfde vara i grannskapet af Consistorium. Den dåvarande Biskopsgårdens lokal önskade han begagnad. Observatorium hade, efter hvad han anmärkte, en mycket o-tjenlig belägenhet i anseende till den skakning, som tornet är underkastadt vid minsta buller. Domkyrkan skymmer från ena sidan, och alla från staden uppstigande dunster göra stora hinder för alla observationer. Rätta stället för ett Observatorium är på en höjd norr om östra Thorns by, nära landsvägen, på något afstånd från Helgonabacken. Det stället skymmes af intet; ty det är högre än Helgonabacken, och det är

mycket öfver stadens dunster"*) Canc. lofvar att gå den anlitade Architekten tillhanda med en beskrifning öfver Observatorium på Seeberg vid Gotha. Muren vid Lundagård önskade Canc. skulle rifvas, emedan han ansåg stället vinna derpå i "städning och prydnad." Han hade kommit till detta resultat genom kyrkogårdsmurens rifning vid Linköpings Domkyrka och vid Riddarholmskyrkan. Han föreslog, att i stället för stängsel omkring Lundagård sätta stenpelare, försedda med jernkedjor (d. 20 Sept. 1816). Cancelleren kunde också ej undgå att finna olägenheten deraf, att Skåne ej hade något Gymnasium. Dertill önskade han samla en fond genom indragningen af en del öfverflödiga skolor, särdeles de så kallade Latin-skolorna, hvilka i hans tanke voro alltför kostsamma, och mindre motsvarade allmänhetens behof, än egentliga Borgare-skolor (d. 3 Dec. 1822). Hvad hans organisation af den Akademiska undervisningen beträffar, så är redan nämnt, att 3 nya Professioner upprättades. Grekiskan skulle efter Cancellarens utan tvifvel origtiga åsigt sammanslås med Latinet, "emedan dessa språk hafva enahanda natur" och äfven "för att inrätta en verklig Eloquentiæ Profession." Utan att misskänna Latinska språkets vigt för de strängt lärde, ville han från detta språks skrifning fritaga dem, hvilka bildade sig till praktiska Jurister. Gradual-disputationer, ville han, skulle författas på Latin, och det undantag, som gällde för Svenska topographiska afhandlingar, borde i hans tanke utesluta dessa från att tillhöra de specimina, som pro gradu utgåfvos (d. 6 Apr. 1811).

Hufvuddragen af v. E:s verksamhet för Carolinska Akademien äro här antydda. Inga släktförhållanden, intet föremål för personlig välvilja kunde, utan motsvarande förtjenster, af honom påräkna befordran; och äfven i förening med detta villkor nödgades de stå tillbaka för äldre anspråk. Mera vetenskapsvän, än vetenskapsman, kunde han visserligen begå misstag, t. ex. då han för högt uppskattade farorna af den philosophiska speculationens möjliga misstag, och då han med en viss förkärlek understödde de praktiska vetenskaperna. Om honom och hans ställning till vetenskaps-idkarne i Lund kan användas ett förut om en af Sveriges Konungar begagnadt uttryck, att han för deras yrken hade ej endast belöningar, utan äfven ett hjerta.

*) Stället är af nuvarande indelnings-innehafvaren, Biskop Faxe, erbjudet Kongl. Akademien, under förbehåll af högvederbörlig tillåtelse, att låta derå uppföra Observatorii byggnad.

Sitt vistande på Jankowitz fann v. E. angenämt, och stället mycket vackert. "Jag är hela dagen i luften, och mår mycket väl", skrifver han (d. 8 Aug. 1824). "Mina ögon bättra sig; men det går långsamt." Om hans sista dagar, berättar Dr Lachendorph, en Dansk Läkare, som åtföljde honom, i ett enskildt bref följande:

"Efter en lycklig resa från Sverige ankom H. Exc. Grefve v. E. d. 10 Juli 1824 till sitt gods Jankowitz, 2 Tyska mil från staden Posen i Preussiska Storhertigdömet Posen."

"H. Exc:s helse var i det hela temligen god; men H. Exc. var blind på ena ögat och det andra ögat var mycket svagt. Hårtill kom äfven, att H. Exc. darrade så starkt, att han endast med möda kunde skrifva sitt namn. Emedlertid förbättrade det svaga ögat sig sedermera betydligt, och efter ett halft års förlopp hade darrningen nästan alldeles upphört, så att H. Exc. utan stor svårighet kunde skrifva."

"Under de två åren H. Exc. lefde på sina gods i Posen, var hans lefnadssätt temligen enformigt. Dagligen användes vanligtvis 2 à 3 timmar till correspondence, ty H. Exc. besvarade vanligtvis genast de många bref han hvarje postdag emottog, isynnerhet från Sverige. Många af dessa bref glädde H. Exc.; men då H. M. Konungen af Sverige någongång hedrade honom med bref, läste han alltid dessa flera gånger under hjertliga tårar."

"När väderleken någorlunda medgaf det, tillbragte H. Exc. en stor del af dagen ute och sysselsatte sig då vanligtvis i den vackra parken, som han årligen förskönade. Detta lefnadssätt bidrog betydligt till att vidmakthålla hans goda helse, som, i förening med en stark kroppsbyggnad, tycktes lofva många återstående år."

"Men — Försynen behagade det annorlunda. — En gallaktig feber angrep i Augusti månad 1826 en stor mängd människor, och äfven H. Exc. insjuknade på morgonen d. 11, dagen efter hans 74 års namnsdag *). Sjukdomen var icke häftig och endast H. Exc:s höga ålder gjorde den från början betänkelig; men helt oväntadt tillkom ett apoplektiskt anfall torsdagen d. 17 e. m. Tal förmågan försvann genast; men H. Exc. behöll sin sansning till följande dagen, och Lördagen d. 19 Aug. kl. 5 på morgonen lemnade hans ande jorden."

*) Dagen efter hemkomsten från en resa till Landsberg, företagen i afsigt att uppvakta Preussiska Kronprinsen.

"Den starka bettan var orsaken till, att liket redan måste begravas d. 21 Aug. mot aftonen."

"Först var det bestämdt att H. Exc. skulle ligga på den Protestantiska kyrkogården i Posen, och att begravningen skulle ske med de ärebevisningar hans höga rang tillkom, isynnerhet då H. Exc. var Riddare af den Kongl. Preussiska Svarta Örns Orden; men då hans efterlemnade Fru Grefvinna, som är Katholik, önskade engång att hvila i samma graf, ned-sattes H. Exc:s lik i en murad graf vid kyrkan, som hör till Jankowitz. — Men då menigheten är katholsk, erfordrades härtill Erkebiskopens af Posen tillstånd, och emedan han var en vän af H. Exc., erhöles denna genast."

"Utom bönderne, som voro tillsagda att följa liket, bjödes inga; men en talrik skara hade samlat sig från Posen och grannskapet för att ledsaga H. Exc. till grafven, der den Lutherske Superintendenten König förrättade jordfästningen och höll ett Tyskt liktal."

"Hans Exc:s död uppväckte ett allmänt deltagande, ty, sanningen trogen, kan författaren till dessa rader försäkra, att H. Exc. var i hög grad vördad och älskad af alla, och saknad af många."

Grefve v. E. efterlemnade en Son och en Dotter, som begge följde honom till Polen och blefvo Preussiska undersåter. — Bibliotheket, hvilket han såsom fidei-comiss erhållit af sin morbroder, Stats-Sekr., ÖfverPostDirect. C. af R. M. O. M. Benzeltjärna, men sjelf mycket förökad, qvarstodnade i Stockholm. Det innehåller omkr. 15,000 band, utom msspter, chartor och kopparstick. Äfven anslog han lön åt en egen Bibliothekarie, som tvenne gånger i veckan skulle hålla det öppet för allmänheten.

(Källor: E. S. Brings Orat. paneg. — Rothliebs Matrikel. — Handl. till Sveriges nyare och nyaste Historia. — Handl. ur H. Exc. v. Engeströms Bibl. — Gustaf Mauritz sitt fäderneslands förrädare (titeln på correspondensen i Armfelts högmåls-action). — Cancellers-brefven i Lunds Akad. Archiv. — En enskild correspondence af Exc. Engeström. — Otryckta och muntliga uppgifter).

C—M.

ENGSTRÖM, JOHAN.

Född d. 7 Apr. 1794 på Kärnebo i Flisseryd socken af Kalmare län. Föräldrar: *Carl E.* och *Marg. Lindeström*. Sedan han genomgått Kalmare läroverk, blef han Student i

Upsala 1815, studerade sedan i Lund, der han 1817 blef Med. Cand. och 1818 Licentiat. Blef s. å. Bataillons-läkare vid Vermland Regte, från hvilken syssla han 1825 tog afsked. Har sedan egnat sin tid åt landthushållning, vitterhet och vetenskapliga resor.

Skrifter: Nordiska Dikter af Eivin. Ups. 1821. — Eols-Harpan. Ett echo från fordom. Häft. 1—2. Sthm 1830. Innehåller, jemte smärre poerner, Erik Segersäll, Hist. Skådespel, samt Hjalmar och Ingeborg, Sorgespel. — Rosa på Julgillet. Poet. Kal. för 1832. Sthm 1831. — Dramatiska Dikter. Första Häft. Hjalmar och Ingeborg, ny uppl.; Andra Häft. Styrbjörn. Sorgespel. Sthm 1832, 33. — Förbunds-Bröderna. Romant. Berättelse om Vermland. Del. 1—4. Sthm 1833, 34. (anon.). — Resa genom Norrland och Lappland år 1834. Förra o. Sedn. Del. Sthm 1834. — Resa genom Södra Lappland, Jemtland, Trondhem och Dalarne år 1834. Förra o. Sednare Del. Kalmar 1835, 36.

(Källor: Hammarssköld, Sv. Vitt. Hist. — Sacklén's Läk. Hist. — Sv. Liter.-Fören. Tidn.).

ENGZELL, GUSTAF.

Föddes af ganska fattiga föräldrar i Vika socken i Dalarne d. 25 Jan. 1757, måste med fadren vandra omkring och förfärdiga svenska skor, till dess han var 14 år gammal, då Hospitals-Sysslomannen Ekman i Vesterås, underrättad om gossens ovanliga lust att läsa, beredde honom utväg att begagna undervisningen vid skolan, till dess han sjelf såsom Informator kunde hjälpa sig fram. Han blef student i Upsala 1782. Uppehöll sig sedermera såsom Informator i Fahlun till 1784, då han begaf sig till Stockholm. Der ville han utgifva ett Fransyskt Lexicon, men saknade förlag. Angripen af en svår gikt och urständsat att conditionera, fördjupades han i skulder, hvarigenom han ansåg sig nödsakad att blifva prest, ehuru han förut hade förklarat, att han "ej orkade bära det dyra ansvaret." Ordinerad till Adjunct i Svärdsjö 1787. Comm.-Adjunct i Fahlun 1788. Mycket verksam vid upprättandet af Dal-Fricorpsen, utnämndes han af K. Gustaf III till Regiments-Pastor vid densamma och E. O. Kgl. Hofpredikant 1788. Efter slutadt fälttåg Kyrkoherde i Ö. Torp och L. Ösie i Skåne 1790. Prost 1795. Död d. 2 Maj 1797.

Thorilds mäktiga snille hade på honom liksom på Enbom m. fl. mäktigt inverkat, hvilket väckte honom till hvarje-

handa sånger på vers och prosa. I de sednare är han visserligen stundom konstlad, men ock ofta nog kraftfull och eldig. Särdeles manlig och vältalig är hans stil i några tal till Dalkarlarne i Svärdsjö, som finnas intagna i hans skrifter; ledig är äfven hans öfversättning af Gerstenbergs Prosaiska Sånger. Hvad åter hans poesier i bunden form angår, så måste vi öfverensstämma med Hammarshöld och Stockholms-Posten i deras ogillande af dem, särdeles af stycket Dalkarlarne, späckadt med lärda noter och odrägligt tråkigt och oredigt, ett sammelsurium af hopplockade blomster. En och annan liten visa förtjente dock ett rum i en framtida Svensk Anthologi.

Skrifter: Herüg Maximilian Julius Leopolds död. Skaldeestycke. Sthm 1785. — Det mensklige livets sanna värde. Öfvers. från Engelskan och af Dr Youngs arbeten. Sthm 1786. — Dalkarlarne. Skaldeestycke. Sthm 1786. 4:o. — Strödda Skaldestycken. 1—3 Flocken. Sthm 1786. — Prosaiska Sånger (af Gerstenberg). Öfvers. Sthm 1787. — 4 Tal i anledn. af kriget mellan Sverige och Ryssland. Fahlun 1788 — 91. — Nyare Arbeten. Fahlun 1790. — Skaldebref till odödlighetsstökare. Fahlun 1793.

(Källor: Hammarshölds Svenska Vitterh. Hist.).

ENVALLSON, CARL.

Om hans lefnadsomständigheter känna vi icke mer, än att han var Notarius Publicus i Stockholm. Af företalet till sista häftet af hans Nya Acerra Phil. inhämtas, att han var blind och fattig. Han uppträdde på den tid, då Svenska Komedien föddes, för hvilken Hallman, Rexell, Elis Schröderheim, Lanerstjerna m. fl. arbetade. E. öfverträffade dem alla i frukt-samhet: i tjugue år från 1780 till 1800 fortfor han att rikta Svenska scenen med en mängd skådespel, mest i den komiska genren, dels originaler, dels öfversättningar, vanligtvis lyckligt localiserade. Redan deras mängd tillkännagifver en ovanlig lätthet i uppfinningen och ledighet i utförandet. E. ägde onekligen en betydande talent; flera af hans lustspel och farcer hafva i situationerna mycken komisk kraft, och innehålla många lyckliga drag ur Svenska folklivet. Sjelf musik-kännare förstod E. äfven att skickligt lämpa orden till musiken. Också hafva några af hans stycken, t. ex. den förträffliga parodien Iphigenie den Andra, Komedien Kronofogdarne, som genomandas af äkta Svensk folkpoesi, ännu i våra dagar behållit sig på repertoiren. Den sistnämnde gafs d, 4 Mars

790 på Sv. Komiska Theatern redan för 55:te gången. Emen förteckningen i Hammaröskölds Vitterh. Historia är högst fullständig, vilja vi meddela en vida rikhaltigare, ehuru kanske ändock icke fullständig lista, funnen ibland Sondéns efterlämnade papper, och, såsom det synes af hans bi-anteckningar här blifvit uteslutne, med mycken möda sammanlettad. Alla äro tryckta i Stockholm; för kortheten skull är compositorernas namn, utan vidare tillägg, tecknadt inom parentheses.

Dramat. Arbeten: Iphigenie den Andra, ell. de gamla Grekiska Historierna. Op. Com. i 3 A. Parodi af Iphig. i Tauriden. 1780, ny uppl. 1800. — Tunnbindaren. Op. Com. i 1 A. Öfversättm. 1781. — Hofslagaren, Opera Com. i 2 A. Från Fransysk. — Kopparslagaren, Op. Com. i 1 A. (Zander). 1781. — Den nya Secten. Moraliskt Lustspel i 1 A. 1782. — Den Talande Taflan. Op. Com. i 1 A. af Anseaume. (Gretry). 1782. — Målaren, kär i sitt Modell. Op. Com. i 2 A. af Anseaume. (Dury). 1782. — Soldaten. Op. Com. i 1 A. af Anseaume. (Dury). 1782. — Nybygget. Op. Com. i 2 A. (Sacchini). 1783. — Gustaf Ericsson i Dalarne. Dram i 3 A. (C. Stenberg). 1784. Uppf. på C. Th. 1790. — De ädelmodige Bänderne eller Dygden tillhör alla stånd. Opera Com. i 2 A. af Monvel. (Dezedes). Uppf. 1784, tryckt 1794 (månné ny uppl.?) — Skomakaren. Opera Com. i 2 A. Imitation. 1785. — De två Jägarne och Mjölkflickan. Opera Com. i 1 A. 178.. — Kungen och Skogsvaktaren, Opera Com. i 3 A. af Sedaine. (Monsigni). 1784. — Den bedragne Cadi. Op. Com. 178. — Trollstafven. Divertissement i 1 A. Uppf. med Marionetter, (St. Post. 1785 N:o 224). — Figaros Bröllopp. Com. i 5 A. af Beaumarchais. Ny Öfvers. — Sängkammar-Echo. Opera Com. i 3 A. (Hæffner). — De Musulmanniske Pelegrimerne, eller det Oförtänkta Mötet. Opera Com. i 3 A. (Gluck). 1786. — Datum in Blanco eller Procentaren. Com. i 5 A. Öfversättm. 1786. — Slätter-ölet, eller Kronfogdarne, Lyrisk Com. i 3 A. 1786(?), 1794 och 18.. — Colin och Babet, Lyrisk Com. i 2 A. 1787?, 17.. och 1800. — Sorgen för Glädjen går, eller Mor Bobi och Skolmästaren. Lyrisk Com. i 3 A. Original. 1788. — Bobis Bröllopp. Lyrisk Com. i 3 A. Original. 1788. (En svit af Colin och Babet och Kronfogdarne). — Sophie, eller den dygdiga Landtflickan. Com. Dram i 3 A. Fri Öfversättm. 1788. — Renaud d'Ast. Com. med sång i 1 A. Öfvers. 1788. — Sven och Maja, eller Kärleken på Landsbygden. Lyrisk Com. i 2 A. 1789. — Divertissement öfver Segern vid Hogland. 1789. — Divertissement vid Herügens återkomst till Stockholm. 1789. — Diver-

tissement vid Konungens återkomst. 1789. — Patriotern. Com. i 1 A. Öfvers. 1789. — Skärgårdsflickan, Opera Com. i 1 A. Imiterad efter Fransysk. (Gossec). 1789. (Uppf. 19:de gången på Sv. Com. Th. 1790). — Den förlorade Pupillen, eller Man kan ej gissa till Allt. Opera Com. i 2 A. Imitation. (Monsigni). 1790. — Sömnegångaren. Lustspel i 1 A. Öfvers. Uppf. 1790 (måne tryckt?). — Den falska Apparencerna eller den svartsjuka Älskaren. Op. Com. i 3 A. Öfvers. (Gretry). — Engelska Källaren eller Fransosen i London. Com. i 1 A. af Boissy. 1790. Öfvers. — Tom Jones. Comisk Op. i 3 A. Fri Öfvers. (Philidor). 1790. — Cusinerna. Com. i 3 A. Öfvers. — Svart på hvitt. Com. på vers i 2 A. (Uppf. på K. Th. 1791). — Konung Richard Lejonhjärta eller Kärleken och Troheten. Skådespel i 3 A. Öfvers. (Gretry). 1791. — Den tokroliga Natten, eller Lyckan står de djerfve bi. Comisk Opera i 4 A. Fri Öfvers. (Zander) 1791. (Den blef uthvisslad, enl. Stockh. Posten 1792 N:o 13, som kallar det en här i landet alldeles ny händelse). — Den falska Svarikonsten. Opera Com. i 2 A. (Gretry). 1792. — Bajocco och Serpilla. Operette i 3 A. 1792. — Den stormiga Åstonen. Skådespel med sång i 1 A. 1793. — Grefve af Wallron, eller Subordinationen. Skådespel i 5 A. Fri Öfvers. 1793. — Savoyard-Gossarne. Skådespel m. sång i 1 A. 1794. — Det farliga Förtröendet. Skådespel med sång i 2 A. 1794. — Marquis Tulipano, eller det oförmodade Giftermålet. Opera Buffa i 3 A. 1794. — Fruntimmernas Jacobiner-klubb. 1794. — Azemia eller Vildarne. Skådespel med sång i 3 A. Öfvers. (D'Alayrac). 1794. Uppf. på Sv. Com. Th. — Sargines, eller Kärlekens Fostererson. Skådespel med sång i 4 A. af Monvel. (D'Alayrac *). 1795. — De Gamle Friarne. Skådespel med sång i 2 A. Öfvers. (D'Alayrac). 1795. — Den ädelmodiga Prinsessan eller Nybyggarna i Normandie. Lyrisk Com. i 2 A. Imitation. 1796. — General Schlensheim och dess Famille. Skådespel i 4 A. Öfvers. 1796. — Giannina och Bernardine, eller Den Svartsjuka Klockaren. Opera Buffa i 2 A. [1 A. till stor del öfvers. af C. Stenborg, det öfriga af C. Envallson]. (Cimarosa). 1796. — Musik-vurmen. Lustspel på vers och med sång, i 1 A. Öfvers. (Champein). 1796. — Casper och Lora eller Betalt som Qvitteras. Lustspel. Imitat. 1797. — Camilla, eller det Underjordiska Hvalfvet. Skådespel med sång i 3 A. af Marsollier. (D'Alayrac). 1797. — Högtiden, eller det glada Fol-

* Sargines, som sednast blifvit gifven å Svenska Theatern, är komponerad af Pär. Namnet d'Alayrac är antingen ett misstag, eller har Pär sednare satt musik till samma stycke.

ket. Divert. i 2 A. 1797. — Tos-Orden, eller de nyfikna Fruntimrerna. Lustspel i 4 A. Imitation efter Italienskan. 1798. — Raton och Rosette, eller den Segrande Kärleken. Lyrisk Com.-Pastorale i 2 A. Imitation. 1799. — Den unge Arrestanten. Skådespel med sång i 1 A. 1799. — Peter den Store och Sirelitzerne. Skådespel. 1799. — Den bedragne Förmyndaren. Com. med sång i 3 A. Öfvers. (Piccini). Uppf. på K. Th. 1799. tryckt. — Det hemliga Äktenskapet. Com. i 2 A. (Cimarosa). Uppf. 1800 (otryckt?). — Den andra för den första. Com. i 2 A. Öfvers. Uppf. 1800 (otryckt?). — Olyckan och Ädelmodet. Com. i 1 A. Öfvers. Uppf. 1800 (otryckt?). — Den afbrutna Resan. Com. i 1 A. Öfversätt. Uppf. 1801 (otryckt). — Det Indiska Campementet. Opera Com. tryckt år ? — Dalarö-Flickan. Com. med sång i 2 A. tryckt år ? — Julafonen eller den fattiga Enkan. Tryckt år ? — Herrgårds-Högiden. Tryckt år ? — Klensmeden. Com. med sång i 2 A. tryckt år ? — Njugg spar och Fan tar. Opera Com. i 2 A. Tryckt år ? — Pigan Husbondfru. Opera Com. i 2 A. Tryckt år ? — Det lyckliga Tillfället, eller så blefvo alla nöjda. Opera Com. i 1 A. (C. Stenborg). Tryckt, Uppf. på Sv. Com. Th. år ?

Andra Arbeten: Musikaliskt Lexicon af Rousseau. Fri Öfvers. Del. 1—2. 1801? — Ny Acerra Philologica eller Läsning till Nytt och Nöje. 1:a Bd. h. 1—6. Sthm 1802—6. — Vinterläsning. 1:a Häftet 1806.

(Källor: Hammarakölds Sv. Vitt. Hist. — Stockh. Posten m. fl.).

EOSANDER, JOHAN FREDRIK.

Ryrkoherden i Åsbo, Östergötland, *Hans Nilsson E.*; 1660, efterlemnade tvenne i Matrikeln upptagne söner: 1. *E.*, född 1636, blef 1674 Commissions-Sekreterare, 1697 h. Sekr. och Ambassadör vid fredsverket i Rysswik, s. å. öfverre under namnet *Lillieroth*, 1704 R. Råd och Akad. medlem i Pernau; s. å. Grefve. Död 1708, barnlös. Gift med Guvern. öfver Drott. Christinas Domäner *Johan Pauli livecrantz*' dotter *Sara*. — 2. *Samuel*, f. 1637, adlad 1698 under namnet *Göthe*, tillbragte en stor del af sin lefnad i utlandet, dels som Legations-Sekreterare, dels som Translator, dels som Envoyé; blef 1681 Rådman i Stockholm, 1693 Assessor i Svea Hof-Rätt, död 1712.

Emedan ock *Johan Fredrik* hette *Eosander*, men skref *Friherre von Göthe*, och då han af en utländsk författare kallades "neveu de Liljieroth", samt då Assessor *Göthe* icke efter-

lemnade några söner, så måste dessa bröder haft ännu en tredje broder, som varit Johan Fredriks fader, hvilken icke blifvit adlad, fastän hans son i främmande land antog farbroderns namn och gjorde sig ej blott till adelsman, utan ock till Friherre. Tidigt lemnade han fäderneslandet. Emedan han ägde mycken smak i arkitektur, blef han med välbehag emottagen af R. Fredrik I i Preussen, der han uppgjorde planer för åtskilliga offentliga och enskilda byggnader i Berlin: äfven skall Charlottenburg till det mesta vara anlagdt efter hans desseiner. När, efter den slösande och praktälskande Konungens död, en stor finans-reform vidtog af hans efterträdare, gick E., som ej tillät det minsta af sin lön förknappas, ur Preussiska tjensten, och begaf sig till R. Carl XII, som gjorde honom till General-Wachtmeister, emedan han jemväl ägde goda insigter i krigs-arkitekturen. Vid Stralsunds öfvergång blef han krigsfånge, men lösgafs på sitt hedersord, med villkor att han skulle begifva sig till Frankfurt a. M. Här lefde han till 1722, men emedan han älskade ett godt bord, all slags yppighet och vällefnad samt depenserade mycket på böcker och konstsaker, förslöste han den stora förmögenhet han fått med sin Fru, Geheime-Rådinnan v. Merians dotter, hvarest han nödgades försälja denna slägts dyrbara och präktiga bokförråd, som köptes af Judarne för vrak-pris. Lyckligtvis hade dock ryktet om Es skicklighet i krigskonsten och hans personliga egenskaper hunnit till den Polska Konungen Fredrik Augusts öron. Denne Monarch kallade honom såsom General-Lieutenant till sig i Dresden, med en lön på 6000 gyllen, hvilken E. uppbar till sin död, som inträffade 1729. E. hade ett vackert utseende (hans porträt finns i Pesnes Schwedische Fama, Berlin), var i umgänget munter, intagande och en fullkomlig hofman; dock kunde han lätt retas, särdeles när hans högmod sårades. Vid slutet af hans lefnad, då han plågades af giikt, blef lynnet ännu mera otåligt. Utom krigskonst och arkitektur studerade han äfven chemi (alchemi?).

Skrift: Krigsschule oder der teutsche Soldat. 8:r Th. 1744 in fol.

(Källor: Lagman Appelblads biographi i Gezelji Biogr. Lex.).

ESSEN, HANS HENRIK von.

Den grelliga familjen *von Essen* hör noga skiljas från de liknämnda under N:r 723, 1919 och 1937, introducerade

åren 1664, 1752 och 1756, och härstammande dels från Vestphalen, dels från Geldern. Denna, som förde ett annat vapen och först omnämnes år 1470, var då bosatt i Lifland. Den förste Svenske undersåten af detta namn var *Alexander v. E.*, som 1628 var Öfverste för Österbottens fotfolk, slutligen General-Major, samt tillika Landt-Råd i Estland. Han blef Svensk adelsman 1643; åtföljde 1633 R. R. Frih. Gustaf Bjelke på en beskickning till Ryssland, der de qvarhöllos till år 1638. Dennes sonson, General-Lieut. Landshöfd. öfver Österbotten *Reinhold Vilhelm*, blef 1719 Friherre. Hans son var Kammarherren R. N. O. *Fredrik Ulrik* till Kallås i Vestergöthland, f. 1721 + 1781, gift med *Anna Charl.*, dotter af Capit. Frih. Hans Jakob *Kruse* af Verchou.

Af dessa föräldrar föddes *Hans Henrik* d. 26 Septemb. 1735. Sedan han fulländat sin bildning i Upsala och Göttingen, ingick han vid Mörnerska Husarerna, och blef 1768 Fanjunkare och s. å. Second-Adjutant; 1773 Cornet vid Vestg. Cavalleri; 1777 Rgl. Hof-Stallmästare; 1778 Ryttmästare vid Smålands Cavalleri; 1783 Premier-Major vid Lätta Dragonerne. Åtföljde s. å. K. Gustaf III först till Fredrikshamn, att möta Kejs. Catharina, och sedan till Italien. 1787 Sekreterare vid Seraphimer-Orden, C. N. O., Öfverste i Armeen, samt Öfverste-Lieut. vid Lätta Dragonerne. 1788 K. Förste Hof-Stallmästare, i hvilken egenskap han åtföljde Konungen under Finska fälttågen; s. å. följde han Konungen till Dalarne och Götheborg, der han jemte Landshöfd. Gr. Claes Ekeblad organiserade en Fri-Corps i Vestergöthland. Erhöll 1789 tills vidare befälet öfver Bohus Läns Dragon-regimente; 1790 R. S. O.; 1792 Öfverste och Chef för Lätta Dragonerne; 1794 Ridd. af Seraph. Orden; 1795 General-Major; s. å. Öfverståthållare i Stockholm, hvilket embete han nedlade 1797. Den korta tid han förvaltade detsamma, var utmärkt genom drift och flera nytiga anstalter. Äfven blef Gustaf II Adolfs statue då aftäckt, och arbetet med Gustaf III:s statue, som i flera år hvilat, sattes åter i gång.

Undertiden förordnades v. E. 1796 att förrätta Riksstallmästar-embetet med bibehållande af öfverinseendet öfver Stuterierna i riket. S. å. utnämnd till En af Rikets Herrar; s. å. åtföljde han Konungen jemte Hertig Carl till St. Petersburg, och underskref, såsom en af Commissarierne, den med Ryssland då afslutade traktaten. 1800 General-Guv. öfver Pommern samt Akad. Cancellar för Greifswalds Akademi. Vid krigets utbrott med Frankrike förde han öfverbefälet, då Ko-

nungen sjelf ej var närvarande. 1807 General af Cavalleriet och R. S. O. m. st. Korset, äfvensom R. af Preussiska Svarta Örnén.

Efter Regiments-förändringen 1809 blef Hans Exc. d. 26 Mars kallad till Ledamot af Conseljen; s. å. d. 9 Juni Stats-Råd och samma dag upphöjd till Grefve. S. å. Chef för Skånska Husarerna. Sedan han d. 29 Sept. tagit afsked ur Stats-Rådet, afreste han s. å. till Paris, för att underhandla om freden, som afslöts d. 6 Jan. 1810, i följd hvaraf han begaf sig till Stralsund, der han d. 12 Mars å Konungens vägnar af Franska Commissarierna emottog Hertigdömet Pommern och Furstendöm. Rügen. Efter hemkomsten förordnades han den 24 Sept. att tills vidare förvalta Riksmarskalks-embetet, hvar-
 efter han den 30 afreste till Helsingborg, för att emottaga Fursten af Ponte Corvo såsom utvald Thronföljare. 1811 Befälhafvare öfver Kust-Arméen och s. å. Fältmarskalk; 1812 Befälhafvare öfver tropparne, som sammandrogos i Småland, Halland och Blekinge; 1813 under hela fälttåget Överbefälhafvare öfver Norska Arméen, näst under H. K. H. Kronprinsen. S. å. tog han afsked från Chefskapet öfver Skånska Husarerna.

Efter föreningen mellan Sverige och Norrige, blef Grefve v. E. utnämnd till Riks-Ståthållare öfver detta Rike, Norsk Fältmarskalk och Cancellor för Akademien i Christiania, hvilket embete han förestod till d. 2 Aug. 1816. S. å. utnämnd till verklig Riksmarskalk. Året derpå General-Befälhafvare i Skåne. Afled d. 28 Juli 1824.

Gift 1. 1788 med *Charl. Eleon.*, f. 1771 + 1791, dotter af Kammarh. C. W. O. Frih. *Carl De Geer* till Löfstad; 2. 1802 med sin köttsliga systerdotter *Hedvig Charl.*, f. 1779, dotter af Hofmarsk. Frih. *Carl Georg v. Krassow*. Barn: 1. *Gustaf*; ÖfverHofstallmästare, gift med fräken Reehausen; 2. *Hans*, Ryttmästare, ogift; 3. *Charlotta*, nu död, gift med Gr. *Gyllenstolpe*; 4. *Eugenia*, gift med Frih. *Oxenstjerna* till Eka.

Grefve v. E. var till sitt yttre utmärkt genom en särdeles ståtlig figur; i sitt väsende förenade han medfödd höghet med höflighet, allvarsamhet med vänlighet. Han var född att representera, och förstod mästerligt att i sin person göra aristokratien populär. Genom sitt lugna och sitt jemna uppförande vann han Norrmännens aktning och kärlek, ehuru han ofta kraftigt satte sig emot deras republikanska sträfvan, och särdeles i början nödgades afvisa deras försök, att alltför familierat umgås med Riksståthållaren.

(Källor: Rothliebs Matr. — Convers. Lex. — Särsk. Meddelanden).

EURENIUS, JÖNS.

Fadren var Prosten *Jakob E.*, gift 1) med en syster till Erkeb. *Matth. Steuch*, 2) med *Maria Blanck*. Sonen var född 1688, blef 1716 Magister i Upsala, sedan, vid återkomsten till sin hemort, först Con-Rector vid Trivial-skolan i Hernösand, derefter Mathes. Lector, hvilken lection 1721 förbyttes mot en i Eloqu. & Poës. Erhöll slutligen 1733 Thorsåkers Pastorat, hvilket han till sin död 1734 innehade. Med sin hustru . . . *Rehnhorn* hade han flera barn, af hvilka en son, *Abraham*, blef Konstmästare vid Trollhätte Slussbyggnad. E. har genom sina skrifter gjort sig känd för stor arbetsamhet och mycken lärdom, skref äfven latinsk vers; med Consistorium i Hernösand hade han flerfaldiga strider.

Skrifter: En liten Barna-Syntax. Sthm 1733. — Incendium Hernoesandiz triplex (på latinsk vers). — Atlantica Orientalis, eller Atlands Näs, skrifven 1722, tr. 1751 i Strengnäs. — En Prest i sin prydnad, eller om en Prestmans och Christi Tjenares skyldigheter. Sthm 175., omtr. 1770. — Flera Parentationer och Tillfällighetskrifter (bland hvilka i Upsala Bibl. Catal. äfven anföres "Tal på Gustafs Dag 1778. Sthm 1780"; men då var Förf. längesedan död?). — Dessutom öfverlemnade han ett stort antal Manuscripter.

(Källor: Sjernm. Cent. 2 Anonym. — Gezelii Biogr. Lex.

EVENSON, DAVID.

Ett numera förgäta namn; och dock var den, som har det, på sin tid vidtbekant för sin skicklighet i Latinska verskonsten, sina utmärkta predikogåfvor och de dygder, som pryda en Guds tjänare. Född 1699 i Skåne och Riseberga prestgård. Föräldrarna voro Kyrkoh. *Evenius Johannis* och *Anna Elis. Möllerstedt*. Han njöt en sorgfällig undervisning under den berömlige Rectorn i Landskrona Joach. Willborn, och lärde äfven under hans handledning grunderna till den Latinska Prosodien. Blef 1715 Student i Lund; begaf sig 1720 öfver till Rostock, der han dels fortsatte sina världsliga studier, dels under Prof. Petr. Becker lärde sig konsten att predika. Följande året återkommen till Lund, blef han 1723 Mag., och 1725 Domkyrko-Adjunct. Ryktet om hans stora embetsgåfvor spridde sig snart, ej blott i hemorten, der Ystad och flera andra församlingar begärde honom till sin lärare, utan äfven till hufvudstaden, så att Riks-Råd. Arv. Horn

kallade honom 1730 till sig såsom Huspredikant; följande året erhöll han fullmakt som R. Hofpredikant och Pastor vid Lif-Drabant-corpsen. År 1794 blef han utnämnd till Kyrkoherde i Norrköping, och året derpå, vid tillträdet, Prost. Var Riksdagsman 1740, 41, 42 och 43; sistnämnde år, d. 23 Juni, då Adolph Fredrik valdes till Thronföljare, predikade han på Rikssalen. Han fick 1731 flera röster vid Biskopsvalet i Linköping efter Dr Erik Benzeliuss, äfvensom vid Superintendent-valet i Carlstad, efter sin svärfader Dr Aurivillius † 1740, samt de flesta rösterna vid Kyrkoherde-valet i Storkyrkan 1743. Presiderade med stor utmärkelse på Prestmötet i Linköping 1744; afled d. 14 Febr. 1751, allmänt högaktad, saknad och sörjd. Gift med Marg. Christ. Aurivillia, dotter af Superintend. i Carlstad Dr M. Aurivillius.

Skrifter: Lyckönskan på Dr. Ulr. Eleonoras födelsedag 1734. — Tal öfver Prins Gustafs födelse 1746. — Strödda Predikn. — 9 Likpredikn.

(Källor: Sivers Elogium Evenssonianum efter Biskop Rhyzelii Likpred. — Lärda Tiden. 1750, N:o 50. — Nov. Bibl. Lubecens. Vol. 8. — Schmersahls Nachr. von jüngst verstorb. Gelehrten. 2r Bd. — Adelsungs Lex. — Alnanders Theol. Bibl. — Strickers Hom. Bibl.).

Till ä g g.

EDHOLM, ERIK AF.

Född d. 15 Febr. 1777 i Fors Socken, Jemtlands Län. (Föräldrar: Vice Länsmannen Martin E. och Magd. Åström, Kyrkoherde-dotter). Student i Upsala 1796, tog 1807 både Candidat- och Licentiat-examen, hvarefter han med sin Discipel, Grefve Brahe, öfver Finland anträdde en resa till Ryssland. Blef 1809 Under-Chirurg vid Seraph. Lazarettet, 1810 promoverad Med. Dr samt kort därefter Chir. Mag. Åtföljde 1811 Gr. Brahe på dess ambassad till Paris, der han begagnade alla tillfällen, att än mer förkofra sig i vetenskapen. Efter hemkomsten 1812 utnämnd till Lif-Medicus hos Kronprinsen

Carl Johan och Prins Oscar. Åtföljde 1815 och 1815 såsom Fältläkare H. K. H:s General-stab under fälttågen i Tyskland och Norrige; erhöll sistnämnde år K. Preussiska Röda Örnas Orden 2 Cl. i anseende till vid flera tillfällen lemnadt biträde vid bleserade Preussares skötsel; 1814 R. W. O. Efter H. Maj:ts uppstigande på thronen 1818 förordnad till Dess Förste Lif-Medicus. Blef 1818 adjungerad Led. i Sundhets-Collegium, 1821 Assessor på Stat, 1820 Vice Ordför. derstädes. Sedan han jemte flera Läkare vårdat H. K. H. Kronprinsen Oscar under dess svåra sjukdom 1821, blef Lif-Medicus E. s. å. huggnad med adelskap. 1823 R. N. O., 1832 C. W. O. Plågad af sten, reste han 1833 till Paris, för att undergå Lithotricien, efter en ny uppfunnen method, och återkom alldeles frisk. — Blef 1815 Ledamot af Sällsk. Pro Patria, 1819 af R. V. Akad. samt Corresp. Led. af Soc. Academ. de Medecine i Marseille, äfvensom af K. Norske Videnskab.-Selskap och arbetande Led. af K. Vet. och Vitterh. Sällsk. i Götheborg; 1821 Led. af Niederrhein. Gesellsch. für Natur- u. Heilkunde i Bonn; 1823 Corresp. Led. af Soc. Med.-chirurg. i Berlin; 1824 af Gesellsch. für Naturwiss. u. Heilkunde i Heidelberg; 1827 af K. Patr. Sällsk.; 1830 HedersLed. af Jägar-förbundet; 1832 HedersLed. af Verein f. Heilkunde i Preussen, samt Led. i 1:a Cl. af K. KrigsVet.-Akad. — Gift 1815 med *Sara Fredrika Hülphers*, dotter af Lärftskrämaren J. W. Hülphers.

Skrifter: 1 Uppsats i Sv. Läk. Sällsk. Åraber. 1813, och 3 Rön i samma Sällskaps Handl.

(Källa: Sacklén's Läkare-Historia).

EHRENBORG, CASPER ISAAK MICHAEL.

Var född d. 17 Nov. 1788 på Premier-Majors-Bostället vid Norra Skånska Cavalleriet Hjelmshult i Skåne. Föräldrarne voro Majoren, R. S. O. *Jöns E.* och *Beata Maria* född *Tham.* De studier han under enskild handledning grundlagt, fortsattes vid Lunds Akademi, till dess han inskrefs i Götha Hofrätt, och sedan; 1808, i Krigs-Expeditionen af K. Cancelli. Tidigt blef han nyttjad i åtskilliga angelägna tjenstebefattningar, och efter knappt fyllda 21 år befordrad till Vice Advokat-fiskal i Hammar-Rätten, samt ett år derefter till Lands-Sekreterare i Skaraborgs Län. Vidare utnämndes han 1813 till Förste Expedit-Skr. i K. Cancelliet, 1819 till R. N. O., samt 1821 till tillförordnad Landshöfding.

Sällan har någon medborgare varit åtföljd af en mera allmän, en mera ödelad aktning än Landshöfding E. Han förvärfvade den genom grundliga embetsmannakunskaper och outtröttlig arbetsamhet, genom utöfvandet af ordning och rättvisa, genom verksamhet och klok omtanka för den landsort, hvilken var förtrodd åt hans omsorger, och genom redlighet och fasthet i karakteren. Ägare af en betydlig förmögenhet, behöfde han icke söka hvarken nådebevisningar eller folkgunst. Men ju mindre han sökte dessa utmärkelser, ju säkrare och hastigare kommo de honom till mötes. Snart trängde nemligen ryktet om E:s redbarhet från Västergöthland, fältet för hans verksamhet och der han åtnjöt en allmän tillgifvenhet, till hufvudstaden och andra landsorter, så att 1825 års Ständer gäfvö honom den utmärktaste gärd af medborgerligt förtroende och aktning, som möjligen kan tilldelas en Landsman, då de d. 4 Aug. valde honom till deras Justitiæ Ombudsman. E. skyndade till hufvudstaden, der hans första åtgärd var, att entlediga den då varande Sekreteraren vid sin Expedition från denna befattning och i stället dertill utnämna Assessor Crusenstolpe (jfr Bd. III. sid. 347). Men knappt hade han hunnit sätta sig i besittning af sitt nya embete, förrän döden bortkallade honom, d. 16 Sept. Ännu lidande af en förkylning, företog han en resa till Skaraborgs Län och förrättade der under svår väderlek åtskilliga embetsförrättningar, hvilka efter återkomsten till Stockholm förvandlade hans ohelsa till en hektisk feber, som efter 8 dagars plågor slutade hans lif. I följd af Ridd. och Adelsn inbjudning åtföljde honom Deputerade af samtliga Riksständerna till grafven den 22 Sept. sistnämnde år.

Gift 1811 med *Anna Fredrika Carlqvist*, dotter af Handelsmannen i Carlstad *Nils C.* och *Anna Christ. Reimer*. Fem barn öfverlefde honom.

(Källor: Tal vid Begravn. af Erkeb. C. v. Rosenstein. — Crusenstolpe, De Frånvarande).

INNEHÅLL

af

Bokstafven E.

	Sid.		Sid.
<i>Eberstein, Carl Johan,</i>		<i>Ehrenstråhle, Dav., Prof.</i>	
Biskop	157	(Jurist)	196
—, <i>Carl Christ.,</i>		<i>Ehrenström, Olof, Direct.</i>	
Prof., Prost	161	vid Landtmäteriet	198
<i>Echman, Carl, Prost (Ho-</i>		<i>Ehrensward, Johan Ja-</i>	
milet)	163	kob, Öfverste	199
<i>Edelcrantz, Abraham Ni-</i>		—, <i>August, Fält-</i>	
clas, President (Mecha-	—	marskalk	—
nicus)	—	—, <i>Carl August,</i>	
<i>Edenius, Jordanus, (Th.</i>		Amiral (Tecknare, Konst-	
Prof.)	168	philosoph)	204
<i>Edholm, Erik af, R. Lif-</i>		<i>Ekeberg, Carl Gustaf,</i>	
Medicus	276	Sjö-Capitaine (Resebe-	
<i>Eggers, Jakob v., General-</i>		skrifvare)	212
Major	169	—, <i>Anders Gustaf,</i>	
<i>Ehrenborg, Casper Isnak</i>		Akad. Adj. (Chemist)	216
<i>Michael (Justit. Ombuds-</i>		<i>Ekeblad, Christopher, Öf-</i>	
man)	277	verste (Poet)	217
<i>Ehrenborgh, Casp. Vilh.</i>		—, <i>Claes d. ä., Gene-</i>	
<i>Michael (President)</i>	173	ral-Major, Riks-Råd	220
<i>Ehrenheim, Fredrik Vil-</i>		—, <i>Claes d. y., Presi-</i>	
helm v., Canc.-President		dent, Akad. Cancellor	—
(Physicus)	176	<i>Ekerman, Petrus. Eloqu.</i>	
<i>Ehrenpreis, Carl, Riks-</i>		Prof. (Polyhistor)	226
Råd, Akad. Cancellor	180	<i>Ekman, Olof, Superin-</i>	
<i>Ehrenskiöld, Nils, Amiral</i>	188	tendent	227
<i>Ehrensteen, Edvard (Di-</i>		<i>Ekmanson, Carl Gustaf,</i>	
plomat), HofCanc., R. Råd	189	Prost (Homilet)	—
—, <i>Carl, Lagman</i>	194	<i>Ekmarck, Anders, Prost</i>	
<i>Ehrenstrahl, David Kló-</i>		(Theolog)	—
ker v. (Målare)	—		

	Sid.		Sid.
<i>Ekström, Daniel</i> , Instru- mentmakare	228	<i>Engeström, Lars von</i> , Stats-Minister, Akadem.	
<i>Ekströmer, Carl Joh. af</i> , Lif-Medicus	232	Canceller	248
<i>Elers, Johan af</i> , Canc.Råd (Poet, Topograph)	233	<i>Engström, Johan</i> , Med. D:r (Poet, Romanförfä- tare, Resebeskrifvare)	266
<i>Elgström, Per</i> , Cancel- list (Skald)	—	<i>Engzell, Gustaf</i> , Prost (Poet)	267
<i>Eliander, Claes</i> , Architekt	235	<i>Envallson, Carl</i> (Dramat. författare)	268
<i>Elofson, Sven</i> , (Diplomat, Häfdetecknare)	238	<i>Eosander, Johan Fredrik</i> , General-Lieutenant	271
<i>Elvius, Per</i> (Mathematic.)	239	<i>Essen, Hans Henrik v.</i> , Fältmarskalk, Riksstät- hållare	272
<i>Emporagrius, Erik</i> , Bi- skop	242	<i>Eurenus, Jöns</i> , Kyrkoh. (Författare)	273
<i>Enbom, Per</i> , (Poet)	243	<i>Evenson, David</i> , Prost (Homilet)	275
<i>Eneman, Michael</i> , Orient. Prof. (Resebeskrifvare)	245		
<i>Engeström, Johan</i> , Bi- skop (Orientalist)	246		

BIOGRAPHISKT L E X I C O N

ÖFVER

NAHMKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FJERDE BANDET.

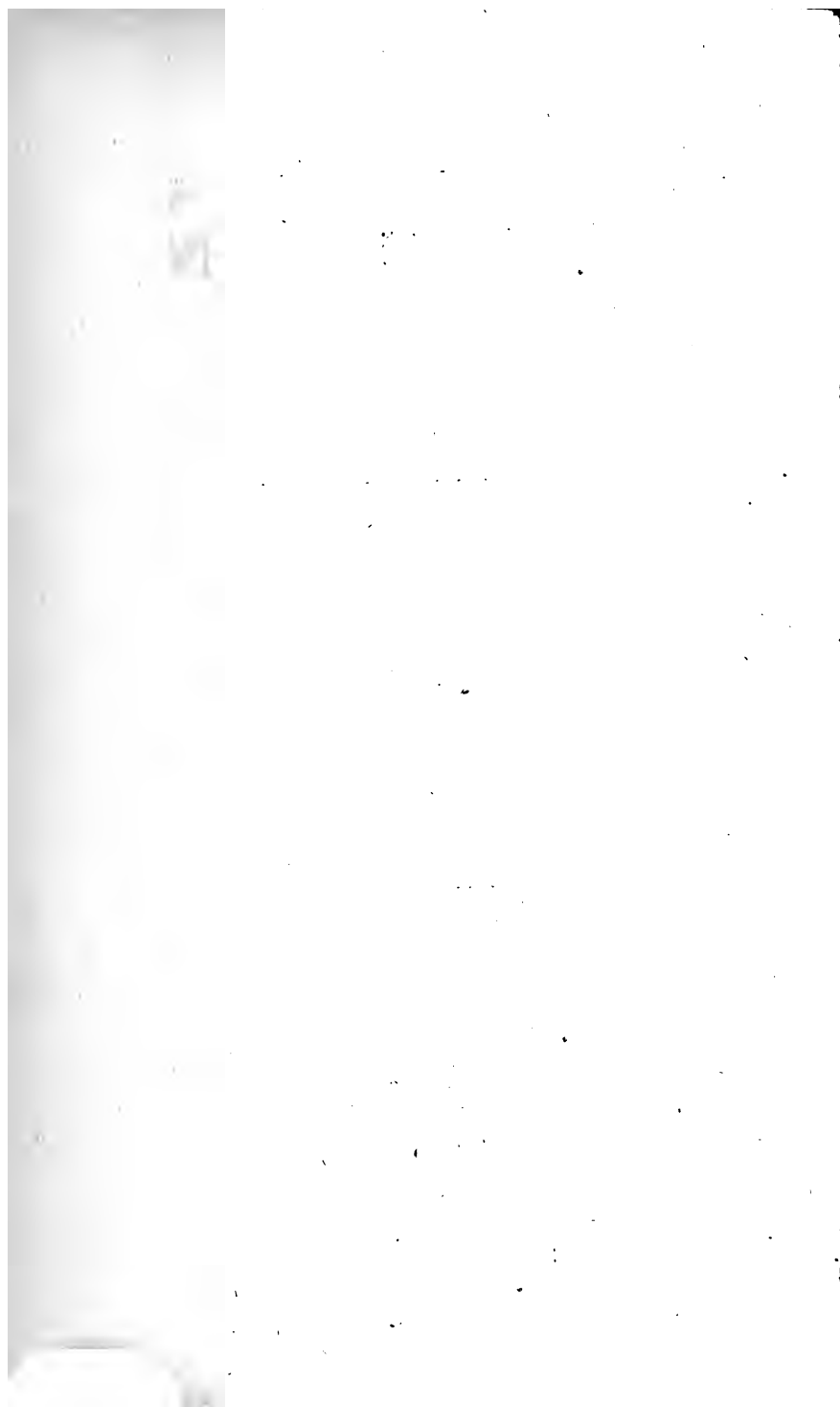
TREDJE HÄFTET.

 psala,

Leffler och Schell.

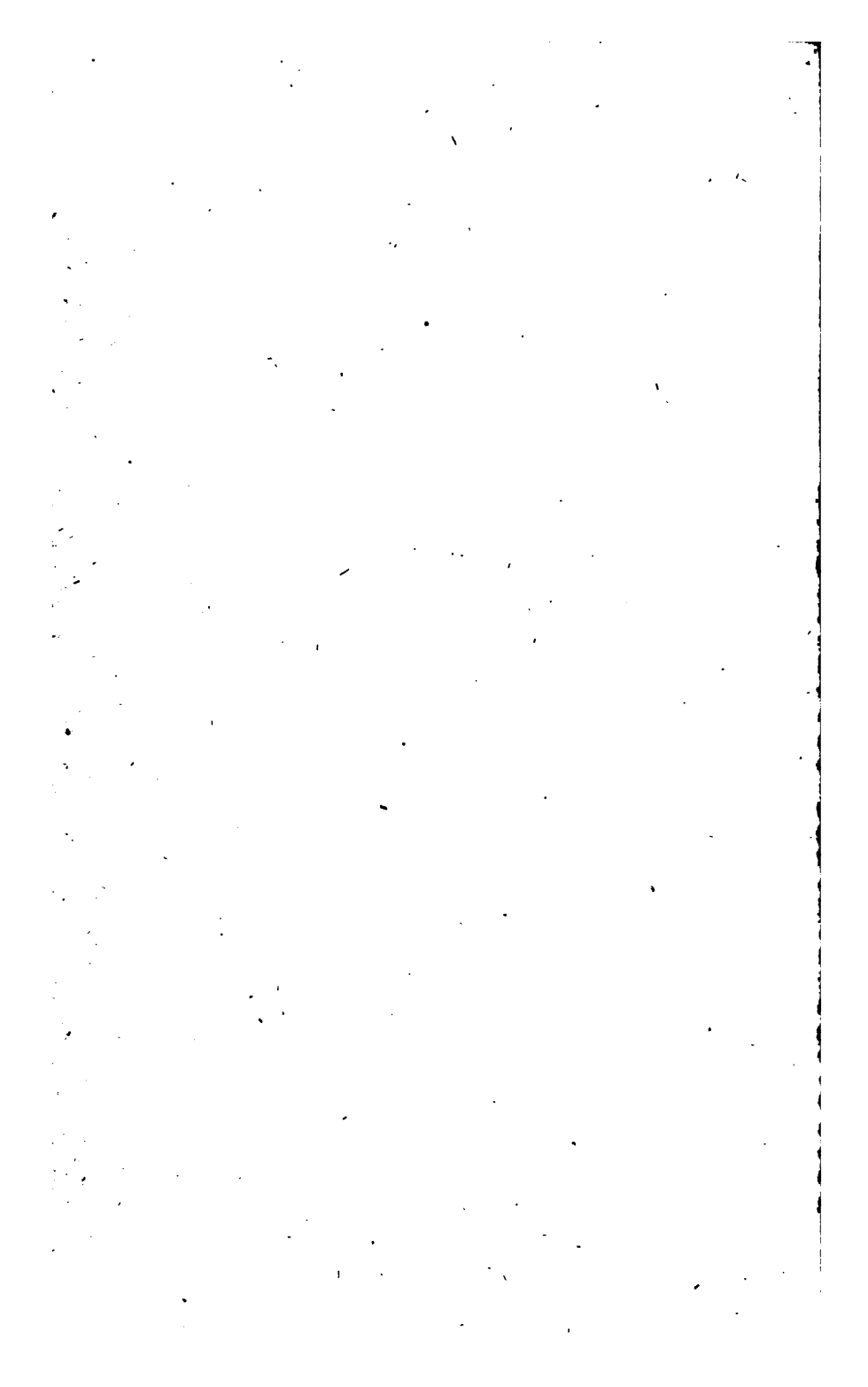
1838.

Innehåll.

Fabricius, Jakob. — Fabritius, Ludvig. — Faggot, Jakob. — Fahlcrantz, Carl Johan. — Fahlcrantz, Christian Erik. — Falck, Johan Peter. — Falck, Anders. — Falkenberg, Didrik. — Falkenberg, Melker d. ä. — Falkenberg, Henrik. — Falkenberg, Gabriel. — Falkenberg, Carl. — Falkenberg, Melker d. y. — Falkengren, Germund Abraham. — Falkengren, Christopher. — Fant, Michael. — Fant, Johan Michael. — Fant, Erik Michael. — Fallén, Carl Fredrik. — Faxe, Jakob Vilhelm. — Faxe, Arvid. — Faxe, Vilhelm. — Faxe, Jakob. — Feif, Casten. — Ferla, Åke Bengtson. — Ferrner, Bengt. — Fersen, Fabian von. — Fersen, Otto Vilhelm von. — Fersen, Reinhold Johan von. — Fersen, Fredrik Axel von. — Fersen, Axel von. — Fischerström, Johan. — Fleming, Claes Erikson. — Fleming, Henrik Claesson. — Fleming, Erik Henrikson. — Fleming, Claes Larsson. — Fleming, Herman Claesson. — Fleming, Lars Claesson. — Fleming, Claes Hermanson. — Fleming, Claes Johanson. — Flintberg, Jakob Åbbrett. — Floderus, Johan. Florman, Arvid Henrik.

Emedan Häftet 1 af detta Band innehåller ett öfverskott af $1\frac{3}{4}$ ark utöfver Textens vanliga arktal, är detta Häfte i lika förhållande kortare.

F.

FABRICIUS, JAROB.

Om dennes lefnadsomständigheter känne vi endast, att han ännu blott var en ung, obemedlad och oförsörjd prestman, då han gjorde bekantskap med den sedermera så berömda skaldinnan *Hedvig Charlotta Nordensflycht*, som ehuru då blott nitton år redan förut haft en fästman, hvilken var ful och puckelryggig. F. och den unga fröken förälskade sig snart i hvarandra, men deras giftermål måste i 4 år uppskjutas, emedan en släkting, som ogillade detta val, lade hinder i vägen för föreningen. "Den ljufvaste tiden af min lefnad — skrifver skaldinnan — ehuru ansatt han var af förföljelser, afund och romanvärda äfventyr, var mig likväl både behaglig och nyttig. Min fästman var sjelf fallen att göra vers, isynnerhet latinsk. Vi öfvade oss flitigt i den der konsten, ty vår brefvexling är ej annat än herdagväden." Slutligen, då F. blifvit Amiralitets-Pastor, kunde giftermålet gå för sig i Maj 1741. Men det unga parets lycka varade endast till d. 30 Dec. s. å., då mannen borttrycktes af döden. Saknad och sorg lade enkan på sjuksängen, der hon fasthölls i elfva veckor; hvarefter hon uppsflyttade till Södermanland, bosatte sig i ett torp, klädde rummet svart, prydde det med sorgliga tafflor, och diktade elegier, dem hon gaf namnet "Den sörjande Turturdufvan", som snart, då de 1743 utkommo, ådrogo sig hela det bildade Sveriges uppmärksamhet. Året derefter utgaf hon också, under titel af *Amaranther*, sin mans efterlemnade vittra skrifter. De rimmade styckena deruti äro af söga värde, men det stycke i obunden stil, som kallas *Vänskaps Väg* och är ett slags filosofiskt-moraliak dikt, utmärker sig genom djuphet i tankar och åsigter, en svärmande mystik och en för denna tid ovanlig renhet i dictionen och språkets bildning. Hammarsköld har derur lemnat ett utdrag, som verkligen förtjenar uppmärksamhet.

Skrift: *Amaranther*, eller några Poetiska Tankar vid åtskilliga tillfällen yttrade. Stockh. 1744.

(Källa: Hammarsköld, Sv. Vitterh. Historia).

FABRITIUS, LUDVIG.

Denne mans lefnadshändelser utgöra en kedja af märkvärdiga äfventyr, som skulle lemna ämne till en högst intressant roman. Vi måste inskränka oss till de händelser, som stå i närmaste beröring med honom sjelf.

Fadren, *Johan Gregorius F.*, Med. Doctor och Professor i Leiden, hade genom de af Hertigen af Alba föranstaltade religions-förföljelser blifvit tvungen att fly till Brasilien *). Der, på fästningen Oranien, föddes Ludvig d. 11 September 1648. Modren, *Elisabeth Funck*, omgifte sig med Major Beem, som sedan återreste till Europa och ingick 1660 som Artilleri-Öfverste i Rysk tjänst, då stufsonen blef hans Adjutant.

Efter ankomsten till Moskwa, blefvo de båda främlingarne afsände först till Ukraine, för att deltaga i striden mot Polackarne, och sedan till nejden af Astrakhan, för att kämpa mot den rebelliske Kosak-Hetmannen Stenko (Stephan) Raczin. Sedan denne i flera år varit en förskräckelse för Kaspiska hafskustens invånare både i Ryssland och Persien, ömsevis segrande och förföljd, engång fången och sedan lösgifven, kom det mellan honom och Ryssarne till en större drabbning, då soldaterna i Ryska hären gingo öfver till fienderne. Officerarne, som nu måste gifva sig, blefvo instängde i ett torn, hvarefter en Kuruk eller stående krigsrätt öfver dem blef hållen, som skulle afgöra, huruvida de skulle skonas till lifvet eller straffas med döden. Detta åter skulle bero af de Ryska soldaternes yttrande om deras emot dem visade uppförande. Nu framträdde Hetmannen med klubban i handen midt i kretsen, der Lif-fanan stod, och tillfrågade gemenskapen huru deras förmän emot dem hade skickat sig; när nu alla ropade död! död! blefvo officerarne nedhämtade från tornet, och allesam-

*) Så heter det i Lefnadsbeskrifningen, jemte det, att utflyttningen skett omkring 1648. Men detta är omöjligt, ty ofvannämnde Hertige Ståthållarskap inföll åren 1567—73, således öfver 70 år förut; icke heller kunde han vid den tid, då Alba verkligen var Ståthållare, lemnat landet, ty han skulle i sådant fall, vid sin sons födelse, varit minst 100 år gammal.

mans, och bland dem äfven Beem, nedsablade, hängde eller dränkte i Wolga. Endast General Illoff, som dock sedermera blef dödad, undkom för denna gång blodbadet, äfvensom Lieutenant F., den sednare genom ett halft underverk. Under det nemligen massakern påstod, kom hans Ordonnans rusande emot honom, fattade honom i håret och släpade honom under grufliga eder och förhannelser ur kretsen nedåt strömmen. Kosakerne, som, liksom F. sjelf, ej trodde annat, än att Ordonnansen ville kasta honom i floden, läto dem passera, men när de kommit i nejden af Ryssarnes fartyg, hviskade han till sin unge herre, att hans afsigt vore att rädda honom. Nu afskar han med en knif F:s hår, afdrog hans uniform, lät honom påtaga sig en buldans-rock och gömde honom på ett af fartygen, hvilka allaredan voro barbarernes rof. Sedan F. här i ständigt lifsfara tillbragt några dagar, upptäckte han sig för en honom bekant Polsk adelsman, som stod i Hetmannens tjänst. Denne passade på ett tillfälle, när Stenko var vid ett godt lynne, berättade då, att en Rysk officer, hvilken han utgått för att vara sin halfbroder, händelsevis blifvit vid lif, och utbad sig honom till skänk, hvartill Stenko också samtyckte.

Efter detta ryckte barbarerne mot Astrakhan. Gemene man i staden, som hatade sina Bojarer, gjorde gemensam sak med de belägrande, och det hufvudsakligast enda kraftiga motståndet som försöktes, gjordes af det Holländska sjöfolket, de utländska köpmännen och en Persisk ambassad, som, ämnande sig till Moskwa, då befann sig i denna stad. Desse försvarade sig med förtvifflans hela tapperhet; sedan, efter en lång strid, de ej ägde några kulor mer kvar, skjöto de tappert med Ropeker, som sedan utskuros ur Rebellernas döda kroppar, men när äntligen också krut alldeles felade, måste de gifva sig. Nu uppstod ett gräsligt blodbad och allmän plundring. Några dagar derefter ankom F., då hopar af enkör och barn, som förlorat sina män och fäder, sökte hans hjälp och skydd, ehuru han sjelf blott var en arm fånge. Genom sitt ädelmod kom han sjelf i ny fara. Han hade på sätt och vis lofvat Kosakerne, att betala lösen för tvenne sina landsmän, den ene Fältskär, den andre Sjö-Capitaine, men kunde omöjligen anskaffa de 270 Rubler, som dertill erfordrades. Slutligen erhöi han af en Indisk köpman några varor, hvarmed han lyckades tillfredsställa barbarerne. Den närmaste dödsfaran var nu afvänd, men han och hans båda vänner befunno sig icke dessmindre i den uslaste belägenhet, utan föda, utan pengar, och derjemte var F. så sjuk, att han måste nyttja tvenne kryckor.

I denna belägenhet beslöto de tre vännerne att fly. Men sättet? Efter mycken rådplägnung beslöts, att det skulle ske i de Indiska Banianernes (köpmännens) följe, hvilka hyrt ett Tatariskt fartyg, med hvilket de ämnade segla söderut till Persien. Men desse vågade icke emottaga dem utan pass. Fältskären, som hette Termund och nu fått sig en talrik praktik bland Kosakerne, föll då på den utvägen, att han skulle föregifva sig ämna resa öfver till Persien, för att der uppköpa medikamenter, då Butler, Sjö-Capitainen, skulle medfölja som dräng, och lät i denna afsigt anmäla sig hos Hetmannen. Men den sluge Stenko gaf honom till svar, att hans begäran icke kunde beviljas, så vida han ej satte caution för sin återkomst. Termund gick då till F., och besvor honom att ingå denna borgen, mot löfte att han inom tre dagar skulle afskicka en skytt, för att afhämta och ledsaga honom till en ort vid Wolgas utlopp, hvarest de med fartyget ville afbida hans ankomst. F. hade dervid stora betänkligheter, men på sin väns upprepade böner och löften, hvarvid denne gick så långt, att han erböd sig att lemna en med sitt eget blod skrifven försäkran, lät F. öfvertala sig, att, med fara för sitt eget lif, ingå en så beskaffad borgen.

Sedan detta skett, fingo de båda andra Holländarne sitt pass, bestående i ett silkessnöre med två knutar (efter de vore tvenne personer) med vidhängande sigill, och afseglade i Banianernes sällskap. När de kommo till Schowelt, den öfverenskomna orten, ville Termund, trogen sitt löfte, lägga till och invänta F., med öfvertalad af den fege Butler, som föreställde sin vän, att F. såsom en ung, rask och Ryska språket mäktig man, lätt kunde slå sig ut, gaf han sitt samtycke till den nedrigheten, att öfvergifva den, som tvenne gånger varit deras välgörare, och seglade vidare. Men Försynen straffade dem för denna deras trolöshet. Ty när de 30 mil längre bort lade till, blefvo de öfverfallne af en flock Kosaker och Tatarer, som borttog hela sällskapet fartyg, egendom och till och med kläderna; endast Termund räddade sin lilla skatt, på det sätt att han i hemlighet slukade både pung och dukater. Lyckligtvis var sjön grund, så att de, ehuru splittnakne och vattnet räckande ända upp till halsen, kunde vada till staden Terki, som låg midtemot, dit de först efter tre dagar framkommo.

Mellertid afbidade F. i Astrakhan sina förlossares ankomst. De tvenne dagarne förflöto, och ännu flera, utan att någon skytt hördes af. Han började ana förräderi, och han

belägenhet blef mer och mer vådlig, i samma mån den tid malkades, då Termund skäligen kunde väntas tillbaka. Han började då tänka på utvägar till flykt, men detta var icke lätt. Undertiden hade han gjort bekantskap med en Tatarisk prest, som, född Litthauare, i sin ungdom blifvit bortröfvad och försåld till slaf, men efter 7 års fångenskap fått sin frihet och sedan köpt sig ett fartyg, med hvilket han i små handels-ärender som oftast besökte Astrakhan. Han hade nu dit ankommit med en liten last af ris, valnötter, äpplen och päron, samt befanns icke ovillig att medtaga F., i fall han kunde anskaffa pass och villje betala 20 Rubler. Det förstnämnda villkoret var det svåraste. Dock fann F. på råd. I staden funnos tvenne Commendanten; den ene hade emottagit hans caution. F. vände sig till den andre, i förhoppning att han vore okunnig om denna omständighet, och litade också på den slöhet, som plägar åtfölja en hög ålder, ty denne var sedan 104 år gammal, dock ännu så rask, att han i dessa dagar tagit sig en hustru. Till honom inkom nu F. med den bönen, att det måtte förunnas honom pass, för att öfverfara till Terki, der han ämnade köpa säd och andra matvaror. Gubben gaf honom utan misstroende det begärda, och F. glad och lycklig steg nu ombord på Tatarens farkost.

Men Försynen hade bestämt, att han skulle genomgå ännu flera farliga öden. Det var motväder, det friska vattnet började tryta och man måste söka land, för att skaffa sig nytt. I det samma kommo tre fartyg midt emot dem och började skjuta skarpt. Då allt motstånd var förgäfvets, måste skepparen förfoga sig om bord på ett af dessa fartyg och undergå förhör. Han erkände nu, att en del af passagerarne voro Indiska köpmän, andra Armenianer, och en från Europa. Enligt den sed, som då rådde öfver hela Asien, lössläpptes de förstnämnde, sedan de afgifvit all sin medhafvande egendom, men F. förklarades som god pris, fördes till Tarku*), och blef der på torget försåld för 200 Rubel. Detta tilldrog sig år 1668.

Lyckligtvis hade han fått en god hushonde. Hans enda besättning bestod uti, att med en båge i handen och en sabel vid sidan valla boskapen vid en utanför staden belägen landtgård. Han hade till sällskap många slafvar, och bland dessa tre Polskor, hvilkas syssla bestod uti att mjölka boskapen.

*) Denna stad ligger i Dagestan och är en annan ort, än det förut omtalade Terki.

samt bereda ost och smör, och hvar tredje dag bära dessa produkter till sitt husbondfolk i staden. De tre slafvinnorna fattade tycke för den unge Ex-Lieutenanten. De skänkte honom till en början ett par skjortor, och förklarade efter någon tid sin åstundan, att han ville taga de båda af dem, som voro ogifta, till hustrur, hvilket förslag vore så mycket mindre att förkasta, som de härstammade från en adelig ätt i Wolhynien och i en framtid väl kunde lösköpas. F. föreställde dem, att detta stridde emot Christendomen, som vore deras gemensamma religion, hvarpå de svarade, att man måste rätta sig efter seden i det land man vistas. F., som hade föga lust till en sådan allvarlig förbindelse, utbad sig betänketid.

Mellertid hade Butler och Termund med sitt Indiska sällskap, på vägen från Terki till Derbent, ankommit till Tarku och träffade der F:s resekamrater. Båda partierna öfverenskommo nu att företaga resan i en gemensam karavan, men ininandess gick Mola, den sid. 281 omtalte Banianen, i följd af ett gifvet löfte, till F:s husbonde och lösköpte honom för 400 Rubler. F. blef nu inkallad till staden och erhöi der underrättelsen, att han blifvit såld och kunde förfoga sig till sin nye husbonde. Men när en af de tre Polska frökarna, som följt med till staden, hörde detta, rusade hon tjuvande in till sin husbondefru, kastade sig till hennes fötter, påminde om sin femåriga trogna tjänst och sin matmoders löfte att förbjelpa henne till ett godt gifte, tilläggande, att hennes tycke fallit på denne främling, som vore hennes "landsman", och besvor henne, att ej släppa lös ynglingen, utan hvilken hon ej kunde lefva en enda dag. Den beskedliga frun, som fann detta tal billigt och ganska förnuftigt, gjorde föreställningar hos sin man; denne svarade, att han, utan att fläcka sin heder, icke kunde upprifva handeln; en häftig ordvexling uppstod då mellan de båda makarna, under hvilken frun afskickade en af sitt folk, för att tillsäga Mola, att det ej kunde blifva något af med handeln. Ledsen och bestört kom Banianen sjelf tillbaka med budet; alla föreställningar voro förgäfvade, ända tills ett stycke sidentyg om 8 Rublers värde tystade alla Tatar-fruns betänkligheter. Slafvinnan måste afstå från sitt påstående, sedan hon fått ett stycke sämre tyg, och förnyadt löfte att längre fram blifva försörjd med en bra man.

F. fick nu gå hem med sin ädelmodige vän, och träffade der sina båda landsmän, Butler och Termund, som på allt sätt sökte gifva en vacker färg åt deras trolösa uppförande. Karavanen satte sig snart i rörelse, och ankom lyckligen till

Derbent, som då tillhörde Persien. Våra Europeer voro nu säkra om friheten, men, sedan de betalt sina ledsagare, stodo de med två tomma händer. För att vidare hjälpa sig fram, föllo de på det rådet, att utgifva sig för christna läkare. Capitaine Butler, såsom den förnämste och äldste, föreställde en Doctor, F. en Apothekare och Termund den han var. Genom ett fortsatt qvacksalfvande lyckades det triumviratet, att för tjena både uppehälle och medel till nya kläders anskaffande, utan att deras patienters helsa derigenom betydligt led, emedan medikamenterna bestodo af de oskyldigaste simplicia. Sedan de ett par månader hållit på med denna praktik, blefvo de till förhör kallade till Guvernören. De befarade det värsta: men examen slog tvertom ut till deras bästa, i det att denne, som var en särdeles beskedlig man, lofvade att sörja för deras fortskaffande till Schamakie, dit de ville begifva sig. De tackade för nåden och tillkännagåfvo sin afsigt, att dess förr ju heldre uppbryta, hvilket bifölls.

Efter flera dagars resa, dock icke utan äfventyr, dem vi likväl förbigå, ankom vårt Collegium Medicum till Schamakie. Här gjorde F. bekantskap med en Polsk adelsman och en Armeniansk köpman. Den förre gaf honom fri spisning vid sitt bord, den sednare afsände för hans räkning ett recommendationsbref till StorViziren, sedan F. förklarat sig villig att ingå i Persisk krigstjenst. Men emedan intet svar ankom, beslöt F. att s'elf resa till Ispahan, hvilket också skedde, sedan han tagit ett ömt afsked från sina välgörare, särdeles den ädelmodige Banianen, och sedan det lyckats honom att förskaffa en Holländsk Segelmakare friheten; denne hette Straussen, den samme, som efter hemkomsten beskrifvit och af trycket utgifvit sin Resa (Amsterdam 1678).

Till tacksamhet för denna tjenst fick F., efter ankomsten till Ispahan, bo i Holländsk-Ostindiska Compagniets hus. Öfver-Directören afstyrkte honom dock alldeles, att taga tjenst i Persiska armeen, utan ville, att han i stället skulle resa till Batavia och ingå i Compagniets. F. var verkligen nära att antaga detta förslag, men hans betjent, som förut, såsom Constapel, tjent desse herrar, föreställde honom orådet af att tjena en nation, "der officerarne hållas för patrask."

Vid samma tid ankom underrättelse, att Czaren ändtligen återtagit Astrakhan, och att alla hans undersåtare, som råddat sig med flykten, kunde återvända och hade att vänta ersättning och belöning för utståndna mödor. Detta förmådde F., att åter försöka sin lycka i Ryska tjensten. Sedan han af

Molas broder, som var bosatt i Ispahän, till låns erhållit 100 Rdlr till resepenningar, begaf han sig på återvägen, träffade i Schamakie Mola sjelf och reste i hans sällskap till det befriade Astrakhan. Här utbekom han full lön för alla åren han varit borta, men på det sättet, att hälften deraf tillställdes honom i varor efter ett ganska högt pris, hvilka varor dock den hederlige Banianen emottog till samma värde.

Vid denna tid kom till staden en ny Ståthållare, vid namn Adoifski, en vild och brutal barbar. Ehuru Kosakerne vid Capitulationen fått löfte om pardon, lät han dock till större delen utrota dem, i det somliga dränktes, andra hängdes, ur andra skuros tungorna ur halsen. Folket påstod, att denne tyrann ej kunde spisa sin frukost, förrän han genom åskådandet af någon med utsökt grymhet förrättad afrättning eller någon tortur skaffat sig appetit. Föröfrigt rasade han ej blott emot de förre rebellerne, utan äfven emot de andra invånarne, som bland annat tvungos att nedrifva en stor del af den inre delen af staden och åter uppbygga den; dock hann detta arbete knappt blifva halfgjordt, förrän de redan till hälften upptimrade husen måste ånyo nedtagas och stockarne bortföras.

F. var rätt glad, att komma från skådespelet af sådana ohyggligheter, då honom anbefalltes, att i en beskickning afgå till Czaren. Inom elfva dagar anlände han till Moskwa, Trefaldighetsdagen 1671. Czaren befann sig då i kyrkan. F. begaf sig genast dit, men fick ej gå in, såsom icke hörande till Grekiska trosbekännelsen. Men vid gudstjenstens slut fick han ändock icke tala vid Monarchen, utan måste på detta sätt tre dagar å rad, för- och eftermiddagar, stå utanför och uppvakta. När äntligen företrädet gick för sig, erhöll han Capitainesfullmakt, en vacker klädning, rocken af kläde, vesten af damast, jemte 25 Rubel i penningar.

Efter ett halft års vistande i Moskwa skickades F. till Sewoski, men blef sedan transporterad till Lifgardiet, vid hvilket regimente han stod i 2½ år. Hela somrarna måste man marschera fram och tillbaka, och först sent om hösten fick man gå i kvarter. År 1673 blef han Major vid Hamiltons Tyska regimente. Någon tid derefter anställdes Czarens Morbroder en General-mönstring, hvarvid så tillgick, att många högt uppsattes, andra åter djupt degraderades, t. ex. Öfverstar till Fänrikar, allt efter gunst eller godtycke. F. var ibland de lycklige, emedan han befordrades till Öfverste-Lieutenant, 1673, hvilken var den högsta charge, till hvilken han någonsin hann, ehuru han ännu lefde i 30 år.

Ledsén vid Ryska fältlifvet, der besvärigheterna voro många, utan att ändock någonting stort uträttades, inkom han med ansökning, att få lemna detta rikets tjänst. Men denna begäran upptogs så onådigt, att han hotades med Siberien. Genom Holländska Residentens bemedling bemedlades dock slutligen saken, så att han fick afsked, hvarest han i Engelska Ministern Hebdons suite reste till Riga, och derifrån till Stockholm, för att erbjuda K. Carl XI sin tjänst, 1677. När Konungen fick veta, att han vore bekant med Orientens seder och språk, tillfrågade han honom, om han icke ville, såsom Svensk Envoyé afgå till Persien, hvartill F. med stor glädje samtyckte. Men emedan det, i anseende till Danska kriget, var ondt om penningar i Stats-Contoret, mötte saken ändock uppskof och svårigheter, hvilka dock genast häfdes, då F., som i Holland efter sin farbroder fått ärfva 180,000 gulden, erböd sig att förskjuta resekostnaderna.

Med en suite af 20 personer afreste han d. 30 Juni 1679. Efter ankomsten till Moskwa sökte man att lägga flera hinder i vägen för hans vidare resa. Sedan dock dessa blifvit besegrade, för han på släda till Astrakhan, och derifrån på ett fartyg öfver Kaspiska hafvet till Niskowa, första staden i Persien. Under hela resan blef han bemött med höflighet och vanliga hedersbevisningar, men när han framkom till hofvet och skulle föredraga sitt ärende, som bestod uti att leda Persiska silkes-handeln öfver Narva till Sverige, mötte honom stora svårigheter, ehuru presenterne till Schahen uppgingo i värde till 16,300 Rdlr sp., hvaribland 1000 nya Svenska dukater. I långliga tider hade Perserne skickat sitt silke till Smirna, men Ryssarne hade sedermera förmått dem, att föra sina balar till Ryssland, dels till Nowgorod, dels till Smolensk, dels till Arkangel. Att nu förmå Perserne afbryta denna köpenskap och föra sina varor till en nation, som de förut aldrig hört omtalas, förekom dem ganska förunderligt och betänkligt, men det lyckades ändock, att af dem erhålla ett sådant löfte, hvarvid den Svenska saken gynnades af följande omständighet, som någon tid förut tilldragit sig. En laddning af 400 balar, som Holländarne afhämtat i Arkangel, blef under vägen, jemte de Persiska köpmännen, uppbragt af Fransoserne och förklarad för god pris. Efter väl förrättade ärender återreste F. och hemkom i Nov. 1682.

I följd af den ingångna öfverenskommelsen afreste Perserne verkligen med en karavan till Ryssland, i afsigt att med den gå till Narva, men när de kommo till Moskwa, öfver-

taltes de af Ryssarne, att der sälja den. Så snart detta blef kunnigt i Sverige, affärdades F. ånyo till Persien med en suite af 70 personer. I Moskwa hade han ett högtidligt företräde, då båda Czarerne suto på hvar sin thron, klädde i hvita kläder med stora slagsvärd i händerna. Efter ett års resa, ankom han till Ispahan, der han, efter erhållet företräde så hos Schah Suleiman, som StorViziren, i hänseende till hufvudsaken förvisades till de Armenianske köpmännen, som skulle få afgöra saken. Desse voro i början dertill obegärliga, emedan de hört Svenskarne omtalas som en nation, som blott förstode sig på att slåss, men icke på handel; dock genom StorVizirens bemedling blef saken så afgjord, att åtskilliga handlande rustade sig till att åtfölja Envoyén. Under tiden hade F. flera gånger offentliga och enskilda företräden hos Schahen, som roade sig att göra honom frågor, dels på skämt, dels på allvar, under hvilka samtal han ej, såsom med andra Europeer, behöfde nyttja tolk. Engång tillsporde han honom, om Konungen i Sverige nu vunnit den Prinsessa (den Danska), för hvilken han i så många år fäktat? Vidare huru många hustrur han hade, och då F. svarade, att Christendomen bjuder, att man måste låta sig nöja med en hustru till mans, anmärkte Schahen, vändande sig till Viziren: "detta är det underligaste jag i min lefnad hört." Äfven frågade han om Svenska och Ryska kriget, och då F. svarat, att Svenska Konungen nyligen inkräktat stora provinser från flera af sina grannar och i freden behållit dem, sade Schahen: "Min Broder, Konungen i Sverige, måtte vara en riktig karl. Han gör icke som Konungen i Frankrike; ty hvad denne tager den ena dagen, ger han igen den andra och kanske än mera till"; — hvarefter han ur en guldskål, som höll en kanna, drack den Svenska Konungens skål. En annan gång blef F., då Usbekernes Khan skulle hafva en högtidlig audiens, bjuden på en stor fest, och erhöll sin plats vid bordet närmast Viziren, ofvanför en Kejserlig Erkebiskop, en Polsk Grefve och en Rysk Minister, som också voro gäster. Inalles blef han elfva gånger af Konungen undfagnad, under de tre år, som han vid detta hof måste uppehålla sig, och först efter många memorialers ingifvande lyckades det honom, att göra sig fri från denna besvärliga gästfrihet och få tillstånd att resa hem. Slutligen fick han Newrus-dagen, Persernes nyår (d. 10 Mars), sitt receditif och entledigades i de nådigaste ordalag. Presenterne å Persiska sidan utgjordes af 7 sköna hästar med schabraker m. m., 2 tält och 200 guld- och silfver-stycken, à 200 Rdr i värde stycket.

I Moskwa föreföllo åter åtskilliga stridigheter, i det att Ryssarne påyrkade, att Perserne, som åtföljde Envoyén, skulle sälja sitt silke i deras land, men genom lämpliga föreställningar och en skänk af 100 dukater till den unge Galitzin, öppnades vägen. I Dec. 1688 inträffade F. med köpmän och deras gods i Stockholm, der Konungen blef högeligen glad, och befälte att all slags höflighet och frikostighet skulle visas de främmande Armenianerne och Perserne. Sedan en ordentlig öfverenskommelse om varornas stående pris och tull blifvit för framtiden upprättad, afreste de ganska belätne öfver Holland tillbaka till sitt land.

F. hade undertiden, 1687, under sin frånvaro blifvit benådad med Adelskap. 1689 gifte han sig med *Anna Christiana*, dotter af Commerce-Rådet *Greger v. Schönfeldt*. År 1693 skickades han till Holland, för att, såsom det heter i Lefnadsbeskrifningen, lyssna efter, hvad afsigten vore med Czar Peters vistande i Amsterdam. Men denna uppgift är oriktig, emedan det var först 1697 som Czaren anträdde sin bekanta stora resa, och detta år var F. på vägen till Persien. Efter hemkomsten blefvo resekostnaderna F. ersatte med 8000 plåtar, samt en lön af 1000 dalér smt honom anslagen, eburu han aldrig hvarken sökte eller erhöll någon syssla; men hans fordran för den första Persiska resan blef först betald till hans arvingar.

Efter K. Carl XI:s död blef F. för tredje gången i Maj 1697 afsärdad såsom Envoyé till Ryssland och Persien. I Moskwa skulle han 1) notificera thronförändringen; 2) göra en present af de 500 jernkanoner, hvilka Czaren förut beställt i Sverige och redan voro på vägen till Moskwa, såsom ett bevis af K. Carls fagnad öfver Ryssarnes seger öfver Christenhetens arfiende, Turken, och i synnerhet öfver Azows öfvergång; 3) utkunskapa, hvad Danska Envoyén v. Hein hade att vid hofvet i Moskwa bedrifva. När F. ankom till denna hufvudstad, hade Czaren rest bort, men med uppoffring af åtskilliga dukater kom F. underfund med hemligheten, som sedan medelst krigets utbrott, hvar till v. Hein medförde planen, innan kort trädde i dagen. Derifrån begaf han sig flodledes till Kasan; dit ankommen, selades det fartyg att komma vidare, så att Envoyén sjelf måste låta bygga sig prämar. När detta arbete var nära färdigt, tillfrös Wolga; och när hästar och slädar begärdes, gjordes allehanda uppehåll och svårigheter, så att F. ej kunde komma från Kasan förrän d. 11 Febr. 1698. Till Astrakhan kom han d. 21 Mars, och måste äfven der vänta på

fartygs ufrustande, så att han först blef klar d. 8 Maj. Hans väg var den vanliga öfver Niskowa, Schamakie, Kasbin och Kom; men hela denna resa var i flera hänseenden besvärligare och förtretligare än någon af de båda föregående. Till Isphah kom han ej förrän d. 8 Nov. Der regerade icke mer Schah Suleiman, utan dess son, Hussein. Denne emottog dock Envoyén lika vänligt och skänkte honom 3000 Rdr i penningar, lika mycket i varor samt en Kalath eller hedersklädning. I audienssalen fanns K. Carl XI:s porträt, hvilket F. på första resan medfört, hängande midt för thronen. Hufvudärendet var, att åter bringa silkeshandeln i ordning, sedan en Polsk äfventyrare sökt leda den öfver Polen. Schahen beslöt, att till befästade af en närmare förening mellan de båda hofven, sjelf skicka en Ambassadör till Stockholm, hvilken också verkliga afreste, men när denne i Juni 1700 ankom till Moskwa, blef han tagen tillfånga, och skänkerna samt de medföljande köpmännens gods förklarade för god pris. Sedermera blef i hänseende till det nu utbrytande kriget aldrig mer fråga om någon handel mellan Persien och Sverige.

Mellertid hade F. i Maj s. å. inträffat i Stockholm, hvarifrån han begaf sig till Konungen i Carlshamn, för att aflägga berättelse om sin ambassad.

Den öfriga delen af F:s förut så verksamma och på äfventyr så rika lefnad förflöt utan några för efterverlden märkliga händelser. Också började åldern i förening med begär efter hvila att numera nalkas. Från denna tid blef han endast då och då använd på några smärre beskickningar, t. ex. mellan Kongl. Regeringen och Kongl. Högqvarteret. Under Konungens frånvaro förlorade han 1705 sin pension, men återfick den vid dess återkomst 1715, jemte lika mycket eller 1000 daler samt i hemmansräntor, hvilken pension 1721 förknappades till inalles hälften i reda penningar och räntor. Han bodde på sin gård Läckstaholm till år 1712, derefter i Örebro till 1719, och slutligen i Stockholm, der han vid Clara Kyrka ägde ett hus, vid hvilket han anlaggt en liten trädgård. Sedan hans förra fru aflidit 1710, gifte han sig följande året med *Margareta Barckhusen*, enka efter Slottsfogden på Örebro Slott, Hans Clerck. Hon dog 1726 och F. sjelf följde henne d. 6 Oct. 1729 och blef begravden i Kungsholms kyrka. Sista äktenskapet var barnlöst, men med sin förra fru hade han 15 barn. Af dessa dogo 5, på samma år (1710) af elakartade koppor; af de öfverlevande sönerne märkas: 1. *Carl Ludvig*, Lieutenant; 2. *Alexander Rudolph*, Krono-luspec-

tor vid Avesta; 3. *Gregorius*, Major vid Nerikes Regimente, R. S. O.

(Källor: Stjernmans Matrikel. — Lefnadsbeskr., utgifven af Johan Kempe. Sthm 1762; rec. i Sv. Mercur. 1763 sid. 43. — Gzellii Biogr. Lex.).

FAGGOT, JAKOB.

Född den 13 Mars 1699 på Holfverbo gård i Vendels Socken i Upland. Fadren af Wallonsk släkt, som hit inkom i landet för att anlägga masugnar, var Befallningsmannen *Jakob F.*, gift med *Helena Vendler*, hvars fader var Häradsböfding. Sedan sonen slutat sina studier i Upsala, inskrefs han 1721 i Bergs-Collegium, då inseende öfver Maschin-kammaren genast åt honom anförtröddes. Också höll han föreläsningar öfver Experimental-physiken, en då för tiden hos oss föga känd vetenskap. År 1726 blef han E. O. Ingenieur vid Landtmäteri-Contoret. 1728 kallades han af ett Bolag, att inrätta Lovers Alunverk vid Kalmar, hvilket arbete han inom 8 år bragte till stånd. Några år efter återkomsten till hufvudstaden blef han Ordin. Ingenieur och Inspector vid Landtmäteri-Contoret. Hans uppmärksamhet fästades då på justerings-verket; han visade att Kronan, sedan Stjernhjulm ställt mått och vigt i ordning, derigenom att kärnen dels genom nötning, dels af egennyttan blifvit mycket falska, årligen gjort stora förluster; i följd deraf inrättades en Commission, som slutade sitt arbete 1733, och en derpå grundad Förordning utkom om Mått och Vigt. Dock kom icke saken, i hvilken F. var egentliga driffjädern, på redig fot förrän 1737, efter en ny Commission och en ny Förordning, ehuru F. icke kunde genomdrifva sin önskan, att få en för alla varor och alla Svenska orter gemensam Vigt och ett gemensamt Mått föreskrifna. Äfven afskaffades på hans tillstyrkan den så kallade Roistocken, ett instrument, hvarmed man hittills vid tull-uppbörden mått viner och andra flytande varor, och ett annat, på en af F. utgifven skrift grundadt mätningssätt blef i stället påbudet, 1739.

Känt var äfven på F:s förslag, som Landtmäteri-Contoret 1734 började utgifva Chartor, till hvilket företag det fick tillåtas en liten summa af Manufactur-Contoret. Men då afsättningen, sedan första chartan utkommit, blef högst ringa, inkom F. med det förslaget till Riksens Ständer, att Homannska Arfvingarne i Nürnberg kunde få tillstånd att för Conto-

rets räkning afsticka Svenska Chartor och här försälja. Detta blef dock afslaget; likväl blef på en följande riksdag ett större lån till Chart-verkets fullbordande beviljad. Men nu först fann man rätt tydligt alla mötande svårigheter; ganska få orter voro till sitt läge bestämda; väl saknades icke skicklige mathematici, men deremot både dugliga instrumenter och dugliga instrumentmakare. Den sednare bristen häfdes genom Ekström (se dess biographi), hvilken F. skaffade respennningar till England, för att der vidare fullkomna sig i sin konst.

Genom en år 1746 utgifven afhandling om "Landthrukets Hinder och Hjelp" hade F. bevisat sig äga insigter i Hushållningen, hvarföre han blef en Ledamot i den Commission, som efter Finska krigets slut tillsattes, för att uppfinna medel till Finlands upphjelpande. F. uppsatte deröfver sina tankar, hvilken skrift Comitén ingaf som sitt eget betänkande, och hvilken äfven af Konung och Ständer bekräftades. I följd af den der uttalade öfvertygelsen, att inga hufvudsakliga åtgärder till ett lands förbättring kunna vidtagas, förrän man förut grundligt känner dess physiska beskaffenhet, anbefalltes 1747 Landtmät. Cont., att utse 20 Landtmätare jemte en Director och en Observator, som till Finland skulle afgå. Genom deras arbeten förbereddes en ny epoch i Finlands hushållning; ty nu undersöktes, huru landet genom strömrensningar kunde befrias från en mängd kärr och mossar, nya durchfarter öppnas, äfvenså fick man först nu ett ljusare begrepp om landets naturliga och politiska styrka eller svaghet. Derföre funno 1757 års Ständer för godt, att dit öfverskicka 40 nya Landtmätare, hvilka hufvudsakligast skulle påskynda Storskiftes-delningen, hvarjemte 1760 beviljades den rättigheten, att der på alla utägor och ödemarker, som blifvit delade odalbyarne emellan, skulle få byggas så många hemman, som rymmas kunde, och att samma byar sedermera skulle taga del uti bolbyarnas räntor, utan att någonsin vidare för Kronans räkning kunna skattläggas: — en författning, som hade de mest välgörande följder för Finlands cultur och folkmängdens tillväxt.

Efter Öfver-Director Nordencrutz' död 1747, blef F. hans efterträdare. År 1755 afgaf han ett betänkande "Om allmänna tillståndets sjukdom och bot", hvartill Storskiftningen isynnerhet hörde, hvilken skrift vann sådant bifall, att större delen deraf inlöt i den Kongl. Propositionen till 1756 års Ständer, och föranledde 1757 en Storskifts-förordning, antagandets af 100 nye Landtmätare, samt ett Circular till Landhöfdingarne, att hägna och skydda raskt, ungt folk, som ville

bygga hjonelag och nedsätta sig i nybyggen och backstugor. Andre åter ogillade F:s åsikter, och upptogo isynnerhet det illa, att han ville införa en så hufvudsaklig ändring i Jordabalken af den allmänna Lagen, för hvilken orsak skall han engång blef uppkallad inför Kgl. Lag-Commissionen och der skrapad.

F. vände derjemte sin uppmärksamhet på Saltpetter-tillverkningen, i hvilken konst han gaf undervisning så väl åt ämnesvenner, som, i en uti Krigs-Collegii namn 1747 utgifven skrift om processen dervid, åt hela allmänheten. För att tillägga den då ofta förekommande tvisten mellan Artilleri-officerare och Krutbruksägare angående rätta proportionen af saltpetter i krut, anbefalldes F. att derom företaga en undersökning, hvilken af Krigs-Collegium gillades och hvarföre han erhöi en belöning.

Åt F. uppdrogos föröfrigt flera andra befattningar af olika beskaffenhet, såsom att undersöka de vid Ällestads Kongsgård företagna såkallade förbättringar i landthushållningen; att 1748 öfvertaga inseedet öfver Ekolsunds Kungsgård; att 1753 afgifva betänkande, huruvida fördämningarne vid Hyndevade ålfiske i Södermanland förorsakade Hjelmarens skadliga stigan-de; att 1757 deltaga i den Amiralitets-Öfverrätt i Carlskrona, som skulle dömma, huruvida fregatten Postillonens kantring midt i hamnen härledde sig af våda eller vårdslöshet; att undersöka Polheims plan för Trollhätte slussverk, hvilken befanns omöjlig, o. s. v.

Alltsedan Vet.-Akademiens stiftelse hade F. varit dess ledamot; år 1742 blef han dess Sekreterare, men lemnade denna befattning 1744 åt Elvius. I trettio år hade han riktat dess Handlingar med en kedja af afhandlingar, och döden fann honom ännu, ända inpå sitt 78:de år, sysselsatt med nya rön, då han kom d. 28 Febr. 1777. Akademien lät öfver honom slå en jetton.

F. gifte sig 1750 med *Elisabeth* † 1762, dotter af Lectorn i Vesterås Mag. *Per Ehrenström*, och hade med henne 4 döttrar och en son, *Jakob*, som 1763 dog som Ingenieur vid K. Landtmäteri-Contoret.

Skrifter: 20 Uppsatser i K. Vet. Akad. Handl. 1739—70. — Rymdmätning, eller Rön af Mätare-konsten m. m. Sthm 1739. — Sv. Landbrukets hinder och hjelp. Ders. 1746. — Förbättring på Kornhusbyggnad. Ders. 1758. — System. Begrepp om allm. Hushållningens Brister och Botemedel. Ders. 1763. — Anledning till en rig-

tig Myntfot. Ders. 1766 (tillagnas vanligen A. af Botin). — Vetenskapernas Upphof och Verkan på förståndet och viljan. Ders. 1768. — Tankar om Riksdags-bevillningar. Ders. 1769. — Historien om Sv. Landtmäteriet och Geographien. (2:ne Præsidii-Tal 1747, 1760). — Åminnelse-Tal af Presidenten A. v. Drake 1744.

(Källor: Nikanders Åminnelse-Tal i K. Vet. Akad. 1778. — Rosenhanses Anteckn.).

FAHLCRANTZ, CARL JOHAN. — FAHLCRANTZ, CHRISTIAN ERIK.

1. FAHLCRANTZ, CARL JOHAN.

Denne Sveriges förste Landskapsmålare är född den 29 Nov. 1774 i Dalarne och Stora Tuna Socken, der hans fader var Adjunct och Commminister samt sedermera Kyrkoherde och Prost i Kungsåra och Kärrbo. Sonen kände sig redan från sin späda ålder af en ännu medvetlös drift mäktigt dragen till målningskonsten; den uppfyllde alla hans tankar och sysselsatte alla hans fristunder, ehuru det hittills icke i denna aflägsna ort lyckats honom att få lära känna ett ordentligt konstverk. Först sedan han uppnått sitt 18:de år, erfor han den glädjen, att få se en tafla, samt några copior och kopparstick efter Claude Lorraine. Dessa konstverk gjorde det för honom åskådligt hvad han blott hittills skådat i sina drömmar; och från denna tid egnade han sig uteslutande åt landskapsmålning. Äfven tyckas Poussins och van Everdingens mästestycken icke utöfvat obetydlig inflytelse på hans uppfattning af naturens skönheter. Någon egentlig lärare har F. aldrig haft; det var endast Naturen, som undervisade honom. Också har han aldrig känt någon annan än Nordens natur; särdeles var det hembygdens, åt hvilken han företrädesvis egnat sin pensel: för en sammansmältning af nordens och söderns landskaps-charakter i konsten var han alltid obenägen. Väl hade han 1806 företagit sig en resa till Italien, men han insjuknade på vägen, och sedan han tillfrisknat, hindrade honom det kort därefter inbrytande kriget, att utföra sin företsats. Visserligen ha sedermera tillfällen för honom stått öppna, att göra sig bekant med Söderns natur, men han har icke begagnat dem. Deremot har han i flera rigtningar genomrest Sverige, Norrige och Danmark, och studerat dessa länders skönaste och individuellaste nejder. Antalet af F:s taflor är

utomordentligt stort; de finnas i nästan alla Europas länder, ja äfven i Amerika. De viktigaste ägas af Konungen i Sverige och af Konungen i Baiern; för Konungen i Danmark har han målat åtskilliga Norriska natur-scener. Till hans nyaste och utmärktaste taflor höra en Utsigt af Christiania, tillhörig Hans Maj:t Konungen, samt tvenne Landskapsstycken, tillhörige f. d. Öfverståthållaren Friherre Sprengtporten. — F. erhöill 1825 Professors-titel och några år derefter Wasa-Orden. Är Ledamot af K. Akademien för de Fria Konsterna i Stockholm, i Philadelphia m. fl. — Ogift.

(Källor: Boyes Målare-Lex. — Convers.-Lex. der neuesten Zeit; Leipz. 1832).

2. FAHLCRANTZ, CHRISTIAN ERIK.

Den föregående Broder, född å Stora Tunas Communi-
sters-boställe d. 30 Aug. 1790. Student i Upsala 1804. Phil.
Mag. 1815. Lit. Arab. Docens 1821; bestridde de Orientali-
ska föreläsningarne båda terminerna 1825. Af Sv. Akad. ut-
nämnd till Gustaviansk Stipendiat s. å. Utnämnd af Direction-
nen till Rector vid St. Mariæ Skola i Stockholm 1827; men i
följd af klagomål erhöills sysslan af Professor Fryxell. Theol.
Cand. 1828. Prof. Kalsenianus samt Kyrkoherde i Hagby och
Ramstas præbenden 1829. Predikade vid Mag.-Promotionen
1830. Prost s. å. Utnämnd Theol. Dr s. å. och promoverad
1831. Höll i Akademiens namn ett Svenskt Tal vid Jubelfe-
sten 1830. Företog 1835—37 en resa till Tyskland, Frank-
rike, Italien m. m. Utnämnd till Theol. Dogmat. Prof. 1838.
— Ogift.

Skrifter: a) Öfversätn.: De Christna Dogmernas Hist. af Augusti.
Fahlun 1821. — Tron, Hoppet och Kärleken af Dräcke. Ders. s. å.
— Lärobok i Psychologien af Sibbern. Sthm 1827. — b) Noachs
Ark (anon.) 1:a och 2:a Våningen. Sthm 1825, 1826. — Drö,
Första Våningen omdiktad, 1826. — Ansgarius. Episkt Poem. Ups.
1835. — Disput. — Poemer vid åtakilliga akad. högdådigheter och
andra tillfällen. — Uppsatser och Rec. i Skandia och Sv. Litter.-Fören.
Tidning.

(Källa: Ekstrand, Upsala Akad. Matr. — Särsk. Meddel.).

En tredje Broder till de båda föregående, AXEL MAG-
NUS, född 1780, élève af Ornaments-Bildhuggaren Ljung,
Medlem af de Fria Konsternas Akademi, har gjort sig känd
för sina förträffliga arbeten i samma slag.

FALCK, JOHAN PETER. — FALCK, ANDERS.

1. FALCK, JOHAN PETER.

Var född i Broddetorps församling i Vestergötthland på Auditörs-bostället Kokstorp 1733 (1732, enligt Knös Handskrift). Fadren *Peter F.* var Auditor vid Skaraborgs regte, Modren *Beata Winge*, Kyrkoherde-dotter i Broddetorp. Sedan han genomgått Ulricehamns och Skara läroverk, ankom han 1751 till Upsala. Här vinnlade han sig isynnerhet om Natural-Historien, hvaruti han gjorde utmärkta framsteg. Men hans villkor voro så svaga, att han hela sin akademiska tid måste sysselsätta sig med conditionerande, utan att ändock derpå kunna förtjena så mycket, som behöfdes till bestridande af kostnaderne för vinnande af den Medicinska Doctors-hatten. Väl njöt han något understöd af Alströmer, hvarföre han sedermera till ämne för sin under Linné år 1762 utgifna Disputation valde ett nytt örtslägte, som fick namnet *Alströmeria*. Också tog honom Linné i sitt hus, och gjorde honom till informator för sin Son; men det mål, hvilket ynglingen oupphörligt hade i sigte, kunde ändock i brist på tillgångar icke upphinnas. Detta lade hos honom grund till en obotlig mjält-sjuka, som i torftigheten och i striden, om dagligt bröd fann en ständig näring. Väl lät Linné honom på sin bekostnad företaga en resa till Gottland, för att samla växter och koraller, men han återkom lika nedslagen och sinnessjuk som förut.

På sin gynnares förslag och försedd med hans förord, afreste han 1761 i sällskap med Prof. Forskål till Köpenhamn, för att försöka blifva antagen vid den vetenskapliga expedition, som Danska regeringen ämnade afsicka till Arabien. Men personalen var då redan utsedd, och med svikna förhoppningar och än mera fördyrstrad återkom F. följande året till Upsala.

Kort derefter emottog Linné från Stats-Rådet och Lif-Medicus Kruse i Petersburg en anmodan, att skaffa honom en Intendent öfver hans Naturalie-Cabinett. Linné valde dertill F., som ock genast afreste. Sedan hans skicklighet der blifvit känd, erbjöds honom på engång Botaniska Professionen både vid Vet. Akademien och Collegium Medicum; han emottog det sednare anbudet, och blef tillika Intendent öfver dess Apothekare-trädgård, 1763. Denna riktades genom hans omsorg med flera sällsynta växter; hans föreläsningar hade stort tillopp och det Ekonomiska Fria Sällskapet upptog honom som Medlem.

En ännu ärofullare bana öppnade sig för F., när han 1768 undfick kallelse, att jemte Pallas, Georgi, Gullenstedt, Gmelin m. fl., deltaga i den physikaliska karavan, som, delad i flera flockar, skulle genomströfva en stor del af hela Ryska riket. F. emottog också detta anbud med stor förnöjelse, och gjorde sig full förhoppning, att denna resa skulle verka fördelaktigt till förbättring af hans kropps och sinnes helsa. Men hans hypochondri var redan alltför djupt rotad, för att någonsin kunna förqväfvas. Hans krafter voro för svaga, för att uthärda en så beskaffad resas besvärligheter. Ledd af en loflig ärelystnad angrep han sig öfver förmågan, ehuru ofta hans arbetsamhet afbröts af sjukdom och plågor. Undertiden var hans phantasi ständigt sysselsatt, att upptänka nya föremål för oroande grubblerier. Oaktadt det outröttligaste nit, fruktade han, att hans namn skulle lida genom brist på märkliga upptäckter, att han alltid skulle förblifva en insolvent borge-när till Vetenskaperne, till Regeringen, af hvilken han jemte de andra under resan upphar dubbel lön, och till Vetenskaps-Akademien, som ledde detta företag. Ändock kunde han ej förmå sig att afsäga sig detta förtroende, af farhåga att så-dant kunde tillskrivas, icke bristande helsa, utan oskicklighet.

Oupphörligt förföljd af dylika sjelfkallade furier, genom-reste han Orenburgska Guvernementet, Isetska Provinsen och en del af Siberien. Hans rese-anteckningar, ehuru korta och rhapsodiska, äga dock ett högt värde, innehållande de bästa underrättelser man ännu äger om stepp-länderna kring Tarabagatai, särdeles i hvad som beträffar dessa traktens natural-historia. År 1773 befann sig F., redan på återvägen, i Kasan, reste derifrån till baden i Kislar, hvaraf han fann sig förbättrad, men när han mot hösten återkom till Kasan, utbröt åter sjukdomen med fördubblad styrka. Sedan Dec. blef han nästan alltid sängliggande. Blott ett starkt opiat, ett halft lod om dagen, af Laudanum liquidum Sydenhami skaffade honom en ögonakenlig lindring. Hans enda föda bestod i litet soppa eller thé med knäckebröd. När hans förre resekamrat, Georgi, i Mars kom till Kasan, fann han sin vän utmärglad, förvildad och faslig. Allt sällskap hade han afsagt sig; redan förut hade han varit förbehållsam och i vissa fall misstänksam, ty "kärlek hade alltid för honom varit en vidrig böjelse", ehuru han annars var gifmild, fast mindre af godhet än liknöjdhet. I öfrigt var han rättskaffens och höflig. Någon brist tryckte honom icke, emedan han kände få behof. Oaktadt hans skygghet mot andra, banade sig dock Georgi

inträde till sin sjuka vän. Han talte litet, och detta bestod i klagomål öfver pinande och ständig sömnlöshet. G. besökte honom sedan ofta, och var hos honom äfven den sista aftonen d. 21 (31 n.st.) Mars 1773 ända intill midnatten. Om morgonen ankom bud efter Georgi från den jägare, som tillika var F:s betjent. En ryslig syn mötte då den inträdande. F. syntes simmande i sitt blod. Bredvid lågo en pennknif, med hvilken han gjort ett litet skår i halsen, en pistol och en strut krut. Sedan han genom knifven förgäfves sökt ända sitt lif, hade han satt pistol-mynningen under strupen och stockändan emot sängen, och så aflösat skottet. Kulan hade gått genom hufvudet och fastnat i kammartaket. På bordet låg en dagen förut skrifven oredig lapp.

Innan F. afled, gick i verkställighet den önskan, om hvars fördröjda uppfyllelse han i 20 år misströstat, i det han 1772 i Upsala blef promoverad Med. Doctor af Archiater v. Linné. Huruvida dock tidningen om denna ära hann till den i Siberien kringströfvande F., finnes icke uppgifvet.

Skrifter: Hans Rese-anteckningar, fördelade efter ämnena, finnas införda i Beiträge zur Kenntniss des Russischen Reichs. Th. 1—3. Petersb. 1786.

(Källor: Lefnadsbeskrifn.; förf. af Georgi, och införd i Deutsch. Museum, Juli 1777; i öfvers. uti Gjörwells Allm. Bibl. Juli 1777. — Änjo aftryckt med förändringar i Föret. till ofvannämnde Verk; samt i öfvers. uti Gjörwells Uppf. Sällsk. Tidn. Jan. 1787. — Rättelser dertill af en "Landsman" dera. Febr.-häft. — Jfr Stockh. Lärda Tidn. 1776 sid. 15, Nya Lärda Tidn. 1774 o. 1775.

2. FALCK, ANDERS.

Den föregående Broder. Var född den $\frac{1}{4}$ Jan. 1740. Redan under vistandet i Skara Gymnasium visade han håg för Mathematik och tillika för Skaldekonst, samt tog afsked af Läroverket 1758 med ett tal på Svensk vers om Foglarne.

Året efter ankomsten till Upsala blef han lärare för en Grefve Carl Ludv. Hård (sedermera Öfverste), hvars fader var General i Preussisk tjenst. Med sin elev företog han 1762 en resa till Tyskland, der han hade det nöjet att göra Eulers bekantskap. Efter återkomsten till Upsala (1763), fortfor han att studera Naturkunskapen, särdeles Astronomien under Prof. Melanderhjelm, och utgaf under hans præsidium tvenne Disputationer, De variatione situs fixarum 1766—67, hvilket svåra

problem han med stor skicklighet utredde, hvarefter han sist-nämnde år blef Phil. Mag. och Primus. Ehuru Mathematicus, fortfor han dock med sin kärlek till Sånggudinnorna, och blef ledamot af Sällskapet Apollini Sacra i Upsala 1768, och af Utile Dulci i Stockholm 1769. Året derpå blef han informator för Kammarh. Baron Fr. Ulr. v. Essens son, Hans Henrik, sedermera En af Rikets Herrar och Riksståthållare. Med honom företog han 1770 en ny utländsk resa, hvarifrån han återkom 1772.

Redan före sin utresa hade F., ämnad att blifva en pryd-nad för ett Universitet, sökt och fått en ringa skol-syssla. Han blef nemligen 1770 Apologist i Skara, och vid detta läroverk qvarstannade han hela sin lefnad. Han blef Con-Rector 1780, och Rector 1793. Oaktadt hans bästa tid upptogs af en mödosam syssla, hvilken han dock skötte både med nit och glädje, kunde han likväl icke glömma sin kärlek till den vetenskap, åt hvilken han egnat sina flesta och kära-ste stunder. Äfven i denna landsort uppgaf han icke hoppet att kunna verka något för vetenskapen; i synnerhet hågfäldes han att anställa astronomiska observationer. Men han ägde inga instrumenter. Sådana skaffade honom Wargentín. Han ägde intet observatorium. Han vände sig till Skara Consistorium, med begäran att gamla Biskopshuset, som just nu skulle takbeläggas, måtte förses med en liten, till ett Observatorium tjenlig påbyggnad, hvilket sedan af honom och Matheseos Lectorn gemensamt kunde begagnas. Denna inrättning fordrade blott en ringa tillökning i kostnaden, hvartill dessutom en fattig prestman hade skänkt 100 Rdr; men detta oaktadt blef hans begäran afslagen, och Consistorium behöll icke dessmindre de till detta ändamål anslagne penningarne. F., som hittills anställt sina observationer på öppna gatan, byggde då i sin trädgård ett litet Observatorium, hvilket De la Lande med loford omtalar i 3:dje upplagan af sin Astronomi.

Kort efter sedan F. börjat sina astronomiska arbeten, inföll en liten solförmörkelse (den 17 Oct. 1781), då Wargentín bad honom se efter, om den å hans ort kunde observeras, helst som den alldeles icke i det nordligare Sverige kunde blifva synlig. F. insände sina anteckningar, hvilka till hans stora förundran blefvo tryckta i Vet. Akad. Handlingar. Detta uppmuntrade honom att sedermera tid efter annan till samma Akademi inskicka sina observationer. Sedan Herschel upptäckt Uranus, var Skara ett af de tre ställen i Sverige, der man följde denna svärsynta planetens gång. R. Vet. Aka-

demien kallade honom till sin Ledamot 1788, sedan K. Vet. och Vitt. Akad. i Göteborg tillegnat sig honom redan 1780. Mellertid nalkades ålderdomen, och den hittills alltid glade F., som märkte att han gått förlorad för den högre vetenskapen, nedtyngdes af svärmod och hjertängslan, ehuru han dock aldrig tillät ledsnad och olust följa sig i skolrummet. Slutligen kom döden d. 10 Februari 1796. Han var således en af de många krafter, som i vårt fädernesland, ställda på orätta platser, förspillas gagnlöst för vetenskapen. Hans syster skänkte hans Observatorium och Instrumenter till det Läroverk, hvars Styrelse så litet förstått värdera hans sällsynta förtjenster.

Skrifter: 8 Observ. i K. Vet. Akad. Handl. 1781—89, samt 1 i Götheb. Samh. Handl.

(Källor: Prosperins Åm.-Tal i K. Vet. Akad. 1797. — Skara Stifts-Tidn. 1797 N:o 43, 46, 47).

FALKENBERG, DIDRIK. — F., MELKER D. Å. — F.,
HENRIK. — F., GABRIEL. — F., CARL. — F.,
MELKER D. Y.

Ätten härstammar från Mark Brandenburg, hvarest den redan i 15:de årh. florerat; kom sedan i det 16:de till Lifland, samt slutligen 1593 till Sverige med Svärds-Riddaren HENRIK BALTZARSON F. till Schönermark, Salisborg, Ännis, Börstorp och Trystorp. Han blef K. Carl IX:s Krigs-Råd och General-Commissarie, samt 1611 Ståthållare på Kalmar Slott. Gift med *Elis. v. Fittinghof*, dotter af Ridderskapets Hauptman och Svärds-Riddaren Conrad v. F. Denne den Svenska ättens stamfader dog antingen 1615 eller 1629. — Han ägde flera söner, bland hvilka voro: 1. CONRAD HENRIKSON till Börstorp (i Vestergöthland) och Trystorp. Blef 1631 Svensk Commissarie i Holland; 1633 Kammar-Råd, samt Häradshöfd.; 1637 Landshöfd. öfver Kalmar och Öland; 1651 Riks-Råd; 1652 Riks-Kammar-Råd, och kort för sin död utnämnd Friherre, men ej introducerad. Död 1654. Gift med *Catharina Bonde*, dotter af Riks-R. Carl Philipson Bonde till Bordsjö m. m. Bland hans söner märkas *Henrik*, *Gabriel* och *Carl* (se nedanf.). — 2 o. 3. DIDRIK och MELKER se nedanføre.

1. FALKENBERG, DIDRIK HENRIKSON.

Född 1593. Föräldrar se ofvanf. Ganska ung ingick han i krigsyirket, och blef under K. Gustaf Adolfs Polska krig

Öfverste för ett Tyskt infanteri-regte. Åtföljde denne Konung vid landstigningen i Tyskland 1629 såsom dess Hofmarskalk med General-Majors värdighet; samt blef 1631 afskickad såsom Commendant i Magdeburg, som af de Kejserlige under Tilly och Pappenheim belägrades. Den sednare gjorde flera försök att besticka honom, medelst löfte om 4 tunnor guld och Grefvevärdighet. Vid sista beskickningen gaf F. budbäraren i tillkallade vittnens närvaro det svaret, att om han eller någon annan i det ärendet mer visade sig, skulle han få en snara om halsen. Efter ett hårdnackadt och förtvifadt motstånd blef dock staden med storm eröfrad. Pappenheim sjelf var en ibland de förste, som inträngde i staden. F. gick honom till mötes, och var nära nog att tvinga sin fiende att återvända, då han sjelf träffades af en kula och i ögonblicket nedsjönk död. Modet föll då hos besättningen, och staden blef öfverlemnad till pris för de fälor och ohyggligheter, som genom historien äro kända. F:s lik blef jemte otaliga andras förtärdt af de lågor, som här förvandlade allt till en askhöj.

(Källor: Stjernmans Höfd. Minne. — Gezelii Biogr. Lex. m. d.).

2. MELKER HENRIKSON.

Den förres Broder, f. 1597 på godset Kärümpe i stiftet Dorpt. Skref sig till Bålby och Falkenå. Blef 1613 Page hos Axel Oxenstjerna, sedan 1617 hos K. Gustaf II Adolph och af honom 1620 gjord till Varaktig. Blef straxt derpå Hofjunkare, 1621 Fänrik, och hade 1627 tjent sig upp till Ryttmästare. 1632 General-Commissarie i Neder-Sachsen. 1633 Kammar-President öfver Mainz, Worms och Franken. År 1635 skickades han i viktiga ärender till Churfurstarne af Sachsen och Brandenburg, samt till Hertigarne af Pommern och Mecklenburg. Blef 1637 Landshöfding öfver Norra och Södra Finland, 1646 Under-Ståthållare på Stockholms Slott samt tillika 1648 Krigs-Råd. Afled i Stockholm 1651. Gift med *Elisabeth*, dotter af Consist.-Presidenten *Jóran v. Löben* i Magdeburg.

Dennes son, *Henrik Georg*, blef till slut Vice President i Götha Hofrätt, fader till *Henrik*, Öfversten, och farfader till Riks-Rådet, Grefve *Melker*, hvars biographi igenfinnes sid. 303.

(Källa: Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex.).

3. FALKENBERG, HENRIK CONRADSSON, dess Söner och Sonsöner.

Skref sig Herre till Börstorp, Nynäs, Skagerholm och Pyhäjokki. Född i Stockholm 1636 (eller 1634?). Ofvannämnde Rika-Rammar-Rådet Conrad F:s son. Efter fullbordade utländska resor blef han Commissarie i Reductions-Contoret, 1664 Rammar-Råd samt 1674 Landshöfding öfver Elfsborgs Län och Dahl. 1678 Landtmarskalk vid Herredagen i Halmstad. År 1680 affärdad jemte R.R. Claes Rålamb samt d. v. General-Lieut. samt Guvern. öfver V. Norrland, sedermera R. Rådet Gr. G. Sperling till Bremen, Verden och Pommern, för att vidtaga tjenliga åtgärder till dessa provinser förkofran. De öfriga åren tillbragte han i stillhet till sin död d. 2 Dec. 1691. Han blef begravnen i Riddarholmskyrkan, men liket sedermera flyttadt till Vassbro sockenkyrka i Södermanland. — Gift med 1) *Maria v. Spanheim*, dotter af Prins Mauritz af Oranien Råd, Theol. Doct. Fredr. v. Sp.; 2) *Christina Maria Kruse*, dotter af General-Lieut. och Guvernören öfver Bohus, Frih. Erik Sivartson Kruse.

Af sönerne märkas:

1. HENRIK, äldste sonen af första giftet, Ryttmästare vid EnkeDrott. Lifregte, tog 1700 afsked som Öfv.-Lieut., gick 1706 ut som Volontär till Svenska armeen i Sachsen och bivistade slaget vid Frauenstadt, samt begaf sig derefter till R. Carl XII i Bender. Efter kalabaliken reste han till Breslau, och sist till Wien, der han antog Katholiska religionen. Död ogift.

2. GABRIEL, ende sonen i sednare giftet, till Onsviholm, Lagmansö, Börstorp och Skagerholm, f. 1683, 1713 Kammarherre hos EnkeDrott., 1731 Hofmarskalk, 1733 upphöjd till Friherre; 1733 Landshöfd. öfver Skaraborgs Län; 1748 R. o. C. N. O. Död 1756. Gift med *Beata Margareta Douglas*, dotter af Landshöfdingen i Vesterbotten Grefve Gustaf D. till Stjernarp. — Hans söner blefvo 1773 som Friherrar introducerade. Desse voro: a. *Gabriel*, född 1716, blef 1739 Kammarherre, 1746 Lagman, 1748 Landshöfding i Mariestad efter fadren, 1751 R. N. O., 1760 Landshöfd. i Vesterås, tog afsked 1751. År 1772 C. W. O. m. st. R. † 1782 på Ståringe i Södermanland. Gift 1752 med *Beata Catharina*, dotter af Presid. i Bergs-Coll. Conr. Lennartson Ribbing. — b. *Henrik*, Öfverste, R. S. O. f. 1719, † 1777 utan söner. Gift 1762 med *Fredr. Stenbock*, dotter af Lagmannen, Vice Landsh., R. N. O. Gr. Gust. L. Stenbock. — c. *Carl Mag-*

nus, f. 1729, Ryttnästare vid Adelsfanan, R. S. O., † 1774 på Fridsberg nära Mariestad. Gift med *Maria Ant.*, dotter af Kammarherren Henrik Jakob Hildebrand. — d. *Melker*, f. 1730, Major, R. S. O. Gift 1. med *Maria Marg.*, dotter af Landt-Rådet v. Ysedom; 2. med *Johanna Magd.*, dotter af Majoren Gust. Miles Fleetwood.

(Källor: Stjernmans och Rehblinders Matr. — Gjörwell, Sv. Bibl. 4:de Del. s. 341. — Rehbinders Sv. Landtmarsk. — Gez. Lex.).

4. FALKENBERG, GABRIEL CONRADSON.

Den föregående Broder. Född d. 5 Juni 1646. Förut Kammarherre, blef han 1678 Landshöfding öfver Nyköpings Län; 1687 Friherre, 1693 Grefve, hvarefter han skref sig Grefve till Sandemar och Friherre till Onsviholm. S. å. K. Råd och President i Åbo Hof-Rätt, 1703 förflyttad till Svea Hof-Rätt och 1704 Åbo Akad. Cancellor. Död i Stockholm d. 30 Maj 1714, och emedan han var ogift, utdog med honom denna grefliga ätt.

Grefve F. skildras sålunda: "Till sitt yttre välskapad och anseelig; till sinnet lugn och ädel. Hans insigter voro vidsträckta och grundliga. I sin embetsförvaltning var han rättvis och nitisk, men foglig. Fäderneslandet älskade han af allt hjerta; äfvenså sin Konung, hvarföre han icke heller gillade de konungamakten förnärmande planer, hvilka under K. Carl XII:s fränvaro voro å bane. Äfven var han en vetenskapernas upplyste vän och befordrare." — Akademiens heder och bästa sökte han på allt sätt befordra, ibland annat i den tvist, som yppat sig mellan Consistorium och Hof-Rätten, bestående deruti, att några af den sednares ledamöter så i samqväm som vid sollenna tillfällen icke velat gifva Rector Academicus rang före sig. I följd af de besvär, som Akad. Cancelleren öfver detta, enligt tidens åsikter, viktiga mål på Consistorii begäran anmälde hos K. Maj:t, anbefalltes genom K. Brefvet af d. 12 Juli 1709 K. Hof-Rätten, att förekalla "de Assessorer, som understått sig att betaga Rectori Academiæ den heder och förmån, som samma embete från långliga tider haft, och dem deras obetänksamhet i detta mål förehålla, samt åtvarna, att hädanefter taga sig till vara för sålika förgräpligheter." — Att F. stått väl vid Hofvet, skönjes af Prof. Lunds utlåtande, vid Cancellers-valet, då rösterna voro delade mellan honom och Gr. N. Gyllenstolpe; han röstade nemligen

derföre på F., emedan han förmenade, "att K. Maj:t ändå lä-
rer förordna honom dertill." Äfven Pro-Cancelleren yttrade,
att "F. hos Konungen var väl ansedd."

(Källor: Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — Lågn, Åbo
Hofr. Hist. der flera andra källor angifvas).

3. FALKENBERG, CARL CONRADSON, den Söner och Sonsöner.

CARL Conradson, broder till de båda föregående (N:o 3
o. 4), och således son till Riks-Kammar-Rådet Conrad F., so-
nen af ättens stamfader i Sverige, var Landshöfding. Dennes
söner voro:

1. CONRAD Carlson, var född 1674, skref sig till Hulte-
by, slöt 1723 sin bana som Öfverste-Lieut. Han var gift med
Beata Cath. Cedercrantz, hvars fader var Ståthållare och
Lagman på Gottland med Öland. Dennes söner blefvo adop-
terade 1772 af Hofmarskalken och Landshöfd. *Gabriel F.* (se
under N:o 3) och med hans egna söner 1775 som Friherrar
introducerade. Dessa voro:

a. *Gustaf Christian* till Barksäter i Wingåker, f. 1703,
tog afsked som Major, 1761 R. S. O. † 1785. Gift med *Ca-
tharina Rosenstråle*, hvars fader var Ryttmästare. Barulöf.

b. *Melker Georg* till Trollebo i Lemnhult, Jönköpings-
län och Holma, f. 1714, tjente i Finska och början af Pom-
merska kriget, och fick afsked 1759 som Ryttmästare vid Lif-
regtet. 1755 R. S. O. Död 1774. Gift med *Beata Christ.
Rosenhane*, dotter af General-Majoren R. S. O. Friherre Jö-
ran Gust. R. till Östad.

2. GABRIEL Carlson, f. 1689, Kammarherre och Öfverste-
Lieut. Död 1741. Gift: 1. med *Maria Chr. Bonde* af Sten-
holms-grenen, fadren Capitaine; 2. med *Magdelone Scheffer*,
dotter af Presidenten Sch. och syster till RiksRåden m. m. Carl
Fredr. och Ulrik Scheffer. Deras son, *Gabriel* till Trystorp,
f. 1718, hade Majors afsked, blef 1761 R. S. O., hvarest
han s. å. som de båda föregående, blef adopterad och som
Friherre introducerad. Gift 1740 med Capit. Hagerflycht
enka *Magdalena Cath.*, dotter af ofvannämnde Öfverste-Lieut.
Conrad Carlson till Hulteby.

(Källa: Rehbinders Matr.).

G. FALKENBERG, MELKER D. Y. HENRIKSON.

Född d. 18 Juni 1722. Fadren var Öfversten, R. S. O. Henrik F. till Haga, Bolby och Hesslefors, f. 1681 på Haga sätesgård nära Enköping, † 1754. Gift med 1) *Ulrika*, dotter af K. Rådet o. Presid. i Dorpts Hofrätt Carl Bonde; 2) *Anna Maria*, dotter af Öfverste-Lieut. R. S. O. Frih. Hans Mörner.

Sonen studerade och disputerade vid Upsala Akademi; blef 1740 inskrifven i Konungens Cancelli, och 1744 befordrad till Cancelli-Junker. Reste utrikes, dels i sällskap med Prof. M. Strömer, dels med Riks-Rådet Carl Fr. Scheffer, som 1744 gick som Envoyé till Frankrike, dels ensam. Hemkom 1746. 1748 utnämnd till Kammarherre. S. å. E. O. Protok. Sekret. 1758 Lagman först i Vesterbotten, sedermera 1763 i Vermland. 1770 R. N. O.; 1772 kort före revolutionen Riks-Råd och tillika Riks-Cancelli-Råd. S. å. President i R. Lag-Commissionen och Cancellor vid Lunds Akademi. S. å. C. N. O.; 1773 Friherre; 1778 Grefve; 1781 R. o. C. af R. M. O. Tog afsked 1783 från Riks-Canc.-Råds-beställningen samt 1789 från sina öfriga embeten. Död d. 21 Mars 1793.

Arfvinge till en betydlig förmögenhet hade F. i sin ungdom njutit en ganska sorgfällig uppfostran. Han var, säger hans loftalare, den siste af sin tids purpurprydda män i Sverige, som talte och skref Roms språk med nästan lika lätthet som sitt eget. Han utmärkte sig äfven i de Svenska talningar, hvartill Prof. Ihre i sitt hus engång i veckan inbjöd de hoppfullaste af den då studerande ungdomen, och hvarvid dels höllos korta tal, dels upplästes små afhandlingar öfver självvalda ämnen. Det latinska lärdomsprof, som F. offentlig under samma lärares præsidium underkastade sig, bevisade både hans insigter och lätthet att tala. — Vid alla tre Riksdagarne från 1751 till 1761 satt han i Secreta Utskottet, och 1766 i den Stora Deputationen, och särdeles i det, såsom kärnan deraf, formerade Lag-Utskottet, som skulle undersöka orsakerna till lagarnas vanvård och derföre utfinna de bästa botemedlen. Efter Regiments-förändringen nyttjades han af flera särskilda Commissioner och Directioner. — År 1774 blef han Led. af K. Vet. Akad., hvars Ordförande han tvenne gånger var. — Såsom Cancellor för Lunds Universitet satte han Drätselverket i ordning och under säkrare controller; befordrade till afgörande en långvarig tvist, som Akademien haft med Domkyrkan, hvarigenom hon vann ett capital af 100,000 daler kopparmät; anbefallte Bibliothekets ordnande, hvartill

han sjelf skänkte 1372 Voll. och 21 Mscpter. Då anslaget för Mullhårsplanteringen i Skåne indrogs och platsen skänktes Akademien, vidtog han de åtgärder, hvarigenom planteringen, utan tyngd för Akademiens cassa, blef bibehållen och utvidgad. — Grefve F. "var till hjerta och själ en stadig och ärlig, en gammaldags äkta Svensk man." — Han hade ett temperament "utaf en särdeles mild och till godo böjd art, deri hvarken för mycken eld eller för mycken köld var rådande, men hvari dock en tillräcklig värma, spänstighet och styrka ej saknades, för att göra lynnet lifligt och muntert."

Gift 1761 med *Hedv. Eleonora*, dotter af ÖfversteLieut. R. S. O. Frih. Axel Gust. Wachtmeister till Rothenberg och Vindö, samt Magd. Sophia Wachtmeister, dotterdotter af Fältmarskalken Stenbock. — Öfverlefdes af följande barn: 1. *Magd. Sophia*, gift med Öfverste-Lieut. Frih. J. Lagerfeldt; — 2. *Ulrika Eleonora*, gift med Lagmannen och Ridd. C. G. Spens; — 3. *Anna Charlotta*; — 4. *Henrietta Elisab.*, gift med General-Lieut. och Commend. Gr. Gustaf Wachtmeister; — 5. *Henrik*, d. v. Capitaine; — 6. *Melker Axel*, Cavaljer hos H. K. H. Prinsessan; — 7. *Carl Adam*, Fändrik vid Svea Lifgarde.

(Källor: Rehbinders Matr. och Canc. Hist. — Åminn.-Tal i K. Vet. Akad. af J. W. Liljestråle, 1796. — Lundblad, Panegyricus divo Melker F. dictus. Lundæ 1797).

FALKENGREN, GERMUND ABRAHAM. — F. CHRISTOPHER.

1. FALKENGREN, GERMUND ABRAHAM.

Ättens stamfader, *Anders F.*, förut kallad *Sigge*, var son af Ryrkoh. i Forss och Eskilstuna *Sigge Christopher-son*. I början var han Cancelli-Skrifvare, men tog afsked från denna syssla, för att i stället ingå i krigstjenst, 1621. År 1645 hade han hunnit till Major, då han s. å. blef adlad och förordnad till Uppsyningsman öfver Slussverken i riket, särdeles vid Arboga graf, hvärifrån han 1647 blef entledigad. Gift med *Maria Kuhla*. Hans sonson (?) var Majoren *Abraham F.*, f. 1670, i Helsingborgs slag 1710 illa blussad och fången, sedermera Major, † 1738 och begravnen i Stenbrohults kyrka i Småland. Gift med *Ebba Cath.*, dotter af Landshöfd. i Skaraborgs Län, Frih. Cederhjelm. Deras son var *Germund Abraham*, född 1713 på Ryttmästar-bostället Roen i Småland. Studerade i Lund, 1732 inskrifven i Götha

Hofrätt; 1745 Häredehöfding öfver Göinge Häreder i Skåne; 1747 Assessor; 1753 Hofrätts-Råd; 1761 Vice President; 1763 R. N. O.; 1769 Landshöfd. öfver Vester-Norrlands Län; 1771 Friherre; 1778 afskedad med lönens bibehållande. Död d. 3 Mars 1785 på Mäckelsnäs sätesgård i Södermanland och begrafven i samma kyrka som hans fader. Gift 1742 med 1. *Ingeborg*, dotter af Assessor Gust. G. Ehrencrona; 2. *Anna Christina*, dotter af Landsh. v. Hyltén, samt enka efter Assessorn, Kammarh. Per Lindecrona.

(Källa: Rehbinders Matrikel).

2. FALKENGREN, CHRISTOPHER.

Son af Amiralen, C. S. O. *Abraham F.*, född 1685, † 1752 samt af *Christina*, dotter af Capit. Hammarberg. Sonen var född d. 12 Oct. 1722. Ingick efter fullbordade studier vid flottan; blef 1743 Lieutenant, och var året derefter commenderad på det skepp, som från Rügen öfverförde Princessan Lovisa Ulrika. Trädde sedan, efter beviljad permission, i Fransysk sjö tjenst. År 1746 commenderade han Fregatten *Le Volage* om 32 kanoner i striden med ett Engelskt Örlogsskepp om 70, uthärdade kampen i 7 timmar, då han först gaf sig och blef jemte besättningen tagen till fånga. Efter utväxlingen erhöll han, för den tapperhet han vid detta tillfälle visat, af Franska Konungen en hedersvärja af guld. Tjenstgjorde sedan i Flandern, och var närvarande vid flera belägringar. Nästan samtidigt blef han af Franska Monarchen utnämnd till Capitaine de Fregatte, och af sin egen Konung till Capitaine-Lieutenant, och 1748 till Amiralitets-Capitaine.

Efter återkomsten till fäderneslandet 1748 nyttjades hans tjenst i åtskilliga befattningar; så var han redan 1755 ute på en kryssning emot Marokkanerna; 1757 anbefalldes han att hafva särskild uppsigt öfver den i Carlskrona nyligen inrättade Cadett-skolan. Förut, 1752, hade han blifvit besordrad till Commendeur-Capitaine; 1762 R. S. O.; 1763 Schoutbynacht; 1767 Chef för Galere-flottan i Sverige och Finland; 1769 Vice Amiral; 1771 Friherre; 1772 Riks-Råd. S. & C. N. O. 1776 President i Amiralitets-Collegium. 1778 R. o. C. af K. M. O. Död d. 22 Mars 1789. Ögift. Han var Led. af R. Vet. Akad. och dess Präses 1781 och 1786.

Skrifter: Evolutioner till Sjös. Carlskrona 1752. — Memorial ang. Galer-flottan och Marinens commendering. Stockh. 1769.

(Källor: Rehbinders Matr. — Åminn.-Tal af J. G. Lagerbjelke i Vet. Akad. 1810. — Rosenhanes Anteckn.).

FANT, MICHAEL. — FANT, JOHAN MICHAEL. —
FANT, ERIK MICHAEL.

Släkten *Fant* är Finsk och härstammar från *Fantas* gård i Nerpes Socken i Österbotten. Råd- och Handelsmannen i Wasa *Michaël F.* var den förste, som upptog namnet. Hans Son, *Erik*, äfvenledes Råd- och Handelsman i Wasa, var gift med *Clara Gammal*, dotter till Kyrkoherden i Wörå *Mårten G.*, och egde med henne 17 barn. Bland dessa blef *Michael*, född 1676, stamfader för släkten *Fant* i Sverige *). Han blef Phil. Mag. i Åbo 1700, sedermera Prest och Consist. Notarie derstädes 1706 samt 1712 utnämnd till Kyrkoherde i Malax Pastorat. Härifrån måste han dock snart för Ryssarnes infall fly öfver till Sverige, der han i nära trenne år uppehöll sig utan någon lägenhet, till dess han 1716 erhöll K. Carl XII:s fullmakt på Ålfta Pastorat i Helsingland. Här lefde han till sin död år 1746, var 2:ne gånger gift, 1. med *Maria Wargentin*, dotter af Rådmannen i Åbo Robert W., † 1720; 2. med *Elisabeth Helsingius*, dotter af Domprosten i Borgo Georg H., och enka efter Consist. Notarien *Joh. Alopæus*, † 1769, samt egde med dessa båda hustrur äfven 17 barn, 9 söner och 8 döttrar. Af sönerne blef *Michael* Prost o. Kyrkoherde i Eskilstuna, *Carl* i Knuthy, *Georg* i Vesterlöfsta, och *Johan Mich.* Domprost i Vesterås och sedan Kyrkoherde i Leksand.

1. FANT, MICHAEL.

Född i Ålfta i Helsingland d. 16 Aug. 1718 af Prosten och Kyrkoh. derstädes *Michael Fant* och *Maria Wargentin*. Student i Upsala 1732 i Österbottens Nation. Phil. Mag. 1743. Prest och Huspredikant hos Öfver-Ståthållaren Baron Fuchs 1746. E. O. Rgl. Hofpredikant 1747; Kyrkoherde i Eskilstuna, Kloster och Fors Pastorat af Strengnäs stift 1752. Död d. 7 Nov. 1754. Gift med *Christina Ström*, dotter till Borgmästaren Ström i Stockholm, 1733. Hade med henne en son *Erik Michael* (se nedanf.) samt en dotter *Margareta Christina*, gift med Kyrkoh. *Johan Svedelius* i Elfdalen och ännu lefvande såsom enka efter honom. Hon är moder till den äfven aflidne Prosten Doctor Jak. Mich. Svedelius i Leksand.

Hofpredik. F. var redan ifrån barndomen af en särdeles svag kropps-constitution. Tidigt förlorade han sin mor, som

*) Hans biographi se Tidsn. utgifne i Upsala 1774. N:o 25.

äfven var sjuklig. Dock började han tidigt sina studier och fortsatte dem i Upsala under ledning af sin äldre broder Erik, som der dog såsom Phil. Mag. 1740. Af Prof. O. Rudbeck d. y. antogs han 1737 till Amanuens, att afskrifva hans *The-saurus Linguarum Asiæ et Europæ harmonicus*, hvilket arbete dock afbröts genom författarens död 1740. F:s villkor voro under hans studietid knappa. Han conditionerade der-före först hos Brukspatron Wendelin på Sura i Vestmanland och sedan hos sin sedermera blifvande Svärfader Rådmannen, sedan Borgmästaren Ström i Stockholm. Den sistnämnda sta-tionen banade väg till hans tidiga lycka. Sedan han af Öfver-ståthållaren Frih. Fuchs blifvit kallad till Huspredikant, hade han året derpå den nåden att predika på Kongl. Hofvet i när-varo af Konungen, Riksens Råd och en stor frequens, och tvenne dagar derefter utnämndes han på Frih. Fuchs recom-mendation till E. O. K. Hofpredikant. Han gjorde sitt inträde såsom sådan 6:e Sönd. e. Påsk 1748. Han hördes vid hofvet med ett utmärkt välbehag, ehuru väl hans försvagade bröst la-de hinder i vägen för declamationen; i anledning hvaraf Bi-skop Wallin i Götheborg yttrade: "denne predikanten har en predikant i sitt bröst, som predikar allvarsamt för honom, liksom han för oss." Oaktadt läkemedel och en noggrann diet kunde hans helse ej återställas. I 4 år fortsatte han dock sin tjänstgöring vid hofvet. Men sedan han tillträdtt sitt Pastorat och gift sig, tillfog hans sjuklighet och slutade inom få år hans lefnad vid endast 36 års ålder.

F. karakteriseras af sin samtida embetsbroder och när-maste vän Öfver-Hofpredikanten Dr Rosén sålunda: "Du var en hel prestman, och icke en bland dem, hvars ena sida lig-ger liksom borttagen. Förstånd och hjerta rörde sig hos dig på engång lika christeligen. Det renaste hufvud var förbun-det med det redligaste hjerta mot din bästa Vän i himmelen, och derföre mot dem, du hade på jorden" m. m. *) och hans predikosätt af samme vän sålunda: "Fant var icke ibland dem, de dér predika sig sjelfvom, flyga upp som meteoror i luften, blänka en stund, men förblända och falla snart ned och för-vinna i rök, utan med ögat ifrån sig och på Gud att vinna. Själur till Honom, sökte han att föra ett rent och stadigt ljus och jemn värma i åhörarens hjerta" **).

*) Se företalet till Alnanders Theol. Bibl. not. f).

**) Se företalet till Norborgs Postilla.

Skrifter: 2 Disputt. — Högmässa-Pred. 14 Sönd. e. Trefald. Betr. Guds Barns dageliga rening i Jesu blod. Hållen inför Kongl. Hofvet 1750. Sthm 1757. 4:o. — Högmässa-Pred. 2:a Bänd. 1750. Text Kl.V. 3: 39. Betr. Ett ogudakigt folk såsom ett stormande haf, det ingen frid och lycka hafva kan. Sthm 1750. 4:o. — Afskedspredik. för Kongl. Hofvet 3 Sönd. e. Påsk. Betr. Guds Vishets och Nådes härliga uppenbarelse i den blandning af ondt och godt, som finnes i världen. Sthm 1752. 4:o. — Christl. Betraktelser öfver samteliga Sön- och Högtidsdagens Evangelier uti fyra delar. (Utgifne af brodern, Domprosten Dr Joh. M. Fant). Sthm 1760—1762. 4:o.

(Källor: Tidningar utg. i Upsala 1774 N:o 27. — A. Westén, Sv. K. Hof-Clericiets Historia).

2. FANT, JOHAN MICHAEL.

Yngre broder till den förre, född i Alfta d. 14 October 1735 af Prost. och Kyrkoh. *Michael F.* och dess andra hustru *Elisabeth Helsingius*. Han var den yngste af 15 då lefvande syskon, och blott 11 år gammal, då han förlorade sin fader. Han hade då redan 2:ne gånger besökt Upsala under sina äldre bröders handledning, och upptogs nu, under husets torftiga omständigheter, till uppfostran af sin faders vän, Prosten O. Bergman i Bollnäs. Med hans son återkom han till Upsala 1751, och inskrefs nu för att kunna erhålla det Possiethska stipendium, som af Prost. Bergman bortgafs, i Stockholms Nation. I strid med mycken torftighet, ty han plägade berätta, att han under sin Upsala-tid ofta ej den ena dagen visste hvad han skulle lefva af den andra, måste han från 18:de året i Stockholm egna sig åt andras undervisning, men skyndade dock på mellantiderna med gladt sinne till Upsala, för att der aflägga de för Phil. graden erforderliga prof. Han promoverades 1758.

Det var vid denna tid, som hans anlag såsom andelig talare och vitterhetsidkare utvecklade sig. Med en högväxt kroppsbyggnad och ett behagligt utseende, som röjde mycken liflighet och godhet, förenade han ett angenämt mål, lätta umgängesgåfvor, munterhet och qvickhet. Han blef snart, hvad han sedan alltid var, själen i de sällskaper, i hvilka han deltog. I synnerhet utmärkte sig deribland ett slutet samfund, som förenade sig att i skaldekonst och värtalighet täfla med ungdomliga försök. De framträdde inför Allmänheten utan anspråk, men icke utan bifall, först i *Öfningar af Sällskapet Vitterlek*, sedan i de så kallade *Vitterhets-nöjen*. Flera

delar af dessa Samlingar äro utgifna och vittna ännu om lyckliga anlag och bemödanden hos en Bergklint, Brandel, Elers, Strand m. fl., som dertill, jemte F., voro författare.

Kallad till Huspredikant af H. E. Riks-Rådet Gr. Rudensköld prestvigdes han i Upsala 1760. Sina första predikoförsök aflade han i Riddarholmskyrkan i Stockholm under en D:r Pettersons pröfning och inseende, som fann dem förtjenta af beröm och uppmuntran. Biträdande dessutom såsom predikant vid Storkyrko- och Finska församlingarne, vann han snart anseende såsom en af hufvudstadens förnämste andlige talare. 1766 valdes han att vara H. E. Öfverste-Marskalken Gr. Adam Horn följaktig såsom Ambassad-predikant vid dess beskickning till Köpenhamn för att afhämta Kronprinsen Gustafs brud, Prinsessan Sophia Magdalena, hvarpå han följande året nämndes till E. O. Hofpredikant med antiderad fullmakt från d. 21 Sept. 1761. Orsaken dertill var, att han redan flera år förut varit nämnd till denna function, men fullmaktens expedition af missgynnare förhindrad. Han gjorde sitt inträde vid Kongl. Hofvet på samma Söndag, som hans bror Michael 19 år förut der börjat sitt andeliga kall. År 1768 förordnades han till Ord. K. Hofpredikant och förste Pastor vid Kgl. Lifdrabant-corpsen, tjänstgjorde vid K. Hofvet under Norrköpings Riksdag 1769, och var samma år om sommaren H. K. H. Stor-Amiralen Hertig Carl följaktig såsom Skeppspredikant under en då företagen sjö-expedition. Emellertid fortforo hans löneförmåner att vara otillräckliga, och då hans välgörande hjerta sällan rådfrågade tillgångarne, råkade han snart i förlägenhet om nödig utkomst. Goda utsigter visade sig, men försvunno. Superintendent-sysslan i Carlskrona, Domprosteriet i Skara, Sköfde Pastorat söktes med hopp, tid efter annan, men bortgäfvos åt andra. Emellertid utnämndes F. vid K. Gustaf III:s kröning 1772 till Theol. Doctor och promoverades i Upsala å sin födelsedag d. 14 Oct. s. å. Snart derefter fick han ock en fullkomlig ersättning för sin väntan, då han d. 31 Dec. s. å. utnämndes till Domprost i Vesterås.

År 1773 gifte han sig med fröken *Lovisa Sophia af Geyerstam*, dotter af Bergs-Rådet *Eman. af G.* till Ahlqvittern, och *Sara Hel. Piscator*. Detta 27-åriga, lyckliga äktenskap välsignades ej af några barn, men deras ställe intogs af behöfvande anhörige och andre, som uppfostrades och följdes med understöd och ömhet till mogna år. Föga lärar

något hus kunna anföras, mera öppet för sammanlefnaden likasom för behofvet, mera deltagande i andras öden, än deras hus i Vesterås var.

Under det F. i detta embete delade sina omsorger emellan församlingens vård och stiftets angelägenheter, blefvo hans förtjenster icke obemärkte utom Stiftet. Han kallades, med närmaste rummet till de föreslagne, af Carlstads, Hernösands, Visby och Vesterås Stifts Presterakap till Biskops-embetet. Storkyrko-församlingen i Stockholm kallade honom flera gånger till Prosfpredikant till Pastor-prim. embetet och Göteborgs stad till Domprost-sysslan 1785. 1789 uppdrogs honom att från altaret i Slotts-capellet tala inför Sv. Akademien. Fem Riksdagar, 1778, 1786, 1789, 1792 och 1800 samt Jubelfesten i Upsala 1793 hivistade han såsom Stiftets fullmäktig. Under Riksdagarne var han 3 gånger ledamot af Hemliga Utskottet, och vid Kronprinsens döpelse-akt 1778 var han en af faddrarne, till minne hyaraf han erhöill Konungens medaillon emailleerad, att bära i guldkedja om halsen. Ledamot af K. Nordstjerne-orden blef han 1789. Han var Revisor i Riksgälds-Contoret 1796. Då han s. å. talade i Leksands kyrka vid sin väns K. ÖfverHofpredikanten Dr Eneboms graf, väckte han en sådan uppmärksamhet bland sina åhörare, att denna församling genast anmodade honom och äfven sedermera sjelfva enhälligt hos Konungen begärde honom till sin själasörjare. F. ansåg detta såsom en Försynens kallelse, och utnämnd i Dec. s. å. till Kyrkoherde i Leksands Pastorat, tillträdde han i Maj 1798, redan vid en annalkande ålder, men med starkt liflighet och kraft, ett kall, som i anseende till församlingens vidsträckthet och folkmängd är ett af de mödosammare. År 1802 utnämndes han till Prost öfver sin församling.

S. å. borttog döden hans älskade maka. Detta var för honom sjelf ett steg närmare till grafven. Det återhölls väl ännu genom en ny äkta förening, som ingicks 1805 med *Eleonora Conradi*, dotter af Commerce-Rådet C. i Stockholm och enka efter Hof-Rådet och Med. et Botan. Prof. Dr J. A. Murray i Göttingen; men denna förening var ämnad att nu lika kort med glädje njutas, som den i en yngre ålder varit med ifver förgäfvets önskad. Aldrig vid sina många och mödosamma embets-förrättningar rådfrågande sin ålder, var det vid ett sådant tillfälle, som Dompr. F. om julen 1806 första gången fick ett anfall af slag. Detta förnyades, då han följande våren sysselsatte sig med barnens undervisning. Brunnsdrickning vid Sättra och andra medel försöktes, men utan någon särdeles

verkan. Årligen förnyades anfallen. Om hösten 1811 aftogo hans kropps- och sinneskrafter märkligen. Likväl erfor han ännu en glädje i lifvet, då Phil. Faculteten i Upsala 1812, efter 54 års förlopp, för andra gången lemnade honom lagerkransen såsom Jubel-magister. Hans förfallna anlete klarnade då ännu engång och det glada minnet af hans ungdom uttryckte sig i en tacksägelse för denna hågkomst. Snart der- efter, d. 27 Febr. 1813, gjorde döden slut på hans berömliga vandel vid 78 års ålder. Vid hans graf hölls likpredikan af Contracts-Prosten Baggstedt.

Domprostinnan F. återflyttade sedan till Göttingen, der hon egde en dotter med sin förra man, gift, och afled der 182...

Domprosten F:s predikosätt karakteriseras sålunda af författaren till hans personalier. "Bibeln var hans källa. Der hämtade han både läran och uttrycken. Jesum Christum och honom korsfästän var det endå han hölt före att han visste i sitt kall. Ingen utsväfvande våltalighet, inga blott för upplysta tjänande undersökningar och bevis, ingen kall sedolära träffades i hans predikningar. Tydligt, rent och klart delade han sanningens ord. Alla hans åhörare fattade, träffades, rördes och mindes till återhämtning hvad de hört honom föreställa. Intet under, ty han talade af hjertat under förståndets ledning. Allt var anda och lif." Många togo honom i sitt predikosätt till föresyn, och till ledning för unga predikanter utgaf han derföre i Svensk öfversättning och med egna anmärkningar Dr Bastholms *Anvisning att predika*. För undervisningen i Leksands församling utgaf han *Salighetens Ordning till de enfaldiges tjänst*, som sedan flera gånger har blifvit omtryckt och med fördel på andra orter begagnad. Såsom medborgare var han alltid sin Konung obrottsligen tillgifven. Detta ådagalade han alltid äfven i oroliga tidepunkter och med uppoffrande af gamla vänskapsförbindelser. Hans sorg öfver K. Gustaf III:s död var sann och djup, och redan från den tiden tyckte hans närmare vänner sig förmärka ett aftagande af hans kropps- och sinneskrafter.

Skrifter: se ofvanf. De äro förfärdigt uppräknade i Westéns K. Sv. Hof-Clericiets Historia.

(Källor: Westén, K. Sv. Hof-Clericiets Hist. — Hammar-sköld, Sv. Viiterh. Hist. — Handskrefne Personalier af Brorsonen främl. Prof. Dr E. M. Faut, äfven i utdrag aftryckte i Vesterås Stifts-Tidn. 1813 d. 30 Oct. och följ.).

3. FANT, ERIK MICHAEL.

Den föregående Brorson. Född i Eskilstuna den 9 Jan. 1754. Enda sonen af K. Hofpredik. Mag. *Mich. Fant*, Kyrkoh. derstädes, samt *Christina*, dotter af Borgmästaren *Ström* i Stockholm. Fadren afled i Nov. s. å., blott 36 år gammal. Modren trädde derefter i annat gifte med Brukspatronen *Birger Rothoff*, med hvilken hon hade 3 söner: 1. *Isaak*, död ung; 2. *Birger*, Bergs-Råd, R. N. O., adlad; 3. *Lorens*, Kongl. Sekreterare, lever ännu.

Domprosten Doct. *Johan Mich. Fant*, i Vesterås antog sig sin längirige Brorsons närmare vård. Tio år gammal, skickades han med Informator till Upsala 1764. Någon tid derefter mottogs han till undervisning af d. y. Theol. Adj. Prof. *Palmberg*, i hvars hus han tillika bodde. De gamla classiska Språken jemte fäderneslandets Fornhäfder utgjorde tidigt föremålen för hans kunskapsbegär. Bevis på hans insigter i de förra och hans forskningar i de sednare ådagalade han i de Dissertationer han sjelf utarbetade, angående Grekiska Litteraturens öden i Sverige; af hvilka de 2 första delarne utgäfvos pro Ex. och pro Gr. samt sedermera af honom fortsattes till år 1700; de särskilda delarne samlades under den gemensamma titeln, "Historiola Litteraturæ Græcæ in Suecia."

Nyss promoverad Phil. Mag. 1776 och Primus, blef han s. å. utnämnd till E. O. Bibl. Amanuens, samt följande år till Eloqu. Docens. Flera år förut hade han gemensamt med sin ungdomsvän, *Carl Gust. Nordin*, äfven Docens och vid Akad. Bibl. tjänstgörande, varit sysselsatt med att granska och till deras trovärdighet undersöka källorna till vår äldre historia, och sedan, så ur tryckta som otryckta urkunder, samla och redigera ett Corpus Historicorum et Diplomatum, hvars utarbetande de sedermera delade sig emellan. *Nordin* tog för sin del Scriptores och F. Diplomatarium. Prof af deras derå nedlagda arbete finnes i den förres: Monumenta SvioGothica falso meritoque suspecta, och i den sednares: Conspectus Rei Diplomaticæ Suecanæ, båda af utmärkt värde. Planen för deras arbete meddelade de den nitiske *Gjörwell*, som i Stockholms Lärda Tidningar 1778 (N:o 76) införde de af F. anonymt uppsatte "Tankar om nödvändigheten och beskaflenheten af ett Svenskt Corpus Diplomaticum", der grunddragen innehållas till de tvenne historiska verk, som, efter *Nordins* bortgång, den efterlevande vännen, 40 år derefter, bragte till verkställighet.

Sedan F. 1779 erhållit fullmakt att vara E. O. Vice Bibliothekarie, utnämndes han, efter Prof. *Georgiis* afskedstagan-

de 1781, till Histor. Professor i Upsala, en befordran, hvartill den 27-årige läraren utan tvifvel var värdig, och hvarvid man endast kan anmärka, att den redan då så grundlärde Hallenberg var medsökande. Under sin 35-åriga embetsbana var F. fyra gånger (1788, 1797, 1803, 1814) Akademiens Rector, fem gånger Philosophiska Facultetens Decanus samt en gång (1797) Promotor. Inspector för Götheborgs Nation var han sedan 1781, för Medelpado-Jemtlandska sedan 1783, och en lång tid Interims-Inspector för Stockholms Nation. Genom särskild Kongl. nåd blef han 1788 tillika Kyrkoh. i Alunda och Morkarla. Han præsiderade 1802 vid Erkestiftets Prestmöte; var sedan 1800 Medlem af Consist. Ecclesiasticum; vid Kröningen s. å. blef han Theol. Doctor, och nio år der- efter, vid ett lika tillfälle, Led. af K. N. O. Han hade varit Medlem i det Utskott, som vid Jubelfesten 1793 nedsattes för Psalmbokens granskning, och kallades sedan, 1811, till Led. i nya Psalmboks-Comitén. 1804 erhöill han rum på Hernösands, 1805 på Linköpings Biskops-förslag, samt blef 1811 af Storkyrkans församling kallad till Profpredikant, hvilket förtroende han sig dock undanbad. Föröfrigt var han Led. af Uppfostrings-Sällskapet, som af Gjörwell inrättades 1778, sedan 1783 af K. Vet. Soc. i Upsala, sedan 1793 af K. Vitt. Hist. och Antiqu. Akad., sedan 1797 af Skandinav. Litteratur-Selskabet, samt sedan 1813 Corresp. Led. af Samf. för utgifvandet af Handl. rörande Skandinavien Historia. Det var detta Sällskaps frikostighet, som heredde honom möjligheten, att utgifva sitt Register öfver tryckta Handl. i Sv. Historien; den hittills utgifna afdelningen går dock endast till år 1450; fortsättningen inköptes af Upsala Akad. Bibl. och sträcker sig till början af K. Fredrik I:s regering.

F. ägde en mångkunnig insigt i fäderneslandets häfder, och hans viktigare arbeten innehålla en skatt af historiska uppgifter, dem man annorstädes förgäfvets söker. Han var en insigtsfull forskare och flitig samlare; men för att intaga ett rum bland verkliga häfdateknare, saknade han åtskilliga väsentliga egenskaper. Begåfvad med ett utomordentligt minne, som omfattade en omätlighet af detaljer, frukter af en omfattande beläsenhet, i allt hvad som stod i närmare eller fjärrare förening med fosterlandets historia, förleddes han alltför ofta, att för mycket derpå lita, hvaraf misstag någongång blefvo en följd. Han saknade den äkta historiska blick, som intränger till tingens grundväsende och söndrar det viktiga från det viktiga. Han gaf sig icke tid att behörigt ordna ämnena,

hvarföre också den historiska tråden är löst knuten och uppgifterna ofta utan ordning kringkastade. Slutligen komma de stilens lyten, hvilka man förebrådde Förf., i en tid, då framställningens behag och färg gällde vida mer än det inre väsendet. I det hela är dock F:s skrifart lätt och flytande, rask och lefvande, och de flesta af dessa fel äro af det slag, att de med ett enda penndrag kunnat borttagas; de märktes icke under det muntliga föredraget, som af hans personlighet erhöill både lif och värdighet. F. ägde nemligen, ännu i sina äldre år, en vacker figur, hans röst var full och väljudande, ehuru kanhända nog entonig. Han pryddes således sin kathedrer, och hans föreläsningar voro, utom mot slutet af hans lärare-tid, talrikt besökta.

Sedan F. den sista tiden varit Consistorii Senior, tog han afsked med Emeriti lön 1816. Han afled d. 24 Oct. 1817. Gift 1. år 1783 med *Christina*, dotter af Directören *Sven Rydberg* vid Hargs bruk, moder för 3 Döttrar, af hvilka en var gift med framl. Theol. Prof. Dr C. G. Rogberg, samt 3 Söner, nemligen *Elis Michael*, Med. Dr., Assessor och Prov. Med. i Skaraborgs Län; *Sven Erik*, Ph. Mag., Canc. i Eccl. Exped. † 1821; och *Carl Johan*, Ph. Mag., E. O. Vice Biblioth. vid Akad. Bibl. i Upsala. — 2. år 1803 med *Ulrika Charl.*, dotter af Öfverste-Lieuten. E. Klingenstjerna, med hvilken han ägde sonen *Erik Samuel*, Ph. Mag., engagerad i R. Cancelliet.

Skrifter: 14 Programmer. — 328 Disput. (bland hvilka de vigtigaste äro: *Historiola Litt. Græcæ* 1—12 med 2 Suppl. 1775—86. — *Obs. selectæ Historiam Suec. illustr.* I. 1—16. II. 1—17. 1789—1805. — *Diarium criticum Actorum R. Gustavi I. Spec.* 1—7. 1788—1802. — *Annales Typographici seculi XVI in Suecia.* 1—6 med 4 Suppl. 1793—1800. — *Acta et Litteræ ad Hist. Reformationis in Suecia* 1—11. 1803—07. — *Biogr. Suecana.* 1—6. 1810—15. — *Monument. veterum Historiæ SveoGoth. Prolegomena* 1—6 (mestadels utdrag ur Nordins samlingar. Rec. i Dansk Lit. Tidende 1816). — *Öfningar i bunden och obunden stil.* 1767 (blott 14 Ex. upplagde). — *Minne af Joh. Schefferus.* Sthm 1782. — *Kort utkast till K. Gustaf Adolfs Hist.* T. 1—2. Sthm 1784—85. — *Utkast till Föreläs. öfver Allm. Historien; ifrån 16 Seculi början.* D. 1—8 (af hvilka några blifvit omtryckta) 1786—1800. — *Handlingar till upplysning af Sv. Hist.* T. 1—4. Ups. 1789—1802. — *Fortsättn. af Lagerbrings Svén Rikes Hist.* Ups. 1794.

(Går från 1457 till 1497, sedermera i Disput. fortsatt till d. y. Sturarnes tid. Dessutom har han utgifvit *Animadversiones in Hist. Suec. nob.* Lagerbring i 4 delar). — Lärobok för Begynnare uti Allm. Historien. Ups. 1802, sedan flera gånger upplagd. — Utkast till Föreläs. öfver Sv. Hist. Styck. 1—5. Ups. 1801—04 (går till Adolf Fredriks död). — Samlingar i Sv. Historien. T. I. Ups. 1814. — Kronolog. Register öfver tryckta Handl. i Sv. Hist. Afd. 1—4. Sthm 1816—17 (se förut). — *Scriptores Rerum Suecicarum Medii Ævi.* T. I. Ups. 1818 (efter Förf:s död fortsatt af E. G. Geijer och J. H. Schröder; 2:a T. utkom 1828). — I N. Acta R. Societ. Scient. Upsal.: De Codice Uphilano vers. coenobii Werdinensis etc. T. 6. — Vita Nic. R. a Rosenstein. T. 4. — Andr. Berch. T. 5. — Caroli a Linné ib. — Sam. Aurivillii T. 6. — Dan. Solander ib. — I K. Vitt. Hist. o. Ant. Akad. Handl.: Lefvernesbeskrifn. öfver Dr J. H. Eberhardt. T. 7. — öfver Domprosten Dr S. Alf. T. 8. — I Handl. rör. Skand. Hist. se ovanf. — Dessutom meddelat documenter och uppsatser i Stockh. Magazin, Ups. Tidn. m. fl. (Källor: Lefvernesbeskrifning, författad af J. H. Schröder. Sv. Litt. Tidning 1818. Bih. N:o 3, och derur särskildt med Tillägg utgifvet. — Särskilda Meddelanden).

FALLÉN, CARL FREDRIK.

Föddes i Christinehamn d. 22 Sept. 1764. Fadren *Olof F.* var borgare der i staden, och beslägtad med Biskopen i Åbo Jonas Fahlenius. Modren hette *Anna Claësson*. Efter inhämtad dels enskild dels offentlig undervisning i Christinehamns skola, och derefter i Carlstads skola och slutligen Gymnasiet, dimitterades han till Upsala Akademi år 1783. År 1786 reste han till Lund, och fortsatte der sina studier; blef Mag. 1790, Botanices et Oecon. Docens 1793, Bot. Demonstrator 1799, uppfördes på förslaget till Ekon. Pract. Professionen i Upsala 1802, erhöll Professors namn, heder och värdighet med lönetur 1810; förestod detta år Hist. Nat. et Ekon. Professionen; valdes s. å. till Medlem af Vet. Akad.; utnämnd till Professor i Natural-Hist. vid Lunds Universitet 1812; var Akademiens Rector 1818, Promotor i Philos. Faculteten 1823. Död 1830.

Gift med *Maria Wollin*, dotter af Lif-Med. och Med. Prof. *Christian W.*, och hade med henne två döttrar.

F:s håg för Naturvetenskaperna väcktes först af Thunberg i Upsala, och med outtröttligt nit bearbetade han sedan i många år den Svenska Entomologien. Hans disputationer lära

vittna om sorgfällighet i iakttagelser. Flera af dem äro mycket eftersökta. Utan att räknas till stora Naturforskare, bibehåller F. förtjenster såsom samlare och författare af monographier. Af hans muntliga föredrag skulle man ej kunnat sluta till, att han satte värde på det sköna i formen. Likväl älskade han poesi och musik, och spelade sjelf ett instrument. Hans väsende var rättfram och okonstlad. En man af gamla världen, frågade han föga efter en ceremoniös convenans.

Skrifter: 81 Disput. — Afhandling om Bondens upplysning. 1794. — Fleischers Trädgårdsbok. Översätn. 1794. — Den värdiga Bondhustrun. 1800. — Åukilliga uppsatser i Vet. Akad. Handl.

[Källa: Ståhls Biograph. Underrättelser].

C—M.

FAXE, JAROB VILHELM. — FAXE, ARVID. —
FAXE, VILHELM. — FAXE, JAROB.

JÖRAN FAXE, släktens stamfader, var född i Faxö stad på Seeland 1614. Blef Kyrkoherde i Skabersjö 1642, Contracts-Prost i Bara Härad 1661; har såsom deputerad ifrån Contractet underskrifvit Malmö recess 1662. För sin trohet mot Svenska Öfverheten under Danska kriget 1675 hade han ådragit sig fiendens förföljelse. Utsände från Danska arméen hade befallning, att gripa och föra honom till Köpenhamn. Men på hustruns och sonens (som sedermera efterträdde honom) förbön och på den sistnämndes erljudande, att i fadrens ställe öfverlemna sig åt de utskickade, blef han förskonad. Efter tre månaders fångenskap i Köpenhamn blef sonen frigifven. Jöran F. afled 1681. Hans mormorsfader var den lärde Canonicus i Lund *Jonas Tuneson*, som lefde omkring 1530.

1. FAXE, JAROB VILHELM.

Föddes d. 2 Sept. 1730 i Skabersjö, Malmöhus Län. Fadren var *Vilhelm F.*, Kyrkoherde i Skabersjö och Törringe församlingar, och Modren *Anna Christina Moller*, dotter af Moral. Profess. i Lund Arvid M. och Margareta Lagercrenta. Farfadren *Jakob* och Farfarsfadren *Jöran Faxe* (se ofvant.) hafva son efter fader varit Kyrkoherdar i Skabersjö något öfver 100 år.

Vid en eldsvåda, som öfvergick föräldrarnes hus, var han, vid halft års ålder gammal, i fara att blifva innebränd. Un-

der ungdomen kullseglade han på en resa emellan Malmö och Köpenhamn. Från begge dessa vådligheter blef han lyckligt och förunderligt räddad. Den första undervisningen fick han emottaga i föräldrarnes hus. Upptogs ibland de studerandes antal i Lund den 19 Febr. 1741 af Morfadren, som då var Akademiens Rector. Två år derefter dog fadren. Det understöd han genom detta dödsfall måste sakna, blef ersatt dels af förenämnde dess morfader, dels af stjuftadren Prosten i Skabersjö, Peter Wählin, som begge blefvo dess store välgörare. Under sina akademiska studier begagnade han för Theoretiska Philosophien Adjuncten, sedermera Domprosten i Vexjö N. Alins och för den Practiska Prof. Joh. Nelanders undervisning, efter Biskopens Dr And. Rydelii method och grunder. Den, som känt dem, vet huru väl den unge F. således blef anförd. Vid 19 år hade han redan vunnit så fördelaktig uppmärksamhet, att han blef kallad af Superintendenten i Carlstad Dr N. Lagerlöf till Informator för hans söner. Hans vistande der kunde likväl icke blifva långvarigt. Han måste skynda till Akademien för afläggande af specimina för Magister-graden. Sedan dessa med heder blifvit fullgjorde, emottog han d. 4 Juli 1751 Lagerkransen af Prof. Sv. Bring (sedermera Canc-Rådet Lagerbring). S. å. den 6 Dec. höll han på latin i Akademien ett Tal till firande af Kon. Adolf Fredriks och Dr. Lovisa Ulrikas uppstigande på thronen. År 1752 præsiderade han för en på 5 ark utgifven Akademisk afhandling de Prudentia circa leges oeconomicas och kallades följande året till Docens. Förordnades 1757, att förestå Histor. Professionen. Præsiderade åter 1758 för en philosophisk Disputation. Såsom akademisk lärare var han mycket flitig och nyttig, hvarigenom han förvärfvade sig de studerandes kärlek och aktning, samt sina förmäns förtroende. Hans handledning i Theologien för prestmän, som skulle undergå Pastoral-examen, vann mycket bifall, och då han sjelf undergick denna examen, sedan han 1761 blifvit prestvigd i Stockholm af Biskopen Dr Engeström, erhöll han intyg om grundlig Theologisk insigt. Under tiden öfverlemnades till hans enskilda handledande flere adliga ynglingar, som sedermera beklädde ansefliga embeten i staten: Contre-Amiralen, Landshöfd. i Linköping m. m. Grefve Fr. G. Strömfelt, Generalen, R. o. C. af K. M. O. Grefve Carl Strömfelt, En af Rikets Herrar Grefve Tage Thott samt Capit. De Geers söner på Råreholm i Östergöthland. Han besökte äfven Upsala Akademi. Samma tid informerade han tvenne unga Friherrar Adlermark: Han

börde der Archiater Linné, Theol. Prof. Amnell och Adjunct sedermera Prof. Hageman i synnerhet i Arabiska språket.

Under Riks-Rådet m. m. Frih. Palmstjernas Cancellariat hade han 3 gånger varit uppförd på förslag till Akademiska Adjuncturer, men Hans Exc. lärde helst befordrat dem, hvilka han var öfvertygad hade lika tänkesätt med honom i den tidens politiska ämnen. Men straxt efter Riks-Rådet m. m. Gr. Löwenhjelm tillträdde till Cancellariatet utnämndes Mag. Docens F. till Theol. Adjunct 1761. Han hade författat en af Theol. Faculteten approberad afhandling, men som af den anledning icke blef utgifven, att fråga snart uppstod om transport till en Kyrkoherde-lägenhet på landet, hvilken han, ehuru han helst önskade, att oafbrutet förblifva Akademisk lärare, emottog, då Präbende-Pastorater icke ännu voro anslagne till Theol. Adjuncterne. Han uppfördes på förslag till Kyrkoh. vid Qvistofta och Glumshöfs Pastorat, sedan han der blifvit begärd till 4:de Profpredikant, och erhöll församlingarnes kallelse, oaktadt de icke fordrat af honom något predikoprof. Af Konungen utnämndes han 1762 till Kyrkoherde derstädes; förordnades till Prost 1767. Uppford på förslag till Landekrona, Asmundtorp och Tofta 1769, hade han vid prestvalet derstädes de flesta rösterna; 1778 blef han Konungen föreslagen af Cons. Eccles. i Lund till erhållande af Theol. Doctorsvärdigheten, och undfick 1782 K. Maj:ts nådiga fullmakt på Theol. Professors namn och heder. Till Prost öfver Rönnebergs Härad förordnades han 1784. S. å. kallades han till Profpredikant i Carlskrona vid dervarande Amiralitets-Superintendents-ledigheten, men undanbad sig detta tillfälle att komma i ansökning. Valdes 1789 af Stiftets Presterskap till Riksdagsfullmäktig i Stockholm. Blef 1781 af Physiogr. Sällskapet i Lund kallad till Ledamot och af Samf. Pro Fide et Christianismo i Stockholm 1789.

Flyttad på landet, skötte Prof. F. sitt embete med drift och nit, och använde alla lediga stunder på Litteratur. Få år efter tillträdet af Qvistofta Pastorat hade han tillfälle att offentligen ådagalägga sin theologiska lärdom, då han af Stiftets Biskop uppdrogs att vara Vice Präses vid Prestmötet 1767. Ordin. Präses blef hindrad, att utgifva och försvara sin tillernade disputation. Den 3 Aug. anmodades Prosten F. att præsidera d. 11 och 12 Octob. På så kort tid författade han sin med heder försvarade Synodal-Disputation, 9 $\frac{1}{2}$ ark i det svåra ämnet: De Sacramentis generatim. Han var dessutom, såsom Biskop Wallqvist yttrar, en flitig författare och

på landet flitigare än många, med större förbindelser dertill, äro det vid lärohusen *). Om hans sista, efter hans död utgifna Theologiska arbete, hade tvenne af Hög. Presteståndet till dess genomseende utvalde inom Svenska församlingen fullt godkände Theologer intygat, att "det är grundligt och tydligt till den viktiga Lärans om Jesu försoning för våra synder både försvar och upplysning", och Biskop Wallqvist tillägger: "Boken visar ock stadgade grunder i Philosophien till redighet i begrepp och framställning, samt en väcker Philologisk kunskap i förklaring af sakerna och försvar af vår bekän-nelse. Hon har dessutom den förtjensten, att af sitt slag vara den enda på mödersmålet för närvarande tid (1794). — Stridskrifter i religionsfrågor äro alltid olycklige, men ännu olyckligare är det, om man under uppväxande irrlärighet icke frågar efter, hvad orätt läres. Det falska vederlägges icke med blott nit. Teller, Steinbardt, Eberhardt, Bardt, Semler, Basedow, Döderlein, Freret m. fl. äro icke okunnige. Det fordras att vara Philosoph, Philolog och Historicus, för att läsa, granska, döma och fälla dom. Prof. Faxe har på fältet visat sig med den styrka, som ingen lärar tillerkänna sig lika stor eller större, förr än han inför publicum utgifvit i samma ämne ett arbete, som är grundligare, fullare och bättre" **).

"Gudstjenst höll han alltid i sin rätta tid, och solens skugga gick aldrig tillbaka på hans säjare. Han visade en spänd omtanka för Christendomens tillväxt, en klarsynt verksamhet öfver församlingens helgd, en skärpt tillsyn på seder-nas renhet och en mogen rådighet, jemte mycken drift i alla göromål, så att han utförde sina beslut, medan en annan ännu besinnade sig på hvad göras skulle" ***). Under hans embets-tid blef Qvistofta kyrka försedd med 2:ne större tillbyggnader, en på norra och en södra sidan, äfvensom med ny altartafla. Glumshöfs kyrka blef ock utvidgad och omdanad. För ungdomens undervisning hade han ett sorgfälligt nit.

Såsom Riksdags-fullmäktig blandade han sig icke uti de statssaker, som han icke kände, utan skötte med flit de religionsmål, som blefvo honom uppdragne. Till Hög. Presteståndets Protokoll 1789 ingaf han ibland andra anföranden a) förslag om bästa sättet, att i Christendomen undervisa

*) Wallqvist, Eccl. Saml. 6 och 7 Flock. p. 479.

**) Anf. st. p. 480.

***) Norbergs Äreminne öfver Prof. Faxe p. 25,

barn, b) om nyttan och nödvändigheten, att å landsbygden hålla predikningar öfver Epistel-texterne, c) om medel till Naturalismens och Socinianismens hämnande i vårt k. fädernesland. Han rönt flera prof af sitt ståndes förtroende: han blef utsedd att vara ibland dem, som å dess vägnar skulle vid Kronprinsens förhör vara närvarande; och anmodades af flere embetsbröder att författa så väl sammandrag af Bibliska Historien såsom Inledning till Christendoms-kunskapen, som lärobok att nyttja vid barn-undervisningen, hvilka begge voro före hans död färdige till trycket. Den förstnämnde är också sedermera utgifven *).

Efter hemkomsten från 1789 års Riksdag kände han snart härjan till de plågor, som slutligen efter den uppyggligaste dödsberedelse under stort tålamod och stark förtröstan slutade hans dagar i Qvistofta d. 7 April 1790. Vid begrafningen d. 19 Maj upplästes den aflednes lefnadslopp, författadt af den berömda Matth. Norberg.

Prof. F. var 2:ne gånger gift. 1) 1763 med *Petronella Hjorth*, dotter af Prosten och Kyrkoh. på nyssnämnde ställe Adam Lorentz H. och Cath. Patersen. Denna k. maka afled 1783 och efterlemnade sonen *Vilhelm*, Prof. F:s enda barn, som hade den lyckan, att af en älskad och vördad fader undervisas i språk och vetenskaper, så väl före den tid han blef studerande vid Lund, som sedermera, då fadren under sommar-ferierna föreläste Theologi, Philosophi och Historien. — 2) 1783 med *Engela Marg. Bödker*, dotter af Öfver-Uppsyningsmannen i Malmö N. J. B. och Marg. Carneje. Död 1853.

Skrifter: Det ädlaste hjerta i Qvinnobrust. Moralisk och historisk teckning. Lund 1785. — Brefvexling emellan 2:ne vännar, Euphranor och Theocles, rörande viktiga ämnen i Philosophien och Moralen. Sthm 1785. — Kort väg till öfvertygelse om Christna Religionens Sanning. Lund 1787. — Andra delen af Brefvexlingen, rör. Lärnan om Jesu Christi Guds Sons blodiga död till försoning för världens synder. Sthm 1787. — Tal vid Landskrona kyrkas invigning. Lund 1789. — Pröfning så väl af Hrr Tellers, Steinbarts och Eberhardts, som fleres tvifvelsmål och inkast mot Lärnan om Jesu Christi, Guds Sons blodiga död till försoning för världens synder. Götteb. 1792.

*) Tryckt i Stockholm 1812 hos Rumstedt, som af den anledning, att den aflednes son föranstaltat om tryckningen, uppgaf honom vara författare, hvilket dock sedermera blef rättadt. Journal för Litterat. m. m. 1813 N:o 71.

— Sammandrag af Bibliiska Historien. Sthm 1813. — Dessutom efterlemnadt 17 afhandlingar i Theologiska och Meraliska ämnen.

(Källor: Memoria Jacobi W. Faxe i Norbergi Selecta Opusc. Acad.
— Särskilda Meddelanden).

2. FAXE, ARVID.

Född i Skabersjö d. 7 Sept. 1733; Broder till den föregående. Handledd på kunskapsvägen lika med honom af enskild lärare, inskrefs han 1741 ibland de Studerandes antal i Lund. Undergick förberedande examina och disputerade pro Exerc. under Medic. Prof. Harmens; reste 1754 till Greifswald, efter någon tid vidare till Frankfurt a. d. O. och derifrån till Berlin. Der antogs han 1756 som Medicus vid Kgl. Preussiska Hofstaten, hvilken då gick i fält, och bistade fälttåget i Sachsen, samt slaget d. 4 Oct. s. å. vid Lowositz. Straxt derefter anbefalltes han af Svenska Envoyén Baron Wulfenstjerna, att tillika med flere andra Svenska undersåtare söka dimission ur Preussiska tjensten, återreste genom Berlin och kom i slutet af året tillbaka till Lund. Afslade der Med. Licentiat-examen samt blef der Anat. Prosector 1757.

Detta och följande 2:ne åren gjorde han tjenst på Kgl. Örlogsflottan såsom Expeditions-Medicus; disputerade 1759 i Lund pro Gr. under Prof. Eb. Rosenblad. Promoverades 1760 till Med. D:r, hvarpå han 1761 åter bistade Expeditionen på Örlogsflottan och belägringen för Colberg. 1762 besökte han Upsala Akademi på kort tid; antogs straxt derefter till Medlem af K. Collegium Medicum, och erhöll s. å. fullmakt att vara Stads-Physicus i Westervik. 1767 tillades honom Provincial-Medici namn och heder, och 1771 blef han utnämnd till Provincial-Medicus i Blekinge Län. Härifrån befordrades han 1774 till Andre och 1779 till Förste Amiralitets-Medicus i Carlskrona. S. å. åtföljde han Svenska flottan, som kryssade i Öster- och Nordsjön. År 1780 hugnades han med Assessors namn och värdighet. Kallades 1782 till Ledamot af K. Patriotiska Sällskapet; 1783 af Physiogr. Sällskapet och 1787 af K. Vet. Akad. i Stockholm. Redan 1777 tillerkände nyssnämnde Akademi honom en belöning af 5 Silfver-Jettoner, för hans svar, om de hinder, som möta Medic.-Författningarnes verkställande i Riket, och 1788 belöntes han af K. Patriot. Sällsk. med stora Silfverpenningen, för svaret om konsten att simma.

Oaktadt han på sednare åren börjat blifva sjuklig, och i synnerhet mycket plågades af stenpassion, gjorde han likafullt ifrån krigets början 1788 ända till dess slut, i egenskap af Förste Fält-medicus, beständig tjenst vid Hospitalerna i Carlskrona, under hvilken tid han vid branden i Carlskrona 1789 hade den olyckan att förlora all sin egendom. Han dog i nämnde stad den 10 Maj 1793 i sitt 60:de år af stenplågor. Han var allmänt erkänd såsom en kunnig och nitisk läkare. Föröfrigt bekant för sin uppfinning af stenpapper, på hvars ensamna tillverkning han 1786 erhöll 42 års privilegium, men hvilket papper dock aldrig vann önskad credit eller afsättning.

År 1762 ingick han äktenskap med *Ulrika Christina Braun*, † 1789, dotter af Carl Fr. Br. och Christina Wigg; hade med henne 4 söner och 3 döttrar. Af dessa märkas: 1) *Abraham Vilhelm*, UnderLieut. vid K. Amiralitetet, omkom vid 17 års ålder, då Örlogsskeppet *Sophia Albertina* 1781 förolyckades i Nordsjön. — 2. *Carl Arvid*, ÖfverFält-Läkare, död 1821. — 3. *Jakob Axel*, död som Capitaine vid Lif-Grenadiererne. — 5. *Christina Fredrika*, gift med FältLäkaren Palander.

Skrifter: Åminn.-Tal öfver Amiralitets-Medicus Mårt. Kähler i Carlskrona 1774. — Afhandling om Hushållningen till sjö, i afseende på hälsans bevarande: till Kgl. Örlogsfloottans tjenst utgifven. Derst. 1782. — Äreminne öfver f. d. General-Amiralen, C. S. O. m. st. Korset H. af Trolle. Derst. 1784. — Minnesbok för SkeppsLäkare. Sthm 1785. — Inträdes-Tal i K. Vet. Akad. om Stenpapper. Sthm 1787. — Åmina.-Tal öfver Öfv.Lieut. m. m. Joh. G. Månesköld, Carlskr. 1788. — Svar på K. Patr. Sällsk. prisfråga: Hvilken är den bästa, lättaste och på egen erfarenhet grundade method till Simningskonstens lärande för Rikets ungdom. Infördt i Hushålln. Journ. för 1788 Oct. — Svar på K. Vet. Akad. fråga: Om de mäst härjande sjukdomars förekommande och botande på Svenska Örlogsfloottan under krigstider. Infördt, efter hans död, uti Läk. och Naturforsk. Tom. XII. — Lärobok för Landtmannen. Carlskr. 1792. — Läkarebok till underrättelse för dem, som föra Kronans fartyg. Derst. 1793. — Berättelse till K. Collegium Medicum om väderleken och gångbara sjukdomar uti och omkring Vestervik för åren 1764, 66, 67 och 68. Införd i K. Coll. Medici Riksdags-relation för år 1765 s. 275; för år 1769 s. 245. — Beskrifning öfver Stenpapper, efter hans död tryckt med anmärkn. i Inrikes Tidn. 1793 N:o 120. — Flera Rön i K. Vet. Akad. Handl. 1764-87. — Tvenne handskrifna arbeten.

(Källor: Sacklens Läk. Hist. — Särskilda Meddelanden).

3. FAXE, VILHELM.

Son af Prof. F. (se N:o 1). Föddes i Qvistofta prestgård d. 18 Maj 1767. Sedan han hemma njutit sin faders undervisning i språk och vetenskaper, blef han 1782 Student i Lund, då han anförtröddes åt närmare tillsyn och handledning af Professorerne Matth. Norberg och Job. Lundblad, samt Akad. Rantmästaren O. C. Wählin, fadrens halfbroder. Från sin första ankomst till Universitetet vinnlade F. sig i synnerhet om kännedom af Arabiska och de öfriga Österländska språken, och utgaf 1786 uti en Disput. pro Exerc. öfversättning af ett Arabiskt Mscrpt under nyssnämnde Prof., sedermera Cancelli-Rådet D:r Norbergs præsidium.

Efter aflagde lärdomsprof blef han 1787 Phil. Mag. och följande året Eloqu. Rom. Docens. Efter en pro Cand. Theol. författad och försvarad Disputation, flyttades han 1791 till Docens i Theol. Faculteten. Prestvigdes 1793 och förordnades, att Vårterminen s. å. förestå andra Theol. Professionen. Uppfördes 1793 på förslag till Theol. Adjunct och 1799 till Histor. Professor. Utnämndes 1800 till Adjunct i Österländska och Grekiska språken jemte innehafvandet af Notariats-befattningen vid DomCapitlet, hvilken han bestridde ifrån d. 29 Jan. 1791 till d. 1 Maj 1803. Uppfördes 1802 på förslag till Vestra Karups Pastorat, och erhöll vid valet nära enhällig kallelse. Efter vunnet förslag 1804 till Söderhveddinge och Annelöfs Pastorat, erhöll han församlingarnes kallelse och DomCapitlets fullmakt, men bibehölls enligt Akad. Cancellarens förordnande vid Akademiska Adjuncturen. Uppdrogs s. å. Contracts-Prost-embetet i Harjagers Härad. Förordnades 1806 af Kongl. Maj:t, att författa Samling af gällande författningar hörande till Kyrko-Lagen. Kallades följande året till profs afläggande vid K. Amiralitets-Superintendents-Embetet i Carlskrona. Utnämndes 1808 till E. O. Theol. Professor i Lund, med förbindelse, att hålla offentliga föreläsningar i Homiletiken och Kyrko-Lagfarenheten, samt följande året till Ordin. Theol. Pastoralis Professor och Seminarii Director. År 1809 promoverad i Upsala till Theol. Doctor.

Efter erhållet förslag till Biskops-Embetet i Lunds Stift utnämndes han af Kongl. Maj:t till Biskop och Akademiens ProCancellor 1811, och till L. N. O. s. å. 1815 till Com-mendör af samma K. Orden.

Under Biskop F:s Ephorat hafva hus för lärda Skolor ny-byggets, inköpts, ombyggets — i följd deraf invigts — i Lands-

krona, Malmö, Carlskrona, Christianstad, samt ett nytt hus för Vexelundervisningen i Ystad. I alla städerna äro Latinska skolor, utom i Engelholm; men der är en Borgar-skola inrättad. I Malmö är en Apologist-class och en förberedande class inrättade. Folkskolorna räknades först år 1814; då funnos 155 med stående lön för lärare och bestämde läsrum. 338 voro ambulatoriska. År 1826 funnos i stiftet 223 ständiga Landtskolor med hus, af hvilka 115 blifvit uppförda sedan 1814. 9 ständiga skolor höllas i lärarnes egna hus. 239 voro ambulatoriska. 1832 funnos 356 skolhus, 26 skolor i lärarnes hus, 431 ambulatoriska. Från d. 1 Maj 1832 till Febr. 1835 hade tillkommit 24 skolhus. Resultatet ungefärligen: Skolhus vid F:s tillträde till Stiftsstyrelsen 150, nu nära 400. I en mängd af dessa följes Vexelundervisnings-metoden, både i stad och på land. Biskop F. har hållit 154 Biskops-visitationer, oakadt den tid Riksdagarne upptagit. Som Pro-Canceller har han haft det nöjet se Professors-stolar ökas från 19 till 24.

Biskop F. bevistade Riksdagarna i Stockholm 1809, i Örebro 1810 och 1812, samt de, som å förstnämnda ställe hållits åren 1815, 1817, 1822, 1826 och 1834. Var Ordförande i Eccles. Lag-Utskottet 1815 och 1818; höll predikan vid Riksdagarnes början 1812 och 1817; officierade vid H. K. H. Kronprinsens Confirmations-akt i K. Slotts-Capellet 1815, vid H. Maj:ts Kröning 1818, vid Dr. Hedvig Elisabeth Charlottas jordfästning s. å., vid H. K. H. Kronprinsens och Dess Gemåls Förmålnings-akt 1823; var Fadder vid H. K. H. Hertigen af Östergöthland Oscar Fredriks Döpelse 1829 och assisterade s. å. vid H. M. Drottningens Krönings-akt.

Kallades till Led. af Samf. pro Fide et Christ. 1809, af R. Patr. Sällskapet 1810, af Evang. Sällsk. 1811, af Sällsk. pro Patria, af Physiogr. Sällsk. i Lund, samt till Ordförande i Bibel-Sällskapet derstädes 1815, af Sällsk. till utgifvande af Handlingar rör. Skand. Hist., af K. Landtbr.-Akad. och Sällsk. de Nödlidandes Vänner 1816; af K. Vet. och Vitterh.-Samf. i Götheborg 1811; af Sällsk. för befrämjande af Vexel-Undervisningen 1824, af Danska Oldskrifts-Selskabet 1827, af R. Vitterh. Hist. och Antiqu. Akad. 1829, af Societas Historico-Theologica i Leipzig 1831 och af Linnéiska Samf. för Natural-Historien 1832.

Gift: 1) 1798 med *Agneta Sophia Lindman*, † 1805, dotter af Lands-Kammereraren Peter Zach. L. 2) 1806 med *Helena Joh. Billberg*, dotter af Pr. och Kyrkoh. i Bunke-

Med Elias B. — Barn, alla med första gifftet: 1. *Jakob*, se nedanf. — 2. *Lovisa Petronella*, f. 1797, gift 1825 med Capitainen Carl v. Greiff; — 3. *Margareta Sophia*, f. 1799, gift 1825 med Chemiæ Prof., Contr.-Prosten, D:r A. Engeström; — 4. *Peter Georg*, f. 1800, Cancellist vid Skånska Hofrätten; — 5. *Vilhelmina Ulrika*, f. 1802, † ogift 1829; och — 6. *Adolf*, f. 1803, † 2 dagar efter födelset.

Skrifter: 10 Disput. — Lunds Stifts Prestmötets Haudl. Lund 1795. 8:o. — Matrikel öfver Lunds Stifts Presterskap 1798. Derst. 4:o. — Handl. rör. Prestmötet i Lund 1799. Derst. 8:o. — Prof-Predikan i V. Karup och Hof, på Allhelgona-dagen 1801. Derst. 4:o — Predikan i Dalby kyrka, före några fångars afrittande 1803. Derst. 4:o. — Dictamen till Hög. Presteståndets Protocoll, rörande obilligheten af påståendet om något särskildt bidrag af Rikets Presterskap till Staten 1809. Sthm 4:o. — Åminn.-Tal öfver Kyrkoh. Theol. Cand. Nils Tidner. 1810. Lund 8:o. — Likpredikan öfver Biskopen, ProCanc., C. N. O. m. m. Nils Hasslén, 1811. Derst. 8:o. — Predikan vid Riksdagens början i Örebro 1812. Derst. 8:o. — Tal å Hög. Presteståndets vägnar vid Riksdagens slut 1815 till de öfrige Resp. Riksstånden. Infördt i Presteståndets Protocoll. — Tal vid öppnande af Lunds Bibel-Sällskap d. 10 Nov. 1815. Derst. 8:o. — Åminn.-Tal öfver Contr.-Pr. och Kyrkoh. i Hasslöv af Götheborgs Stift D:r P. Osbeck, 1816. Christianstad 8:o. — Tal i Lunds Bibel-Sällskap d. 30 Nov. 1816. Lund 8:o. — Predikan, hållen i Lunds Domkyrka, då H. K. H. Kronprinsen uppnådde myndig ålder d. 4 Juli 1817. Derst. 8:o. — Predikan vid Riksdagens början i Stockholm s. å. Sthm 8:o. — Likpredikan öfver Theol. Prof., Pr. och Kyrkoh. D:r R. Rothstein, 1820. Lund 4:o. — Predikan inför K. Hofrätten öfver Skåne och Blekinge, 1821. Christianstad 8:o. — Berättelse om Foralemnningar af Tycho Brahes Stjerneborg och Uranienborg på Ön Hven s. å. Sthm 8:o. — Anmärkuingar vid Biskopen Münters Biographi öfver Eskil, Nordens förste Primas, 1826. Christianstad 8:o. — Oratio Synodalis de Fatis Articuli de Prædestinatione in Sueciâ, s. å. Lund 4:o. — Åminn.-Tal öfver Contr.-Prosten och Kyrkoh. i Vestra Karup, Mag. S. D. Nilenius, 1832. Lund 8:o. — Dessutom åtskilliga andra Tal, Bönor o. s. v.

(Källor: Lunds Stifts Matr. — Ståhls Biogr. Underrättelser. — Särskilda Meddelanden).

4. FAXE, JAKOB.

Son af den föregående. Föddes d. 21 Juli 1796. Vid 9 års ålder måste Jakob F. se sin moder bortgå, med blef

sedc me a lycklig nog, att erhålla en ny moder, hvilken med utmärkt ömbet omfattade den, synbarligen genom själens förtidiga mognad, till helsan försvagade gossen. Han erhöi Studentbref 1804, ehuru fadren ej tillät att han derom under rättades. Det blef honom först bekant, då han vid Magisterpromotionen 1805 frambar till Parnassen de frånvarande Promovendernes lagerkransar. Promotor satte då en krans kring hans tinning till förebud af en blifvande ärofull lager. Då var allmänt erkändt, att han för sina kunskaper rättvist uppfördes först å förslager både inom Theologiska och Philosophiska Faculteterna, såsom den för året bäst betygade, då han undergått de för Magister-cursen erforderliga examina. Premierna afsade han sig likväl vid begge tillfällen till förmån för andra. Likaledes afsade han sig första hedersrummet vid Promotionen 1817, till hvilket han egde rätt, såsom egande de högsta betygen, hvilkas rättvisa också hvarje kamrat erkände, och ibland dessa befunno sig en Reuterdahl, en Sv. Hylander, en Hill, en Ekstrand m. fl. Han hade ej ens der vid tillfälle att rådfråga sin fader, hvilken då var frånvarande.

Magister F. beslöt först att ingå i R. Cancelli och undergick juridiska examen 1818. Antogs till E. O. Cancellist i Eccles. Expedit. 1819. Återvände dock innan årets slut till det Akademiska lugnet. Han kallades till Docens i Græsk. Litteraturen 1820, sedan han med högsta betyget afgifvit och försvarat några öfversättningar ur Plato. 1822 förestod han någon tid Professionen i lefande språken. 1824 bestred han en tid Græsk. Professoren. År 1823 blef han E. O. v. Bibliothekarie vid Universitets-Bibliotheket och s. å. Ord. Amanuens. Här kom honom förträffligt till pass den bibliognosi, han haft tillfälle förvärfva i sin faders Bibliothek, bestående af mer än 3000 band. "Han författade en förträfflig systematisk Catalog öfver folianter och quarter i Akademiens Historiska Bibliothek och förrättade sin tjänst vid Bibliotheket med den mest utmärkta skicklighet, nit och oförtrutenhet", enligt Prof. och Bibliothekarien Lidbecks yttrande, anfördt i Dr A. Z. Petterssons Minnesteckning. Det är ock sannt, att denna Catalog är den bästa, som från Akademiens stiftelse till närvarande tid blifvit vid Lunds Akademiska Bibliothek författad. Af de förut varande Catalogerne hade han ringa ledning; men mycken missledning hade de meddelat, om han ej med sin utmärkta grundlighet gått tillväga. En asketisk skrift: de Corona Angelica var förd till Engelska historien, en mängd dylika exempel att förtiga.

För den Akademiska läraren i Grekiskan var det lätt att inse, att den studerande ungdomen behöfde en säkrare och fullständigare grammatisk handledning än Gezelii och Dahls, hvilkas läroböcker mest begagnades. För att afhjelpa detta behof, utarbetade F. derföre 2:ne öfversättningar, den ena från Tyskan af Buttmanns Grekiska Skol-grammatik, tryckt i Lund 1825, och från Danskan af Fredr. Lange's det Græske Sprogs Grammatik, till Scholernes Brug, som utgafs äfven i Lund 1826. Det förstnämnda arbetet är försedt med förord af Biskopen Dr E. Tegnér. Döden afbröt fulländandet af ett arbete: De populi Atheniensis in φύλας & δήμους, atque Romani in tribus & curias distributione, med hvilket Docenten F. ernat speciminera för Adjuncturen i Grekiska och Romerska Litteraturen. Han kallades 1825 till Led. i Physiogr. Sällsk. i Lund. Död d. 27 Mars 1827, hedrades han med en stor och öm saknad bland alla, som kände honom. Skalder sjöngo vid hans graf. Tegnér yttrar bland annat:

— — Din Jacobsstige till himlen

Steg du för tidigt uppå, kunde väl stannat hos oss . . .

Alla vi älskade ju det redliga sinnet, det fasta,

Färdigt att lefva ej blott, färdigt att dö för en vän.

Säkrare, sade vi oss, graviterar ej Jorden till Solen

Än till Andarnes Sol, än till det Rätta hans själ.

Alla vi älskade ju den hlyge, som gömde sitt värde,

Som i förseglade hvalf Konungar gömma sitt guld.

Flärden, så sade vi oss, predikar sin vishet på torget;

Den som det djupare vill, tänker och tiger och hör.

Och Thomander:

Häsk på allting tusselt som Du var;

Intet under att Du flärden skydde,

Valde dina Greker och din Far,

Framför lyckan, som Du redligt flydde.

Skrifter: Se ofvanföre.

— N.

FEIF, CASTEN.

Ätten härstammar, liksom så många andra på vårt Ridarhus, från Skottland. Svenska Stamfadren, *James Fyf* från Montrose, inkom i K. Gustaf II Adolfs tid och nedsatte sig som handlande i Stockholm. Sonen, *Peter*, följde samma yrke och var Kramhandlare. Han var gift med *Maria*, dotter af

Vinskänken vid Norrmalmstorg, *Casten Hoff*, hvilken utan tvivel varit en i sitt yrke ansedd man, då samma värdsbus ännu i dag bibehållit hans namn.

De båda sistnämnde voro *Castens* föräldrar. Födelse-året var 1661, d. 29 Sept. I sin barndom blef han satt till en hattmakare, med hvilken han for till Finland och i hvars hus han tillbragte trenne år, till dess hushondens gjorde bankerott, då unge Casten återvände till Sverige och började studera. Hans kännedom af Finska språket samt hans färdighet i skrivande beredde hans lycka. Sedan han ingått i R. Cancelliet, blef han först Cancellist, så Registrator, sedan Kongl. Sekreterare, i hvilken beställning han 1703, jemte båda sina bröder (se nedanf.) adlades. År 1708 vardt han Krigs-Råd, och följande året Cancelli-Råd och Stats-Sekreterare af Inrikes Expeditionen. År 1714 utnämndes han till Landshöfding i Vestmanland, vid hvilken tid han i Wallachiet utfärdade resepass för sin Konung, då denne förklädd, under namn af Carl Frisk, från Turkiet reste till Stralsund. Som han hos R. Carl XII stod i stor nåd, fick han 1714 det förtroendet, att vara Ombuds-Råd vid Krigs-Expeditionen. Dock stadnade ej hans lycka med hans herres bortgång. Ty 1719 blef han upphöjd till Friherre, och slutligen 1723 President i Kgl. Stats-Contoret. Afled d. 12 Mars 1739 utan manliga arfvingar, och ligger begrafven i Öby kyrka i Nerike. Gift med *Anna Chr. Barchusen*, Borgmästar-dotter från Arboga.

Bröder: 1. *Peter*, tjente i sin ungdom dels på Svenska, dels på Holländska, dels på Engelska flottan; blef slutligen 1730 Vice Amiral, 1734 Chef för Stockholmska Eskadern, och 1756, kort före sin död, Amiral och Amiralitets-Råd. Gift med *Anna Chr. Lagerbjelke*. — 2. *Johan*, hinstade såsom Lieutenant vid Gardet slaget vid Pultava, der han blef blesserad och tagen till fånga, hemkom 1718 och dog 1756 såsom Capitaine, ogift.

(Källor: *Stjernmans Matr.* — *Norberg*, *Carl XII:s Hist.* — *Gezellii Biogr. Lex.*)

FERLA, ÅKE BENGTSSON.

Skref sig till Eka, var en son af Riks-Rådet *Bengt Nilsson* till Bergshammar och *Bengta Åkesdotter* *). Sedan han

*) System *Christina* var gift med RR., Lagmannen och Gubernat. i Småland Frih. C. Gera; deras dotter var moder till RR. Guvern. i Revel Erik Gabrielson Oxenstjerna † 1594.

hemkommit från långvariga vandringar i främmande länder, blef han först begagnad i Danska kriget, sedermera 1563 utnämnd till Fält-Öfverste i Lifland; 1564 skickades han med en commendering till Bleking, der han intog Lyckö slott, 1568 belägrade han förgäfvos Bohus och Elfsborg, och blef derföre afsatt från befälet. Lika liten framgång röntes fem hans efterträdare, bland andra Pehr Brahe och Carl de Mornay, hvilka alla, kort efter hvarandra, entledigades. År 1566 blef F. Öfverste på Varberg, och 1567 Fält-Öfverste. Vid Dr. Catharina Månsdotters kröning undfick han Riddare-slaget, tillika med tvänne Drottningens morbröder, som voro bönder från Medelpad. F. hade undanbedt sig denna nådebevisning, men då Konungen fortfor i sin föresats, måste han gifva efter. År 1570 blef han Slottslofven på Kalmars slott. S. å. Riksråd. Dog d. 9 Dec. 1578, och begrofs i Gråmunkeklostret i Stockholm. Ätten utgick med honom på svärdssidan. F. var "en myndig, förfaren, lärd och väl försökt adelsman." Till Sturarnes anslag hyste han misstroende, hvartill kan slutas af ett hans yttrande, "att om ingen annan funnes, så skulle han vilja vara Nils Stures bödel."

(Källor: Stjernmans Höfdinga-minne. — Gezelii Biogr. Lex. — Fryxells Berättelser m. fl.).

C — M.

FERNER, BENGT.

Föddes d. 10 Nov. 1724 uti Nyeds prestgård i Vermland. Fadren *Georg Ferner* var Prost och Kyrkoh., och modren hette *Anna Helena Noréen*; båda härstammade de från två gamla prestslägter, af hvilka den förre bland sina medlemmar räknade flera, som slagit sig på borgerliga yrken. F. blef Student i Upsala 1743, Astron. Observator 1751, Lärare i Mathematik och Astronomi vid Navigations-skolan i Carlskrona 1756; bestred Astron. Professionen i Upsala från 1756 till 1758; anträdde s. å. en utländsk resa, från hvilken han återkom 1763, då han utsågs till Kronprinsens Lärare; erhöll titeln af Cancelli-Råd 1765, adlades 1766, R. N. O. 1778.

F. var sedan 1753 Medlem af K. Vet. Akad. i Stockholm; under sin utländska resa hade han blifvit invald till Led. af Vet. Societeten i London, till Corresp. Led. af Vet. Akad. i Paris och dessutom till Medlem af den i Montpellier nyligen inrättade Vet. Akad. I Sverige erhöll F. kallelse till en plats i Vet. Societ. i Upsala 1786, och i K. Vitterh. Hist. och Ant. Akad. 1786. Han tillhörde äfven Patr. Sällskapet. Bevistade

5 Riksdagar, nemligen åren 1778, 1780, 1789, 1792 och 1800, och på de fyra sednare tillhörde han Riddersk. och Adels Electorer; satt i Lag-Utskottet vid de 2 första af dessa Riksmöten och tillhörde Hemliga Utskottet år 1789.

År 1770 ingick han äktenskap med *Dorothea Janke*, dotter af Justit. Borgmästaren i Norrköping, och enka efter Rådsmannen Gartz. Hon bragte honom 4 styfbarn; men deras eget äktenskap blef barnlöst. Han sjelf afled d. 18 Nov. 1802.

Om F:s barndom och ungdom är ingenting bekant, utom det, att han erhöll en vårdad uppfostran och en sorgfällig undervisning, som förberedde honom till de Akademiska studierna, bland hvilka han företrädesvis älskade de matematiska. Vid Akademien afhörde han Klingenstjerna och Strömer, och deltog i den sednares astronomiska observationer, hvarunder han genom sitt säkra öga och sin noggrannhet vann dennes förtroende och sedermera dess vänskap. En verksam del tog han i synnerhet i de corresponderande parallax-observationer, som åren 1749—50 anställdes på en gång i Upsala af Strömer, i Berlin af La Lande, och på Goda Hopps-Udden af de la Caille. Hans dervid ådagalagda nit och skicklighet beredde hans utnämning till Observator.

En Navigations-skola hade blifvid anlagd i Carlskrona, och F. utnämndes dervid till Lärare i Matematik och Astronomi, med skyldighet att göra tillämpning på navigation och skepps-manövrer, och att derjemte anställa observationer till sjös jemte de deraf beroende calculer. Likväl kom han aldrig att tillträda denna befattning, utan Strömer åtog sig att på obestämd tid bestrida dem, medan F. förestod Astron. Professionen i Upsala. Man önskade troligen, att på en lärarplats, som stod så nära i samband med det praktiska, som den i Carlskrona, se förenad med F:s theoretiska underbyggnad en öfning i tillämpningen deraf, som han ej ännu i så hög grad hunnit tillegna sig, som den vida äldre Strömer. F. bestred med heder nämnde Profession, hvarmed han fortfor till år 1758, då tillfälle öppnades att företaga en utländsk resa i sällskap med Bergs-Rådet Lefebure. Vägen togs från Stockholm öfver södra Sverige till Tyskland, och vidare till Holland; hvarifrån de begåfvo sig till England, till Frankrike och Italien, derifrån till Österrike, och sedan genom Böhmen, Sachsen, Brandenburg och Pommern till fäderneslandet tillbaka. De återsågo Stockholm i Dec. 1763. Ingenting märkvärdigt undföll F:s uppmärksamhet. Öfver allt hvad F. såg, förde han en dagbok, och upptog deruti händelser som rörde

honom sjelf och mångfaldiga uppgifter af anekdotiskt interesse. Arbetet växte till fyra handskrifna voll. in folio, och var efter hans död ännu i hans släktingars förvar. Det lemnar tillfälle till läsvärda och underhållande utdrag, efter hvad F:s Minnes-talare försäkrar. Längst uppehöll sig F. i England och Frankrike, tvänne länder, i hvilka han lättast kunde inhämta hvad som stod i sammanhang med navigationen, och som till en del utgjorde resans hufvudändamål. Han kunde der få se de bästa instrumenter i nämnda vetenskap, och göra sig under-rättad om dessas construction och användande. Ett år dröjde han i hvardera af dessa riken, och gjorde bekantskap med både Engelska och Fransyska Geometrer och Astronomer; bland andra märkvärdiga män med d'Alembert. I Italien uppsökte han två berömda Geometrer Paul Frisi och Perelli, och knöt med den sednare i synnerhet ett nära vänskapsband. I Wien fick han tillträde hos Astronomen Hell, och i Berlin blef han personligen känd af den ryktbare Euler.

Hemkommen uppvaktade Euler DD. MM. Kon. Adolph Fredrik och Dr. Lovisa Ulrika jemte Kronprinsen Gustaf. Han hade mycket interessant att berätta om sina resor, och fram-ställningssättet skänkte deråt ett ökad behag och värde. Man fästade uppmärksamhet vid honom, såsom en användbar person, och då Stats-Sekreteraren Klingenshjerna af ålder och sjuklighet hindrades att fortfara med sin undervisning för Kronprinsen, utsågs F. till hans efterträdare. Detta uppdrag uppfyllde han så, att Kronprinsen år 1763 sjelf yttrade sin önskan, att längre få begagna hans handledning. Den upphörde också ej, förrän år 1771, då lärjungen bar Svenska Kronan, och var hemkommen från sina utländska resor. F. erhöll en pension af 500 Rdr, och dessutom många vedermålen af den kungliga nåden, hvarpå vi anført flera intyg. Men hvad han önskat och äfven förtjent, kunde han dock icke ernå, nemligen en publik tjänst, i hvilken han kunnat gagna fäderneslandet med sina utbredda kunskaper, hvilka ej inskränkte sig inom den matematiska sphæren, utan derjemte omfattade historia, statistik och stats-ekonomi. Han hade äfven till förbättring i sina villkor behöft den lön, som en dylik plats kunnat bereda. Pensionen var ej mera tillräcklig för hans behof. Men hans önskan blef ouppfylld. Ingen plats vid rikets Akademier var ledig, som F. kunde söka, och som var förenad med löneförmåner. Möjligen önskade han ej heller en dylik lärare-befattning för rikets ungdom, sedan han handledt Sveriges Konung. Han hade, såsom sist befordrad, då måst intaga

sin plats sist bland sina Colleger. Vi upptaga ur minnetalet denna föreställning, utan att dervid fästa någon vikt, då den omständigheten, att ingen plats vid rikets Universiteter var ledig, är en tillräcklig förklaring för att F. ej sökte eller erhöill någon. Han hade velat i civil tjenstväg användas, der hans statistiska och ekonomiska insigter kunnat komma det allmänna till gagn; men åren gingo utan att någon befordran uppnåddes, tills F. blef likgiltig derför, och i sin ålder fann en giltig anledning att inskränka sig inom sitt vetenskapliga otium. Huru detta blef verksamt, derom vittna de tal, hvaraf flera hafva vetenskapliga ämnen till föremål, och som han höll dels i Vet. Akad., dels i Vitterh. Hist. och Ant. Akad. Den förstnämnda af dessa Akademier förvarade äfven bland sina handlingar de Meteorologiska Observationer, som F. åren 1748—56 samlat och insändt.

F. använde sin mesta tid på läsning. Företrädesvis älskade han Mathematiken. Han var mycket språkkunnig. — Till Vet. Akad. har han öfverlemnadt ett capital af 1000 Rdr Bco, hvaraf räntan skulle användas för afhandlingar i de mathematiska vetenskaperna.

F. var starkt byggd och hade en jemn helsa. Han uppnådde 78 år. Till karakteren var han en "ärlig, redlig och rättskaffens man, långt skild från falskhet, flärd och smicker." Han fattade en öfvertygelse endast på säkra grunder, men vidhöll den sedan orubbligt. Han var betänksam på att antaga något nytt. På hans ord och löften kunde man lita. Hans vänskap var fast och ohycklad. För att tjena en vän, räknade han ej hvad möda det kostade. För de tjenester, som andra visade honom, upphörde han aldrig att vara tacksam. Detta intygas af en vän, som känt F. i sextio år. Till sinnelaget var F. lugn, och blef ej nedslagen af motgångar. I umgänget var han fri och okonstlad, och deltog gerna i glada och med anständighet muntra sällskaper." Han yttrade sig klart och fåordigt, och med fördragsamhet mot andras meningar, när dessa voro i strid hans egna.

Vet. Akademien har öfver F. slagit en medalj. Då F. blef adlad, inskjöt han blott en bokstaf i sitt namn och skref sig *Fernner* i stället för *Ferner*.

Skrifter: 3 Disp. — 7 Tal och 9 Rön i K. Vet. Akad. Handl. — Åminn.-Tal 1. öfver Prof. M. Strömer 1772; 2. Prof. A. Berch 1776; 3. Gräfe Carl Rudenschöld 1785; 4. Gr. C. Joh. Cronstedt 1786. — Försök att upptäcka Vetenskapernas upprinnelse och gifva

en utväg att förminska de ofantliga årtal, som förekommit i äldsta historien, till ett skäligt antal af solår, i Vet. Akad. Handl. Del. VII. — Bref till N. N. Se Lärda Tidn. 1757 N:o 62. — Bref under en utländsk Resa 1758—63 till P. Wargentin i Sv. Mercur. 1763 sid. 794 o. följ. — Bref till Gjörrwell dets. 1764 sid. 114 o. följ.

(Källa: Rehbinders Matr. — Fernow, Beskr. om Vermland, Melanderhjefms Lefn.-beskr. i Vitt. Akad. Handl. Del. 9. — Rosenhaues Anteckn.).

C—M.

F E R S E N, F A B I A N V O N. — F., O T T O V I L H E L M V. — F., R E I N H O L D J O H A N V. — F., A X E L F R E D R I K V. — F., A X E L V.

Denna gamla adeliga ätt skall ursprungligen härstamma från Hessen; derefter bosatt sig i Holland, derifrån flyttat till Skottland, sedan utgreanat sig i Polen, Pommern, Estland och sist i Sverige.

1. F E R S E N, F A B I A N V O N.

Var född 1626 i Revel, son af Öfverste-Lieut. *Reinhold Fabianson v. F.* med *Dorothea Wrangel*, hvars fader var Öfverste och Landträd. Helt ung skickades han 1643 till Sverige och blef anställd vid Dr. Christinas lysande hof, men emedan hagen mera lekte på krigsbragder, utbad sig den unge ädlingen att få tjenstgöra på flottan, som nu under Amiral Carl G. Wrangels anförande utlopp emot Danskarne. Men då en hastig fred gjorde slut på detta krigståg, begaf han sig till Svenska armeen i Tyskland, och blef der 1645 Capitaine vid Torstensons regte. Han utmärkte sig der på ett sätt, som året derefter förskaffade honom Majors-fullmakt, och inom nästa års slut var han redan Öfverste-Lieutenant.

Efter freden företog han 1650 en resa genom Nederländerna till Frankrike. Hemkommen blef han af K. Carl X Gustaf 1657 förordnad till Commandant i Krakau. Nästa år åtföljde han armeen till Danmark, och erhöi i slaget utanför Kroneborg 3 farliga sår, hvarefter han straxt derefter upphöjdes till General-Major. 1659 blef han åter commenderad för Köpenhamn, och derpå skickad till det belägrade Stralsunds undsättning. År 1663 utnämndes v. F. till Guvernör öfver Lifland och Riga, och 1668 till General-Lieutenant af Infanteriet. År 1674 vardt han General af Infanteriet och tillika upphöjd i Friherrligt stånd. När han året derefter kom

till Stockholm, utnämndes han till Krigs-Råd, med befallning att öfvervara alla viktiga krigs-deliberationer. Vid Danska krigets utbrott 1675 blef han General-Fältmarskalk, General-Guvernör i Skåne, och Uppsyningsman öfver allt hvad der hörde till milicen och fästningarna. Alla dessa viktiga förtroenden skötte han på ett sätt, som tillvann honom så väl Konungens nåd, som medborgares aktning. Inemot krigets slut fick han 1677 befallning, att i en viktig angelägenhet afgå till Lifland. Men döden kom emellan och slutade hans lefnad i Malmö d. 30 Juli 1677. Kort före sin död (enl. Stjernman skedde det 1678, efter hans död) blef han upphöjd till Riks-Råd. Liket fördes till Revel och nedsattes der i familjens graf i Domkyrkan. — Gift 1657 i Krakau med *Sabina Elisabeth Vesterhage*, enka efter Öfverste Breitlach, hvilket äktenskap blef ofruktsamt.

Broder: HANS REINHOLD, från hvilken den greffliga Fersiska ätten härstammar, född 16.., var, då han jemte Brodern blef Friherre, General-Lieut. och Guvernör i Riga; erhöill till Friherrskap Skabersjö gods i Skåne, som hädanefter skulle kallas Kronendal. Befordrades 1682 till Guvernör öfver Ingermanland och Rexholms Län, afled 1683. Gift 1. med *Cath. Elis. Burth*; 2. med *Anna Magd. v. Tiesenhausen*. Hans son var *Reinhold Johan*, se nedanf. N:o 3.

(Källor: Personalier vid Likpred. — Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex.).

2. FERSEN, OTTO VILHELM von.

Föddes 1623 i Revel; Fadren, förmodligen en farbroder till N:o 1, var Lieuten. *Herman Fabianson v. F.*; Modren *Marg. Anrep*, hvars fader var Fältmarskalk och Landt-Råd. Vid 18 års ålder följde han Öfverste Hans Wachtmeister öfver till Sverige och blef Hofjunkare hos Dr. Christina. Derifrån begaf han sig i krigstjenst och blef Volontär under General-Major Wachtmeisters commando, samt kort derefter Cornet, i hvilken egenskap han tjente under Danska fejden. Efter åtskilliga bevisade mandosprof blef han befordrad till Lieut. vid Fältmarskalken Wrangels Lifgarde. I den skarpa träffningen vid Donau 1648 blefvo tre hästar under honom skjutne, och han sjelf farligt sårad. Vid Prags öfvergång till de Svenske blef han Ryttmästare.

Efter fredsslutet begaf han sig till Frankrike, och befordrades der till Major vid General Rosens regte. I slaget vid

Sainth-Marth blef han bleaserad och råkade i yttersta lifsfara, emedan han red på en Ungersk häst, som, ursinnig af elden, flera gånger med honom rusade in i fiendens leder, och slutligen sprang med sin ryttare ned i en djup ström, der han sannolikt skulle omkommit, om han ej af sjelfva fienden blifvit räddad.

Sedan v. F. tagit afsked ur Franska krigstjensten, reste han tillbaka till Sverige och blef Kammarherre hos K. Carl Gustaf. Sedan han bivistat kröningen, fick han befallning att till Danmark åtfölja Dr. Christina på hennes resa ur riket. Vid Polska krigets utbrott beledsagade han såsom Hofmarskalk Ronungen på dess resa till rikets södra provinser. Jemte bibehållande af sin Kammarherre-beställning utnämndes han 1655 till ÖfversteLieut. vid Lifgardet. Derefter reste han på värfning till Tyskland, der han åter råkade i lifsfara genom en häst, som skyggade. Sedermera bivistade han de Polska och Danska fälttågen, och avancerade till Öfverste. För sitt särdeles tappra uppförande vid ett tillfälle fick han af Ronungen 1000 dukater till skänks.

Efter Polska krigets slut vardt v. F. Landt-Råd i Estland. År 1672 befullmäktigades han af Adeln i denna provins, att resa till Stockholm, för att af K. Carl XI söka bekräftelse på dess privilegier. Under vistandet der blef han 1674 jemte sina båda cousins (se ofvanf.) samt sin yngre broder, *Herman*, som då var Capitaine, benådad med Friherrlig sköld, äfvensom befordrad till General-Major och kort derefter till General-Lieutenant. År 1675 beordrades han att jemte armeen begifva sig till Norriska gränsen, Danskarne till mötes. I slaget vid Lund fick han 2:ne sår, måste slutligen gifva sig fången och blef förd till Danmark, der han ovärdigt behandlades och led dessutom stora plågor af sina blessurer. Efter några år, tillbragta i den uslaste belägenhet, fick han tillåtelse att resa till de varma baden, dock på sin parole, att derefter åter inställa sig. Efter återkomsten erbjöds honom friheten emot en lösen af 3000 Rdr, men som han ej förmådde anskaffa dem, måste han återvända till sitt fängelse och qvarblifva ända till dess, efter den tappre Fältmarsk. Gr. Königs-marcks seger på Landt-Rügen, han mot några Danska officerare utvexlades.

Efter återkomsten blef han 1681 Guvernör samt sedermera General-Guvernör i Narva. Här förlorade han vid den eldsvåda, som 1681 öfvergick staden, all sin egendom och var till och med sjelf helt nära att omkomma i elden. År

1693 tillsändes honom Fältmarskalks-fullmakt. 1698 tog han afsked från sitt General-Guvernörs-embete och tillbragte sin öfriga lefnad på sitt landtgoods Curnell vid Revel. Oaktadt alla de många lifsfaror han bestått och sina många blessurer uppnådde han en ålder af 80 år, då han 1703 afsomnade. — Gift 1669 med *Gertrud v. Yxkull*, enka efter Öfversten Frih. Hans Wrangel till Ludenhoff. Med honom utdog denna friherrliga ätt på svärdssidan.

(Källor: Personal. vid Likpred. — Sjerumans Matr. — Gezelii Biogr. Lex.).

3. FERSEN, REINHOLD JOHAN von.

Född 16... , son af General-Lieut. och Guvernören Frih. *Hans Reinhold v. F.* (se under N:o 1) med dess första Fru. Tidigt egnade han sig åt krigstjensten; år 1701 vid öfvergången öfver Düna-strömmen nämnes han såsom Öfverste. I slaget vid Clissow stod han med sitt regimente på venstra flygeln. År 1702 utnämndes han till General-Major och Commandant i Götheborg och kort derpå blef han General-Lieut. och Guvernör i Wismar. I början af 1711 kallades han till Råds-embetet, jemte det att han skulle bivista öfverläggningarna i Krigs-Collegium och Defensions-Commissionen. Då R. Stanislaus s. å. kom öfver till Stockholm, emottogs han och fördes till R. Slottet af R. Råden Gr. Horn och Gr. v. Fersen. Äfven emottog han Arsprinsen af Hessen-Cassel vid dess högtidliga intåg i Stockholm 1715. I Grefve-stånd hade han 1712 blifvit upphöjd, hvarefter han skref sig till Granhammar; och s. å. utnämndes han till General-Fälttygmästare efter Frih. Sjöblads död. År 1713 vardt han President i Svea Hofrätt och dog 1717 (1716 enligt Stjernman).

Gift med *Anna Sophia v. Ungern-Sternberg*, dotter af Ståthållaren på Riga Slott, Frih. Wolmar v. U.-St. — Deras Son, Gr. HANS REINHOLD, som förut varit General-Lieut. af Cavalleriet, blef ock President i Svea Hofrätt och dog 1736. Han var gift med *Eleon. Marg. Wachtmeister*, dotter af R. Rådet, Fältmarskalk. och Presid. Axel Hansson W. till Melsåker, Granhammar och Hjelmarshäls.

(Källor: Rüdligs Flor. Stockholm. — Norbergs Carl XII:s Hist. — Sjerumans Matr. — Gezelii Biogr. Lex.).

4. FERSEN, FREDRIK AXEL VON.

Sonson af N:o 3, och son af General-Lieut. *Hans Reinhold*, se nyss förut. Föddes i Stockholm d. 5 April 1719. Redan han i Upsala fullbordat sina studier, trädde han 1740 som Adjutant vid Lifregimentet i krigstjänst. Befordrades 1741 till Cornet, 1742 till Lieutenant, och 1743 till Corporal vid af-Drabanterne. Därefter ingick han i Fransk krigstjänst och trädde sig upp till Öfverste för ett eget värfvadat regt. Han var Brigadier, då han 1750 erhöll General-Majors fullmakt i svensk tjänst. Redan förut, 1748, hade han blifvit utnämnd till R. S. O.

Efter återkomsten till Sverige valdes Gr. v. F. till Landtmarskalk, så väl vid 1755 års riksdag, som vid följande åren 1761 och 1769. Vid den förstnämnde läto Riksstånden öfver honom slå en medalj. S. å. blef han Öfverste för Konungens lifgarde, 1757 General-Lieut., 1758 C. S. O., 1763 General, 1765 R. och C. af R. M. O., 17... Commend. af Johanniterorden, 1770 Fältmarskalk, 1772 d. 22 Aug. Riks-Råd, hvilket embete han dock nedlade i Mars följande året. Föröfrigt fördröande i åtskilliga Commissioner, Deputationer och Directioner. Blott en obetydlig del af sin lefnad tillbragte han på sina gods Ljung och Löfstad i Östergötland. Det förra hade han såsom Fidei-commiss ärfvt af sin fader, som köpt det af änkefriherrinnan Grefvinnan Fleming; det sednare erhöill han genom sitt gifte med *Hedvig Cath. De la Gardie*, dotter af Riks-Rådet och Riksmarskalken Gr. Magnus Julius De la Gardie och Hedvig Catharina Lillie.

Riks-Rådet Axel v. Fersen var en talentfull, men stolt, djerf och herrsklysten man. Hufvudman för Hattpartiet, spelte han en stor role under sednare perioden af frihetstiden, och äfven under den följande periodens Riksdagar ställde han sig i spetsen för hela Adeln.

Redan hans första utnämning till General-Major 1750 är märklig, emedan första oenigheten emellan K. Adolph Fredrik och Rådet derigenom bereddtes. "Rådet ville vid tillfälle skapa sig en Lewenhaupt i Corporalen vid Drabanterne och Brigadieren i Fransk tjänst, Gr. Axel Fersen. Under det Prinsens var på jagt, satte de emot dess inhämtade vilja, honom jemte flera, på förslag. Han blef ock af Konungen, såsom ganska sjuklig och lätt att förleda, nämnd emot all tour och vanlighet vid vår armée. Liewen, som var Prinsens factotum, hetsade upp alla Öfverstar och Officerare att hämnas denna tort. Derigenom blef grunden åter lagd till ett Hofparti, och

Rådet eller Franska Partiet skildt från unga Hofvet." (Bonde Upplysn., Handskrift. Geijer, Sveriges Tillstånd s. 186).

Den första skådeplatsen för v. F:s aristokratiska verksamhet var Riksdagen 15 Oct. 1755 — Oct. 1756, då han i egenkap af Landtmarskalk förde sitt Stånds talan. Han anmälte redan i Sekreta Utskottets tredje session, huruledes ett missförstånd hade yppat sig mellan Konungen och Rådet, bestående deruti, att den förre icke utan pröfning ville underskrifva de mål, som af Rådet voro beslutade. Ärendet hänskjöts till Ständerna, som dömde till Rådets fördel, förklarande att Konungen vore förbunden att antaga och underskrifva det som de fleste af Riks-Råden ansågo för nyttigast; i fall detta förvägrades, erhöill Rådet rättighet, att medelst en namnstämpel aftrycka Konungens namn. Detta Ständernas beslut tillkännagafs Konungen i sittande Råd genom en stor Deputation af alla Stånden, anford af Landtmarskalken.

Just som Ständerna voro på väg att åtskiljas, upptäcktes en sammangaddning, åsyftande att öfverändakasta den närvarande Regeringsformen och förskaffa Konungen en utvidgad makt. Efter slutad ransakning erhöillo Konungen och Drottningen skarpa förebråelser, många straffades med hårdare eller lindrigare straff och tio halshöggos. Bland de sistnämndes antal befunno sig också Gr. Erik Brahe och Frih. Jakob Horn. Den förres grefvinna lærer med knäfall besvurit Grefve v. F., att genom sin inflytelse rädda sin make, men hon fann honom obeveklig. — Öfversten för Lifgardet fick vid denna Riksdag af Ständerna en särskild instruction, åsyftande att hålla Konungen och hans gemål under noggrann uppsigt, och Gr. v. F. utnämndes till detta embete.

Vid samma Riksdag hade äfven, genom Hattarnes bedrifvande, kriget mot Preussen blifvit beslutadt. Befalet gafs väl åt en Mössa, Fältmarsk. v. Ungern-Sternberg, men dels emedan denne tillhörde det andra partiet, dels sjelf saknade der till nödiga egenskaper, följde han mestadels den skickligare General-Lieut. v. Fersens råd. Omedelbart utmärkte sig också den sistnämnde 1759 genom intagandet af öarna Wollin och Usedom, då 1000 fångar gjordes, och genom brandskattandet af Camin, hvilket hörde till de märkvärdigare bedrifterna i detta för Svenska krigsåran så föga ärofulla krig.

Missnöjet med dess gång och med dem, som vållat det, utbröt vid den långa Riksdagen, som började d. 30 Oct. 1760 och slutade d. 20 Juni 1762. Emedan man förutsåg en storm mot Hattarne, hade i Riksdags-kallelsen, tvertemot riksdags-

ordningen, krigsbefalet, som mest bestod af detta parti, blifvit anmodadt att infinna sig. Eburuväl Konungen sedermera utgifvit befallning, att inga officerere af adeln utan särskildt tillstånd skulle få resa hem från Tyskland, hindrade detta icke, att ju en mängd midt under kriget lemnade armeen och strömmade till Riksdagen. Oaktadt den förstärkning, som Hattarne härigenom erhöilo, och ehuruväl Gr. v. F. återigen blef Landtmarskalk, kunde man ej förhindra det sedan 1738 undertryckta Mösspartiet, till hvilket Hofvet nu slöt sig, att mäktigt uppressa hufvudet och mer och mer befästa sig, ehuru väl man af fruktan att gå miste om Franska subsidierna afhölls att ännu bryta löst. v. F. sökte bibehålla enigheten, och varnade, att "riket går under." I denna afsigt närmade han sig å ena sidan till Hofvet, å den andra till de moderatare af Mössorna och sökte gå båda deras billiga fordringar till mötes. Detta bidrog att ännu några år fördröja Hattarnes fall, under det att båda partierna stodo i ett slags beväpnad neutralitet emot hvarandra, ehuru väl de, som hörde till den yttersta sidan af båda, voro missnöjde med denna hemedling, och alla, som ej hörde till Ständerna eller voro deras anhang, beklagade sig öfver bådadera (C. F. Scheffer, i *Handl. rör. Skand. Hist. Del. 16*).

Oredan i det allmänna penningeväsendet fordrade att en ny riksdag i förtid samman kallades. Den öppnades d. 25 Jan. 1763 och slutades d. 11 Och 1766, då klubban lemnades åt General-Adjutanten, C. S. O., sedermera Öfverståth. och Landshöfd. Frih. Thure Gustaf Rudbeck. Hattarnes redan vid förra riksdagen förberedda, men ännu uppskjutna nederlag följde nu: bland de få, som i Sekreta Utskottet förde det fallande partiets talan, höjde sig v. F:s värdiga och oförskräckta röst. Han försvarade ock de åtalade Rådsherrarne, bland hvilka ock befann sig hans sväger, Gr. Ekeblad. Den factionen, som nu bemäktigade sig statsrodret, var dock för ingen del benägen, att inrymma Konungen en förökad makt, hvilken tvertom snarare inskränktes. Det strypsystem, som till coursens styrande och credit-myntets upphjelpande vid denna riksdag vidtogs, och den skadliga verkan dessa åtgärder utöfvade på bergsbruket och de andra näringarne, i förening med det öfvermod Mössorna utöfvade mot det besegrade motpartiet, gjorde missnöjet med de nu rådande ännu större än det någonsin varit mot Hattarne, som nu, och Gr. v. F. isynnerhet, voro väl anskrifna vid hofvet. Den allmänna rösten fordrade Ständernas samman kallande; Konungen gjorde derom proposition i Rådet, som

hårdnackadt satte sig deremot, hvarefter Konungen nedlade regeringen. Det är bekant, att Collegierna vägrade att efterkomma Rådets befallningar, och ibland de förste, som tolkade dessa tänkesätt, voro v. Fersen och Ehrensvärd, som uppkommo i Rådet och anmälde, att Stats-Contoret icke ville anordna några medel till tropparnas underhåll. Rådet måste nu gifva efter, och en kallelse till Riksdag utfärdades, som sammanträdde i Norrköping d. 26 Apr. 1769, då v. F. med en öfvervigt af 234 röster framför General-Major Th. Gust. Rudbeck för tredje gången blef vald till Landtmarskalk, och bibehöll denna befattning äfven sedan Riksdagen blifvit flyttad till Stockholm. Tio Riks-Råder blefvo afsatte, och öfvervigten återkom på Hattarnas sida. Det bör anmärkas i hänseende till v. F., att i en tid, då corruptionen var allmän, han aldrig af det frikostiga Frankrike, oaktadt alla de tjänster, han, såsom den mest betydande af sitt parti, gjorde detta land, derifrån emottog någon gifva.

Thronförändringen gjorde en ny Riksdag, som begynte d. 13 Juni 1771, åter nödvändig. Till Landtmarskalk valdes Öfverkammarherren, R. S. O., sedermera Presid. C. N. O. Ax. Gabr. Leijonhufvud. Redan detta val och Fersens uteslutande förbehådde, att Hattarnas nyss vunna öfvervigt åter var förlorad. Båda partierne voro dock ense om, att hålla Konungamakten i lika trånga, eller ännu trångare gränсор än förut, men de voro oense om sättet; Mössorna ville öka Ständernas makt, Hattarna åter ytterligare befästa Rådets myndighet. De förra hade en öfvervägande inflytelse hos de trenne ofrälse stånden, som nu, icke utan öfvermod, började antasta Adeln och för sig också sökte vinna privilegier. Till det gamla parti-hatet hade alltså nu äfven ståndshatet sällat sig. Man förklarade samtliga Riks-Råden, med undantag af tvenne, ovärdiga Ständernas förtroende. Hattarne, som sågo sin undergång onödvärlig, gjorde dervid, tvert emot förmodan, nästan intet motstånd, utan slöto sig i tysthet intill Konungen, hvartill äfven Franska Ambassadören tillstyrkte dem. Många lemnade staden, och bland dem Gr. v. F., sedan han förut yttrat till Ständerna, att ingen vän af det allmänna bästa kunde gilla deras förfarande; att sakerna skulle mycket förändras innan de fingo se honom åter; han ville icke taga del i deras oenighet.

Denna spådom gick innan kort i fullbordan. Dagen efter revolutionen kallades v. F. till Rådsbordet. Vänskapen varade dock icke länge; sex månader derefter tog Aristokraten sitt afsked, och när sex år derefter (den 30 October 1778),

Ständerna åter samlades och Gustaf III utsträckte sin hand efter Bankens klenodier, uppträdde v. F. och yrkade instruction för Banko-utskottet. Konungen upptog detta mycket illa, och skall bland andra förebråelser hafva yttrat, att han ville ryckas med honom om spiran. v. F. berättas derpå hafva svarat, att han visste, att ett dylikt tillmål af en Konung plär vara dödens sändebud, men att han med sitt inträde i krigstjänst hade gjort fäderneslandet ett fritt offer af sitt hufvud. Det åtrade han icke, helst samma hufvud genom år och bräcklighet förlorat af sitt värde. Dock torde det ej kunna tagas utan Konungens egen våda.

Då Sprengtporten om vintern 1783 uppgjort den planen, att göra Finland till ett sjelfständigt Furstendöme under Rysslands beskydd, och meddelat denna plan åt v. F., afrådde honom denne derifrån; när den sedan genom andra blef meddelad Konungen, nödgades Sprengtporten gå i Holländsk tjänst och fick respengar af v. F. Likväl återkom han 1786, uppträdde som en häftig oppositionsman, men ingick sedan i Rysk krigstjänst.

När Gustaf III, som fann 1772 års Regeringsform otillräcklig till genomdrifvandet af sina planer, och derföre 1789 ånyo sammankallat Ständerna, fann han redan i början af detta oroliga riksmöte Adeln beredd på ett bestämdt och kraftigt motstånd. Första utbrottet föranleddes af Konungens obegärlighet för tillsättandet af ett StatsUtskott, hvilket, i följd af Regeringsformens tydeliga föreskrift och bruket vid de tvenne föregående riksdagarna, skulle öfverse Rikets penningeväsende, hvaremot Konungen ville draga detta under Hemliga Utskottet. Ett häftigt buller uppstod i följd deraf på Riddarhuset, och då Landtmarskalken, Gr. Charles Emil Lewenhaupt, ville afstyra det, hotade man honom med knytnäfvarna. "För att bilägga söndringen mellan Adeln och Konungen begärte F. att enskildt få tala med Konungen. Samtalet varade i två timmar, mellan fyra ögon. F. beviste då, huru Konungen hade öfverträtt alla paragrafer i Regeringsformen, värfvat anhängare i Ofrälse-stånden på Adels bekostnad, och tillade, att inga utvägar stodo i Konungens magt att tvinga Adeln att vika från en bokstaf i grundlagen, samt att om våld försöktes, vore Adeln färdig att förr låta begrafva sig under spillrorna af sina bänkar, än uppoffra det ringaste af friheten. Han bad slutligen, att Konungen måste följa en rättvisare väg, då Adeln ej skulle eftergifva något annat Stånd i nit för Ko-

nung och Fädernesland. Konungen dölde sin harm och gaf F. under samtalet endast otydeliga svar; men han yttrade sedan, att all oreda i Sverige sedan 1772 kom ifrån F., som under täckemantel af saktmod och billighet underhöll partifandan hos sina anhängare, och att han alltid varit en afsagd fiende till Konunga-magten och Konungahuset. Konungen sade, att F. talat med en ton så tilltagsen, som en sjelfständigt Furste af mindre rang till en större, och att det var sista gången Konungen ämnade tala med honom. En släktinge till Landtmarskalken uppläste bland Adeln hans klagoskrift, hvilken var undertecknad af några och femtio Adelsmän, hvilka till större delen voro ynglingar. Landtmarskalkens angifvelser mot F. härrörde i synnerhet deraf, att F. under sitt tal på Riddarhuset gjorde några rörelser med högra handen, hvori han höll en näsduk, hvilket Landtmarskalken uttydde såsom en hotelse med knytnäven. Ständerna uppkallades om-sider på Rikssalen, der Konungen gjorde Adeln hårda förbränelser. Han sade, att han ansåg för sin första pligt att näpsa dem, hvilka sedan de burit förmätna händer på hans faders krona, nu ville ryckas med honom om spiran. Adeln befalltes slutligen göra Landtmarskalken ursäkt för sitt uppförande och ur sina Protocoller utplåna de öfverläggningar, hvarunder oväsentet skulle hafva tilldragit sig (d. 7 och 9 Fehr.). För att verkställa detta, ålades Adeln att genast afträda till Riddarhuset och i en Deputation, anford af Gr. Brahe, i hvilken F., De Geer och andra skulle deltaga, göra Landtmarskalken tillbörlig ursäkt. Under talet, som Konungen höll, gnistrade hans ögon, hans hy förvandlades och hans åtbörder röjde den häftigaste vrede. De största tillvitelserna voro ställda mot F., som med flere anmälte sig att tala; men Konungen tystade honom med hög röst och ett hårdt slag med spiran i bordet. F. åberopade sig likväl sin rätt att ej dömmas ohördan. Konungen tillsade honom då, att Adeln ej ägde der att tala, utan blott att höra, och förviste dem till sitt samlingsrum, der de kunde öfverlägga. När Adeln skulle afträda från Rikssalen, yppades ett doft sorl och någon villrådighet hos en del, som trodde att Konungen ej ägde rättighet att så förfäskeda Adeln; men F. tog Brahe vid handen och började gå. Sedan Adeln bortgått, fortsatte Konungen likväl öfverläggningarna på Rikssalen med Ofrälse-ständerna, beviljade dem Privilegier i ganska nådiga ordalag och befälte dem utse 2 Fullmäktige af hvarje Stånd, att derom med Konungen öfverlägga, för hvilken nåd de aflade sin tacksägel-

se och ropade högt vid Konungens bortgång: "Lefve Konungen!" Då Adeln kommit på Riddarhuset, behöll F. all köld, sade, att den befallta afbönen för Landtmarskalken var ett straff, som Adeln ej kunde undergå, förr än det blifvit utredt, om de hade förbrutit sig; att de borde tänka på sitt urskuldande, uppläsa och justera Protocollet för den oroliga dagen, hvilket ock bifölls, då F. och De Geer mildrade något sina uttryck. Det beslöts då äfven att Brahe skulle uppvakta Konungen, säga honom Adels beslut och begära del af Konungens tal. F. sade, att han för sin del ämnade be Konungen utnämna en domstol, vid hvilken han fick utföra sin sak mot Landtmarskalken. Konungen svarade Brahe, att han framdeles skulle låta Adeln veta sin vilja."

Konungen använde nu alla möjliga medel, för att i Stånden genomdrifva Förenings- och Säkerhets-Acten. Adeln förblef obeveklig. Fråga uppstod då om att arresterade de mest högljudne bland Adeln. Wallquist afstyrkte detta våldsamma steg, men då detta råd icke följdes, afskickades en tropp af lätta Dragonerne och Borgerskapets kavalleri, för att häkta de ifrigaste talarne på Riddarhuset. Desse voro Fersen, General Horn, Stjerneld, De Geer, Rutger och Gustaf Maclean, Fretzsky, von Gerdten, Billberg, Johan v. Engeström, f. d. JustitiæCanc. Liljestråle, Öfverste Armfelt och hans bror Lieutenant Armfelt, RiddarhusSekret. Bungencrona och Riddarhus-Fiskalen Ihre; de sju första af dessa insattes på Fredrikshof. Motståndet på Riddarhuset blef derigenom icke minskadt, utan tvertom häftigare. Adeln vägrade orubbligt Actens antagande och förblef dervid, ehuru Landtmarskalken öfvertalades, att underteckna den. Derefter afblåstes Riksdagen, och de fängslade adelsmännen, utom tvenne, utsläpptes dagen derpå, sedan de nära 10 veckor setat innestängde.

Den nu redan sjuttio-årige kämpan för Svenska friheten och den högre Aristokratiens interessen isynnerhet lefde ändock länge nog, för att blifva ett vittne till de bittra frukter, som detta ingrepp i grundlagen medförde för fäderneslandet, och den fasansfulla olycka det beredde segrarens sjelf. Han dog i Stockholm 1794.

Söner: 1. AXEL (se nedanf.) 2. FABIAN REINHOLD f. d. 5 Oct. 1762. Erhöll sin bildning hufvudsakligast utrikes, isynn. vid Universitetet i Strasburg. Blef redan vid 5 års ålder Sergeant, och hann vid 21 år till Capitaine, i hvilken egenskap han bevestigade Finska kriget. Lika hastigt följde hvarandra befordringarna äfven sedermera, så väl å krigsmannabanan som

vid hofvet. År 1793 blef han ÖfversteLieuten. och Secund-chef vid Svea Lifgarde; 1794 R. S. O., 1800 C. S. O., 1802 C. m. st. K., s. å. Öfverste Kammarherre i survivance. Ur Rikigstjensten tog han afsked 1796, blef 1799 Ledamot i Rikets Allm. Ärenders Beredning; vid Riksdagen 1800 utvaldes han af sitt stånd till dess fullmäktig i Banken, hvilken befattning han lemnade 1810. Vid Kröningen 1809 tillades honom titeln af En af Rikets Herrar. En månad efter sin Broders mord tog han afsked från sin tjenst vid Hofvet och bibehöll af alla sina befattningar endast platsen i Beredningen. Blef slutligen 1814 R. af K. Seraph.O.; s. å. HedersLed. af Landtbr.Akad. Dog d. 10 Mars 1818. Gift 1797 med *Lovisa Sophia*, dotter af framl. Hofmarsk. C. N. O. Sten Piper och Cath. Vilb. Ehrensvärd. Barn: 1. *Axel*, f. 1798, ingick vid Svea Lifgarde, dog i Pisa 1858; 2. *Gustaf Hans*, f. 1802, familjens nuvarande hufvudman; gift med *Sophia Bonde*, dotter af Frih. Carl B. på Eriksberg; 3. *Hedvig Vilhelmina*, f. 1816, gift med Capitainen vid Gardet m. m. Grefve Aug. Gyllenstolpe.

(Källor: Rehbinders Landtmarsk. Hist. — Brunzell Sv. Historia. — Geijers Teckning af Sveriges Tilstånd i Sv. Akad. Handl. Del. 18.)

5. FERSEN, AXEL von.

Son af den föregående. Född d. 4 Sept. 1753. I sin ungdom njöt han en sorgfällig uppfostran, som leddes först af Jak. Forslund, hvilken sedermera blef Cancelliråd, sedan af en Ungersk Adelsman, vid namn Fredr. Bolemanny. Till och med Latinet försumrades icke, så att han äfven i sednare år kunde brefvexla på detta språk.

Ännu icke 16 år gammal skickades v. F. 1771 utrikes för att studera vid Carolinum, ett institut i Braunschweig, och sedan vid KrigsAkademien i Turin. Sedan han der fulländat sin bildning och besökt de fleste af Europas höfsade länder, hemkom han 1773, hvarefter han s. å. utnämndes till Capitaine vid LifDragonerne. Några år derefter (1779) utreste han till Frankrike, der han redan 1770, under sitt första vistande, blifvit antagen såsom Lieutenant à la suite vid Franska regtiet Royal-Bavière; nu utnämndes han till Öfverste. Såsom Adjutant hos Grefve de Rochambeau bevistade han Amerikanska kriget, der han åtskilliga gånger utmärkte sig, i synnerhet 1781 vid belägringen af York Town, I följd deraf blef han 1782 Colonel en Second du Regiment Royal Deux-Ponts, och 1783

Colonel Proprietaire du Regiment Royal-Suedois. Tillika avancerade han hemma, i det att han 1782 blef Öfverste i arméen, sedan han året förut erhållit Svärdsorden, samt 1783 Öfv.-Lieut. vid Lif-Dragonerne och sedermera vid Adelsfanan. Den unge ädlingen var strad och omtyckt både vid hofvet och i de högre sällskapskretsarne i Paris; redan minnet af den tillgifvenhet hans fader ständigt visat Frankrike, gjorde hans namn der kärt och afhållet; hans bildning, hans fina och belevade seder, hans vackra gestalt (som i denna familj tycktes vara ett arf), och öfriga personliga egenskaper gjorde honom till en prydnad för hvart och ett hof: framför allt blef han en gunstling hos Drottningen. Tordehända skulle också v. F. gerna hafva velat framlevat en stor del af sin lefnad vid detta glada hof, om icke K. Gustaf III, under resan till Pisa, gifvit honom en vink att förena sig med hans suite. I följd af denna befallning reste han till Tyskland, Konungen till mötes, och for sedan i hans sällskap genom Italien, Frankrike och Tyskland, hvarest återkomsten till Sverige skedde 1784.

Efter Finska krigets första utbrott bevistade v. F., som 1787 blifvit Capitaine-Lieutenant, endast första fälttåget, emedan han på hösten 1788 blef afsänd till Frankrike, der den politiska horisonten redan börjat mörkna. K. Gustaf III ville der hafva någon pålitlig och i förhållandena invigd man, som kunde meddela honom säkra underrättelser, och gifva hofvet goda råd samt, om möjligt, leda det efter sina planer. v. F. blef nu ett vittne till revolutionens utbrott och hastiga tillväxt. Äntligen kom det så långt, att den Kongliga familjen beslöt att rädda sig med flykten. v. F. var med i hemlighet, men saken bedrefs utan särdeles försigtighet. Han hade åt Drottningen låtit göra en vagn, som genom sin storlek och sin egna inrättning redan väckte uppseende. Mellertid tycktes företaget vilja lyckas. Midnatten, d. 20—21 Juni 1791 afreste från slottet Konungen, Drottningen, Dauphin, Madame Royale och hennes Syster samt Prinsessan Elisabeth; v. F. satt på kuskbocken; en annan vagn följde efter med några kammarfruar; eskorten utgjordes af tre Lifgardister som kurirer. Den sorgliga utgången på denna resa är allmänt bekant; man vet att K. Ludvig XVI i följd af sin egen oförsigtighet blef igenkänd i St. Menebould, anhöllen i Varennes, återförd till Paris och kort derefter insatt i Tempeltornet. Under tiden arbetade K. Gustaf III, att få ställa sig i spetsen för den coalition, som skulle anfälla Frankrike, befria Konungen och sluta det borgerliga kriget. Hvilken andel v. F. tog i denna plan, känne

vi icke; mellertid uteblef Sveriges deltagande i denna expedition genom den Svenska Konungens kort derefter timade död.

Sedan v. F., i följd af sitt deltagande i denna misslyckade flykt, måst lemna Frankrike, användes han på beskickningar, rörande Franska ärenderna, till åtskilliga Tyska hof. Han bevistade äfven Congressen i Rastadt, men kunde der ingenting uträtta, Lyckligare var han på sin beskickning till Baden, der han afslöt giftermåls-contractet med Prinsessan Fredrika Dorothea Vilhelmina.

Grefvens vidare befordringar voro: år 1791 hade han blifvit C. S. O.; 1792 General-Major; 1798 C. S. O. m. st. K.; 1799 En af Rikets Herrar; s. å. Upsala Akademi-Canceller, sedan Konungen af missnöje med Universitetet, i anledning af ett der förefallet uppträde, afsagt sig Cancellariatet, hvilket han, sedan 1793, ehuru han redan tillträdtt regeringen, sjelf bittills fört; 1800 R. o. C. af R. M. O.; 1801 Riksmarskalk; 1802 General-Lieutenant; 1809 General. Vid Kröningen 1800 förde han Rikshaneret; var Ledamot i Regeringen 1800 under Konungens resa till Petersburg, 1801 under Konungens resa till de södra orterna, 1803—05 under Konungens vistande i Baden.

Vid krigets utbrott emot Napoleon åtföljde v. F. Konungen till Tyskland och biträdde honom i dess bemödanden att der förvärfa hundsförvandter. Då K. Gustaf Adolph, stött på Konungen i Preussen, som ej ville foga sig efter hans vilja, var på vägen att förklara denne mäktige hundsförvandt krig och med sin ringa, i Tyskland förhanden varande styrka angripa hans rike, gjorde v. F. sitt bästa, att med trägna höner i bref afstyrka honom från ett så vådligt företag. Han fick sedan befallning att återresa till Stockholm, för att åtfölja Drottningen till Skåne, der hon skulle möta sin från Tyskland återkommande gemål.

Revolutionen inträffade, i hvilken v. F. icke tog minsta del. En ny Thronföljare valdes, som genom sin stora popularitet ansågs mindre behaga den högre Adeln. Carl August dog hastigt: ett rykte utspridde sig, att han före sin nedresa till Skåne blifvit förgiftad, hvilket troddes hafva skett i thé hos Grefvinnan Piper, v. F:s Syster, och på Broderns anmodan. Det behöfver icke sägas, att detta skändliga rykte, så helt och hållet stridande mot Grefvens ridderliga och rättskaffens karakter, saknade all grund. Sinnena voro dessutom antända genom tidningarne och isynnerhet genom en i Nya Posten införd fabel om Räfvarne. När nu d. 20 Juni 1810

det furstliga liket infördes i Stockholm, och v. F., såsom Riksmarskalk, utanför tullen emottog det, och i spetsen för sorgetaget för genom stadens gator, upphof sig ett högljudt sorl; den granna vagnen, den prunkande Riksmarskalks-skruden förekom folket såsom ett hån i den allmänna sorgen. När tåget under ett ständigt växande oljud kommit på Stora Nygatan, begynte man kasta stenar på den åkande och ropa Mördare! vagnen blef anhöllen; v. F. sökte tillflykt i ett nära Riddarhustorget beläget hus; man rusade efter honom, misshandlade honom, slet ordnar och kläderna från hans kropp, hvilka kastades ut genom fönsterna, upptogos af folkhopen nedanför med vilda hurrarop och sletos i tusen stycken. För att stilla det allmänna raseriet och tillika rädda det olyckliga offret, lofvade tvenne höga officerare, att föra v. F. till Rådhuset, för att der sätta honom i häkte. Dödsblek och blodig gick han nu ut på gatan, men så snart folkhopen åter fick se honom, började man åter slå honom med parapluier och käppar. På sådant sätt vandrade han fram till Rådhuset. Redan uppkommen på trappan blef han derifrån nerknuffad, utsläpad och slutligen slagen till döds. Folkhopen slet hans återstående kläder i stycken och bortförde dem som segertecken, samt tågade derefter till Fersiska huset, för att utfordra Grefvinnan Piper, men hon hade redan på en båt flyktat till Vaxholmen. Det nakna och stympade liket lades i en kista af några polisbeterjenter och insattes i polisens arrestrum. Allt detta tilldrog sig i åsynen af talrika på Riddarhustorget uppställda troppar, hvilka hvarken af egen drift eller på högre befallning gjorde ett steg, för att under detta flera timmar fortsatta oväsande komma den förföljde till hjälp. Så slutade Sveriges stoltaste aristokrat, tvenne hofs älskling och prydnad, sin fordom så lysande bana!

Under den ännu gäsande sinnesförbistringen vågade man icke gifva den mördade en med hans värdighet öfverensstämmande begrafning. Liket blef alltså utfördt till hans gods Steninge och der i parken bisatt, öfver hvilket ställe sedan ett vackert monument i göthisk stil af hans broder och arfvinge (ty Axel v. F. dog ogift) blef upprest.

Hans utseende och karakter skillras af hans akademiska loftalare sålunda: "Hunc tantum Virum eximia forma natura exornaverat; grandior Illi erat corporis statura, sed concinna tamen et ad dignitatem apposita; incessus gravis nobilisque; gestus omnes elegantes atque politi: vultus erectior et serenus: frons ad mansuetudinem plerumque porrecta, in tristitiæ spe-

ciem subinde dejecta: ex oculis incredibile jubar. Pulchritudinem corporis pulcherrimæ virtutes et animi dotes auxerunt. Ingenio polluit acri; memoria tenacissima; alacritate in descendendo perrara. Multa experientia eloctus, quod in quavis re esset, facili negotio eruit, et deinde, quod sibi proposuisset, ad finem perduxit. Multorum hominum commercio adsuetus, mores sibi condidit cultissimos, amabiles et ad omnis elegantie habitum pronos: sermonem sibi finxit venustum et festivitatum leporibus jucundissimam. Fide erat, in quocumque negotio, incorruptus et integer, æqui servantissimus, promissionum memor, neque a tramite veritatis honestatisque, quaquaversum, *neo citra, nec ultra* (hans valspråk), aberrare umquam visus." — Denna teckning saknar visserligen beskuggning, men också fanns i denne ädlings karakter knappt mer än en enda skugga: en stolthet, som af några kallades högdragenhet, men som mera röjde sig i umgänget med likar, än med dem, som stodo under honom; mot dessa var denne aristokrat alltid höflig, ofta vänlig, så vida ej hans lynne fördyrades af plågorna af en inre, chronisk sjukdom.

(Källor: Murrays Tal vid Grafven. — Offic. Parent. d. 21 Mars 1811 nomine Acad. Ups. præsitiit L. G. Rabenius. — Särsk. Meddel.)

FISCHERSTRÖM, JOHAN.

Om denne man känne vi endast några få spridda data. Han studerade i Lund, der han 1753 utgaf en historisk disputation. År 1761 såg han Fru Nordensflycht, då enka efter Pastor Fabricius (se dennes biographi), för första gången i sällskap med Grefvarne Creutz och Gyllenborg, och blef en af de unge män, som slöto sig kring henne och bildade Sällskapet Utile Dulci. Snart förälskade sig skaldinnan i F., men då han för en annan öfvergaf henne, kastade hon sig, en ny Sappho, i sjön, ur hvilken hon väl med lifvet blef uppdragen, men afled tre dagar derefter, d. 28 Juni 1763. F. utgaf sedan jemte Gyllenborg hennes Samlade Arbeten och firade henne i ett poem. Ehuru F. af sina samtida värderades såsom vitter och vältalare, samt äfven berömmes af Thorild, var det likväl i ekonomien, som han mest förvärfvade sig anseende. Han var Ekonomi-Intendent och Andre Sekreterare i K. Patr. Sällskapet, samt Led. i K. Vet. Akad., der han nedlade sitt första præsidium d. 2 Juni 1789, den dag, då Akademien firade sitt femtiåriga jubileum. Han dog d. 28 November 1796.

Skrifter: Påminnelser vid Sveriges allm. och ensk. Hushålln. Sthm 1761 (rec. i Sv. Merc. 1761, Sept.). — Berättelse om äkta Personers anseende och bruk i äldre tider, se Nya Sv. Mercur. Nov. 1761. — Fru Hedv. Ch. Nordenflycht (Lefvernesbeskrifning i Svenska Galleriet af Martin). — Några Rön och Anmärkn. vid Strand- och Insjö-fisket m. m. Sthm 1768. — Den enfaldige Naturforskaren. Vecko-skrift. 1768—69. — Tal till Sv. Folket. Ups. 1769. — Bref om Landtbruket. Sthm 1772. — Nye Sv. Ekonomiske Dictionären eller Försök till ett allmänt och fullständigt Lexicon i Sv. Hushålln. och Naturläran. Del. 1—4 (upphör med art. Cabyss). Sthm 1779—92. — Fruntimmers-Portföljen. Sthm 1781. — Anmärkn. ang. Skogs-skötseln i Patr. Sällsk. Handl. St. VI. — Utkast till en Beskrifn. om Mälaren. Sthm 1785. — Underrättelse huru Säckerkokning m. m. kan verkställas. Sthm 1791. — 2 Rön i K. Vet. Akad. Handl.; 2 i Vet. Akad. Ekonom. Handl.: 15 i Patr. Sällsk. Journal.

(Källor: Hammarskölds Sv. Vitt. Hist. — Rosenhanes Anteckn.)

FLEMING, FAMILJEN.

Denna ätt*), hvars ursprung från den Romerske Consuln *Titus Qu. Flaminius*, hör till forntidens dikter, är likväl ganska gammal och var i Medeltiden utbredd både i England och Tyskland. Den äldste af detta namn i Sverige var Riddaren *Petrus F.*, som omtalas vid år 1387, † 1393 och begravden med sin fru Christina i Gråmunkeklostret i Stockholm. Han ägde trenne söner, hvaraf vi märke de båda följande: neml. 1. *Johan* till Norrnäs (på Vermdön), K. Albrechts Råd 1384, † 1393, begravden i Vermdö kyrka, som han byggde; hans son, *Jöns*, var 1430 Ryrkoherde på samma ö. 2. *Claes* till Penningby, K. Erik XIII:s Råd 1396, Lagman i Finland, † 1423. Skänkte året förut 100 Mark till ofvannämnde Kloster i Stockholm, till hållande af en årlig själamessa åt sin fader *Petrus*, sina bröder *Magnus* och *Johan* samt sig sjelf jemte deras hustrur. Denne *Claes* ägde 2 söner, *Henrik af Våpen* och *Magnus*, hvilka grundade hvar sin linia.

a) Äldre Grenen.

Joachim (N:o 1), *Henriks* son, var 1526 Ståthållare på Åbo slott samt fick 1529 af K. Gustaf I flera gårdar. Hans söner voro:

*) Stjernman, Höfd.-Minae. — Fant, Obs. in Gentem Flemingorum.

1. **ERIK** (N:o 2) till Svidja och Qvidja (2 mil från Åbo), blef 1518 Hărădshöfpling, 1522 Amiral, 1523 Riks-Råd, kort därefter Öfverste för mest Tyska troppar, med hvilka han intog hela Finland; 1525 Lagman öfver Viborgs och Raseborgs m. fl. Län; 1526 Sändebud till Ryssland; 1528 Riddare vid Konungens Kröning; 1534 Slottslofven på Viborg; 1535 Öfverste för det krigsfolk, som skickades till Skåne, R. Christian III till hjälp. S. å. Sändebud till Danmark; 1536 Höfvitsman på Raseborg; fick 1537 ett ampert bref från sin Konung, i anledning af allmogens förtryck med skjutsfärder och länsman-gästning (se Sv. Magaz.); 1541 andra gången Amiral. 1542 fick han Stockholms slott och stad till getreuer hand och uti en ärlig Slottlofven. Död d. 14 Dec. 1548 och begrafven i Pargas kyrka. Gift med *Hebla Sparre*, dotter af RiksRådet Sigge Larsson.

2. **IVAR** (N:o 3) till Sundholmen och Nynäs, blef 1523 RiksRåd. Sedan Krigs-Öfverste i Finland. 1525 Ståthållare på Castellholmen med Åland samt Lagman öfver Finland och Åland. 1528 vid kröningen Riddare. 1532 Sändebud till Köpenhamns möte. 1533 åter förordnad Lagman öfver Finland. 1534 utsänd till Pommern och Preussen att värfva krigsfolk och båtsmän. Död 1547 i Finland. Gift med *Mårta Ulf* till Nynäs, enka efter Ragvald Rik.

Ofvannämnde *Erik* (N:o 2) var fader till *Joachim* (N:o 4) och *Claes* (N:o 5), om hvilken sednare vi straxt skole handla. Den förre gifte sig 1561 med Erik XIV:s frilla *Agda Pehrsdotter*, med hvilken Konungen hade haft tvenne döttrar. Dessa anmodades hans Syster, Prinsessan Cecilia, att uppföstra, emedan han ej tilltrorde modern om nog skicklighet dertill. *Joachims* dotter, *Anna*, blef gift med Hieronymus Birkholtz, Hertig Carls Kammarjunkare.

Ofvannämnde *Ivar* (N:o 3) hade sonen *Lars*, R. Erik XIV:s Troman och Sekrete Råd *); han blef den förste Ståthållare i Lifland, och dog 1561 af pesten.

1. FLEMING, CLAES ERIKSON.

Född 15... Son af ofvannämnde *Erik F.* och *Hebla Sparre*. Var ibland de 33 Riddare, som dubbades vid kröningen 1561. S. å. Guvernör öfver Revels Län. 1563 Öf-

*) Denne eller en annan *Lars Fleming* var bland de 9 RiksRåden, som vid Kröningen 1561 blefvo Friherrar.

verste-Befallningsman på slottet Wittensten. När Hertig Johan d. 29 Aug. s. å. affördes på en jakt till fängelset i Gripsholm under 100 knektars bevakning, uppdrogs verkställigheten deraf till F. och Matths Törnes. År 1564 var han, såsom Tygmästare med ibland de troppar, som förgäfvos belägrade Bohus. Öfver den flotta, som s. å. utlopp, förordnades F. jemte Nils Grip och Per Banér till Amiral. Dessa voro i början lycklige, uppbragte 26 Lübska och 8 Holländska fartyg, samt togo ett Danskt örlogsskepp, men sedan uppkom oenighet dem emellan, flottan drog sig undan till Öland, dit fienden följde efter och gjorde en landstigning. K. Erik reade då sjelf till Småland, och på hans befallning öfvertog Cl. Horn befalet, drabbade tillsammans med Danskarne utanför klipp-holmen Jungfrun, och tvang dem med tre skepps förlust att draga sig tillbaka åt Öresund. F. fick likväl återföra flottan till Elfsnabben och tog äfven på hemvägen några köpmansskepp, men minnet af den förut lidna förlusten, till hvilken Konungen i synnerhet tyckes hafva ansett F. skyldig, vaknade två år derefter hos Erik XIV och var nära att då kosta Amiralen lifvet. Då slutligen 1568 de båda Hertigarne i fiendtlig afsigt närmade sig hufvudstaden, utsände K. Erik Sivard Krus och F. med några espingar och en galère, att mota deras framsteg i Mälarn, men de båda befälhafvarne gingo i stället öfver till Hertigarne.

Belöningen uteblef icke, ty kort efter sitt uppstigande på thronen upphöjde K. Johan 1569 F. till RiksRåd, Lagman i Södra Finland och Friherre till Vik (i Finland). I Dec. s. å. anförtröddes honom befalet öfver en tropp, som gick öfver själlen midt i vintern in i Trondhiems län, samt der härjade och brände omenskligt, under det att en annan tropp under Brynte Lilje inföll i Bohus län och förfor lika grymt. Nästa år finna vi F., under titel af ÖfversteAmiral, åter till sjös, då han eröfrade örlogsskeppet Björnen och höll hela sommarens sjön klar. Samme man, som hade fört Hertig Johan till Gripsholm, erhöill i Mars 1572 Konung Johans befallning, att föra den afsatta Brodern till samma fängelse. År 1574 uppträdde F. i Finland, blef der, sedan han i Januari försökt en underhandling med Ryssen, ÖfversteBefallningsman öfver Wiborgs Slott och Län. Vidare utnämndes han 1582 åter till ÖfverAmiral, 1588 till RiksAmiral, 1591 till RikaMarsk och 1594 till Gubernator i Finland.

När Sigismund blifvit vald till Konung öfver Polen, men K. Johan 1587 tvekade, huruvida han borde tillåta sin älska-

sen, anförde bittra klagomål emot den förre och förklarade sig ej vilja tillsammans med honom tjena i fält. Vid krönningen d. 19 Febr. var likväl Riksmarsken tillstädes och bar svärdet.

Under den tid Sigismund qvarblef i Sverige var, sedan Hertigen afrest till sitt Furstendöme, Riksmarsken den allrådande: ingen blef hörd, som antingen ej hos honom stod i gunst, eller som ej infann sig med mutor hos Sekreteraren Jöns Bult. F., som nyligen återrest till Finland, fick ny fullmakt att vara Riksmarsk, Fältherre, General och Öfverste-Landshöfding. RiksCancell. Erik Stenhock, Flemings Frus systerson, förordnades till Ståthållare öfver Vestmanland och Dalarne, F:s ena sväger, Erik, fick Västergötland, den andra, Arvid, Östergötland, den tredje, Carl, Småland till län. Sålunda blef en stor del af riket liksom deladt emellan denna släkt. Efter dessa förordnanden tog Sigismund afsked och gick d. 14 Juli ombord; han hade äfven hemligen på skeppet låtit nedbära de Svenska riksregalierna, dem han ville föra med sig, men Drotset, Nils Gyllenstjerna, tog dem tillbaka, sedan han gifvit både Konungen och F. deröfver en allvarsam föreställning. F. skyndade efter Konungens afresa tillbaka till sitt ståthållaredöme.

Der regerade F. lika enväldigt som Hertig Carl i Sverige; också fick han 1596 titel af Riksföreståndare. Han vägrade att underskrifva Söderköpings mötes beslut, och mottog alla Papister och missnöjde, som kommo öfver från Sverige. Från allmogen inkommo förgäfves till Hertigen klagomål öfver förtryck, särdeles genom hård borgrätt af Ståthållarns rytteri. Slutligen uppblossade i Österbotten lågan i ett formligt uppror, som kallades klubbkriget, under hvilket bönderne började med att föröfva mycken grymhet. Denna betalades dem i fullt mått af Riksmarsken och af en ny från Polen skickad Befallningsman Abraham Melkerson, som ankom i början af år 1597. Dennes grymheter retade så menigheten, att de samlade sig nästan mangrannt, och öfvermannade honom, hvarest han blef förd till Stockholm och halsbuggen. Men mot våren ryckte F. emot dem med 2500 ryttare, samt omringade den på elf-isen vid Imola uppställda menigheten och gjorde ett förfärligt nederlag. Blodbadet stadnade dock icke dervid. Somlige af fångarne sammanbundos i tolfter och nedkastades i vakar, andra tvungos att med tänderna bita lösa tegelstenar ur murar, emedan de sagt, att de på det sättet ville förstöra Åbo slott o. s. v. På detta vis dödades i och efter slaget

5000 mau. F. drog sedan till Tavastland, der han förfor lika omenskligt. Inalles skola 11,000 bönder i detta krig hafva omkommit.

F. fick dock ej länge smaka frukten af denna seger och den nya ynnest, hvarom Konungen efter tidningen derom försäkrade honom. Han dog i Nyland d. 13 Maj af en såkallad förtrollad, förmodligen förgiftad, pil, som lærer kommit från Hertigens parti.

Fl. gifte sig 1573 med *Elba Stenbock*, dotter af Riks-R. Gustaf Olsson till Torpa, systerdotter till Gustaf I:s andra och syster till dess tredje gemål. Barn: 1. *Johan* f. 1758, 2. *Catharina*, gift med Nils Bjelke till Nynäs och Vik, samt 3. *Hebla*, gift med Peder Gustafsson Banér. Den nära skyldskapen räddade dock icke släkten från Hertig Carls hämd. Ty när denne i Aug. 1597 genom en förrädare intagit Åbo slott, affördes modren och döttrarna till Stockholm och insattes i Myntmästarn Welam de Wiks hus. Sonen hade redan några månader efter fadrens död begifvit sig till Sigismund och blifvit dess Kammarherre. År 1598 följde han Konungen öfver till Sverige och förde, såsom det sedan benämndes, "afvog sköld emot fäderneslandet" i slagen vid Stegeborg och Linköping. Modern hade också hos Hertigen ådragit sig ny onåd derigenom, att hon genom ord och bref förmått ofvannämde Myntmästares son, som var SkeppsCapitaine, att stifta myteri och uppror på Hertigens flotta, hvilket sedan kostade honom lifvet. Johan F. följde sin herre åter till Polen, men begaf sig kort derefter till Finland, dels för att tillse om han kunde uträtta något för sin moders bästa, dels för att se om sina egendomar, dem han fann sköflade, hvarefter han sedan ville begifva sig till främmande land. Men när Carl 1599 för andra gången återkom till Finland, råkade Johan i Hertigens våld, som d. 10 Nov. lät aflifva den 21-årige ynglingen, den siste af denna Friherre-ätt, jemte 11 andre adelsmän.

(Källor: Girs K. Johan III:s Hist. — Werwing, K. Sigismunds Hist. — Stjernmans Höfd. Miane (der dock denne Claes Erikson F. förblandas med Claes Hermansson F.) — Dalin, Lagerbring, Botin m. fl. — Gezelii Biogr. Lex. — Fant, Obs. in gentem Flemingorum. — Om Sonen: Lönbom, Anek. om Sv. Män, St. I.)

b) Den yngre Grenen.

Ofvannämde *Magnus Claesson F.* af Vapen (se N:o 2), var Fader till *Herman F.* till Willnäs (N:o 7), Höfvidsman på Åbo 1492. Hans son, *Pehr F.* (N:o 8), var UnderLagman i Södra Finland 1513. Dennes son,

HERMAN F. (N:o 9) till Lechtis, Hannula (rättare Anno-la), Willnäs m. m. Blef 1544 Hofjunker; gifte sig julen s. å. med *Gertrud Hand*, Håkan Pehrssons dotter till Attorp; 1563 Slottsfogde på Wittensten; 1564 Vice Guvern. öfver Lifland; 1565 Slottslofven på Wittensten, och 1571 på Wiborg. 1572 Fältöfverste i Finland; 1573 Befallningshafv. öfver Konungens krigsskepp på Narviska farvattnet. S. å. Rikshåd och Fältmarskalk i Lifland; 1574 Commissarie vid Ryska fredshandeln; s. å. åter Befälhafvare öfver Narviska flottan, och åter Fältöfverste i Finland. 1575 Commendant på Wiborg och Nyslott. Död 1583.

Hans söner voro *Claes* (N:o 10), och *Lars* (N:o 11), Frih. 1561, Ståthållare på Åbo, † 1602. Nyssnämde *CLAES* blef 1584 Befallningsman öfver Koporie, 1587 afskedad; 1589 Ridmästare öfver Hof-Fanan; 1590 Lagman i Upland; fick 1590 Åbo befästning i antverd. S. å. Ståthållare i Narva, 1593 Commissarie vid Ryska gränsläggningen; 1595 Commis-sarie vid mötet i Rexholm; 1597 Ståthållare öfver Åbo Slott och Län. 1600 landsflyktig; 1604 insatt på Smedjegården i Stockholm, men sedan lössläppt mot börgen. Död 1616. Gift med *Elin Horn*, dotter af R. R. o. Ridd. Henrik Claesson till Kankas. Har författat den nu högst rara boken "Res in Fennia, qui mutarint et variarint per octennium a morte Johannis III" etc. Hade två söner: *Herman* (N:o 12) och *Henrik* (N:o 13).

Nyssnämde *HERMAN*, som var den äldre (icke, enl. Fants uppgift, den yngre) brodern, var född före år 1584. Antingen han eller brodern var 1621 Fullmäktig vid Ryska gräns-regleringen, jemte Christer Claesson Jägerhorn (icke Horn, såsom Hallenberg förmäler). 1625 Assessor i Åbo Hofrätt; 1641 Landshöfd. i Savolax och Nyslotts län. Anklagad för grofva embetsfel, hvilka ej numera äro kända, dömdes han embetet 1643 förlustig. Gift 1) med *Mårta Ille*, 2) med *Anna Stubbe*, enka efter Claes Christerson Jägerhorn. I hans Iefnadsbeskrifning (se Lagi Åbo Hofr. Hist.) förekommer den märkeliga och förut okända omständigheten, att redan 1607 ankom öfver Viborg till Sverige ett Persiskt Sändebud, som Herman F. fick befallning att förplåga.

2. FLEMING, HENRIK CLAESSION (se N:o 13).

Till Lechtis, Edeby, Fagnäs m. fl. Född d. 13 Aug. 1584. Blef 1607 Kammarjunker; ingick sedan på Konungens Åstundan i krigstjänst, och bevistade med Gustaf II Adolph fälttågen mot Danmark och Ryssland. Blef 1612 Ryttnästare för Uplands Ryttare. 1614 Subdelegat jemte Engelske Hofjunkaren Th. Smith mot Ryska Sändebuden och afslöt med dem freden i Stolbowa 1617. S. å. Ståth. öfver Viborgs och Ny-slotts fästningar och län. 1618 Öfverste för Karelska krigsfolket. 1620 Landshöfd. öfver Ingermanland m. m. samt belägrade på befallning Dorpts fästning. 1622 Öfverste för hela Finska Rytteriet. 1628 Vice Amiral. 1634 gick han som Gesandt till Ryssland, men emedan han yttrade missnöje öfver underhållets knapphet, tillförordnades en annan, Erik Gyllenstjerna; när han likväl sin felaktighet afbad, togs han till gunst, och båda gesandternaingo nu föra underhandlingarna; efter återkomsten 1638 förordnad till Assessor i Krigsrådet samt Mönsterherre i Sverige och Finland; 1643 Landtmarskalk; 1644 uppdrogs honom försvarsverket på gränsen till Jemtland, med befallning att "bringa samma landskap under Svenska kronans lydno, hvarunder det tillförene hört och legat", hvilket han också så lyckligt uträttade, att invävarne i Mars svuro Sverige tro- och huldhet. Kallades straxt derefter till Stockholm, då andra gången Landtmarskalksstafven honom anförtröddes. Död d. 7 Nov. 1630 och begrafven i Wirmo kyrka. Gift 1608 1) med *Ebba Båt*, Härads höfd. Erland Båts dotter till Fituna, och Dionysii Beurei dotterdotter; 2) år 1633 med *Sigrid Kursell*, hvars fader, Jost R., var Landshöfding öfver Nerike.

Under sin barndom och ungdom var F. i flera lifsfaror. Bland annat föll han en natt, då han duellerat med Axel Wachtmeister, tvenne gånger i en öfver 4 famnar djup brunn. Emedan fadren emot honom visade sig mycket njugg, var han också i början i stor penningeförlägenhet. "Åtta dagar efter mitt (första) giftermål — berättar han sjelf — blef vår olägenhet så stor, att jag utöfver alla utgifter till mitt bröllopp ej mera i behåll hade än ett halft runestycke, det jag i några ännars närvaro slog fast i min kammarvägg, och straxt band den tomma pungen vid min pistols laddstock och sköt den således i vädret, bedjande min unga hustru att hon ville bedja Gud om sin välsignelse" m. m. Svärfadern bjelppte honom till

en början med åtskillig proviant, hvarefter han begaf sig till sin fader, som väl inhyrde honom på sin gård Hannula, men lät förut derifrån bortföra all säden. Derför for han 1609 öfver till Sverige, och arrenderade Fituna af Svärfadern. Han utmärkte sig i Danska kriget (vid ett tillfalle "drabbade 6 kulor på harnesket"), men "Gud välsignade honom i detta och Ryska kriget rikligt med alla ymnigheter i guld, sølf och penningar." Då Fadern dog, hade han i sitt testamente förordnat, att Henrik skulle mot lösen erhålla Lechtis gård. Sedermera förtjenade han på leveranser till armeen, kronoarrenden och handel med egna skutor och "krejare" på Tyskland, Lifland och Holland ganska anseeligt, så att han blef en rik man och kunde inköpa flera stora gods. Så t. ex. hade han 5000 dalers årlig behållning af sitt arrende af Nyslotts Län: på ett annat hade han 10,000 dalers vinst. En del af dessa ägodelar använde han till fromma ändamål. Så har han uppyggt predikstolen och södra muren i S:t Jakobs kyrka i Stockholm, äfvensom i Finland uppyggt Mitois vackra kapell-kyrka (under Wirmo), samt dessutom gjort stora föräringar till Åbo, Wiborgs och andra kyrkor.

Söner: med förra giftet: 1) *Johan*, f. 1609, Öfverste f. Österbottens regte och Commendant på Calmar, † 1646 barnlös. 2) *Erik*, se nedanf. 3) *Claes*, f. 1617, Amiralitets-Capitaine, † 1668 utan söner. 4) *Henrik*, Öfverste f. Björneborgs regte, erhöll 1674 General-Majors afsked, † 1697. Med sednare giftet: 5) *Jakob*, Landsb. öfver Vesterbotten. Gift 1) med R. R. och RiksSkattmäst. Seved Båts; 2) med R. R. och RiksSkattmäst. Frih. Gustaf Bondes dotter.

(Källor: Egenhändig Lefnadsbeskr. i Lönboms Upplys. i Sv. Hist. Del. I. — Gjörwells Sv. Bibl. Del. 3. — Gezelii B. Lex. — Rehinder, Landtmarsk. Hist. — Fant, Obs. in Gentem Flemingorum).

3. FLEMING, ERIK HENRIKSON.

Friherre till Laia, Herre till Fituna, Strömnäs, Riksten, Svidja, Edeby, Rikala och Lindö. Son af den föregående, född d. 19 Febr. 1616 på Edeby gård i Salems socken i Södermanland. Efter fulländade studier, samt en 1632—33 inom Riket anställd resa till vinnande af kunskaper i bergshandteringen, åtföljde han 1634 såsom Kammarherre sin fader på ambassaden till Moskwa. År 1635 afsändes han jemte Assessorn i BergsCollegium, Hans Philip, för att upptaga och

gång bringa Nasa Silfververk, det första, som i Lappland blef upptaget. Ingick s. å. såsom Auscultant i nämnde Collegium, och blef 1637 derst. Assessor. Företog 1639 en utrikes resa, till Tyska, Lüttichska, Engelska och Skottska bergverken, hvarigenom han betydligt ökade sina insigter. Hemkommen befordrades han 1643 till Commissarie i BergsCollegium och Rikets Bergslager. 1651 Landshöfd. öfver Stora Kopparbergs Län. 1652 tillika President i General Bergs-amtet samt KammarRåd. 1654 Friherre. S. å. Landtmarskalk vid detta års riksdag, då han alltså såg Dr. Christina nedstiga från thronen och Carl Gustaf intaga dess ställe. Också vid nästa års Riksdag erhöll han samma förtroende; äfven bar han stafven vid Dr. Maria Eleonoras begrafning och kort derefter vid Dr. Hedvig Eleonoras biläger. S. å. utnämnd till Riksråd och tillika Commissarie i ReductionsCollegium, med bibehållande af Presidents-embetet; ifrån sin sistnämnde befattning tog han 1678 afsked. Jemte R. R. Christer Bonde öfverlade han 1637 med Riks. Ständer i Vestmanland, Nerike och Vermeland, om medels anskaffande till kriget. Föröfrigt nyttjad vid åtskilliga tillfällen, t. ex. 1669 i den Commission, som skulle undersöka och afdöma de mellan Svenska och Danska undersätare uppkomna tvistigheter med Andrarums Alun-verk. Under hans styrelse befunno sig rikets bergslager uti ett förträffligt skick. Föröfrigt berömmes han såsom en gudfruktig, rättskaffens, emot fattige och kyrkor gifmild herre. Död d. 19 Apr. 1679 på Riksten, 1680 jordfästad i Stockholms Storkyrka, men ligger begrafen i Sorunda kyrka i Södermanland. Epitaphiet är uppsatt af Joh. Schefferus. Hans bild är af Akrell graverad.

Gift: 1) år 1642 med *Maria Eleon.*, dotter af Kammarh. Bengt Åkeson Soop till Lindö m. m.; 2) år 1653 med *Christina*, dotter af Landsh. öfver Kalmar Län Jesper Cruus till Edeby, syster till R. R., Frih. Chr. Bondes sednare fru. — Af hans 14 barn märkes: 1) *Henrik*, Amiralitets-Capitaine, antog Katholska religionen och dog 172. i ett kloster. — 2) *Axel*, Frih. till Lais, Edeby och Riksten, f. 1635, Vice President i ReductionsCollegium, † 1714. Gift med *Elsa Elisabeth*, dotter af RiksR. Frih. Svante Banér till G. Karleby och Djursholm. — 3) *Per*, † 1721, ogift. Var Major i Holländsk tjenst.

(Källor: Stjernman, i Gjörwells Sv. Bibl. Del. 4. — Rehbinder, Landtmarsk. Hist. — Gezelii B. Lex. — Fant Obs. in gentem Fleming.)

4. FLEMING, CLAES LARSSON.

Född på Willnäs i Finland 1592. Tidigt förlorade han sin Fader, Landshöfd. öfver Nyslotts Län, *Lars Hernianson F.* (se förut N:o 11), men Modren, Fru *Anna Horn*, vårdade hans uppfostran. Sedan han i flera år bevästat utländska Akademier, återkom han 1612 till fäderneslandet, då han genast begaf sig till Svenska armeen i Ryssland, hvilken anfördes af hans släkting, Fältherren Evert Horn, och blef 1613 Cornett. Följande året, då Konungen öfverkom till armeen, blef han Kammarherre och litet derefter Ryttmästare för Uplands Compagni. Blef 1619 UnderAmiral; 1625 RiksRåd och erhöill godset Ringen i Lifland. 1629 President i Räknekammaren och tillika Amiral. 1634 ÖfverStåthållare i Stockholm, och s. å. Lagman öfver N. Finland. 1637 President i CommerceCollegium.

Claes F. var en högst duglig och i många hänseenden förtjent embetsman. Derföre hedrades han också med lika stort förtroende så väl af K. Gustaf Adolph, som under Tycka kriget enkom utkallade honom för att rådgöra med honom, som af Förmyndar-Regeringen och Dr. Christina. Han var hjelte, och tillika skapare och organisateur både i krigets och fredens värf. När han såg sin Konung förlägen, för att med värjor beväpna de troppar, som skulle utföras till Rigas belägring, då sådane gevär åt de utgående måste sammanhåmtas från de hemmavarande soldaterna, anlade han sjelf *Virabruk* på sin gård i Riala socken, och blef sålunda den förste, som införde Klingsmidet, hvilket sedermera så uppbragtes, att Sverige icke mera, såsom hitintills behöfde köpa utifrån värjor, sablar, liar m. m.

Sedan RiksSkattmästaren Cruus afled, hade detta embete ej blifvit besatt, utan förträttades af RiksRådet Skytte, såsom President i Räkne-Kammaren. När denne herre kallades att mottaga Gen.-Gouverneurskapet i Riga, uppdrog Konungen in-seendet öfver Kammarverket åt sin Svåger, PfalzGrefven Johan Casimir. Men som denne Furste hvarken var mäktig landets språk eller kännare af dess författningar, sattes vid hans sida RiksRådet F. såsom KammarPresident. Under de fem år, som desse män förestodo drätseln, var penningeförlägenheten mindre än både förut och efteråt, ehuru ändock bristen på penningar till statsbehofven var och förblef den enda fiende, som hvarken Konungen sjelf eller hans embetsmän kunde öfvervinna.

Konungens död och en ny Regeringsform skiljde 1634 nyssnämde Herrar vid dessa bekymmer, hvilka nu öfyerlemnades åt RiksSkattmästaren. PfalzGrefven erhöill ledighet från allt besvär med RiksStyrelsen, men F. förordnades till Öfverståthållare. Nu öppnades för hans verksamhet ett vidlöftigt fält. Norra Förstaden, som hittills varit en egen stad med en egen Magistrat, förenades åter under en gemensam styrelse. Husen, å båda Malmarna, som hittills varit byggda utan ordning, efter hvars och ens godtycke, blefvo reglerade, och breda gator och torg anlagda. NorrMalm, som bestod af 1000 gårdar, hade hittills endast haft en enda kyrka, Clara; nu fullbordades Jakobs, som stått i 50 år taklös. I gamla staden tillhöllos tomtägarne, att efter en stadfästad planritning uppföra sina hus. Stora Barnhuset, Repslagar-banan och Slussen byggdes, stadens stakett och tullar utvidgades. Såsom President i det nyssinrättade Commerce-Collegium, vidtog F. flerfaldiga åtgärder, som lände till handelns och näringsarnas förkofran.

Störst voro dock denne mans förtjenster om Örlogsflo-tan, hvilken hade råkat i förfall, men inom få år bragtes i det skick, att Konungen med 30 väl beväpnade fartyg kunde ankra utanför Dünas utlopp, hvarpå Rigas eröfring följde. Högsta insecendet öfver det 1619 inrättade Amiralitets-Collegi-um blef väl, för den Kongliga skyldskopen skull, uppdragen åt RiksAmiralen Gyllenbjelm, men F. var redan ifrån början själen deruti. Då några viktiga expeditioner föreföllo, var F. alltid med och stod närmast RiksAmiralen. Öfverbefälet uppdrogs honom, då flottan, 40 örlogsskepp stark, 1644 utlopp från Stockholm, för att bjuda spetsen mot den Danska, som bestod af 39 skepp utom brännare och anfördes af K. Christian IV sjelf, en bepröfvad sjöhjelte. Flera sammanträffningar ägde rum, hvarvid Danske Amiralen Göran Vind tillsatte lifvet, samt Konungen erhöill 23 contusioner och förlorade sitt högra öga. Danska flottan seglade då tillbaka till Köpenhamn och den Svenska till Christianspris, för att dels bota tackel och tåg, dels underhålla förbindelsen med Torstenson. D. 7 Juli visade sig fiendtliga flottan ånyo; F. beslöt att löpa ut emot den, men det uteblef i följd dels af Fältherrens afstyrkande, dels af motvind. Danskarne begynte då, att från en å stranden anlagd skans oroa de närmaste Svenska skeppen: en förflugen styckekeula träffade Amiralen d. 26 Juli, under det att han stod och tvättade sig, slog lårbenen tvert af, och dödade på stället drängen, som framför honom höll tvätt-

fatet. Efter knappa 2 timmars förlopp afled Amiralen. Liket blef sedermera begravet i familjegravet i Vermdö kyrka och ett monument af marmor deröfver uppsatt. Wrangel öfvertog sedan befälet öfver flottan, och vann några månader derefter det slag, som krossade Danska öfverlägsenheten till sjös och bidrog att bereda freden i Brömsebro.

F. skildras af samtiden med fördelaktiga drag; bland annat berömmes han såsom en herre, "som var tålmodig och icke lätt att reta till vrede." Denna hans foglighet bevitnas äfven af det goda förstånd, hvaruti han stod till sina båda chefer, Johan Casimir och Gyllenbjelm. — Sv. Akademien har öfver honom låtit preglä en minnespenning.

Gift 1) 1618 med *Anna Sneckenborg*; 2. 1638 med Riksd. Magnus Brahes Enkefru, *Helena Bjelke*, som drunknade 1651 på vägen mellan Stockholm och Norrnäs. Af första äktenskapet föddes, utom trenne döttrar, sönerne 1. *Herman* (se nedanf.), 2. *Lars* (se nedanf.) samt 3. *Jöran*, hvilka 1651 blefvo upphöjda till Friherrar, samt alla blefvo Riksråder. Den sistnämnde, till Norrnäs (på Vermdön), Lydinge (i Upland) samt Bjurböl, var född 1628 blef sist 1660 Riksråd och Kammar-Råd, gick 1666 såsom medlande Ambassadör E. O. till fredsverket i Breda, der han året derpå afled. Han var gift med *Sigrid*, Kammarh. Frih. Johan Gyllenstjernas dotter till Lundholmen. Denna gren utdog med sonsonen, Frih. *Axel Johan* till Gökholm och Sjöholm † 1752.

(Källor: Laurells Likpred. och Personal. — Beckstadii Svenska Sjömän. — Gezelii Biogr. Lex. — Nordins Minne i Sv. Akad. Handl. m. m.).

3. FLEMING, HERMAN CLAESSON.

Son af den föregående, Friherre till Liebelitz (i Rexhölms norra län), Herre till Willnäs, Hermensari m. m. Född på Willnäs 1619. Begaf sig 1640 på utländska resor; i Amsterdam uppehöll han sig i fulla tvenne år, för att der studera Architectura Navalis. Af fadren recommended hos de berömda Amiralerna Tromp och Witte, tog han tjänst på Holländska flottan, bevisade åtskilliga rencontres mot Spaniorerne, hvarefter han lemnade den, och reste 1643 till Paris. Derifrån ämnade han sig äfven till Italien, då fadrens bref underrättade honom om det förestående kriget med Danmark, samt befällte honom att återkomma, för att tjena fäderneslandet. I följd deraf skyndade F. tillbaka och blef 1644 Capi-

tainé på skeppet *Regina*, med hvilket han gick till sjös och bevistade den förut, omtalade ärofulla expeditionen, som dock kostade hans fader lifvet. Efter återkomsten blef han 1645 Amiral och 1650 Riks-Råd samt tillika Amiralitets-Råd. Äfven s. å. Öfverståthållare i Stockholm, hvilket embete han i tvenne år förestod. 1651 Friherre. S. å. skulle Dr. Christina bese ett nybygdtt skepp vid Skeppsholmen. Drottningen steg då tillika med Amiralen på en plank, som svigtade, så att båda fölle i vattnet. F. fattade i häpenheten Drottningen i kläderna och drog henne med sig åt botten. Öfverställmästaren Stenberg kastade sig då genast i sjön och drog upp Drottningen, som under hela tiden icke visat minsta tecken till fruktan eller bestörtning. Äfven Amiralen blef räddad. År 1653 blef han President i Kammar-Collegium; följande året General-Guvern. öfver Dr. Christinas underhålls-länder. 1657 Lagman öfver Norra Finland; 1660 Riks-Skattmästare, hvilket embete han dock ej kom att tillträda. 1664 General-Guvernör öfver Finland samt 1665 tillika öfver Österbotten. Säsom en af de Svenska Mediatörerne, bevistade han 1668 fredstraktaten i Breda. Dog 1673, och blef i hela Kongl. familjens närvaro begravnen i Jakobs kyrka.

Gift 1645 med *Christina Rosladin*, hvars fader var Öfverste. Söner: *Claes* (se nedanf. N:o 7) och *Herman*, hvilken blef Lagman i Södermanland och dog 1718. Denne Lagman *Herman F.* efterlemnade 2:ne söner: *Göran* och *Otto*, hvilken sednare var Riks-Råd. Den förre åter, som dog 1734 som General-Major, hade också två söner: 1. *Fredrik*, som var Öfverste, och 2. *Johan Casimir*, som var Hofmarskalk och dog 1734 (se sid. 367).

(Källa: Personalier vid Likpred. — Stjernmans Höfd.-Minne. — Beckstadii Sv. Sjömän. — Archenholtz, Mém. de la Reine Christine. — Gezelii Biogr. Lex. m. fl.).

6. FLEMING, LARS CLAESSION,

Friherre till Liebelitz, Herre till Hessleby, Mälby, Norrnäs-m. m. Den föregåendes Broder. Född 1621 på Norrnäs. Hemkommen från sina utländska resor, blef han 1649 (1644 enl. Fant) Kammarherre, 1651 Friherre och Kammar-Råd, och 1652 Landshöfd. öfver Stockholms Län, hvartill 1654 äfven Upsala Län lades. S. å. på begäran förordnad till Landshöfd. öfver Dorptska Kretsen; då Ryssarne 1656 med en talrik armée belägrade Dorpt, försvarade han denna stad i 10 veckor

med endast 400 man krigsfolk och 200 borgare. Sedan dock Dorpt måste gifva sig, utnämndes F. till Krigs-Kammar-President vid Svenska arméen, hvilket embete han förestod både under Polska och Danska kriget. År 1663 blef han President i Dorpts Hofrätt, 1668 Riks-Råd, 1669 Cancellor för Akademien i Pernau. 1676 förordnad att biträda Riks-Skattmästaren Frih. Sten Bjelke i K. Kammar-Collegii förvaltning. 1678 skickades han till Estland, för att med Riddersk. och Adeln derstädes öfverenskomma om en särskild beviljning till kriget. Frih. 1681. Under de sista åren var han i anseende till sin svaga helsa frikallad från all tjenstbefattning, och bevistade sessionerna i Rådet blott så ofta hans krafter det medgäfvos. Dog i Stockholm d. 9 Mars 1699. Gift med *Anna Natt och Dag*, Kammarjungfru (Hoffröken) hos Dr. Maria Eleonora, dotter af Landshöfd. Ivar Nilsson af Strömstad. Denna friherrliga gren utdog 1718 med sonen *Magnus*, ÖfversteLieut., Friherre till Mälby, Norrnäs m. m.

(Källor: Personal. vid Likpred. — Sijerumans Höfd.-Miane och Matr. — Gezellii Biogr. Lexicon).

7. FLEMING, CLAES HERMANSON.

Friherre till Liebelitz, Herre till Hermansari, Ljung, Bo, Tuna, Tynningö. Son af Rika-Rådet och Amiralen *Herman F.* (se ofvanf. art. 5). Född 1643 i Stockholm. Under sina år 1671 började utrikes resor uppvaktade han Svenska Ambassaden i Paris och Köln, samt gjorde äfven en campagne i Franska arméen, som då stod för Bonn och Maastricht. Efter återkomsten till fäderneslandet utnämndes han 1674 till Hofråd i K. Cancelli, samt blef vid 1675 års Riksdag förordnad till Ledamot i den Commisison, som skulle undersöka förvaltningen af Rikets räntor under minderårigheten, äfvensom Fullmäktig i Riksens Ständers Bank. Befordrades 1677 till Cancelli-Råd, och s. å. till Öfverste för ett Finskt regimente till häst. Vid Riksdagen 1680 var han Landtmarskalk. S. å. utnämnd till Landshöfd. öfver Nerike och Vermland, samt derjemte President i Reductions-Commissionen. 1681 blef han flyttad till Upsala Hufdingedöme och tillika samma dag President i K. Kammar- och Commerce-Collegierna, samt d. 7 Dec. s. å. kallad till Kongl. Råd. År 1684 blef han Cancellor för Lunds Akademi. S. å. förordnad, att, i den aflidne Riks-Skattmästaren Sten Bjelkes ställe, föra presidium öfver hela rikets Kammarverk, Stats-Contoret och Bergs-Collegium, Denne rike

och myndige man, i hvars händer så många embeten voro samlade, afled d. 31 Juli 1683 på en resa till de varma baden; liket öfverfördes till Stockholm och begrofs i Jakobs kyrka.

Gift 1675 med *Anna Cruus*, dotter af Öfversten, Frih. Lars Jespersion Cruus till Gudhem m. m., hvars syster, Christina, var gift med Presid. Erik Fleming (art. 5). Enkan blef sedermera Hofmästarinna och derjemte 1687 med sina tre söner, 1. *Herman* till Willnäs, Kammarherre † 1729, 2. *Lars*, stupade som Ryttmästare i slaget vid Clissow, och 3. *Claes Gustaf*, Capitaine, samt sina tre döttrar upphöjd i Grefligt stånd. Som de båda sistnämnde sönerne voro ogifta och den sistnämnde barnlös, utdog denna grefve-ätt med den äldste 1729.

(Källor: Stjernmans Matr. — Rehinder, Landtmarsk. Hist. — Gezelii Biogr. Lexicon).

8. FLEMING, CLAES JOHANSON.

Född d. 24 April 1771 på Lydinge gård i Upland, under en af mordbrännare tillställd eldsvåda. Föräldrarne voro Hofmarskalken, Frih. *Johan Casimir F. f. 1738 † 1794* (se sid. 367) och *Florentina Henrietta Hamilton*, dotter till En af Rikets Herrar, Fältmarsk. m. m. Gustaf David H. och Jakobina Henr. Hildebrand. Denna sin moder förlorade den unge Claes F. vid två års ålder, hvarestefter han, såsom enda barnet, blef ett mål för hela sin faders ömma, kanske alltför ömma kärlek. Efter tidens bruk inskrefs Frih. F. tidigt i krigstjensten, och var redan vid 11 år nämnd till Fändrik vid Lifgardet, då han 1781 ankom till Upsala. Han fortsatte der, under enskild handledning, sina studier; under de öfningar, som då varande Skytteanska Prof., sedermera Erkebiskopen, Dr Lindblom, anställde med den der studerande adeln, ådrog han sig en synnerlig uppmärksamhet af K. Gustaf III, som ofta under sina besök i Upsala bevistade dessa öfningar. Det var på Dess inrådan, som F. efter en kort militärisk bana, från 1787 då han blef Lieut. vid Lifgardet till 1790, hvarunder han gjorde garnisonstjänst i åtskilliga städer, lemnade krigsståndet och återvände till Universitetet. Redan under sista året af sitt förra vistande derstädes (1786), hade han inträdt i ett der stiftadt Vitterhets-samfund, hvars öfriga medlemmar voro Johan Stenhammar, Axel Gabriel Silfverstolpe, hans Broder Gustaf Abraham (Sällskapets Sekreterare), Benjamin Höijer, Gr. Adolph Göran Mörner m. fl. Äfven Elis Schröderheim tog

1793, då Landshöfding i Upsala, inträde i detta Samfund, och hans Tal besvarades af R. Det år 1786 grundade, så kallade Historiska Sällskapet, upplifvades 1790 vid F:s återkomst till Akademien. Dit hörde bland andra Olof Kolmodin och då varande Adjuncten (sedermera Lectorn i Skara) Olof Knös. Första och enda häftet af detta Sällskaps Handlingar utkom 1798, under namn af Samlingar i Svenska Historien.

Sedan Frih. F. 1792 utmärkt sitt vistande vid Universitetet genom ett å den der studerande Adelns vägnar hållet offentligt Tal till K. Gustaf III:s minne, kallades han 1794 till Hofvet, såsom Cavaljer hos dåvarande Hertiginnan af Södermanland. Den nära likheten i ålder, det blygsamma och ädla i Frih. F:s väsende drog den unge Monarchen till honom, och mellan dem uppstod ett förhållande, som man kunde kalla vänskap, om detta ord och den sällhet det innebär kunnat äga betydelse för en Furste, som ifrån sin barndom, äfven i de minsta saker, var mån att ej glömma sin värdighet. Frih. F. blef, såsom 1793 utnämnd Öfverste Kammarjunkare, hans dagliga sällskap. Då Konungen 1793 blifvit förlofvad med en Mecklenburgisk Prinsessa, afsändes F. till Köpenhamn, för att för Danska Konungahuset tillkännagifva denna förbindelse. Och då densamma följande året blef upphäfd, var F. Konungen följaktig på den resa han i Aug. 1796 i sällskap med Hertigen Regenten företog till Petersburg. Utan annat embete än sin höga hofsyssla, hvarken ägde eller sökte Frih. F. inflytelse i de allmänna ärenderna, och kan i dem under hela denna tid knappt sägas hafva deltagit, om man ej dertill vill räkna hans närvaro vid Riksdagen 1800, der han var Ledamot af Riddarhus-Utskottet. S. å. emottog han i Nordstjernan det sista nådebeviset han af f. d. Konungen erhöillit.

Sysselsättning med vittherheten, hvilken 1799 för honom öppnade Svenska Akademien, hofvets och sällskapslifvets nöjen, förströelser och förförelser fyllde den förra perioden af hans lefnad till år 1809. Vid det nu följande Riksmötet kallades han att föra ordet i Stats-Utskottet och sedan äfven i Constitutions-Utskottet. Vid Riksdagen i Örebro 1810 öfverlemnades honom Landtmarskalkstafven, och blef han sålunda den fjerdre af sin ätt, som kommit i åtnjutande af denna ära. Redan vid Kröningen 1809 nämnd till C. N. O., skickade honom 1810 K. Carl XIII på sin 63:dje födelsedag Seraphimer-Ordens-tecknet jemte ett nådigt handbref. Efter Riksdagen blef han, d. 19 Nov. 1810, Ledamot i Stats-Rådet, hvilket embete han i 14 år bestred; 1812 emottog han K. Carl XIII:s

orden; 1813 och sedan åter 1815 förordnades han att förestå Riksmarskalks-embetet; 1814 fick han titeln af En af Rikets Herrar (förut hade hans ätt bland sig räknat 46 Riks-Råder); 1816 blef han Öfverste-Skattmästare vid K. Maj:ts Orden; 1818 i Nov. Ordens-Canceller, sedan han vid Kröningen d. 11 Maj 1818 förut blifvit upphöjd i Grefligt stånd; 1824 verklig Riksmarskalk; s. å. President i Kammar-Rätten. För öfrigt blef han 1810 Heders-Ledamot i K. Vitt. Hist. o. Ant. Akad. och s. å. af de Fria Konsternas Akademi; 1814 Heders-Led. i K. Landtbruks-Akademien, 1816 af Samf. för utg. af Handl. rör. Skandinavians Historia, hvars Ordförande han sedermera blef; 1821 HedersLed. i K. Vet. Soc. i Upsala; 1824 Led. af K. Vet. Akad.; 1827 Ordförande i Comitén för rikets undervisningsverk; föröfrigt Ledamot och Ordförande i åtskilliga andra Comitéer, äfvensom Medlem af flera utländska Sällskaper.

Efter en svår sjukdom 1824 försvagades krafterna; redan sedan länge hade världens buller och hofvets nöjen för honom förlorat sitt behag; mer och mer kärt blef honom vistandet på det täcka Lydinge, der han sysselsatte sig att ordna sin talrika och dyrbara boksamling, till hvars förkofran han använde öfverkottet af sina icke rikliga tillgångar. Före sin död, som inträffade i Stockholm, d. 12 Maj 1834, gjorde han Upsala Universitet ett testamente af denna skatt. Den delen deraf, som innehöll de Historiska skrifterna, och nästan fullständigt omfattar allt, hvad som i och för Svenska Häfderna utkommit, anvisades till evärdligt bruk åt Läraren i denna vetenskap. Valet af hans bok-inköp styrdes efter en väl beräknad plan, helst denne herre var en af de utmärktaste bibliogaster i fäderneslandet. Han dog ogift.

Grefve F. ansågs såsom en sin tids vackraste män; äfven ålderdomen kunde icke utplåna de ädla och angenäma dragen. Hans röst var klangfull och behaglig. "Sanning och menniskokärlek" var hans valspråk och rättesnöret för hans handlingar. Hans omdöme var ljust, hans umgänge gladt och kryddadt af det fina skämtet.

Skrifter: Flera Tal, tryckta och otryckta, vid särskilda tillfällen.

(Källor: Rothliebs Matr. — Tal vid Grafven, af numera Erkebiskopen Dr J. O. Wallin. — Lefv.-beskrifn. i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. af E. G. Geijer. — Parentation på Latin, å Upsala Akad. namn, af J. H. Schröder, otryckt).

FLINTBERG, JAKOB ALBREKT.

Född 1750. Cancellist i Öfver-Directionen för Hospitalen och Barnhusen 1767. Copist i K. Commerce-Collegium 1771. Cancellist 1776. Notarie 178.. Vice Advokat-Fiskal 1790. Erhöll Lagmans fullmakt 1801. Commerce-Råd 1803. Död d. 19 Mars 1804. Detta är allt hvad vi känne om denne utmärkte författare, hvars skrifter äro ounbärlige för den praktiska Juristen.

Skrifter: *Den Indianske Philosophen*. Öfvers. från Fransyskan. Sihn 1766. — *Tal på K. Gustaf III:a födelsedag*. Derst. 1775. — *Apothekares, Badares och Chirurgers Förmoner och Skyldigheter*. Derst. 1786. — *Borgeliga Förmoner och Skyldigheter*. Del. 1. Derst. 1786. — *Bruksidkares, Städers Borgerakaps ömse Förmoner och Skyldigheter*. Del. 1—2. Afd. 1. Derst. 1788, 89. — *Städernas med Handel, Sjöfart och Brukarörelse gemenskap ägande Inkomst af Tolag m. m.* Derst. 1795. — *Lagfarenhets-Bibliothek*. Del. 1. Derst. 1796.

FLODERUS, JOHAN.

Född d. 6 Oct. 1721. Son af Prosten *Per F.* i Skatelöf i Småland, och *Helena Cath.*, dotter af Biskop *Cavalinus*. Student 1738. Var Informator för Biskop Beronii son, som sedan blef Svensk Envoyé i Regensburg. Phil. Mag. 1743. Græc. Litt. Docens 1752. Litt. Human. Adjunct 1757. Græc. Litt. Professor 1762. Ledamot af Bibel-Commissionen 1773, och af K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. 1786. Kyrkoh. i Gila Upsala 1779. Storkyrko-Församlingen i Stockholm kallade honom 2:ne gånger till Profpredikant, hvilket förtroende han dock undanbad sig; 1786 uppfördes han på förslag till Linsköpings Biskopsstift, hvartill äfven Konungen ämnade nämna honom, men också denna nåd undanbad han sig. Sedan F. i flere år varit sjuklig, afled han d. 28 April 1789. Det berättas, att han på sin dödsdag, som var en Ordensdag, varit ämnad att utnämnas till L. N. O. Var Akademiens Rector 1770 och 1778, Promotor 1785, samt Inspector för Smålands, Vesterbottens och Kalmare Nationer. Dess porträt är graveradt af Martin. Prof. E. M. Fant parenterade öfver honom. Gift med Domprosten *Asps* dotter *Ulrika*. Söner: 1. *Matthias*, blef Theol. Prost och Kyrkoh. i Rasbo och Ordens Historiograph; han jemte son och dotter dogo nästan samtidigt och utfördes alla tre i samma likfärd 1822; 2. *Per*, KronoBefallningsman och Assessor.

Prof. F. var en stor kännare både af Grekiska och Latinska språken; en lycklig Orator och Latinsk poet. Han jöt ett stort förtroende af ungdomen, och hans Auditorium ar alltid talrikt besökt. F:s karakter skildras sålunda i hans edanföre citerade Lefnadsteckning: "aldrig upphöjde han sig jelf, aldrig förringade han andra, lika fri från afund som från högmod. Hans blygsamhet gick så långt, att han behöfve tvingas att visa sig. . . . Ingen har i tänkesätt och gerningar varit mera skild från flärd, beställsamhet och fåfänga."

Krifter: 108 Disput. 1752—80. — Opuscula Orat. et Poëtica. Edid. filius Matth. Flodernus. Ups. 1791. — Exercitt. phil. in Matthæi Evangel. ejusque Metaphras. Suec. P. 1—21. Ups. 1763—71. — Versio Suecana selectorum ex Paulinis Epist. Locorum. P. 1—24. Ups. 1771—79. — Orationes in Memor. N. Rosén. 1775; Joh. Ihre 1781; C. Amriviillii 1786.

(Källor: Lefv.-Beskr. i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. af N. von Rosenstein. — Frondins Catalog, Handskrift).

FLORMAN, ARVID HENRIK.

Föddes d. 4 Sept. 1761 på Tosterup, nära Helsingborg, er fadren *Paul F.* var Fräse-Inspektor öfver Rosendahlss öds. Modren hette *Elisabeth Gemzæus*. År 1774 intogs ossen, hvilken för sin klena helsa skull bestämde för ett annat yrke än fadrens, i Helsingborgs skola, derifrån han 1777 afgick till Lunds Akademi. Understödd af tillgångar, som han genom conditionerande hufvudsakligen sjelf måste förskaffa, tog han alla för philosophiska graden bestämde examina, men började efter Phil. Candidat-examen 1781 att studera Medicinen. På Prof. Retzii tillstyrkan reste han 1783 till Köpenhamn, för att under Prof. Abildgaards handledning belägga sig om en dittills alltför ringa bemärkt del af läkarkonsten — Veterinär-vetenskapen, hvarunder han äfven egagnade Proff. Saxtorphs undervisning i Ars Obstetr., Rottschalls och Winslows i Anatomien, Callisen Kranzensteins i fysiken och Chirurgien. Utnämnd härunder till Anat. Docens i Lund 1785, återvände han följande året till fäderneslandet, örjande den anatomiska undervisningen vid Carolinska Akademien. Han förfärdigade snart på Anatomie-salen 2:ne vackra logiologiska preparater, hvilka jemte åtskilliga andra anatomiska preparater af människokroppen förvaras på Anatomie-salen i Lund. F. undergick Licentiat-examen i Dec. 1786 och

utnämndes 1787 till Anatomiae Prosector. Då kriget med Ryssland 1788 utbröt, dref honom både människokärlek och vetenskapskärlek att utgå som E. O. ExpeditionsMedicus på K. Örlogsflottan, i hvilken egenskap han bevistade slaget vid Hogland d. 19 Juli. Återkom med flottan om hösten till Carlskrona, der han en tid låg illa sjuk af fältfebern. Denna pest, hvars beskrifning man bör läsa i Sköldebrands "Marché och Segling", för att rätt fatta dess hemsighet, fick dock ej sköfva den unge läkaren. I sin gradual-dissertation meddelade han deremot läkare-vetenskapen hvad han af sjukdomen lärt. Under följande åren 1789 och 1790 tjenstgjorde han vid sjukhusen i Carlskrona, samt undervisade på hög befallning de yngre Lasarets-chirurgerne i Anatomien. Utgaf 1790 sin gradual-dissertation och blef 1791 Med. Dr. i Lund. 1797 företog han en resa till Berlin, för att öfva sig i Anatomien hos Prof. Walter d. ä., i Chirurgien hos Prof. Mursinna och (Zencher), och att besöka Hospitalet Charité samt Veterinär-Skolan, äfven uppehållande sig i Dresden, Leipzig och Halle, der han vann förtroende hos de berömda läkarne Reil, Sprengel och Meckel. 1798 återkom han till Lund. 1801 blef F. Anatomiae, Chir. & Art. Vet. Prof. i Lund. Anträdde 1802 på Kongl. bekostnad en resa till Polen och Lithauen, egentligen för Veterinär-vetenskapens studium. Förrättade Med. Doctors-promotion 1806. Erhöll 1828 ständigt tjenstledighet och 1831 afsked från Professionen. 1832 förärade han sin vackra Med. Boksamling till Bibliotheket vid Lunds Akademiska

År 1797 kallades han till Ledamot af d. v. Krigsmannasällskapet; n. v. Kongl. KrigsAkad. i Stockholm, likaledes af Skandin. Litter. Selskabet i Köpenhamn; 1807 af Societas Fautorum rei veterinariae derst.; 1808 af K. Vetensk. Akad. i Stockholm; 1811 till HedersLedamot af K. Coll. Medic. och till Corresp. Led. af K. Vet. Akad. i Berlin; 1813 till Arbetande Led. af K. Landtbr. Akad. i Stockholm m. m. 1824 uttryckte hans Konung sin aktning för den grånade förtjensten af samhälle och mensklighet genom meddelande af K. Nordstjerne-Orden. Hans porträt i olja är uppsatt jemte Rikslän Stobæi d. ä. på Lunds Universitets-Bibliothek.

Dyliga utmärkelser har Prof. F. gemensamma med många; med färre delar han äran af att både genom strängt vetenskapliga och utmärkt populära skrifter gagnat samtid och efterverld, om hvilka nedanføre. På ålderdomen har F. sällan oftare fattat pennan, än då människokärleken dertill uppmuntrade honom. Så utgaf han, när Cholera-farsoten härjade fäder-

neslandet, Underrättelser om botemedlen derföre. Och när dryckenskaps-farsoten tydligen visade, att hon ej lät besvärja sig af de vanliga åtgärderna deremot, började F. att grundligen behandla denna, af hela verdens jemmerrop, öfverklagade sjukdom. Han utgaf först i en tidning "C. v. Linnés Tanka om Bränvinet", och då detta började vända allmänna uppmärksamheten mot sjelfva bruket af en dryck, som täflade i allmänlighet snart sagdt med vattnet och i förderflighet ej hade någon medtäflare, så utgaf Prof. F. som bibang i en annans skrift *) sina egna "Tankar om Bränvinet", der han sökte vindicera det läkemedel, som han med Linné ansåg som "ett starkt gift" för organismen, åt Apotheken i stället för åt matborden. Uppmärksamheten ökades deraf, och då R. Maj:ts gäfvat af "Bairds Historia om de Nord-Amerikanska NykterhetsFöreningarne" mellertid ingifvit många förtroende för Sällskapsformen, för att åt den föreslagna sedereformen väcka ett allmänare intresse — eller ock en offentlig opposition, hvarigenom sakens förfärligaste fiende likgiltigheten skulle besegras; så stiftades på uppmaning af Prof. F., Prof. Thomander m. fl. ett NykterhetsSällskap i Lund d. 19 Oct. 1837, deri Prof. F. valdes till Ordförande, i hvilken egenskap han hållit och redan utgifvit 2:ne Tal, som med största förtroende emottagits af den mera tänkande Allmänheten. Redan 1797 hade han i Leipzig kommit att af en tillfällighet reflectera på detta ämne, och har sedan, i bref, tidningsartiklar, samtal och tal arbetat mot en folksed, — i F:s tanka — lika skadlig ur synpunkten af en förnuftig diet, som nationalförderflig, genom den helgd inför de lägre folkklasserne, som de högres bränvinsbruk medförer.

F:s medicinska ståndpunkt har föröfrigt betingat hans verksamhet för absolut Nykterhet, hvilken ståndpunkt antyder hela riktningen och karakteren af hans verksamhet som läkare. F. uppträdde, då den allmänna otron på det "Gudomliga i Naturen", hvilken uppenbarade sig i ett vida kringspridt förnekande af Uppenbarelsen och betvivlande äfven af Philosophiens grundsanningar, hunnit, genom tidandans mäkiga inflytande på allt, också inom Medicinen utöfva sitt herravälde. En Engelsman Brown, Medicinens Voltaire, hade upptäckt ett system, sådant det borde vara, om ingen evig ande lifvade materien, utan anden, efter den tidens tro, blott vore det flygtiga, förgängliga färgstoffet öfvan på den eviga

*) Hvd skall man säga om detta Nykterhetsväsen i fall man annars tror Guds Ord? — Wieselgren. Lund 1837, s. 154-158.

materien. "Efter hans system, yttrar F., kunde sjukdom förträffligen cureras i kathedern efter en antagen incitations-scala, men vid sjuksängen ville organerna icke föga sig efter dessa regler. Organismen hos de lifvade varelser är en föränderlig och outgrundelig ting. Läkare, huru kloka de stundom synas vara, voro dock aldrig med vid dess inrättning. Den kännedom, de kunna ernå, blifver dock ytlig. Den inre lifskraft, som verkar till organernas harmoniska lifshelhet, måtte Brown aldrig fattat eller åtminstone icke respecaterat. För denna inre kraft måste äfven läkaren hafva aktning, så att han icke genom otillbörliga ingrepp uti organernas funktioner våldför sig på densamma." F. fann straxt missvisningen. Man kände, att Brown lefde som han lärde, och F. fick se många hans lärjungar tydligen förkorta sina dagar genom den falska princip de insupit *). "Med sina incitamenta mente

*) Förf. till denna uppsats har undersökt den för menskligheten högst vigtiga frågan om incitations-begreppets inflytande på mortaliteten bland dem, som man bör ega rätt anse "rationelt" tillämpa det samma i egen diet. Till den ändan har han skaffat sig uppgift om födelse- och döds-år å 916 svenska läkare från 1600 till 1835, (der Sacklén slutar), blott upptagande dem, om hvilkas födelse- och döds-år säkra uppgifter funnits att tillgå. Antagande 1780 såsom det år, hvarest Browniska inflytandet, understödt i Sverige af styrelseåtgärder, må räknas verksamt ibland Sveriges läkare, finna vi, att, då af 265 som dött 1600—1780, 89 dött före 50:de året, ha 176 eller nära dubbla antalet hunnit öfver sitt halfva sekel; då deremot af 651, som dött 1780—1835, 278 dött före denna ålderspunkt och blott 373 hunnit derutöfver. Märkligt är, att jemnföra de decenniier, under hvilka de bortgått:

	20-30.	31-40.	41-50.	51-60.	61-70.	71-80.	81-90.	
1600-1780:	10.	31.	48.	64.	60.	34.	18.=165.	
1781-1835:	60.	110.	108.	118.	109.	93.	53.=651.	
	70.	140.	156.	182.	169.	127.	71.=916.	
Af desse 176								
daga:								
1600-1700:	1.	1.	6.	19.	14.	8.	5.	
1701-1750:	3.	5*).	14 †).	11.	13.	11.	2.	
1751-1780:	6.	25.	28.	34.	33.	15.	13.	
	10.	* 51.	48.	64.	60.	34.	18.	

*) Deraf 4 vid pesten 1710. Deraf 5 nämnde år.

†) Deraf 2 öfverlätigt 90 år.

de sig kunna leda och styra organismen." I sina yngre år måste F. ofta se "unga och oerfarna läkare à la Brown, med stor tillit till sin konst skada både andre och sig sjelfve. Säkertligen hade Materialismen i Medicinen kommit att ännu mera förderfva släktet", om icke "Hufeland i Tyskland bibehållit tyglarne och så lämpligen styrt äkdonet att den någorlunda bibehållit sig." Till Hufeland slöt sig F. och hade nöjet se Browns lära snart glömmas, men följderna af dess gång fram genom tiden föllo ej med minnet af hans namn. Hela F:s läkareverksamhet har troget burit preglan af hans läkaregrundsats. Under mer än ett halft sekel har han emellertid motarbetat det incitationsbegrepp, hvilket gynnat den närvarande förderliga dieten hos alla folkklasser, och hvilket, att nyttja Prof. Hwassers *) ord, "är en ytlig och så tillsä- gande plump form af den cosmologico-physikaliska föreställ- ningen om det yttres positiva förhållande till organismen och den dermed nödvändigt sammanhängande förnekelsen af lifvet såsom organismens grund." Men F. har deraf ej hänförs till den motsatta ytterligheten, som i homöopathiens decilliondelar vill verka blott på phantasien, på själen, liksom ingen ma-

Men af de 373

dogo 20-30. 31-40. 41--50. 51-60. 61-70. 71-80. 81-90.								
1781-90:	8.	21.	21.= 50.	26.	20.	11.	9.= 66.	
1791-1800:	9.	10.	10.= 29.	23.	29.	20.	6.= 78.	
1801-10:	12.	26.	28.= 6.	17.	24.	20.	9.= 70.	
1811-20:	15.	16.	27.= 58.	25.	16.	22.	14.= 77.	
1821-30:	10.	20.	18.= 48.	16.	12.	12.	9.= 50.	
1831-35:	6.	19.	4.= 27.	11.	8.	8.	5.= 32.	

60. 110. 108.=278. 118. 109. 93. 50.=373.

Huru mortaliteten tilltagit mellan 30-40:de året ådrager sig upp- märksamhet hos den tänkande. Det bör ej eller lemnas utan begrund- ning af insigtsfulla läkare, att lungsoten så ofta i sednare tider upp- gifves af Sacklén m. fl. såsom dödsorsak. Äfven läkarevetenskapen lider af att bli stationär vid ett engång fattadt begrepp.

*) I en recens. af Heinroth i Sv. Litt. Fören. Tidn. 1838, der han yttrar: "incitationsbegreppet härrör, såsom bekant, från den i Me- dicinens sednaste historia så bedröfligt namnkunnige Brown och innehåll- ler, »att det som bestämmer den levande varelsen till verksamhet är det på honom utifrån verkande, hvilket derföre kallas incitament, då deremot hans egen inneboende kraft består endast i incitabilitet eller för- måga att emottaga det yttres inverkan och deraf väckas till verksamhet.»"

teria både inskränkte och möjliggjorde själens verksamhet. Han synes intagit sjelfva æquatorn mellan Browns och Hahne-
manns ytterligheter, och troligen är det der sanningens ljus
faller lodrättast ned. Men der en läkares undervisning och
praktik ledes af dessa jernvigtprinciper, alstras mer ett väl-
grundadt förtroende än en afgudisk tillit; der skördas flera
tysta välsignelser än loftal, som stöta i ryktets basun; der
uppstår ej någon egentlig skola, men der gå ut lärjungar af
sjelfständig ära.

Skrifter: 21 Dissert — 3 Programmer. — *Häst- och Boskaps-Läkaren*
m. m. af Abilgaard. Öfvers. Stum 1785; ny tillökt uppl. Lund 1792.
— Inledn. till Hästars Kännedom m. m. Lund 1794, omtr. med tillägg
derst. 1798. — *Pharmacopœa Veterinaria*, eller Handbok för Häst- och
BoskapsLäkare. Lund 1809. — Nödig Underrättelse om de allmänna
Hästjukdomar. Lund 1815. — *Thesaurus Anatomicus, complectens*
Præparata Anatomica et Pathol. ex Homine et Brutis &c. Lundæ 1817. —
Anvisn. till säkraste kännemärke å Hästars ålder. Lund 1819. — *Anatom.*
Handbok för Läkare och Zoologer. 1:a Del. Ontologien; 2:a Del. Om
Hjernan och Ryggmergen. Lund 1830. — Underrättelse om bruket af de
mest bepröfvade Preservativer och Botemedel mot ... *Cholesta-sjukdomen.*
Lund 1831; ny uppl. 1834. — Underrättelse om Husdjurens
vård och skötsel m. m. Lund 1834. — Tal i Lunds Nykterhets-Sällskap
1837 och 1838. — Flera Rön och Afhandl. i K. Vet. Akad. Handl.;
i Vet.-Handl. för Läkare o. Fältskärer; i Sv. Krigsmanna Sällsk. Handl.;
i K. KrigsVet. Akad. Handl.; i Sv. Läkars-Sällskap. Handl. och Årsbe-
rättelser; i Phys. Ekon. og Med. - Chir. Bibl. for Danmark og Norge
1797; i Nytt Bibl. för Physik, Ekon. og Medicin 1801; den der
införda afhandl. (Om Dödstecken för Drunknade) har blifvit öfversatt
både på Tyska och införd i Nordisch. Archiv für Naturkunde, Arznei-
wissensch. u. Chir. B:d. III., samt på Svenska i Hedins Vet. Journal för
Läk. o. Fältskärer, T. II.; i Danske Veterinär-Selskab. Handl. 1815.
(Se vidare Sacklén's Läk. Hist.) — Har äfven Parenterat öfver Assessorn,
Med. Dr G. Lund, hvilken till Lunds Universitets-Bibliothek förärat
1100 Voll. i Medicin, och 1000 Rdr B:co, hvars ranta skall an-
vändas till inköp af böcker i denna vetenskap.

(Källor: Sacklén's Läkare-Hist. — Breve fra Sverige i Aaret
1812 af Chr. Molbech. Kiöbenh. 1814. — Ståhl, Biogr. Un-
derr. — Särsk. Meddelanden).

—N.

Fortsättning af Bokstafven F i nästa Band.

. Anmälän.

Följande Böcker hafva från trycket nyligen utkommit:

BECKERS VERLDS-HISTORIA, ny upplaga, till nedsatt subscriptions-pris, som upphör, sedan arbetet blir komplett. 8:de Delen är nys utkommen; de 3 återstående utkomma under loppet af år 1859. Hvarje del erhålles nu för 1 R. 8 sk. å ord., och å 1 R. 24 sk. å int ppr (förent å 1 : 24. å ord., å 2 R. å fint ppr), eller för ungef. 3 sk. b:o arket, oaktadt hvar och ett ark innehåller inemot dubbelt mera tryck än ett vanligt ark i 8:o. Bokens classiska värde och brukbarhet, så väl vid den högre undervisningen som för enskild läsning, är allmänt så i Tyskland som Sverige erkänt, och har genom den nya omarbetningen vunnit högst betydligt, särdeles i Medeltidens och Nya Historien.

BIOGRAPHISKT LEXICON ÖFVER NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN, hvaraf IV:de Bandets 3:e Häfte nys utkommit. Dessa 4 Band (A=F) med vackert tryck och utomlands tryckta omslag kosta å subscription-pris 7 R. 12 sk. (eller vid pass 3 sk. arket). Arbetet har redan 670 Subscribenter; 4 å 5 häften utkomma årligen. Subscription fortfarande. Ett dertill hörande *Supplement*, som dock ej oskiljaktigt hör till verket, kostar 1 R.

DAGENS STRIDER och SKRIFTERNA I DETTA ÄMNE, be-
dömde af en Medlem af Upsala Universitet (V. F. PALMELAD).
Nys utkommen. Kostar 24 sk.

SKANDIA. Tidskrift, hvaraf 10:de Bandets 2:ta häfte nyligen utkommit; med hvilket denna Tidskrift upphört. Köppriset å hela verket är 21 R. 40 sk., men erhålles nu, då det på engång köpes, till ett nedsatt pris af 10 R:dr B:co. — Till samma pris kan också erhållas **SVENSKA LITTERATUR-FÖRENINGENS TIDNING 1853—38**, som med detta år sannolikt upphör. Förra priset var 30 R.

HÆFFNERS CHORAL-BOK, Första Delen af K. Psalm-Comiteen år 1819 till allmänt bruk i Kyrkorna gillad och antagen. Egentliga priset är 6 R., men säljes nu tills vidare för 4 R. — *Sednare Delen* af samma CHORAL-BOK, äfvensom **PRELUDIER till Melodierna i Sv. Choral-Boken samt Marscher af HÆFFNER**, hvilka hvardera hitills kostat 2 R. 32 sk. erhållas nu till nedsatt pris af 32 sk. hvardera.

PSALMODIKON. Psalmernas melodier i fyra stämmor äro här betecknade med ziffror i stället för noter, enligt en ganska lätt method, så att hvar och en, utan minsta musikalisk kännedom, äfven allmogem, kan lära sig dem, med eller utan sjelfva Instrumentet, som kan göras af den simplaste snickare. Alla fyra Stämmorna kosta 1 R. 16 sk.; hvardera Stämman säljes äfven särskild å 16 sk.

FOLKSÅNG. Nya Ord (af Utgifv. af Psalmodikon) till de gamla äkta melodien; fyra Stämmor med zifferad Musik liksom i Psalmodikon. Pris 4 sk.

GASTRONOMI OCH SPELHUS. *Spridda Teckningar af Luxens Tillstånd i det gamla Rom, i London och Paris.* — Innehåller 3 Uppsatser; den mellersta och längsta (*Anekdoter om Kokkonstens nuvarande Tillstånd i Frankrike, om de förnämsta Restaurationer i Paris*) är ett aftryck ur ett Bihang till *Kokkonstens Philosophi* af RUMOHR. Det är öfversatt ur *Quarterly Review*, och är en den mest roande läsning man någonsin kan påträffa. Pris 32 sk.

GEOGRAPHISK HANDBOK af V. F. PALMBLAD, 5:te Bandets Första Häfte: *Turkiet*, à 1 R. 20 sk. Tillsammans med de föregående Banden 15 R. 28 sk.

GEOGRAPHISKT BILDER-MAGAZIN, Text med Stålstick, (lika sköna, om ej öfverträffande de i Meyers Universum). Förra Häftet à 5 R. 40 sk.

BERÄTTELSE UR MEDELTIDENS HISTORIA. *Ur dess sednare Period.* Text med 6 vackra Kopparstick, à 1 R. 8 sk. (Första Perioden med 8 Kppst. och vidlöfigare Text kostar 1 R. 40 sk.)

BERÄTTELSE UR NYA HISTORIEN. Text med 16 utmärkt vackra Kppst., à 3 R. (Förut utgifna äro: *Berättelser ur Gamla Historien* med 33 ark Text och 40 Kppst. à 7 R.; — *Berättelser ur Bibliska Historien* med 29 ark Text och 24 Kppst. à 4 R. 32 sk.)

Nästa vår utgifvas:

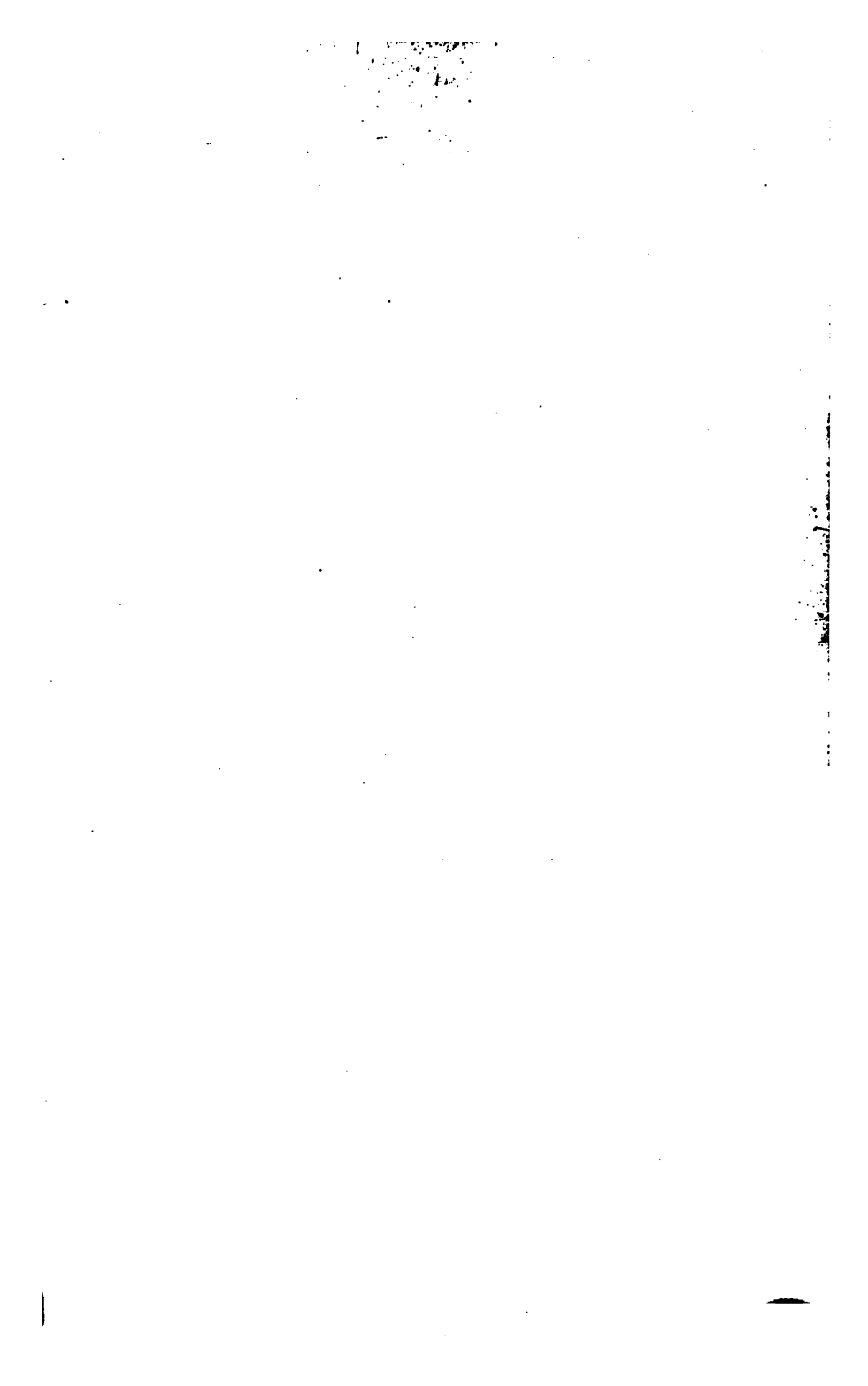
1. GEOGRAPHISKT BILDER-MAGAZIN. *Sednare Häfte* med Text och 32 à 36 stålstick à 5 R. 40 sk.

2. TRETTON BILDER i stålstick till HORATIUS med Text à 2 R. 8 sk.

3. TOLF BILDER i stålstick till VIRGILIUS med Text, à 2 R.

Dessa tre Gravur-verk, som höra till Tyska grafiskernas mest lyckade alster, erhållas genom ett på det Hamburgska grundadt Bok-Loteri, så inrättadt, att hälften af Intereassenterne vinna, hvilka då för insatsen 10 R., som successivt betalas, erhålla i dessa arbetes full valuta; hvaremot å öfriga Lotterier nit-vinsterna antingen äro inga eller högst obetydliga. Den öfriga hälften åter erhåller större och mindre vinster i Guld, Silfver, Penningar eller Böcker. Planer utdelas å de flesta Boklädor, äfven äro Prof å stålsticken der att best. Första Insatsen bör ske innan d. 21 November 1838. Sista Dragningen slutar d. 11 April 1839.

Upsala d. 20 Oct. 1838.

teria både inskränkte och möjliggjorde själens verksamhet. Han synes intagit sjelfva æquatorn mellan Browns och Hahnemanns ytterligheter, och troligen är det der sanningens ljus faller lodrättast ned. Men der en läkares undervisning och praktik ledes af dessa jemnvigtsprinciper, alstras mer ett väk grundadt förtroende än en afgudisk tillit; der skördas flera tysta välsignelser än loftal, som stöta i ryktets basun; der uppstår ej någon egentlig skola, men der gå ut lärjungar af sjelfständig ära.

Skrifter: 21 Dissert. — 3 Programmer. — *Häst- och Boskaps-Läkarens m. m. af Abilgaard. Öfvers. Schm 1785; ny tilläkt uppl. Lund 1792.* — *Inledn. till Hästars Kännedom m. m. Lund 1794, omtr. med tillägg derat. 1798.* — *Pharmacopœa Veterinaria, eller Handbok för Häst- och BoskapsLäkare. Lund 1809.* — *Nödig Underrättelse om de allmänna Hästsjukdomar. Lund 1815.* — *Thesaurus Anatomicus, complectens Præparata Anatomica et Pathol. ex Humine et Brutis &c. Lundæ 1817.* — *Anvisn. till säkraste kännemärke å Hästars ålder. Lund 1819.* — *Anatom. Handbok för Läkare och Zoologer. 1:a Del. Ontologien; 2:a Del. Om Hjernan och Ryggmergen. Lund 1830.* — *Underrättelse om bruket af de mest bepröfvade Preservativer och Boteinadel mot ... Cholesta-sjukdomen. Lund 1831; ny uppl. 1834.* — *Underrättelse om Husdjurens vård och skötsel m. m. Lund 1834.* — *Tal i Lunds Nykterhets-Sällskap 1837 och 1838.* — *Flera Rön och Afhandl. i K. Vet. Akad. Handl.; i Vet.-Handl. för Läkare o. Fältläkare; i Sv. Krigsmanna Sällsk. Handl.; i K. Krigsvet. Akad. Handl.; i Sv. Läkars-Sällskap. Handl. och Årsberättelser; i Phys. Ekon. og Med. - Chir. Bibl. for Dannemark og Norge 1797; i Nytt Bibl. för Physik, Ekon. og Medicin 1801; den der införda afhandl. (Om Dödstecken för Drunknade) har blifvit öfversatt både på Tyska och införd i Nordisch. Archiv für Naturkunde, Arznei-wissensch. u. Chir. B:d. III., samt på Svenska i Hedins Vet. Journal för Läk. o. Fältläkare, T. II.; i Danske Veterinær-Selskab. Handl. 1815. (Se vidare Sacklens Läk. Hist.)* — *Har äfven Parenterat öfver Assessorn, Med. Dr G. Lund, hvilken till Lunds Universitets-Bibliothek förärat 1100 Voll. i Medicin, och 1000 Rdr B:oo, hvars ränta skall användas till inköp af böcker i denna vetenskap.*

(Källor: *Sacklens Läkare-Hist.* — *Breve fra Sverige i Aaret 1812 af Chr. Molbech. Kiøbenh. 1814.* — *Ståhl, Biogr. Underr.* — *Särsk. Meddelanden*).

—N.

Fortsättning af Bokstafven F i nästa Band.

FOLKSÅNG. Nya Oril (af Utgifv af Psalmodikon) till den gamla äkta melodien; fyra Stämmor med zifferad Musik liksom i Psalmodikon. Pris 4 sk.

GASTRONOMI OCH SPELHUS. *Spridda Teckningar af Luxens Tillstånd i det gamla Rom, i London och Paris.* — Innehåller 3 Uppsatser; den inellersta och längsta (*Anekdoter om Kokkonstens nuvarande Tillstånd i Frankrike, om de förnämsta Restaurationer i Paris*) är ett aftryck ur ett Bihang till *Kokkonstens Filosofi* af RUMORE. Det är öfversatt ur *Quarterly Review*, och är en den mest roande läsning man någonsin kan påträffa. Pris 32 sk.

GEOGRAPHISK HANDBOK af V. F. PALMBLAD, 5:te Bandets Första Häfte: *Turkiet*, à 1 R. 20 sk. Tillsammans med de föregående Banden 15 R. 28 sk.

GEOGRAPHISKT BILDER-MAGAZIN, Text med Stålstick, (lika sköna, om ej öfverträffande de i Meyers Universum). Förra Häftet à 5 R. 40 sk.

BERÄTTELSE UR MEDELTIDENS HISTORIA. *Ur dess sednare Period.* Text med 6 vackra Kopparstick, à 1 R. 8 sk. (Förra Perioden med 8 Kppst. och vidlöstigare Text kostar 1 R. 40 sk.)

BERÄTTELSE UR NYA HISTORIEN. Text med 16 utmärkt vackra Kppst., à 3 R. (Förut utgifna äro: *Berättelser ur Gamla Historien* med 33 ark Text och 40 Kppst. à 7 R.; — *Berättelser ur Bibliska Historien* med 29 ark Text och 24 Kppst. à 4 R. 32 sk.)

Nästa vår utgifvas:

1. GEOGRAPHISKT BILDER-MAGAZIN. *Sednare Häftet* med Text och 32 à 36 stålstick à 5 R. 40 sk.

2. TRETTON BILDER i stålstick till HORATIUS med Text à 2 R. 8 sk.

3. TOLF BILDER i stålstick till VIRGILIUS med Text, à 2 R.

Dessa tre Gravur-verk, som höra till Tyska grafväckelns mest lyckade alster, erhållas genom ett på det Hamburgska grundadt Bok-Lotteri, så inrättadt, att hälften af Intereaserne vinna, hvilka då för insatsen 10 R., som successivt betalas, erhålla i dessa arbeten full valuta; hvaremot å öfriga Lotterier nit-vinsterna antingen äro inga eller högst obetydliga. Den öfriga hälften åter erhåller större och mindre vinster i Guld, Silver, Penningar eller Böcker. Planer utdelas å de flesta Boklädor, äfven äro Prof å stålsticken der att best. Första Insatsen bör ske innan d. 21 November 1838. Sista Dragningen slutar d. 11 April 1839.

Upsala d. 20 Oct. 1838.

100

100

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

[illegible]